JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜYÜ YENİDEN KEŞFETMEK

Doç. Dr. Güray ALPAR

AL FARABI
PUBLISHING HOUSE

JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜYÜ YENİDEN KEŞFETMEK

FARABİ YAYINEVİ

JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜYÜ YENİDEN KEŞFETMEK

DOÇ. DR. GÜRAY ALPAR

AL FARABI
PUBLISHING HOUSE

2026 · Ankara, Türkiye

JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜYÜ YENİDEN KEŞFETMEK
Doç. Dr. Güray ALPAR

FARABİ YAYINEVİ (Farabi Publishing House)
Ankara, Türkiye
www.farabiyayinevi.org

KAYIT

YAYIN RUHSATI	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, No. 2020/42945
IPA	International Publishers Association (IPA) Lisansı No. 2025/-P46
BİRİNCİ BASKI	2026
ISBN	978-625-5035-01-1
DOI	10.5281/zenodo.23187486

LİSANS

© 2026 Farabi Yayınevi
Bu kitap açık erişimli olarak yayımlanmıştır ve Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) ile dağıtılmaktadır. Eserin aslına usulüne uygun atıf yapılması koşuluyla, ticari olmayan amaçlarla uyarlanması, değiştirilmesi, çoğaltılması ve dağıtılması serbesttir. Türetilmiş eserlerin aynı lisansla lisanslanması gerekmez. Ticari kullanım, yayınevinin önceden yazılı iznine bağlıdır.
Lisans metni: https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

Farabi Yayınevi'nde yayımlanan tüm eserler, yayın kurulu tarafından editöryel incelemeden ve yayım öncesinde bağımsız dış değerlendirmeden geçmektedir. Çalışmalar; bilimsel özgünlük, yöntem sağlamlığı ve yayın etiğine uygunluk bakımından incelenir; yayım, bu sürecin olumlu sonuçlanmasının ardından gerçekleşir.

SORUMLULUK

Her bölümün içeriğine ilişkin bilimsel, etik ve hukuki sorumluluk yazar(lar)ına aittir. Eserde ifade edilen görüşler yayınevini bağlamaz.

Kapak Tasarım ve Dizgi: Farabi Yayınevi

JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜYÜ YENİDEN KEŞFETMEK

YAZAR

Doç. Dr. Güray ALPAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i

BÖLÜM 1

JEOPOLİTİK BİLGİ ALTYAPISI VE ÖNGÖRÜ 2

KAYNAKÇA 5

BÖLÜM 2

DOĞRU BİR JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME NASIL YAPILMALIDIR? 6

Giriş 6

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 7

Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi 7

KAYNAKÇA 11

BÖLÜM 3

FRANSA CUMHURBAŞKANI EMMANUEL MACRON "EKSİK VE ADALETSİZ" DÜNYA SÖYLEMİ İLE NE DEMEYE ÇALIŞIYOR? 12

Ortadoğu'da Yaşananların Özeti 14

KAYNAKÇA 15

BÖLÜM 4

TÜRK DEVLETLER TEŞKİLATININ (TDT) ORTAK TÜRK ALFABESİNİ OLUŞTURMASI JEOPOLİTİK AÇIDAN NE ANLAMA GELİYOR? 16

KAYNAKÇA 19

BÖLÜM 5

İNSANLARIN VE DEVLETLERİN GELECEKTE OLUŞABİLECEK ORTAMIN GEREKLERİNE GÖRE HAZIRLIKLARINI YAPMASI GEREKMEKTEDİR 20

Telaşın Nedeni 20

Suriye Jeopolitiği 21

Değerli Hissettirmek Kalbe Dokunmaktır 21
Olayların Olduktan Sonra Değerlendirilmesinden Ziyade, Önceden Öngörülmesi Gerekir 22
Öngörü Bir Anlamda Farklı Düşünebilmek, Hal Tarzları Üretmek Ve Her Şeyden Önce Olaylar Arasındaki Bağlantıları Kurabilmektir 23
Yollar Kimin Kontrolünde Olacak? 23
Jeopolitiği Doğru Anlamak: Ukrayna Öncelik Olmaktan Uzaklaşıyor Mu? 24
KAYNAKÇA 27

BÖLÜM 6

BİR ÖNGÖRÜ DENEMESİ: TRUMP'IN ZAFER KONUŞMASI VE "SAVAŞLARI DURDURACAĞIM!" SÖZÜ NASIL YORUMLANMALI-06 KASIM 2024 28
Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Zaharova'nın, "Almanya Klasik Muz Cumhuriyeti Oldu" Sözünü Jeopolitik Açıdan Nasıl Değerlendirilmeliyiz? 30
İsrail'in Orta Ve Uzun Vadede Türkiye'nin Toprak Bütünlüğüne Yönelik Bir
KAYNAKÇA 38

BÖLÜM 7

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ, ADAYI DOĞU AKDENİZ VE ORTA DOĞUYA YÖNELİK SİLAHLANDIRIYOR! 39
Sonradan Tamamı Gerçekleşen Bir Öngörü Çalışması 39
Şimdi Ne Olacak: Biden, Uzun Menzilli Amerikan Füzeleri Kullanmak İçin Ukrayna'ya Gerekli İzni Verdi 41
24 Kasım 2024 Tarihli Jeopolitik Analiz İsrail'in Yeni Dışişleri Bakanının Bölgeyi Karıştırma Planı ve Bir Öneri 44
KAYNAKÇA 47

BÖLÜM 8

02 ARALIK 2024 TARİHLİ ÖNGÖRÜ DEĞERLENDİRMESİ 48
09 Aralık 2024 Tarihli Değerlendirme Suriye'yi Karıştırmaya Devam Edenler 52
09 Aralık 2024 Tarihli Değerlendirme: İsrail Neden Suriye Rejimi İle Olan Gizli İlişkilerinin Ortaya Çıkmasını İstemiyor? 53
GFI Jeopolitik Analiz: Somali ve Etiyopya Arasındaki Krizi Çözmede Türkiye'nin Rolü ile İran'ın Zengezur Koridori Üzerindeki Politikalarının İncelenmesi (13 Aralık 2024 Tarihli Analiz) 54
20 Aralık 2024 Tarihli Jeopolitik Değerlendirme: Jeopolitik Açıdan Doğu Akdeniz ve Hidrokarbon Rezervleri 58
Sarıkamış Harekatını Bir Türlü Doğrularıyla Anlatmayı Başaramadık 59
Tarih Metodolojisi ve Sarıkamış Harekatını Doğru Yorumlamak 61
Sonuç 67
KAYNAKÇA 69

BÖLÜM 9

24 ARALIK 2024 TARİHLİ DEĞERLENDİRME: KASİYUN DAĞI ÇOK KONUŞULACAK! 72
24 Aralık 2024 Tarihli Değerlendirme 71
Aynı Tarihli Saldırı: Tahmin Edin Arkasında Kimler Olabilir? 73
2025- Beklenti ve Öngörü 74
Heraklitos'dan Trump'a: Aynı Nehre İkinci Kez Girme Çabası! 77
KAYNAKÇA 80

BÖLÜM 10

DÜŞÜNCE KURULUŞLARI VE JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜ ENSTİTÜSÜ 81
Jeokültür Nedir Diye Soruyorlar 83
Öngörü, Alternatif Hal Tarzları Oluşturabilmektir 84
Aynı Suya İkinci Kez Girmeye Çalışırken: Söylemler-Gerçekler 85
Yeni Döneme İlişkin Değerlendirmeler 87
Amerika Sürekli Dönüyor! 90
Jeopolitik Öngörü Yoksunu Avrupa 91
Analiz: Hint-Pasifikten, Asya-Pasifik'e Tekrar Geçiş Olacak Mı? 95
KAYNAKÇA 104

BÖLÜM 11

TRUMP USULÜ GÜNDEM BELİRLEME VE KONTROL YÖNTEMİ 105

KAYNAKÇA 111

BÖLÜM 12

ALINACAK TEDBİRLERLE DOĞAL AFETLERİN ETKİSİNİ AZALTMAK MÜMKÜNDÜR 112

Analiz: Eğitimde Nasıl Bir Yöntem Geliştirilmelidir? 114

KAYNAKÇA 119

BÖLÜM 13

ANALİZ: MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSININ (MSC) ÇÖKÜŞÜ VE AVRUPA'NIN ÇARESİZLİĞİ 120

Giriş 120

Birinci Kırılma (2007) 121

İkinci Kırılma (2015) 121

Üçüncü Kırılma (2015) 122

Dördüncü Kırılma (2020) 122

Beşinci Büyük Kırılma (2022) 123

2023 Münih Güvenlik Konferansı 124

2024 Münih Güvenlik Konferansı 126

2025: Avrupa'nın Çaresizliği ve Münih Güvenlik Konferansının Çöküşünün Gözyaşlarıyla İlanı 124

13.10. ABD için Avrupa Dışında Yeni Transatlantik İttifak Arayışı mı? 129

KAYNAKÇA 133

BÖLÜM 14

DEĞİŞEN VE ISINAN DÜNYADA SU JEOPOLİTİĞİ 134

KAYNAKÇA 140

BÖLÜM 15

ÜLKEMİZDE ANTROPOLOJİ BİLİMİ: DIŞLAYANLAR VE ÖNEM VERENLER 141

KAYNAKÇA 145

BÖLÜM 16

JEOPOLİTİK VE ANTROPOLOJİK YÖNÜYLE MISIR İZLENİMLERİ 146

KAYNAKÇA 157

BÖLÜM 17

ÖZBEKİSTAN CUMHURBAŞKANI ŞEVKET MİRZİYOYEV'İN BÖLGESEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ 158

KAYNAKÇA 169

BÖLÜM 18

ANADOLU'DA YER İSİMLERİ: KARACALI KÖYÜ ÖRNEĞİ 170

KAYNAKÇA 173

BÖLÜM 19

DOĞRUSU JEOPOLİTİK KONUSUNUN GENÇLER ARASINDA BU KADAR İLGİ ÇEKECEĞİNİ TAHMİN ETMEMİŞTİK 174

Düğüm Noktası: Gerilimin Jeopolitik Sonuçları 175

KAYNAKÇA 183

BÖLÜM 20

ALASKA JEOPOLİTİĞİ: TRUMP-PUTİN GÖRÜŞMESİNİN YAPILACAĞI ALASKA OSMANLI YÜZÜNDEN Mİ SATILDI? 184

Sonuç ve Değerlendirme 193

KAYNAKÇA 193

BÖLÜM 21

DÜNYA YENİDEN ŞEKİLLENİYOR 195

Öngörüye Dayalı Risk Analizi Ve Çok Katmanlı Kaos Yönetim Modeli 199

Risk Yönetim Süreci 205

Risk Azaltma Stratejileri 206

KAYNAKÇA 207

BÖLÜM 22

YENİ NESİL GERÇEKTEN FARKLI MI? 206

KAYNAKÇA 213

BÖLÜM 23

ULUSLARARASI SİSTEMİN UKRAYNA'YI VE İNSANLIĞIN GELECEĞİNİ KURTARMA TOPLANTILARI DEVAM EDİYOR! 214

Jeopolitik Antropoloji: Toplumsal Yapı Nasıl Korunur ve Bir Toplum Nasıl Birleşir? 216

KAYNAKÇA 225

BÖLÜM 24

JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME: LATİN AMERİKA 226

Genel Tarihi Arka Plan 227

Latin Amerika Coğrafyasının Genel Özellikleri 228

Latin Amerika'nın Sınırları 228

Latin Amerika Ayırımında Dil ve Buna Bağlı Olarak Kültür Esas Faktör Gibi Görünüyor 227

Bölgede Eski Sömürge Bağlantısından Tamamen Kopmak Mümkün Olmamıştır 229

ABD Yanında İngilizlerin De Dünyanın Kritik Bölgelerine Yönelik Stratejik Konuşlanması Mevcuttur 231

Eskinin Büyük Güçleri Bir Şekilde Bölge ile Bağlarını Muhafaza Ediyor 231

Arjantin'deki Askeri Rejim Falkland Harekâtını Ve Dengeleri İyi Planlayamamıştı ... 233
Güney Amerika'nın Sınırları ve Bağımsızlık Mücadeleleri ... 234
Panama Kanalı ve Bölgedeki Etkisi ... 234
ABD'nin Latin Amerika Coğrafyası Üzerindeki Faaliyetleri ve Panama Örneği ... 235
Orta Amerika'daki Diğer Ülkeler ... 241
Nikaragua Kanalı Meselesi ... 241
Nikaragua Kanalı Küresel Güçler Arasında Rekabet Konusu Olmaya Devam Edecek Gibi Görünüyor ... 242
Ekvador ve Peru Arasında Sınır Anlaşmazlıkları ve Çatışmalar ... 244
Brezilya ve MERCASUR ... 245
Arjantin, Kolombiya ve Paraguay ... 246
Venezüella ... 246
Chavez'in uygulamaları ABD'ni rahatsız etmiştir ... 247
Sonuç ve Değerlendirme ... 248
KAYNAKÇA ... 249

BÖLÜM 25

STRATEJİK ANALİZ: AFRİKA GÜVENLİK VE ASKERİ GÜÇ DENGESİ ... 250
Giriş ... 251
Afrika Ülkeleri Askeri Güç Değerlendirmesi ... 252
Geçmişten Günümüze Afrika İlgisi ... 254
Afrika Üzerinden Sürdürülen Mücadele ... 255
Afrika'yı Karıştırmak İsteyenler Kimler? ... 255
Afrika'da 19'uncu Yüzyıla Kadar Kıyı Kesimlerinde Kalanlar, Bu Tarihten Sonra İç Bölgelere Yönelmişlerdi ... 255
Birbirine Düşürmek Suretiyle Afrika'da Sömürgeleri Yönetmek Kolay Oluyordu ... 256
Bağımsızlıklarını Kazanan Afrika Ülkelerinde Durum ... 257
Angola-Nijerya ve Sudan Örnekleri ... 257
Afrika'da Diğer Askeri Güçlerin Rekabeti ... 261

Çin'in Afrika Kıtasına İlgisi Artıyor ... 262
Soğuk Savaş Döneminde Afrika'da Aktif Rol Oynayan Rusya Tekrar Bölgeye Dönmekte Kararlı ... 263
İsrail'in Afrika Kıtasına Askeri İlgisi ... 264
Afrika'da Güvenlik Ortamının Geleceği ve Sonuç ... 265
KAYNAKÇA ... 267

BÖLÜM 26

ÇİN'İN VERDİĞİ ZAFER MESAJLARI NASIL OKUNMALI ... 268
Analiz: Jeopolitik Değişimi Anlamak Mümkün Mü? ... 271
KAYNAKÇA ... 280

BÖLÜM 27

2100'LÜ YILLARDA DÜNYAMIZ ... 281
Batı Afrika Kabile Dilleri ve Wolofça ... 282
Hazır Olun: Gelecekte İşe Alımda Önce Hangi Nitelik Aranacak? ... 282
KAYNAKÇA ... 288

BÖLÜM 28

ROBOTLARI YİYEMEYİZ: SAĞLIKLI BİR NESİL VE SAĞLIKLI BİR TOPLUM SAĞLIKLI BESLENME İLE MÜMKÜNDÜR ... 289
Büyük Türkmen Düşünürü Dövletmemmet Azadi ... 293
KAYNAKÇA ... 297

BÖLÜM 29

VİYANA'DAN 238 YIL SONRA GERİ ÇEKİLMENİN SONU: SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ ... 298
ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi (Kasım 2025) Nasıl Okunmalı ... 300
Askeri Tehditleri Caydırma ... 317
Avrupa için Genel Politikamız Şunlara Öncelik Vermelidir ... 321
Öngörü Küresinin Sisli Fotoğrafları ... 325
Sorumluluk: Tahmin, Önsezi ve Öngörü ... 328
Terör örgütü YPG'nin düştüğü durum sürpriz mi? ... 333

Kuralsızlık da bir kuraldır: YPG, NATO, DAVOS ve ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi 336
Suriye'de YPG ile Anlaşma ve Güvenliğin Garantisi 340
KAYNAKÇA 349

BÖLÜM 30

JEOPOLİTİK REKABET: TRUMP'IN İNGİLİZLERİ BÜYÜK APTALLIK YAPMAKLA SUÇLADIĞI CHAGOS ADALARI 350
Kuşak Yol Bağlantı Noktalarının Jepolitik Çilesi: Gwadar Limanı 354
Buzkıran Stratejisi: İran Örneği 357
Hurmo (Hürmüz)-Pasifik Stratejisi ve Jeopolitiğin Felsefesi 363
KAYNAKÇA 369

BÖLÜM 31

YIKIM GÜLLESİ PATLADI: 2026 MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI 370
Birinci Kırılma (2007) 372
İkinci Kırılma (2015) 372
Üçüncü Kırılma (2019) 373
Dördüncü Kırılma (2020) 373
Beşinci Büyük Kırılma (2022) 374
Altıncı Büyük Kırılma (2023) 375
Yıkım Güllesinin Gönderilmesi 375
Yıkım Güllesinin Patlaması 376
KAYNAKÇA 379

BÖLÜM 32

KİM OLDUĞUNU BİLMEK: KARACALI 380
Türklerde Yedi Atayı Bilme Geleneği 381
Karacalı Köyü ve Tarihi ile Yaptığımız Araştırmaların Sonuçları 382
Karacalı Köyünün Bulunduğu Bölgenin Çok Köklü Bir Tarihe Sahip Olduğu Ortaya Çıkmıştır 383
KAYNAKÇA 395

BÖLÜM 33

İRAN NEREYE GİDİYOR? ... 396

Dünya Nereye Gidiyor: Netanyahu-Trump ve Kim Jong ... 400

Ne-Trump İdeolojisi ve Ortadoğu Bataklığına Saplanmak ... 403

KAYNAKÇA ... 410

BÖLÜM 34

ABD'NİN HİÇ BU KADAR SALDIRIYA UĞRADIĞI GÖRÜLMEMİŞTİ! ... 413

Orta Koridor'un Önemi Bir Kez Daha Ortaya Çıktı ... 417

Trump: İran'ı Taş Devrine Geri Götüreceğiz ... 420

Analiz: Toplum, Kültür Ve İstihbarat ... 423

KAYNAKÇA ... 439

BÖLÜM 35

DEMOGRAFİK GÜVENLİK ... 442

Hicaz Demiryolunun Engelleyici Güçleri ... 444

KAYNAKÇA ... 451

BÖLÜM 36

ANALİZ: NATO'NUN JEOPOLİTİĞİ ... 452

Nato'nun Arkansas-Ankara (Aran) Hattı ... 459

Değişen Güvenlik Mimarisi ve Nato ... 462

Yeni Dönemde Nato: Bir Şeyler Değişiyor Mu? Gelişiyor Mu? ... 466

Analiz: Dijital Dönemde Dönüşen İnsan Psikolojisi ... 471

Analiz: İsrail Güçleri Kuneytra'ya Girerse Ne Olur? ... 475

Jeopolitik Bağlantı Noktaları: Ukrayna Neden Hürmüz'e Dahil Olmak İstedi? ... 473

Jeopolitik Birikimin Güce Dönüşümü ... 482

KAYNAKÇA ... 489

BÖLÜM 37

İSTİHBARATTA DENGELERİN DEĞİŞİMİ ... 490

KAYNAKÇA ... 497

BÖLÜM 38

ÜÇGENİN İÇ AÇILAR TOPLAMI DEĞİŞİR Mİ? 498
Suriye İzlenimleri 504
Zaferler Ayı ve Harbin Jeopolitiği 516
KAYNAKÇA 521

ÖNSÖZ

Neden Jeopolitik?
Neden Öngörü?

Ülkemizde jeopolitik konusundaki çalışmaların, şimdiye kadar çoğunlukla tercüme ve alıntılarla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bunun ana nedeni özellikle "soğuk savaş" döneminde diplomasi ve uluslararası ilişkilerde ABD ağırlıklı ve öncülüğünde yapılan çalışmaların mevcut olması ve diğer ülkelerin de yeni bir çalışma ve araştırma yapmaktan ziyade aynı çizgide olmayı esas alarak kolayca uyum sağladığını düşünmesiydi. Zaten NATO içerisinde verilen eğitimlerle aynı düşüncede insan yetiştirilmesi esas alınıyordu ve öyle de oldu. Ancak "Soğuk Savaş Dönemi" bittiğinde bu çalışmaların, çoğunlukla her ülkenin kendi milli hassasiyetlerine göre oluşturulması gerektiği ortaya çıktı. Gerçekten de jeopolitik konular, milli ve her ülkenin yapısına, tarihine, kültürüme ve gereklerine göre oluşturulmadığında hiçbir mana ifade etmiyordu.

O halde Jeopolitik sadece bir coğrafi kavram olmaktan çıkarılmalı ve ona bir ruh verilmeliydi.

İşte bu noktada Jeopolitik kavramını tarafsız ve bilimsel esaslara bağlı kalarak, millileştirmek, ülkemiz ihtiyaçlarına göre sadece coğrafyası ile değil, tarihi, kültürü, ekonomisi, teknolojisi ile geleceğe hazırlamak maksadıyla bu konuya girdik ve zaman içerisinde de bunu bir derece başardık. Konulara ve kavramları belirli bir metodolojiye bağlı kalarak millileştirmeye çalıştık. Böylece bizler açısından jeopolitik sadece bir noktaya sıkışmış olmaktan uzaklaşmaya başladı ve her yerde birçok yönüyle en azından eskiye göre daha geniş bir kapsam ve vizyon edindi.

Bu husus belki de belli ölçülerde başarabildiğimiz ilk hususlardan birisi oldu.

Diğer bir konu ise "Öngörü" kavramı olup, belirli bir bilgi altyapısına ve tecrübeye dayalı olarak olaylara yorumlar getirebilme ve karar alıcılara daha değişik alternatifler sunabilme becerisi olarak tanımlanabilir.

Her ne kadar hala yüzeysel bilgilerle iddialı sonuçlara varan bazı yorumlar olsa da genel olarak bu konunun da giderek daha fazla anlam bulduğu ve her geçen gün daha fazla öngörü kabiliyetine sahip jeopolitik uzmanın yetiştiğini memnuniyetle görüyor ve bununla gurur duyuyoruz. Bu tür nitelikli insanlara ülkemizin gerçekten ihtiyacı var. Bu konularda örnek olabilmek gerçekten gurur verici…

Dünyada bazı düşünce kuruluşlarının, etki altında kalmadıkları ve bilinçli olarak yönlendirilmedikleri sürece, son derece isabetli değerlendirmeler yaptığı görülmektedir. Ancak kabul etmek gerekir ki nitelikli uzmanları barındıran, bağımsız bir düşünce kuruluşu oluşturmak oldukça zor ve maliyetli. Bu nedenle iyi niyetle oluşturulmuş birçok düşünce kuruluşu kısa bir süre sonra faaliyetlerine ya son vermek ya da oldukça düşük bir profilde devam etmek zorunda kalıyor. Üstelik insanlar doğru olsun ya da olmasın kendi inandıklarından farklı bir fikirle karşı karşıya kaldıklarında savunma güdüsüyle hareket ederek farklı düşünceleri ayrıntılı bir incelemeden geçirmeden hemen yok sayma eğiliminde olduklarından, ne yazık ki en çok eleştiriye uğrayan ve destek görmeyen de çoğu zaman bağımsız ve herhangi bir tarafa ait olmayan düşünceler oluyor. Diğer taraftan jeopolitik gibi belirli bir bilgi düzeyini gerektiren konular bu konuda doğal olarak daha az takipçi kitlesini bulabiliyor. Bütün bunların bilincindeyiz ve daha başlangıçta bu zorlukları ve önyargıları öngörüyorduk. Yine de bu konuda da örnek olmak ve düşünce kuruluşu dünyasına yeni bir bakış açısı getirmek maksadıyla "Jeopolitik Düşünce Enstitüsü" isimli bir kuruluşu tamamen gönüllülük esasına göre oluşturduk ve her türlü siyasi düşüncenin üzerinde ve bağımsız düşünceyi esas alarak üçüncü yılına taşımayı başardık.

Bu tamamen katılımcılarımızın ve hocalarımızın çabalarıyla ve fedakarlıklarıyla mümkün olabildi. Ayrıca teknolojiyi de kullandık ve yorumlarımızı neredeyse dakikalar içerisinde yaparak süratli bir şekilde kamuoyuna ulaşma kabiliyetine eriştik. Uluslararası ilişkiler ve diplomasi alanındaki değerlendirmelerdeki bu hız da düşünce kuruluşları arasında bizleri ayrı bir yere taşıdı.

Yine bu kapsamda enstitü olarak, kendimizi hantallaştıracak her türlü idari görevlerden uzaklaşarak, sadece düşünce dünyası üzerine yoğunlaştık ve programlara katılanlardan hiçbir ücret talep etmeden kendi imkanlarımızla varlığımızı sürdürmeyi başardık. Bu suretle yorum ve öngörülerimizde gurur duyulacak isabet oranlarını yakalamamız mümkün oldu. Böylece çalışmalarımız ve düşünce dünyasına yönelik yöntemlerimiz diğer kurumlar tarafından örnek alınırken, bizler de konuya ilişkin küçük ve mütevazi bir katkı sağlamanın mutluluğunu yaşadık.

Ayrıca çalışmalarımızda diğer benzer enstitüleri destekledik ve yüzlerce öğrencinin yetiştirilmesi ve geleceğe hazırlanabilmesi de mümkün oldu. Bu alanda rastgele olmaktan ziyade belirli bir metodoloji çerçevesinde fikirlerin oluşturulması oldukça önemlidir. Onları jeopolitik konusunda ihtiyaç duyulan yeteneklerle donatacak şekilde yetiştirmeye çalıştık.

Çalışma disiplini, zamana uyma, diplomasi beden dili, yazma ve konuşma becerileri gibi alanlarda beceriler kazandırdık. Bu suretle bugün alanında aranılan elemanlar haline geldiler ve gelmeye devam ediyorlar ve programlarımız geliştirilerek diğer kurumlar tarafından da uygulanıyor. Öğrencilerimizle gurur duyuyoruz.

Enstitümüz bünyesinde bir web sitesi bulunmaktadır. Bu eser, çalışmalarımıza başladığımız 2024 yılından bu yana ensititü web sayfasında tarafımdan yayına konulan ve herkesin nerede olursa olsun ulaşabileceği makalelerden, analizlerden ve değerlendirmelerden oluşmaktadır. Diğer yazarlarımız da büyük bir ihtimalle kendi yazılarını zaman zaman kitap haline getirecektir.

Jeopolitik konusunda, https://geopoliticalforesight.com.tr/ web sitemizi takip etmeniz bizleri memnun edecektir.

Ayrıca https://www.instagram.com/geopolitical.foresight/ adresimizde jeopolitik öngörünün yapılışına dair binlerce örneğin bulunması mümkündür.

Burada jeopolitik temel oluşturacak şekilde, yüzlerce yaklaşımı incelemek dahi konuyla ilgili bir okul ve eğitim kurumu olma niteliği ile takipçileri kısa sürede entelektüel bir düşünce yapısına ve üst düzeye taşıyacağına inanıyoruz. Zaten farklılık ve gelişme de bu noktada başlayacaktır. Bunlar eğitimi belli zaman ve mekanlara hapseden çıkaran yeni öğretim yöntemlerinin enstitümüz bünyesinde uygulanması anlamına gelmektedir. Zaten jeopolitik konusunda paylaşımlar yapan sosyal medya hesabımız 6 ay geçmeden aylık 2.7 milyonun üzerinde izlenme düzeyiyle inanılmaz bir rakama ulaştı. En fazla izleyicimiz ise İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Erzurum ile Bakü şehirlerinden oldu. Yurtdışında ise ABD, Almanya, Fransa, Hollanda, KKTC, Azerbaycan, Rusya ve Endonezya'dandı.

Kısacası diyoruz ki eğitim nerede ve ne zaman olursa olsun telefonunuz kadar size yakın. Bu açıdan bu adreslerin süratle anlayan ve öngören birer teknoloji okulu gibi hareket ettiği söylenebilir.

Başarılı kurumlar ve yöntemler taklit edilir ya da takip edilir.

Bizler zaten kendimizi bağımsız ve gönüllü bir eğitim kurumu olarak gördüğümüz için hiçbir zaman bilgiyi saklama çabası içerisinde olmadık. Bilakis öğrettikçe ve örnek alındıkça memnuniyet duyduk.

Hatta, sitelerimiz daha başlangıçtan itibaren saldırıya uğradığı, çalındığı ve bazıları tarafından kendi siteleri gibi gösterilmek istendiği halde, herhangi bir girişimde bulunmadık çünkü, örnek alınmak ve saldırıya değer bulunmak da gerçekten gurur verici ve başlangıçtan itibaren öngördüğümüz bir konu.

Bir olayı önceden öngörmek ile olay olduktan sonra yorumda bulunmak tamamen farklı şeylerdir. Öngörmek zordur ve çok derin bir altyapı ve olayları birbirine bağlayabilecek bir değerlendirme yeteneği gerektirir. Eserde jeopolitik alana ilişkin öngörüleri ve makaleleri değerlendirirken, yayın zamanına ve gerçekleşme oranına dikkat etmenizi öneriyoruz. Kitabımızı bir kez okuyan birisinin jeopolitik konusunda belirli bir yere geleceği ve hayata bakış açısının farklı bir noktaya ulaşacağını öngörüyoruz.

Sonuç olarak tamamen hür düşünceyi esas alarak başladığımız bu yolda, tam olarak olmasa da yeterli bir düzeyde hedeflerimize ulaşmanın gururu ile faaliyetlerimize farklı alanlarda devam ediyoruz. Bizi mutlu kılan ise öngörülerimizdeki isabet oranının yüksekliği...

Geleceğe yönelik olarak jeopolitik alanın farkına varılması ve isabetli öngörülerin giderek daha da fazlalaşması bizi gururlandırmaya devam ediyor ve amacımıza ulaşmanın mutluluğunu yaşatıyor.

Hepinize iyi okumalar diliyoruz…

Doç. Dr. Güray ALPAR[1]
Emekli Tümgeneral

[1]Jeopolitik Öngörü Enstitüsü, Ankara, Türkiye, galpar1965@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0122-7795.

BÖLÜM 1

STRATEJİK ÖNGÖRÜ ÇALIŞMALARINA GİRİŞ

Bu makale öngörünün hangi manaya geldiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Gelecek bugünün yaptığımız tercihlerimizin bir sonucu olup, önceden kesin değildir. Aldığımız veya alacağımız kararlar ve uygulama tarzımız geleceği inşa eder. Bir şeye karar vermiş ve buna dair yerine getirmemiz gereken faaliyetlerimizi belirleyip sabırlı bir şekilde sinerji yaratacak şekilde uygulayabilmişsek sonucun farklı olabilmesi de belli oranlarda mümkündür.

Belirli bir zaman dilimi içerisinde bulunduğumuz yeri gerçeğe yakın olarak tespit etmemizi ve gelecek için anlamlandırmamızı sağlayan stratejik öngörü, bilimsel bilgiler yanında belli bir oranda bilimsel tahmin ve sezilere de ihtiyaç gösterir. Ancak bu kesinlikle, hiçbir bilimsel bilgiye dayanmayıp tamamen temelsiz tahmin şeklinde bir kehanet olamaz.

Her olayda faraziyeleri tam olarak ortaya koymak önemlidir. Faraziye, hipotez olarak da isimlendirilir. Faraziye; bilimsel olarak olayları bir nedene bağlamak ve olaylar arasında ilişki kurmak için kullanılır. Faraziye, hipotez ve varsayım birbirine yakın anlamlar içerir. Bir olayı açıklamak, bir düşünceyi ispat etmek için ispatı yapılmamış başka düşünceleri dayanak olarak almaktır. Faraziye çökerse olayın gerçekleşme ihtimali de ortadan kalkar.

Ahmet'in bir sınavı kazanmasında eğer "Ahmet her gün en az 4 saat çalışırsa sınavı kazanabilir" cümlesi bir faraziyedir ancak Ahmet çalışmamışsa şüphesiz kazanma olasılığı düşer ve işi tamamen şansa bağlı kalır. Ancak birçok uluslararası olay yorumlanırken, faraziye oluşturmak çoğu zaman ihmal edilir.

Geleceği şekillendirmede üzerinde özellikle durmamız gereken bir diğer konu da kuvvetin planlı ve kontrollü bir şekilde kullanılmasıdır.

Kuvvet doğru zamanda ve doğru mekânda beklenmedik durumlardaki hal tarzlarını da karşılayacak şekilde uygun bir dozda kullanılmalıdır.

O halde şu sorulara hazırlıklı olmalıyız ve buna göre örnek senaryolar oluşturmalıyız.

- Bilgi tabanının derinliği sağlanarak odak noktamıza göre geleceğe dair en muhtemel hangi senaryoları oluşturabiliriz?
- Belirsizliklerimiz ve kısıtlamalarımız nelerdir ve bunları nasıl aşacağız?
- Kimlerle beraber hareket edeceğiz?
- Zaman içinde değişkenler neler olabilir?
- Planlarımızı uygulamamıza kimler ve hangi olasılıklar etki edebilir?
- Zaman içinde hangi faktörler değişebilir, bu değişiklikler ve müdahalelere karşı hassasiyetlerimiz (Hassasiyet Analizi) neler olabilir?
- Bunları bertaraf etmek için şimdi, olay anında ve gelecekte hangi tedbirler geliştirmeliyiz? (Kuvvet çarpanları)

JEOPOLİTİK BİLGİ ALTYAPISI VE ÖNGÖRÜ

Hiçbir şekilde basite alınmaması gereken Jeopolitik; bir ülkenin coğrafyasının o ülkenin oluşturacağı politikalar ile olan etkileşimi ile ilgilidir. Bir başka anlatımla Jeopolitik, bir ülkenin coğrafi konumunun kaçınılmaz olarak o ülkenin dış politikasını belirlemesidir (Göney, 1993:6). MÖ 500'lü yıllarda dahi uygulama alanı bulan bu konuda, Konfüçyüs ve General Sun-Tzu'nun çalışmalarının olduğunu biliyoruz.

Her konuda olduğu gibi jeopolitik konusunda da değerlendirmeler yapabilecek seviyeye gelmek, derin bir bilgiyi ve yüksek bir iradeyi gerektirir. Bu konuda kolay olan ve bizlere bir tepsi içinde sunulan hususlar çoğu zaman yanıltıcı ve maksatlıdır. Herkesin kolayca anlayabileceği basit bir jeopolitik esası önden hızlıca vererek, doğrudan kendi yönlendirmek istediği şekilde sonucu sunan sosyal medya paylaşımlarını bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Oysa Lafontaine'nin dediği gibi hiçbir zafere, çiçekli yollardan geçilerek gidilmez. Şüphesiz başarıya giden yolda, sıkıntılar vardır, ter vardır, görünen veya görünmeyen çabalar ve uzun yorgunluklar vardır. Yapmamız gereken de gençlerimize ve bu alanla ilgili çalışanlara bu bilinci bilimsel esaslarla verebilmektir.

Jeopolitik değerlendirmelerde yapılabilecek en büyük hatalardan birisi konuyu sabit bir anlayışa oturtmaktır. Oysa jeopolitik canlı bir varlık gibi dinamiktir ve devletlerin hedefleriyle doğrudan ilgilidir (Kalelioğlu, 2000: 2-19). Bu anlamda son dönemde Baltık'tan ve Polonya'dan başlayıp güneye Akdeniz'e inen hattaki olayları anlamlandırmak ve jeopolitik resmi çizebilmek de dinamik bir anlayışı gerektirir (Alpar, 2021: 59-65).

Birçok disiplini içine alan Jeopolitik; coğrafya yanında kültürü, ekonomiyi, teknolojiyi, bilimi askeri ve pratik politikaları da kapsar. Aynı fikirde olan Lacoste, jeopolitik biliminin ilk bakışta fark edilmeyecek çok karmaşık bir bilgi demetini kapsadığını ve modern bilimsel araçların uygulamaya konulması da dahil çok farklı düzeylerde derin çalışmaları içerdiğini savunur (Lacoste, 1976: 6). Aynı şekilde Celerier'de devlet adamlarının ve jeopolitik konusunda uzmanların coğrafyanın sunduğu imkanlar ve kısıtlamalar konusunda bir arada ve uyum içinde çalışmaları gerektiğini vurgular (Celerier, 1961:9). Bir ülke ne kadar kaynaklara sahip olursa olsun bunu bir arada ve sinerji yaratacak şekilde kullanamazsa bir anlam ifade etmeyecektir (Alpar, 2023:9).

Genelde yapılan en büyük hatalardan birisi de her ülkenin coğrafyasının kendisine özgü olduğunun göz ardı edilmesidir. Şüphesiz her ülkenin konumundan kaynaklanan kendi coğrafyasına dayanan özellikleri vardır. Bu nedenle size uzak bir coğrafyanın gerçeklerini birebir kendinize uygulayamazsınız. Bir de bunu, kültür ve ekonomik gereklilikleri işin içine katmayan bir değerlendirme ile yaparsanız, ortaya çıkan hakikat herkesi şaşkınlık içinde bırakan bir hal alır. Bu nedenle Batı'da önde gelen dört ülkesi (ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya), birbirine ana noktalarda benzese de birbirinden ayrı dört ayrı jeopolitik ekol geliştirmişlerdir.

Diğer taraftan jeopolitik öngörü konularının eline sopa alanın ekran önünde adeta bir şova dönüştürdüğü bir alan olmadığı da açıktır. Şüphesiz bu alan belirli bir bilgi derinliğini gerektirir ve belirli bir zaman dilimi içerisinde bulunduğumuz yeri gerçeğe yakın olarak tespit etmemizi ve gelecek için anlamlandırmamızı sağlayan jeopolitik öngörü, bilimsel bilgiler yanında, bilimsel tahmin ve belli bir oranda sezilere ihtiyaç gösterir. Ancak bu kesinlikle, hiçbir bilimsel bilgiye dayanmayıp tamamen temelsiz tahmin şeklinde bir kehanet olamaz.

Değişimi görebilmek ve tedbirler geliştirebilmek derin bir öngörü anlayışını gerektirir (Alpar, 2022: 42). Bir olayın ilerisini kestirme veya bir işin nasıl bir yol alacağının önceden anlamlandırabilme anlamındaki "Jeopolitik Öngörü" (TDK, 2022), bir politika belirleme aracı olarak devletler, örgütler ve kurumlar tarafından sıklıkla kullanılır. Bu kullanımı ile "gelecek çalışmaları" kapsamında ifade edilen ingilizce "foresight" terimini anlam olarak karşıladığı ifade edilebilir (Çeliktaş, 2009).

Bu noktada, geniş bir çerçevede ve bilgiye dayalı olarak birden fazla gelecek senaryosu ve vizyonu oluşturma amaçlı "ÖNGÖRÜ" kavramının, herhangi bir bilgiye dayanmayan bakış açıları ve sınırlı bilgi ve geneli içermeyecek örnekleme dayalı tahminlerden farklı bir anlam taşıdığı da açıktır.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2021). Uluslararası ilişkilerde stratejiyi ve coğrafyayı anlamak. Palet Yayınları.

Alpar, G. (2022). Stratejik öngörü ve uyanma zamanı. Karınca Yayınları.

Alpar, G. (2023). From geopolitic to geostrategy. Palet Yayınları.

Celerier, P. (1961). Géopolitique et géostratégie [Jeopolitik ve jeostrateji]. P.U.F.

Çeliktaş, M. S. (2009). Türkiye'de yenilenebilir enerji teknolojilerinin gelecek öngörüsü [Doktora tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü].

Göney, S. (1979). Siyasi coğrafya (Cilt 2). İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Göney, S. (1993). Siyasi coğrafya. İstanbul Üniversitesi Basımevi.

Kalelioğlu, O. (2000). Türkiye'nin jeopolitiği. Genelkurmay Basımevi.

Lacoste, Y. (1976). La géographie, ça sert, d'abord, à faire la guerre [Coğrafya, her şeyden önce savaş yapmaya yarar]. François Maspero.

BÖLÜM 2

DOĞRU BİR JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME NASIL YAPILMALIDIR?

Güray ALPAR (07 Eylül 2024 tarihinde düzenlene Uluslararası Çankaya Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur). Makale jeopolitik konusunu sadece coğrafya gibi dar bir alandan çıkarıp günümüz anlamında olması gerektiği yere taşıma amaçlıdır.

Giriş

Bir ülkenin coğrafyası ile o ülkenin yürüttüğü siyaset arasında çok yakın bir ilişki vardır (Alpar, 2021). Diğer taraftan her ülkenin dünya üzerindeki konumu ve coğrafi özellikleri farklılık gösterir (Alpar, 2023).

Genelde yüzeysel olarak ve sadece coğrafya ile ilişkilendirilen Jeopolitik, herhangi bir ülkenin coğrafyasının o ülkenin politikalarına olan etkisini inceler ve doğal olarak coğrafyanın o ülkenin dış politikalarını belirlemesini ele alır (Göney, 1993:6). Tarih boyunca önemini koruyan coğrafi faktörler, zamanla daha da önem kazanmış ve ülkelerin politikalarında baskın bir faktör olmaya başlamıştır.

Jeopolitik kuramlar özellikle soğuk savaş dönemi ve ertesinde büyük güçlerin rakiplerine karşı stratejik ve taktik düzeyde politikalarını etkilemiştir (Göney, 1993:38-47).

Her ülke kendi coğrafyasına ve yeteneklerine göre jeopolitiğini kurgular ve bunu avantaja çevirmeye çalışır. Bu anlamda 1800'lü yıllardan başlayarak dünya egemenliği iddiasında olan devletler 4 ana jeopolitik ekol oluşturmuştur (Sevgi, 217-218).

Bunlar esas olarak; İngiliz Ekolü: Halford MACKINDER (1861-1947), Amerikan Ekolü (Alfret, T. MAHAN (1850-1913), Nıcholas SPYKMAN), Alman Ekolü: Frederich RATZEL (1844-1904), Rudolf KJELLEN (İsveç asıllı Alman ekolünü geliştiren jeopolitik uzmanı, 1864-1922), Kari HAUSHOFER (1869-1946) ve Fransız Ekolü: Vidal de la BLACHE (1845-1915)'dır. Dikkatle tetkik edilirse bu teorisyenler coğrafyayı hep kendi ülkeleri ve politikaları açısından yorumlamışlar ve buna göre teoriler geliştirmişlerdir. Örneğin; Alman Ekolünden Frederich RATZEL (1844-1904), alan ve alanın haritadaki konumu üzerinde dururken, Almanya'yı esas alarak gelişme ve yayılmayı öngören alan görüşler geliştirmiştir (Ratzel, Frederich. (1897).

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın maksadı, jeopolitiği doğruya yakın olarak tanımlayarak, buna göre doğru bir jeopolitik değerlendirme için gerekli olan esasları ortaya koymaktır. Çalışmanın konusu çok geniş bir zaman dilimi ve değişik alanları kapsadığından, konu tanım ve temel esaslarla sınırlandırılmaya çalışılmıştır.

Bulgular ve Bulguların Değerlendirilmesi

Bu gerçekten hareketle, her ülkenin bu tür jeopolitik teori ve stratejileri kendi gerçeklerine ve coğrafyasına göre oluşturması bir zorunluluk olarak görülmektedir. Oysa jeopolitik değerlendirmelerde yapılan en büyük yanlış bu kurallara uymadan, başkaları tarafından oluşturulmuş olan teori ve esasları herhangi bir değerlendirmeye tabi tutmadan birebir kendi coğrafyasına uygulamaya çalışmak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buna en bariz örnek 20 ve 21 yüzyılda Avrasya coğrafyası için önce İngilizler (MACKINDER) sonrasında ise ABD tarafından (MAHAN) uygulanan "Kara Hakimiyet ve Çevre Kuşak (Rimland) teorilerinin (Özdemir, 2020) bu coğrafyadaki bütün devletler tarafından değişmez bir ilke olarak kabul edilip uygulanmaya çalışılmasıdır. Bu teorilerle Sovyetler Birliği'nin çevrelenip yıkılması sağlanmış olup, bunun değişik bir versiyonu Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrası yürürlüğe konulmuştur.

Rimland teorisine göre, eski dünya'ya yani rimland'a hâkim olan güç, ABD'nin mutlak hegemon olduğu yeni dünya'yı da kuşatarak dünyaya hâkim olmaktadır. Başka bir deyişle rimlandı ele geçiren Avrasya'ya hâkim olur, Avrasya'ya hâkim olan dünya'ya hâkim olur (Uluslararası İlişkiler Teorileri,2021:178-180).

Soğuk Savaş Dönemi sonrasında ise tek kutuplu olacağı düşünülen dünyanın, bazı değişimlere sahne olduğu görülmektedir. Bu dönemde şüphesiz doğru değerlendirmeler yapanların ve bunu alanda uygulayabilenlerin kazanacağı aşikardır (Stratejik Öngörü ve Uyanma Zamanı, Alpar, 2023).

Jeopolitik değerlendirmelerde yapılan bir başka hata ise sadece yalın haliyle coğrafi konum üzerinden değerlendirmelerde bulunmaktır. Oysa jeopolitik sadece coğrafya ve coğrafi konum değildir.

Yine alan olarak sadece karasal veya kısmen deniz alanlarının öne çıkarıldığı da görülmektedir. Oysa Jeopolitik; kara, deniz, hava ve uzayla birlikte siber alanı da kapsar ve coğrafi faktörlerin yanında ekonomik, kültürel, tarihi bağlantıları çevre, iklim, bilim ve teknoloji alanlarıyla birlikte ele almak zorundadır. Bu bağlantılar ortaya konulmadan ve bütün bu unsurlar stratejik düzeyde sinerji yaratacak şekilde kullanılmadan yapılacak değerlendirmeler şüphesiz eksik kalacak ve buna dayalı oluşturulacak strateji ve politikaları olumsuz yönde etkileyecektir. Bunun da büyük bir bilgi altyapısı gerektirdiğini söylemek gerekiyor.

Jeopolitik değerlendirmeler konusunda üzerinde durulması gereken diğer bir konu ise çoğu zaman rasgele tahmin, ideolojik tahmin veya eksik bilgi ile ve yetersiz örneklem ile öngörü'de bulunulmaya çalışılmasıdır. Sonuçlara yol açması ve karar vericiler için alternatifler sunması açısından öngörülerde yapılabilecek eksiklikler önemlidir.

Şüphesiz öngörü, geleceği tahmin etme girişimidir (Suddendorf ve Corballis, 2007: 299).

Öngörü bir ileriyi görme yeteneğidir (Oxford Languages). Öngörü'de geniş ve derin bir bilgi altyapısı vardır ve olayları birbirleri ile ilişkilendirerek geleceğe yönelik alternatifler sunar.

Bu açıdan geneli içeren, bilgiye dayalı ve alternatifleri içerecek şekilde oluşturulan öngörü'nün kehanet, subjektif tahmin ve sınırlı veriye dayalı tahminlerden ayrılması son derece önem arz etmektedir. Konuya ilişkin hazırlanan tablo aşağıda sunulmuştur.

Son olarak doğru bir tahmin yapabilmek için veri ve bilgi ile sentez, analiz ve değerlendirme kavramlarını iyi ayırt edebilmek gerektiği söylenebilir. Bu anlamda da sadece olayları sıralamak olan verileri birbiri ardına saymanın bir jeopolitik değerlendirme yapmak için yeterli olmadığı ortadadır.

Burada açıkça görüldüğü gibi bir akıl yürütme ya da değerlendirilmemiş ham bilgi olan veri ve bunların bir araya getirilmiş biçimi olan enformasyon, bilgi olmadığı gibi sentez, analiz ve değerlendirme seviyelerine ise ancak anlama ve kavrama seviyeleri geçildikten sonra ulaşılabilmektedir. Geniş bir bilgi altyapısı ve derinlik gerektiren jeopolitik değerlendirmelerin de bu doğrultuda yapılması şüphesiz doğruluğunu artıracaktır.

Bütün bunların ötesinde ise jeopolitik metodoloji ilkelerinin bilinmesi de gerekmektedir. Bilimselliği yakalamak ve araştırma yapmak için alana özgü birtakım yöntemler geliştirilmiş ki bu yöntemlerin genel adı "metodoloji" bilimidir. Örneğin coğrafi epistemoloji, coğrafya biliminin bilimsel dünyadaki yerini coğrafyanın araştırma sahasını ve coğrafya ya özgü yöntemleri ortaya koyar.

Metodoloji, bir sorunu tespit ve çözmeye yönelik olarak veri toplama, analiz ve yorumlama gibi süreçlerde izlenmesi gereken, izlenmesi gereken sistemli ilkeler ve yöntemler bütünüdür. Bu ise bizlere yol göstererek zaman kaybını önler ve daha esaslı ilkelerle sonuca ulaştırır.

Sonuç olarak; derin bir bilgi ve derinliği gerektiren jeopolitik değerlendirmeler ve öngörülerin öylesine yüzeysel yapılamayacağı ve bunların da doğru sonuçlara ulaştıramayacağı açıktır.

Bu nedenle bu altyapının sağlanması, jeopolitik konusunun ve jeopolitik öngörülerin ve kapsadığı alanların tam olarak anlaşılması ve bunun stratejik sonuçlar sağlayacak şekilde metodolojik bir anlayışla ortaya konulması durumunda istenilen faydayı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu şema verileri bilgi olarak anlama ve aktarma hatasına düşülmemesi amacıyla konuya açıklık getirmek maksatlı oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2021). Uluslararası ilişkilerde stratejiyi ve coğrafyayı anlamak. Palet Yayınları.

Alpar, G. (2023a). From geopolitic to geostrategy. Palet Yayınları.

Alpar, G. (2023b). Stratejik öngörü ve uyanma zamanı. Palet Yayınları.

Doğanay, H. (1998). Coğrafyada metodoloji. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü.

Göney, S. (1993). Siyasi coğrafya (Cilt 2). İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Mahan, A. T. (2003). The problem of Asia and its effects upon international policies. Routledge.

McMillan, J., & Schumacher, S. (1984). Research in education: A conceptual introduction. Little, Brown and Company.

Özdemir, Y. S. (2020, 17 Nisan). Mackinder'in kara hâkimiyet teorisi nedir? Stratejik Ortak.

Ratzel, F. (1897). Politische geographie.

Sevgi, C. (1988). Jeopolitik ve jeostratejinin tarihsel gelişimi açısından Türkiye'nin stratejik konumu. Ege Coğrafya Dergisi, 4(1).

Suddendorf, T., & Corballis, M. (2007). The evolution of foresight: What is mental time travel and is it uniquely human? Behavioral and Brain Sciences, 30, 299.

Uluslararası ilişkiler teorileri. (2021). Aktüel Yayınları.

BÖLÜM 3

FRANSA CUMHURBAŞKANI EMMANUEL MACRON "EKSİK VE ADALETSİZ" DÜNYA SÖYLEMİ İLE NE DEMEYE ÇALIŞIYOR?

Makale Fransa Cumhurbaşkanının bir şeyler yapmaya çalıştığı ancak bunun stratejinin esası olan yer, zaman ve kuvvet faktörlerine uyulmaması nedeniyle etkili olmaktan uzak oluşunu ortaya koymak amaçlı kaleme alınmıştır.

Paris'teki Katolik topluluğu Sant-Egidio tarafından organize edilen "Barış için Buluşma" isimli toplantının açılışında konuşan Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Rusya ile ilişkileri, Avrupa Birliği'nin (AB) örgütlenmesini ve uluslararası sistemi değerlendirdi. Macron bu topluluğun düzenlediği etkinliklere daha önce de katılmış ve 2022 yılı Ekim ayında Avrupa'da barışın bu günkü düşmanları olan Rusya ile bir masa etrafında toplanılarak inşa edileceğini açıklamıştı.

Fransa'da 2022 Nisan ayında gerçekleşen başkanlık seçimlerini kazanarak ikinci kez başkan olan Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un kişiliği ile ilgili birçok yorum yapılmıştır. Onun reformcu ilericiler ile hareketi ve değişimi reddeden muhafazakârlar arasındaki kurduğu ikilik çerçevesinde popülist bir söylem inşa ettiği de ileri sürülmektedir (Özdikmenli, 2023: 129). Macron'un 2019 yılında "NATO'nun "beyin ölümünün" gerçekleştiğini açıklaması da o dönemde gündeme oturmuş ve tartışmalara neden olmuştu. Sonradan bu sözlerinin tam tersi bir davranış geliştiren Macron'a göre, Avrupa artık kendisini savunmak için ABD'ye ve NATO'ya güvenmemeliydi ve Sovyetler Birliği sonrası Rusya'nın bir tehdit olduğu söylenemezdi (Alpar: 2019).

Huntington'un, Toynbee'den kopyaladığı görüşe göre "Uygarlıklar bir meydan okuma ile karşılaşırsa bununla başa çıkmak için gelişirler. Eğer meydan okuma yoksa, gevşer ve yok olurlar." Bu noktada Macron'un ne yapmaya çalıştığı pek açık olmasa da ilgi çekmek, gündeme gelmek gibi popülist söylemlerini tekrar etmeye çalıştığı daha mümkün gibi gözüküyor. Çünkü söylediklerini bir süre sonra hatırlamıyor, değiştiriyor, tam tersine hareket edebiliyor. Bu açıdan pek dengeli hareket ettiği ve Fransa gibi büyük bir devletin başkanı olarak güvenilir olma özelliği taşıdığı söylenemez.

Diğer taraftan Macron'un gerçekte ABD ve NATO'nun ülkesi üzerindeki etkisinden pek memnun olmadığı açık. Fransa her zaman olduğu gibi geçmişten gelen bir alışkanlıkla, kendi başına hareket etmeye yatkın ve bu kapsamda zaman zaman çıkışları olabiliyor. Gerçek gücü hatırlatıldığında ise geri çekilmek zorunda kalıyor.

Macron'un gündeme getirdiği eksik ve adaletsiz dünya düzeni zaten sık sık birçok vesile ile gündeme getiriliyor. Zaten II. Dünya Savaşı sonrasında belli devletlerin baskın rolüyle ve yine belli devletlerin çıkarları öne çıkarılarak kurulan sözde dünya düzeninin, belirli sayıda insan dışında, dünyanın çoğunluğunun refahını ve huzurunu sağlayamadığı da bilinen bir gerçek. Soğuk Savaş Dönemi Sonrasında bu eşitsizliğin giderek arttığı ve günümüzde dayanılmaz noktalara ulaştığı da biliniyor.

Macron'un konuşmasında gündeme getirdiği, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası "Fransa'nın Rusya ile ilişkilerini gözden geçirmesi ve yeni bir Avrupa örgütlenmesini düşünmesi" konusu ise sadece Fransız politikalarındaki yanlışlığı ve AB'nin giderek etkisizleşen durumunu itirafı anlamına geliyor ve diplomatik yollardan önlenebilecek bir savaşın Avrupa ekonomisine verdiği zararların gün geçtikçe arttığı ve anlaşıldığı bir döneme denk geliyor. Macron'un, "Avrupa'nın ne tam olarak AB ne de NATO olmadığı" sözleri ise zaten bu gerçeği ifade etmekten öteye gidemiyor.

Diğer taraftan, uluslararası sistemin adil olmadığı, bazı ülkelerin Birleşmiş Milletler sistemi içinde yeterince temsil edilmediği sözlerinin ise daha önceden söylendiğini unutmuş gibi gözüken Macron'un, günümüzde uluslararası sistemin temel kurumları olan; Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonunun çok daha adil olan kurumlarla değişmesi gerektiğini ve yeni bir düzene ihtiyaç olduğunu belirtmesinin ise samimi olmadığı değerlendirilmektedir.

ORTADOĞU'DA YAŞANANLARIN ÖZETİ

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2019, 30 Kasım). Discussed NATO and the search for a new security system in the world.

Alpar, G. (2019, 6 Aralık). NATO summit and search for new targets.

Özdikmenli Çelikoğlu, İ. (2023). Emmanuel Macron as an example of centrist-technocratic populism: An evaluation after the 2023 pension reform. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 24(2), 129–154.

BÖLÜM 4

TÜRK DEVLETLER TEŞKİLATININ (TDT) ORTAK TÜRK ALFABESİNİ OLUŞTURMASI JEOPOLİTİK AÇIDAN NE ANLAMA GELİYOR?

Dil ve kültür birliği belkide ilk önce sağlanması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkçe, dünyada yaklaşık 43 ülkede konuşulan bir dil olarak, neredeyse 400 milyona yakın kişi tarafından farklı şekillerde konuşuluyor. Ancak, belirli coğrafyalar dışında herkesin birbirini rahatlıkla anladığı söylenemez. Dil, inanç ve tarih birbirini tamamlayan ayrılmaz bir bütündür. Dil ise şüphesiz bir ulusun kimliğidir. Kimliğini kaybeden uluslar geçmişleri, geçmişlerini kaybedenler ise geleceklerini kaybederler. Diğer taraftan dil, zamanla ekonomik bağlar oluşturmada da kuvvetli bir temeli oluşturur.

Türk Dünyasında dilde ve kültürde ayrılığın değişik sebepleri ortaya konulabilir. Bunların bazıları doğal olmakla birlikte çoğu zaman bilinçli bir ayrıştırma sürecine maruz kalındığı bilinmektedir. "Türkistan" kelimesi, tarih boyunca genel olarak "Türklerin yaşadığı coğrafya" anlamında yaygın olarak kullanılan bir tabir olmuştur. "Türkistan" yerine "Orta Asya" deyiminin kullanılması ise Rusya sponsorluğunda araştırmalar yapan, Alman bilim insanı Alexander Von Humbolt tarafından 1843 yılında, coğrafi açıdan Türk halklarını bölme maksatlı olarak, literatüre sokulmuştur (Alpar, 2024). Bunun ardından ise en önemli husus dil konusu olmuş ve uzman bir ekip tarafından geliştirilen tekniklerle Türk Dünyası dil yoluyla da birbirinden ayrılmaya çalışılmıştır.

Zengezur örneğinde olduğu gibi bu insanların birbiri ile irtibata geçmesi ulaşım yoluyla da engellenerek, kültürel anlayış yanında ekonomik yönden de ayrışma dünyada eşi benzeri görülmemiş bir ilkel düşünce doğrultusunda tamamlanmıştır. Günümüzde dahi ne yazık ki çoğu aynı coğrafyada yaşayanlar tarafından olmak üzere ayrıştırma faaliyetleri bilinçsiz bir şekilde ve kendilerine zarar verse dahi sürdürülmektedir. Bunun manası, bu coğrafyalardaki insanların acı çekmesi, çatışmalar, bölünmeler ve fakirleşmesidir. Asıl sorun art niyetli olarak bu tür doğal oluşumların önüne geçilmesidir ki bunun kötü sonuçlarını son 150 yıldır açıkça görüyoruz.

Diğer taraftan, 150 milyonluk İngiliz Devletler Topluluğu ülkelerinin(Commonwealth of Nations), ortak dil olarak ingilizceyi konuşmalarına ve bunu kültürel ve ekonomik alana taşımalarına kimse itiraz etmemektedir.

Mantıklı bir şekilde düşünüldüğünde, belirli bir coğrafya üzerinde yaşayan insanların, bir araya gelmesinde, geçmişte olduğu gibi ortak bir kültürel ve ekonomik alan oluşturmasında, bir sıkıntı olamaz. Bir araya gelmenin ve yakınlaşmanın bölgede; barışa, istikrara ve refaha hizmet edeceği de söylenebilir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından, 1991 yılında Antalya'da başlatılan çalışmalarla, ortak bir Türk alfabesi oluşturulması kararı alınmış ve uzun süreli bir uğraşı sonucu, 09-11 Eylül 2024 tarihinde Bakü'de, Türk Devletleri Teşkilatının (TDT) kurduğu Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu'nun 34 harften oluşan Ortak Türk Alfabesi önerisi üzerinde uzlaştığını duyurulmuştur (Kusainova, 2024). Önerilen alfabedeki her harf, Türk dillerinde bulunan farklı fonemleri temsil etmektedir.

Türklerin ilk alfabesi olan Göktürk/Köktürk bir başka deyişle Orhun Alfabesi de 38 harften oluşmaktaydı. Halen; Kazakistan ve Özbekistan alfabesi 33, Türkiye ve KKTC alfabesi 29, Azerbaycan 32, Tataristan 35, Bakurdistan 42, Gagauz 31, Tuva 18, Uygur 14, Kırgızistan 36, Türkmenistan 38 harften oluşuyor.

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tataristan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilk etapta, ortak alfabeyi kullanma kararı alan ülkeler. Ortak Türk Alfabesi, bir taraftan Türk halkları arasında karşılıklı kültürel anlayış ve işbirliğini teşvik ederken, onların dil mirasını da korumayı amaçlamaktadır. Öncelikle şunu ifade edebiliriz ki, alfabenin 29 harften 34 harfe çıkması, Türk dünyasındaki ortak kelimelerin Anadolu'da yeniden canlanmasını sağlayacaktır.

Çalışmaların daha başlangıç aşamasında olduğu açıktır. Şunu da burada belirtmekte yarar vardır ki bu söylenenler hiç de kolay olmayacak, karşı çıkanlar, engelleyenler, geciktirenler ve direnenler olacaktır. Bu çalışmaların dirayetli, ileriyi gören vizyoner bir akılla geliştirilmesi ve kaderde, kederde ve mutlulukta bir olunacak diğer alanlara yayılması gerekmektedir. Ardından şüphesiz ortak bir tarih anlayışını oluşturma çalışmaları gelecektir.

Bunun ekonomik alana yansıyarak bölgesel refaha olan katkısı ise zamanla ortaya çıkacaktır.

Bu vesile ile tarihte tek dil ve ortak alfabe düşüncesini ilk gündeme getirenlerden birisi olarak fikir adamı ve eğitimci Gaspıralı İsmail'i (1851-1914) bir kez daha hatırlatmakta ve saygıyla anmakta fayda var. Gaspıralı, Türkçeye yabancı unsurların girmesini gereksiz görüyor (Akçura, 2014: 87-89), diğer bölgelerdeki Türk halklarına hitap ederken, dilin aslına sadık kalırken o bölgeye ait şive ve üslup kullanıyordu (Kırımlı, 2010: 39-42). Gaspıralı İsmail'in "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" ifadesi ise varmak istenilen noktayı göstermesi açısından değerini her zaman muhafaza ediyor.

Sonuç olarak, ortak alfabe ve bunun oluşturacağı olumlu sonuçlar zaman içinde ortaya daha da fazla çıkmaya başlayacaktır. Bunun bölgesel barış, istikrar ve kardeşliğe dönüşmesi ise aynı şekilde görülecektir. Bölgesel kötü kaderi tersine çevirmenin bir yolu da bu olsa gerek…

KAYNAKÇA

Akçura, Y. (2015). Türkçülük. İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.

Alpar, G. (2024). Güç merkezlerinin mücadelesi ve Avrasya'da büyük kırılma. 9. İstanbul Güvenlik Konferansı (23–24 Kasım 2023), bildiri tam metni. TASAM. https://tasam.org/tr/Icerik/72578/guc_merkezlerinin_mucadelesi_ve_avrasyada_buyuk_kirilma

Kırımlı, H. (2010). Kırım Tatarlarında millî kimlik ve millî hareketler. Türk Tarih Kurumu.

Kussainova, M. (2024, 11 Eylül). Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonu, 34 harften oluşan Ortak Türk Alfabesi önerisi üzerinde uzlaştı. Anadolu Ajansı. www.aa.com.tr/11.09.2024

BÖLÜM 5

İNSANLARIN VE DEVLETLERİN GELECEKTE OLUŞABİLECEK ORTAMIN GEREKLERİNE GÖRE HAZIRLIKLARINI YAPMASI GEREKMEKTEDİR

Hal tarzları ortaya konulurken en iyisine göre değil, en kötü senaryoya göre bu hazırlıkların yapılması baskına uğramayı ve kötü duruma düşmeyi önler.

TELAŞIN NEDENİ

16 EKİM 2024 TARİHLİ DEĞERLENDİRME VE ÖNGÖRÜ

Suriye Jeopolitiği

Suriye jeopolitik anlayışta bir uzmanlık alanıdır.

Burada meydana gelen karmaşık olayları anlamlandırmak derin bir bilgiyi ve analiz yeteneğini gerektirir.

Yoksa İsrail bu ülkeye saldırırken, buradaki ülkelerin buraya yönelmek yerine neden kuzeyi karıştırma çabası içinde olduğunu anlayabilmek imkansızdır.

DEĞERLİ HİSSETTİRMEK KALBE DOKUNMAKTIR

Olaylar meydana geldikten sonra sağlıklı bir yorum yapmak şüphesiz oldukça önemlidir. Ancak bizler yine de öncesinden doğruya yakın bir öngörüyü tercih ederiz.

Genelde insanlar kendilerinin ne kadar önemli olduklarını ispat kaygısıyla ve geçmişlerindeki komplekslerinin veya yaşanmışlıklarının etkisi altında, sizi küçültmeye ve önemsizleştirmeye çalışırlar.

Bu ise onları diğerleri nazarında gülünç ve zavallı durumuna düşürür.

Oysa karşısındakine değer vermek hatta daha da ileri giderek değerli hissettirmek mükemmel bir niteliktir.

Değerli hissettirmek kalbe dokunmak ve kendisini ruhen güçlü kılmaktır.

Güçlü olmak istiyorsanız, karşınızdaki kişiye samimi bir şekilde önemseyin ve onu önemli hissettirin.

OLAYLARIN OLDUKTAN SONRA DEĞERLENDİRİLMESİNDEN ZİYADE, ÖNCEDEN ÖNGÖRÜLMESİ GEREKİR.
ZATEN JEOPOLİTİK BİLMEK BU YÜZDEN ÖNEMLİDİR...

Ekim 2024 Tarihinde Daha Olaylar Başlamadan Yapmış Olduğumuz Öngörü Bu Coğrafya'da O Zamandan Beri Çok Şeyler Değişti.

Öngörü bir anlamda farklı düşünebilmek, hal tarzları üretmek ve her şeyden önce olaylar arasındaki bağlantıları kurabilmektir

YOLLAR KİMİN KONTROLÜNDE OLACAK?

Bu makale yaşanan çatışma ve mücadele alanlarının kara ve deniz yolları üzerinde kuşatıcı ve engelleyici şekilde devam ettiğine dikkat çekmek maksatlı hazırlanmıştır.

Jeopolitik öngörü enstitüsü olarak görevimiz olayları değerlendirerek başka alternatifleri ortaya koymak.

Soğuk savaş dönemine ait kenar kuşak teorisini hepimiz hatırlarız.

Teori kısaca merkezi bölge çevresinde bir kenar kuşağın oluşturulması ve böylece merkezi bölgeyi kontrol etmeyi amaçlıyordu.

Teori başarılı oldu ve sovyetler birliği yıkıldı.

Rakip olmadan batı ayakta kalamıyordu.

Sonrasında ise rakipsiz kalan batının kendi kendini yıkacağına ilişkin teoriler ortaya atıldı.

Şimdilerde ise yine yeni bir kenar kuşak teorisinin uygulanmak istendiğine ilişkin emareleri görüyoruz.

Nedense de hep çatışmalar bu yol projelerinin kuzeyi ve doğusunu kapsıyor.

Yol projeleri de bunun sınırlarına dair işaretleri veriyor.

2013 yılında Çin'in ortaya attığı "bir kuşak bir yol" projesinden 10 yıl sonra bu kez 2023 yılında abd başkanı bıden'ın alternatif olarak ortaya koyduğu ımec projesi'ni iyi değerlendirmek gerekir.

Ortadoğu'daki çatışma ve karıştırmaların da bu hat kuzeyine yoğunlaştığına dikkat çekmek isteriz.

JEOPOLİTİĞİ DOĞRU ANLAMAK: UKRAYNA ÖNCELİK OLMAKTAN UZAKLAŞIYOR MU?

Makale Ukrayna'daki çatışmaların gidebileceği noktalara açıklık getirmektedir.

ABD yönetimi, yaklaşık 8.000 Kuzey Koreli askerin Rusya'nın Kursk bölgesinde konuşlandığını açıkladı. Bu sayının 12.000 olduğunu iddia edenler de mevcut. Bu Kuzey Kore askerlerinin, Avrupa sınırlarına da ulaştığı anlamına geliyor?

Peki bölgemiz ve civarında yaşanan bu gelişmeleri kimin bakış açısına göre ve nasıl yorumlamamız ve analiz etmemiz gerekiyor.

Öncelikle şunu belirtmekte fayda var: Kendi jeopolitik anlayışlarını oluşturamayanlar, başkalarının rüyasını görmeye devam ederler. Ukrayna Devlet Başkanı, binlerce Kuzey Kore askerinin Ukrayna'ya karşı cepheye sürülmesi karşısında, Batılı ülkelerin kendilerine yardım etmek yerine, gelişmeleri sadece seyrettiğini söyledi.

Görünen o ki her ne kadar teknik düzeyde yardımların yanında; bazı eski silah ve mühimmatlar gönderilerek destekleniyor gibi bir izlenim oluşsa da Ukrayna daha başından itibaren, Rusya karşısında tek başına mücadele ediyor. Ukrayna'ya yardım vaadinde bulunan ülkeler için herhangi bir kayıp söz konusu değilken, yerlerinden olanlar, ölenler, yaralananlar ve ülkeleri harabeye dönenler sadece Ukraynalılar.

Halford Mackinder, 1919 yılında özetlediği teorisinde (Demokratik İdealler ve Gerçeklik, Mackinder,1919: 150); "Doğu Avrupa'yı yöneten, Kalpgah'a komuta eder; kalpgah'a hâkim olan dünyayı yönetir." demişti. Ona göre Almanya ile Rusya kesinlikle bir araya getirilmemeliydi.

Ukrayna ile ilgili olarak doğru ya da yanlış birçok yorum yapılabilir ve fikir ileri sürülebilir. Ancak gelişen olaylar, bizim aklımıza ister istemez şu soruları getiriyor.

Daha başlamadan, barışçıl yollardan, diplomatik yollarla önlenebilecek bir kriz neden bu noktaya taşındı?

Amaç Ukrayna halkının güvenliği ve refahının sağlanması mı? Yoksa küresel üstünlük sağlamada, yardım adı altında bir ülkenin ve halkının feda edilmesi mi?

Ukrayna'da gerçekleşen olayların İngiliz Halford Mackinder'in 1904 yılında ortaya attığı Kalpgah ve ardından Amerikalı Nicholas J. Spykman'ın kendi fikirleriyle devam ettirdiği Rimland teorileriyle bir alakasının olmadığı iddia edilebilir mi?

Rus korkusu yaratılarak, Almanya başta olmak üzere, AB ülkeleri ile Rusya'nın bağlantısı zayıflatılmış veya kesilmiş midir? Bütün bunlar kimin işine yaramıştır.

Bu durumda, IMF tarafından "Politika Değişikliği, Artan Tehditler" başlığı altında yayımlanan, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nun Ekim 2024 sayısında, Euro Bölgesi ekonomisine ilişkin büyüme tahmininin aşağılara çekilmesini (Almanya 2024 büyüme tahmini %0), ABD'nin ise 2024 yılı büyümesinin %2,6'dan %2,8'e çıkmasını nasıl yorumlamak gerekiyor?

Aynı şekilde, Rusya-Ukrayna çatışmaların geldiği noktada, "Avrasya dışından bir güç merkezi; ancak, bu bölgeden bazı ülkeleri yanına çekerek ya da Ortadoğu'da yaşanan olaylarda açıkça görüldüğü üzere, bu bölgedeki ülkeler arasında çatışmalar yaratarak ayakta kalabilir." tezimizi nasıl yorumlamak gerekir?

Spykman'ın, ABD'nin güvenliğinin doğrudan, Avrasya'da kendisine karşı bir kuvvet oluşmasını önlemek olduğunu belirten jeopolitik eseri 1942 yılında yayınlandığında, "Bazı noktalarına katılmasa da liyakate ve Amerikan değerlerine dayalı olarak, en az 1 milyon Amerikalının evinde bu kitap bulunmalı ve her Amerikalı yetkili 20 yıl boyunca bu kitabı yılda bir kez okumalıdır" gibi birçok övgü dolu eleştiri almıştı.

Sonuçta; tarihi, coğrafyayı ve jeopolitiği iyi okuyanlar ve anlayanlar, dünyayı ve algıları istediği gibi yönetmeye/yönlendirmeye devam ediyor. Bilmeyenler ise yönlendirmelerin etkisi altında, gereksiz tartışmaların peşine takılarak, uyumaya ve başkalarının rüyasını, kendi rüyaları gibi görmeye ve anlatmaya devam ediyor.

KAYNAKÇA

Haas, H. (1942). America's strategy in world politics: The United States and the balance of power. By Nicholas John Spykman. Political Geography of Power, 32(1), 350.

Mackinder, H. J. (1919). Democratic ideals and reality: A study in the politics of reconstruction. Henry Holt and Company.

Mackinder, H. J. (2004). The geographical pivot of history. The Geographical Journal, 170(4), 298–321. https://doi.org/10.1111/j.0016-7398.2004.00125.x

BÖLÜM 6

BİR ÖNGÖRÜ DENEMESİ: TRUMP'IN ZAFER KONUŞMASI VE "SAVAŞLARI DURDURACAĞIM!" SÖZÜ NASIL YORUMLANMALI-06 KASIM 2024

Çoğunluğu gerçek oldu. Öngörü sağlam esaslarla yapılırsa büyük oranda gerçekleşiyor. Makale Trump'ın ikinci kez iktidara gelişinden sonra yapmış olduğu konuşmayı esas alarak, sonradan büyük bir bölümü gerçekleşecek olan bir öngörüde bulunmuştur.

Resmi olmayan sonuçlara göre Trump'ın, 47'nci Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanı olarak seçildiği anlaşılıyor.

Trump zafer konuşmasını yaptı bile.

Yeni dönemin nasıl olacağına ilişkin yorumlar da başladı.

Enstitü olarak, Trump ve Harris'in ekonomi politikalarının nasıl olacağı, Ekonomi ve Finans Koordinatörümüz Doç. Dr. Merve Karacaer tarafından, geçen hafta içinde verilen bir konferansta açıkça dile getirilmiş ve konuyla ilgili hocamızın makalesi web sitemizde yayınlanmıştı.

Trump'ın seçim konuşmalarında vaat ettiklerini ne orada gerçekleştirebileceği tartışılabilir. Yapacaklarına karşı bırakın uluslararası alanı, ülke içinden dahi güçlü bir direnç ortaya çıkacağı muhakkak.

Bu direncin, çok güçlü bir duruma gelmiş olan küresel sermaye çevrelerinin yanı sıra ABD bürokrasisi içinden de olacağını söyleyebiliriz.

Yine şu gerçeği de açıkça belirtmekte yarar var ki kuruluşundan itibaren ABD yapısı içerisinde kim gelirse gelsin fazla değişmeyen bir yapı var.

Özellikle Amerikan çıkarları söz konusu olduğunda, bu yapı devreye giriyor ve belli konularda değişime asla izin vermiyor. Bu nedenle bazı konularda Trump, kendi görüşlerini uygulama fırsatı bulsa da uzun vadeli ulusal politikalar konusunda değişim yaratmakta biraz zorlanacaktır.

"Savaşları durduracağım!" konusu ise bir noktada sürekli olarak ortaya koyduğumuz, Baltık, Karadeniz, Akdeniz, Hint Okyanusu ve Güney Çin Denizi hattında, soğuk savaş dönemine ait Rimland bölgesinin, Biden döneminde yeniden dizayn edilme projelerindeki ABD rolünü ortaya koyan bir itiraf gibi gözükmektedir. Bu noktada Trump'ın, Rusya-Ukrayna arasındaki savaşı sona erdirme sözünü gerçekleştirmeye çalışırken, Çin ile olan savaşını, ağırlıklı olarak, ticari alana kaydıracağını söyleyebiliriz.

Daha önce Irak ve Suriye'den çekilme kararında yaşadığı direnç göz önüne bulunduğunda ve İsrail ile olan ilişkileri dikkate alındığında ise Orta Doğu'ya yönelik politikalarının, bölge halkları için pek de olumlu olmayacağı şimdiden iddia edebiliriz. Vermiş olduğu sözlerin ne kadarını başarabileceğini ise zaman içinde göreceğiz. Nitekim Trump'ı ilk kutlayan liderlerden birisi Netanyahu. Trump'ın ilk başkanlık döneminde Trump ve Netanyahu, Orta Doğu'yu birlikte şekillendirmeye çalıştı ve bugünkü yaşanan gelişmelerin çoğu bu şekillendirmenin bir sonucu.

Trump'ın ilk başkanlık deneyimi içerisinde Türkiye ile ilişkilerinin pek de olumlu olmadığı görülmüştür. Yeni dönemde de iki ülke arasında şüphesiz görüş farklılıkları beklenebilir. Beklentimiz, ilkine göre daha tecrübe kazanmış bir Trump'ın, geçmişte yapılan hataları bir daha tekrar etmemesi ve bölgesinde etkin bir güç olan Türkiye ile ilişkilerini daha gerçekçi ve her iki ülkenin çizgilerini gözeten bir bakış açısıyla sürdürme başarısını gösterebilmesidir.

Sonuç olarak, Trump'ın seçim çalışmaları sırasında söylemiş olduğu sözlerde ne kadar samimi olduğunun yanı sıra ne kadarını ve ne oranda gerçekleştirebileceğine biraz ihtiyatlı yaklaşmakta fayda var. Geçmişine oranla yeni dönemde bazı değişimlere de hazırlıklı olmak gerekiyor.

En önemli konu ise, Trump her ne kadar savunma harcamaları ve gücü yönünden dünyanın en güçlü olan bir ülkenin başkanı olarak seçilse bile, yeni güç merkezlerinin ortaya çıkmaya başladığı günümüz dünyasında, ABD'nin her şeyi tek başına gerçekleştirebilecek bir gücünün olmadığı da göz önünde bulundurmak gerekiyor.

RUSYA DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI SÖZCÜSÜ ZAHAROVA'NIN, "ALMANYA KLASİK MUZ CUMHURİYETİ OLDU" SÖZÜNÜ JEOPOLİTİK AÇIDAN NASIL DEĞERLENDİRİLMELİYİZ?

Yazı Avrupa'nın değişen dünyayı anlama konusundaki eksikliklerine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Öncelikle, Alman ekonomisinin üretim yönünden son derece gelişmiş ve dünyanın en büyük ekonomilerinden birisi olduğunu söylemekte fayda var. Avrupa'nın en büyük ulusal ekonomisine sahip bir ülkesi olarak, 2016 yılında dünyanın en yüksek ticaret fazlasını veren ülkesi olduğu da bir gerçek.

Diğer taraftan, bu muazzam büyüklüğüyle birçok ülkeyi kıskandıran Alman ekonomisinin, bu tarihten sonra bir sıkıntı yaşamaya başladığı da bir gerçek. Bugün buna dair belirtiler, daha açık olarak, ortaya çıkmaya başladı.

"Ekonomi" konusu da Jeopolitiğin, en önemli alt dallarından birisi ve enstitü olarak geçtiğimiz ay, daha IMF verileri açıklanır açıklanmaz, Avrupa ekonomisinin ve özellikle Almanya'nın içine düştüğü durumu, jeopolitik analizlerimizde açıkça dile getirmiştik.

Şimdi ise Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mariya Zaharova'nın, "Almanya, klasik bir 'muz cumhuriyeti' oldu" şeklinde, manşetlere düşen açıklaması, her ne kadar biraz ileri gitmiş ve espirili bir hale dönüşmüş olsa da jeopolitik olarak bir ülkenin, kendi gerçekleri yerine başkalarının politikalarını uygulamaya çalışmasının sonuçlarını, belli oranda yansıtıyor gibi.

Değerlendirmeye başlamadan önce, II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın, ABD askerlerinin stratejik üssü olarak kaldığından, ülkede 40'tan fazla yabancı askeri üssünün bulunduğundan ve bu üslerde çoğu zaman Alman yasalarının geçerli olmadığından ve yine Almanya'daki yabancı asker varlığından da kısaca bahsetmekte fayda var.

Sonuçta Almanya, günümüzde dahi, hala kendi jeopolitiğine göre stratejiler oluşturamıyor ve kararlar alamıyor. II. Dünya Savaşı sonunda işgal edilen Almanya'da, Almanya'yı kontrol amaçlı olarak, çoğunluğu Amerikalı olmak üzere, 400 binden fazla yabancı asker bulunuyordu. Sonradan bu sayı kademeli olarak azaltılsa da 1985 yılında bile ülkedeki Amerikalı asker sayısı 250 bin civarındaydı. Soğuk savaş dönemi sona erdiğinde bile bu askerler hemen çekilmedi. 2006 yılındaki asker sayısı 72 bindi. Halen bu sayının 34 ile 47 bin arasında olduğu söyleniyor. Almanya'daki savaş karşıtları, ABD üslerinin kapatılması için yıllardır eylemler ve kampanyalar düzenliyor ancak, diğer taraftan Almanya, ülkesinde üslenen ABD yabancı askerleri ve üsleri için bütçesinden yüklü miktarda ödeme yapmaya devam ediyor. Trump, başkanlığının ilk döneminde, Almanya'nın daha fazla savunma harcaması yapmasını istemiş ve Almanya'daki askeri sayısını azaltacağı konusunda bir açıklama yapmıştı.

Tekrar ekonomik alana geçecek olursak, Ukrayna Krizi öncesi, Almanya ekonomisi gittikçe artan bir ivme yakalamıştı. 2018 yılında bu rakamın, ihracat bazında zirve yaptığı görülür.

Bu noktada, Almanya'nın Rusya ile ekonomik ilişkilerine de kısaca göz atmakta fayda var. 2018 yılında Almanya'nın Rusya ile olan ticaret hacmi, bir önceki yıla göre neredeyse %10 civarında artarak 62 milyar doları geçmişti ve giderek artıyordu.

Bu ilişkiler Mackinder'in ortaya koyduğu (Heartland Teorisi) daha sonra da revize edilerek Spykman tarafından devam ettirilerek (Rimland Teorisi) ile neredeyse 100 yıldır uygulanan, "Almanya ile Rusya asla bir araya getirilmemelidir." jeopolitik kuralına pek de uymuyordu.

Nitekim, kovid-19 pandemisi ile başlayan ve ardından Ukrayna'da gelişen olaylar, Alman ekonomisini negatif yönde etkileyecektir ve bu etkide Alman-Rus ekonomik ilişkilerindeki azalma da önemli bir rol oynayacaktır. Almanya'nın Rusya'dan, daha uygun şartlarda enerji ihtiyacını sağladığı biliniyor.

Covid-19 salgını esnasında, Almanya'nın Rusya'dan petrol ve doğal gaz ithalatı ister istemez düşmüştü ve 1993 yılından bu yana ilk defa ihracat fazlası vermişti. Covid 19 salgını esnasında düşen ticari ilişkiler, Moskova ile artan gerilimlere rağmen, 2021 yılında, 2020 yılına göre %34 oranında artarak yine de 59,8 milyar avroya yükselmişti (Alman Federal İstatistik Kurumu-Destatis Raporu).

Asıl sorunlar, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin ertesinde bariz biçimde ortaya çıktı. Trump ilk döneminde, AB ekonomisinin Rusya'ya enerji yönünden bağımlı olmasından duyduğu rahatsızlığı açıkça dile getiriyordu. Ancak bunu, farklı bir biçimde uygulamaya koyan, Biden yönetimi oldu ve Ukrayna Krizi sonrasında sadece Almanya değil diğer belli başlı AB ülkeleri de bu durumdan olumsuz yönde etkilendi. En bariz şekilde AB ile Rusya arasındaki ticaret hacimleri, 2023 yılı boyunca azalmaya devam etti. Rusya'nın AB ülkeleri ile ticaret hacmi giderek azaldı ve Rusya, AB'nin ticareti yönünden bir anda 5. sıradan 10. sıraya düştü. Almanya ise 2023 yılını ekonomik küçülme ile kapattı. Bu gerilemede, Almanya'nın yapısal zorlukları ve üretim sektöründe karşılaştığı güçlükler yanında, Rusya ile ticaretindeki daralma ve başta Çin olmak üzere küresel rekabetin olumsuz etkilerinin de olduğu uzmanlar tarafından değerlendiriliyor.

Bu kapsamda, Şubat 2022 ayında Rusya'nın, Almanya'nın ihracatı açısından 5. sırada yer alırken, bir yıl sonrasında, Mayıs 2023'te 16 sıraya düşmesi, ekonomik açıdan bölünmeyi ve uzaklaşmanın keskinliğini açıkça ortaya koymaya yetiyor.

Konuyla ilgili hususlardaki temel bilgi altyapısını ortaya koyduktan sonra, sanırız, Rus Dışişleri Bakanlığı'nın, biraz espri kokan, açıklaması şimdi daha iyi anlaşılacaktır.

Bilindiği üzere IMF, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu'nun 2024 yılı Ekim sayısını, "Politika Değişikliği, Artan Tehditler" başlığıyla yayımlamış ve bu raporda, 2024 yılı Almanya ekonomik büyümesini %0 olarak tahmin etmişti.

Almanya'da Başbakan Olaf Scholz'un, Maliye Bakanı Christian Lindner'i görevden alması sonrası, ortaya çıkan siyasi krizin hemen ertesinde, Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Zaharova'nın Muz Cumhuriyeti açıklaması, bu nedenle oldukça ilginç oldu.

Zaharova, Almanya hükümetini, Ukrayna'ya desteği ve Rus gazına getirilen kısıtlamalar üzerinden eleştirerek, "Alman koalisyon hükümetinin çökmesi, Almanya'daki modern siyasi sistemin ana sorununu ortaya çıkardı. Dünyada hiçbir devlet, kendi hükümetini, ABD seçimlerinin sonuçlarına göre, aynı gün dağıtmadı. Almanya hariç" dedi. Zahorova ayrıca, Almanya yönetimini başarısız bir dış politika izlemekle itham ederek; sırf Washington yönetimini memnun etmek uğruna, kendileri için hayati önemdeki Rus gazından uzaklaşmakla, büyümelerini kendi kendilerine durdurmakla ve Almanya'daki birçok fabrika ve şirketin enerji fiyatlarındaki artış nedeniyle, ABD'ye göçünü sadece seyretmekle suçladı.

Diğer taraftan Kremlin sözcüsü Dmitriy Peskov'unda, Alman ekonomisinin zor bir durumda olduğunu vurgulayan konuşmasında, "Her ne kadar koalisyonun çöküşü doğrudan ve sadece Rus enerji kaynaklarında vazgeçmeye bağlanamasa da önde gelen Alman şirketlerinin halihazırda rekabet güçlerini giderek kaybettiği ortada." şeklinde bir yorum yapması dikkat çekti.

Sonuç olarak, mevcut durumda Almanya, jeopolitik açıdan aktif olarak Rusya'nın karşısında ve Almanya ekonomisinin bugünkü durumuna ait Rus yetkililerin açıklamalarının da belli bir oranda propaganda kaynaklı olabileceği değerlendirilebilir. Ancak yine de itiraz edilemeyecek bir şekilde, AB ve Alman ekonomisi giderek daha fazla Ukrayna krizinden etkilenmeye devam ettiği de görülüyor ve bu etkinin Almanya ve AB üst yönetimi tarafından ne oranda giderilip giderilmeyeceğini zaman gösterecek gibi.

14 KASIM 2024 TARİHLİ BİR BAŞKA ÖNGÖRÜ

Büyük oranda gerçekleşen bir öngörü aylar öncesinden gündeme getirilmiştir.

İSRAİL'İN ORTA VE UZUN VADEDE TÜRKİYE'NİN TOPRAK BÜTÜNLÜĞÜNE YÖNELİK BİR TEHDİDİ SÖZ KONUSU MU?

Geçtiğimiz aylarda, İsrail'in; Lübnan, Suriye ve İran'da belirlediği hedeflere saldırısı sonrası, Türkiye'ye yönelik bir tehdit olması durumu da gündeme gelmiş ve tartışmalara neden olmuştu.

Bu tehdit durumu ise derhal, yüzeysel olarak ve özellikle jeopolitik ve disiplinler arası değerlendirme yetisine sahip olmayanlar tarafından yorumlanarak, bazıları tarafından maksatlı ve bilerek ya da yine bazılarınca bilgi eksikliğine dayalı üstünkörü reddedilmişti.

Bu görüşü savunanlara göre Türkiye; nüfusu, coğrafyası ve kaynakları yönünden İsrail'in tehdit yaratamayacağı bir konuma sahiptir ve böyle bir düşüncenin ciddi biçimde ortaya atılması tamamen mantıksızdır. Hatta bu tehdit durumuna örnek olarak gösterilen, Netanyahu'ya ait sözler de bazı kaynaklar tarafından şiddetle reddedilmiştir (Malumatfuruşorg: 30 Eylül 2024). Oysa İsrail Başbakanı Netanyahu'nun Ortadoğu'da ayrılıkçı bir oluşumu destekleme konusunda başka söylemleri de vardır (BBC Türkçe, 30 Haziran 2014).

Böylesi bir ortamda mantıklı olan, analizlerin, duygusal ve ideolojik yaklaşımların etkisinden uzaklaşarak, İsrail üst düzey yönetimi tarafından, son dönemde giderek daha fazla gündeme getirilen ve giderek ayrıntılara giden açıklamalarının neyi ifade ettiğinin veya edebileceğinin, sağduyuya dayalı, profesyonel, bilimsel ve gerçekçi bir biçimde yapılmasıydı.

Tehdit kavramı; hayata, bilgiye, her türlü faaliyete, mülkiyete, çevreye zarar verme potansiyeline sahip olan veya olabilecek her türlü olay, varlık veya eylem olarak tanımlanabilir.

Dolayısıyla tehdit durumunun, günümüz ortamında artık sık sık kullanılmaya başlanılan, asimetrik veya hibrid tehditleri göz ardı edip, sadece bir coğrafya parçasına ve askeri güce hapsedilmesi ve bu dar alana dayandırılarak açıklanmasının yetersiz ve eksik kaldığını kabul etmek gerekir. Tehdit; siber ortam dahil söz konusu olabilir ve casusluk, sabotaj, sızma, toplumsal hareketleri yönetme, ayrılıkçı grupları yönetme gibi akla gelebilecek birçok alanı kapsayabilir.

Bu kapsamda, İsrail'in bölgeye yönelik faaliyetlerini anlamlandırma açısından, 1957 yılında, zamanın İsrail Başbakanı Ben-Gruion ile İsrail'in ABD büyükelçisi arasında geçen ve arşivlerde yer alan, "Biz bu bölgede bir Kürt Devleti kurmak istiyoruz ama Türkler bu planımızı fark ettiler." sözünü bir kez daha hatırlamakta fayda var. Yine İsrail'in daha önceki siyaset uygulamaları göz önüne alındığında, İsrail'in kuruluş felsefesine uygun olarak, sadece kendi ülkesi ile değil, yakın ve uzak çevresi ve bu bölgelerde kendisine yönelik gerçekleşen veya gerçekleşmese bile gerçekleşme ihtimali bulunan tüm olasılıklarla ciddi bir şekilde ilgilendiği söylenebilir.

Son olarak, İsrail'in yeni Dışişleri Bakanı Gideon Saar'ın "Biz bu bölgede bir azınlığız ve doğal olarak bizim gibi azınlık olan Kürtlerle iletişim kurmamız ve ilişkileri güçlendirmemiz gerekiyor." sözlerini de bölgede halen meydana gelen ve bundan sonra yaşanabilecek olayları daha iyi değerlendirmek açısından ciddiye almalı. Bu sözler İsrail'in, 1967 Savaşları sonrası ilişki kurduğu, Amerikan Yahudi Komitesinin ise Güney Sudan'ın bağımsızlık ve devlet inşası çabalarını desteklediği göz önüne alındığında daha bir anlam kazanıyor (Bkz. AJC: 2011). Her ne kadar bölünme sonrası, o dönemde Afrika kıtasında üst üste muazzam bir büyüme oranını yakalayan, Güney Sudan ve Sudan, fakirliğe mahkûm olsa da İsrail'in bölünme ve ayrıştırma konusunda büyük bir tecrübeye sahip oluşunu akılda tutmak gerekiyor.

Sonuçta bazıları için önemli olan önemli olan belli bir grubun çeşitli vaatlerle harekete geçirilip kullanılması.

Dünyada herkes kendi dinini inançlarını ve kültürünü yaşama hakkına sahiptir. Bunun gerçekleşmesi için de barış ortamına ihtiyaç vardır. Ortadoğu alanının zaten, dış müdahale olmadığı sürece kendisine fazlasıyla yetecek kaynakları da var. Sorunun, çeşitli oyunlar ve birbirine karşı kullanma manevralarıyla, bu kaynaklardan bölge halkının istifade ettirilmek istenmemesinde oluştuğunu bilmeyen yok.

Şimdi biz, İsrail'in yeni Dışişleri Bakanının bu açıklamasını nasıl yorumlayalım?

İsrail yönetiminin bölgedeki ayrılıkçı hareketleri destekleyerek insanları birbirine düşürme gibi bir stratejisi mevcut mudur? Bu stratejide Türkiye hangi konumdadır?

Kürt halkı ile onların adına kurdurulan sözde örgütlerin, herhangi bir bağlarının olmadığını zaten biliyoruz. Saar'ın bu açıklaması sonrası bölgede kurdurulan örgütlerle İsrail'in bir bağlantısı olduğu kabul edilmiş mi oluyor? Eğer bu örgütler İsrail Dışişleri Bakanının sözlerine güvenip, bölge barışına, insanların huzuruna kasteden bir eylem gerçekleştirirse (Zaten bölgeden dış destekli bazı basın temsilcileri, daha öncekilerde olduğu gibi bu çağrının bölge halkına mutluluk getireceğine inanıp yayınlarına başladı bile. Diğer taraftan temsil ettiğini iddia ettiği halkın değil, kendisini kurduranların talimatıyla hareket eden örgüt liderleri ise muhtemelen bunu bir emir olarak değerlendirip, bölgeyi kan gölüne çevirmek için en kısa zamanda harekete geçmeye çalışacaktır) bunun sorumlusu kim olacak?

İsrail ve özellikle siyonist politikaları ile ilgili birçok şey söylenebilir. Yahudi, Musevi ve siyonizmin aynı şeyler olmadığı da açık. Netanyahu yönetiminin kendi ülkesinde dahi yeterli bir desteğinin olmadığını, zaten biz biliyoruz. Türkiye'ye ve çevresine karşı bir karıştırma ve birbirine düşürme ve bölgeyi acılar içinde bırakma politikalarının doğru olmadığını ise herkes biliyor. ABD Başkanı olarak seçilen Trump'ın yeni döneminde de Netanyahu'yu ve politikaları destekleyip desteklemeyeceği hala şüpheli. Trump'ın daha önceki beyanları, uygulamaları düşünüldüğünde, Ortadoğu bölgesinde yaşanan savaşların ve çatışmaların yeni dönemde de tamamen sona ereceği konusunda pek de olumlu düşünemiyoruz.

Ölü senin değilse, helvası tatlı gelir diye bir söz vardır. Nasıl olsa acı çeken ve zarar gören senden değilse Ortadoğu'nun karışması ve birbirini kırması konusunda bazıları konuşmakta bir zarar görmüyor, olup biteni dışarıdan keyifle seyrediyor. En önemli konu ise eğer bu bölgelerde yaşıyorsanız, her şeye hazır ve hazırlıklı olmak gerekiyor.

KAYNAKÇA

American Jewish Committee. (2011, July 30). İsrail-Güney Sudan diplomatik ilişkilerini alkışladı. https://web.archive.org/web/20141006075411/http://www.ajc.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=ijITI2PHKoG&b=2818295&ct=11071683&notoc=1

BBC Türkçe. (2014, June 29). Netanyahu'dan Kürdistan çağrısı. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140629_netanyahu_kurdistan_cagri

Malumatfuruş. (2024, September 30). Binyamin Netanyahu'nun "Kürtler hariç Orta Doğu'da kim önümüze gelirse ezer geçeriz!" dediği iddiası. https://www.malumatfurus.org/2024/09/30/binyamin-netanyahunun-kurtler-haric-orta-doguda-kim-onumuze-gelirse-ezer-geceriz-dedigi-iddiasi/

BÖLÜM 7

14 KASIM 2024 TARİHLİ ÖNGÖRÜ: 2 YIL SONRA KIBRIS'A ATILAN FÜZELER BUNUN BİR SONUCUYDU

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ, ADAYI DOĞU AKDENİZ VE ORTA DOĞUYA YÖNELİK SİLAHLANDIRIYOR!

Sonradan Tamamı Gerçekleşen Bir Öngörü Çalışması

Kıbrıs adasında Türkiye'nin 1974 yılında gerçekleştirdiği Barış Harekâtına kadar olan dönemde, aynı devleti paylaştıkları Türklere karşı acımasız katliamlar gerçekleştiren ve buna rağmen AB tarafından ödüllendirilerek, tek taraflı olarak, Avrupa Birliğine kabul edilen GKRY, adayı silahlandırmaya ve az da olsa karşılığını veren herkese satmaya devam ediyor. Bu noktada fanatik Rumların, bölgede barıştan ziyade her ne pahasına olursa olsun kendi kazanımlarını esas alan bir yaklaşım izlediğini ve buna yönelik girişimlerde bulunduğunu açıkça görebiliyoruz.

Kısa vadede üs bölgeleri dağıtarak, ABD gibi bir devleti yanına aldığını düşünen, basında buna dair paylaşımlar yaparak sevinçten havaya uçan Rumların, orta ve uzun vadede çevre ülkelerde yarattığı kırgınlığın sonuçları ile karşı karşıya kalacağı da görülecektir.

Bu kapsamda Rumlar, daha önce İngilizlere ve bazı devletlere sağladığı askeri ayrıcalığı, tıpkı Yunanlılar gibi ABD askerlerine de adanın tek sahibiymiş gibi, uluslararası antlaşmalara aykırı olarak, sağlamakta hiçbir sakınca görmüyorlar. Oysa Kıbrıs, 1960 yılında kurulurken, ittifak ve güvenlik anlaşmaları esas alınmıştı. Bu konunun tek taraflı ihlalinin Kıbrıs Türklerine de benzer anlaşmalar yapma imkanını vereceğini de göz önünde tutmak gerekiyor. Yine adanın silahlanmasına ve askeri üslerle dolmasına izin vermenin, buraları kullanarak yapılacak tüm saldırıların da sorumluluğunu kabul etmek anlamına geldiğini ve bu durumun uzun vadeli sonuçlarının olacağını da unutmamak gerekiyor.

ABD, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile 2024-2029 yıllarını kapsayan bir "Savunma ve İşbirliği Yol Haritası" imzaladı ve bölgedeki stratejik konumunu arttırmaya devam ediyor. Kime ve neye karşı sorusu ise akıllardan çıkmıyor. Sonuçta ABD gibi bir devletin Dedeağaç'tan başlayarak, tüm Adalar Denizi ve Doğu Akdeniz'de konuşlanmasının bir takım stratejik planlamaların sonucu olduğuna şüphe yok. Dengeler bozuluyor ve yapılan yığınaklanmaların bölgede barışa hizmet etmeyeceği az çok ortaya çıkıyor. ABD ile GKRY arasında yapılan 'Savunma İş Birliğine İlişkin Yol Haritası' anlaşmasının da Doğu Avrupa yapılanmasından sonra, Doğu Akdeniz ve Orta Orta Doğu yapılanmalarının merkezi olacağı iyice ortaya çıkıyor. ABD halihazırda Kıbrıs Rumlarından aldığı üsleri bölgeye yönelik olarak helikopter ve dikey iniş yapabilen uçaklarla silahlandırıyor ve büyük ihtimalle yakın bir gelecekte buralardaki halklara karşı kullanacak. Böylece bu üs vasıtasıyla, askerî açıdan Doğu Akdeniz, Suriye, Lübnan, Filistin'e etki etme ve Süveyş Kanalı da dahil olmak üzere Kuzey Afrika'ya ulaşma imkânı kazanacak. Son bir yıldır bölgede gelişen gelişmeleri, ABD'nin zayıflaması açısından sadece izlemekle yetinen Rusya ve Çin ise sessizliğini korumaya devam ediyor.

Neticede, terör örgütü PYD/YPG'yi "müttefik" olarak tanımlayan, ABD Temsilciler Meclisi üyesi Mike Waltz'ın yanında bazı görevlere atanacak isimler de düşünüldüğünde, her ne kadar Trump seçim kampanyalarında barışı sağlayacağını iddia etse de durumun civarımızdaki bölgeler açısından hiç de sanıldığı gibi kolay düzelmeyeceğini ve bu dönemde de yıkımları, çatışmaları ve savaşları görebileceğimizi söylemekte yarar var.

Doğu Akdeniz ve Orta Doğu mevcut kaynakları ve potansiyeli ile bölge halklarının refah dolu bir geleceği için hayati öneme haiz.

Ancak, bölge dışı müdahalelerle ve bölge halkı birbirine karşı kullanılarak bu kaynaklardan bölge insanları yeterince yararlanamıyor. Bölgemiz ve civarının savaştan ve çatışmalardan ziyade barışa, bir araya gelmeye ve birlikte tüm bölgenin huzur ve refahını geliştirmeye ihtiyacı olduğu kesin. Kıbrıslı Rumların sadece kendilerini düşünen ve bölgeyi sıkıntıya sokan manevralarının, onları nerelere götüreceğini ise zaman gösterecek.

18 KASIM 2024

ŞİMDİ NE OLACAK: Biden, Uzun Menzilli Amerikan Füzeleri Kullanmak İçin Ukrayna'ya Gerekli İzni Verdi

Olan Ukrayna insanına ve bölgeye oluyor.

Ukrayna uzun süredir, Rusya'ya karşı, ABD yapımı uzun menzilli Amerikan füzelerini kullanmak için ABD yönetiminden talepte bulunuyordu.

Biden yönetimi ise, Ukrayna'nın ABD yapımı ATACMS füzelerini, Rusya topraklarına karşı kullanmasına, "Rusya ile savaşta orantısız bir tırmanmaya yol açma" tehlikesi bulunduğu gerekçesiyle karşı çıkıyordu.

Zaten Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, bu füzelerin Rusya topraklarına karşı kullanılmasını, kırmızı çizgileri olarak görerek, savaşı tırmandıracağı uyarısında bulunmuş ve bunun ABD ve diğer NATO devletlerinin Rusya ile doğrudan savaş halinde olmaları anlamına geleceğini belirtmişti.

ABD Başkanı Joe Biden'ın, daha öncesinden vermediği izni, seçimi kaybetmesinden sonra vermesi bu nedenle akıllara birçok soruyu getirdi.

Bu bölgeye yönelik ABD politikalarında önemli bir değişime işaret ediyor.

Böylece Ukrayna yönetimi, Rusya'ya karşı uzun menzilli ABD füzelerini kullanabilecek. Bu her iki ülke arasında devam eden savaşta, Rusya topraklarının daha derinlikte etki altına alınabilmesi anlamına geliyor. Örneğin; Ukrayna saldırılarında 305 kilometre menzilli ATACMS roketleri kullanılabilecek. ATACMS füzesinin değişik modelleri var. Örneğin Ukrayna'nın daha önce Rusya'ya karşı kullandığı M39 modeli, 950 adet M74 bombacığı taşıyor ve 560 kilogramlık bir harp başlığını taşıyor.

Kararın alınmasında Rusya'nın Kursk Bölgesinde Kuzey Koreli askerleri kullanmasının etkili olduğu belirtildi. Yine ATACMS füzelerinin sınırlı bir şekilde kullanılacağı vurgulanıyor.

ABD Başkanı olarak seçilen Trump, seçim öncesi sürekli olarak, Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşı bitireceğini iddia etmiş, ancak ayrıntılarını vermemişti. Şimdi Biden'ın bu kararının, yaklaşık 2 ay sonra Beyaz Saray'da koltuğa oturacak olan Trump'ın durumunu nasıl etkileyeceği tartışılabilir.

ATACMS füzeleri bu yıl içinde Ukrayna'ya teslim edilmişti. Kaç adet temin edildiği bilinmiyor ama, Ukrayna bu füzeyi Kırım'da, özellikle S-400 bataryalarını etkisiz hale getirmek için, Rusya'ya karşı etkili bir şekilde kullanmıştı. Bu füzeler halen devam eden mücadelede, sınırlı düzeyde olayı farklı noktalara taşıyabilecek bir menzile ve etkiye sahip.

Biden'ın kararına en ağır tepkiler ise ABD içinden geldi.

Elon Musk, sosyal medyada, "Liberaler savaş sever" paylaşımına destek verip, "Rusya'da aynı şekilde karşılık verecek", yorumunu yaparken, ABD'li ekonomist ve milyarder Jeffrey Sachs ise Biden'ı giderayak gerilimi tırmandırmak ve Trump'ı daha kötü duruma düşürmek istemekle suçladı. Temsilciler Meclisinin Cumhuriyetçi Üyesi Marjorie Taylor-Green'de Biden'ın, 3. Dünya Savaşı başlatmaya çalıştığını söyledi.

Bazı Cumhuriyetçi çevreler ise alınan kararın Trump'ın başkanlığı devralmasından sonra gözden geçirilebileceği söylüyor. Ancak, ABD devlet sistemi içerisinde karar alma ve uygulama esasları ile Biden-Trump görüşmesinin halihazırda yapıldığı göz önüne alındığında, bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini ancak zaman içinde görebileceğiz.

Peki ne olacak:

ABD yönetiminin Ukrayna'ya kullanabileceği ATACMS füzelerinden, ancak sınırlı sayıda teslim edebileceği ve sınırlı hedeflere atış yetkisi verildiği göz önüne alındığında, füzelerin menzilleri dahilinde Rusya'yı ne ölçüde caydıracağı konusu tartışılabilir. Kaldı ki Ukrayna daha önce kendi sınırından 900 kilometre ötedeki Rusya'nın Saratov bölgesine kamikaze SİHA saldırılarında bulunmuştu.

Ancak yine de alınan bu kararla, Rusya topraklarındaki tehdit düzeyinin arttığı ve güvenliğin daha da tartışılır bir noktaya geleceği kesin.

En önemli konu ise Rusya'nın böyle bir tehdit karşısında daha önce açıklandığı şekilde balistik ve nükleer olarak karşılık verebilecek kapasitesinin olması durumu. Böyle bir ihtimal ise Ukrayna başta olmak üzere Avrupa güvenlik mimarisi üzerinde gerçekleşmesi giderek daha mümkün hale gelen bir tehlike yaratıyor.

Bu nedenle alınan kararın daha çok psikolojik boyutta ve sembolik bir anlamı olsa da yaratacağı ayrışma ve etki nedeniyle, bölge güvenliğini ileriye yönelik olarak, birçok boyutuyla, olumsuz olarak etkileyeceğini söyleyebiliriz.

Son olarak, bir kez daha ısrarla tekrarlamakta yarar var ki Avrasya bölgesinde, çatışma ve düşmanlıkları körükleyen ve insanların acı çekmesine neden olan kararlara değil; barışa, ülkeleri bir araya getirecek ve halkların refahını artırıcı çalışmalara ihtiyaç var.

24 KASIM 2024 TARİHLİ JEOPOLİTİK ANALİZ İSRAİL'İN YENİ DIŞİŞLERİ BAKANININ BÖLGEYİ KARIŞTIRMA PLANI VE BİR ÖNERİ

İsrail dışişleri bakanının bu konuşması ile bölgenin karışacağı bu yazıda ortaya konulmuştu. İncelendiğinde öngörülerin büyük bölümüyle gerçekleştiği veya bazılarının önlendiği açıkça görülebilir.

İsrail'de, aşırı sağcı politikalarıyla bilinen Dışişleri Bakanı Gidion Saar, daha göreve atanır atanmaz, devir teslim töreninde, ortalığı karıştıracak tehlikeli cümleleri kurmakta gecikmedi. Bakanın, neden Türkiye gibi tarih boyunca sürekli Musevilerin koruyucusu olmuş bir devleti karşısına aldığı pek anlaşılamıyor ancak ona göre İsrail'in kendi savaşında, güvenliğini sağlamaya yönelik, bölgedeki azınlıklarla bağlarını güçlendirmesi gerekiyor. Bu nedenle de İsrail, bölgedeki azınlıkları doğal müttefiki görüyor.

Plan, kendisi açısından oldukça güzel gözüküyor. Zaten bu plan, tarihin değişik dönemlerinde defalarca tekrarlandı ve bölgeyi acılar içinde bıraktı.

Genelde kullanılan yöntem: Hırslar ve tutkular yanında korkuları harekete geçirmek.

Bu, insanlara çoğunlukla hiçbir zaman ulaşamayacakları hedefler göstermek suretiyle ve bunun yanında da bazı korkuları pompalayarak rahatça başarılabilen bir yöntem… Mesela, bazı halklara Türk korkusu yayarsın ve yanında bir ülkeye Megali İdea (Büyük Fikir) dersin, diğerine de Büyük Ermenistan deyip, Hazardan, Eğeye ve Akdeniz'e hiçbir gerçeği olmayan hayali alanlarda, boyundan büyük işlerle uğraştırır durursun da bir akıllı çıkıp, "kimin oyununa geliyoruz" demez. Diyenlerin sesleri de gürültüden zaten duyulmaz. Bu açıdan İsrail'in de idealleri nedeniyle bugün pek farklı durumda olduğu söylenemez. Bu aynı zamanda günümüzde Yahudiler üzerinden siyaset güdenlerin kimler olduğunu da akıllara getiriyor.

Sıkıştığın anda, biraz destek vereceğini beyan ederek, azınlıkları, bölgede yüzyıllardır bir arada yaşadıkları halklara karşı kışkırt, ayaklandır, bölgeyi karıştır, kan davaları yarat, sonra da istediğini alınca o insanları oralarda kendi kaderleriyle baş başa bırakarak çekip git. Arada bir de her iki tarafa düşmanlıklarını hatırlatarak, birbirlerine karşı nefreti körükle. Sonra da çekil bir köşeye keyfine bak…

Aslında, azınlıklar açısından, sosyolojik ve antropolojik olarak doğru olan, yaşadıkları çevredeki diğer kültürel gruplarla sağlıklı barışçıl ilişkiler geliştirme becerisini gösterebilmeleridir. Böyle yapılmayıp, sürekli olarak dışarıdan kışkırtmalarla hareket edildiğinde ve çevre ile kan davaları yaratıldığında, oluşan travma ve huzursuzluk bütün bölgeyi sürekli olarak etkiliyor. Örneğin, Ermenilerin, Moğollar ve Frankların, daha sonrasında ise yakın zamanda Rusların ve diğer emperyal devletlerin etkisiyle, tarihi süreçte işbirliklerinin ne tür sonuçlar yarattığını iyi biliyoruz. Bu kapsamda Ermeniler, 1247 yılında, ortak düşmanlara karşı Moğollarla işbirliği yapmak üzere bir anlaşmaya varmıştı (Bournoutian, 2002:100). Sonrasında Franklarla ve Levant bölgesindeki Hristiyan azınlık unsurlarla da koordine edilen işbirliği sonucu, onbinlerce Ermeni ve diğer azınlık unsurlar Moğol Ordusuyla beraber, bugünkü Anadolu, Irak ve Suriye gibi bölgelerde yıllarca savaştı, hatta Kudüs ve Gazze'ye kadar akınlar düzenledi (Schein, 1979: 810).

Ancak bölgedeki Hristiyanlar Avrupa'dan bekledikleri desteği sonrasında göremediler (Demurger, 2007: 287) ve 1303 yılında Moğollar yenilip geri çekildiğinde ise karşı saldırıya geçen Memlükler karşısında 1375 yılına kadar süren akınlarda perişan ve devletlerinden oldular. Ermeniler'in ihtirasları ve fırsattan istifade ile bölge dışındaki devletlere destek sağlamalarının, günümüze kadar devam ettiğini zaten biliyoruz. Aynı yöntemi, dış destekle kurulan, kurulurken Türklere karşı görülmemiş boyutta katliamlar gerçekleştiren, I. Dünya Savaşı sonunda büyük bir ihtirasla Anadolu'yu işgale kalkan ve toplumda yarattığı Türk korkusu ile bu tutumunu günümüzde dahi sürdürerek, topraklarını Kıbrıs dahil yabancı askeri üslerle dolduran ve sürekli bir korkuyla ve travma ile yaşamaya mahkum Yunanlılar'da da görmek mümkün. Peki bu halklar nasıl mutlu olacaklar ve nasıl çevreleriyle sağlıklı kültürel ve ekonomik ilişkiler geliştirecekler.

Zaten İsrail Dışişleri Bakanı Saar'ın sözleri üzerine, daha önce yapılandırılan bazı kesimler hemen harekete geçti bile. Şimdi kontrollerinde olan ve daha önce pek açık edilmeyen; basın organları, sivil toplum kuruluşları, bazı örgütler vs. kendilerine durumdan vazife çıkarıp, Saar'ın çıkarlarını gerçekleştirmek için, bir şeyler yapmaya ve var güçleriyle çevrelerine zarar vermeye başlayacaklar belki de. Bundan önce ne olduğunu bilseler ve bu sefer de ne olacağını tahmin etseler bile insanlara yine de sahte ümitler vermeye devam edecekler.

Sonuçta onlar üzülecek, aileleri üzülecek, insanlar üzülecek, bölge insanı birbirine düşman olacak, sen ise köşende keyifle nargileni tüttüreceksin. İnsan fazla akıllı olunca böyle oluyor işte!

Şimdi siz, binlerce sözde; bilim insanı, akademisyen, düşünce kuruluşu, diplomat, uzman ile yıllardır durmadan proje üretiyorsunuz ancak hiçbiri, bölge insanının huzurunu, refahını ve mutluluğuna en ufak ölçüde sağlayamadı. Bölgenin yüzyıl sonra geldiği durum malum. Sizin bu parlak fikirlerinizden bıktık usandık.

Çıkıp şimdi biz de küçük bir öneride bulunsak, sizinkinden daha barışçıl ve güzel sonuçlar verecek olsa da pek dikkate almayacağınıza eminiz. Gerçi biz sizler kadar akıllı değiliz ama! inanın, önerimizi dikkate alırsanız, büyük ihtimalle bölgede hiçbir sıkıntı kalmayacağı gibi bütün azınlıklar da mutlu olacak.

Önerimiz şu. Madem samimisiniz ve azınlıkları seviyorsunuz, gelin bu sefer onları ölüme gönderecek aşırı akıllı fikirlerinizi bir tarafa bırakın ve bölge insanını birbirine kırdırmak yerine, onları evinize misafir edin.

Demek istediğimiz, bu azınlık dediklerinizin 10 milyonunu ülkenize kabul edin, onlara vatandaşlık ve sizlerin vatandaşlarının aldığı yüksek maaşları verin. 10'ar milyon da ABD ve İngilizler alırsa proje tamam olur. İnanın bu yol daha olumlu sonuçlar verecek, bölge huzura ve refaha kavuşacaktır.

Dediğimiz gibi bizimkisi naçizane bir öneri. Amaç bölgeyi barışa kavuşturmaksa mutlaka işe yarar ama sizin maksadınız farklıysa onu bilemeyiz!

KAYNAKÇA

Bournoutian, G. A. (2002). Ermeni halkının kısa bir tarihi: Antik çağlardan günümüze. Mazda Yayıncılık.

Demurger, A. (2007). Les Templiers. Gisserot Histoire.

Schein, S. (1979). Gesta Dei per Mongolos 1300: The genesis of a non-event. The English Historical Review, 94(373), 805–819.

BÖLÜM 8

02 ARALIK 2024 TARİHLİ ÖNGÖRÜ DEĞERLENDİRMESİ

ÖLDÜRÜLEN İRANLI GENERALİN HALEPTE NE İŞİ VAR?

Güzel ve isabetli bir soru… Komşumuzu seviyoruz ancak uygulanan politikaların yanlış, yıkıcı ve çevresine zarar verici olduğunu bugün daha iyi anlıyoruz…

Halep ve civarında geçen hafta başlayan hareketlilik devam ediyor. Aslında Suriye iç savaşı 2011 yılından beri sürüyor. Burada savaş iç savaş olmaktan da çıktı çünkü neredeyse bütün dünya orada savaşa dahil oldu. ABD, Fransa ve Rusya yanında; İran ve İran destekli gruplar da buna dahil. "Neden oradayız" sorusunun cevabı ise bir şekilde bulunmuş.

Kimi, ülkesinde kendisini severek destekleyen kaç kişi kaldığı bilinmeyen, Esad Rejimini ayakta tutmayı, kimisi ise kime hizmet ettiği şüpheli IŞİD gibi örgütlerle mücadele adı altında, kendileri ile doğrudan bir sınırlarının ve ilgilerinin bulunmadığı alanlarda dolaşıp duruyor. Fransa'nın tarihi emelleri ise zaten malum.

Dikkatinizi çekiyor mu bilmiyoruz ama her nedense gerçekte acı çeken, yerlerinden edilen, denizlerde, "kendi ülkelerine gelmesinler" diye botları batırılan Suriyeliler, kimsenin umurunda değil. Kimse gerçek Suriye halkını sormuyor, merak etmiyor hatta insan yerine koymuyor. Halep ve civarında bugünlerde yaşanan çatışmalarda da kimsenin bu soruyu sormadığına şahit oluyoruz.

İşte uluslararası sistemin geldiği son durum. İnsanlık out, menfaatler in… Oysa binlerce yıllık bilge geçmişi içerisinde, tecrübe ile elde edilen ahlaki yetkinlik olarak tanımlanan "vicdan" kelimesinin kültürümüzde insan eliyle oluşturulmuş ve insanı mutsuz eden birçok değerden daha önemli olduğu bir gerçek. Şüphesiz bu güç kişiye doğruyu ve iyi yapma yönünde içsel olarak bir sorumluluk yüklemektedir.

Oysa gerçekte, insani açıdan sorulması gereken sorular şunlar olmalıydı:

Esad rejiminin halkına yaşattığı bunca acılara rağmen, hala iktidarı meşru mu? Gerçek bir seçim yapılabilse ülkesinde kaç kişi onu gönülden destekler (Pek kimse kalmadı ama)?

Rejime destek için orada bulunduğunu iddia edenler, neden YPG/PKK teröristlerine karşı, rejime bugüne kadar en ufak bir destek sağlamadı? Aynı durum İsrail saldırılarında da sorulabilir. İsrail Esad'ın sarayı hariç her yeri bombaladı ancak, Esad'ı korumaya gelenlerin hava savunma sistemleri hiçbirini tespit edemedi!

Suriye'ye uluslararası bir yaptırım uygulandığı iddia ediliyor ama ABD'li şirketler neden bunun dışında? Böyle olabiliyor mu? YPG/PKK silah, cephane ve eğitim yardımını almaya neden devam ediyor? Suriye içinde insanların, sivillerin, çocukların bazıları neden farklı bir muamele görüyor? Yoksa insanın tanımı değişti de bizim mi haberimiz yok?

Suriyeliler neden ülkelerini terk etti? Şimdi nerelerde ve hangi koşullarda yaşıyorlar? Çadırlarda yaşayan çocuklar, bırakın okula devam etmeyi, kahvaltıda ve diğer öğünlerde yiyecek bulabiliyorlar mı? Acaba korkuyorlar mıdır? Aralarında üşüyenler var mıdır?

Bu ve buna benzer birçok insani soru aklımıza geliyor. Bunlar tamam da anlamlandıramadığımız bir soru daha var kafamızda…

Bu soru, İran'ın bölgedeki konumu ile ilgili. Bilindiği gibi İran'ın toprak bütünlüğü bizler için önemli. Kültürel yakınlığımız malum.

Maruz kaldığı yaptırımlar ve uluslararası alanda bu ülkeye yapılan baskılar da bizi ziyadesiyle rahatsız ediyor. Ancak anlayamadığımız nokta İran'ın bu coğrafyada yapmaya çalıştıkları ve uyguladığı politikalar. Mesela;

İran neden Karabağ konusunda onlarca yıldır mağdur olan Azerbaycan'ın değil de Ermenistan'ın yanında yer aldı.

İran eski Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın, "ABD'ye Afganistan ve Irak işgallerinde yardım ettik ama Bush yine de bizi şer odağı görüyor" sözleriyle anlam bulan ifadelerini bizim nasıl anlamamız gerekiyor?

Bölgeye müdahale etmek isteyen güçlerin İran'ın, anlamsız "başkentleri kontrol altına alma çabasına" destek sağladığı ve istediklerini alınca da İran'ı ortada bıraktıkları söylemlerine inanmalı mıyız?

Peki İran'ın daha önce müştereken gerçekleştirdiği Halep saldırılarındaki, sivillerin halinin ve şehrin harabe haline gelmesi durumunun, İsrail'in Gazze saldırılarından farkı ya da farkları nelerdir? İran inançları açısından, bunca sivil, kadın ve çocuğun hayatını kaybetmesi, yerlerinden olması, acılar çekmesi, denizlerde boğulması bu eylemi gerçekleştirenlere bir sorumluluk yüklemiyor mu?

İran'ın Türkiye'nin diğer Türk devletleri ve Asya'ya açılımını sağlayan Zengezur Koridorunu desteklemesi ve hatta müştereken işbirliği içinde hareket etmesi beklenirken, buna karşı olması nasıl izah edilebilir?

Türkiye sınırının dibindeki Halep ve çevresinin doğrudan Türkiye'nin güvenliği ile ilgili olduğu, buradan Türkiye'ye daha önce yoğun bir göç dalgasının vuku bulduğu, istikrarsız ortamın terör faaliyetlerine doğrudan zemin hazırladığı herkes tarafından bilinirken, İranlı yetkililerin Türkiye'ye "sakın müdahil olmayın" ikazını nasıl yorumlamalıyız?

Ve son olarak, İran'ın toprakları içerisinde yabancı ajanlar kol gezerken, ellerini kollarını sallaya sallaya bilim insanlarına, konuklarına, güvenlik güçlerine eylemler yaparken, İranlı generallerin Halep kırsallarında ve Suriye'de öldürülüyor olmalarını, İran'ın kalkınması ve halkı için harcayacağı paraları buralarda bir hiç uğruna çarçur etmesini ve dahi Lübnan'da uğradığı hezimet ve saldırılar ortadayken, Hizbullah militanlarını buralardan getirip Suriye'de çatışmalara dahil etmesinin yorumu nasıl yapılabilir?

İran'ın içine düştüğü ve aynı şekilde devam ettiği takdirde düşeceği durumlar karşısında yeni bir durum değerlendirmesi yapması ve uyguladığı politikaları daha barışçıl ve komşularıyla uyumlu hale getirmesi gerekiyor mu?

Sorular… Sorular…

Bütün bu sorular değişik biçimde cevaplandırılabilir. Edebiyatı iyi olan diplomatlar da çok güzel cevaplar bulabilir.

Etnik, mezhepsel, dinsel ve demografik yapıyı değiştirme çalışmalarının yanında, insanları bölmenin ve birbirine düşürmenin, yerlerin yurtlarından etmenin yanlış olduğunu zaten biliyoruz. Öyle YPG/PKK benzeri yapılanmaları eğiterek bölgede bir güç oluşturulamayacağını da, bunlara güvenilmeyeceğini de (Esad rejiminin terör örgütüne devrettiği alanlar bir kaç saat bile dayanamamıştır). Şehirlere yönelik hava saldırılarıyla da sonuç alınması pek mümkün gözükmüyor.

Peki bölge için doğrusu nedir? Ne olmalıdır?

Söz bize düşmez belki ama akla gelen bazı doğrular şunlar olabilir:

Öncelikle bölge ülkeleri sağlıklı bir düşünüşle ve ortak bir akılla bir araya gelmeli,

Bölgede uydurma ve suni yapılandırmalardan vazgeçilmeli,

Suriye'de herkes için güvenli ortam bir an önce sağlanmalı,

Suriye'de gerçek, çoğulcu demokrasi uygulanmalı, ülkeyi harabeye çevirmiş birinin değil, Suriye'de yaşayan insanların istediği olmalı,

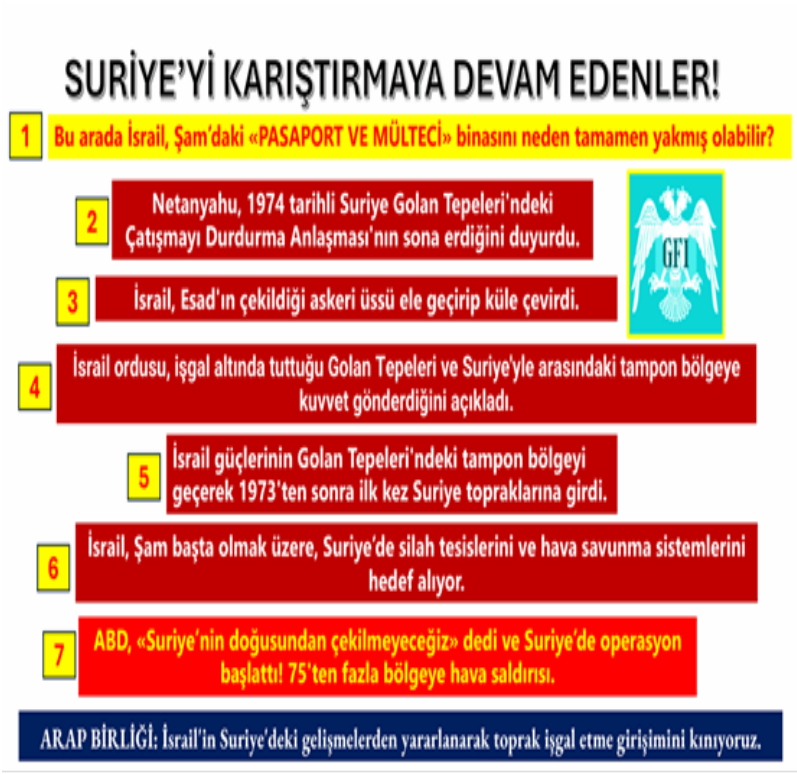
Suriye'yi savaş nedeniyle ülkeyi terk edenler güvenli ortam sağlanmış bölgelere dönmeli,

Uluslararası sistem ülkeyi bölmek ve insanları birbirine kırdırmak yerine, Suriye'yi inşa etmek ve bir an önce normalleştirmek için bir araya gelmeli.

Halep ve civarındaki gelişmelerin nerelere evrileceğini henüz bilmiyoruz.

Ancak bütün bu noktalarda ve Suriye'de insanların iyi bir gelecek inşa etmelerinde öncelikle kadim değerlere sahip bölge devletlerinin oynayacağı rolün ve vicdani seçimlerinin önemli olduğunu düşünüyoruz. Aynı şekilde bölgede Türkiye'nin işin içinde olmadığı suni ve uydurma yapılanmaların sağlıklı ve sürekli olmayacağı da bir başka gerçek…

09 ARALIK 2024 TARİHLİ DEĞERLENDİRME

Suriye'de esad rejiminin sona ermesinden sonra insanlar ülkelerine dönmeye başladı. bugüne kadar değişik yöntemlerle insanları birbirine düşürenler ve bu ortamdan istifade edenler ise şimdi ortada kaldılar ve telaşla ortalığı karıştırmaya devam ediyorlar.

Bu arada, analizde ortaya konulan görüşler, bu ülkelerin kendi resmi makamlarının açıklamaları ve resmi görüşleri.

09 ARALIK 2024 TARİHLİ DEĞERLENDİRME

Bugün daha iyi anlaşılan bir konu haline geldi. Yakılan binayı da Suriye'ye gidip görme fırsatımız oldu.

İSRAİL NEDEN SURİYE REJİMİ İLE OLAN GİZLİ İLİŞKİLERİNİN ORTAYA ÇIKMASINI İSTEMİYOR?

Aslında İsrail'in, Esad yönetiminden memnun olduğunu, bugün Suriye'de yeni yönetime karşı saldırgan tavrıyla daha iyi anlayabiliyoruz!...

İsrail'in Golan bölgesinden Suriye sınırına girerek, işgal ettiği görülüyor. bu ilerleme 1973 yılından bu yana ilk defa gerçekleşiyor.

Diğer yandan İsrail'in Şam başta olmak üzere fırsattan istifade ile havadan saldırıları devam ediyor. bunu da ileriye dönük bölgeyi dizayn etme çabalarının bir parçası olarak görmek gerekiyor. cephanelikler, füze üretim tesisleri gibi birimler bu kapsamda.

Bu esnada göze çarpan önemli bir husus ise pasaport ve mülteci birimlerine ait belgeler ile dışişleri bakanlığı istihbarat biriminin, telaşlı bir şekilde İsrail hava saldırılara maruz kalması ve yakılarak yok edilmesi. Peki bu noktalar neden hedef olarak belirleniyor ve israil'in bundan maksadı nedir?

Tarihi geçmişine bakarsak, İsrail için Esad Rejimi kendi çıkarları açısından istediği her şeyi sağlayan bir ortamı sağladığı açıkça görülür.

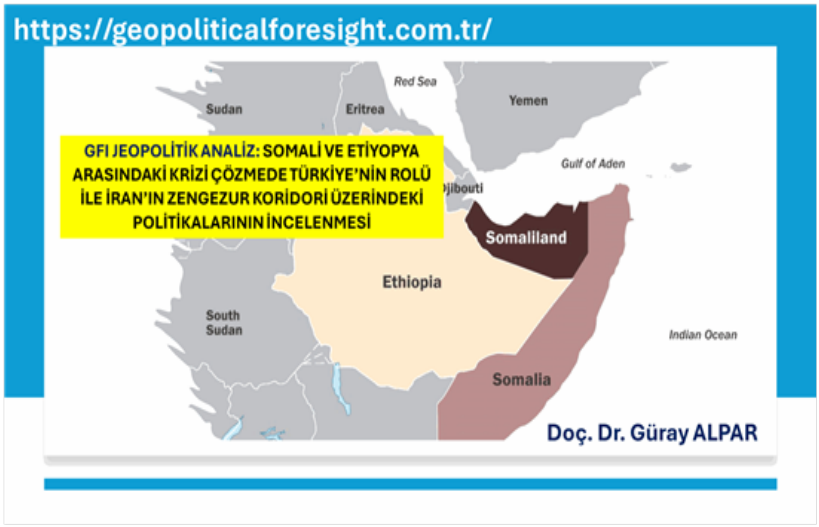
İsrail, Suriye'de her yeri bombalaması ancak sadeceEesad'ın sarayına dokunmaması bunun en açık göstergesi. hatta suriye'de iran'a ait hedefler dahil esad istihbaratı tarafından gerekli bilgilerin bir şekilde İsrail'e verildiği bile söylenebilir.

Bu açıdan Suriye'de yeni yönetime kim gelirse gelsin, İsrail bir daha Esad dönemi kadar kendisini rahat hissetmeyecektir.

Diğer taraftan suriye'de esad yönetiminin ani yenilgisinin ve ülkeyi terk etmesinin, İsrail'i telaş içinde bıraktığı da bir gerçek.

İsrail'i telaşa yönelten diğer bir sebep ise esad'ın ülkeyi terk etmesi sonrası, israil ile esad yönetiminin aralarındaki gizli işbirliğinin ortaya çıkması.

İsrail'in telaş içinde bu belgeleri yakarak yok etmesinin nedeni de bu. (1 yıl sonra suriye gezimiz esnasında yakılan bu binalar yerinde görülmüştür).

GFI JEOPOLİTİK ANALİZ: SOMALİ VE ETİYOPYA ARASINDAKİ KRİZİ ÇÖZMEDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ İLE İRAN'IN ZENGEZUR KORİDORİ ÜZERİNDEKİ POLİTİKALARININ İNCELENMESİ (13 ARALIK 2024 TARİHLİ ANALİZ)

Konuya yıllar önce dikkat çekmeye başlamıştık. Gün geçtikçe neden böyle yaptığımız daha iyi ortaya çıkıyor.

Türkiye'nin Somali ve Etiyopya arasındaki "Somaliland" krizini çözmesi, giderek tıkanan ve daha fazla kriz ve çatışmalara neden olan, çarpıtılmış uluslararası sistemin, gerçekte nasıl olması gerektiğinin de işaretlerini vermesi nedeniyle, bundan sonraki döneme ışık tutacak ve örnek olacak nitelikte bir arabuluculuk girişimi olarak tarihteki yerini aldı.

Hemen ardından Türk yetkililer tarafından, Sudan ve BAE arasındaki sorunları çözümü için arabuluculuk teklifi geldi.

Bu dünyanın diğer bölgelerinde de kronik hale gelmiş sorunların çözümü için de bir umut oluşturuyor.

Böylece bu sorunlar nedeniyle acılar çeken, hak ettiği refah ve huzur ortamına ulaşamayan insanlar, toplumlar, ülkeler farklı bir konuma ve hak ettiklerine ulaşabilecek.

Doğal olarak çözülemez denilen ve çaresizce kabullenilen sorunların, art niyetsiz bir diplomasi ile kolayca çözümü, kurdukları ve kullandıkları düzenin bozulması yönüyle bazı güçleri rahatsız edecek ve çeşitli kurumlarını harekete geçirerek, kurdukları bozuk düzenin en iyisi olduğuna insanları inandırmaya çalışacaklardır. Bunu ilerleyen günlerde maalesef göreceğiz.

Geçtiğimiz yüzyılda dünyaya hâkim olan emperyalist güçler, bir bölgeden çekilirken, mutlaka sınırları ve etnik yapının doğal akışını bozarak, insanları, toplumları ve ülkeleri birbirine düşürmüş; Almanya, Rusya, Türkiye gibi güçlü ülkelerin önü kapatılmış ve daha sonraki müdahaleleri için kendilerine zemin hazırlamışlardı. Çözülebileceği halde bilinçli olarak, "sorun yaratsın" diye bırakılan bu bölgelere birkaç örnek vermek gerekirse; Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir bölgesi ve Türkiye'nin kıyılarının dibindeki Adalar Denizindeki Meis Adası benzeri küçücük adaların, neredeyse 600 km uzaktaki Yunanistan'a verilmesi, Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan arasında yer alan Fergana bölgesini sayabiliriz.

Aynı uygulamaların günümüzde de devam ettiğini söyleyebiliriz. 1995 yılında imzalanan ve Eski Yugoslavya'daki savaşı bitirmeyi amaçlayan Dayton Anlaşması bunlardan birisi. Anlaşma dikkatli bir şekilde incelenirse, sanki savaşı bitirmeyi ve insanların huzur içinde yaşayacakları bir ortamı oluşturmayı değil de sorunları daha da artırmayı amaçladığı izlenimi daha başlangıçta anlaşılabiliyor. Boşnakları yok sayan iç içe geçmiş üçlü bir sistem ve kantonlardan oluşan karmaşık bir yapı her haliyle sürekli sıkıntı yaratıyor. Bu oluşum içerisinde Bosna-Hersek Devletinin denize çıkışının sağlanması ise insanı hayretler içinde bırakıyor.

Neum şehri ve buradaki 21 kilometrelik kıyı şeridi, sözde ülkenin denize çıkışını sağlamak için bırakılmış ama Avrupa Birliği fonlarıyla, Hırvat topraklarının iki yakasını birbirine bağlamak amacıyla inşa edilen köprü nedeniyle, burası da bambaşka bir sorun haline gelmiş durumda. Zaten sorun çözülsün değil, çözülmesin üzerine bir anlayış söz konusu olunca, sonuca da şaşırmamak gerekiyor.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Karabağ misyonunun da neredeyse 30 yıl faaliyetlerini sürdürüp de Azerbaycan'a ait olan ve Ermenistan tarafından işgal edilen Karabağ sorununa en ufak bir katkısının olmaması örneği de göz önündeyken, şüphesiz oluşturulan uluslararası sistemin kime ya da kimlere hizmet ettiği de sorgulanır hale geliyor.

"Sorunlar yaratsın" diye suni olarak oluşturulan bu bölgelere Afrika Boynuzu olarak isimlendirilen bölgeyi de dahil edebiliriz. Bu kriz neredeyse savaşa neden olacakken, Türkiye'nin girişimi ile barışçıl bir şekilde çözüme ulaştı. Sorun geçtiğimiz yıl Somali'nin bir parçası olan Somaliland'ın denize çıkışı olmayan Etiyopya ile bir mutabakat zaptı imzalaması ile başlamıştı.

Etiyopya, nüfusun çoğunluğu Hristiyan olmasına rağmen, eskiden beri jeopolitik açıdan Müslümanlara yakın olmuş bir bölge. İnsanları bağımsızlığına düşkün. Sömürge olmayı hiç kabul etmemiş bir halka ve direniş ruhuna sahip. 1. Dünya Savaşında İmparator Haile Selassie, Osmanlı'nın yanında yer aldı ve sömürgeci güçleri ülkesinden sürdü. Sonrasında İtalyan işgaline, uçaklar karşısında mızraklarla mücadele etti. İtalyanları kimyasal silah kullandığı için eleştirdi. Doğal olarak böylesi bir ülke ve halk sömürgeci güçleri rahatsız etti. Onu bir darbe ile görevden aldılar ve sürgüne yolladılar. Elitre'yi, Etiyopya'dan ayırdılar. Zayıflattılar. Denize çıkışlarını kapattılar.

Neredeyse 130 milyona ulaşan nüfusu ve kaynakları ile birçok zenginliğe sahip. Ama 1.112 milyon kilometrelik bu ülkenin denizle irtibatı kesilmiş durumdaydı. İşte Türkiye bu cezalandırmaya karşı arabuluculuk başlattı. Bundan hem Etiyopya hem de Somali istifade edecek. Bölgenin makus talihini yenmenin yolu da bu arabuluculuk faaliyetlerinden geçiyor.

Türkiye bu tür emperyalist oyunlara yıllardır maruz kalmış bir ülke olarak bu konunun önemini en iyi bilen ülkelerden birisi. Kıbrıs ve Adalar Denizindeki oyunlarla Batı'dan, Zengezur Koridoru gibi bölgeler nedeniyle de Doğu'dan kuşatılmaya çalışılmış bir ülke.

Doğu'da Sovyetler Birliği ve Rusya yönetimleri döneminde, Ermenistan kullanılarak birtakım projeler yürütülmeye çalışılmıştır. Bu ülkelerin neden böyle davrandığını anlamak kolay. Ancak İran'ın neden komşusu Türkiye'nin Zengezur Koridoru vasıtasıyla Doğusundaki devletlerle irtibat kurmasını ve ekonomik ve kültürel olarak bir araya gelmesini engellemek istediğini anlamak biraz derinlik gerektiriyor.

Bu konuya en iyi açıklamayı ise Hizbullah Eski Genel Sekreteri, İranlı üst düzey yetkililerle yaptığı görüşmelere dayalı olarak Şeyh Subhi Tüfeyli getiriyor. Ona göre İran, Azerbaycan ve Türkiye'nin yanında durmuyor ve Ermenileri destekliyor çünkü, Türklerin bu bölgeyi kullanarak bir araya gelmesini istemiyor.

İran yıllardır kaynaklarını başka ülkelerin yönlendirmesi ve çıkarları için harcıyor ve bugün elinde hiçbir şey yok. İran'ın jeopolitik açıdan çıkarı, komşularını engellemek ve Suriye'de olduğu gibi dışarıdan ülkelerle işbirliği yaparak karıştırmak değil, Türkiye ve komşularıyla kuracağı ekonomik ve kültürel iyi ilişkilerdir. Sorun yaratarak değil, sorunları çözerek saygınlık kazanılır ve büyük devlet olunur.

Yeni dönemde yeni bir jeopolitik anlayış bizleri bekliyor gibi.

20 ARALIK 2024 TARİHLİ JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME
JEOPOLİTİK AÇIDAN DOĞU AKDENİZ VE HİDROKARBON REZERVLERİ

Doğu Akdeniz konusu da sürekli öngörülmesi gereken öncelikler arasında…

Derinliğine bir bakış açısıyla Doğu Akdeniz ve çevresinde gerçekleşen çatışmaları, gerçekte "JEOEKONOMİK" bir mücadelenin alana yansımış görünümü olarak nitelendirmemiz yanlış olmaz.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen 10-15 trilyon metreküp doğalgaz rezervinin dışında, 10 trilyon metreküpün üzerinde keşfedilmeyi bekleyen doğalgaz rezervi var.

Bu bölgelerde ilk doğalgaz rezervi 1999 yılında İsrail'in karasularında "Leviathan" isimli sahada keşfedildi. İsrail'in bu keşfi başta ABD olmak üzere dünyanın güçlü ülkelerinin dikkatini bu bölgeye çevirdi. Ardından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) Kıbrıs Adasının güneyinde "Afrodit" denilen bölgede doğalgaz sahasını buldu. 2015 yılında ise bir İtalyan firması olan "Eni", Mısır açıklarında "Zohr" denilen bölgede en büyük doğalgaz sahasını ortaya çıkardı.

ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezinin yapmış olduğu çalışmaların sonuçlarına göre, Suriye-Lübnan-İsrail ve Kıbrıs Adası arasında kalan ve Levant Havzası olarak isimlendirilen bölgede 1.7 milyar varil petrol ile 3.5 trilyon metreküp doğalgaz rezervi bulunuyor. KKTC civarında ise 8 milyar varil petrol yatağı var. Bunun dışında Girit Adası civarında 3.5 trilyon metreküp doğalgaz ile Nil Delta Havzasında 1.8 milyar varil petrol ile 6.3 trilyon metreküp doğalgaz ve 6 milyar varil sıvı doğalgaz yatağının bulunduğu tahminleri yapılıyor.

Bu bölge enerji kaynakları yönünden zengin ve Türkiye'nin 570 yıldan fazla enerji ihtiyacını karşılayabilecek potansiyele sahip. Yani 2600 yılına kadar sorun olmayacak. İşte Doğu Akdeniz bölgesi ve civarının karıştırılmasının ve insanların acı çekmesinin asıl sebebi de bu. Libya, Lübnan, KKTC, Türkiye ve Filistin bu kaynaklardan uzak tutulmaya çalışılıyor.

Libya bir yana, 2018 yılında 9 numaralı doğal gaz blogunun kendi karasularında bulunduğu bildiren Lübnan'ın o tarihten sonra başına gelmeyen kalmadı. Suriye acılar çekti, Filistin yerle bir ediliyor. Rusya ve Çin gibi ülkelerin ise bu bölgelere uğramaması isteniyor. Yunanistan ve Kıbrıs Rumları ise bu oyunda piyon olarak kullanılan ve toprakları kiralanan devletler olarak göze çarpıyor.

Planlamaların, bölge gerçeklerine göre değil de açgözlü ve tek taraflı olarak yapılması eninde sonunda hüsranla sonuçlandığını tarih ve jeopolitik bize her zaman söylüyor. Diğer taraftan bölge insanını dışarıda bırakan, hele hele Türkiye gibi bir devleti dikkate almayan suni yaklaşımların sonuç vermediği ise hiçbir zaman akıldan çıkarılmamalıdır. Tarihi anlatımlarda ideolojik yönlendirmelerden uzak durmamız gerekiyor.

TARİHİ ANLATIMLARDA İDEOLOJİK YÖNLENDİRMELERDEN UZAK DURMAMIZ GEREKİYOR
SARIKAMIŞ HAREKATINI BİR TÜRLÜ DOĞRULARIYLA ANLATMAYI BAŞARAMADIK...

Sarıkamış harekatına ilişkin rus, ingiliz ve türk belgelerini ve değişik görüşleri savunan yazarların kitaplarını okuduktan ve bu harekatın geçtiği her yeri karadan ve havadan inceledikten sonra şunu söyleyebiliriz ki Sarıkamış ve bu bölge civarında yaşananlar hala tam olarak, gerçeği yansıtacak şekilde, öncesi ve sonrasıyla, taktik, operatif ve stratejik seviyeleri ile tarafsız olarak ve hiçbir ideolojik tesir altında kalmadan bilimsel bir şekilde anlatılmıyor/anlatılamıyor.

Bu ise harekat öncesi Köprüköy ve Azap zaferlerimizin gözardı edilmesiyle başlıyor, Köprüköy, Oltu, Bardız, Ardahan/Göle ve Selim gibi yerleşim yerlerinin ele geçirilmesinin görmezden gelinmesiyle devam ediyor.

Bütün olumsuzluklara rağmen o kötü hava şartlarında yine de hafız hakkı paşa komutasındaki 10. kolordunun 3200 askerin Allahuekber dağlarını geçmesi ve Selim kasabasını ele geçirerek doğu istikametinden Sarıkamış'a taarruz etmesi ve Bardız'ı ele geçiren 9. kolordunun Bardız üzerinden mevcudunun %90'ına yakınını kaybetmesine rağmen (25 aralık 1914 gecesi 9. kolordu komutanı taarruzu durdurup istirahat vermeseydi. Horasan bölgesindeki rus birlikleri gelmeden Sarıkamıştaki 3000'e yakın, üzerlerinde 16'şar adet fişek olan yaşlı askeri etkisiz hale getirip Sarıkamış ele geçirilebilecekken) Sarıkamış'a günlerce taarruzundan bahseden olmayınca da askerlerin tek kurşun atmadan şehit oluşu gibi ortaya çıkan tablo insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alıyor.

Maalesef herkes aynı yanlış veri tabanına göre fikir sahibi olmaya devam ediyor ve her yer hatalarla dolmuş. şehitlerimizin donduğu günü dahi hatalı bilen bir nesil olduğumuz için biraz üzülmemiz gerekiyor…

Sarıkamış harekatı sonuçları itibarıyla tam da istenilen şekilde olmamış olabilir. harekat esnasında bariz yanlışların olduğu da bir gerçek. Ancak hiçbir şekilde reddedilemeyecek gerçek ise bu harekat esnasında askerlerimizin kahramanlığı ve fedakarlığı. Hele hele tek kurşun atılmadığı yalanı utanç verici. Her ne olursa olsun askerlerimizin fedakarca vatanları uğruna hayatlarını feda etmeleri göz ardı edilemez. onları saygı ve minnetle anıyoruz. Ruhları şad olsun…

Tarihimizi tam ve doğru olarak yapacağımız bilimsel çalışmalarla ortaya koyacağız, ders almamız gereken hatalarımızı düzelteceğiz. bu vatan için hayatını ortaya koyan kahramanlarımızı ise dualarla anacağız.

TARİH METODOLOJİSİ VE SARIKAMIŞ HAREKATINI DOĞRU YORUMLAMAK

Üzülerek söyleyelim ki daha donmaların hangi gün ve nerelerde gerçekleştiğini dahi bunca yıl sonra doğru olarak bilemeyen bir toplumuz. Herkesin beyni şartlanmış gibi ve hiçbir bilgiyi belgeli ve doğru olsa bile peşinen reddeden kitleler var. Bu konuyla ilgili yüzlerce belgeyi inceledik. Değişik kurum, kişi ve ülkelerde yazılanları değerlendirdik. Savaş bölgelerinin tamamını adım adım dolaştık ve anlayabildiklerimizi ve doğruları yılmadan ve bıkmadan herkesle paylaşmaya çalışıyoruz…

Bazı konular, disiplinler arası bir bakış açısı ile derinliğine ve çok yönlü incelenmediğinde, tam olarak ortaya konulamaz. Tarih, olayları ve olguları yer, zaman, neden ve sonuç ilişkisi çerçevesinde inceleyen bir bilim dalıdır. Kaynaklara dayalı olarak olayları analiz eder ve gerçeğe yakın sonuçlar koymaya çalışır. Metodoloji ise bu tür araştırmalarda kullanılan yaklaşım ve yöntemlerdir.

İbni Haldun. "Tarihçinin görevi doğruyu doğru olmayandan ayırarak, doğru olanları bir düzen içinde bir araya getirmektir" demişti. Ancak tarih, toplumu şekillendirme adına, bilinçli ve bilinç dışı olarak çarpıtıldığında,

ortaya; gerçeğin dışında, açıklaması güç, şaşırtıcı ve karmaşık, mantık dışı anlatılar çıkar.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, 22 Aralık 1914 tarihinde başlayan ve 05 Ocak 1915 tarihinde geri çekilme emri verilen "Sarıkamış Harekâtı", öncesi ve sonrasıyla, belki de Türk Tarihi'nin üzerinde en fazla tartışılan olaylarından birisini oluşturur.

Bu harekatın, mantıksal bir çerçevede, metodolojik bir yaklaşımla ve değişik kaynakların doğru olarak ortaya konulması ile incelenmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Bu çalışma ve sorular uzun süreli bir çalışma, kaynakların değerlendirilmesi ve harekât alanının yerinde incelenmesi ile ortaya konulmuştur.

Harekât Öncesi

Osmanlı Devleti'nin savaş dışı kalması mümkün müydü? Rus Çarı Nikola ile İngiliz Kralı 7. Edward'ın, Estonya'nın Reval şehrinde, 9 Haziran 1908 tarihli Reval Görüşmesindeki, Osmanlı topraklarını paylaşımı konusu bu açıdan nasıl değerlendirilebilir? Gerçekten Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi önlenebilir ve savaş dışı kalan Osmanlı bu süreçten daha da güçlenmiş olarak çıkabilir miydi?

Rus Ordusunun öncekilerde olduğu kadar güçlü olmadığı ve Sarıkamış Harekâtından 3 ay kadar önce, 26 Ağustos-30 Ağustos 1914 tarihleri arasında gerçekleşen Tannenberg Muharebesinde, Almanların 20 bin kayıpla, 200 bin Rus askerini etkisiz hale getirdiği göz önüne alınmalı mıdır?

Yine bu kapsamda; 01 Kasım tarihinde ileri harekata başlayan Rus Ordusunun, Sarıkamış'a 100 km mesafedeki Köprüköy'e kadar geldiği, 3. Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa'nın isteksizliğine rağmen, yapılan karşı bir saldırı sonucu, "Köprüköy ve Azap Zaferleri" ile Horasan'a kadar geri atılmasını ve bu savaşlarda büyük kahramanlıkları görülen Albay Ziya YERGÖK'ün, "İlk defa Allah bize Rusları kaçarken enselerinden seyretmeyi nasip etmiştir." demesini nasıl yorumlamalıyız?

Sarıkamış Harekatının başlangıcında, Rus askerlerinin 1 tugay kuvvetiyle Oltu Bölgesinde, geri kalan askerleriyle ağırlıklı olarak Horasan bölgesinde bulunduğu, Sarıkamış'ta ise yanlarında sadece 13'er adet fişek bulunan, 3000 kadar yaşlı geri hizmet askerinin ve başlangıçta sadece 2 adet topun bulunduğunun bilinmesi gereği var mıdır?

Harekât Esnasında

22 Aralık 1914 tarihi, Sarıkamış Harekatının başlangıç tarihidir, bugünlerde henüz donma olayı yaşanmamıştır. Bu tarihte harekete geçen Albay Hafız Hakkı komutasındaki, Samsun'a 800 km yürüyerek gidip gelmiş 10. Kolordunun, Narman üzerinden Oltu'yu ele geçirdiği, burada çok miktarda yiyecek ve giyecek varken talan edildiği, sonrasında kısa yoldan Bardız'a giderek 9'uncu Kolordu ile buluşabilecekken çekilen Rus tugayının peşinden Kosor Boğazına girdiği, Ardahan/Göle'nin ele geçirildiği, burada Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Nasuhi'nin planlarla birlikte esir düştüğü, bunun üzerine Rusların Sarıkamış'ı boşaltma kararını durdurduğu görülmüştür.

10. Kolordu birliklerinin iki gün gecikmeli olarak, planlanan bölge haricinde ve çok zor bir bölgeden, ancak 26 Aralık gecesi Ormanlı Köyünden Allahuekber Dağlarına tırmanmaya başladığı, o gece olağan dışı yaşanan tipi nedeniyle Kolordunun, inanılmaz bir şekilde, sadece 3.200 kişiyle Allahuekber Dağlarını aşabildiği ve yine ertesi gün Sarıkamış-Kars arasındaki Selim tren istasyonunu ele geçirdiği belirtilmektedir. Kolordu, bir gün burada oyalandıktan sonra 29 Aralık gecesi aç karnına, artık takviye almış Sarıkamış'a taarruz etmiş, bazı mahallelere girmiş, ancak askerler yiyecek bulmak için evlere dağılınca etkili olamamıştır. Doğruları, inanılmaz sabır ve tahammül yeteneği ve hatalı tarafları ile tam olarak ortaya konulabiliyor mu?

10. Kolordu'nun, 24 Aralık tarihinde Bardız'ı ele geçirirken, Kurmay Başkanı Şerif İLDEN'in kitabında bahsettiği şekilde "Bardız'a giderken Enver, yanında az bir kuvvetle at üzerinde görüldü. Birlikleri takip ediyor, acele etmeleri için bağırıyordu. Küçük bir Rus birliği karşısına çıksa başına bir iş gelecek." açıklamasını nasıl yorumlamamız gerekiyor?

Yine Bardız'da Ruslara ait erzak ve yiyecek depolarının imha edilmeden ele geçirilmesi ile 29. Tümen Komutanı Arif BARTIN'ın, "Bardız'ı ele geçirdiğimizde, kolorduya günlerce yetecek yiyecek ve giyecek ele geçirildi." sözü ile Şerif İLDEN'in "Bütün kolorduya yetecek yiyecek ve giyecek var. Ziyafetler çekiliyor." yorumunu bir tarihçi nasıl değerlendirmeli?

Rus Sarıkamış Grup Komutanı General Mislayevski, bu plandan kurtuluş olmadığını görmüş ve geri çekilme emrini vererek Tiflis'e gitmişti. Orada da halka, "Türkler geliyor" deyince bir panik başlamış ve halk kaçmak için tren istasyonlarına akın etmişti.

Bundan sonra henüz yaşlı askerlerle korunan ve daha Horasan bölgesindeki kuvvetlerle takviye edilmemiş, Sarıkamış'a bir an önce ilerlemek gerekirken, ayrıca 25 Aralık tarihinde havanın önceki günlere göre kısmen düzeldiği, yağış olmadığı ve yerde 20 cm kadar kar varken, Enver Paşa, 29. Tümenle birlikte Bardız-Yayla-Karakilise yolundan gayretli bir şekilde en önde, bir an önce takviye almadan Sarıkamış'ı ele geçirmek isterken, 9. Kolordunun bazı birliklerinin istirahat ettiğini görmesini ve Yarbay Şerif İLDEN'i azarlamasını (Kendi anılarından), Kolordu Komutanı İhsan Paşa'ya da, «Derhal kolordunun başına geç ve bir an önce Sarıkamış'a ulaşın» emrini vermesine rağmen, Enver Paşa uzaklaşınca, İhsan Paşa'nın Şerif İLDEN'e dönerek: "Hakaret ediyor Monşer. Ne de olsa başkomutan.

Ne derse yapmak gerek." diye söylenmesini ve o gece birliklerin ileri harekâtını durdurmasını ve kolorduya istirahat vermesini nasıl yorumlamak gerekiyor?

Bu esnada, aşama aşama Sarıkamış'ın Horasan'daki Rus Birlikleriyle takviye edilmeye başladığını, bunların karşısında bırakılan 11. Kolordunun geri çekilmeyi önlemesi gerekirken, Kolordu Komutanı Galip Paşa'nın yeterince atılgan hareket etmediğini, oysa sonraki günlerde hatta 06 Ocak tarihinde Sarıkamış'taki Türk birlikleri çekildikten sonra, isteksiz ve zayıf taarruzlar karşısında bile Rusları geriye atabildikleri gerçeği nasıl anlatılabilir?

Harekât Sonrası

Rus kaynaklarının incelenmesi neticesi ortaya çıkan, "Demiryolunu aldılar, Sarıkamış'a girdiler. 156. Piyade alay kışlasını bile ele geçirdiler. Küçük rütbeli askerlerin sabır ve tahammül gücü hayranlık verici, ancak Kolordu ve ast birlik komutanları Enver Paşanın ve askerlerin özverisini gösterememiştir. Sarıkamış içinde ve civarında savaşan Türk birliklerinin bazılarının mevcudu %10'un altına düşmüştü ama inanılmaz bir şekilde büyük bir inanç ve irade ile çekilmeden hala savaşa devam ediyorlardı." değerlendirmelerini dikkate almak gerekiyor mu?

Yine, Rus Ordusu Kurmay Başkanı, Albay Maslofski'nin, Sarıkamış'a yapılan Türk taarruzları sonucunda düştükleri durum konusundaki, "Sarıkamış'ta vaziyet pek kritik bir şekil almıştı. Fakat Türkler bugün taarruza devam etmeyerek, Yukarı Sarıkamış'ı işgal etmekle yetindiler.

Sonradan anlaşıldığına göre 9. Türk Kolordu Komutanı İhsan Paşa, Rusların direnişleri üzerine, Sarıkamış'ta Rus kuvvetlerinin kuvvetli olduğunu zannederek, kesin taarruzu yapmak için bütün kolordu kuvvetlerinin gelmesini beklemiştir. Türkler Sarıkamış'ta demiryolunun 600 adım yakınlarında Turnagöl Dağı eteklerini işgal etmişler, demiryolu hattı ve Kars yoluna hâkim sırtları ele geçirmişlerdir. Bu hattın hemen altı levazım ve cephanelerimizle doluydu ve Sarıkamış Grubumuzla Tiflis arasında her türlü irtibat kesilmişti.

General Milayevski ise bu durum karşısında kıtaları bırakarak Tiflis'e girmeye karar vermişti." ifadeleri ile, General Nikolski anılarında (Sarıkamış Harekâtı, 1935), Türk Komutanların, başlarında Ordu Komutanı olduğu halde, en zor taarruzları dahi cesurca yaptıklarını söylemesini ve "Durum çok vahimdi, kuvvetli ve atılgan Türkler Kars'dan gelen demiryolunu kontrol altına almıştı. General Milayevski durumun vahim bir hal alması üzerine geri çekilme için emir verdi. Gece Türkler sırtlardan aşağı indiler, istasyona, köprüye ve Kartal Dağına taarruz ettiler. Türkler geri çekilen Rus taburunun ardından Sarıkamış'a girdiler ve Sarıkamış çevresini ve 156. Piyade Alayı kışlasını ele geçirdiler. Kolordu komutanlarından itibaren aşağı doğru ast komutanlar, Enver Paşa tarafından kendilerine verilen ve büyük özveri isteyen görevleri başaramadılar. Örneğin 26 Aralık'ta 29. Tümen Komutanı Albay Arif Baytın, Sarıkamış'ta Rus Yüzbaşı Mushelof'un iki topla açtığı ateşe şaşırarak, kendisine tam ve kesin bir başarı getireceği kesin olan Sarıkamış harekâtını durdurmuştur. Küçük komuta heyeti ve erlere gelince onlar tarihi sabırlarını göstermişler, dondurucu ve telefonların bile işlemediği soğuklarda iki üç hafta süreyle bir barınaktan yoksun kaldıkları zamanlarda bile, durmadan muharebe etmişlerdir." analizini göz ardı etmemize imkân var mıdır?

Savaş Zaiyatını Fazla Gösterme

Bir ordu savaşacak muharip askerler ile geri ve yardımcı sınıf birimlerden oluşur. 3. Ordunun genel mevcudunun 118.000, ancak muharip mevcudunun 67.000 civarında olduğu bilinirken ve böylesi zor bir harekata ağır topçu dahil, geri hizmetteki askerlerin ve sağlık durumu uygun olanların götürülmediği açıkça ortadayken ve yine harekat sonrası 15 gün içinde Rus ilerleyişinin Horasan-Köprüköy arasında durdurulduğu, daha sonra Rusların yenilgiye uğratıldığı ve bu nedenle Rusların Erzurum'a ilerlemesinin en az 13 ay geciktirildiği gerçeği göz ardı edilerek (Edward, 2018:145-146) ve Rus

kayıplarının en az 32.000 olduğu, bunu 40.000 olarak bildiren kaynakların da olduğu ortadayken aşırı bir yorum yapılmasını, tek kurşun atılmadan 90.000 şehit gibi (Kara, 1998:123,124) herkesin kafasına yerleştirilmiş yanlış ifadelerle ve hatta kayıpların bilinçli olarak bazı kaynaklarda, 100.000'e kadar (Mumcu, 1991: 191,192, Açıköğretim, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I, 1998: 48-50, Coşkun, 1991: 216,217) çıkarılmasını nasıl açıklayabiliriz?

Harbin Seviyeleri Olduğu Gerçeği

Harbin taktik, operatif ve stratejik seviyeleri vardır. "Harekât stratejik açıdan hedefine ulaşmış, Rus ordusu geciktirilmiş, zayiat verdirilmiş, İstanbul'u kuzeyden tehdit etmesi engellenmiştir" görüşleri nasıl değerlendirilmelidir?

İngiliz Dışişleri Bakanı Kitchehere'nin, Çanakkale Harekâtı esnasında, Sarıkamış nedeniyle Rusların önceden planlandığı şekilde İstanbul'a kuzeyden bir çıkarma yapamamaları ve gücün bölünmeden Çanakkale'de kendilerine karşı kullanılması karşısında son derece rahatsız oldukları yönündeki açıklaması nasıl değerlendirilmelidir?

Savaşı Her Kesimin Kendisine Göre Yorumlaması

Rusların, Enver Paşa'nın o dönemde Türkistan coğrafyasındaki etkisinde çekinerek, Viladimir KORDİN'e "Enver, Türk Halkının Düşmanı" isimli bir film hazırlattırmaları ve bunu 1930 yıllara kadar her yerde, göstermelerini nasıl yorumlamalıyız?

Bu harekatın kötülenmesinde, Ermenilerin 1915 yılında yaşanan göçten, Enver Paşa'yı sorumlu tutmalarının ve istismar etmelerinin bir etkisi var mıdır?

Enver Paşa, yaşanılan Balkan Bozgunu sonrası görevden kaçan, 1300 civarında subayı emekli etmişti? Bunların Enver Paşa aleyhine söylemlerde bulunması ve çalışmalar yapması mümkün olabilir mi?

En kritik gün olan 25 Aralık 1914 gecesi, kolorduyu istirahat ettiren, gecikmeye ve Sarıkamış'taki Rus kuvvetlerinin takviye almasına neden olan ve sonrasında Ruslara 3 yıl esir düşen, dönüşünde Enver Paşa'nın emri ile Harp Divanına verilerek ordudan atılan, ancak Sakarya Savaşı'nın kritik günlerinde yazdığı Sarıkamış Kitabında Enver Paşa'yı kötüleyerek, Afganistan'a Büyükelçi olarak atanan, Köprülülü Şerif İLDEN'in rolü nasıl yorumlanabilir?

Doğru olmadığı halde, sürekli ve bilinçli olarak Enver Paşa'yı ATATÜRK ile karşı karşıya getirme çabasının olduğu, Kurtuluş mücadelesinin sıkıntılı günlerinde bazılarının ve bazı ülke istihbaratçılarının, Enver Paşa'nın bir ordu ile Kafkaslarda hazır beklediği haberlerini yaydığı, Enver Paşa'nın, Mustafa Kemal'e bir mektup yazarak böyle bir şeyin olmayacağı garantisini vermesine rağmen, bunun ileriki yıllarda da sürdürüldüğü, diğer taraftan ATATÜRK'ün, Enver Paşa'nın ölüm haberini duyunca, "O bir güneş gibi doğdu ve bir grup ihtişamıyla battı. O ölmedi, şehit oldu." dediğinin bilindiği konusu nasıl analiz edilebilir?

Farklı Kaynakların Değerlendirme Dışında Tutulması

Enver Paşa'nın yanında Harekât Şube Müdürü olarak görev yapan İsmet İNÖNÜ'nün, "O büyük ve başarılı bir insandı. Vatanseverdi. Atatürk'le bir sorunu yoktu. Orduyu siyasetten ayırdı. Islah etti, eğitti. Mükemmel ve çalışkan bir askerdi.", Rauf ORBAY'ın Hatıralarında, "Enver Paşa'nın savaşa girme konusunda bir kabahati yoktu. Başka çare yoktu. Sarıkamış harekâtı stratejik alanda İstanbul'un işgalini önledi." ve dönemin Sadrazamı Sait Halim Paşa'nın, Malta esaret günlerinde (Kutay, 1962:78), "Ben harbe karşıydım. Ancak Enver Paşa Alman ittifakını gerçekleştirerek onlardan aldığı kaynaklarla Boğazı tahkim ettirmese idi, aniden işgal edilmemiz kaçınılmaz olacaktı. Kabine içinde ben dâhil birçok kişi bu tehlikeyi göremedik." İfadelerini nasıl değerlendirmemiz gerekiyor?

Sonuç

Bir toplumu yönlendirmek isteyen ideolojilerin tarihle oynadıkları ve kendilerine göre yorumladıklarını zaten biliyoruz. Eğer araştırmacı, sadece olayları görünen veya gösterildiği haliyle nakleder ve zamanın şartlarını geniş bir şekilde dikkate almazsa, yanlışa düşmekten kurtulamaz. Stratejik planlama; dünün tecrübelerinde, bugünü analiz edip, yarını tasarlama ve bunu gerçekleştirecek bakış açısı ve düşünme yöntemidir. Bu anlamda şüphesiz, günümüzde dahi Sarıkamış Harekâtı konusunda sorulması ve ortaya konulması gereken birçok husus bulunuyor.

Yapılan bu çalışmanın, bundan sonra Sarıkamış konusunda yapılacak tarafsız çalışmalar için bir altyapı oluşturması ve gerçeklerin ortaya çıkarılması açısından bir yol gösterici olması en büyük arzumuzdur. Bu aynı zamanda, vatanı için hayatını ortaya koyan şehitlerimize karşı da yerine getirmemiz gereken tarihi bir görevdir.

KAYNAKÇA

Akad, T. M. (2005). Osmanlıların stratejik sorunları. Kastaş Yayınları.

Aksun, Z. N. (2005, Mart). Enver Paşa ve Sarıkamış Harekâtı. Ötüken Yayınları.

Alpar, G. (2015). Uluslararası ilişkilerde strateji ve savaş kültürünün gelişimi. Pelit Yayınları.

Alpar, G. (2017). Kargapazarı muharebeleri ve Erzurum savunmasında seyyar jandarma birlikleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017(9/1), 1079–1096.

Alpar, G. (2018a). Birinci Dünya Savaşı'nda Köprüköy ve Azap zaferleri. ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(6).

Alpar, G. (2018b). Stratejik ve taktik açıdan Sarıkamış Harekâtı'nın sebepleri ve günümüzü etkileyen sonuçları. Atlas Journal, 4(14), 1544–1563.

Allen, W. E. D., & Muratoff, P. (1953). Caucasian battlefields: A history of wars on Turco-Caucasian borders, 1828–1921. Cambridge University Press.

Allen, W. E. D., & Muratoff, P. (1966). 1828–1921 Türk-Kafkas sınırındaki harplerin tarihi. Genelkurmay Basımevi.

Altınbilek, H., & Kır, N. (1993). Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekâtı (Cilt 1). Genelkurmay Basımevi.

Aydemir, Ş. S. (2013). Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa (Cilt 2). Remzi Kitabevi.

Babacan, H. (2010). Sarıkamış Harekâtı'na Talat Paşa'nın yaklaşımı. İçinde Zamansız mahşer: Sarıkamış. Kars Valiliği Kültür Yayınları Dizisi.

Bardakçı, İ. (2002). İmparatorluğa veda. Alioğlu Yayınları.

Bardakçı, M. (2014). Hafız Hakkı Paşa'nın Sarıkamış günlüğü. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Belen, F. (1973). 20. yüzyılda Osmanlı Devleti. Remzi Kitabevi.

Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi: Kafkas Cephesi 3. Ordu Harekâtı (Cilt 2). (t.y.). Genelkurmay Basımevi.

Bölükbaşı, N. (2015). Sarıkamış Harekâtı. Bilge Kültür Sanat.

Çakmak, F. (1936). Büyük Harp'te Şark Cephesi hareketleri. Genelkurmay Matbaası.

Çolak, M. (1961). Alman İmparatorluğu'nun doğu siyaseti çerçevesinde Harbiye Nazırı Enver Paşa ve Türkçü politikaları. Fakülte Kitabevi.

Çolak, M. (2008). Enver Paşa: Osmanlı-Alman ittifakı. Yeditepe Yayınları.

Danişmend, H. (1972). İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi.

Demirel, M. (2006). Sarıkamış'ta Ermeni olayları. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 13(31).

Demurger, A. (2007). Les Templiers. Jean-Paul Gisserot.

Eren, Ö. (2005, Ekim). Sarıkamış'a giden yol. Alfa Yayınları.

Erickson, J. E. (2009). I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusu (K. Bağrıaçık, Çev.). Türkiye İş Bankası Yayınları.

Erkin, C. F. (1968). Türk-Sovyet ilişkileri ve Boğazlar meselesi.

Hafız Hakkı Paşa. (2014). Sarıkamış günlüğü (M. Bardakçı, Yay. Haz.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (2007). Ermeni tehciri. Babıali Kültür Yayınları.

İlden, Ş. (2011). Sarıkamış. Türkiye İş Bankası Yayınları.

İlter, A. S. (2007). Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi hatıraları (Z. Türkmen & E. Çelik, Yay. Haz.). Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

İnönü, İ. (2018). Hatıralar. Bilgi Yayınevi.

Karaca, T. N. (2011). Büyük oyun: Gladstone'un Osmanlı'yı yıkma planı. Timaş Yayınları.

Kaymakam Selahaddin. (1931, 1 Temmuz). Büyük Harp'te 10. Kolordu ve Sarıkamış muharebeleri hakkında bir konferans. Askerî Mecmua, (22), Tarih Kısmı, 2. Kısım.

Kocaoğlu, S. O. (2005). Rauf Orbay'ın hatıraları. Temel Yayınları.

Konukçu, E. (2010). Hafız Hakkı ve Cemal Paşalar. Atatürk Üniversitesi Yayını.

Konukçu, E. (2013, 30 Aralık). Sarıkamış felaketinin arkasında Ermeni ihaneti var. Erzurum Gazetesi.

Köprülülü, Ş. (2017). Sarıkamış. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Köseoğlu, N. (2008). Şehit Enver Paşa. Ötüken Neşriyat.

Kurat, Y. T. (1986). Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması. Turhan Kitabevi.

Kutay, C. (1962). Dünya Harbi'nde Teşkilat-ı Mahsusa. Tarih Yayınları.

Lamartine, A. de. (2011). Osmanlı tarihi (S. Bayram, Çev.). Kapı Yayınları.

Maslovski, E. V. (1935). General Maslofski'nin Umum Harbi'nde Kafkas Cephesi eserinin tenkidi. Genelkurmay Basımevi.

McCarthy, J. (2001). The Ottoman peoples and the end of empire. [Yayınevi bilgisi eksik].

Niccolle, D. (2011). Askerî tarih dizisi (L. Cinemre, Çev.). Türkiye İş Bankası Yayınları.

Orbay, R. (2009, Aralık). Siyasi hatıralar. Örgün Yayınevi.

Osmanlı belgelerinde Ermeniler. (1994). Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Özdemir, Y. (2003). Bir savaşın bilinmeyen öyküsü: Sarıkamış Harekâtı. Erzurum Kalkınma Vakfı Yayınları.

Philips, M. P. (1918). War and revolution in Asiatic Russia. George Allen & Unwin.

Ponting, C. (2011, Mayıs). Dünya tarihi (E. B. Özbilen, Çev.; 1. bs.). Alfa Yayınları.

Reynolds, M. A. (2016). İmparatorlukların çöküşü: Osmanlı-Rus çatışması, 1914–1918 (Y. Aşıkoğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Rus generalin anlatımı ile Sarıkamış Harekâtı: Sarıkamışlı geçmiş zaman. (2013). (General Nikolski). Kariyer Yayınları.

Sarıkamış Harekâtı. (1935). Genelkurmay Basımevi.

Sert, S. (2009). Sarıkamış'tan soykırım'a savaşın gizli katilleri: 1914 Alman ihaneti. Kumsaati Yayınları.

Sevinç, N. (t.y.). Arşiv belgeleriyle tehcir, Ermeni iddiaları ve gerçekler. Avrasya-Bir Vakfı Yayınları.

Tekin, E. (2017). İmparatorluğun son kurşunu Enver. Yakın Plan Yayınları.

Uyar, M., & Erickson, J. E. (2014). Osmanlı askerî tarihi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ülkü, İ. (2005). KGB arşivlerinde Enver Paşa: Türklüğün son cephesi. Karakutu Yayınları.

I. Dünya Savaşı'nda Rusların rolü. (2013). Yapı Kredi Yayınları.

Yergök, Z. (2006). Sarıkamış'tan esarete (S. Önal, Yay. Haz.). Remzi Kitabevi.

BÖLÜM 9

24 ARALIK 2024 TARİHLİ DEĞERLENDİRME: KASİYUN DAĞI ÇOK KONUŞULACAK!

Suriye gezimiz esnasında bu dağa da izin verilen yere kadar çıktık. Evet aylar sonra konuşuluyor ve konuşulacak…

Kasiyun dağı, 1151 metre yüksekliği ile suriye'nin başkenti Şam'ın hemen kuzeyinde yer alıyor. dağın ismi, türk dışişleri bakanı Hakan Fidan'ın, Suriye'deki yeni yönetimin lideri Ahmet Eş-Şara ile Şam manzarasına karşı birlikte çay içmeleri ve sohbetleri ile gündeme gelmişti. gerek stratejik önemi ve şehre hakimiyeti gerekse tarihi ve dini anlamı nedeniyle öne çıkan bu dağın önümüzdeki dönemde de daha çok konuşulacağı öngörülebilir.

Başer Esad rejimi buradan eteklerde yer alan mahalleler üzerine sarin gazı atarak kendisine karşı olan halk direnişini bastırmaya çalışmıştı ancak halkın gücü onu ortadan kaldırdı. 16 ağustos 2026 tarihinde bu dağa çıkarak oradan Şam'a bakmak kısmet oldu.

AYNI TARİHLİ SALDIRI: TAHMİN EDİN ARKASINDA KİMLER OLABİLİR?

Öncesinde öngörülerimiz olduğunu zaten biliyorsunuz…

İsrail Dışişleri Bakanı açıkça bölgedeki bazı örgütlerle işbirliği yapacaklarını ifade etmişti. ABD'li yetkililer de YPG/PKK unsurlarıyla bağlarını koparmayacaklarını. İşte sonucu. Dünya'da boşuna terörü yaratan ve destekleyen aramayalım. YPG/PKK'lı teröristlerin yaptıkları açıkça ortada. Eğitenler, silah ve patlayıcı verenler de.

GELECEĞİ BİLEMEYİZ AMA ÖNGÖREBİLİRİZ. BAKALIM NE KADARI GERÇEKLEŞECEK...

2025- BEKLENTİ VE ÖNGÖRÜ

Bu konudaki beklentilerimizin çoğu zaten az ya da çok gerçekleşti…

Öngörü büyük bir çaba ve altyapı gerektirir. Bir akademisyen için geleceği öngörmek oldukça zordur. Bu nedenle çoğu zaman, o yıl içerisinde meydana gelen bilindik olaylar birbiri ardına sıralanır ve geleceğe ilişkin hususlarda böyle bir riske girmeden, bilindik hususlar tekrarlanır.

Olması gereken öngörülerin belli bir metodoloji çerçevesinde ayrıntılı bir araştırma ve bilgi birikimi ile geneli içerecek şekilde ortaya konulmasıdır. Ancak böyle bir zahmetli çabaya girilmeden, konuların "beklenti ve öngörü" adı altında üstünkörü ortaya konulduğu görülür. Zaten hiç kimse de dönem sonunda, "ortaya iddialı bir şekilde ortaya konulan hususların gerçekleşip gerçekleşmediğini" sormadığından, her konuya genel olarak değinmenizde herhangi bir mahzur görmezsiniz.

Böylesi bir ortamda 2025 yılına ait beklentileri ortaya koymadan önce 2024 ve öncesinde gerçekleşen olayları sistematik bir yapıya büründürmek zorundayız.

2024 yılındaki Dünya jeopolitik ortamına yukarıdan baktığımızda;

Daha önce oluşturulmuş olan uluslararası sistemin çökmeye devam ettiğini,

Bu çöküşte başlıca rolü bu düzeni kuran ülkelerin oynadığını,

Sistemde normal olanın anormal, anormal olanın normal bir hale dönüştüğünü,

Çocuk, kadın ve sivil ölümlerinin, herkesin gözü önünde gerçekleştiği halde susmanın ve görmezden gelmenin basit mazeretlerle makul gösterilmeye çalışıldığını,

Adaletsiz ve dengesiz sisteme yönelik itirazların giderek yükseldiğini,

Böylesi bir ortamda eski sistem memnunlarının, karşılarında bir güç oluşmasını önlemeye yönelik bölme ve parçalama çabalarını sosyal medya, internet ve sanal ortamları da kullanarak artırdıkları görülmüştür.

Ancak görünenin ötesinde," her şeye hâkim olduğu yanılgısıyla", güç kaybedenlerin olduğu da bir gerçek. Bir şeylerin değiştiği de.

Zirveler, güvenlik konferansları, ittifak arayışları ve hazırlanan strateji belgelerinin belli oranda geleceğe yönelik olduğunu biliyoruz.

Ancak dengesiz bir ortamda her hususu her zaman kendi kontrolünüzde tutamayacağınız da bir gerçek. Her halükârda stratejinin; zaman-mekân ve kuvvet kavramlarını aklımızdan çıkarmamamız gerekiyor.

Buna herkesin bilebileceği bir örnek vermemiz gerekebilir. Örneğin: ABD Başkanı Trump, ilk dönemde bazı girişimlerde bulundu.

Şimdi de ikinci kez iktidara geldi ve aynı paradigmalarla kaldığı yerden devam etmek istiyor. Bu ise en büyük yanılgısını oluşturuyor. Çünkü ne dünya o bıraktığı dünya ne de zaman aynı zaman. Tıpkı 1992 yılı mart ayında, Sovyet Kozmonot Krikaley'in 313 günlük yolculuğunun sonunda Dünya'ya döndüğünde, ülkesinin dağılmış ve Kazakistan'ın da bağımsız bir devlet olduğunu görmesi gibi.

Trump'ın, başkanlık döneminin sonunu görüp göremeyeceğini bilemiyoruz ama kuvvet faktörünün de aynı olmadığını biliyoruz.

Zaten ABD'yi imaj yönünde çok kötü bir seviyede olduğu bir dönemde devir alan Trump'ın, aynı düşünce yapısıyla, Ortadoğu bölgesinde yıpranmaya devam ettiği takdirde nelerle karşılaşacağı az çok biliniyor. Avrupa Birliği ise tutarsız politikaları ile çevresindeki bölgelerle ilişkisini giderek kopararak yalnızlaşırken, düşünce kısırlığı içinde ve liderlik yetersizliğinin bir sonucu olarak, pahalıya mal ettiği enerji nedeniyle ekonomik olarak dünyadaki konumunu giderek daha da kaybediyor gözüküyor.

Diğer taraftan ABD ve AB'nin yıpratmak istediği Rusya'nın durumu ortada. Bu dönemde çatışma ortamından uzak kalan Çin'in kuvvet dengesinde yerini daha da iyi duruma getirdiğini görüyoruz.

2025 yılında da özellikle, Orta Doğu ve Arap Yarımadası çevresi olmak üzere, çatışma ortamlarının ve istikrarsızlıkların güneye doğru yayıldığını görebiliriz. Sonrasında Afganistan, Pakistan ve Hindistan bölgesinde benzer olaylara zaman zaman rastlayacağız. Çin'e karşı ABD öncülüğünde ittifak oluşturma arayışlarının da devam ettiğini ve gerginliğin belli aralıklarla tırmanacağını da göreceğiz.

Bu dönemde hiç de arzu etmememize rağmen, Türkiye ve çevresindeki istikrarsız ortamın bir süre daha devam etmesi muhtemel gözüküyor. Bu dönemde, Suriye'de istikrarlı bir yönetim oluşturma çalışmaları devam ederken, Doğu Akdeniz'deki zengin hidrokarbon yataklarından kaynaklanan güç konumlandırma çabalarının devam edeceğini söyleyebiliriz. Dirayet, akıl ve planlama bu dönemde başarı için elzem gözüküyor.

Bu açıdan Güney Kıbrıs ve Yunanistan'ın egemenliğini tamamen terk ederek, topraklarını yabancı askerlere terk edişini iyi takip etmek gerekiyor. Hiçbir kıyısı ve alakası olmamasına rağmen, Suriye'nin bağımsız bir devlet olarak "münhasır ekonomik bölge" anlaşmasına anlamsız bir şekilde karşı çıkan ve aşırı milliyetçi helenik bir anlayışla demeçler veren, Yunanistan'ın yöneticilerinin tavrında bir değişiklik olmayacağı, bunun yanında Suriye'nin istikrara kavuşmaması ve hatta bölünmesi için bazı ülkeler tarafından bu dönemde de açık ve gizli olarak çalışmalar yapılacağı da beklenilmelidir.

Yine muhtemelen, İsrail'in azınlıkları kullanarak bölgeyi karıştırma çabaları da ABD üzerinden devam ettirilmeye çalışılacaktır. Böyle bir durum karşısında Suriye'de herkesi kucaklayacak bir yapının oluşturulması gereği ve bu doğrultuda toplum liderlerinin aynı anlayışa sahip olması gerekmektedir. Eğer bu birliktelik sağlanamazsa Suriye daha uzun yıllar arzu ettiği istikrara kavuşamaz.

Kısaca önümüzdeki dönem, mevcut yapıda, sistemi kullanarak bugüne kadar bölgeyi bölen ve insanları birbirine düşürerek bölge kaynaklarını sadece kendisi için kullanan yapı ile bunu değiştirmek isteyenler arasında bir mücadeleye sahne olacak gibi görünmektedir. Şüphesiz böylesi bir ortamda aklımıza her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyuyoruz.

Bölge insanı, liderleri, akil insanları ve akademisyenleri bu yapıyı anlayıp ona göre bir araya gelme ortamını yaratamazlarsa, yaşanacakların öncekilerden farklı olmadığı görülecektir.

Jeopolitik kolay bir alan olmayıp, bir birikimi ve çalışmayı gerektirir. Bu açıdan derinlik yanında, bilimler arası çalışmayı gerektiren bir genişliği de içerir. Bu açıdan yeni dönemde de;

Liyakate önem verenler,

İnsanı merkeze alanlar,

Parçalayan ve bölenler değil, birleştirenler,

Rasgele ve sadece duygularıyla hareket edenler değil, planlayanlar,

Bildiğini sananlar değil, bilgiye erişip bunu sentez, analiz ve değerlendirme safhasına taşıma kapasitesine sahip olanlar,

İşi oluruna bırakanlar değil, çalışanlar, özetle, Jeopolitiğin gereğine göre hareket edenlerin kazanacağını öngörebiliriz…

09 Ocak 2025

HERAKLİTOS'DAN TRUMP'A: AYNI NEHRE İKİNCİ KEZ GİRME ÇABASI!

Öngörü zor iş…

Bilim mevcut hayata uyarlanabildiği oranda bir anlam ifade eder. Trump'ın 2024 yılı seçimlerinde, ikinci kez ABD Başkanı olarak seçilmesi ve daha görevi devralmadan birbiri ardına iddialı beyanlarda bulunması, nedense akıllara herkesin bildiği, Heraklitos'un meşhur sözünü getiriyor ve bize de bununla ilgili küçük bir değerlendirme yapma fırsatı veriyor.

Anadolu'da yaşamış ve Batı Felsefesini etkilemiş, antik Çağ filozoflarından Efesli Heraklitos (MÖ 560-MÖ 475) bilgeliğe önem verir ve ölçülü olmayı en büyük erdem olarak kabul ederdi. Öğretileriyle felsefe dünyasına yön vermişti. Ona göre evrende hiçbir nesne yoktur ki değişmeden kalabilsin. Çünkü, yaşam durağan olmayıp, tıpkı bir nehrin suları gibi sürekli hareket halindedir. Her şey değişim halindedir ve hiçbir şey önceki gibi kalmaz. Onun bu noktadan hareketle söylediği: "Aynı nehre ikinci kez giremezsin." sözü meşhurdur.

Platon (MÖ 427-MÖ 347) bu tezi bir ileriki safhaya taşıyarak, eğer her şey değişiyorsa, "aynı" kelimesini kullanamayacağımızı iddia eder ve aynı nehre değil ikinci kez, bir kez bile girilemeyeceğini söyler.

Herakleitos'un sıkı takipçilerinden ve Platon'un hocası olan Kratylos ise hem nehrin hem de nehre girenin sürekli değiştiği gerçeğini göz önüne alarak, aslında ırmağa hiç girilemeyeceği ileri sürer (Aristoteles, 2010:220-221).

Hangi şekilde açıklanırsa açıklansın, aslında ortaya konulmak istenen her şeyin değiştiği ve aynı kalmadığı/kalmayacağı gerçeğidir ve değişim bir önceki durumdan farklı bir duruma geçme anlamındadır (Olkun, 1996: 565). Dolayısıyla değişim görmezden gelinse bile, biçim ve özelliği itibarıyla er geç gerçekleştiği görülecektir.

Trump'ın ilk başkanlık dönemi 20 Ocak 2017- 20 Ocak 2021tarihleri arasındadır. 2021 yılı başından beri geçen 4 yılda dünyada birçok önemli değişim yaşanmıştır. Yeni dönemin Trump için, her ne kadar özgüveni yüksek bir görüntü oluşturmaya çalışsa da hem kendisinin hem de bazılarının sandığı gibi kolay olmayacağını söyleyebiliriz. Bu dönemde ABD, geçmişte olduğundan daha fazla, içte ve dışta büyük bir meydan okuma ile karşı karşıyadır. ABD dışındaki güçler giderek askeri alan başta olmak üzere diğer alanlarda hızla gelişmektedir. Bu güçler ABD'nin yıllardan beri Ortadoğu'ya saplanıp kalmasından ve güç kaybetmesinden oldukça memnundur.

Durum ABD açısından her geçen gün daha da zor hale gelmektedir. Dolayısıyla hiçbir şeyin aynı kalmadığı bir ortamda, bazı konularda sözlerini gerçekleştirse bile, dönem sonunda, her konuda bıraktığı yerden devam etme gibi bir konunun söz konusu olamayacağı ve ilk döneminde olduğu gibi Trump'a yönelik güçlü karşı koymaların ve dirençlerin oluşacağını göreceğiz. Kısaca onun, Kanada'yı ABD eyaleti yapma, Meksika Körfezini Amerika Körfezi haline getirme, Grönland'ı topraklarına katma gibi düşüncelerine dirençlerin de oluşacağını göreceğiz. Nitekim daha şimdiden, Meksika Devlet Başkanı Claudia Sheinbaum, "Kuzey Amerika'ya Meksika Amerika'sı diyelim" diyerek mizahi bir cevap vermekte gecikmedi ve Grönland açıklamasına ise Fransa'dan "AB, egemen sınırlarına saldırıya asla izin vermeyecektir" tepkisi geldi. Kanada'nın ise egemen devlet olmayı bırakıp, bir eyalet konumuna gelmeyi kabul edip etmeyeceği ise şüpheli.

Şimdi bu noktadan hareketle, seçim kampanyası esnasında kendisine yapılan saldırıdan sağ kurtulan ve ikinci kez iktidara gelen Trump'ın, kendisi değişmeden aynı kalsa bile sanki nehir aynı nehirmiş gibi, iddialı sözlerle kendince yeniden dünyayı dizayn etme düşüncesini, "aynı nehre ikinci kez girme çabası" olarak yorumlamamız ne derece doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

Aristoteles. (2010). Metafizik (A. Arslan, Çev.). Sosyal Yayınları.

Herakleitos. (2016). Fragmanlar (A. Akgün, Çev.). Kabalcı Yayınları.

Nails, D. (2002). The people of Plato: A prosopography of Plato and other Socratics.

Olkun, S. (1996). Örgütsel değişim yönetimi. Eğitim Yönetimi Dergisi, 2(4), 565–574.

Usta, B. N. (2019). Herakleitos'ta logos ve devinim [Yüksek lisans tezi, Iğdır Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe Tarihi].

BÖLÜM 10

DÜŞÜNCE KURULUŞLARI VE JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜ ENSTİTÜSÜ

Düşünce kuruluşlarının nasıl çalışması gerektiğine ilişkin bir deneme…

İngilizce, "think tank" kavramının karşılığı olan düşünce kuruluşları, ideal anlamda, bağımsız olarak, geçerliliği olan alternatifleri üreten araştırma merkezleridir.

Türkiye gibi jeopolitik eksenlerin tam merkezinde yer alan bir ülke için, ideolojik ve yönlendirilmiş maksatlı çıktılardan ziyade, bağımsız olarak gerçeği ortaya koyan ve farklı alternatif fikirleri üreten kurumların oluşması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu tür kurumların desteklenmesi bir toplumda doğru kararların verilmesi ve bu suretle ilerlemelerin sağlanması için uygun ortamı oluşturacaktır.

Üretilen düşüncenin, derin bir bilgi altyapısına dayalı olmak yanında, tarafsız ve her şeyden önce metodolojik bir araştırma ile alternatifli olması gerekmektedir. Bu bir noktada genel geçerli öngörüyü de işaret etmektedir. Şüphesiz bu anlamda, sadece belli ideolojileri destekleyen, sadece belirlenmiş fikirler çerçevesinde düşünce geliştiren ve istenilen çerçevede araştırma sonuçları üreten kurumlar da bulunmaktadır.

Diğer taraftan bir düşünce kuruluşunun her konuda fikir üretmek yerine, belirlenen alan çerçevesinde, detaylı olarak çalışmalar yapması da şüphesiz öngörülerindeki doğruluk payını artıracaktır. Bu konuda ülkemizde, sınırlı kaynaklarına rağmen, özveriyle çalışan çok sayıda düşünce kuruluşu bulunmaktadır.

Yeni bir oluşum ve farklı bir vizyon anlayışıyla oluşturulan ve özellikle jeopolitik konusunda faaliyetlerde bulunan "Jeopolitik Öngörü Enstitüsü" bu anlamda, her türlü reklam ve öne çıkma anlayışının ötesinde, ülkemizdeki düşünce kuruluşları anlayışını farklı bir noktaya taşımayı önceliklemiştir.

Dünya üzerinde her ülkenin coğrafyası kendine özgüdür. Ülkelerin politikalarının, o ülkenin coğrafi gereklerine göre oluşması gerektiği de bilinen bir gerçektir. Bir başka ülkede üretilmiş jeopolitik; tarihi, coğrafi vs. sonuçları hiçbir süzgeçten geçirmeden olduğu gibi tercüme edip, kendi ülkenizde uygulama alanına koyamazsınız. Diğer taraftan, coğrafyanın basit anlamda ve tek boyutlu olarak ele alınması da en büyük hata olacaktır. Çünkü coğrafya; tarih, kültür ve ekonomi gibi unsurlarla birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gereken bir unsur olarak jeopolitiğin esasını oluşturur.

Aynı şekilde coğrafyayı sadece kara alanı olmaktan çıkarıp, deniz ve hava ve hatta uzayı, siber alanı da içerecek şekilde, ele almak öngörülerdeki doğruluğu artıracaktır.

İşte bu alanlara; yapay zekâ gibi, coğrafya ve politikaları etkileyen alanlarda ilave edildiğinde, jeopolitik bir anlam ifade etmeyen kuru bir alan olmaktan uzaklaşıp, gerçekten de politika ve stratejilerin belirlenmesinde sağlam bir başvuru kaynağı haline gelir. Bunun zeminini hazırlamak da zaten bir düşünce kuruluşunda olması gereken en temel beklentidir.

Gerek kuruluşu gerekse faaliyetleri itibarıyla incelendiğinde, Jeopolitik Öngörü Enstitüsü'nün yukarıda belirtilen temel esasları başlangıçtan itibaren belirlediği, buna göre kuruluşunu oluşturduğunu ve yine bu doğrultuda ürettiği içeriklerin ve faaliyetlerin hep birbirini tamamlayıcı ve belirlenen üst hedefler doğrultusunda gerçekleştirildiği görülecektir.

Jeopolitik biliminin bir alt dalı olarak jeokültür, oldukça önemli bir yumuşak güç unsuru olarak, kimi zaman orta ve uzun vadede askeri gücün bile ötesinde bir etki yaratabilir.

Tarih boyunca çok önemli ve etkili olmuş jeokültür konusunun, günümüzde çok basite indirgenmiş, yüzeysel terimlerle ortaya konulmaya çalışılması büyük bir eksiklik oluşturmaktadır.

Konunun, akademik düzeyde ayrıntılı olarak incelenmesi ve ülkeleri ve toplumları birbirine bağlayacak tarzda ve barışı ve kalkınmayı sağlayacak şekilde ortaya konulması gerekmektedir.

ÖNGÖRÜ, ALTERNATİF HAL TARZLARI OLUŞTURABİLMEKTİR

Eğer temeli olan farklı fikirler oluşturabilmenin bir devlet ve toplum için ne kadar önemli olduğu biliniyor ve doğrudan dışlama ve düşmanlaştırma yerine teşvik edilebiliyorsa…

Günümüzde özellikle basın ve sosyal medyanın etkin kullanımı ile düşünce üretiminin önüne geçilmeye ve önceden belirlenmiş kodların kolay yoldan ve kısaca insanların beynine yerleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bilgi kolay elde edilen bir eylem tarzı olmayıp, çabayı ve zaman ayırmayı gerektirir. oysa günümüzün hız kazanan ortamında insanların zamanı kısıtlıdır ve bu zamanı etkin kullanmak isterler. işte bu durum kişiyi yanıltır ve kolaya kaçarak kendisine sunulan hal tarzını seçmeye hazır hale getirir. istenen de budur.

Kitle iletişim araçları ve sosyal medya ortaya fazla zaman almayacak kısa paylaşımlar atar ve bunlar çok çabuk yayılır. oysa her paylaşım bir amacı ve mesajı içerir. mesaj sizi istenilen doğrultuda yönlendirmektir. içinde bir doğru bulunur ve bu doğru ve reddedilemeyecek mesaj hemen başlangıçta verilir. bundan sonraki bölüm önemlidir. Şaşırtıcı ve saptırılmış olabilir ki eğer bu maksadı taşıyorsa büyük ihtimalle öyledir. işte dikkat edilmesi gereken bölüm de burasıdır.

İbn Haldun, bir olayın doğruluğu ile ilgili olarak; bu olay gerçekten oluşmuş mudur? zaman, mekan olarak bu olayın olması mantık dahilinde midir? şeklinde bir zihin çalışmasının yanlışa düşmekten bizi koruyabileceği üzerinde durur. bu muhakeme mutlaka yapılmalıdır.

Sonuç olarak kolaya kaçmak, doğru kaynaklardan araştırmamak ve olduğu gibi gelen paylaşımı kabul etmek şüphesiz bizi yanlışa götürecektir.

İşte öngörü, hedefe giden yolda bize verilmek isteneni değil, bilgi, bilim ve aklı kullanarak, alternatifler oluşturma yöntemidir.

21 Ocak 2025

AYNI SUYA İKİNCİ KEZ GİRMEYE ÇALIŞIRKEN: SÖYLEMLER-GERÇEKLER

Yeni bir diplomasi anlayışı ile karşı karşıyayız

Jeopolitik açıdan farklı bir durumla karşı karşıya olduğumuz kesin. Belki "öngörü" anlayışımız bile revize edilmek zorunda. Öyle gözüküyor ki klasik diplomasi değerlendirmeleri değil de bir iş adamı beklentileri üzerine çalışmamız gerekiyor.

ABD Başkanı Trump, büyük bir mücadele sonrası ikinci kez seçilerek başkanlık koltuğuna oturdu. Trump'ın ilkinde olduğu gibi bu döneminde de farklı bir yönetim anlayışını sergileyeceği, söylemlerinden açıkça anlaşılıyor.

Bir diplomat için söylem ve icra farklılığı olabilir. Belki de iş adamları da benzer bir tavır içerisinde olabilir ama Trump'ın önceki söylemleri pek de öyle gözükmüyor.

İlk döneminde ona rağmen ABD içindeki değişik çıkar çevreleri ve güçler harekete geçmiş ve bazı konularda farklı hal tarzlarını geliştirmiş ve uygulamışlardı. Bu dönemde ise Trump daha güçlü ve kararlı görünüyor ve kadrosunu da ona göre oluşturmuş izlenimi veriyor.

Dilerseniz herhangi bir yorumda bulunmadan önce, onun bu döneme ilişkin söylediği bazı ana hususları vurgulayalım.

Sınırlarımızı koruyamıyoruz, olaylara zamanında müdahale edemiyoruz, işe yaramayan bir sağlık ve çok kötü bir eğitim sistemimiz var. Güney sınırlarında olağanüstü hâl ilan edilecek, asker gönderilerek işgal durdurulacak. Uyuşturucu kartelleri yabancı terör örgütü ilan edilecek.

Şimdi hepimiz bir aradayız. Bize Afrikalı, Latin Amerikalılar ve şehirli taşralı herkes destek verdi. Yeniden ülkemizin refahını konuşacak ve ülkemizi bir numara yapacağım. Kendime güveniyorum.

Egemenliğimiz, güvenliğimiz ve adalet yeniden gelecek ve gerçek olacak. Halk silahlı olarak kalacak. ABD çok daha güçlü, refah içinde, gururlu ve özgür bir ülke olacak.

Atik bir şekilde çok büyük yeniliklere sahne olacağız. Martin Luther King'in (1968 yılında bir suikast sonucu öldürülen ve şiddet içermeyen direniş ve itaatsizliği teşvik eden Siyahi Papaz ve siyaset sosyoloğu) hayallerini gerçekleştireceğiz.

Amerika dünyada her yere enerji satacak (Burada Ukrayna nedeniyle AB ve Rusya arasındaki enerji akışının kesilmesi nedeniyle ABD'ye mecbur kalan Avrupa Ülkeleri öne çıkıyor). Fosil yakıtları kullanacak, elimizin altındaki sıvı altını (petrolü) kullanacağız. Elektrikli araç zorunluluğu kalkacak.

Covid aşışı nedeniyle ordudan atılanlara görevleri iade edilecek.

Panama'yı geri alacağız.

Mars'a uzanacağız. Astronot göndereceğiz.

Birlik ruhunu yeniden getireceğiz. İnsanlarımız iyi niyet, din, dil, ırk ayrımı yapmadan birlikte yaşayacak. Bizi hiç kimse yıkamayacak. Karşımızda hiçbir şey duramayacak.

Trump dönemine ait diğer önemli hususlar

Trump yemin töreninden önceki miting esnasında da "Ukrayna'daki savaşı sona erdireceğiz. Orta Doğu'daki kaosu bitireceğiz ve 3. Dünya Savaşı'nın önüne geçeceğiz." sözlerini verdi.

Trump'ın, 23 Aralık 2024 tarihinde sosyal medya hesabından yaptığı paylaşımda, Grönland'ın mutlaka ülkesinin kontrolünde bulunması gerektiğine ilişkin söylemini de buraya eklemek gerekiyor. Belki buna Meksika Körfezi ve Kanada ile ilgili ifadeleri de ilave edilebilir.

Yeni Döneme İlişkin Değerlendirmeler

Bu sözler değişik biçimlerde yorumlanabilir. Kasım ayında Trump'ın seçilmesinin hemen ardından yapmış olduğumuz değerlendirmeleri fazla değiştirmeye gerek yok. Bunun yanında jeopolitik değişim sabit fikirli olsa ve söylediklerini ne pahasına olsun gerçekleştirmeye çalışsa da Trump için de etkilediği ve etkileyeceği bir gerçek.

Daha önce bahsettiğimiz gibi Trump bu sefer daha hazırlıklı gözüküyor. Söylemlerini daha ilk günden hayata geçirmeye ve bu konudaki kararnameleri imzalamaya başladı bile. Söylediklerinin bir kısmı sadece kendi ülkesini ilgilendiriyor ve hemen uygulamaya geçirilebilir durumda. Mars'a gidebilir, enflasyonu ve fiyatları düşürücü tedbirler geliştirebilir, gereksiz harcamaları kısarak trilyonlarca dolar tasarruf sağlayabilir, bireysel silahlanmadaki kısıtlamaları engelleyebilir, Meksika sınırını kontrol edebilir, göçmenleri sınır dışına çıkarabilir ve trans bireylere dair görüşlerini uygulama alanına koyabilir. Buna rağmen yaptığı iç uygulamalara bile ülke içinden bir süre sonra dirençlerin ortaya çıkacağını bekleyebiliriz. Bunun ne kadar etkili olacağını ise dönem içerisinde göreceğiz.

Asıl değişimler dış politika alanında ortaya çıkacak

Bunun dışında asıl sorunların dışarıda oluşacağını söyleyebiliriz. Örneğin Grönland'a yönelik düşünceleri Transatlantik İttifak içerisinde tam bir şok etkisi yaratmış durumda.

(Grönland, ABD radar üssüne ev sahipliği yapıyor ve ABD için stratejik önemde. Trump, adanın Çin ve Rus gemilerini takip etmek için 'kritik' olduğunu söyledi. Ancak arkasında adanın, bataryalar ve yüksek teknoloji cihazların üretiminde kritik öneme sahip nadir toprak elementleri açısından oldukça zengin olması gerçeği de var). Çünkü topraklarına göz koyduğu "Grönland", Danimarka'ya ait ve Danimarka, bu ittifakla özdeş NATO'nun başlangıçtan itibaren kurucu bir üyesi. Danimarka aynı zamanda bir Avrupa Birliği üyesi.

Kanada'nın da kurucu üye olarak bir NATO ülkesi olduğu göz önüne alındığında Trump'ın aynı ittifak içinde yer aldığı ülkelere karşı tavrı nasıl bir tepki görecek? Kanada ayrıca bir İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth üyesi ve vergi artışlarında bile Almanya ile birlikte, ABD'ye karşı hamlede bulunacaklarını belirttiler). İttifak nerelere taşınacak? Geleceği ne olacak?

Nitekim, Görönland Başbakanı Baurup Egede, "Grönland, Grönland halkına aittir. Satılık değiliz. Özgürlük mücadelemizi kaybetmeyeceğiz." ve Danimarka Başbakanı Frederiksen bundan sonrasına ilişkin, "Durum daha öngörülemez hale geldi. Avrupa artık yeni bir gerçekliği yönetmek zorunda kalacak" derken bu hususu gündeme getirmek istiyorlardı.

Diğer taraftan Almanya Başbakanı, Scholz'un, "Danimarka hem AB hem de NATO üyesi.

Sınırların dokunulmazlığı ilkesi, küçük ya da güçlü fark etmeksizin her ülke için geçerlidir." ve Fransa Dışişleri Bakanı Barrot, "Avrupa Birliği'nin, diğer ülkelerin egemen sınırlarına saldırmasına izin vermesi kesinlikle söz konusu olamaz." Gibi çok da kuvvetli olmayan ifadeler kullanmalarına rağmen bunun ittifak içinde bir değişime neden olacağı ve en azından güveni azaltacağı kesin gibi.

Panama Devlet Başkanı Mulino ise "Trump'ın sözlerini kapsamlı şekilde reddediyorum. Panama Kanalı bize aittir ve öyle de kalacaktır." demesi ise ABD karşısında oldukça zayıf görünümlü bir devlet olmalarına rağmen, kuvveti reddedişin bir ifadesi olarak kayda geçti. Meksika'da da benzer bir direnç söz konusu.

Bu direnç ve kırılmalar hangi noktalara ulaşabilir ve sonuçları nasıl olabilir? Dünya ABD'nin bu kontrolsüz istemlerini hangi noktaya kadar hazmedebilir?

İsrail Genelkurmay Başkanı Herzi Halevi, işgal altındaki Batı Şeria'ya yönelik saldırılarını artıracaklarının işaretini verdi. Ne ölçüde başarılı olacaklar. İsrail'deki bölünme hangi noktalara ulaşacak?

Bütün bu resmi söylemlerin giderek daha da artacağı ve Trump'a ve ABD'ye karşı bir direncin oluşabileceği şimdiden gözüküyor.

Trump'ın yeni döneminde de bir iş adamı mantığı ile hareket ettiği görülüyor. Trump'ın bir iş adamı mantığı çerçevesinde kendisine kar getirmeyen hiçbir savaşın içine girmeyeceği anlaşılıyor.

Bu aşamada Rusya ve hatta Çin ile karşılıklı olarak anlaşması sürpriz olmayacak çünkü buna dair işaretleri zaten açıkça veriyor. Bunlar ABD bütçesini rahatlatacak ve harcamaları azaltacak. Trump'ın seçim kampanyasında, Tayvan'ın ABD'nin kendisini savunmasının karşılığını ödemesi gerektiğini söylemesi ilginçti ve işbaşına gelmesinin ilk 100 günü içerisinde Çin lideri ile görüşmek istediği biliniyor. Bunun yanında her ne kadar Orta Doğu'da da kaosu bitireceğinin işaretlerini verse de bunun için biraz daha beklemek gerekecek gibi. Üstelik Gazze'ye yönelik söylemlerden, sağlanan geçici ateşkes ve esir takasının ilerleyen safhalarda bozulması gündemde. İsrail'deki yönetim ve aşırılık yanlılar, Gazze'de işlerinin bitmediğini açıkça ifade ediyorlar ve ateşkesi sona erdirecek bahanelerin oluşması veya oluşturulmasının peşinde olduklarına dair beyanlarda bulunuyorlar.

Trump'ın Filistin'deki hukuka aykırı Yahudi yerleşimcilere ilişkin Biden döneminde konulan kısıtlamaları kaldırması da bu yönde bir izlenim veriyor. Bu durum ise Trump'ın söylemleriyle tamamen ters gözüküyor. ABD bu bölgede sırf İsrail için kalıp parasını, gücünü ve imajını bitirmeye devam edecek mi?

Suriye'de ise YPG/PKK unsurları istikrarı bozuyor ve yönetim tarafından kendilerine teklif edildiği gibi mevcut Savunma Bakanlığı yapısına tabi olmayıp bağımsız bir unsur olarak kalmak istiyorlar. Bunlara yönelik ABD tavrı ise yakın bir gelecekte daha iyi ortaya çıkacak ve bölgenin ve bu noktada ABD'nin geleceğini belirleyecek.

Sonuç olarak açıkça yeni döneminde tüm dünyada etkisini hissettirecek birçok değişimin de yaşayacağı bir sürece girdiğimizi söyleyebiliriz. Her değerlendirmede mutlaka birtakım farazilerin olması gerekir. Bu doğruluk ve geçerlilik için bir zorunluluktur. Bu kapsamda yeni dönemde Trump şüphesiz bazı konularda istediği sonuçları elde edecek ancak tüm konuların tam olarak Trump'ın kontrolünde olacağını beklememek gerekir. Şüphesiz süreç Trump için sandığı gibi hiç kolay geçmeyecek, ABD hem içten hem de dışarıdan dirençlerle ve engellemelerle karşılaşacak. Trump'ın bunları aşabilmesi ise buna karşı hazırlıklarının gerçekçi olması ve karşılaştığı dirençlerin kuvveti ve sürekliliği ile doğru orantılı olacaktır. Öngörülerin sabit ve değişmez olması ise zaten mümkün olmayıp değişen şartlara göre revize edilmesi de zaman içerisinde mümkün olabilecektir.

AMERİKA SÜREKLİ DÖNÜYOR!

2021 yılı Şuba ABD başkanı BİDEN, MÜNİH Güvenlik konferansında, amerika geri döndü! diyerek avrupalı liderlere beraber hareket edecekleri mesajını kuvvetli bir şekilde vermişti. Bu mesaja güvenen Avrupalı liderler, Rusya'ya karşı ABD yanında yer aldı ve Ukrayna'yı destekledi. Savunma giderleri artarken, enerji giderlerinin de artması nedeniyle ekonomik açıdan sıkıntılar yaşadılar ve bu hal tarzı avrupa'da siyasi durumu da değiştirdi.

Şimdi ABD yeni başkanı Trump benzer bir mesaj yayınladı. ancak durum bu sefer farklı. Trump'ın mesajı ABD kendi ülkesine döndü manasına geliyor gibi.

Hep söylüyoruz. Jeopolitik, başkalarının değil, kendi rüyanı görmeye çalışmaktır. Büyük laflar eden ve coğrafyalarının gereğini yapmaktan uzak kalan avrupalı liderleri jeopolitik öngörüleri nedeniyle tebrik ediyoruz.

23 Ocak 2025

JEOPOLİTİK ÖNGÖRÜ YOKSUNU AVRUPA

Avrupalı liderlerin bazıları öylesine acemice hatalar yapıyorlar ki bu başlığı koymak zorunda kaldık. Şüphesiz hepsi iyi okulları bitirmiş eğitimli yöneticiler, iyi insanlar ancak bir türlü "soğuk savaş dönemi" anlayışını üzerlerinden atmayı ve gelişen jeopolitik koşulları anlamayı beceremiyorlar. Kısaca sorunlar farklı, çözüm farklı, Avrupalı liderlerin söylemleri çok daha farklı.

Son olarak, Avrupa Birliği (AB) Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in, güçlü jeostratejik rekabetin olduğu yeni bir döneme girildiğini belirterek, Avrupa'nın çıkarlarını korumak ve değerlerini savunmak için güçlü bir ekonomiye sahip olması gerektiğini söylemesi jeopolitik açıdan ilginçti.

Şimdi sormak gerekiyor sayın Leyen, rekabetin farkına yeni mi vardınız? Dahası, Ortadoğu yakılıp yıkılırken, siviller, kadınlar ve hatta çocuklar uçaklardan atılan bombalarla topluca öldürülürken susan bir Avrupa'nın, koruyacak değeri mi kaldı ki bu konuya giriyorsunuz?

Yine ABD Başkanı Trump'ın ifade ettiği şekilde önlenebilecek bir savaşı kışkırtanın arkasına takılıp, Libya ve Suriye'den sonra yakın çevrenizde bir kriz noktası daha oluşturmaya katkı sağlamanıza, kendi ellerinizle enerji hatlarınızı kesip fiyatları yükseltmenize ne demeli? Daha dün Trump, "Ukrayna ile aramızda bir okyanus var. Biden yönetimi buraya 200 milyar dolar harcadı.

Avrupa yardım etsin, biz aptal mıyız?" açıklamasını yaparken, öngörü ve jeopolitik kelimelerinin Avrupa'ya ne kadar uzak olduğunu bir kez daha anlıyoruz. Nereden mi? Yapılması gereken Ukrayna'daki çatışmaları sona erdirmek olması gerekirken, AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Kaja Kallas'ın Trump'ın sözlerine hak vererek, üye ülkeleri Ukrayna'ya yardım ve mali desteği artırmaya çağırmasını anlamakta zorlanıyoruz. Sayın Kallas, Trump bunun bir hata olduğunu söylüyor, sen Avrupa'yı aynı hatanın içine sokmaya çalışıyorsun. Peki paran çok madem, devam et.

Fazla düşünmenize gerek yok. Avrupa Birliğinin belli başlı ülkelerinin ekonomik büyüme oranlarına bir bakın, size her şeyi söyleyecektir zaten. Şimdi çıkıp da çocukların dahi bildiği "Avrupa'daki enerji fiyatları yapısal olarak ABD ve Çin'den hala çok daha yüksek." değerlendirmenize ise kutluyoruz. Kusura bakmayın ama, nerede jeopolitik, nerede öngörü.

Jeopolitik bir ülkenin veya ülkelerin coğrafi konumlarına göre kendi politikalarını geliştirmesi demek. Ancak bu hususu neredeyse son 200 yıldır Avrupa'da göremiyoruz. Tamam, bugün tüm olumsuzluklara rağmen AB yine de ekonomik olarak bir güç ama geleceği alarm veriyor. Savunmasını okyanus ötesindeki bir güce bağlayan Avrupa'nın, sürekli olarak Ortaçağ geçmişinden kaynaklanan körleşmiş bir düşmanlık anlayışı ile çevresine kıta dışındaki ülkelerin gözünden bakması ve bu yönde politikalar geliştirmesi, azıcık jeopolitik kavramından anlayanları şaşkınlık içerisinde bırakıyor.

Tamam Macron Elysee sarayında Scholz'a, "Avrupalıların önceliği her zamankinden daha fazla Avrupa'mıza, her şeyden önce rekabet gücümüze ve güvenliğimize yönelik olmalı." diyor ama jeopolitik sahada uygulama alanına konulmadığı sürece bir masal olmaktan öteye gidemiyor.

Bu kapsamda şu hususları özellikle dürüstçe vurgulamak gerekir.

- Avrupa'nın etrafının güvende olması mı Avrupa'nın yararına, yoksa istikrar sağlanamamış bir Libya, Suriye, Ukrayna mı? Biz diyoruz ki Avrupa'nın çevresindeki kuşaklar ne kadar huzur içinde olursa, bu Avrupa'nın güvenlik mimarisini o derece olumlu etkiler.
- Avrupa'nın en önemli sorunlarından birisi enerji. Pahalı enerji belini büküyor, rekabet gücünü azaltıyor hatta geriletiyor.

Avrupa'nın çevresindeki ülkelerden enerji temini mi daha güvenli ve ucuzdur yoksa uzaklardan gelen veya gelip gelmeyeceği belli olmayan kaynaklara mı güvenmeleri gerekiyor. Biz diyoruz ki gel yakınındaki ülkeler bol, çeşitli ve ucuz enerji kaynıyor. Etrafını karıştırma projelerine ortak olmak yerine çevrendeki ülkelerle iyi ilişkiler geliştir, istikrarı sağlanmasına katkı sağla ve bundan istifade et.

- En önemlisi, yıllardır Türkiye'yi, geçmişe dayalı yoz bir zihniyetin etkisinde ve küçük grupların uyduruk, şımarık girişimlerini esas alarak AB dışında tutuyorsunuz. Türkiye'nin içinde olduğu bir AB'nin mi güvenliği sağlamdır yoksa Türkiye'ye düşman jeopolitik gerçeklere uymayan politikalar geliştirerek mi güvende olacaksınız? Biz diyoruz ki Türkiye'yi karşısına almak Avrupa'nın güvenlik mimarisinin oluşmasına karşı olmaktır ve gerçekçi olmayan müttefikler yerine Türkiye'yi yanına almış ve onunla iyi ilişkiler geliştirmiş bir Avrupa'nın daha güvenli bir yer haline geleceği açıktır.

Diyeceksiniz ki bu söylediklerniz gerçekçi ve uygulanabilir mi? Şüphesiz her bir kelimesi gerçek ve uygulanabilir. Ama bu Avrupa kadrosunda çok az lider bunun farkında veya farkında ama genetik travmalar doğru bir şeyler yapılmasının önünde engel oluşturuyor. Bazıları jeopolitik gerçeklerin tersine politikalar peşinde ve o zaman da biraz tebessümle Leyer'in çocuksu yüzeysel ve acemi jeopolitik söylemlerini dinlemeye devam ediyoruz.

İyi eğitimli bilge insan Leyer'in görüşleri şöyle devam ediyor.

- Avrupa'da enerji fiyatları pahalı. Çok yüksek. Komisyon olarak şubat ayında yeni enerji planını açıklayacağız (Bu planı hazırlayıp uygulamaya geçirene kadar Avrupa'yı bitirmezlerse).
- Avrupa'nın ekonomik dayanıklığını ve güvenliğini güçlendirmek için dünya çapında ortaklarla yeni anlaşmalar ve işbirliği yapılmasını öneriyoruz (Hala güvenliğini ve işbirliğini uzaklarda arıyor. Kural: Aynı şeyleri yaparak farklı bir sonuç elde edilmez).
- ABD ile aramızda dostluklar, aile bağları, ortak tarih ve kültür bulunuyor. Görüşmeye başlayacağız ortak çıkarlara odaklanacağız (Kültürel bağları ve jeokültür'ü hatırlaması güzel. Zaten Trump'da bu bağları hatırladığı için, AB içindeki Danimarka'dan Grönland'ı istiyor.

İngiliz Milletler Topluluğu üyesi Kanada'yı kendi eyaleti yapmayı düşünüyor. Avrupa'ya enerjiyi ben satacağım ve kar elde edeceğim diyor. Trump bu liderlerin ne olduğunu anladı ve istediği şeyleri onların elinden alacağını iyi biliyor).

Sadece Leyer değil, başka bilgeler de var. AB Konseyi Başkanı Antonio Costa'da jeopolitik biliyor ve "Bugün dünya çok kutuplu bir hal aldı ve bu durum Avrupa için yeni fırsatlar yarattı." diyerek Leyer'e destek veriyor. Hadi burada bir kuralı daha hatırlatalım. Fırsat, ancak uygun yöntemlerle zamanında kullanılabildiğinde bir avantaj sağlar.

Ne diyelim, dünya değişiyor, şartlar değişiyor ancak Avrupalı bazı liderler bunu bir türlü tam ve gerçekçi olarak yorumlayamıyor ve değişmemekte ısrar ediyor.

23 Ocak 2025

27 Ocak 2025

ANALİZ: HİNT-PASİFİKTEN, ASYA-PASİFİK'E TEKRAR GEÇİŞ OLACAK MI?

Eğer yapabilirse olacak ancak birileri ABD'yi bu bölgede tutup yıpratmak istiyor gibi…

Bundan sonraki dönemde Asya-Pasifik (Hint-Pasifik Bölgesinde neler yaşanabilir?

Asya-Pasifik, değişmekle birlikte, genelde; Doğu Asya, Güney Asya, Güneydoğu Asya ve Okyanusya bölgelerini içeren bir tanım olarak, 1980'lerin sonundan itibaren siyasi ve ekonomik alanda popüler hale gelmiş bir tanımlamadır. Hint Pasifik ise daha sonraları güç merkezli bir anlayışla kullanılmaya başlanan bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge dünya nüfusunun yarısından fazlasına, dünya ekonomisinin 2/3'sine ve en büyük yedi ordusuna ev sahipliği yapıyor. Dünyada nükleer güç sahibi ülkelerin çoğunluğu da burada.

Hint Okyanusunu, Pasifik Okyanusuna bağlayan oldukça geniş bir coğrafyanın tek bir jeopolitik bölge olarak tanımlanması, ilk olarak 1924 yılında Alman jeopolitikçi General Karl Haushofer tarafından yapılmıştı (Haushofer, 1924: 551-553). Günümüzde ise "Hint-Pasifik" terimi, daha çok Hindistan'a vurgu yapılarak, Çin'in artan siyasi ve ekonomik etkisini önleme maksatlı kullanılmakta ve "Hint-Pasifik" kavramı, "Asya-Pasifik" kavramının yerini almaktadır (Heiduk, Wacker, 2020). Çin ve Rusya ise bu tanımı genelde tercih etmemektedir.

Genel olarak jeopolitik kavramlar, güç merkezlerinin tahakküm etme çabalarının bir yansımasıdır. Hint Pasifik tanımı da bu anlamda karşımıza çıkmaktadır. Yani her iki kavram büyük oranda kesişen coğrafi alanları kapsamakla birlikte, jeopolitik olarak oldukça farklı alanları ifade etmektedir.

ABD 2016 yılında Obama döneminde "Asya'yı Yeniden Dengeleme" politikası üzerinden Hindistan'a "Büyük Savunma Ortağı" statüsü vermişti ve Hindistan, QUAD ülkeleri (ABD, Avustralya, Japonya ve Hindistan) içinde Çin ile kara sınırı bulunan tek ülke konumundaydı.

Güvenlik strateji belgelerinin hazırlanmasında en önemli unsur, tehditlerin belirlenmesi ve buna göre alınacak tedbirlerin ortaya konulmasıdır. Bu belgeler üst yönetim tarafından hazırlanıp yayınlanır. Bu belgeyi alan alt

unsurlar aşağıya doğru kendilerini ilgilendiren hususları alır ve detaylandırarak yapmaları gereken hususları alanda sırası geldiğinde uygulamaya geçirir.

ABD tarafından ilk "Hint-Pasifik Strateji Belgesi", 2019 yılında zamanın Savunma Bakan Vekili Patrick Shanahan imzasıyla yayınlanmıştı. Bu belgede Çin, en büyük düşman olarak tanımlanırken, Çin'i dengelemek için Hindistan müttefik olarak belirlenmişti (Indo-Pasific- Strategy-Report-June-2019). Bu raporda, 89 kez Çin adı geçerken, Rusya, Çin'den sonra en fazla adı geçen ülkedir.

Trump'ın ilk döneminde ABD, bölgede kendisine karşı olan Rusya ve Çin'i dengelemek için bu ülkeleri çevreleyen Japonya, Hindistan, Avustralya ve Kore gibi ülkeleri bir araya getirmeyi planlamış ve bu nedenle de Özgür ve Açık Hint-Pasifik" terimini kullanmaya başlamıştı.

Daha sonrasında ise iş başına gelen Başkan Biden, Hint-Pasifik tabirini kullanmaya başladı. Buradaki esas amaç ise Asya-Pasifik bölgesini tamamen Çin karşıtı bir alan haline getirme düşüncesiydi ve Hindistan bu alanın kullanılabilecek en önemli ülkesi konumundaydı.

Aslında Biden, 2021 yılı NATO Zirvesinde Çin ve Rusya'nın konumu tekrarlanırken, Asya Pasifik bölgesindeki ülkelerle daha yakın işbirliğine gidilmesi konusunu da gündeme getirmişti. Bu safhada ABD'nin NATO'yu kullanarak, Çin ve Rusya'ya karşı, Baltık'tan başlayarak Doğu Avrupa ve Karadeniz üzerinden Orta Asya'ya, oradan da Hint Okyanusu üzerinden Çin'in güneyine ve Güney Kore ve Japonya'ya uzanan ülkeleri kapsayacak şekilde yeni bir cephe inşa etme isteği de açıkça görülüyordu. Nitekim Biden yönetimi bu doğrultuda epeyce adım attı ve plan belli oranlarda gerçekleşti.

Bölgedeki jeopolitik hareketlilik daha 2020 yılında başlamıştı. Üst düzey Amerikalı yetkililerin Hindistan'ı ziyareti ertesinde, 2020 yılı Haziran ve Eylül aylarında; Hindistan, Avustralya ve Japonya ile lojistik anlaşmalar imzalanmış ve savunma işbirliği, bir sonraki safhaya taşınmıştı. Hindistan ayrıca, Batı Hint Okyanusunda; Japonya, ABD ve Avustralya ile geniş çaplı tatbikatlar da yapmıştı. "Asya'nın NATO'su" olarak nitelendirilen QUAD (ABD, Japonya, Avustralya ve Hindistan)'da bu planda önemli bir role sahipti ancak QUAD içinde Hindistan bir şekilde tarafını tam olarak kesinleştirmemiş gözükmektedir. Oysa Hindistan'ın Çin'e karşı açık bir tavır alması bu stratejinin en önemli parçasıydı.

Trump Döneminin ardından görevi devralan ABD Başkanı Biden, vakit geçirmeden göreve gelmesinden 45 gün sonra yayınladığı "ABD Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi"nde, dünyada gelişen durumlara karşı stratejilerini genel olarak ortaya koymuştu.

Biden, "Geçici Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi"ne yazdığı önsözde, dinamiklerin değiştiği uluslararası ortamda yeni meydan okumalarla karşı karşıya olduklarını, bu tehditleri kendilerini yenileyerek ve ittifaklar oluşturarak bertaraf edeceklerini beyan etmişti. Biden'ın, 24 Eylül 2021 tarihinde QUAD Liderler Zirvesinde söylemiş olduğu "Hepimizin ve dünyanın geleceği Hint Pasifik bölgesinde şekillenmektedir" sözü, ABD Hint-Pasifik Strateji Belgesinin giriş sözü olarak da belgede yerini almıştı.

Belgede müttefiklik ve işbirliği anlamında vurgulanan devletler ise Avrupa'daki NATO müttefikleri ile Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Tayvan olarak gösteriliyordu. Hindistan ile ortaklığın derinleştirilmesi ve Yeni Zelanda yanında; Singapur, Vietnam ve bazı ASEAN ülkeleri ile ortak hedefler için birlikte çalışmak da belirlenen hedefler arasındaydı.

Belgeyi iyice incelemekte fayda vardır. ABD açısından bölgede bugüne kadar gerçekleşen ve Trump aksine politikalar geliştirmezse, bundan sonra devam edecek faaliyetleri özetle şu şekilde incelememizde fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri bir Hint-Pasifik gücüdür. Bu bölge ABD için güvenlik ve refah bakımından hayati önemdedir. Hint-Pasifik'teki milyarlarca insan, gelecek on yılda küresel orta sınıfa katılacaktır. Sıradan Amerikalıların refahı Hint-Pasifik ile bağlantılıdır.

Hedeflerimizi tek başımıza başaramayız. Çıkarlarımızı müttefiklerimiz ve ortaklarımızla birlikte savunacağız. Kendi gücümüzü; yatırımlar yaparak, yaklaşımlarımızı müttefiklerimizle uyumlu hale getirerek ve uluslararası sistemi güçlendirerek artıracağız.

ABD, ancak Asya'nın da güvende olması durumunda güvenliğini sağlayabilir.

Başkan Biden döneminde, Hint-Pasifik bölgesinde uzun vadeli konumumuzu ve bağlarımızı kuvvetlendirmeye kararlıyız. Avustralya, Japonya ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile sağlam ittifak antlaşmaları yaparak bölge ile bağlarımızı kuvvetlendirdik.

Kuzeydoğu Asya ve Güneydoğu Asya'dan başlayarak, Pasifik dahil Güney Asya ve Okyanusya'ya kadar bölgenin her köşesine odaklanacağız.

Bölgede Çin Halk Cumhuriyeti (CHC) kaynaklı zorluklarla karşı karşıyayız. Önümüzdeki on yılı bu ülke belirleyecek. Çin askeri, ekonomik ve teknolojik olarak etkili bir güç. Amacımız Çin'i değiştirmek değil, stratejik ortamı şekillendirmektir.

Bölge vaat ve engelleri barındıran belirleyici bir on yıla girerken, Amerikan gücü her zamankinden daha etkili ve kalıcı olmalıdır.

Bölgesel vizyonda ortak olarak güçlü bir Hindistan'ı desteklemeliyiz.

Birleşik Devletler olarak bölgede, müttefiklerimizle birlikte beş hedefi gerçekleştirmeye çalışacağız. Bunlar; Açık bir Hint-Pasifik geliştirmek, Bölge içi ve dışı bağlantılar oluşturmak, Bölgesel refah cazibe merkezleri oluşturmak, bölgede güvenliği ve tehditlere karşı dayanıklılığı artırmaktır.

Açık toplumu destekleyeceğiz. Bölgede bilgi ve ifade özgürlüğüne önem verilecek, internet yaygınlaştırılacak, araştırmacı gazetecilik desteklenecek, medya okuryazarlığı geliştirilecektir.

Avustralya, Japonya, Hindistan'daki lisansüstü çalışmalar ve "insandan insana bağlantılı nesil" desteklenecektir. Gençlik liderleri desteklenecek, eğitimsel ve profesyonel değişimler ve durağan hale gelen İngilizce eğitim programları canlandırılacaktır.

Yeni ticari yaklaşımlar geliştireceğiz. Sınır ötesi veri akışlarını artıracağız. Esnek ve güvenli tedarik zincirleri geliştirmek için ortaklarımızla birlikte çalışacağız. Serbest ticareti teşvik edeceğiz. G7 ortaklarımızla gelişmekte olan ekonomileri donatacağız. G7, G20, APEC ve Pasifik Adaları Forumu (PIF) ile koordinasyon içinde dayanıklılık çabalarımızı geliştireceğiz.

Müttefik ve ortaklarımızla saldırıları caydırmak için yeteneklerimizi geliştireceğiz. Sınırların zorla değiştirilmesine engel olacağız, denizlerde egemen güç oluşumuna izin vermeyeceğiz. Ortak tatbikatları artıracağız. Esnek komuta kontrol sistemleri oluşturacağız. Siber, uzay ve asimetrik güce önem vereceğiz.

Avustralya, Japonya, Güney Kore, Filipinler ve Tayland ile ittifaklar kuracağız. Hindistan ile Savunma Ortaklığını geliştireceğiz. Güney ve Güneydoğu Asya ile Pasifik Adalarındaki ortaklarımızla birlikte çalışacağız. Tayvan Boğazındaki barış ve istikrarı korumak için tedbirler geliştireceğiz.

Hint-Pasifik bölgesi ve ötesindeki müttefiklerimiz ve ortaklarımız arasındaki güvenlik bağlarını güçlendireceğiz.

AUKUS ortaklığı da dahil olmak üzere Hint-Pasifik ve Avrupalı ortaklarımızı yeni yollarla bir araya getireceğiz.

Japonya'yı Kuzey Kore'yi caydıracak ve gerekirse yenilgiye uğratacak seviyeye getireceğiz. Güney Kore ile genişletilmiş caydırıcılık ve koordinasyonu güçlendireceğiz.

Teröre, biyolojik tehditlere, aşırı akımlara ve siber saldırılara karşı işbirliği yapacağız.

Önümüzdeki 12 ila 24 ay içinde; Ortak kapasite oluşturacak, yeni yatırımlar yapacak, Güneydoğu Asya ve Pasifik Adalarında büyükelçilikler ve konsolosluklar kuracak, bölgede danışmanlık, eğitim ve kapasiteyi geliştirecek, güvenliği artıracak, dijital bağlantı kuracak ve altyapıyı geliştireceğiz.

AUKUS ortaklığı aracılığıyla, nükleer enerjili denizaltılarını Avustralya Kraliyet Donanması'na mümkün olan en erken tarihte teslim etmek için en uygun yolu belirleyecek; ek olarak kapasiteleri derinleştireceğiz (siber, yapay zekâ, kuantum teknolojileri ve denizaltı yetenekleri dahil).

Diplomasi, güvenlik, ekonomi, iklim, pandemik müdahale ve teknoloji konularında liderlik görevi üsleneceğiz.

Eğer ortaklarımızla birlikte bölgeyi güçlendirebilirsek, Hint-Pasifik Bölgesi, Birleşik Devletleri güçlendirerek, geliştirecektir. Önemli stratejik hedeflerimiz, "hiçbir bölgenin bizim için bundan daha önemli olmayacağı" inancından kaynaklanmaktadır. Paylaşılan bu strateji ve bunları gerçekleştirme kapasitesini güçlendiren bir ABD, ortaklarıyla birlikte özgür ve açık, bağlantılı, müreffeh, güvenli ve gelecek nesiller için dirençli bir Hint-Pasifik'e doğru yol alabilir.

Görüldüğü gibi bu belgede Hindistan, ABD'nin Çin'e karşı kullanabileceği en önemli ülke olarak gözükmektedir. Ancak Hindistan yönetimi, zaman zaman bazı sorunlarının çözümünde bu durumunu kullanma eğilimini gösterse de genel olarak açık bir şekilde kullanılmaya ve Çin gibi bir ülke ile doğrudan karşı karşıya gelmemeye de dikkat etmektedir. Bu Hindistan'ın geçmişindeki bağlantısızlık tecrübesi yanında, yine geçmişte yaşadığı sömürge tecrübesi nedeniyle Batılı ülkelere karşı ihtiyatlı olma birikiminden de kaynaklanıyor.

Yine Hindistan 1971 yılındaki olaylarda ABD'nin, Hint Okyanusu'na 7. Filosunu göndererek Hindistan'a karşı aldığı tavrı da unutamamaktadır. Son olarak ABD'nin Keşmir konusunda arabuluculuk teklifi Hindistan tarafından reddedilmiştir çünkü Hindistan bu konunun uluslararası bir sorun haline gelmesini istemiyor. Hindistan'ın Rusya ile iyi ilişkileri artarak devam etmesine rağmen, ABD ve Hindistan arasındaki ilişkiler iyi bir şekilde devam ediyor gözükmesi Hindistan'ı memnun ediyor. Denge politikası kurmaya çalışıyor ve Hindistan, Çin merkezli bir Asya-Pasifik tanımlamasından olabildiğince uzak durmak istiyor. Görünüşte ABD ve Hindistan politikaları birbirine uyuşuyor gözükse de çıkarlar söz konusu olduğunda, bunun hiç de öyle olmadığı bir durum ortaya çıkıyor. Hindistan bölgeye yönelik güç merkezli yaklaşımları çok iyi okuyor ve Ukrayna'nın düştüğü duruma düşmekten kaçınacak denge politikaları oluşturuyor.

Ekonomik, askeri ve siyasi olarak her geçen gün önem kazanan Hint-Pasifik bölgesinin, giderek daha fazla ilgi çektiği ve önemli bir rekabet alanı haline geldiği görülüyor. Halen bölgede gerçekleşen birçok karışıklığın, sorunun ya da müttefiklik oluşumlarının temelinde de bu rekabet ilişkileri ve kurgular rol oynuyor. Strateji Belgesinde belirtilen hususların uygulanmaya başlamasının bölgede bazı değişiklik, karışıklık ve kırılmalar yaratmaya başardığını da tahmin etmek zor değil.

ABD hazırlamış olduğu strateji belgeleri ile tıpkı Rusya-Ukrayna Krizinde, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere, ülkeleri yanına aldığı gibi benzer bir şekilde Hint-Pasifik bölgesinde de ittifaklar oluşturarak, çok daha az bir gayretle Çin üzerinde de baskı oluşturmak istiyor gibi görünüyor. Yani bir anlamda Rusya-Çin merkezli bir bölge oluşumunu Hindistan aracılığıyla kırmak istiyor. Ancak hiçbir şey düşünüldüğü şekilde gerçekleşmiyor, gerçek hayatta planlar nadiren beklendiği şekilde uygulanabiliyor.

ABD Başkanı Joe Biden'ın nisanda imzaladığı toplam 95 milyar dolarlık dış yardım paketine göre, 8,1 milyar dolar Hint-Pasifik bölgesine (Tayvan) destek amacıyla tahsis ediliyordu. 2025 bütçesine de teklifinde ilk kez Tayvan'ın öz savunmasını desteklemek üzere özel ödenek talebinde bulunmuştu. Yine Biden yönetimi Tayvan merkezli yarı iletken şirketi TSMC'ye de CHIPS Yasası kapsamında 6,6 milyar dolara kadar doğrudan finansman ve 5 milyar dolara kadar kredi sağlanacağı açıklanmıştı.

Şimdi Trump geldi ve Tayvan'ın ABD'deki yarı iletken endüstrisinin "neredeyse tamamını" ele geçirdiğini ileri sürerek, "Tüm çip işimizi aldılar, çok zenginler." diyerek yeni dönemin işaretlerini verdi: "Çin'e karşı korumamız için Tayvan'ın ABD'ye ödeme yapması gerekiyor." (www.aa.com.tr/tr/dunya). Zaten Trump, Biden yönetimini önleyebileceği savaşları durdurmak yerine, kışkırtmakla suçluyor. Peki bu dönemde savaşlar önlenebilecek mi?

Bölge dışı müdahalelerin her zaman huzur getirmediği görülmüştür. Üstelik her dış müdahalenin; karışıklığı, etnik çatışmaları ve sorunları yarattığı da ortadadır. Ne şekilde olursa olsun, aşırı hırsların ve rekabetçi çatışmaların bölgedeki barış ve güvenlik ortamını bozması durumunda, bundan da en fazla bölgedeki ülkeler ve bu ülkelerin halklarının zarar görüyor. Bölge yeni yeni kalkınmanın, huzurun ve gelişmenin emarelerini görüyor ve insanlar savaşı ve çatışmaları değil, huzuru ve barışı arzuluyor.

Şimdi asıl soru şu: Trump, yeni döneminde Biden tarafından hazırlanan belgeyi uygulamaya devam edecek mi? Trump vazgeçse bile ABD içinde Biden yanlıları ve kurulan sistemden beslenenler bu politikalardan vazgeçecekler mi?

Trump'ın söylemlerini biliyoruz. Çin'e karşı savaştan ziyade ticari anlamda baskı kuracak gözüküyor. Hatta "Çin, Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşı durdurmamıza yardım edebilir" bile dedi. Trump, "Çin ile çok iyi şeyler yapmayı ve onlarla iyi geçinmeyi dört gözle bekliyoruz. Çin, özellikle Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşı durdurmamıza yardım edebilir diye umut ediyorum çünkü bu durum üzerinde büyük bir etkileri var. Onlarla çalışacağız ve bu konuyu Başkan Xi ile gerçekleştirdiğimiz telefon görüşmesinde de dile getirdim. Umarım birlikte çalışır ve bunu durdurabiliriz" ifadelerini kullanmıştı. Trump bir şekilde Rusya-Çin ittifakını kırmaya çalışacaktır. Tıpkı 1972 yılında zamanın ABD başkanı Nixon'un Çin-Sovyet ayrışmasının ardından Çin'i ziyareti gibi.

Peki bu durum önceki planlamaları değiştirecek mi? Yoksa bu plan devam ederken mi Trump diğer hususları Çin ile müzakere edecek? Trump bölgesel savaşlarda bedel ödemek istemiyor. Peki bu durumda Çin ile savaşın maliyetini kim karşılayacak? Biden stratejisinin Avrupa ayağında, Ukrayna ve Rusya askerleri büyük kayıplar vermişti. Peki gönüllü olarak bu bölgede, ABD askeri yerine hangi ülkenin askerleri feda edecek?

Biden'ın soğuk savaş dönemindeki "rimland" benzeri yeni kenar kuşak bölgeleri oluşturma stratejisinde, Arktik ve Baltık Denizinden başlayan hat Akdeniz ve Kızıldeniz'e kadar uzatılmaya çalışılmıştı. Bundan sonraki aşamada ise Güney Çin Denizi'ne geçmeden son hat Pakistan ve Hindistan'ın bulunduğu bölgeydi ki burası Hint-Pasifik Stratejisinde en kritik alan konumundadır. Bu planın bir parçası olduğundan mıdır tartışılabilir ancak bu bölgede (Pakistan-Afganistan-Hindistan-Bangladeş) de son dönemde birtakım olayların, patlamaların ve karışıklık çıkarma girişimlerinin meydana geldiğini biliyoruz (2021 yılından itibaren Pakistan'a yönelik terör saldırılarında büyük bir artışın meydana geldiği ve Pakistan'ın Haziran 2024'te, "Azm-e-istehkam Operasyonu" başlatılmasına kadar, mezhepsel olanlar dahil bu saldırıların sürekli devam ettiğini biliyoruz. Bu kapsamda sadece Ocak 2024 ayında 130'dan fazla terör saldırısı gerçekleştirilmiştir) (Pakistan Ulusal Eylem Planı: Niceliksel Bir Analiz: Bu bölgedeki dengeler çok önemlidir. İran, Ocak, 11, 2025). Birilerinin bu bölge üzerinde tehlikeli oyunlar oynamak istediği açıkça ortada.

Pakistan, Afganistan, Bangladeş ve Hindistan'ın yer aldığı bölgede meydana gelen ve gelişebilecek bir karışıklık bütün bölgeyi etkileyecek ve bu durumdan bu ülkelerin hepsi büyük zarar görecektir. Nükleer bir silahın kullanılması durumunda ise kim kullanırsa kullansın bölgenin geleceği uzun yıllar geri dönülemez bir şekilde heba olacaktır. Bu bölgede hassas dengeleri değiştirecek herhangi bir hareket sıkıntılar yaratır. Hele dışarıdan müdahale, kışkırtma ve herhangi bir ülkeyi diğerine karşı destekleme, kısa vadede belli bir ülkeye faydalı olacakmış gibi gözükse de orta ve uzun vadede onarılmaz yaralar açacaktır. Bu anlamda en fazla olumsuz etkilenecek ülkenin de Hindistan olacağı değerlendirilmektedir.

Sorunların barışçıl yollarla çözümü, dış kışkırmaların ve geçici desteklerin etkisinde kalmamak, ekonomik işbirliği ve kalkınmaya odaklanmak, insan haklarını ön planda tutmak, diplomatik yolları sonuna kadar kullanmak ve en önemlisi hislerle değil aklı kullanarak hareket etmek gerekmektedir. Bölgenin huzur, refah ve kalkınması da ancak bu şekilde ve işbirliği yöntemi ile gerçekleşebilir.

Bölgede bir risk ortamı hala devam etmektedir. Ancak oluşmuş ya da oluşacak riskler, risk yönetim stratejileri ile aşılabilir.

Ancak bu bazı kritik yetenekleri gerektirir. Bu yetenekler esas itibarıyla; durumsal farkındalık ve jeopolitik alana yönelik öngörü, alanında uzmanlık ve analiz yapabilme yeteneği ile bilgi altyapısına dayalı kararlılık ve esnek düşünce kabiliyeti olacaktır. Şüphesiz bütün bunlar aynı zamanda bilge siyasetçilere, akıllı diplomatlara ve düşün insanlarına gereksinim gösterir.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı. (t.y.). Trump, ABD'nin Tayvan'ı koruması için ödeme yapması gerektiğini söyledi. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-abdnin-tayvani-korumasi-icin-odeme-yapmasi-gerektigini-soyledi/3277741

Haushofer, K. (1924). Geopolitik des Pazifischen Ozeans: Studien über die Wechselbeziehungen zwischen Geographie und Geschichte. Kurt Vowinckel.

Heiduk, F., & Wacker, G. (2020). From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Significance, implementation and challenges (SWP Research Paper 2020/RP 09). Stiftung Wissenschaft und Politik. https://doi.org/10.18449/2020RP09

U.S. Department of Defense. (2019). Indo-Pacific strategy report: Preparedness, partnerships, and promoting a networked region. https://www.defense.gov/News/Releases/release/article/1863396/dod-releases-indo-pacific-strategy-report/

The White House. (2022, February 11). Indo-Pacific strategy of the United States. https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf

BÖLÜM 11

04 Şubat 2025
TRUMP USULÜ GÜNDEM BELİRLEME VE KONTROL YÖNTEMİ

Dünyada ne olup bitiyor jeopolitik olarak anlamlandırabilmek önemli. Derinliği görmek ve birbiri ile irtibatlandırmak gerekiyor.

Hangi noktaya kadar gider, şu an belirsiz gibi gözüküyor ancak Trump, kişiliğinin oluşturduğu etki altında, tüm dünyaya karşı tek taraflı bir savaş açmış gibi gözüküyor. Davranış ve uygulamalarının, alışılmışın dışında ve sürpriz etki yaratıcı olduğu muhakkak. Hatta bazen şaka mı yoksa gerçek mi bu bile anlaşılamıyor. Kurallarını sadece bir kişinin koyduğu, öncekinden farklı bir diplomatik ve siyasi oyunun oynandığı yeni bir jeopolitik sahnenin önlerindeyiz. Yeni dönemi anlamak ise derin bir bilgi altyapısı ve analiz olmadan, öyle parça parça tek yönlü yüzeysel yorumlarla anlaşılamıyor.

Aslında ABD, 1823 yılından beri genişleme ve kendi çıkarlarını koruma peşinde ve buna aykırı olarak hareket edenleri asla affetmiyor. Biden döneminin sona ermesi de bu yüzden, tıpkı Senato'daki 3 oylamayı da kaybeden Başkan Wilson'ın, 1920 yılı başkanlık seçimlerini kaybetmesi gibi. Ancak her durumda Biden dönemi, Trump döneminin alt yapısını uygun hale getirmiş görünüyor.

İkinci kez ABD Başkanı olarak göreve gelen Trump, görevini alırken yaptığı konuşmasında, "Amerika'nın altın çağı şimdi başlıyor. İlk sıraya basitçe Amerika'yı koyuyorum. Egemenliğimiz yeniden kazanılacak, güvenliğimiz tekrar sağlanacak, adalet terazisi yeniden dengelenecek. Şu andan itibaren Amerika'nın gerileyişi sona ermiştir." demiş ve bu doğrultuda uygulamalarını derhal başlatmıştı. Bunun yanında ülkesinin servetini artıracağını, topraklarını genişleteceğini ve bayrağını Mars dahil yeni ufuklara taşıyacağını söylerken; Meksika Körfezi'nin adını "Amerika Körfezi" olarak değiştirme ve Panama Kanalı'nı geri alma vaatlerini de yeniliyordu.

Buna Trump'ın 07 Ocak 2025 tarihinde düzenlediği basın toplantısında açıkladığı, Grönland'ı ilhak etmek ve Panama Kanalını gerekirse askeri güç kullanarak yeniden ele geçirmek planları da eklenirse, ortaya gerçekten de basit söylemlerin dışında, global ölçekte yeni bir oluşumun gerçekleştirilmesi stratejisi çıkıyor. Bu dönem ABD'nin 1823 yılında, Monroe Doktrinini gündeme getirerek izlediği politikaların, 200 yıl sonra tekrar gündeme gelmesi anlamına getirilebilir mi? Şüphesiz bilgi altyapısına sahip olanlar için, Trump'ın söylemleri James Monroe ile birebir örtüşüyor.

Bu hususun anlaşılabilmesi için, ABD Başkanı James Monroe'nun (1817-1825 yılları arasında Başkanlık yapmıştır) detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir. İncelemede Başkanın, 1823 yılında Kongrede yapmış olduğu konuşmada, buna dair bazı hususları vurguladığı görülür. Yine incelemede bunun bir içe kapanıştan daha çok, dünya hakimiyetine hazırlık amacına yönelik olduğuna dair de emareler görülür.

ABD bir devlet olarak, Avrasya'nın kendi içerisindeki mücadelelerinden yararlanarak, ortaya çıkmıştı (Roberts, 1997: 407). Monroe, kongre konuşmasında ülke olarak kesinlikle Avrupa'nın kendi aralarındaki mücadelelerde taraf olmayacağını (kendisine saldırmadıkları sürece) ortaya koyarak, bir anlamda bu güç mücadeleleri esnasında hem kendi gücünü geliştirmeyi, çevresini düzenlemeyi hem de Avrupalı devletlerin birbirini ile mücadelesiyle yıpranmalarını hedefliyordu (President Monroe's Seventy Annual Message to Congress, The Monroe Doctrine, December 2, 1823). Monroe ayrıca: "Herkes şunu açıkça görmelidir ki toprak genişlemesi büyük bir hareket serbestisi sağlar, güvenliği sağlamlaştırır" (Kissenger, 2006: 23) diyordu.

Başkan Polk (11. ABD Başkanı, 1795-1849), "Teksas'ın güçlü bir devletin egemenliğine girmesi durumunda bunun Amerikan güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturacağını", bu nedenle ABD'ye bağlanması gerektiğini söylüyordu. 1824 yılında Meksika'ya ait Teksas eyaletine göçmenleri göndererek, önce bağımsız ilan ettirdi, sonra 1844 yılında ise kendi topraklarına kattı. Dört yıl sonra da Kaliforniya 15 milyon dolara Meksikalılardan alındı. Ardından 1867 yılında Alaska da Ruslardan 7.2 milyon dolara alındı. Alaska satın alınırken Başkan Johnson'da, bu yerlerin yabancı kontrolünde olmasının, Birleşik Devletlerin büyümesini engelleyeceğinden ve etkisini azaltacağından bahsediyordu (Nye, S. Joseph ve Welch A. David, 2011:456). Ardından Puerto Rico İspanyollardan savaş tazminatı olarak alındıktan sonra, bazı adalar da 20 milyon dolara yine İspanyollardan satın alındı (Uçarol, 2005: 224-233). 1902 yılında ise liderliği daha fazla götüremeyen İngiltere, Orta Amerika'da egemen güç olma iddiasını terk ederek, yerini Birleşik Devletlere bıraktı (Kissenger,2006:30). İngilizler,ABD'nin 1823 Monroe Doktrinini ancak yüzyılın sonunda güçleri kaybederken anlayabildiler ve bunun ne manaya geldiğini Amerikalılara sorduklarında artık çok geç kalmışlardı. 1903 yılına gelindiğinde ise Roesevelt: "Pasifik Amerika'nın Akdeniz'i olacaktır." diyerek hedef büyütmüştü (Uslubaş ve Dağ, 2007: 320-326).

Panama, Kolombiya'nın bir eyaletiydi. Kolombiya, ABD isteklerini reddedince, 1903 yılında Amerika'nın kışkırtması ile Panama'da ayaklanmalar çıktı ve Panama bağımsızlığını ilan etti. ABD onu hemen tanıdı ve kanal inşası konusunda anlaştı. Amerikalılar 1905 yılında Dominik üzerinde mali koruma hakkını aldılar. 1906 yılında ise Küba'yı işgal ettiler. Bundan sonra da istedikleri her yere müdahale hakkını kendilerinde görmeye başladılar. Roosevelt'e göre, "kuvvete dayalı diplomasi" Amerika'nın yeni küresel rolünün bir parçasıydı (Kissenger, 2006:31).

Başlangıçtan itibaren ABD gücü açısından Monroe doktrininin tavizsiz ve fark ettirilmeden uygulanması esas olmuş ve bu ilkelerden sapma temayülü gösteren liderlere asla müsaade edilmemiştir. Örneğin, I. Dünya Savaşı sonrasında Başkan Wilson, ABD'nin küresel güç olması adına Avrupa'ya müdahalesi için mücadele etmiş, ancak bütün çabasına rağmen Amerikan Derin Devleti, daha zamanı gelmediğinden, buna müsaade etmemişti. Senato'daki 3 oylamayı da kaybeden Wilson, 1920 yılı başkanlık seçimlerini de kaybetmiştir.

Dikkat edilirse, bunların hepsi ABD'nin doktrin gereği saldırgan tutum sergilemediği ve kabuğuna çekildiği sanısı yaratılan bir dönemde gerçekleşiyordu. ABD böylece barışçıl bir amacı gerçekleştirmek doktrini ile çevresini düzenlemiş ve fazlasıyla kontrol altına almayı başarmıştı. Avrupa ise kendi arasındaki rekabet nedeniyle yıpranmış, güç kaybetmişti. Kendi aralarındaki acımasız rekabet ise ABD'ye güç merkezi olma yolunu açmıştı.

ABD açısından güvenlik politikalarının en önemli olduğu bölüm, kendi yakın çevresi olmuştur. Bu anlamda, özellikle Amerika kıtasında kendisine rakip bir gücün oluşmasını önlemek de her zaman kabul gören bir kural görünümündedir. Uygulamalar da zaten bu yöndedir.

Diğer taraftan ABD, Avrasya bölgesindeki herhangi bir gücün kendisi için tehdit oluşturmasını önlemek maksatlı manevra ve politikaları da hiçbir zaman ihmal etmemiştir. "Korku ve tutkuları kullanmak" başlıca yöntemler olarak her zaman başvuruluyor. Avrupa'yı Rusya ve Çin'den uzaklaştıracak, aralarında rekabet yaratacak uygulamaları zaten bellidir. Bunun dışında, din unsurunu ve tarihsel olayları abartarak, Avrupa'da; Türklere ve Müslüman ülkelere karşı mesafe oluşturmak, Yunanlıları ve Ermenileri Türklere karşı kullanmak, zaman zaman Türkistan coğrafyasında Rusları kullanmak, Rus, Çin, Hindistan rekabetini gündeme getirmek, İsrail ve çevresindeki İslam coğrafyası ile aralarında kırılmalar ve düşmanlıklar oluşturmak, İran'ın Şii hilal oluşturma tutkusunu zaman zaman destekliyor gözükmek, Hindistan'ı Çin, Rusya ve Pakistan'a karşı kullanmak gibi politikaları bu hususu gerçekleştirmeye dönük pratik uygulamalardır. Bu ülkeler ne yazık ki kısa vadeli çıkarlara ve üstü örtülü kışkırtmalara kapılarak, bu cenderenin dışına çıkamıyor, çıkabilecek bilgeliği gösteremiyor.

ABD açısından zaten bütün bunları gerçekleştirecek; akademik, basın, bilim, sivil toplum kuruluşları, sosyal medya ve eğitim yapılanması, zaten faaliyette bulunduğu coğrafyalarda, kuvvetli bir şekilde oluşturulmuş durumda.

ABD'nin ülkeler ve halklar arasında yaratacağı mücadeleleri ve rekabeti kullanarak, kışkırttığı ve bundan kendisine göre en uygun şekilde istifade ettiği görülmektedir. Bu ABD açısından, planladığı ve planladığı şekilde uyguladığı bir politikadır. Nitekim Ukrayna'daki çatışmalarla Avrupa'yı Rusya ve Çin'den uzaklaştırmayı ve kendisine kayıtsız şartsız bağlamayı başardı.

ABD'nin Ortadoğu'da gereksiz yere yıprandığı ve güç kaybettiği dönemde, Çin ve Rusya'nın Nikaragua kanal projesindeki (Çin'e 50+50 yıl imtiyaz tanıyan) rolü dışında, ABD öncülüğünde daha önce kurulmuş olan NAFTA'yı (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) dengelemek için kurulmuş olan MERCOSUR (Güney Amerika Ortak Pazarı) gibi örgütlenmelerin varlığı da ABD'yi tedirgin etmekteydi. ABD, Çin'in Panama'daki varlığı üzerinde de endişe sahibiydi.

Şimdi, stratejik bir geçiş noktası olan Panama ile birlikte; İngiliz Milletler Topluluğu ve NATO kurucu üyesi Kanada ile yine Avrupa Birliği Üyesi ve NATO kurucu ülkesi Danimarka'ya ait zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklara sahip Grönland'ı kendisine katmak istiyor. (1946 yılında, ABD Dışişleri Bakanı James Byrnes Grönland'ı Danimarka'dan satın almak için 100 milyon dolar (bugün 1,6 milyar doların üzerinde) para teklif etmiş ancak Danimarka bu teklifi reddetmişti). Trump, Rusya'dan sonra en geniş Arktika topraklarına sahip olan Kanada'yı ABD'nin 51. eyaleti olmaya zorlamak için ekonomik baskı uygulayacağına yemin etti. Bu açıklamalardan kısa bir süre sonra da oğlu Donald Trump Jr. Grönland'ın başkentine özel uçağı ile gönderdi.

ABD, Biden döneminde, Avrasya bölgesindeki güçleri birbirine karşı kullanarak, uygun şartları oluşturmuş durumda ve bu bölgeden kendisine karşı koyabilecek, Rusya ve AB gibi güçleri zayıflatmış gözüküyor. Enerji hatlarını ve ekonomik koridorları da yine kendisine göre oluşturmuş durumda. Şimdi her şey kendi çevresini yeniden dizayn etme ve gücünü geliştirme üzerine kurgulanıyor. Trump, Rusya ve Çin'e boyun eğdirme hedefi ve söylemiyle, büyük güçlerin stratejik çatışma alanı olarak Artika'nın-Grönland ve Kanada üzerinden- kontrolü konusundaki gerilimleri kışkırtıcı bir şekilde tırmandırmaktadır.

Böylece Artika bölgesinde tek güç olma, Avrupa'yı ve Çin'i bu bölgeden uzaklaştırma ve ülkesine sınırsız kaynakları kullandırma yanında, rakiplerini kendisine yakın bölgelerden uzak tutma avantajını kullanmayı planlıyor. Buna ileride başka bölgeler de dahil olabilir. Bu aynı zamanda ABD'nin ülke topraklarını uzaktan emniyete alması anlamına da geliyor.

Trump, yeni dönemde tasarladığı tüm hususların maliyetini de karşı tarafa yüklemek üzerine kurgulamış gibi. Kendi jeopolitik planlarını gerçekleştirirken, diğer bölgeleri kendi aralarında meşgul etme adına İsrail'i destekliyor.

Filistinli göçmenleri ise kendi isteği doğrultusunda Mısır ve Ürdün gibi ülkelere keyfince dağıtıyor. Trump II. Kez Başkan seçilmeden, "Tayvan'ın ABD'ye hiçbir şey vermediğini" belirterek, "Onları korumamız için Tayvan'ın ABD'ye ödeme yapması gerekiyor." sözlerini kullanmıştı. Şimdi ise onlara karşı çip tarifelerini %100 artıracağını açıkladı. Venezuela'ya gönderdiği göçmenlerin maliyetini yine bu ülkeye yükledi. Ukrayna'ya yaptıkları askeri ve diğer yardımların devasa miktarlara ulaştığını ve buna karşılık olarak, bu ülkeden nadir toprak elementleri almak istediklerini söyledi. Avrupa ülkeleri artık savunma maliyetlerini kendileri karşılamak zorunda. Bu savunma harcamaları için GSYİH'nın %1'lerinden %2 hatta %5'lere kadar olan bölümünün kullanılması ve ekonomik olarak harcamaların oldukça artması anlamına geliyor. Oysa Avrupa ülkeleri Biden'a güvenmiş ve ne demişse birebir yapmıştı!

Trump için şimdiye kadar her şey istediği gibi gidiyor. Tayvan, Trump'ın gümrük vergisi tehdidinin ardından, uzlaşı arayışı içinde, ABD'ye güvence vermeye çalıştı. Aynı uzlaşı arayışı talepte bulunduğu diğer ülkeler için de geçerli. Kimse daha olayı anlayamadı. Bunu "hala bir haksızlığın düzeltilmesi ve uzlaşı sağlanması" olarak görmeye devam ediyor. Kanada Başbakanı Justin Trudeau yanında, Panama, Danimarka gibi ülkelerin yetkilileri de şaşkınlık içinde aynı şekilde hareket etmeyi ve uzlaşı sağlayabilecek yolları seçiyor. AB ülkelerinin yetkilileri ise cılız söylemler dışında henüz ciddi bir açıklama yapmakta tereddüt ediyorlar. Bir şeyler söylemesi ve yapması gerekenler, sanki Trump'ın kişiliği karşısında hipnoz olmuş durumdalar. Peki bu durum nereye kadar gidecek? Tavizler hangi noktalara ulaşacak?

Şüphesiz her zaman bir çözüm vardır. Bu etki altında kalış elbet zamanla geçecektir. ABD bile olsa, dünyada hiçbir ülke tek başına uzun süre bir güç olarak ayakta kalamaz.

Elbette zamanla haksız uygulamalara karşı direncin ve karşı birlikteliklerin oluştuğu ve arttığı görülecek. Gücün bir sınırı var. Trump sadece gücünün sınırlarını gözlüyor, takip ediyor. Karşı koymalar arttıkça da zaten uzlaşıyı kendisi talep ediyor.

KAYNAKÇA

Bemis, S. F. (1963). A diplomatic history of the United States. New York.

Çağrı, E. (2012). ABD'nin Latin Amerika'ya bakışını şekillendiren öğeler. İçinde O. Zengin (Ed.), Latin Amerika Çalıştayı. Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Davis, C. J. (2011). İnsanın hikâyesi (B. Bıçakçı, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Khanna, P. (2008). Yeni dünya düzeni (E. Akbaş & N. Akbaş, Çev.). Pegasus Yayınları.

Keskin, M. (2008). ABD'nin müdahaleci dış politikası: Latin Amerika örneği. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi.

Kissinger, H. (2006). Diplomasi (İ. H. Kurt, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nye, J. S., & Nye, D. A. (2011). Küresel çatışma ve işbirliğini anlamak (R. Akman, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Riehn, R. K. (1991). 1812: Napoleon's Russian campaign. Wiley.

Roberts, J. M. (1996). Avrupa tarihi (F. Aytuna, Çev.). İnkılap Yayınları.

The University of Oklahoma Law Center. (1823, December 2). The Monroe Doctrine. https://web.archive.org/web/20041109025344/http://www.law.ou.edu/hist/monrodoc.html

Uçarol, R. (2005). Siyasi tarih. HAK Yayınları.

Uslubaş, T., & Dağ, S. (2007). Dünya tarihi ansiklopedisi. Karma Kitaplar.

Williams, M. E. (2012). Understanding U.S.-Latin American relations: Theory and history. Routledge.

BÖLÜM 12

06 Şubat 2025
ALINACAK TEDBİRLERLE DOĞAL AFETLERİN ETKİSİNİ AZALTMAK MÜMKÜNDÜR

Deprem bölgelerinde yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde yapmış olduğumuz değerlendirmelerin önemli olduğunu düşünüyoruz…

06 Şubat 2023 günü sabaha karşı, Doğu Akdeniz Fay Hattı (DAF) üzerinde gerçekleşen ve toplamda 25 milyondan fazla kişiyi doğrudan etkileyen 7,7 şiddetindeki deprem, başta Türkiye ve Suriye olmak üzere; Mısır, Lübnan, Irak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kıbrıs Türk Devleti'nde hissedilmiştir. Kurtarma çalışmaları devam ederken meydana gelen 7,6 şiddetindeki ikinci bir deprem ise yıkımı daha da artırmıştır. Konuyla ilgili açıklama yapan Oxford Üniversitesi Tektonik Profesörü Richard Walker, bu depremin boyutu ve yüzeye yakınlığı bakımından dünyadaki en büyük kara depremlerinden birisi olduğunu söylemiştir.

Türkiye hızlı bir şekilde yaşadığı depremin etkisini ortadan kaldırmaya çalışıyor. Şüphesiz hiç arzu etmememize rağmen bundan sonra da deprem dahil birçok doğal afetin meydana gelmesi mümkündür. Deprem dışında yangın, sel, çığ gibi olaylarla da karşılaşabiliriz. Bu tür olaylarda belli bir zararın oluşması da olası. Ancak dünyadaki diğer örnekleri incelediğimizde, önceden alınacak bazı tedbirlerle bu zararın ve can kayıplarının azaltılmasının mümkün olduğunu söyleyebiliriz.

Bu noktada;

Ehil ellerde yapılacak bilimsel incelemelerle gerekli yasal mevzuatın belirlenmesi, her kademede yapılacakların ortaya konulması ve buna uygun bir yapının oluşturulması,

Her seviyede sorumlulukların açıkça belirlenmesi,

Mevzuatın ve kuralların eksiksiz uygulanması,

Kontrol mekanizmaları ile bu uygulamaların sürekli denetlenmesi,

Olay meydana geldiğinde mekanizmaların süratle harekete geçirilmesi,

Sorumlu olanların tespit edilerek haklarında gerekli işlemlerin yapılması gerekmektedir.

Nitekim deprem sonrası depremin meydana geldiği belli başlı illere ve ilçelere giderek bizzat yerinde yapmış olduğumuz gözlem ve incelemelerde, yıkımın meydana geldiği birçok noktanın genelde fay hatları üzerinde bulunduğu, fay hatları dışında daha az yıkım meydana geldiği, fay hatları üzerinde yapılan binalarda ise malzemeden çalınma olmadığı ve usulüne uygun yapıldığı sürece zaiyatın daha az meydan geldiği fakat hem fay hattı üzerinde, hem de uygun şekilde malzeme kullanılmamışsa büyük bir yıkımın oluştuğu tespit edilmiştir. Yani bir anlamda fay hattı üzerinde olmayan ve usulüne uygun olarak yapılan binalarda hayatta kalma şartı daha yüksek oranda gerçekleşmiştir.

Doğal afetler konusunda en önemli hususlardan birisi de denetim mekanizmalarıdır. Denetim görevini icra etmekle yükümlü olanların sorumluluklarının bilincinde olması ve görevlerini yerine getirmemiş olmalarından dolayı herhangi bir zarar ve can kaybına neden olmaları durumunda bunun sorumluluğunun gereği olarak adalet önüne çıkarılmaları önemlidir.

Görevler sadece bir koltuğa oturmak değildir. “Görevli ve yetkili olmak” demek aynı zamanda “sorumlu olmak” anlamına gelir. Sorumluluk hissetmeyen denetlemez, alt kadrolarını liyakat esasına göre oluşturmak zorunluluğunu hissetmez. Böyle olunca da sistem yanlış kurgulanır. Yanlış kurgulanan sistemin yeni yanlışlara neden olması da kaçınılmazdır. Bu döngünün mutlaka kırılması gerekir.

Bundan sonrası için benzer acıların bir daha yaşanmaması adına, aklın ve bilimin öncülüğünde hareket etmemiz ve gerekli tedbirleri önceden almamız gerekmektedir. Bu sayede inşallah böylesi acıları bir daha yaşamayız.

ANALİZ: EĞİTİMDE NASIL BİR YÖNTEM GELİŞTİRİLMELİDİR?

Eğitim, belli kural ve yöntemleri olan objektif bir bilimdir.

Eğitim, bireyin davranışında bir etkinlik sonucu oluşan ve yaşam boyu devam eden, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak, istendik yönde değişim, meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1993; Özden, 2002).

Eğitimci bir aileden gelen ve bütün hayatı eğitim faaliyetleri ile ilgili konularla geçen ve halen bu konuda çalışmalar yürüten birisi olarak, bu konu ile ilgili birkaç şey söylemek ve fikirlerimi ortaya koyma hakkım olduğunu düşünüyorum.

Aslında tarihi süreçte eğitimin ne olduğuna ilişkin birçok tarif bulabiliriz. Kant, eğitimi insanın yaratışında bulunan kabiliyetlerin ortaya çıkarılarak geliştirilmesi olarak tanımlarken, J.J. Rousseau, çocukları yetiştirmek ve insan yapmak olarak açıklar. Spencer'e göre ise eğitim tam bir yaşama hazırlık sürecidir. Danzel ise ferdin bedeni, zihni ve ahlaki kabiliyetlerini birbiri ile uyumlu bir şekilde geliştirilmesi olarak tarifini yapar (Çelikkaya, 1991: 73).

Eğitimi, ferdin içinde bulunduğu toplumda pratik değeri olan kabiliyet, yöneliş ve ihtiyaç duyulan davranış formlarını elde etme süreçlerinin toplamı olarak da tanımlayabiliriz. Her şeyden önce etkileşim halindeki kuvvetlerin bir ürünüdür (Başaran, 1984:14).

Acaba ülkemizdeki eğitim sürecinde, etkileşim halindeki kuvvetleri uyumlu bir şekilde bir araya getirebiliyor muyuz? Getiremiyorsak bu sürecin hangi bölümünde bir uyumsuzluk var? Eğitim bir bilim olduğuna göre bunun gereklerini yerine getirebilecek bir yapılanmayı nasıl oluşturabiliriz?

Büyük bir ülkede eğitimde fark yaratmak uzun bir süreci gerektirdiğine göre nerede ne kadar vakit kaybettik ve bu arayı ne kadar sürede kapatmamız mümkün olabilir?

Bu açıdan OECD Eğitim Direktörü Andreas Schleicher'in, Eko Türk'ten Feyza Gümüşlüoğlu ile yapmış olduğu ve Türk öğrenciler hakkındaki görüşlerini içeren söyleşi videosu (https://www.youtube.com/watch?v=43VcZM2yhrA)görüşmelerini defalarca izledim ve eğitim ile ilgili makalelerden konu ile ilgili olanları da yeniden inceleyerek bunlardan bir sonuç çıkarmaya çalıştım. Bu aslında halen enstitümüzde sürdürmüş olduğumuz ve birçok değişik ülkeden gelen öğrencilerin katıldığı programlarımızdaki gözlemlerimizle de benzerlikler içermesi açısından önemliydi.

Bu noktada Eğitim Direktörünün tecrübelerine ve gözlemlerine dayalı olarak, Türk öğrencilerin müfredattaki konuları bildikleri ve bunu tekrar edebildikleri ancak öğrendiklerini belirgin bir alanda kullanma, uygulama ve anlamlandırma konularında zayıf oldukları ifadesini kullanması önemliydi. Bir konuyu öğrenirseniz, ancak bunu neden öğrendiğinizi, niçin öğrendiğinizi anlayamamış ve nerelerde kullanabileceğiniz konusunda yetersiz kalıyorsanız bu bir sıkıntıdır. Olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurulamıyorsa, bu da başka bir anlamsızlığı ifade edecektir.

Strateji ve jeopolitik gibi bilimlerde bu son derece önemlidir. Örneğin, ABD Başkanı Trump'ın göçmenleri Meksika sınırından geri göndermesini bir haber olarak duyup, bunu tekrar edebilirsiniz. Bu bir veridir. Kanada'yı kendi ülkesine bağlamak istemesi, Grönland ve Panama konusundaki istekleri de sadece birer veridir. Veri değerlendirilmemiştir, hamdır. Birden çok veri bir araya getirilirse bu enformasyon olur. Bunlar artık bir anlam ifade etmiyor. Zaten elinde telefon olan sorarak öğreniyor. Bir de karşı tarafı yanlışa yöneltmek amacıyla maksatlı ve eksik olan ortaya atılan verilerin olduğunu göz önüne alırsak çoğu zaman ortaya sonradan farkına varabileceğimiz vahim bir sonuç çıkıyor.

Ancak bu konuları derin bir bilgi birikimi ile; ABD bir devlet olarak, Avrasya'nın kendi içerisindeki mücadelelerinden yararlanarak, ortaya çıkmıştı (Roberts, 1997: 407).

Güç mücadeleleri esnasında hem kendi gücünü geliştirmeyi, çevresini düzenlemeyi hem de Avrupalı devletlerin birbirini ile mücadelesiyle yıpranmalarını hedefliyordu (President Monroe's Seventy Annual Message to Congress, The Monroe Doctrine, December 2, 1823).

Başkan Polk (11. ABD Başkanı, 1795-1849), "Teksas'ın güçlü bir devletin egemenliğine girmesi durumunda bunun Amerikan güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturacağını", bu nedenle ABD'ye bağlanması gerektiğini söylüyordu. 1824 yılında Meksika'ya ait Teksas eyaletine göçmenleri göndererek, önce bağımsız ilan ettirdi, sonra 1844 yılında ise kendi topraklarına kattı.

Panama, Kolombiya'nın bir eyaletiydi. Kolombiya, ABD isteklerini reddedince, 1903 yılında Amerika'nın kışkırtması ile Panama'da ayaklanmalar çıktı ve Panama bağımsızlığını ilan etti gibi konuyla ilgili diğer bilgilerle birleştirip ve bir sonuca gidebilirseniz bu bilgi, analiz ve sentez safhasına ulaşır ve bir anlam ifade eder (Alpar, Güray. (04 Şubat 2025) https://geopoliticalforesight.com.tr/trump-usulu-gundem-belirleme-ve-kontrol-yontemi/). Derinlik değişirse, doğal olarak yüzey de değişiyor.

Günümüzde içerik bilgisi hızla değişim gösteriyor. Bu nedenle ezberden ziyade, bir disiplinin altında yatan mantığı ve bilim insanı gibi düşünme metodolojisini iyi kavramak gerekiyor. Ancak bunların çoğu yerde pek geçerli olmadığını ve genel beklentinin bir derse katılıp sadece veriler üzerinde yoğunlaşılmaya çalışıldığı gözlemleniyor. Bu nedenle öğreticiler de sadece dersi anlatıp gitmek üzerine odaklanıyor. Yani performans değil, bir anlamda mesleki itibar ön plana çıkıyor.

Bu noktada, Vietnam örneğinde verilen ve bir okuldaki müdür yardımcısının yükselip müdür olma isteğine, daha zayıf öğrencilerin bulunduğu bir okula atanarak burada kendini gösterdikten sonra yükselmesi örneği, ülkemizde pek rastladığımız bir uygulama değil. Bu nedenle de Finlandiya'da uygulanan eğitim sisteminin de oldukça uzun bir geçmiş sonucunda büyük çabalarla oluşturulmuş olması nedeniyle model olarak gösterilmeyişine şahit olmak da bizi şaşırtmıyor.

Eğitim basit bir konu değil ve bunu basite alanlarla, üstünkörü yöntemlere yönelmenin de hiçbir zaman sonuç vermeyeceği ve daha da vakit kaybettireceği açıkça ortada. Zaten esas sorun da bu: Belirgin bir davranış değişikliği yaratamayan yüzeysel sistem uygulamaları.

Genel bir kural olarak öğretimin kalitesi, çoğu zaman öğretmen kalitesinin üstüne çıkamıyor. Peki öğretmen kalitesini nasıl yükselteceğiz? Entelektüel açıdan daha üst seviyedeki kişilerin öğretmen olmalarının teşvik edilmesi, proje ve araştırma temelli uygulamaların teşvik edilmesi yapılacaklardan sadece birkaçı. Öğretmen, öğrencilerin hayatına dokunan ve fark yaratan bir rol model haline nasıl dönüştürülebilir? Saygınlığını bu dokunuştan ve bilgisinden alan bir öğretmen nasıl yetiştirilebilir?

Peki müfredat ne olacak? Neleri ve nasıl öğreteceğiz? Eğitim bir fark yaratacak mı? Hayatta kullanabileceği ve ona üstünlük sağlayan becerileri nasıl kazandıracağız? Gerçek hayata uyum sağlayıcı neler öğreteceğiz? Düşünce sistemini ezberlemeden nasıl içselleştireceğiz ve geliştireceğiz? Davranış değişikliği olacak mı? Öğretmenin yeteneği ve yaratıcılığı yanında öğrenciyi de işin içine katacak mıyız? Onun hayallerini, başarmak istediklerini ne ölçüde dinleyeceğiz? Yoksa eğitim yukarıdan emredilen ve aşağıda bir rutin haline gelmiş sıradan, sıkıcı bir uygulama olarak mı kalacak?

Araçların da bugünden yarına hızla değiştiği bir dünyada, teknolojiyi nasıl kullanacağız? Dijital okuryazarlık, medya okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, finansal okuryazarlık gibi konuları ne yapacağız?

Esas başarı daha az şeyi daha derinlemesine ve gerçek hayatla uyumlaştıracak ve pratikte kullanabilecek şekilde derinlemesine bilimsel bir şekilde öğretmektir. Bu strateji ve jeopolitik alanda olduğu gibi tarih alanında da geçerlidir. Örneğin tarihi sadece belli günleri ezbere sayma değil, bir medeniyeti oluşturma derinliğiyle, kültürü ve ilerlemeyi sağlayan mantığı ile öğretme merak uyandırarak ve içselleştirerek öğretme bir bilimdir. Bu içselleştirme sağlanabilirse eğitilen zaten karşılaştığı her durumda bunu kendi kendine uygulama şansını da bulacaktır.

Kısacası eğitim geleceği inşa edecek bir bilim dalı olarak bilimsel bir incelemeyi ve ihtiyaç duyduğu ciddiyeti fazlasıyla hak ediyor. Konuya vakıf olanların yanında değişik bilim dallarında düşün insanlarının da bir araya gelmesi, geneli kapsayıcı derin bir anlayışla planların oluşturulması ve hep birlikte uygulanması da gerekiyor.

Eğitime gerekli önemi vermeyen toplumlar ise bugün olduğu gibi gelecekte de başkalarının belirlediği kurallar altında yaşamaya devam edecek gözüküyor.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2025, 4 Şubat). Trump usulü gündem belirleme ve kontrol yöntemi. Geopolitical Foresight. https://geopoliticalforesight.com.tr/trump-usulu-gundem-belirleme-ve-kontrol-yontemi/

Altunçekiç, A. (2021). Uzaktan eğitim: Öğrenci, öğretmen, teknoloji, kurum ve pedagoji. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1), 417–443.

Başaran, İ. E. (1984). Eğitime giriş. Gal Yayınevi.

Çelikkaya, H. (1991). Eğitimin anlamları ve farklı açılardan görünüşü. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, (3), 73–85.

Ertürk, S. (1993). Eğitimde program geliştirme. Meteksan Yayınları.

Kissinger, H. (2006). Diplomasi (İ. H. Kurt, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özden, Y. (2002). Eğitimde yeni değerler. Pegem Akademi Yayıncılık.

President Monroe's seventh annual message to Congress: The Monroe Doctrine. (1823, December 2).

Roberts, J. M. (1996). Avrupa tarihi (F. Aytuna, Çev.). İnkılap Yayınları.

YouTube videosu. (t.y.). YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=43VcZM2yhrA

BÖLÜM 13

ANALİZ: MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSININ (MSC) ÇÖKÜŞÜ VE AVRUPA'NIN ÇARESİZLİĞİ

18 Şubat 2025

1963 yılından beri gelişen olayları ve Münih Güvenlik Konferanslarını incelemeye ve değerlendirmelerimize devam ediyoruz.

Giriş

ABD'nin Türkiye ve İtalya'ya, SSCB'nin ise Küba'ya nükleer başlıklı füze yerleştirmesi ile başlayan 1962 Küba Krizinden sonra, 1963 yılından beri (1991 körfez Savaşı ve 1997 konferans başkanlığı değişimi hariç" icra edilen ve Jeopolitik açıdan dünyanın durumunun ortaya konulduğu, Münih Güvenlik Konferansının çöküşünü bundan 4 yıl önce 2022 yılında "Kollektif Çaresizlik: Beşinci Büyük Kırılma ve Münih Güvenlik Konferansının Çöküşü" başlıklı makalemizde açıkça ortaya koymuştuk.

Dünya siyasetinin Davos'u olarak nitelendirilen konferans, ilk düzenlendiği yıllarda "Uluslararası Askeri Bilimler Buluşması", veya "Transatlantik Aile Buluşması" adıyla,1994 yılında "Güvenlik Politikaları için Münih Konferansı", 2008 yılından itibaren de şimdiki ismi ile icra edilmeye başlandı.

Münih Güvenlik Konferansının, 2007 yılından giderek kendi içerisinde tutarsız olmaya başladığı ve bunun sonucu olarak da etkisizleştiği görülmektedir. Tabi bu aşamaya birdenbire gelinmediği de bir gerçek.

Bu analizimizde konferans bünyesindeki büyük kırılmaları ortaya koyarak, gelinen noktanın ve bunun sonuçlarının bir değerlendirmesini yapacağız.

Birinci Kırılma (2007)

2007 yılı konferansta, Rusya lideri Putin'in "Tek kutuplu dünyanın artık kabul edilemeyeceğini ve ABD'nin tek güç olamayacağını" ilan etmesi, Münih Güvenlik Konferanslarının ilk kırılma noktasıydı (Bilgin,2010:32). Bu bir değişimi ifade ediyordu ve doğal olarak sonuçları da olmalıydı.

İkinci Kırılma (2015)

İkinci kırılmanın yaşandığı 2015 yılındaki konferans, Rusya'nın Kırım'ı işgal edişinin ertesinde gerçekleştirildi ve konferansta ilk kez "Çökmekte olan Düzen-Gönülsüz Koruculer" isimli küresel ölçekte bir rapor yayınlandı. Bu rapora göre soğuk savaş sonrasında beklentiler gerçekleşmemiş ve Rusya Kırım'ı ele geçirerek tekrar ortaya çıkmıştı. Küresel sistemin çöküşüne dair işaretler vardı ve asıl önemli tespit ise savaş yorgunu ABD'nin kendini inşa sürecine yönelmesi nedeniyle küresel sistemi düzenlemeye karşı isteksiz oluşuydu.

Aynı yıl konferansın kendi içerisindeki tutarsızlıkları da ortaya çıkmaya başlamıştı.

Yukarıda yapılan tespite rağmen, 2016 yılında Avrupa ülkelerinde yaptırılan ve en büyük jeopolitik risklerin neler olduğunun sorulduğu anketlerde, bir önceki yıl ikinci sırada yer alan "Rusya" cevabının bu kez olmadığı görülüyordu (Euroasia Kamuoyu Araştırması). Bu kez tehdit olarak anlamsız bir şekilde "Türkiye" gibi bir seçeneğin ortaya çıkması da ileri görüşlülükten ziyade önyargıların gündemde oluşunun emarelerini veriyordu. 1922 yılında Alman Filozof Spengler, "Batının Çöküşü" isimli eserinde yaşanan çürümeyi ortaya koyarak "Kendini farklılaştırmak adına iki zıt dünya görüşü üzerine oturtulan kavramların da çöktüğünü" ortaya koyuyordu (Spengler, 1997). Gerçekten de özel ve ayrıcalıklı bir konumda olduğu yanılgısındaki Batının bu tavrı, bilimden başlayarak siyaset yapma tarzına kadar katı, kapalı ve dışlayıcı bir karakter taşımaya devam ediyordu (Özdemir, 2004:65). Zaten Batı'yı kendi içinde içten içe çöküşe götüren de buydu.

Üçüncü Kırılma (2019)

Bundan sonra özellikle, ABD Başkanı Trump döneminden itibaren "kollektif güvenliğin sadece rakamlara indirilmesinden" başlayarak "Transatlantik İttifak" içindeki ABD politikalarına yönelik rahatsızlıkların açık bir şekilde ifade edilmeye başlandığı görüldü ve bu dönemde üçüncü kırılma gerçekleşti.

Bu nedenle 2019 yılındaki 55. Münih Güvenlik Konferansında "Dağılma" resmi olarak ifade edilir hale geliyordu. Bu konferanslardaki üçüncü büyük kırılmaydı. "Liberal Düzen Dağılıyor" söylemi vurgulanırken, ana tema "Büyük Puzzle: Parçaları kim toplayacak?" olmuştu. Ortada bir parçalanmanın olduğu gerçekti ve toplayacak birileri aranıyordu.

Dördüncü Kırılma (2020)

2020 Münih Güvenlik Konferansı sonucunda ise Çin ve Asya ülkelerinin ekonomilerinin yükselişi nedeniyle, "ABD ve Avrupa'nın artık küresel ekonomi anlamında üstünlüklerinin sona erdiği ile ABD'nin küresel koruyucu rolünü terk ettiği" ortaya konulmuştu.

Raporunun başlığı "BATISIZLIK" olan 2020 yılındaki Münih Güvenlik Konferansında "Batının Çöküşü" resmi olarak ilan edilmiştir. Bu da dördüncü büyük kırılma olarak ifade edilebilir.

2021 yılındaki konferansta ABD Başkanı Biden'ın, "kurtarıcı" rolüyle ortaya çıkışı da buna dayanıyordu. Kendisinden önceki başkanın Avrupalı müttefiklerinde yarattığı yıkıcı etkinin farkındaydı ve ülkesindeki sosyal olaylara rağmen, güçlü gözükerek "Şüpheleri silmeme izin verin. Amerika geri döndü" gibi ifadelerle her ne kadar bir etkisi olmasa da gönül almaya ve güven algısı yaratmaya çalışıyordu (Deutsche Welle Türkçe, 20 Şubat 2021).

Biden, "Rusya dünyaya ABD sisteminin yozlaştığı mesajını vermek istemiştir. Putin bu kapsamda tek tek ülkeleri sindirerek AB ve NATO'yu zayıflatmak istiyor ve bu nedenle NATO ittifakı için Çin'den daha yakın bir tehdit" diyordu.

Yine de bu konferanstan sonra yayınlanan raporda, "Batılı ülkelerin küresel düzeyde çatışmalara seyirci kaldığı ve kendi değerleri açısından tutarsızlığa düştüğünün" vurgulanması ilginçti. Batı sürekli vurguladığı, ancak bir türlü ortaya koyamadığı bencil değerleri ile güven kaybetmeye devam ediyordu.

Beşinci Büyük Kırılma (2022)

En büyük kırılma ise bu yıl yaşandı. 2022 yılındaki konferansa, ABD adına Başkan Yardımcısı Kamala Harris ve Dışişleri Bakanı Blinken katıldı. Harris'in krizlere ilişkin ortaya koyduğu tek tespit "Avrupa güvenliğinin temelleri tehdit altında" oldu ki bunu zaten herkes tarafından biliyordu. NATO'nun 5. maddesine atıf yapması ise zaten alışılagelmiş bir ezberin tekrarından başka bir şey değildi. Blinken'in konferansa, "40 kişilik bir heyetle katıldıklarını belirtmesi ve Rusya'yı Ukrayna'ya saldırmaması konusunda uyarması" ise ABD'nin hala nitelikten çok nicelik ve sayılarla ilgilendiğini göstermekten öte bir anlam taşımıyordu.

Ortada bir çaresizlik söz konusuydu. Nitekim 2022 yılı Münih Güvenlik Raporu da çok sayıda ortaya çıkan zorluklardan bahsederek "kollektif çaresizlik" duygusunun üstesinden nasıl gelinilebileceğini inceliyordu (Bunde ve diğerleri. Münih Güvenlik Raporu: 2022). Dolayısıyla 2022 yılının teması zaten belirlenmişti: KOLLEKTİF ÇARESİZLİK.

Bu tıpkı "öğrenilmiş çaresizlik" gibi. Ekonomik krizler, tedarik zincirlerindeki kırılmalar ve artan eşitsizliklere birlikte ortaya çıkan bu öğrenilmiş çaresizliğin hızla yayılmasının, önemli krizlerin çözülmesinin önündeki en büyük engeli oluşturacağının düşünülmesi bile başlı başına bir çaresizlik ve bunalımdı.

Konferansta, Almanya Başbakanı Olaf Scholz'un konuşması ise bir önceki konferanstaki "Batılı ülkelerin kendi değerlerine ters düştüğü" tespitine yönelik bir günah çıkarma niteliği taşıyor ve daha sonra Gazze'de yaşanan acıları görmezden gelecek Batılı Liderleri işaret ediyor gibiydi. Scholz: "İnsanlık onuruna saygı duyan devletler insanlık onurunu ayaklar altına alanlardan daha güçlü ve özgür adaletli ve onurlu bir yaşam sürdürmek arzusu sadece Batılılara özgü değil, son derece insani ve evrensel bir arzu" derken yine ona göre, bu yüzyılda pek çok farklı güç merkezleri ortaya çıkacak ve kimse bir diğerinin arka bahçesi olmamalıydı. Ancak bir şeyler ortaya koymak için sadece düşündüğünü ortaya koymak yetmiyordu. Harekete geçmek ve alanda da bunu göstermek gerekiyordu.

Kısacası; 2022 yılındaki konferansta, etkinliği olmayacağı sözlerin dışında, bariz bir neticeye varmanın mümkün olmadığı da görülmüştü.

Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy, konferansta yaptığı konuşmada Batılı ülkelere, "NATO ülkeleri Ukrayna'yı kabul edip etmemek konusunda dürüst olmalılar" derken, Ukrayna'ya umut veren ülkelerin bir köşeye çekilip, daha önce hiçbir işe yaramadığı ortada olan, Rusya'ya karşı görülmedik muazzam yaptırımlardan bahsetmeleri gerçekten ilginçti. Nitekim İngiltere Başbakanı Johnson, Rusya işgalinin Asya'da Tayvan'da bile karşılık bulacağını ve ekonomik şokun Japonya ve Avustralya gibi dünyanın diğer ucundan hissedileceğini belirtmesi bu kapsamdaydı.

Çin'i temsil eden Dışişleri Bakanı Vang Yi, video konferans yoluyla katıldığı konferansta, Washington Yönetimini "kutuplaşmayı kışkırtmakla" suçlarken; ABD Başkanı daha 2021 yılı aralık ayında, "Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı karşısında askeri güç kullanmayacağını" açıkça beyan etmişti (Trump daha sonra bu durumu savaşı engelleyebilecekken bilinçli olarak engellemedi şeklinde ortaya koyacaktı). Diğer taraftan ne ABD ne İngiltere ne de AB ülkeleri, askerlerini Ukrayna için feda etmeye hazır değil. Her şey, "hiçbir riski olmayan yaptırımlarla uzun vadede Rusya'nın zayıflatılması" üzerine kurgulanmış ve daha da önemlisi bunun Ukrayna'nın bütünlüğünü ne oranda taahhüt edeceği ve geleceğe yönelik Avrupa'nın güvenliğini sağlayacağı şüpheli gözüküyordu. Bu haliyle giderek etkisizleşen konferansın, bundan sonraki yıllarda devam etse bile, ne kadar saygın olacağı merak konusuydu.

2023 Münih Güvenlik Konferansı

2023 yılı şubat ayında 59'uncusu gerçekleşen konferansın içeriği incelendiğinde ise olayın, çaresizliğin de ötesine geçtiği açıkça ortaya çıkıyordu. Burada bir anlamda eski düzenin tamamen iflas ederek etkisiz hale geldiği ifade edilirken, ne yazık ki çözüme ilişkin en ufak ne bir teklif ne de bir girişim olduğu görülüyordu. Bu da konferansın artık iyice saygınlığını kaybettiği anlamına geliyordu.

Dünyanın büyük buhranları yaşadığı olağanüstü bir dönemde düzenlenen bu konferansta, Rusya ile barışa yönelik diyalog kanallarının açık tutulması gerekirken, Anglo-Sakson cephe tarafından yönlendirme ile kışkırtılan Rusya'nın, Ukrayna'ya saldırısı adeta tahrik edilmişti. Bundaki temel amacın Rusya'ya karşı bir kamuoyu oluşturulması olduğu açıktı.

Bu suretle Avrupa kamuoyu ABD kontrolüne girdiği gibi, uygulanan yaptırımlarla da Avrupa ülkelerinin yönetimleri, silahlanma ve enerji alanları başta olmak üzere, ABD'den ayrı hareket edemez duruma getirildi. Oysa 2022 yılındaki konferansın sonundaki raporun başlığı "Akışı Tersine Çevirmek: Öğrenilmiş Çaresizliği Unutturmak" olarak belirlenmişti. Ne acıdır ki bundan sonra gerçekleşenler bunun tam tersiydi. Yani akış tersine çevrilemediği gibi Avrupa ülkeleri daha da derin çaresizlik ve bağımlılık altına sokulacaktı.

2023 yılındaki konferansta ABD Başkan Yardımcısı, Ukrayna'nın yanında yer aldıklarını ve Rusya'nın yenilmesinden başka bir alternatif düşünmediklerini söyleyerek, ABD'nin bu savaşı kendisi ve liberal dünya düzeninin geleceği adına mutlaka kazanılması gereken bir mücadele olarak gördüğünü belirtti. Bu krizde şu ana kadar hiç kayıp vermeden en fazla kazanan taraf gibi görünen ABD, sürecin sona ermesi konusunda herhangi bir gayret göstermemesi yanında, uzamasından da herhangi bir rahatsızlık duymuyor gibiydi.

Konferansta, Çin Komünist Partisi temsilcisi Wang Yi'nin, "ABD'yi sorumsuzca hareket etmekle ve ilişkileri germekle" suçlaması da önemliydi.

Bu noktada sahadaki gerçekler ve Münih Güvenlik Konferansı'nın sonuç raporu ayrıntılı incelendiğinde, konferansın belirtilen amaçları ile gerçek amaçları arasında bir ayrılık olduğu ortaya çıkmaktadır.

Konferansın bu haliyle çözüm üretmekten ziyade, dışarıdan yönlendirmelerle bizzat çözümsüzlük ve sorun üreten bir yapıya dönüştüğü de açıkça ortaya çıkmıştı. Alınan kararlar da tutarsız görünüyordu. Örneğin bu konferansta, binlerce insanın öldüğü Suriye konusuna bir çözüm bulmadığı gibi bu ülkeden hiç bahsedilmemişti.

Bu durumda Alman Filozof Spengler'in, "Batının Çöküşü" isimli eserinde açıkça belirttiği şekilde "kendini farklılaştırmak adına iki zıt dünya görüşü üzerine oturtulan kavramların" çöktüğü görülüyordu (Spengler, 1997). Bu düşüncenin, katı, kapalı ve dışlayıcı karakteri ise durumu daha da kötüleştiriyordu (Özdemir, 2004: 65). Böyle bir zamanda, Almanya Başbakanının daha önceki konferansta ifade etmeye çalıştığı "Batılı ülkelerin kendi değerleri ile ters düştüğü ve bu yüzyılda yeni güç merkezleri ortaya çıkacak" tespitlerini yeniden hatırlamak ve bölgesel çatışmaların yerine barışı ve insanı öne alan yeni bir anlayışı yüceltmek gerekiyordu. Ancak jeopolitik geleceği görebilme öngörü eksikliği fazlasıyla vardı ve öyle olmadı.

Avrupa'nın güçlü ülkeleri, 1800 yılında dünya yüzölçümünün %35'ini kontrol ederken, bir yüzyıl sonra, 1914 yılında yaklaşık %85'ini kontrol eder hale gelmişti. Ancak bu güç sarhoşluğu onların, ABD'nin yeni bir merkez olarak ortaya çıkışını görmelerini engellemişti. 1900'lü yılların başında, muazzam bir büyüklüğe ve zenginliğe ulaşmış olan İngilizler, her iki dünya savaşını da kazanmalarına rağmen, yıpranması dolayısıyla, savaşlara sonradan dahil olan, yıpranmamış ABD karşısında bu konumunu kaybetmek durumu ile karşı karşıya kalmıştı. Avrupa asıl konunun Rusya ve Çin'den ziyade bizzat kendisi olduğunun henüz farkında değildi.

2024 Münih Güvenlik Konferansı

2024 yılındaki konferansta da fazla bir şey ortaya konulamıyor ve geleceği görmekten ve bölgesel jeopolitik gerekliliklerden kopuk manasız sözler gündemi boşuna meşgul ediyordu. Ukrayna'daki savaş ve İsrail'in Gazze'deki savaşın çoğunlukla konuşulduğu konferansta, dünyada genişleyen çatışmalar ve bu çatışmaların getirdiği ekonomik belirsizlikler gibi birçok risk ve endişe sadece sözlerle ortaya konuluyor ve birisinin bir şeyler yapması bekleniyordu. Konferansta, mevcut gergin jeopolitik ortamda genişleyen çatışmaların her taraf için kayıplar yarattığı gündeme getirildi. Rusya ve İran'ın davet edilmediği ancak İsrailli yetkililerin katılım sağlaması ise eleştiri konusu oluyordu.

Güvenlik Raporu ile birlikte yayımlanan 2024 Münih Güvenlik Endeksi'nde de kamuoyunun siyasi liderlerin aksine, geleneksel güvenlik risklerinden ziyade; siber tehditler, kitlesel göç ve iklim değişikliği gibi geleneksel olmayan güvenlik risklerine odaklandığı görüldü. Tüm bu savaş ve çatışma durumlarının dışında iklim krizini yönetmenin zorlukları, gıda ve su güvensizliği, dezenformasyon faaliyetleri ve yapay zekânın getirdiği riskler de konferansın gündemleri arasında yer aldı. Ancak ne bu konulara ne de jeopolitiğin gerektirdiği gerçek sorunların derinliğine inilemedi.

2025: Avrupa'nın Çaresizliği ve Münih Güvenlik Konferansının Çöküşünün Gözyaşlarıyla İlanı

2025 yılında 14-16 Şubat tarihleri arasında gerçekleşen 61. Konferans ise son yıllarda giderek etkisizleşmenin sonucunu ilan etmiş gibiydi.

Münih Güvenlik Konferansı Başkanı Christoph Heusgen'in gözyaşları da bunun mührü oldu.

Bu konferansa ilişkin önemli noktalar şu şekilde gerçekleşti.

Liderlerin birbirleriyle yarışan, çekişen ve çelişen dünya vizyonları ortaya konuldu. Bu bir noktada kopuştan ziyade çöküşün emareleriydi. Atlantik'in iki yakasının önümüzdeki tehditlere ilişkin değerlendirmelerinde ne kadar kopuk olduklarının açıkça ortaya konulması da önemliydi.

Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in yaptığı açıklama doğrultusunda, savunma harcamalarının aşamalı olarak giderek artacağı anlaşılıyor. Ancak bu o kadar da kolay olmayacak. AB üye ülkelerinin önümüzdeki 10 yıl içinde savunmaya 500 milyar euro yatırım yapması gerekiyor ve liderler ortak araçlar üzerinde anlaşmaya varmakta zorlanıyor. Daha önceleri ABD sayesinde savunma harcamalarını GSMH'larının %1'i civarında tutan ve ekonomik alanda ilerleme kaydeden Avrupa ülkelerinin, %2'ye bile zorlanırken, şimdi %5 civarına yükselecek bir savunma harcamasını Türkiye ve İngiltere olmadan nasıl karşılayacağı merak ediliyor.

ABD ve Avrupa arasındaki ayrışma iyice belirginleşti. ABD Başkan Yardımcısı J.D. Vance ise konferanstaki açılış konuşmasının büyük bölümünü Avrupa'yı eleştirmeye ayırdı. Vance, Münih Güvenlik Konferansı'nda, Avrupa bloğunu temel değerlerinden vazgeçmekle suçlayarak "Endişelendiğim, içerideki tehdit" dedi. Sözleri tam olarak şu şekildeydi: "Avrupa'ya karşı en çok endişe duyduğum tehdit Rusya değil, Çin değil, başka herhangi bir dış aktör değil. Endişelendiğim şey içeriden gelen bir tehdit: Avrupa'nın en temel değerlerinden, Amerika Birleşik Devletleri ile paylaştığı değerlerden uzaklaşması,".

Bu konuşma Almanya Başbakanı başta olmak üzere çok tepki çekti. Münih Güvenlik Konferansı Başkanı Christoph Heusgen ise, Vance'nin konuşmasının ardından, Avrupa ile ABD arasındaki uçuruma işaret ederken gözyaşlarını tutamadı. Bu durum " Atlantik ötesi ortak değerler sisteminin sonunun gelmesi olarak yorumlandı ve "Amerika'yla kopuş Avrupa elitleri için travmatik" değerlendirmeleri yapıldı.

61'inci Münih Güvenlik Konferansı'nda Avrupalı liderler, Donald Trump yönetiminin Ukrayna'daki savaş ve Avrupa savunması konusundaki son açıklamaları karşısında hazırlıksız yakalandı.

ABD yetkilileri, Avrupa ülkelerinin barışa dahil olmayacağını belirtirken, euronews.com'un haberine göre bu durum Münih'te endişe ve belirsizliğe yol açtı. ABD'nin Ukrayna Özel Temsilcisi Keith Kellogg'da, Avrupa'nın Washington, Moskova ve Kiev arasındaki yaklaşan barış görüşmelerine dahil edilmeyeceğini vurguladı. Gelişmeler Avrupa'da Ukrayna'nın egemenliğinin tehlikeye gireceği ve Avrupa güvenliğinin zayıflayacağı yönünde korkulara ortaya çıkardı. Bu ise Avrupa liderlerinin paniğe kapılarak ayrı bir zirve düzenlemesinin yolunu açtı.

ABD Başkanı yaptığı açıklamada, Avrupa'nın ve Ukrayna'nın Rusya ile müzakerelerden dışlanabileceğini ima ederken, Savunma Bakanı da Ukrayna'nın NATO üyesi olacağına ya da 2014 öncesi sınırlarına döneceğine inanmanın "gerçekçi olmadığını" söyledi. Oysa müttefikler geçen yıl Washington'da yapılan bir zirvenin ardından Ukrayna'nın üyelik yolunda "geri dönülmez bir yolda" olduğunu belirtmişti. Şimdi Kellogg olası barış görüşmelerine Avrupa'nın barış görüşmelerine katılımıyla ilgili olarak şöyle diyor: "Ben gerçekçilikten yanayım. Bunun gerçekleşmeyeceğini düşünüyorum." Bu Avrupa için tam bir diplomatik kaos ortamı anlamına geliyor. Her şey tersine döndü verilen sözler unutuldu. Avrupa ortada kalakaldı. Bu arada Asya-Pasifik cephesinde ABD yeni sözler vermeye devam ediyor. ABD, Japonya ve Güney Kore diplomatları Almanya'da bir araya gelerek üçlü ortaklıklarını ve bölgesel güvenliğe olan bağlılıklarını teyit etti. 3 ülkenin zirve sonrası yaptığı ortak açıklamada "sarsılmaz" ittifaka vurgu yapılırken, ABD, nükleer yeteneklerle desteklenen genişletilmiş caydırıcılık da dahil olmak üzere Japonya ve Güney Kore'ye yönelik "demir gibi" savunma taahhütlerini yineledi. Peki bu ülkeler ABD'ye nasıl güvenip Çin'i karşılarına alacak ve Avrupa'nın düştüğü duruma düşme tehlikesi yaşayacak…

- Kremlin Sözcüsü Dmitriy Peskov ise yaptığı açıklamada, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile ABD Başkanı Donald Trump'ın telefon görüşmesinin diyalog için güçlü sinyal olduğunu belirterek, "Artık savaşı değil, barışı konuşacağız." dedi. Savaş öncesi Ukrayna meselesinin Minsk anlaşmalarıyla çözmeye çalıştıklarını anımsatan Peskov, "Bu anlaşmalar uygulansaydı, Ukrayna bütün olurdu." şeklinde konuştu.

Zelenskiy buna dayanarak yaptığı konuşmasında, "Avrupa'nın geleceğinin sadece Avrupalılara bağlı olması ve Avrupa ile ilgili kararların Avrupa'da alınması için Avrupa Silahlı Kuvvetleri'ni inşa etmeliyiz," önerisini ortaya attı. "Açık konuşalım, Amerika'nın kendisini tehdit eden konularda Avrupa ile işbirliği yapmayı reddetmesi ihtimalini göz ardı edemeyiz" diyen Zelenskiy, "Ukrayna bizim müdahalemiz olmadan arkamızdan iş çevirmeyi asla kabul etmeyecek ve aynı kural tüm Avrupa için geçerli olmalı," diye ekledi.

Almanya Şansölyesi Olaf Scholz, toplantının ardından basına yaptığı açıklamada Ukrayna'ya Avrupa barış gücü gönderilmesine ilişkin tartışmaların tamamıyla zamansız ve fazlasıyla yanlış olduğunu söyledi. Açıklamasında savaş devam ederken Ukrayna'ya Avrupa barış gücü gönderilmesinin söz konusu olamayacağını vurgulayan Scholz, Bu tartışmayı şu anda yapmak tamamen zamansız ve yanlış. Hatta bu tartışmaların beni sinirlendirdiğini de açık bir şekilde ifade etmek istiyorum dedi. Scholz, "Bu tartışma, Ukrayna'nın onayı olmadan, henüz yapılmamış olan barış müzakerelerinin sonucu üzerine ve Ukrayna'nın masada olmadığı bir ortamda yapılıyor. Açık ve dürüst olmak gerekirse, bu son derece uygunsuz. Sonucun ne olacağını bilmiyoruz." dedi.

- Avrupa Ordusu fikrinin gerçekleşmesi ise şimdiden Avrupa'da bölünmelere yol açtığı görülüyor. Çekya Genelkurmay Başkanı Karel Rehka, Ukrayna'da savaş sona erse dahi Rusya'nın tehdit oluşturmaya devam edeceğini, bu nedenle ordunun kapasitesinin artırılması gerektiğini savundu. Macaristan Dışişleri Bakanı Peter Szijjarto ise, Fransa'da "Rusya-Ukrayna Savaşı" gündemiyle acil toplanan Avrupalı liderleri Ukrayna'da bir barış anlaşmasını engellemek için toplanmakla suçlayarak, "Savaş yanlısı, Trump karşıtı, hayal kırıklığına uğramış Avrupalı liderler sürekli olarak yangına körükle gidiyorlar" dedi. Tartışmaların önümüzdeki günlerde daha da artacağını rahatlıkla söyleyebiliriz.

ABD için Avrupa Dışında Yeni Transatlantik İttifak Arayışı mı?

Konferans sonucunda, Avrupa'nın kendi caydırıcılığı ve kabiliyetleri konusundaki tartışmalar hız kazandı. Ancak daha önce belirttiğimiz gibi ne Avrupa ne de Avrupalı liderler buna hazır değil.

Kararlar ve konuşmalar telaşın ve hazırlıksızlığın emarelerini üzerinde taşıyor. Ekonomik açıdan Avrupa'nın en güçlüsü Almanya'nın ekonomik sıkıntıları nedeniyle Berlin'in Avrupa düzeyindeki sesi zayıfladı gibi gözüküyor. ABD ise bir yandan Avrupa'yı eleştirirken, Ukrayna'daki kritik madenlerin ve ekonomik çıkarlarının peşinde. Ona göre Ukrayna, trilyonlarca dolar değerindeki madenlerin üzerinde oturuyor ve ABD bundan istifade etmeli. Trump verdiği bir mülakatta, ABD'nin Ukrayna'ya askeri desteğinin devamının, askeri teçhizat da dahil olmak üzere çok çeşitli günlük ve yüksek teknoloji ürünü cihazlarda kullanılan kritik hammaddelere ilişkin 500 milyar dolarlık bir anlaşmaya bağlı olabileceğini öne sürdü. Çin, lityum, galyum ve germanyum dahil olmak üzere bu malzemelerin bir kısmının küresel madencilik ve işleme faaliyetlerinin önemli bir kısmını kontrol ediyor.

- Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy ise ABD'nin Ukrayna'nın kritik minerallerine erişimini içeren anlaşma önerisini, Kievin talep ettiği güvenlik garantileri sağlanmazsa işe yaramayacağını söyledi. Ancak, sanki sonuçta ABD bir şekilde istediğini alacak gibi duruyor. ABD'nin Ukrayna'nın kritik mineralleri üzerindeki kontrolü ile sınırlı kalmayan bu planın, limanlardan altyapıya, petrol ve doğal gazdan ülkenin daha geniş kaynak tabanına kadar hemen her şeyi kapsadığı açıkça görülüyor. El koyma gerekçesi ise şöyle açıklanıyor: Düşmanların eline geçmesin diye. Bunun için ABD, Rusya ile anlaşabileceğinin sinyallerini bile veriyor.

Neticede, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana Avrupa, ABD'nin gücüyle desteklenen bir 'güvenlik Çemberi' içinde varlığını sürdürdü. Ancak Trump, Ukrayna planı ile Avrupa'yı kapana kıstırmış ve çaresizlik içindeki Avrupa'ya her istediğini yaptıracak gibi gözüküyor. ABD liderleri arasında ise bu kapanın dışına çıkabilecek, Türkiye'yi yanına almak gibi, jeopolitik hamleleri yapacak kollektif akıl henüz oluşmamış gibi gözüküyor. Avrupa liderleri Trump kadar durumu değiştirebilecek alternatifler yaratmakta çok yavaş ve etkisiz görünüyor. Nitekim konferans sonrası, Avrupa'nın Ukrayna'da savaşın sona erdirilmesine yönelik barış müzakerelerinde masa dışı kalması endişesiyle Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından Paris'te gerçekleştirilen gayriresmi Avrupa Biriği (AB) liderleri toplantısının sonucu tam bir teslimiyet ve çaresizlik görüntüsü içeriyor.

Toplantı sonunda Scholz'un, ABD ve Avrupa'nın Ukrayna planı konusunda ayrılığa düşmemesi gerektiğini vurgulaması ve NATO, içinde hareket edilmesi gerektiğini vurgulaması bunun en açık ifadesi. ABD'yi çıkarları ve bekası bağlamında bir tehdit olarak görmeye başlayan Avrupa, başta Çin ve Rusya olmak üzere, diğer aktörlerle yeni bir denklem ve denge ilişkisi oluşturmaya çalışacak mı? Pekin, Rusya'sız bir Çin arayışına karşı ancak Avrupa'yla ilişkilerini daha ileri boyuta taşıyabilir. Rusya'nın burada ABD ile birlikte atacağı adımlar, Çin ve Avrupa boyutunda önemli olacak ve yakından izlenecektir. Dolayısıyla Trump'ın iş adamı zihniyetiyle bu kafa karıştıran çıkışları, çok kutuplu dünya sürecini ve kaotik ortamı Avrupa boyutuyla daha da artıracak gibi görünüyor. Ancak Avrupa'nın böylesi bir ortama ne hazırlıklı olduğunu ve ne de Trump'a karşı koyacak gücünün olduğunu söyleyebiliriz. Trump önceki döneminde Avrupalı liderleri iyi analiz etmişti. Şimdi ise onların pek fazla etkili olamadıkları gerçeği ile hareket ediyor. NATO ve ABD olmadan Avrupa'nın hareket edemeyeceği gerçeğini iyice anladı. Trump ve ABD, artık fikir üretme yönünden de kısırlaşmış Avrupa'ya, en azından yeni bir düşünce gerçekleştirene kadar bir süreliğine her istediğini yaptırılabileceğini değerlendirebiliriz.

Sonuç olarak, bugüne kadar transatlantik ittifak sayesinde Avrupa'yı kontrol eden ve bunun maliyetini karşılayan ABD'nin yeni yönetiminin ekonomik bir bakış açısıyla bölge için para harcamaktan ziyade, maliyetleri Avrupa ülkelerinin karşılamasını öngören politikaların başlangıçta belirgin bir kırılmaya, sonrasında ise parçalanmaya ve çöküşe yol açtığı görülüyor. Soğuk Savaş ortamının ve daha da ötesinde II. Dünya Savaşı sonrasında kurulan düzenin ortadan kalktığını görmezden gelen Avrupa liderlerinin ise olayın şaşkınlığını yaşadıkları ve panikle kendi güvenliklerini sağlayacak yeni oluşumlar için çözüm üretmeye çalıştıkları görülmektedir. Ancak bunun sağlanması ve kısa vadede oluşturulmasının hiç de kolay olmayacağı görülmektedir. Bu gerçekten hareketle yapmış olduğumuz analizde, 2025 yılındaki konferansı, "Avrupa'nın Çaresizliği ve 2025 Münih Güvenlik Konferansının Çöküşün Gözyaşlarıyla İlanı" olarak isimlendirdik. Kesin olan bir şey varsa o da kendi jeopolitikleri yerine, ezbere başkalarının rüyalarını görmeye devam edenlerin sonradan pişmanlığı oldukça maliyetli oluyor.

Devam eder mi bu tartışılabilir ancak, 2026 Münih Güvenlik Konferansının yapılıp yapılmayacağı şüphelidir ve şunu açıklıkla ifade edebiliriz ki gerçekleşse bile artık zerre kadar önemi olmayan bir etkinlik olacaktır. Böylesi bir ortamda "Antalya Diplomasi Forumu" öne çıkabilir mi? bunu da ayrıca sonraki yazılarımızda değerlendirelim.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2022, 21 Şubat). Kollektif çaresizlik: Beşinci büyük kırılma ve Münih Güvenlik Konferansı'nın çöküşü. SDE Köşe Yazısı.

Birnbaum, M., Morris, L., & Hudson, J. (2020, 15 Şubat). At Munich Security Conference, an Atlantic divide: U.S. boasting and European unease. The Washington Post.

Bunde, T., et al. (2022, Şubat). Munich Security Report 2022: Turning the tide —Unlearning helplessness. Munich Security Conference. https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2022/

Deutsche Welle Türkçe. (2021, 20 Şubat). Biden'dan Avrupa'ya "ABD geri döndü" mesajı. https://www.dw.com/tr/bidendan-avrupaya-abd-geri-d/a-56631672

Knight, B. (2020, 15 Şubat). Munich Security Conference: France's Macron envisions new era of European strength. Deutsche Welle.

Munich Security Conference. (2020). Munich Security Report 2020: Westlessness. https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2020/

Özdemir, Ş. (2004). Bilgi sosyolojisi açısından Doğu ve Batı. Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, 1(1).

Spengler, O. (1997). Batının çöküşü (G. Scognamillo & N. Şengelli, Haz.). Dergâh Yayınları.

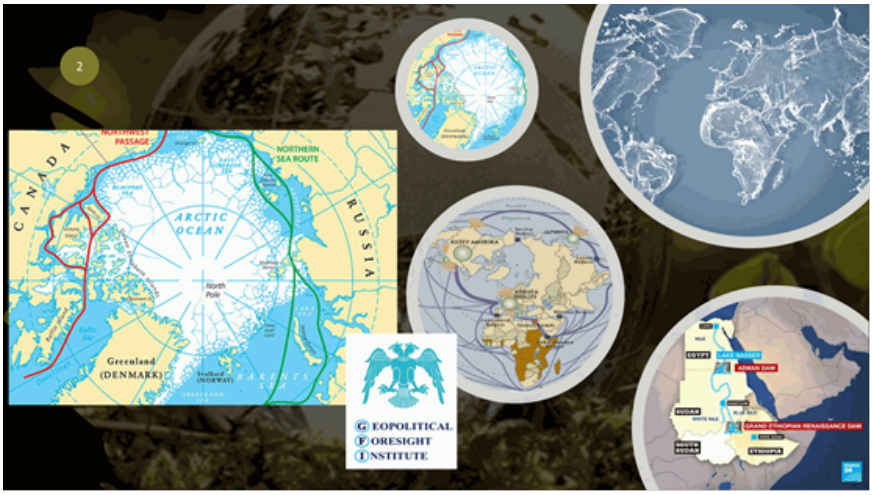
Steinmeier, W. F. (2020, 14 Şubat). Opening of the Munich Security Conference. Munich Security Conference.

Stoltenberg, J. (2020, 15 Şubat). Opening remark. Munich Security Conference.

Yurttaşer, A. M. (2017). Uluslararası Münih Güvenlik Konferansı raporu, 2017.

BÖLÜM 14

DEĞİŞEN VE ISINAN DÜNYADA SU JEOPOLİTİĞİ

Her geçen gün öngörüler doğrultusunda şartların zorlaştığını görüyoruz…

Şimdi bunca önemli olay arasında sırası mı? diyebilirsiniz, ama belki de tam sırası. Bunu anlamak için bir gün size su verilmemesi yeterli olacaktır sanırız.

Jeopolitik, devletlerin coğrafi özellikleriyle, siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilimdir. Coğrafyanın devletlere sağladığı avantaj ve dezavantajları konu alır. Bu özellikle soğuk savaş döneminde ve sonrasında önem kazanmış ve uygulama alanına konulmuştur. Bu anlamda Brzezinski, 21. Yüzyılda ekonomik ve siyasi küresel üstünlüğü sürdürebilmenin jeostratejik gereklerini kavramlaştırmıştır (Demiray: 2006:142,143).

Su jeopolitiği ise sahip olunan veya olunamayan su kaynaklarının ve buna dayalı varlıkların devletlere sağladığı veya kaybettirdikleri ve bunun siyasi alana yansıtılması ile ilgilidir. Jeopolitik ortam değişirken iklim ve coğrafyadan farklı olarak şüphesiz bu alanda da bir değişimi yaşıyoruz ki bunun geleceğimiz açısından birçok önemli etkisi olacaktır.

Tüm dünyanın giderek etkisi artan bir ısınmanın etkisinde olduğu artık herkes tarafından biliniyor. Peki bu ısınmanın etkisi jeopolitik alanda nasıl hissedilecek? Bundan maksadımız stratejiler, ekonomik ve kültürel politikalar nasıl değişecek? Şunu daha başlangıçta ifade edelim ki bazıları bu konuda çalışmalara yıllar önce zaten başladı. Diğer bazıları bir şeyler biliyor, belki söylüyor, konuşuyor ancak hiçbir şey yapmadan bekliyor. Büyük bir çoğunluğun ise gündelik koşuşturmaca ya da kontrollü uğraştırmadan dolayı olanlardan haberi bile olmuyor!

Dünya ve ülkeler için suyun artık jeopolitik ve jeostratejik bir öneme sahip olduğu yadsınamaz. Yaşam kaynağı olan suyun yerini şimdilik hiçbir içecek maddesi alamaz. Bir yaşam gerekliliği olan suyun küresel ısınma ve yanlış kullanım nedeniyle azalması yanında diğer taraftan bir güvenlik tehdidi olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

2050 yılında dünya nüfusunun 9,7 milyar olacağı ve bu nüfusun %52'sinin ise su stresi yaşayan bölgelerde yaşayacağı tahmin edilmektedir (Water Stress to Affect 52% of World's Population by 2050, 2021). Su sorunu dünya üzerinde 3 milyardan fazla nüfusu etkileyen bir sorun haline gelmiştir (Pflieger G, De. Pryck K., 2023).

2020 Küresel Su Raporu verilerine göre, kişi başına düşen tatlı su miktarı 25 yılda %20'den fazla azalmıştır. Yakın bir gelecekte dünyadaki insanların yarısı bu yaşam kaynağından mahrum kalma riski ile karşı karşıyadır (Laimé, 2006:16).

Tedbir alınmadığı takdirde dünya su sorunlarından giderek daha fazla etkilenecektir.

Yakın bir gelecekte dünya nüfusunun en az yarısı bu yaşam kaynağından mahrum olma riski ile karşı karşıya bulunmaktadır. Bu sorunların çoğunun, 1960'lı yıllardaki Suriye ve Irak, 1970'li yıllardaki Mısır ve Etiyopya ve 1990 yılındaki Ürdün ve İsrail arasındaki sorunlar gibi çatışmaya dönüşme riski de bulunmaktadır (Dinar, 2007:22-23).Hindistan, Pakistan, Tacikistan, İran, İsrail, Mısır, Etiyopya ve Afghanistan gibi ülkeler bu bakımdan aynı riskleri taşımaktadır.Arctic Denizinin ısınmasıyla oluşacak yeni ortamın jeopolitik ortama nasıl bir jeopolitik mücadele olarak yansımaya başladığı ise zaten ortadadır. İsrail'de Netenyahu'nun Süveyş Kanalını devre dışı bırakacak Akabe Körfezi-Akdeniz açılım projesi ile Panama Kanalı üzerindeki ABD istekleri de buna katılabilir.

Dünya ülkelerinin %70'inde içme suyu kokusu ve sudaki klor oranı, tüketicileri şişelenmiş su kullanımına itmektedir (Paulich, 2013). Bu suyun metalaşmasına neden olmaktadır. Karayipler'in bazı adalarında suyun metre küp fiyatı yaklaşık 12 Euro'yu bulurken, Avrupa'da tüketicilerin su için ödedikleri bedel yıllık bir aylık asgari ücrete eş değerde bir tutar olarak sorgulanmaktadır (Paulich, 2013).

Ekonomik açıdan ele alındığında suyun değeri zaman zaman petrol gibi bir enerji kaynağı ile karşılaştırılmaktadır. 2016'da bir galon petrol fiyatının sudan ucuz bir değere düşmesi piyasaları tedirgin etmiştir (Morgan, 2016).

Aynı şekilde 2020 başlarında küresel Covid-19 salgını ve Suudi Arabistan ile Rusya arasındaki petrol fiyat savaşı, petrol fiyatlarını yeniden sudan ucuz bir fiyata düşürmüştür. Avrupa Su Dayanışma (SEE) platformu, suyu yaşamın, kültürel çeşitliğinin ve etik değerlerin sürdürülmesine katkı sağlayan bütün medeniyetlerin temel bileşeni olarak tanımlamaktadır.

Gelecekte su alanlarına sahip ülkelerin, su problemi çeken ülkeler nezdinde "suyun uluslararası ortak kullanım hakkı" adı altında bir siyasi baskıya maruz kalma ihtimalini beraberinde taşımaktadır.

Endüstrinin ve tarım alanlarının ölçüsüz su çekimleri bu şekilde devam ederken, evsel su kullanımı da 1960 yılından beri son 50 yılda %600 oranında artış göstermiştir (Otto & Schleifer, 2020). Susuzluk probleminin insanlığın çözüm üretilmesi gereken en önemli temel sorunlarından birisi olduğu konusu, siyasi, ekolojik, ekonomik, sosyolojik ve hatta kültürel açılardan yadsınamaz.

UNICEF'in araştırmalarına göre, her gün milyonlarca kadın ve çocuk 8,3 milyon gün ve 22.800 yıla eşit olan 200 milyon saatlik bir zamanı evlerine su taşımak için harcamaktadırlar (UNICEF: Collecting Water Is Often a Colossal Waste of Time for Women and Girls, 2016).

Güncel verilere göre kirli sudan kaynaklı ölüm sayısı yılda 3,5 milyon civarındadır. Bu ölüm oranının %61,5'ini ise çocuklar oluşturmaktadır (Deaths from Dirty Water, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'ne göre 2025 yılında dünya nüfusunun yarısı su sıkıntısı çeken bölgelerde yaşayacaktır.

Kirlenmiş su kaynakları ishal, kolera, dizanteri, tifo ve çocuk felci gibi hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır.

Kirli içme suyuna bağlı her yıl 500.000'e yakın ishale bağlı ölüm olduğu tahmin edilmektedir.

Dünyada en azından 2 milyar insan, dışkı ile kirlenmiş bir içme suyu kaynağı kullanmaktadır.

Gereken radikal tedbirler alınmadığı takdirde; insan, endüstrileşme, modernleşme, kentleşme ve küresel ısınma faktörlerine bağlı kısır döngünün, küresel su stresi sorununun tüm dünyayı etkileyecek bir şekilde gelecek yıllar içinde etkisini sürdüreceği öngörülmektedir.

Tartışmalı sınır veya ortak bölgelerde bulunan su rezerv kaynaklarının yeni bölgesel çatışmaları artırma riski suyun küresel değerinin artması ile birlikte çoğalacaktır.

Ülkeler açısından su havzalarına sahip olmak bir avantaj olarak görülse de ülkelerin sahip olduğu su rezervlerinin küresel bir ortak payda sayılması belli çatışma risklerini de beraberinde taşımaktadır.

Küresel boyutta, su havzalarına doğru bölgesel coğrafi göçlerin yaşanması ve nüfus dengelerinin etkilenmesi sorunu suya bağlı bir küresel sorun olma riskini taşımaktadır. Özetle, küresel düzeyde bir işbirliği ile su sorunlarının çözümüne yönelik acil önlemlerin alınması gerekmektedir. İnsanlık altın olmadan da yaşayabilir, ama susuz asla yaşayamaz.

Şimdi de su konusu üzerinden Avrasya Jeopolitiğinde son dönemde yaşanan gelişmeleri anlamlandıralım.

Bilindiği üzere su yollarını ve bu yollar üzerindeki boğaz ve kanalları kontrol etmek jeopolitik açıdan bir üstünlüğü ifade eder.

Geçtiğimiz yüzyılda ABD, Hint Okyanusu ve Pasifik üzerindeki boğaz ve geçitleri kontrol ederek, Avrasya coğrafyasındaki deniz hakimiyetini sağlamayı başarmıştı. İkinci Dünya Savaşı esnasında ABD, bu yolları kontrol ettiğinden, ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarına ulaşamayan Japonya yenilgiye uğratılmıştı.

Günümüzde ise ekonomik alanda hızlı bir gelişme gösteren Çin, aynı duruma düşmemek için çemberi Pakistan ile ulaşım alanında geliştirdiği işbirliği ve eski İpek Yolunu tekrar canlandıracak "Bir Kuşak, Bir Yol" projesi ile aşmaya çalıştı.

Ancak 21'inci yüzyılın başında Avrasya jeopolitiğini etkileyen önemli bir husus ortaya çıktı: Arktik Denizi. Burası Kuzey Kutbu'nu da içeren, buzlarla kaplı bir denizdir.

İklim değişikliği ve küresel ısınma nedeniyle bu denizdeki buzullar erimeye başlamıştır. Bu nedenle daha önce sadece özel yapım gemilerle geçilebilen bu alan, günümüzde Temmuz ve Ekim aylarında kısmen kullanılmaya başladı. Üstelik Arktik'deki buzullar her 10 yılda bir %15'e yakın bir oranda azalmaya devam ediyor. Muhtemelen 2050'li yıllarda bu alanda buzlar tamamen erimiş olacak. Bu da alanı giderek stratejik bir ticaret rotası haline getiriyor. Ancak bu ticaret yolunun çoğu, Rus ekonomik bölgesine bitişik sulardan geçiyor ve burayı kullanacak gemilerin Rus yetkililerden izin alması gerekiyor. Diğer taraftan bu ticaret yolu, tedbir alınmadığı takdirde, ABD donanması tarafından kontrol edilen yolların bypass edilmesi anlamına geliyor. Rekabet de bu noktalarda başlıyor.

Bu yol; Çin, Japonya ve Kore gibi bölgelerden Avrupa'ya ulaşım süresini ve ulaşım maliyetlerini önemli ölçüde azaltıyor. Örneğin, Güney Kore'den çıkan bir gemi Süveyş Kanalı güzergahını kullanarak 45-46 günde Almanya'daki bir limana ulaşabiliyorken, Kuzeyden Arktik Denizi üzerinden bu süre neredeyse 15-20 güne düşebiliyor.

2014 yılında, Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesinden sonra ABD, Rusya'nın Arktik Bölgesi ile birlikte diğer bölgelerdeki enerji hakimiyetini kırmak için somut adımlar atmaya başladı. Bu alanlara Doğu Akdeniz'deki potansiyel kaynaklar da dahildi. ABD bu bölgeyi Rusların kontrolüne bırakmak istemiyor. Bu da ABD'nin, Arktik Bölgesinden Hint Okyanusuna kendi kontrolünde bir hat oluşturma girişimini açıklamaya yetiyor. ABD Başkanı Trump'ın Grönland, Kanada ve Panama üzerindeki taleplerini de.

Böylece sadece enerji alanında değil, ekonomik olarak da AB ile Rusya ve Çin arasında bir ABD egemenlik alanı yaratılarak, Rusya ve Çin'inde kontrol edilmesi mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak; Arktik-Hint Okyanusu bağlantısının, ABD açısından jeopolitik bir gereklilik olarak ortaya çıktığı görülüyor. Bu hattın kontrol altına alınması ise Tüm Avrasya coğrafyasının kontrol altına alınması anlamına geliyor. Hat, Finlandiya'nın ve İsveç'in NATO üyeliği ile tamamlandı.

Bu anlaşılmadan; Sudan'daki olaylar tam olarak anlaşılamıyor, Doğu Akdeniz'de ve Yunanistan'da ABD faaliyetleri anlamlandırılamıyor, Ukrayna'daki çatışmalar ve Finlandiya'nın ve İsveç'in neden ısrarla NATO'ya üye yapılmaya çalışıldığı üzerine ilgisiz yorumlar yapılmaya devam ediliyor.

Kısaca, su ve suya bağlı jeopolitik giderek daha fazla önem kazanıyor, kişisel olduğu kadar, ülkeleri ve hatta ittifakların geleceğini etkiliyor ve bu alanın daha ayrıntılı çalışılması gerekiyor.

KAYNAKÇA

Aqueduct Water Risk Atlas. (2019). 2040, pessimistic, water stress. World Resources Institute. https://www.wri.org/applications/aqueduct/water-risk

Demiray, M. (2006). Soğuk Savaş sonrası değişen güvenlik stratejileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 11(2).

Dinar, S. (2007). Water: A source of conflict or cooperation? In V. I. Grover (Ed.), Water: A source of conflict or cooperation? (pp. 21–38). Science Publishers.

Deaths from dirty water. (2020). The World Counts. https://www.theworldcounts.com/challenges/planet-earth/freshwater/deaths-from-dirty-water/story

Laimé, M. (2006a). La planète en danger: Quand l'eau devient une denrée rare. Le Monde diplomatique (L'Atlas géopolitique).

Laimé, M. (2006b). Quand l'eau devient une denrée rare. In A. Gresh, J. Radvany, P. Rekacewicz, C. Samary, & D. Vidal (Eds.), L'Atlas du Monde diplomatique (pp. 16–17). Armand Colin.

Morgan, R. (2016, January 7). Oil is now cheaper than water. New York Post. https://nypost.com/2016/01/07/oil-is-now-cheaper-thanwater/

Otto, B., & Schleifer, L. (2020, February 10). Domestic water use grew 600% over the past 50 years. World Resources Institute. https://www.wri.org/blog/2020/02/growth-domestic-water-use

Paulich, P. (2013, April 25). Nouvelles solutions pour la crise de l'eau. Le Monde diplomatique.

Pflieger, G., & De Pryck, K. (2023). Contextualizing discourses of climate delay: A response to Lamb et al. (2020). Global Sustainability, 6, e20, 1–2.

UNICEF. (2016). Collecting water is often a colossal waste of time for women and girls.

Water stress to affect 52% of world's population by 2050. (2021).

BÖLÜM 15

ÜLKEMİZDE ANTROPOLOJİ BİLİMİ: DIŞLAYANLAR VE ÖNEM VERENLER

10 Mart 2025

Önemini bir türlü anlatamadığımız bir konu. Toplumu birleştirici yönde kullanılabilecek bir bilim dalı nedense hep dışlanıyor veya dışlanılması isteniyor… Aman dikkat!

2000 yılında, çalıştığım kurumda, diğer alanların yanında "antropoloji" konusunda da lisansüstü eğitim için kurum adına öğrenci gönderme planını, kurumun en üst yöneticilerinden birine sunduğumuzda, "ne işimiz var kafatası eğitiminde" denilerek dosya üzerimize fırlatılmıştı da dosyayı yerden toplayıp, sabırlı bir şekilde antropolojinin ne olduğunu anlatana ve yöneticimizi ikna edene kadar kan ter içerisinde kalmıştık.

Bugün de durum pek farklı değil. Batılı ülkeler her yıl on binlerce antropolog yetiştirip alana salarken, bizde antropoloji yazınca internette hemen ilkel insan ve kafatası ile özdeş resimler ve yazılar çıkıyor. Antropoloji, konusu ve faaliyet alanlarının bilinmeyişi ise bu konuda uğraş verenler için rahatsızlık verici. Geçtiğimiz haftalarda, bir televizyon programında, konuşmacının saatlerce antropolojinin sadece zararlarından söz etmesi üzerine de artık bu yazıyı kaleme almaya karar verdim.

Ortada gerçekten anlaşılmaz bir durum var. Dünyada en fazla sosyal ve kültürel saldırıya maruz kalan ülke Türkiye olmasına rağmen, nedense ülkemizde Antropoloji bilimine karşı bir uzak durma hatta dışlama söz konusu. Bu durum, bilinçli ve kötü niyetli olması kadar, bu bilimin uğraşı alanının yeterince bilinmemesinden de kaynaklanıyor. Oysa gelmişler ülkemizi köy köy, mezra mezra incelemişler, bizi birbirimizden farklı gösteren ve ayrıştıran her türlü haritamızı boy boy ayrıntılı olarak çıkarmışlar da kendimize ait bilgileri bile buralarda araştırıyoruz.

Antropoloji, kelime anlamı ile "insan bilimi" demektir (Alpar, 2014:5). İnsanları, toplumları ve kültürleri çeşitli tekniklerle inceler, kültürel örüntüleri ortaya çıkararak çıktılarını yine toplumun hizmetine sunar. Peki konusu insan olan bir bilim neden reddedilir? Konuyu üstünkörü yarım yamalak biliyorsa veya bildiğini zannedip eksik olarak anlatıyorsa bu mümkün. Diğer taraftan sizin üzerinizde uygulanan kontrol yöntemlerini anlamamanız ve toplumunuzu bir arada tutacak yöntemleri geliştirmeniz istenilmiyorsa da mümkün.

Zaten öyle de oluyor ve antropoloji yanlış ve bilinçli bir şekilde ya "sömürge bilim" ya da başımıza geldiği şekilde," frenoloji" ile karıştırılarak "kafatası bilimi" olarak sembolleştiriliyor. Bu noktada "frenoloji", 1800'lerde Avusturyalı hekim, fizyolog ve nöro-anatomist Franz Joseph Gall tarafından geliştirilmiş olsa da (Graham, 2001), Gall'in kendisi bile bu ismi kabul etmeyerek disiplinin adının "kraniyoskopi" olduğunu iddia etmişti. Bu deyim, kafatasının ölçülmeyen özelliklerinin göz muayenesinde incelenmesi anlamına geliyordu. Günümüzde pek dayanağı bulunmayan ve sahte olduğu defalarca kanıtlanmış (Parker, 2018:25-35) bu bilimin öne sürdüğü fikirlerin, yanlış olduğu bilim insanlarınca ifade edilmesine rağmen, antropoloji bilimi ile ilişkilendirilmesinin kasıtlı olduğu değerlendirilmektedir.

Antropoloji'nin bir sömürge bilimi olduğu iddialarına gelince. Şüphesiz bu sizin antropoloji bilimini hangi amaçla kullandığınıza bağlı. Şöyle ki esas itibarıyla antropoloji, insanları ve onların kültürel yapılarını inceler ve "insanlar ve toplumlar neden birbirlerine benzerler veya neden birbirlerinden ayrılır" sorularına cevap arar (Güvenç, 1996: 38). Yani, diğer bilimler gibi antropoloji bilimi de iyi ya da kötü amaçla kullanılabilir. Farklılıkları araştıran antropoloji, ayrışmaya ve çatışmaya götürürken, benzerlikler ve uzlaşmacı özellikler üzerine yoğunlaşmak; barışa, istikrara ve birlikteliğe ulaştırır.

Bunun anlamı, antropolojiyi kullanarak toplumları bölebildiğiniz kadar, toplumu/toplumları bir araya getirebilir, birleştirebilir, uzlaştırabilir ve toplumsal barışı sağlayabilirsiniz de.

Emperyalist ülkeler ele geçirdikleri bölgeleri kontrol etmek amacıyla bu bilimi uzun süre kullanmışlar, sömürdükleri toplumların kültürel örüntülerini en ince ayrıntısına kadar çıkarmışlar ve çoğu zaman aralarındaki sorunları büyüterek, ötekileştirerek veya sorunlar çıkararak bu toplumları birbirlerine düşürmeyi başarmışlardır. Bunu yaparken de gerektiğinde bilgileri çarpıtmaktan da geri durmamışlardır (Havilant, 2008:46).

Ayrıştırıcı, bölücü ve birbirine düşürücü araştırmaların, etik ilkelerin dışında gerçekleştiğini biliyoruz. Oysa kişinin kendi ahlaki duruşu, etik olmayan davranışlara ve araştırmalara karşı en güçlü silahtır (Gürsoy: 2008). Antropoloji biliminin birleştirici olan ve birçok durumda görmezden gelinen yönü işte bu ahlaki etik duruşla ilgilidir. Bu duruş toplumu tanımak, sorunları tespit etmek, birleştirmek, bir araya getirmek, barışa, huzura ve geleceğe taşımak için kullanılabilirse bir anlam ifade eder ve ahlaki olmayan bölücülüğe karşı bir panzehir görevini görür. Belki de bu nedenle toplumu bölen anlayış antropolojik araştırmalara karşı bir yanlış algı oluşturma çabasındadır.

Görevim gereği 2 yıl süre ile Afrika'da bulundum. Bu süre içerisinde Batılı ülkelerin her yıl binlerce antropolog yetiştirip, bu kıtaya araştırma bursları ile master ve doktora tezlerini yazmak üzere gönderdiklerine şahit oldum. Antropologlar her yere, her köye, her mezraya dağılmışlardı ve araştırmadıkları bir konu neredeyse kalmamıştı. Bir antropoloji profesörünün; farelerin cirit attığı, pencere ve camları olmayan bir toprak kulübede yıllarca kaldığını, onların dillerini ve geleneklerini onlardan daha iyi bildiğini gözlerimle gördüm, kulaklarımla duydum. Yanında kaldığı aile kendi ailesi gibi olmuştu adeta. Araştırma yaptığı alanı kendi toplumundan daha iyi tanıyordu ve onlara ait her şeyi biliyordu. Ülkemize gelince, fedakârca çalışan ve konusuna hakim olan araştırmacılarımız ve akademisyenlerimiz bir tarafa ayrılırsa, şu an alanda kaç sosyolog, antropolog veya diğer alandan araştırmacılarımız var acaba? Şehirde yaşayıp, kısa süreli gidip gelmelerle üstünkörü ne kadar insanlar tanınabilir. Birkaç gün gidip gelmelerle yazılan yazılar ne kadar doğruyu yansıtabilir? 5 yıl alanda yörenin şartlarına göre yaşamış, onların yaşamlarına dahil olmuş araştırmacı, akademisyen, devlet görevlisi sayımız kaç kişidir acaba?

Gitmediğimiz köy, tanımadığımız insan bize yakınlaşmaz, tam tersi uzaklaşır. Ciddi manada, her yönüyle ayrıntılı olarak ülkemizi bilmek, insanımızı tanımak, sorunlarını yerinde tespit etmek ve kurumlar arasında iletişimi sağlayarak, birleştirmek zorundayız.

Antropoloji bilimi bunu mümkün kılacak bilimdir. Aynı hizaya gelmeden, aynı düşünceyi paylaşmadan, empati sağlamadan, sadece etnosentrik (kendi kültürünü merkeze alan) bir anlayışla antropolojik araştırma yapılamaz. Ancak ülkemizde, söylediğimiz anlamda toplumla bütünleşecek sosyal ve kültürel antropolog yetiştiren bölüm sayısının yeterli olmadığını söyleyebiliriz. Bazı üniversitelerimizde, sözde antropoloji bölümü vardır ancak sadece kâğıt üzerindedir. Hatta ismi antropoloji olduğu halde, bazılarında senelerdir antropolog yoktur. Bu bölümlere ilişkisiz bölümlerden akademisyenler alınarak, belirttiğimiz görevleri yerine getirecek antropologların yetiştirilmesinin önüne geçilmiştir.

Kısaca, bir toplumda birlik ve beraberliğin sağlanması ve yıkıcı faaliyetlerin önüne geçilmesi sosyoloji ve antropoloji gibi bilimlerin önemli bir araştırma ve çalışma konusudur. Oysa antropolojiyi kullanarak toplumu bölmeye çalışanlar, diğer taraftan birleştirici antropoloji biliminin uygulamaya geçişi önlemek için antropolojiyi küçümseme ve önemsiz bir bilim dalı olarak gösterme çabasındadır. Bir kısım yorumcu ise antropoloji bilimini tam olarak bilmediğinden, bu algı oluşturma çabalarına bilgi eksikliği ile ortak olmaktadır.

Bu vesile ile antropoloji biliminin ülkemizdeki en önemli isimlerinden olan ve yüzlerce bilim insanının yetişmesine fedakârca katkıda bulunan mütevazi bilim insanı Prof. Dr. Akile Gürsoy hocamıza da buradan teşekkür etmek ve saygılarımızı sunmak istiyorum. Onların çabası ve akademik çalışmaları ile bu bilim alanı ülkemizde bir yer edindi. Katkılarınız ve liderliğiniz için teşekkür ediyoruz. Sağ olun sayın Hocam iyi ki varsınız.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2014). Antropolojik bakış açısıyla stratejik dünya tarihi. Palet Yayınları.

Büyük Lûgat ve Ansiklopedi. (t.y.). Etnosantrizm. Meydan Larousse (Cilt 4).

Graham, P. (2001). Frenoloji: Zihnin gizemlerini ortaya çıkarmak. American Home Treasures.

Gürsoy, A. (2008). Araştırma yöntemleri [Antropoloji ders notları]. Yeditepe Üniversitesi.

Güvenç, B. (1996). İnsan ve kültür. Remzi Kitabevi.

Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D., & McBride, B. (2008). Kültürel antropoloji. Kaknüs Yayınları.

Nedir Ne Demek. (2025, 9 Mart). Kraniyoskopi ne demek? https://www.nedirnedemek.com/kraniyoskopi-ne-demek

Parker Jones, O., Alfaro-Almagro, F., & Jbabdi, S. (2018). An empirical, 21st-century evaluation of phrenology. Cortex, 106.

Van Wyhe, J. (2002). The authority of human nature: Franz Joseph Gall's Schädellehre. The British Journal for the History of Science.

BÖLÜM 16

JEOPOLİTİK VE ANTROPOLOJİK YÖNÜYLE MISIR İZLENİMLERİ

28 Mart 2025

Kültür bir birikimdir. Öğrendiklerin seninle giderse bu birikim nasıl oluşacak? Gittiğimiz ve gördüğümüz yerleri anlayabildiğimiz kadarıyla yazıya döküyoruz ki üstüne ilave edilerek geliştirilsin ve sonraki çalışmalar için kullanılabilsin…

Gittiğimiz ülkeler hakkındaki izlenimlerimizi paylaşmayı seviyoruz. Bu açıdan, bir tarihçi ve kültürel antropolog olarak, yaklaşık 10 gün süre ile ziyaret ettiğimiz ve dolaştığımız Mısır, kaleme alınabilecek güzel bir tecrübe oldu.

Bilindiği üzere jeopolitik birçok alanın konusu olmakla birlikte esas olarak; strateji, ekonomi, tarih ve kültür konularını içeriyor. Mısır gibi binlerce yıllık tarihi, geniş bir coğrafyayı ve buna dayalı ekonomik düzeni birkaç sayfada kaleme almak şüphesiz biraz zor, ancak önemli noktaları gündeme getirmek mümkün. Bu yazımızda Mısır ile ilgili olarak, tespit ettiğimiz gözlem ve izlenimlerimizi bilimsel bir bakış açısı ile ortaya koymak istiyoruz.

Binlerce yıl derinliğe ulaşan Mısır coğrafyası, Nil nehrinin akışına göre "Yukarı Mısır" (Mısır'ın güneyi) ve Nil Nehrinin döküldüğü yere yakın "Aşağı Mısır" olarak ikiye ayrılıyordu.

MÖ 5000'lerde bile Nil Vadisi civarında yaşayan küçük insan topluluklarının tarımsal faaliyetler üzerinde etkili bir denetim sağlama yanında, hayvan yetiştiriciliği, ev ve süs eşyaları yapımında bir gelişme sağladığını biliyoruz (Hayes, 1964: 221-224). Bu belki de bölgedeki bugünkü reel durumun ötesinde oldukça gelişmiş bir görünüm sergiliyordu.

Bu dönem aynı zamanda Ortadoğu'nun Asya bölgesi, özellikle Filistin ile irtibatın sağlandığı dönemdir. MÖ 4000 öncesi, Mısır daha farklı bir iklime sahipken bu tarihten itibaren Nil Nehri çevresi hariç, bölgede kuraklaşma ve çöl iklimi hüküm sürmeye başlamıştır. Mısır coğrafyasında MÖ 4000'lerden itibaren ilişkilerin; Libya, Doğu Akdeniz ve güneye yönelik geliştiğini, MÖ 3.150 yıllarında ise Aşağı ve Yukarı Mısır'ın ilk defa aynı yönetim altında birleştiğini ve siyasi otoritelerin bölgede yaşayan nüfus ve bölge kaynakları üzerinde hakimiyet kurdukları görülüyor. Bu dönemdeki birleşme inançlara da yansımıştır. Örneğin o dönemde Aşağı Mısır'ın kutsalı Ra, Yukarı Mısır'ın kutsal Amon ile birleşerek, "Amon Ra" ismini almış ve yeni isim Mısır'ın en büyük ilahı olarak kabul edilmiştir (Ann, 1999:153-155).

Mısır inancında dikkat çeken noktalardan birisi de ölümden sonrası hayata verilen önemdir. Mumyalamalar da bunun bir sonucudur. Onlara göre ölüm ve yaşam birbirini tamamlayan unsurlardır. Bu anlamda Mısırlıların ve doğal olarak yöneticilerin, günlük yaşamlarını daha çok ölümden sonrası için, öbür yaşamda kendilerini bekleyen yargılanma gününe hazırlanmak üzere düzenlediği açıkça göze çarpar (Eliade, 2003:75,137). Ancak ölümden çekinme ve tedirginlik, üst sınıflarda alt sınıflara nazaran çok daha fazladır.

Bu noktada, Mısır'da bilim, kültür, sanat, tıp, astronomi, matematik, ilk gemiyi yapma, tarım gibi pratik alana yansıyan birçok alanda en ileri düzeye çıkan eserler meydana getirilmesine rağmen, tarihin sınırlı bazı dönemleri dışında, Mısır'daki tüm bu muhteşem zenginliğin tabana ve halka yansımaktan uzak, sınırlı bir çevrenin gerek dünya gerekse inançları gereği öbür dünyadaki mutluluğu üzerine tüketildiği de bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Bazı dönemlerde oluşturulan ve bugün hayranlıkla izlediğimiz piramitlerin, neyin maliyeti olduğu değerlendirildiğinde, bu durum daha net olarak anlaşılabilecektir. Şüphesiz Mısır toplumunda halkın kendilerine ait özel mülkleri ve arazileri vardı. Mısırlı kadınların hakları da oldukça ileri düzeydeydi. Ancak halkın zengin olması çok zordu. Bunun başlıca nedeni ise sulama sisteminin Firavunların, ticaretin ise rahiplerin tekelinde olmasıydı.

Bir toplumda halk yönetimle birleşmiyor ve aynı amacı taşımıyorsa, şüphesiz o toplum birçok noktada güç kullanımı dışında birlik sağlayamıyor ve gelişme çabaları belli kesimlerle sınırlı kalıyor.

Her firavun iktidara geldiğinde piramit yaptırmaya başlıyor, çünkü ölmeden bitmezse lanetleneceğini biliyor. Her sanat, her yapı, her insan bu uğurda çalışıyordu ve milyonlarca insanın refahı için harcanacak zenginlik, sadece belli kişiler için feda edilirken, bugüne kalıcı bir miras olarak kalan eserlerin, çoğunluk kimlerinin acıları ve fakirliği üstüne ortaya konulduğunun üstü örtülüyordu. Piramitlerin en büyüğü olan Keops Piramidinin inşası 20 yıldan fazla sürmüş, 2.300.000 blok kullanılmıştı. Eski Krallık döneminden sonra piramit yapımı sona ermişti, çünkü valiler ve vezirler zenginliklerin halkın refahı yerine tek kişinin geleceğine yönelik böylesi fantezi yapıtlara harcanmasına karşı çıkarak, dönemin sonunu getirmişlerdi. Sonrasında bir süre daha Piramitlerin inşa edildiği ancak tepkiler nedeniyle daha az göze batan kaya mezarlarının tercih edildiği görülüyor.

Sadece piramitlerin değil, birçok yapının ve eserin bundan sonra da insanlığı şaşırtmaya devam edeceğine şüphe yok. Kaldı ki bizim Mısır'da bulunduğumuz süre içerisinde bilim insanları Mısırbilimci Armando Mei ve radar uzmanı Filippo Biondi, piramitlerin altından 1200 metre derinlikte oluşumlar tespit ettiler.

Mısır'da siyasi otoritenin güçlü kurumlarca desteklenmesi ayakta kalabilmeleri için gerekliydi.

Bugün olduğu gibi Mısır Medeniyeti, inanç bağlamında pek çok karmaşık yapıyı bünyesinde barındırmıştır (Hornung, 1982:67-68). Herkesin hemfikir olduğu bir din anlayışı yoktur (Jaroslav, 1957:38-40). Birleşmeden sonra inançlar da bir araya geldiğinden çoğullaşmıştı. Buna rağmen hayatın olmazsa olmazlarını kutsallaştırdıkları ve yöneticilerin kendilerine ilahi bir nitelik vermeye, tanrısallaştırmaya ve bu suretle halk üzerindeki otoritelerini sağlamlaştırmaya çalıştıkları görülüyor.

MÖ 1.350'lü yıllarda 4. Amenofis düzensiz bir reform hareketine girmiş, tek din inancını kurmaya çalışmış ancak dirençler nedeniyle Krallığının istikrarı tehdit altına girmişti.

Genel olarak Mısır tarihi krallar otoritesine göre bölümlendirilir. Her bölümün arasında karışıklıkların, kıtlıkların ve saldırıların yaşandığı buhran dönemleri vardır. Bu kapsamda;

1) Eski Krallık Dönemi (MÖ 3100-MÖ 2150),
2) Orta Krallık Dönemi (MÖ 2050- MÖ 1650),
3) Yeni Krallık Dönemi (MÖ 1570-MÖ 835),
4) Geç Krallık Dönemi (MÖ 935-MÖ 343) olarak bir sınıflandırma yapılabilir.

Asıl büyük piramitlerin inşa edildiği Eski krallık, kıtlık ve karışıklıkların ardından, Güneydeki Teb (Bugünkü Sudan sınırına yakın Luksor kenti ve civarı) Hükümdarının Kuzeydeki Aşağı Mısır devletini yenmesiyle ortadan kalktı. Bunun sonrasında, Güney ve Kuzey kültürel ve ekonomik olarak bütünleşti. Mısır bu dönemde bir güç merkezi haline gelmeye başladı. Asya kıtasından çok sayıda köle getirildi. Dışarıdan gelen saldırılara karşı bazı bölgelerde küçük kaleler ve savunma duvarları yapılırken, güneyde altın temin edilmesine yönelik başarılı seferler icra edildi. Ancak ekonomik yetersizlikler bu dönemin sonunda tekrar karışıklıklara yol açtı ve Asya'dan gelenler yönetimi ele geçirdiler, güneydeki devleti haraç ve vergi ödemeye zorladılar. Bu dönem 100 yıldan fazla sürdü.

Sünnet geleneğinin MÖ 3000'lerin ortalarında (Musa Peygamberden 1300 yıl önce) ortaya çıktığı tahmin ediliyor. Çıkan belgelerden Mısır'da bütün kâhinlerin sünnetli oldukları anlaşılmıştır (Susa, 2005: 299). "Heredot Tarihi"nde de Mısırlıların temizliğinden ve sünnet olmalarından bahsedilir (Heredotus, 1991:96). Aynı şekilde Mısırlıların banyo odalarının bulunduğunu ve ağız kokusunu gideren bir çeşit diş macunu kullandıklarını da biliyoruz. Ancak banyolar bir çukur şeklindeydi ve hizmetçiler yukarıdan kovalarla su döküyorlardı.

Mısır'da o dönemlerde kadınlar erkeğe kur yapar ve evlenmeyi de kadınlar teklif ederlerdi. 10 yaşına basan kızlar evlenme çağına giriyordu. Mısır tarihinde MÖ 1501-MÖ 1479 yılları arasında iktidarda kalmış, "Haşepsut" isimli bir kraliçe vardı. Bu kraliçe kendini erkek olarak ilan ettirdi. Bu nedenle bütün resim ve heykellerinde erkek kılığıyla ve sakallı olarak görülür. Kendisine tanrısal nitelikler de veren bu firavun kraliçe, ölümünden sonra lanetlendi ve Luksor'da olduğu gibi bazı tapınaklardan resmi kazınarak silindi.

Orta ve Yeni Krallık döneminde artık Mısır dış politikasını değiştirmişti ve emperyalist bir duruş sergilemeye başlamıştı.

Bu sayede Suriye'de Fırat Nehrinin doğusuna dahi geçilmiş, bu bölgelerle yapılan ticaret sayesinde gelişme için ihtiyaç duyulan maddelerin temini mümkün olabilmişti (James, 2005:48). Edebiyat alanında bu dönemin sonlarına doğru" Wenamun'un Öyküsü" isimli hikâye, Lübnan'a sedir ağacı almak için giden bir soylunun burada soyulması ve Mısır'a dönüş uğraşısıyla ilgilidir.

Bu dönemde Mısır ordusunun da politikasının bir gereği olarak bronz silahlar, savaş araçları, teçhizat ve taktik yönünle değişime uğradığını biliyoruz. Buna, o dönemde Suriye'de Hitit Krallığı ile yapılan Kadeş Savaşı (Bierbrier, 2008) en güzel örnek olarak verilebilir (Kadeş bugünkü Suriye'de Humus şehrinin güney doğusunda yer alır). Bu dönemde Mısır'da başkent artık 800 km güneydeki Luksor kentidir. Savaşın nedeni genişleme politikası güden Mısır'ın ve başındaki II. Ramses'in Hitit topraklarındaki ticaret yollarını ele geçirme düşüncesiydi. 14 yaşında tahta çıkan Ramses'in bu durumundan istifade ile Kadeş'i ele geçiren Hititler Ramses'e bu fırsatı vermişti.

Casusluk ve psikolojik savaş teknikleri daha o dönemlerde vardı. Bu dönemde gerek Mısır gerekse Hititler istihbarat yönünden birbirlerini takip edecek bir ağ oluşturmuşlardı ve Mısırlılar ve Hititler arasında kentlerin denetimini ele geçirmek için, yoğun casusluk faaliyetini de içeren, bir "soğuk savaş" yaşanıyordu.

Mısırlılar askerlere hizmetlerinin karşılığı toprak veriyor, hizmet süresi biteni ise emekliye ayırıyordu. Ayrıca paralı askerler de kullanıyorlardı. Savaşa kral komuta ediyordu. Ordu, günümüzdeki taburlar gibi 250'şer kişilik birimlere bölünmüştü. Düşmana yoğun ok atışı yaparak kargaşa yaratmaya çalışıyorlar, sonra piyade ve savaş arabalarıyla saldırıya geçiyorlardı. Düşman da aynı şekilde onlara pusu kurabiliyor veya yolları keserek geciktirebiliyordu (Alpar, 2015: 66-70).

Mısır gücünün zirve noktası, MÖ 1290-MÖ 1224 yılları arasında yaşamış II. Ramses dönemiydi. Ramses övünmeyi severdi. Hititlilerle yaptığı Kadeş Savaşı'nda, aslında kazananı olmamasına rağmen, barışı lütfen kabul etmiş gibi göstermişti (Ponting, 2011: 150). Ramses, savaş konusunda olduğu kadar halkla ilişkiler konusunda da uzmandı. Buna ilişkin konuların Mısır'da özellikle Luksor'da yerinde araştırılması ihtiyacı bulunmaktadır.

Mısır kuzeye, Hititler de güneye doğru büyümeye başlayınca çıkarlar çatıştı. Güçler eşitti. Bunun sonucunda MÖ 1274 yılında o güne kadar dünyanın gördüğü en büyük savaşa tanık olundu.

Mısırlılar dört koldan ilerlediler. Bu esnada Hitit ordusundan kaçan iki asker yakalandı. Aslında bunlar Hititler tarafından maksatlı gönderilmişti. Bu askerler Ramses'e, "Hitit kralının şu an Halep'te bulunduğunu ve korktuğu için gelemediğini" söylediler. Mısırlılar aynı yönde bilgileri, kendi casuslarından da almışlardı. Ramses bunları öğrenince, belirlediği ilerleme düzenini bozarak, yanındaki birlikle, diğerlerini beklemeden harekete geçti ve nehri geçerek Kadeş'e doğru ilerledi (Çimen, 2013: 12-16). Diğer üç kolordu onları takip ediyordu. Sonunda Hititler yaydıkları haberlerle amaçlarına ulaşmışlardı. Ramses, Kadeş şehrinin batısından kuzeye ilerlerken, Hitit ordusu da şehrin doğusundan güneye doğru ilerledi ve savaş arabalarıyla Mısır ordusunun arasına girerek bağlantıyı koparttı.

Mısır askerleri, bu esnada hiçbir şeyden habersiz dinleniyordu. Ramses yanlış yönlendirilmiş ve pusuya düşürülmüştü. Ramses, savaş konseyini topladı ve gelen haberleri tekrar değerlendirdi. Hitit kralının şehrin arkasında askerleriyle gizlendiğini öğrenmişti. Bir diğer habere göre ise Hitit ordusu nehir bölgesinde daha zayıf kuvvetlerle tertiplenmişti. Çıkış bu zayıf noktaya doğru yapılınca ve arkadaki Mısır kuvvetleri de yetişince, o sırada çoktan yağmaya başlamış olan Hititliler panikleldiler ve zayiat vermeye başladılar. Zaten Hitit askerleri çok ulusluydu. Hititlerin kaybı fazlaydı, ancak Mısır'lıların da onlardan az değildi. Sonunda iki taraf karşılıklı anlaşarak geri çekildi. Savaş sonunda Mısırlılar Kuzey Suriye'yi, Kadeş dahil, Hititlere bırakmak zorunda kaldılar.

Ramses kuvvetlerini sağ salim döndürmekten memnundu. Savaşın kazananı yoktu ama Ramses diğer komşularına korku salmak maksadıyla, kendisini dönüşte galip gösteren anıtlar ve kabartmalar yaptırdı. Bunlardan birinde, elleri kesilmiş Hitit esirler sayılırken gösteriliyordu.

Ramses dönüşünde bu durumu Mısır'a ait anlatılarda: "Hititlerin aşağılık kralı barış için yalvardı." şeklinde yansıttı. Ama eldeki kanıtlara göre, durum tam tersiydi ve barışı talep eden kendisiydi. Bu savaşta her iki devlet de yıpranmıştı ve yavaş yavaş bir boşluğun oluştuğu görülüyordu.

Mısır anlaşma metinleri iki nüsha halinde 1800'lü yıllarda bulunmuştu. Bu olay 1906 yılında, Türkiye'deki Boğazkale'de (Hattuşa antik kenti) kazılar yapan Alman arkeolog Hugo Winckler tarafından keşfedildi. 1921 yılında ise Daniel David Luckenbill, Bruno Meissner'in ilk gözlemini de kaynak göstererek, "Bu hasarlı metnin, II. Ramses'in yazıcıları tarafından düzyazı ve şiirle anlatılan ünlü Kadeş savaşının Hitit versiyonu" olduğunu belirtmesiyle aydınlığa kavuştu. Hitit versiyonu, Türkiye'de bulunan Hitit başkenti Hattuşa'da bulunmuş olup, pişmiş kil tabletler üzerinde korunmuştur. Hitit tabletlerinden ikisi İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne bağlı Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenirken, üçüncüsü Almanya'daki Berlin Devlet Müzesinde bulunmaktadır. Antlaşmanın bir kopyası ise öneminden dolayı New York şehrindeki, Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'ndeki bir duvarda belirgin bir şekilde gösterime sunulmuştur.

Sonuçta, Hitit ordusu Amurru'yu geri almış ve Mısır ile tampon bölgeyi daha da güneye genişletmişti.

Bu savaşın kaybediliyor olduğu söylentisi bile, Mısıra bağlı bölgelerde ayaklanmalara neden oldu. Mısır bunlarla çok uğraştı. Sömürgelerini kaybetti. Diğer taraftan her iki tarafın da güç kaybetmesinden, Asurlular kazançlı çıktı ve fırsatı değerlendirerek bundan sonraki safhada genişlemeye ve güçlenmeye başladı. Bu savaşın sonunda iki büyük gücün birbirini yıpratmasıyla güç dengeleri değişti yeni güçler ortaya çıktı.

Kadeş Savaşı yaklaşık olarak MÖ 1274 yılında gerçekleşmesine rağmen (Ramses ile Muvattalli arasında), barış anlaşması yaklaşık MÖ 1258 (bazı kaynaklara göre MÖ 1259) yılında II. Ramses ile Hitit İmparatoru III. Hattuşili arasında imzalandı.

Suriye için tehdit olmaya başlayan Asurlara karşı bir müttefik bulma yanında, Mısır'ın kaynaklarını Hititlere karşı pahalı savaşlarla tüketmemek ve Mısır'ın Suriye'deki taleplerinin güvenliğini artırmak gibi ek teşviklerin yanı sıra, Hititlerle yapılan antlaşma Ramses'e, Hititlerin "mağlup" ettiği gibi bir argümanla övünme fırsatı da vermiş oldu. Diğer taraftan, antlaşma şartlarına göre, Asur Hitit topraklarını istila ederse, Mısırlılar Hatti müttefikleriyle birlikte hareket etmek zorundaydı. Yakın Doğu dünyasında Ramses, dönemin hükümdarları arasında büyük bir güç sahibiydi ve ondan alınacak resmi bir tanıma, Hattuşili'ye uluslararası arenada itibar kazandıracaktı.

Bu antlaşma, her iki tarafın da metinlerinin günümüze ulaşan tek eski Yakın Doğu antlaşmasıdır. Bu bir ittifak anlaşmasıydı ve her iki tarafa ticaret ve güvenlik başta olmak üzere haklar tanıyordu. Ramses'in saltanatının geri kalanında Hitit ve Mısır arasında barışçıl ilişkilerin devam ettiği açıktır. Ramses ardından MÖ 1245 yılında bir Hitit prensesi ile evlendi ve bu yolla iki ülke arasında bağlar güçlendi. Ramses ölümüne kadar bu anlaşmaya bağlı kaldı. Anlaşma hükümleri ise yaklaşık 100 yıl sonra Hitit devletinin Asur'a yenilmesine kadar devam etti. Bu suretle Mısır ile Anadolu arasındaki ilişkilerin neredeyse 3300 yıla ulaştığını iddia edebiliriz.

Mısır'ın sonrasındaki dönemde bir daha bu sınırlara ulaşamadığı görülmektedir. Ancak Mısır medeniyeti sonraki medeniyetlerin oluşmasında Mezopotamya medeniyeti gibi bir altyapı oluşturmaya devam etmiş, Yunanlı filozof ve bilim insanları bu bölgelerdeki binlerce yıllık birikimden istifade ederek yazılı hale getirmişlerdir.

Yine MÖ 500'lerde Mısır'a etki eden Persler, zaman zaman çıkan ayaklanmaları bastırdılar ve Mısır'dan vergi alma yanında, gemi ve asker de tedarik ederek Yunanlılara karşı savaşta kullandılar. Yunanistan'ı fethetmek için Pers imparatorları Darius ve Xerxes savaş vergilerini artırdılar ve Mısır gemilerini ve askerlerini Mısır için tehdit oluşturmayan biriyle savaşmaya çağırdılar. Salamis'teki savaşta Persler adına binlerce Mısırlı Yunanlılara karşı savaşırken öldü.

MÖ 332 yılında İskender, Gazze önlerindeki savaşta yaralanmasına rağmen, Persleri yenerek bu bölgeye ve ardından Mısır'a girdi. Mısırlılar inançlarına saygı gösteren İskender'e pek direnç göstermediler. Onu istilacı değil de kurtarıcı olarak görmüşlerdi. "İnançlara saygı duyuyorsa Mısırlılara da saygı duyuyordur" diye düşünmüşlerdi. Zaten İskender, başka kültürleri Yunanlılar ve Makedonlar gibi küçümsemediği ve onları bir araya getirmeye çalıştığı için kendi yakınındakiler tarafından bile dirençle karşılaşıyordu.

Yine Mısır'ı kolayca ele geçirmesinde, daha önce İskender'in babası Phillip'in sarayına sığınan Pers soylusu olan Amminapes'in arabuluculuğunun da rolü büyüktü. İskender, Mısır Tanrılarına saygı göstererek Memphis ve Siwa'ya hac ziyaretleri yaptı. Firavun olmayı kolay buldu. İskender'in Mısır'ı fethi, Pers imparatorluğunu devirme ve "Asya kralı" olma kampanyasının bir parçasıydı.

Mısır'ın zenginliği, tahıl deposu olma niteliği yanında stratejik deniz konumu da onun için önemliydi. Bu suretle Perslere karşı başlangıçta bir üstünlük sağlayacaktı. Bu nedenle Mısırlı rahipler tarafından tanrının oğlu olduğuna dair onay alması da İskender'in büyük egosunu incitmedi.

323 yılında İskender öldüğünde, fetih coğrafyası generalleri arasında bölündü. Ptolemy I Soter, Mısır'ın firavunu oldu ve Kleopatra ve oğlu Caesarion'un Romalı General Octavian tarafından öldürülmesine kadar hüküm süren Makedon firavunlarının ilki oldu. Bu dönemde Mısır'ın kuzeyindeki İskenderiye şehri bilim yönüyle dünya merkezi olma konumuna erişti. Ancak Makedonlar için Mısır'ın fethinin genelde kuzeyde kıyı bölgelerle sınırlı kaldığı görülür ve ülkenin tamamını kapsadığı söylenemez.

Antik Mısır, MÖ 31 yılında Roma İmparatoru Sezar tarafından ele geçirilmiş ve Firavunların egemenliğine son verilerek Roma'nın bir eyaleti durumuna getirilmiştir. Önemli bir entelektüel merkez olan İskenderiye Kütüphanesi, dünyanın her yerinden yazılı edebiyat kopyalarını toplandığı ve yüzlerce bilim insanının çalışmalarını sürdürdüğü bir merkezdi. Bir bilim merkezi olma konumunu bir süre daha devam ettiren kuzeydeki İskenderiye şehri ise Roma'nın Hristiyanlık inancını benimsemesinden sonra, tutucu Hristiyanlar tarafından, Paganlara hizmet ettiği gerekçesi ile yakılmıştır. Buradaki eserlerin yok edilişi insanlık bilgi birikimini binlerce yıl geriye götürmüştür. Burasının Hz. Ömer döneminde Araplar tarafından yakıldığı söylentilerine dair ise herhangi bir kanıt bulunmamaktadır (Joshua, 2023).

MS 7. Yüzyılda Araplar, Mısırda egemen olmuştur. Ancak bunun çok uzun süreli ve yapısal derinliğe etki edecek kadar etkili olduğu söylenemez. İslamiyet'in bu bölgede ve Afrika'da yayılması Araplar kadar, hatta daha çok Türkler vasıtasıyla olmuştur. Afrika'da kurulan ilk Türk devleti olan Tolunoğulları Devleti (868-905) bu açıdan oldukça önemlidir. Tolunoğulları, bugünkü Mısır'ın kuzeyinden Sudan topraklarına kadar uzanan alanda varlığını sürdürmüştür (Öztürk ve Eke, 2015: 1). Ardından, Ihşıdiler Devleti (935-969) tıpkı Tolunoğulları gibi çok uzun ömürlü olmasa da kıtadaki Türk varlığı açısından önemlidir. Bu devletler döneminde ücretsiz olarak bölge halkı için hastahaneler ve eczaneler inşa edilmiş ve bölge halkı ile bu günlere ulaşan bağlar oluşturulmuştur.

Nasıl ki Kadeş anlaşması nedeniyle 3300 yıla ulaşan bir derinlik söz konusu ise Türk Devletleri nedeniyle de 1200 yılı aşan bir iletişim ve etkileşim söz konusudur ve bu konunun da araştırılarak ayrıntılarının ortaya konulması ihtiyacı vardır.

Ardından, Eyyübiler Devleti (1171-1250) döneminde, Türklerin Kuzey Afrika'ya büyük kitleler halinde gelip yayılması ve güçlenmesi söz konusu olmuştur. Memlük Devleti (1250-1517) ve ardından Osmanlı Devleti dönemlerinde ise son dönemde zaman zaman Fransız ve İngilizlerin etkisi ile kesintiye uğratılsa da kâğıt üzerinde 20. yüzyıla ulaşacak bir ortak anlayışın oluşturulması mümkün olmuştur.

Kültürel yönden birçok benzerliğe sahip Mısır ve Türkiye coğrafyasının günümüzde bu benzerliğe yönelik yakınlığı birçok alanda yansıttığını söylemek pek mümkün değildir. Bunun iki ana nedeni bulunmaktadır.

Bunlardan ilki dildir. Dil benzerliğinin bulunmaması en büyük eksikliktir. Mısırlılar arasında Türkçe bilen sayısı çok azdır. Türkler de eğer Arapça bilmiyorsa, tek çare İngilizce ve Fransızca gibi üçüncü bir dili kullanmak olarak ortaya çıkmaktadır. Kısaca karşılıklı anlaşma ve iletişim kısıtlı. Bu sorunun çözümüne yönelik karşılıklı dillerin öğrenilmesi yanında yoğun öğrenci değişim programlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

İkincisi ise bilgi eksikliği ya da bilinçli olarak yanlış bilgi üzerine oturtulmuş kanaatlerdir. Peki bu bilgi eksiklikleri nasıl giderilecek, yanlış bilgiler nasıl ortadan kaldıracak, tanıtım nasıl yapılacak, tarihi gerçekleri kim anlatacak ve insanları bilgilendirecek? Yoksa bunları kendimiz yapmak yerine, dışarıdan ülkelerin ve insanların bilinçli yanlış bilgilendirmesin ihtiyaç duymaya devam edecek miyiz?

Diğer taraftan kader birliği yaptığımız ve Mısır-Osmanlı ortak donanmasının, 1827 yılında Yunanistan Navarin limanında yakılmasından sonra bağlarımızın koparıldığı, Atatürk'ün bile Libya'nın işgal edilmesinde ancak kılık değiştirerek gizli yollardan ve Mısır üzerinden Trablusgarp'a ulaşabildiği bir ortamı, 200 yıl sonra tekrar bulmamız için bir şeyler yapmamız gerekiyor mu? Yoksa, binlerce yılı aşan birliktelik ve düşünce birliği içinde, her yönde işbirliği yanında, ticaret yapmamız için arada sadece bir deniz bulunan, denizden komşumuz Mısır ile bu şekilde ayrı durmaya devam edecek miyiz?

Peki, 3300 sene önce Mısır ve Hitit Devletleri arasında sağlanan müttefikliği ve 1200 yıllık birlikteliği unutup ya da bir kenara bırakıp, anlamsız bir uzaklaşmanın her iki ülkenin de kalkınması, huzuru ve güzel bir gelecek oluşturmasına yardım edebileceği düşünmeye devam mı edeceğiz?

Bölge zaten Navarin'den bu yana karışık. Fransa ve İngiltere arasındaki bölgesel hakimiyet mücadelesi son dönemde başka devletler tarafından açık olarak devam ettiriliyor ve bundan da en çok bölge insanı olumsuz olarak etkileniyor. Gezimiz esnasında, Kızıldeniz'in güneyindeki Yemen'e saldırılar yanında, kuzeyde Gazze'de ateşkes bozuldu, Luksor kentinin güneyinde yer alan Sudan'da, Ordu kaybettiği başkenti Hartum'u, Acil Müdahale Kuvvetlerinden alarak özgürleştirdi ve Hurgada şehrinde konaklarken turistik denizaltı battı ve bazı turistler hayatını kaybetti.

Her ülkenin uyguladığı jeopolitik esasların kendi ülkesinin gerçekleri ve geçmişi ile bağdaşması oldukça önemlidir. Bölgenin tarihi ve kültürel bağlarını yeniden oluşturarak, ekonomik ilişkilerini geliştirmeye ve bu suretle istikrar ve refahı sağlamaya ihtiyacı var. Bunun yolu ise tarihi, coğrafyayı ve her şeyden önce kendi jeopolitiğini bilmekten geçiyor.

Tarih ders almak, akıl ise olanı değil olacağı görmek içindir. Bizden söylemesi…

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2014). Antropolojik bakış açısıyla stratejik dünya tarihi. Palet Yayınları.

Alpar, G. (2015). Uluslararası ilişkilerde strateji ve savaş kültürünün gelişimi. Palet Yayınları.

Allen, J. P. (2005). The art of medicine in ancient Egypt. Metropolitan Museum of Art.

Bierbrier, M. L. (2008). Historical dictionary of ancient Egypt (2nd ed.). Scarecrow Press.

Casson, L. (2002). Libraries in the ancient world. Yale University Press.

Çimen, A., & Göğebakan, G. (2013). Tarihi değiştiren savaşlar. Timaş Yayınları.

David, A. R. (1999). Handbook to life in ancient Egypt. Oxford University Press.

Eliade, M. (2003). Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi: Cilt 1—Taş Devrinden Eleusis mysteria'larına. Kabalcı Yayınevi.

Herodotus. (1991). Herodot tarihi. Remzi Kitabevi.

Hornung, E. (1982). Conceptions of God in ancient Egypt: The one and the many. Cornell University Press.

İnan, A. (1992). Eski Mısır tarih ve medeniyeti. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Mark, J. J. (2023). İskenderiye Kütüphanesi (N. Karaben, Çev.). World History Encyclopedia. https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-10883/iskenderiye-kutuphanesi/

Öztürk, H., & Eke, H. (2015). Gelecek vadeden kıta: Afrika (Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No. 70). Bilgesam Yayınları.

Ponting, C. (2011). Dünya tarihi (E. B. Özbilen, Çev.). Alfa Yayınları.

Susa, A. (2005). Tarihte Araplar ve Yahudiler. Selenge Yayınları.

BÖLÜM 17

02 Nisan 2025

ÖZBEKİSTAN CUMHURBAŞKANI ŞEVKET MİRZİYOYEV'İN BÖLGESEL DURUM DEĞERLENDİRMESİ

Bu bilgiyi öğrenir öğrenmez hemen paylaştık. Sonrasında olanları zaten biliyorsunuz…

Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev Euronews'e verdiği özel röportajda bölgenin geleceği ile ilgili düşüncelerini paylaştı. [1]

Bu görüşmenin hem Özbekistan'ın çevresine bakışını hem de AB'nin bu bölgedeki işbirliği arayışlarını yansıtması açısından, önemli olduğunu ve geleceğe yönelik önemli sonuçları olacağını değerlendirdiğimizden, zirve öncesi çevirisini yayınlama gereğini hissediyoruz.

3-4 Nisan 2025 tarihlerİ arasında, Avrupa Konseyi Başkanı António Costa ve Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula Von der Leyen'in katılacağı Avrupa Birliği (AB)-Orta Asya Zirvesi ilk kez düzenlenecek. Bu zirve Zirve, Özbekistan'ın başkenti Semerkant'ta Özbekistan Cumhurbaşkanı Shavkat Mirziyoyev'in ev sahipliğinde gerçekleşecek. AB ile bölge ülkelerinin katılacağı Zirve'ye Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan liderlerinin de katılması planlanmıştır.

Gerçekleşecek zirve öncesinde AB yetkilileri, karşılıklı çıkar alanlarında işbirliğini artırma taahhüdünün vurgulanacağını, bu alanlar arasında bölgedeki ve AB ile olan ulaşım ve dijital bağlantı, yeraltı kaynakları, ekonomik ve güvenlik işbirliği ile enerji geçişlerinin yer alacağını açıklamışlardır.[2]

Euronews, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ile zirvenin hedefleri ve beklentileri, iki bölge arasındaki tarihi bağlar ve ortak çıkarlar hakkında konuştu.

Semerkant'ta yapılacak olan zirve gerçekten tarihi olacak çünkü ilk kez beş Orta Asya ülkesinin liderlerini ve AB'yi aynı yerde bir araya getirecek.

Özbekistan'ın tarihi Semerkant kentinde düzenlenen Orta Asya-AB zirvesi, Orta Asya ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkide önemli bir gelişmeye işaret ediyor.

Bu toplantı, küresel jeopolitik istikrarsızlık, ekonomik riskler ve iklim zorluklarının olduğu bir zamanda gerçekleşiyor ve bu da yeni uluslararası iş birliği biçimlerine ihtiyaç duyulduğu anlamına geliyor.

Zirvenin amacı ekonomik ortaklıkları güçlendirmek olarak belirlendi: Orta Asya ile AB arasındaki ticaretin son yedi yılda dört katına çıkmasıyla zirve, bu ivmeyi sürdürmeyi ve ortak zorlukları ele alırken daha fazla bölgelerarası iş birliği aramayı amaçlıyor.

Euronews: Son yıllarda dünya hızla değişiyor: jeopolitik istikrarsızlık, artan ekonomik riskler, iklim zorlukları- tüm bunlar uluslararası işbirliğinin yeni formatlarını gerektiriyor. Bu bağlamda, Semerkant'taki Orta Asya-AB zirvesi, ikisi arasındaki ilişkilerde bir dönüm noktası gibi görünüyor. Etkileşimin şimdi yeni bir seviyeye ulaşmasının nedeni nedir?

Shavkat Mirziyoyev: Bölgelerimiz derin tarihi kökler, çakışan çıkarlar ve yakın ortaklık için ortak bir arzuyla birbirine bağlı. Yaklaşık otuz yıllık işbirliğine dayanan Avrupa Birliği ile etkileşim gündemine dair net bir vizyonumuz var. Avrupa Birliği ile ortaklığımız, her iki tarafın da faydalanması gereken iki yönlü bir ilişkidir. Orta Asya-Avrupa Birliği işbirliği formatı, benzersiz bir etkileşim platformudur ve ölçeği ve kurumsal kapsamı bakımından benzersizdir. Üç G7 ülkesi (Almanya, Fransa ve İtalya) dahil olmak üzere 27 devleti bir araya getiren Avrupa Birliği, Orta Asya ile bölgelerarası düzeyde sistemsel etkileşim kuran en büyük entegrasyon birliğidir.

AB ile iş birliği, ekonomiden yatırıma, sürdürülebilir kalkınmadan güvenliğe ve dijital dönüşüme kadar geniş bir alanı kapsar ve uzun vadeli stratejik önceliklere dayanır.

Avrupalı meslektaşlarımızla düzenli olarak bir araya geliyoruz. Dünyanın önde gelen ülkelerinin liderlerinin bölgeye yaptığı ziyaretler gözle görülür şekilde daha sık hale geldi. Özbekistan, İtalya ve Fransa ile stratejik bir ortaklık kurdu. Almanya ve Orta Asya ülkeleri bölgesel stratejik ortaklar haline geldi.

Bugün AB, Orta Asya devletleriyle ticaret ve yatırım bağlarını istikrarlı bir şekilde geliştiriyor.

Son yedi yılda, Orta Asya ülkeleri ile AB arasındaki ticaret cirosu dört katına çıkarak 54 milyar avroya ulaştı.

Avrupalı işletmelerin Özbekistan ve bölgedeki diğer ülkelerle ticaret ve yatırım etkileşimi fırsatlarına olan artan ilgisini görmekten mutluluk duyuyoruz.

Bölgede gözlemlenen olumlu süreçler, Orta Asya'ya olan ilgiyi artırarak bölgeyi Doğu ile Batı, Kuzey ile Güney arasındaki ana yolların jeopolitik olarak önemli kavşağında dünya güçlerinin ve önde gelen devletlerin önemli bir ortağı haline getiriyor. Bu, tüm paydaşların karşılıklı olarak faydalı iş birliği için elverişli koşullar yaratan açık bir diyaloğun sürdürülmesine olanak tanıyan "CA Plus" formatlarında yansıtılmaktadır. Bu koşullar altında, Semerkant'taki zirve sırasında bölgemiz ülkeleri ile Avrupa Birliği arasında stratejik bir ortaklığın kurulması, bölgeler arası iş birliği ve bağlantısallığın geliştirilmesinde yeni alanlar açacaktır.

Euronews: Zirvenin Semerkant'ta yapılmasının seçilmesi hakkında bize daha fazla bilgi verebilir misiniz? Diyalog ve fırsatlar açısından ne tür sembolik bir değere sahiptir?

Mirziyoyev: Semerkant, yüzyıllardır ticaret, bilim ve diplomasi merkezi olan bir şehirdir. Görkemi, kültürleri, halkları ve fikirleri birleştirme becerisine dayanmaktadır. Bugün, bir kez daha Avrupa ve Orta Asya'nın zamanımızın temel zorluklarını tartışabileceği bir platform haline geliyor. Semerkant, Orta ve Güney Asya ile Orta Doğu'nun geniş alanında yaşayan halkların uluslararası ilişkilerinin asırlık tarihinde özel bir yere sahiptir. Altı yüzyıldan fazla bir süre önce Maveraünnehir'in hükümdarı olan Emir Timur, serbest ve güvenli ticareti sağlamak için Avrupa hükümdarlarıyla aktif temas halindeydi.

Semerkant şu anda uluslararası yaşamdaki özel rolünü yeniden canlandırıyor, ülkenin tarihi siyasi ve diplomatik mirasını yeni ve daha geniş bir formatta koruyor ve çoğaltıyor.

Tarihsel olarak, Semerkant'tan dünya bölünmüş değil, bir ve bölünmez olarak görülüyor. Bu, benzersiz bir olgunun özüdür- uluslararası etkileşimin temelde yeni bir biçiminin inşa edildiği "Semerkand ruhu".

Euronews: Geçtiğimiz yıllarda bölgede gerçekleşen temel değişiklikleri nasıl tanımlarsınız ve Özbekistan'ın Orta Asya Beşlisi'ndeki başkanlığı döneminde hangi öncelikleri belirlersiniz?

Mirziyoyev: Öncelikle, Orta Asya'nın, bir dizi faktörden dolayı Özbekistan'ın dış politikasında en önemli öncelik olduğunu vurgulamak istiyorum. Öncelikle, modern dünyanın siyasi haritasına bakarsak, silahlı çatışmaların, çatışmaların ve şiddet olaylarının ezici çoğunluğunun komşu devletler arasında gerçekleştiği açıkça görülecektir. Bu, Orta Doğu, Sovyet sonrası alan, Güney Asya, Afrika ve dünyanın diğer bölgeleri için geçerlidir.

Ne yazık ki, Orta Asya bir istisna haline gelmedi.

Farklı dönemlerde silahlı çatışmalar yaşandı, durum çözülememiş toprak anlaşmazlıkları, su ve enerji sorunları, ulaşım ve iletişim sorunları ve güvenlik zorlukları nedeniyle karmaşıklaştı.

Bütün bunlar sonsuza kadar devam edemezdi. Çelişkiler tırmanıyordu, anlaşmazlıklar derinleşiyordu ve ortaya çıkan huzursuz durum bölgenin güvenliği için ciddi bir tehdit oluşturuyordu.

Bu durumu fark ederek, Orta Asya'da komşu devletlerle adım adım yapıcı, iyi komşuluk ve karşılıklı olarak faydalı ilişkiler kurma stratejik kararını aldık. Bu yaklaşım, karşılıklı güven ve saygıya, ortak çıkarların dikkate alınmasına ve tanınmasına dayanmaktadır. Orta Asya son yıllarda derin bir dönüşüm geçirdi ve yapıcı diyalog, güven ve kapsamlı iş birliği alanı olarak yeni bir kimlik kazandı. Bu, ülkelerimizin liderlerinin ortak siyasi iradesi sayesinde mümkün oldu ve bugün bu sürecin geri döndürülemezliğinden güvenle bahsedebiliyoruz.

2017'de BM Genel Kurulu'nun 72. oturumunda Özbekistan istişare toplantıları düzenleme girişimini ortaya attığında, basit ama önemli bir fikirden yola çıktık: Eğer biz kendimiz güven dolu ve samimi bir diyalogla başlamazsak, hiçbir dış ortak bölgede barış, istikrar ve refah inşa etmemize yardımcı olamaz. Bu sürecin etkili olduğu kanıtlandı.

Bugün müzakere masasında en karmaşık konuları çözüyoruz, ortak girişimleri koordine ediyoruz ve güvenle ilerliyoruz. Bu yıl 7. İstişare Toplantısı Taşkent'te yapılacak. Bu tür toplantılarda sadece gündemi tartışıp "saatlerimizi uzlaştırmıyoruz", aynı zamanda bölgenin çehresini değiştiren somut kararlar alıyoruz. Son zamanlardaki en parlak örneklerden biri, Kırgızistan ile Tacikistan arasındaki devlet sınırının belirlenmesi sorununun tamamen çözülmesidir. Bu, tarafların uzun yıllardır üzerinde çalıştığı bir atılımdır.

Ticareti teşvik etmek için sınır ticaret bölgeleri oluşturuluyor, ortak yatırım fonları başlatılıyor ve büyük altyapı ve endüstriyel projeler hayata geçiriliyor.

Orta Asya, küresel ulaşım zincirlerinde önemli bir halka haline geliyor. Ülkelerimizin kilit küresel pazarlara erişimini genişletmesine olanak verecek olan Trans-Hazar ve Trans-Afgan ulaşım koridorlarını aktif olarak geliştiriyoruz.

Böylece Orta Asya artık tarihin kenarlarında değil, kendi stratejik gündemini şekillendiren dinamik olarak gelişen bir bölgeye dönüşüyor. Siyasi konsolidasyon, bölgedeki yüksek güven düzeyine ulaşılması ve ortak ekonomik girişimler sürdürülebilir kalkınma için yeni fırsatlar yarattı. Özbekistan, Orta Asya Beşlisi'nin başkanlığı sırasında üç temel alana özel dikkat gösterecek: bölgesel güvenliğin güçlendirilmesi, ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi ve çevresel sürdürülebilirlik. Bölgemizi sadece sürdürülebilir değil aynı zamanda müreffeh hale getirmek için tarihi bir şansla karşı karşıyayız. Ortak çabalarla bu potansiyeli gerçekleştirebileceğimize inanıyorum.

Euronews: Özbekistan'da gerçekleştirilen hangi reformlar Avrupa Birliği ile ekonomik ortaklığın güçlendirilmesini teşvik ediyor ve AB tarafında hangi önlemler Orta Asya ile bağlantıları yeni bir seviyeye taşıyabilir?

Mirziyoyev: Özbekistan'da sürekli olarak olumlu bir iş ortamı yaratıyor, piyasa kurumlarını geliştiriyor ve yatırım ortamını iyileştiriyoruz. Bu yöndeki temel adımlar arasında yabancı yatırımcılar için "tek elden hizmet" sisteminin getirilmesi, döviz piyasasının serbestleştirilmesi ve işletmeler üzerindeki vergi yükünün azaltılması yer alıyor.

Sonuç olarak, ülkemizin Avrupa Birliği ile ekonomik işbirliği olumlu dinamikler göstermiştir. 2024 yılında Özbekistan'ın AB ülkeleriyle olan ticaret cirosu bir önceki yıla göre %5,2 artarak 6,4 milyar dolara ulaşmıştır.

Özbekistan'da şu anda Avrupa sermayeli 1.000'den fazla işletme faaliyet göstermektedir ve yatırım projelerinin toplam hacmi 30 milyar avrodur. AB ile Geliştirilmiş Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması'nın (EPCA) imzalanmasının ticaret ve yatırım bağlarını güçlendirmek için yeni fırsatlar açacağını öngörüyoruz.

AB pazarına en yüksek Avrupa standartlarını karşılayan daha fazla miktarda yüksek kaliteli, çevre dostu ürün tedarik etmeye hazırız.

Modern dünyada, verimli ulaşım ve lojistik koridorlarının geliştirilmesi giderek daha önemli hale geliyor ve Orta Asya yalnızca Avrupa ile Asya arasında bir "köprü" olarak değil, aynı zamanda küresel ekonomik süreçlerde aktif bir katılımcı olarak da hizmet verebilir.

Bu bağlamda, AB'nin Küresel Geçit stratejisini bölgemizdeki temel ulaşım projeleriyle uyumlu hale getirmeyi ve Trans-Hazar Ulaşım Koridorunu ilerletmek için ortak bir Eylem Planı geliştirmeyi öneriyoruz. Bu, yatırım büyümesini, altyapı gelişimini ve yenilikçi teknolojilerin tanıtımını teşvik edecektir. Ekonomik bağlantıyı niteliksel olarak yeni bir düzeye çıkarmak için, ticaret prosedürlerini daha da basitleştirmek, Orta Asya mallarının Avrupa pazarlarına erişimini iyileştirmek ve teknik standartları ve sertifikasyon süreçlerini uyumlu hale getirmek esastır. Avrupa işletmelerini altyapı projelerine katılmaya çekmek, dijital ekonomiyi geliştirmek ve inovasyon odaklı iş birliğini teşvik etmek önemli bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası, Avrupa Yatırım Bankası ve diğer uluslararası finans kuruluşları da dahil olmak üzere finansal yardım mekanizmalarının etkinleştirilmesini destekliyoruz. Bölgedeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyümesi için Avrupa ortaklarının katılımıyla uygun koşullar yaratmak, ekonomik dayanıklılığı güçlendirmeye ve nüfusun yaşam standardını iyileştirmeye yardımcı olacaktır.

Euronews: Orta Asya, önemli enerji kaynakları rezervlerine ve yenilenebilir enerjinin geliştirilmesi için geniş bir potansiyele sahip birkaç bölgeden biridir. Özellikle yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik son eğilimler göz önünde bulundurulduğunda, bölgeniz Avrupa'nın enerji istikrarını sağlamada hangi rolü oynayabilir?

Mirziyoyev: Orta Asya, yalnızca istikrarlı enerji tedarikini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda küresel karbonsuzlaştırmaya önemli bir katkıda bulunabilen güvenilir bir ortak olabilir.

İş birliğinin önemli bir alanı, Hazar ve Karadeniz'den Avrupa'ya Yeşil Stratejik Koridor oluşturmak için Orta Asya ülkelerini içeren devam eden projede yatmaktadır. Bu girişimin hayata geçirilmesi, karşılıklı olarak faydalı enerji bağlantımız için sağlam bir temel oluşturacaktır.

Yenilenebilir enerjide iş birliği için önemli bir kurumsal platform Orta Asya-AB Temiz Enerji Ortaklığı'nın kurulması olabilir. Bu girişim yeşil hidrojen, amonyak ve biyoyakıtların fosil yakıtlara sürdürülebilir alternatifler olarak üretiminde iş birliğini kolaylaştıracaktır.

Şu anda Özbekistan ve bölgedeki diğer ülkeler yenilenebilir enerji kapasitelerini aktif olarak genişletiyorlar. Yeşil enerji ve iklim projelerinin uygulanması ayrıca Orta Asya'da bir karbon kredisi pazarının gelişimini destekleyecektir. Bu mekanizma, işletmelerin temiz teknolojilere yatırım çekmesini sağlarken karbon ticaretinde uluslararası iş birliği için bir platform görevi görecektir.

Yeni devreye alınan 14 güneş ve rüzgar santraline ek olarak, toplam kapasitesi 24.000 megavat olan 50'den fazla benzer projeyi uygulamaya koymayı planlıyoruz.

Önümüzdeki beş yıl içinde yenilenebilir enerji kaynaklarının payını %54'e çıkarmayı hedefliyoruz. Bu, sera gazı emisyonlarını yaklaşık 16 milyon ton azaltmaya yardımcı olacak ve Özbekistan'ın Paris Anlaşması kapsamında emisyonları %35 oranında azaltma taahhüdünü erken yerine getirmesine katkıda bulunacaktır.

Bir diğer önemli odak noktası ise verimliliği artıracak ve karbon ayak izini azaltacak olan enerji sistemlerinin modernizasyonudur.

Euronews: Yaklaşan zirvede güvenlik konularının tartışılması olasılığını nasıl değerlendiriyorsunuz? Orta Asya ile AB arasındaki hangi iş birliği alanları sizin için özellikle ilgi çekici?

Mirziyoyev: Uluslararası ilişkiler sisteminde derin bir dönüşüme tanık oluyoruz. Dünya, sonuçlarını tahmin etmenin zor olduğu büyük ölçekli değişikliklerden geçiyor.

Bölgesel güvenliğin sağlanması, Orta Asya ülkeleri için her zaman en yüksek önceliklerden biri olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, 2023'te, Orta Asya-AB iş birliğinin bu alanda uzman tartışmalarına yeni bir gündem getirme hedefini belirledik.

Bölgemizin ve Avrupa Birliği'nin terörizm, aşırılıkçılık ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi ulusötesi suçlarla mücadele de dahil olmak üzere ortak güvenlik tehditleri ve zorluklarıyla karşı karşıya olduğunu kabul ediyoruz. Bu bağlamda, Avrupa Birliği ile güvenlik alanında iş birliği, ortaklığımızın temel alanlarından biridir. Mevcut gerçekler göz önüne alındığında, yalnızca mevcut programlar dahilinde iş birliğini sürdürmenin değil, aynı zamanda siber tehditlere ve aşırılığa karşı koymayı amaçlayan yeni girişimler geliştirmenin de önemli olduğuna inanıyoruz.

Euronews: Afganistan, Özbekistan'ın dış politikasının temel odak noktası olmaya devam ediyor. Birçok ülke geçici hükümetle ilişki kurmaktan ve Afganistan'ı bölgesel ve uluslararası iş birliğine entegre etmekten kaçınırken, Özbekistan güney komşusuyla aktif olarak etkileşimde bulunuyor.

Özbekistan'ın Afganistan'a yaklaşımını ne yönlendiriyor ve ülkelerimiz arasındaki bu konudaki yüksek yoğunluklu iş birliğini sürdürme olasılıkları nelerdir?

Mirziyoyev: Özbekistan'ın Afganistan'a yaklaşımı her zaman pragmatik ve uzun vadeye yönelik stratejik olmuştur. Komşumuzu asla izole etmedik veya ondan uzaklaşmadık.

Afganistan'ın gelişiminin, en yakın ve en önemli ortağı olan Özbekistan da dahil olmak üzere komşu ülkelerle yapıcı bir ilişki olmadan imkânsız olduğuna her zaman inandık.

Başlangıçta Afganistan'a ilişkin politikamıza katılmayan birçok kişinin artık bunun doğruluğunu ve kaçınılmazlığını kabul etmek zorunda kaldığı kabul edilmelidir. Afganistan'daki önceki rejimin, ülkenin toprakları üzerinde tam kontrol sağlayamaması, muhalefetle diyaloğa girme isteksizliği, kapsayıcı bir hükümet kurma niyetinin olmaması ve eski yönetimin tüm seviyelerine nüfuz eden yaygın yolsuzluk gibi çeşitli faktörler nedeniyle iktidarı sürdüremeyeceğine ikna olmuştuk. Mevcut liderlik, Afganistan'daki durumu istikrara kavuşturmayı ve kaynaklarını havaalanları, iç demir yolu ağları, su ve enerji tesisleri gibi altyapı geliştirmeye ve afyon ekimini azaltmaya yönlendirmeyi başardı. BM verilerine göre, Taliban'ın 2023'te uyuşturucu satışını yasaklamasının ardından Afganistan'daki afyon ekimi %95 oranında azaldı. Ayrıca, Afganistan için afyon bağımlılığından arınmış bir gelecek inşa etmek için kırsal toplulukları desteklemek ve alternatif tarımı teşvik etmek için çabalar sarf ediliyor.

Günümüz bağlamında, Afganistan'a ortaya çıkan stratejik fırsatlar merceğinden bakılmalıdır. Afganistan'ı, kendi topraklarında altyapı projelerinin uygulanması da dahil olmak üzere küresel ekonomik süreçlere entegre etmek kritik derecede önemlidir.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği ve diğer uluslararası ortaklarla birlikte, Afganistan'ın yalnızca mevcut krizlerin üstesinden gelmesine değil, aynı zamanda uzun vadede gelişmesine de yardımcı olacak olumlu bir gündemi ve girişimleri ortaklaşa teşvik etmek için birlikte çalışmaya hazırız. Görüşümüze göre, bu aşamadaki birincil görev, Afganistan'a eğitim alanında yardım sağlamaya devam etmektir. Afganistan'daki durumu istikrara kavuşturmanın ve yeniden inşasının Orta Asya ülkeleri ve Avrupa Birliği'nin ortak çıkarları olduğuna inanıyorum.

Euronews: Orta Asya ve AB, iklim tehditlerine nasıl birlikte yanıt verebilir ve ortaklık için fırsatlar nelerdir?

Mirziyoyev: İklim değişikliği artık göz ardı edilemeyecek bir zorluktur. Orta Asya kuraklık, buzul erimesi ve su kıtlığıyla karşı karşıyayken, Avrupa aşırı sıcaklık, orman yangınları ve ekosistem değişiklikleri yaşıyor. İklim değişikliğine karşı en savunmasız bölgelerden biri olan Orta Asya, sorumluluğunu kabul ediyor ve uzun vadeli çözümler üzerinde Avrupa ile çalışmaya hazır.

Bizim için temel önceliklerden biri Orta Asya'da yeşil gündemi ilerletmektir. Yaklaşan Semerkant Zirvesi'nde, sürdürülebilir doğal kaynak yönetimi ve yeşil teknolojilerin benimsenmesinde etkili bölgesel ortaklıklar için sağlam bir temel oluşturmayı amaçlayan Bölgesel Yeşil Kalkınma Konsepti'ni sunmayı planlıyoruz.

AB ve Orta Asya arasında, yenilenebilir enerji, ekosistem restorasyonu ve dijital iklim izleme konularındaki projeleri finanse etmek için çabalarımızı birleştirebileceğimiz bir Yeşil Ortaklık geliştirmeyi öneriyoruz.

Su tasarrufu, sulama altyapısının modernizasyonundan ortak buzul izleme ve gelişmiş su tasarrufu teknolojilerinin tanıtımına kadar Avrupa Birliği ile ortaklık için önemli fırsatlar gördüğümüz bir diğer kritik alandır. Ayrıca, kamu-özel sektör ortaklıklarında Avrupa'nın en iyi uygulamalarının benimsenmesi de dahil olmak üzere AB ile iş birliğini genişletmeyi dört gözle bekliyoruz.

Ekosistem restorasyonu ve biyolojik çeşitliliğin korunması da temel önceliklerimizdir. Aral Denizi bölgesi de dahil olmak üzere bozulmuş arazileri onarmayı amaçlayan büyük ölçekli bir ağaçlandırma programı olan Orta Asya Yeşil Kuşağı'nı zaten başlattık. Bu alanda AB ile iş birliği için büyük bir potansiyel görüyoruz.

Ek olarak, çevre eğitimini iyileştirmeye ve bilimsel araştırmaları ilerletmeye kararlıyız. Geçtiğimiz yıl, ortak araştırma ve yenilikçi çözümlerin uygulanması için etkili bir platform görevi görebilecek bölgenin ilk Yeşil Üniversitesini kurduk.

Euronews: Lütfen en üst düzeydeki yaklaşan toplantıyla ilgili beklentilerinizi paylaşır mısınız? Zirvenin sonunda hangi sonuçları görmek istersiniz?

Mirziyoyev: Yaklaşan zirve gerçekten tarihi olacak çünkü ilk kez beş Orta Asya ülkesinin ve AB'nin liderlerini tek bir yerde bir araya getirecek. Yaklaşan zirvenin Orta Asya ile AB arasındaki ilişkilerin gelişiminde önemli bir dönüm noktası olmasını bekliyoruz. Son yıllarda, etkileşimimiz niteliksel olarak yeni bir seviyeye ulaştı.

Siyasi diyaloğun derinleşmesine ve işbirliğimizi daha sistematik ve uzun vadeli hedeflere yönelik hale getirecek yeni etkileşim mekanizmalarının geliştirilmesine güveniyoruz.

Gündemde önemli bir madde, özellikle ekonomi, ticaret, enerji ve ulaşım gibi alanlarda bölgelerarası işbirliğinin tartışılması olacak.

Zirvenin temel sonuçlarından biri, tarafların stratejik bir ortaklık kurma yönündeki ortak özlemlerini yansıtacak olan Semerkant Bildirgesi'nin imzalanması olacak.

Bu bildirge, sadece varılan anlaşmaları pekiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda bölgelerimiz arasındaki bağların derinleşmesi için de temel oluşturacaktır. Yatırım iş birliğini genişletme, ortak altyapı projeleri uygulama, inovasyonu ve dijital çözümleri destekleme konusunda somut anlaşmalara varmayı umuyoruz.

Elbette zirvenin sonuçlarının ardından pek çok soru cevaplanacak. Ancak şimdiden bu toplantının Avrupa Birliği ile Orta Asya arasında ortak çıkarlara, güvene ve ortak kalkınma arzusuna dayalı sürdürülebilir, karşılıklı olarak faydalı bir ortaklık yaratmaya doğru bir adım olacağını söyleyebiliriz.

Euronews: Avrupa liderlerine ve vatandaşlarına bir mesaj gönderme fırsatınız olsaydı, bu ne olurdu?

Mirziyoyev: Bu fırsatı değerlendirerek Avrupa ortaklarımıza hitap etmek istiyorum.

Orta Asya diyaloğa ve artan etkileşime açıktır. Sürdürülebilir kalkınma ve halkımızın refahını iyileştirme çıkarlarına yönelik karşılıklı yarar ve güven ilkelerine dayalı yapıcı iş birliğini savunuyoruz.

Avrupa Birliği'nin bölgenin açıklığı, refahı ve öznelliğinin güçlendirilmesi yönündeki özlemlerimize verdiği desteği çok takdir ediyoruz. AB'nin Orta Asya'yı tüm paydaşlarla açık ve eşit ortaklığa hazır, birleşik ve dinamik bir bölgeye dönüştürme hedefimizi paylaşması özellikle önemlidir.

Yaklaşan zirve ilişkilerimizde önemli bir dönüm noktası olacak. Semerkant'taki toplantının sonuçlarının daha fazla iş birliği için yeni olasılıklar açacağına inanıyoruz.

KAYNAKÇA

Delegation of the European Union to Uzbekistan. (2025, 13 Şubat). First EU–Central Asia summit to take place on 3–4 April 2025. European External Action Service. Kaynak

Euronews. (2025, 1 Nisan). Q&A: We have a historic chance to make our region prosperous, Uzbekistan president tells Euronews. https://www.euronews.com/2025/04/01/qa-we-have-a-historic-chance-to-make-our-region-prosperous-uzbekistan-president-tells-euro

BÖLÜM 18

ANADOLU'DA YER İSİMLERİ: KARACALI KÖYÜ ÖRNEĞİ

Kim olduğunu bilmek nereye gideceğini öngörme açısından önemli. Bundan haberi olmayan ve öylesine amaçsız yaşayan toplumlar var ki olduğu yerde kim olduğunu bilmeden dönüp duruyor. Önemli bir konuyu daha gündeme getiren bir araştırma yazısı… Anlayana, farkına varan ve anlatana…

Çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türk Dünyası'nda, "kişi" ve "yer" isimleriyle ilgili karşılaştırmalı araştırmalar, ne yazık ki, fazla değildir. Üniversitelerimizde de henüz buna ilişkin dersler verilmemektedir.

Anadolu'da tüm illerimizde bulunmuş ve Türkistan coğrafyasının neredeyse tamamını görmüş bir akademisyen olarak, bu konuda akademik düzeyde daha fazla çalışmanın yapılması ihtiyacı olduğunu söyleyebilirim. Bulunduğumuz birçok yörede, yer isimlerinin kaynağı sorulduğunda çoğu zaman yüzeysel, kulaktan dolma bilgilerle geçiştirildiğine şahit olmuş, bildiğimiz bazılarını ise kaynaklara dayalı olarak düzeltmeye çalışmışızdır.

Bu noktada, Kırıkkale ili Merkez İlçeye bağlı "Karacalı köyü" örneğinden hareketle, konunun önemine ve gelecek kuşaklara aktarılması konusuna açıklık getirmek istiyoruz. Çalışmayı yaparken birçok kaynaktan yararlanmaya çalıştık. Bunlardan en önemlisi Faruk Sümer tarafından, 1972 yılında, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi yayını olarak çıkarılmış, "Oğuzlar" isimli akademik çalışma olmuştur.

Bu kaynakta, yerleşim yerleri ile boylara ait bilgiler, belli bir metodoloji çerçevesinde açık olarak ortaya konulmuştur. Burada belirtilen hususlar diğer kaynaklar tarafından da desteklendiğinde, birçok konu açıklığa kavuşmakta ve bilgiler daha esaslı olarak ortaya çıkmaktadır. Kısaca şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki Karacalı köyüne ait bilgiler açık ve kaynaklara dayalıdır.

Karacalı Köyü Kırıkkale ili, Merkez ilçeye 5 km mesafededir. 2013 yılında, köy kuzeyinde yapılan kazılarda, "Eski Ören" isimli antik bir kentin ortaya çıkarılması, Karacalı Köyü bölgesinin Hatti ve Hititler dahil birçok büyük medeniyetle kuvvetli bağlarını ortaya çıkarmıştır. Bu bir anlamda köy tarihinin MÖ 3000'lere kadar gitmesi ve neredeyse 4000-5000 yıllık bir geçmişini ifade etmektedir.

Köy, tarım ve hayvancılığı ile bilinmektedir. Üzüm üretimi yanında bal üretiminde de iyi bir noktada olup, balı meşhurdur. Karacalı'nın dayandığı boy, oldukça büyük bir boy olduğundan, Türkiye'nin birçok bölgesinde aynı ismi taşıyan birçok köyün bulunduğu tarafımızdan tespit edilmiş ve görülmüştür. Samsun Terme, Kırşehir Mucur, Bursa Gemlik, Çanakkale Biga bunlardan bazılarıdır. Anadolu Türk yer adlarının Türkistan ve öteki Türk ülkeleri ile ilişkileri bilinmektedir. Hatta, Özbekistan'da bile benzer ismi taşıyan köye rastlanılmış ve sakinleriyle bir süre sohbet edilmiştir. Türk boylarının Anadolu ve Rumeli'de dağıla dağıla ilerlediği görülmekte olup, bu köylerde yaşayanların gelenekleri ve kültürleri derinliğine incelendiğinde, şüphesiz birçok benzerliğin bulunduğu da görülecektir.

Kanuni Sultan Süleyman dönemi sonrasında, 1578 tarihli Çankırı Sancağına ait bir belge incelendiğinde, bugünkü Kırıkkale bölgesinde bulunan 5 büyük boyun ismi nüfuslar ve ödedikleri vergiler açık olarak görülür. Bunlar; Karacalı, Ulaş, Hacılar, Yahşihan ve Kırık boylarıdır. Bu boylar aynı zamanda Osmanlıların 1500'lü yıllarda uygulamaya koyduğu göç politikasının bir sonucu olarak bu bölgelere bilinçli olarak getirilip yerleştirilmiş Türklerdir (Çiçek ve Saydam, 1996:102-124). Zaten köye ait mezarlıkların incelenmesinden de yaklaşık 500 yıllık olduğu görülmektedir.

Araştırmalar, Karacalıların Oğuzların, "BOZOK" boyuna dayandığını göstermektedir. Bozokların işaretleri yaydır. Oğuzlarda, sağ kol daha üstün sayıldığından Bozoklar, sağ kol sayılırdı. "Kara" ise Türklerin kutsal rengiydi. Karaca kelimesi, "Karayağız" ve "Babayiğit" anlamında kullanılıyordu.

Karacalıların, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Kayı boyu ile yakın ilişkileri bulunuyordu. Onlar da Bozok boyundandı. Kayı boyu da tıpkı Karacalılar gibi önce Horasan'a, oradan da Abbasiler döneminde, Bizans sınırlarının korunması için Suriye kuzeyine getirilip yerleştirilmişlerdir. Karacalıların, kendileri gibi Bozok boyuna mensup Dulkadiroğlu beyliği ile de yakın bağları mevcuttu. Dulkadiroğullarının ilk beyinin ismi de Karaca beydi. Fatih Sultan Mehmet'in babaannesi ve Yavuz Sultan Selim'in annesi Dulkadir Beylerinin kızlarıydı. Karacalılar yanında Mahmatlu, Dodurga, Karaca, Araplu, Karakeçili, Eymir, Gündeşli, Musa-Hacılu, Yuva, Tekelu, Kargın, Kavurgalı gibi boy ve oymaklar aynı boya mensuptu. Karacalı boyuna bağlı bazı obalar ise şunlardı: Ulaşlı, Urcanlu, Sevinçlu, Oruç, Beğlu, Söylemezlu.

Karacalı köyünün kültür ve gelenekleri incelendiğinde, Oğuz Türklerinin gelenekleri ile aynı olduğu açıkça görülür. Köye ait yer isimleri de öz Türkçedir. Köy sınırları içinde yer alan bağlık bölgenin isminin "Çevlik" olması bunu kanıtlayan en güzel örnektir. Çevlik, Kaşgarlı Mahmut'un, Divan-ı Lugat-ıl Türk isimli eserinde eski Türklerin, "Bağlık, bahçelik yer" anlamında kullandığı bir söz olarak geçer. Bu isimde Anadolu'da; Kastamonu, Hatay ve Bingöl gibi bölgelerde birçok yer ismi mevcut olup, Kaşgarlı Mahmut'un eseri bilinmediğinden uydurma anlamlar yüklenerek, bazen de maksatlı ve yanlış olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Karacalı köyü ülkesine ve vatanına son derece bağlı bir kültürü de bünyesinde barındırır. Yaptığımız küçük bir araştırma sonucu Çanakkale Savaşı esnasında şehit olan Mustafa Oğlu Ali, Kadir Oğlu Hacı Ömer, Mahmut Oğlu Hasan, Abdullah Oğlu Hüseyin, Hamza Oğlu Musa gibi 1915 yılı şehitlerinin isimlerine rastlanılmıştır.

Bu araştırmanın daha da belirgin alanlara yayılarak geliştirilmesi mümkündür. Bu ise araştırma ruhunun oluşturulması ile sağlanacaktır. Araştırmanın temeli ve ana noktaları zaten bu makalede sunulmuştur. Şüphesiz Türk evladı, ecdadını tanıdıkça öz kimliğinin farkına varacak ve daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2019). Sosyal ve kültürel yönleriyle Bingöl. Palet Yayınları.

Altın, Y. (2008). Dünden bugüne Kırıkkale. Belen Yayıncılık.

Çiçek, K., & Saydam, A. (1996). Osmanlı Devleti'nde nüfus hareketleri ve yerleşme. Yeni Türkiye, 2(8), [sayfa aralığı].

Ertürk, M. F. (2013). Osmanlı İmparatorluğu. Kalipso Yayınları.

Sümer, F. (1972). Oğuzlar (2. bs.). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1994). Osmanlı tarihi (Cilt 1). Üçdal Neşriyat.

BÖLÜM 19

DOĞRUSU JEOPOLİTİK KONUSUNUN GENÇLER ARASINDA BU KADAR İLGİ ÇEKECEĞİNİ TAHMİN ETMEMİŞTİK

Çok uğraşı verdik ancak bilinçli bir kitlenin olduğunu görmek umut verici…

Sosyal medya hesaplarımıza gösterilen yoğun ilgi bizleri de şaşırttı.

Türkiye'de; İstanbul, Ankara ve İzmir'den sonra Bakü öne çıkıyor. teşekkür ederiz.

Türkiye dışında; Azerbaycan, KKTC, Fransa, Hollanda, Almanya, Rusya ve ABD'de yoğun şekilde takip ediliyoruz. Bunun da önemli olduğunu biliyoruz.

Genç bir izleyici kitlemiz var. 18-55 yaş arası takipçilerimiz.

Yine takipçilerimizin %40'a yakınının kadınlardan oluşması bizler için büyük bir onur.

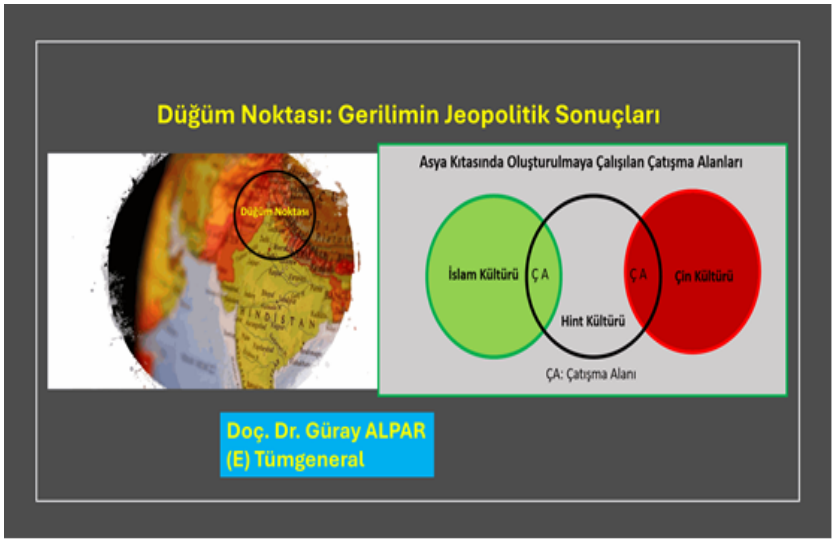
Her seviyeden entellektüel bir kitleye, süratli, doğru ve tarafsız haberler ve değerlendirmeler sunmaya devam ediyoruz.

Jeopolitiğin bir takım anlaşılmayan kavramlar arasında boğulup gitmek olmadığının farkındayız. uluslararası ilişkileri sade ve anlaşılır kılmaya çalışıyoruz. yazdıklarımızın tamamının doğru olamayacağının farkındayız. zaten öyle bir iddiamız da yok ama ana noktalarda hata yapmadığımızı ve öngörülerimizin mümkün olduğunca gerçeğe yakın olduğunu da biliyoruz.

İlginiz ve desteğiniz için teşekkür ediyoruz. iyi ki varsınız.

12 Haziran 2025

DÜĞÜM NOKTASI: Gerilimin Jeopolitik Sonuçları

"Dünü bilmezsek, bugünü anlayamayız." der tarihçiler. Kadim medeniyetlerin ve kültürlerin beşiği olan Asya kıtasının tarih boyunca sürekli bir çatışma alanı olduğunu biliyoruz.

Günümüzde ise böyle bir çatışmayı suni olarak çıkarmayı ve bundan fayda ummayı hayal edenler var. Teorik yapısı çok önceden belirlenen projeler doğrultusunda halihazırda bölgede gerçekleştirilen provalara şahit oluyoruz.

Batı'nın, kendi uygarlığı haricindeki havzalarda "kültürel dinamizmi" bir tehdit olarak algıladığını artık bilmeyen kalmadı. İngiliz tarihçi Arnold Tonybee, medeniyetten ne anladığını, Batı, İslam, Uzak Doğu ve Hint Medeniyetlerini sınıflandırmasını yaparak açıklamıştı (Tonybee, 1988). Bernard Lewis'in, 1990 yılında yayımlanan "Müslüman Öfkenin Kökenleri" (Lewis, 1990: 45-60) ve ardından Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması" isimli çalışmaları (Hungtington, 2001: 108-122) ile kültürleri birbirine düşman etmeye yönelik projeler daha da geliştirildi.

Huntington, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra rakipsiz kalan Batı Medeniyetinin çökmesini önlemek için yeni düşmanlar icat edilmesi gerektiğini öne sürüyor ve bu anlamda İslamiyet'i ve Çin Medeniyetini hedef olarak gösteriyordu. Huntington açıkça, medeniyetler arasında farklılıkların asırlar boyunca oluştuğunu, bölünmelerin kaynağının kültür olacağını ve en önemli çatışmaların kültürlerin birbirinden ayrıldığı fay hatlarında meydana geleceğini ifade ediyordu. Zaten son 30 yıldır dünyada meydana gelen olaylar değerlendirildiğinde de bu teorinin uygulama alanına konulduğu ve insanların birbirine düşürülmeye çalışıldığı görüldü. Bu açıdan değerlendirildiğinde ise hedef seçilen medeniyet ve kültür alanları ortasında Hindistan'ın konumu dikkatle incelenmeyi hak ediyor.

İnsanları birbirine düşüren bu teorileri uygulamak uğruna ABD'nin 30 yılını ve kaynaklarını boşuna harcadığı ve kendini tükettiği açıkça görüldü. Bundan sonra ise bu işi bedava yapacak vekil piyonlar aranmaya başlandı.

İslam ülkeleri ile Çin arasında yer alan Hindistan'ın konumu ve son dönemde giderek artan tutum değişikliği iyi analiz edildiği zaman, neden çatışma alanlarının da Hindistan merkezli olarak gerçekleşmeye başladığı daha iyi anlaşılıyor.

Neredeyse 60 yıllık bir geçmişi bulunan Çin-Hindistan sınır gerilimi bu çatışma alanlarından sadece birisi gibi gözükse de derinliği itibarıyla basit bir çatışma olmanın oldukça ötesinde anlamlar ifade ediyor.

Çin'in yıllar önce Hindistan'ın kuzeydoğusuna girerek zafer kazanmasıyla sonuçlanan bu sınır olayından bu yana süregelen çatışmalarda her iki taraftan 2000'den fazla asker hayatını kaybetti.

Çin ve Hindistan yanında Hindistan ve Pakistan arasındaki çatışmalar, değişmekte olan güç dinamikleri dikkate alındığında, kaygı uyandırıyor. Ancak bölge civarındaki çatışma alanlarıyla birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu kaygılar daha da artarak endişe edilecek boyutlara ulaşıyor.

Hindistan ile Pakistan arasındaki 1947 yılından beri devam eden gerilim ile Hindistan'ın Müslümanların bariz çoğunluğu oluşturduğu Cammu Keşmir'in özel statülü yapısını ortadan kaldırarak işgal etmesi ve ardından, Hindistan parlamentosunun Müslümanlar dışındaki Güney Doğu Asya'dan gelen tüm mültecilere vatandaşlık hakkı tanıyan yasası Hindularla Müslümanları açıkça karşı karşıya getiriyor (Çelik, 29 Şubat 2020). Yaklaşık 200 milyona yakın Müslümanın yaşadığı Hindistan'da, özellikle Modi'nin başbakanlığa gelmesinden beri Müslümanlara karşı ayırımcı politikaların giderek arttığı görülüyor. Hindistan'ın devlet yapısına oldukça zarar vereceği ve gelecekte büyük sorunlara yol açacağı açıkça belli olan bu tür uygulamaların neden yapıldığı ise Hindistan'ın kendi gerçeklerinin oldukça uzağında. Görünen odur ki Hindistan başkalarının projeleri için kendini feda ediyor.

Bugün Keşmir 3 coğrafi bölgeden oluşuyor. Pakistan'a ait Azad Keşmir ve Hindistan'ın işgal ettiği Cammu Keşmir haricinde, bir de Çin'in 1962-1963 yılında Hindistan ile yaptığı savaşta işgal ettiği "Aksa-i Çin" bölgesi mevcut. Aksa-i Çin'in nüfusu fazla değil ancak Çin burasını Tibet alt bölgesi olduğu için kendi güvenliğini uzaktan sağlamak ve sınırını korumak adına ele geçirdi. Bu noktada bölgede, gelecekte daha da önem kazanacak su kaynaklarını kontrol etme düşüncesini de gözden uzak tutulmaması gerekiyor. Sınır çatışmalarının olduğu bölge ile Keşmir bölgesi ve hatta Sincan Uygur bölgesi farklı değerlendirilemez. Biz bu bölgeyi her üç ülke için "Düğüm Noktası" olarak isimlendireceğiz. "Düğüm Noktası" Asya'nın geleceğinin belirleneceği alan olması nedeniyle çok önemli.

Bu açıdan Düğüm Noktası ile tamamı nükleer silaha sahip Pakistan, Çin ve Hindistan ilişkilerinin ve bu ülkeleri temsil eden kültürlerin bir arada incelenmesi konunun daha iyi anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

Çin ve Hindistan 3500 kilometreye ulaşan uzun sınır boylarında altyapılarını hızla geliştiriyorlar. Tabi bölgenin dağlık ve kışın karlarla kaplı yapısı devriye faaliyetlerine genelde yaz aylarında izin veriyor. Bölgenin kesin olarak belirlenmemesi ve buralara ilişkin iki tarafın kabul ettiği haritaların bulunmayışı da başka bir sorun. Hindistan, Galwan Vadisi bölgesinde sınırı aşarak Çin bölgelerinde savunma tesisleri yapıyor, Çin Ladakh'taki Hint Bölgelerini tanımıyor. Hindistan'ın stratejik Galwan Vadisindeki yolu tamamlaması ve altyapı geliştirme faaliyetlerinin Keşmir'i işgali ile aynı zamanlara rastlaması dikkat çekiyor.

Tek başına Nepal ve Butan'ın Hindistan için bir tehdit oluşturması şimdilik mümkün değil. Hindistan'ın bu bölgede sınır sorunu yaşadığı diğer bir ülke de Nepal. Hindistan Tibet'te kutsal bir Hindu tapınağına giden 80 kilometrelik bir yolu Nepal'in itirazı ve gösterdiği haritalara rağmen baskı kurarak açtı. Bu bölge aynı zamanda Hindistan ve Çin arasında potansiyel bir ticaret yolu konumunda.

Hindistan'ın Pakistan ile sınırı genel olarak geçilmesi zor bir bölge. Pakistan topraklarına geçiş sadece kuzeyden mümkün. Hindistan, Pakistan ile sürekli sorunlar yaşıyor. Yine Hindistan'ın kuzeyde Nepal ve Butan Krallıkları ile ilişkileri Çin ile aralarında rekabete konu oluyor. Myanmar'a, Bangladeş ve Nepal üzerinden uzanan koridor da Hindistan için çok önemli. Çin ise dış güvenliğini; Mançurya, İç Moğolistan, Sincan Uygur Bölgesi ve Tibet'e dayandırarak sağlamaya çalışmakta. Buralar şimdilik Çin kontrolünde, ancak Tibet'in Hindistan ile kuracağı bir ittifak Çin'in güvenliğini tehlikeye atacaktır. Bu nedenle Çin öteden beri Tibet'teki bağımsızlık hareketleri ile Hindistan'daki Maocu hareketleri desteklemiştir. Buradan hareketle de Hindistan'a yönelik asıl tehdidin Pakistan'dan çok, Çin'den geleceği değerlendirmesi yapılmaktadır.

Çin'in, Hindistan'dan toprak talepleri var. Yine Hindistan'a karşı Pakistan ile ilişkilerini geliştiriyor. Ayrıca denizlerden kuşatılmayı önlemek ve Malakka Boğazı ve Hint Okyanusu yoluyla ikmal yollarının kesilmesi ihtimaline karşı, gerektiğinde kullanmak üzere Pakistan üzerinden Çin'e yollar açıyor. Bu yolların güvenliği ise Çin'in en fazla üzerinde durduğu konulardan birisi. Buna rağmen Çin ve Hindistan arasında Himalaya dağları bir engel durumunda. Himalayalar, dünyanın en büyük ve en yüksek sıradağları arasında.

Dünyanın en yüksek zirvesi Everest tepesi Nepal ile Tibet sınırlarında yer alıyor. Doğal bir sınır konumunda olan sıradağlar aşılmaz boğazlarla dolu ve birçok büyük nehre kaynaklık yapıyor. Himalayalar üzerindeki buzulların erimesi gelecek için büyük tehlike. Küresel ısınmayla orantılı olarak Muson yağmurlarının düzeni de giderek bozuluyor. Bu durum; Bangladeş, Hindistan, Nepal ve Pakistan için büyük sorun. Pakistan, Hindistan ve Afganistan dünyanın en çok su sıkıntısı çeken sekiz ülkesi arasında. Su kıtlığı bazı şehirlerde protestolara neden oluyor. Hindistan ve Pakistan arasında su kaynakları ile ilgili sorun halihazırda başlamış durumda. Gelecekte bu bölgedeki milyarlarca insan su sıkıntısından etkilenecek, su yüzünden çatışmalar giderek artacak değerlendirmeleri yapılıyor.

Hindistan'ın Çin'le ilişkileri, her iki ülkenin yanında Asya kıtasının ve hatta dünyanın geleceğini belirleyecek. Hindistan'ın; Japonya, Güney Kore ve Avustralya gibi ülkelerle ilişkileri ve ittifakları Çin'in yakın denetiminde. Bu açıdan 2010 yılından sonra Hindistan ve Japonya arasındaki ortak tatbikatlar dikkat çekiyor.

Diğer taraftan, Çin'e karşı Tibet ve Sincan Uygur bölgesindeki tepkiler bu ülkenin geleceği için bir engel oluşturuyor. Buralar belirtiğimiz "Düğüm Noktası" içerisinde yer alıyor. Çin için en önemli dışa açılım alanlarından birisi olan "Sincan Uygur" bölgesindeki faaliyetleri ise Çin'in gelecekte yaşayacağı en büyük sorunlardan birisi gibi olacak. Çin'in bu bölgede halka zorlayıcı tedbirlerden ziyade onların gönüllerini kazanmaya yönelecek projeler geliştirmesi gerekiyor.

Bu nedenle Çin için özgüven içerisinde bu bölgedeki değerleri kendi değeri olarak belirleyip bölge insanına yönelik tavrını değiştirmesi daha istikrarlı bir Çin oluşturmada önemli bir etken olacağı değerlendirilmektedir.

Dikkati çeken diğer bir konu ise Hindistan ile ABD arasındaki ilişkilerin gelişimidir. Hindistan'ın jeostratejik konumu, dinamik nüfus yapısı, ekonomisi ve sahip olduğu doğal kaynaklar yanında askeri gücü ve bilgi teknolojisindeki birikimleri onu küresel güç dengesinde ayrı bir yere taşımaktadır.

Türklerin Hindistan ve Pakistan'ın bulunduğu bölgedeki ilişkileri 2000 yıllık bir geçmişin ötesinde. 18. yüzyıla kadar Hindistan'da etkili olan Müslümanlar ve Türkler bu bölgedeki halka karşı müsamaha ile yaklaşmışlar ve dinlerini değiştirmeye zorlamamışlardır.

Bu ise bu bölgedeki Hintlilerin dinlerini, kimliklerini ve kültürlerini bugüne kadar muhafaza etmelerindeki en büyük etken olmuştur. Ardından, uzun yıllar İngiliz sömürgesi olarak kalan Hintliler, sömürgecilerden kurtulduktan sonra parçalı ve dağınık yapılarına rağmen ayakta kalmayı başarmışlardır. Bu nedenle de ABD'ne sömürgecilik günlerinden gelen tecrübeleri ile mesafeli durmuşlar ve "Soğuk Savaş Dönemi" boyunca bağlantısızlar hareketi içinde yer alarak, savunmalarını daha ziyade Sovyetler Birliğine dayandırmışlardır. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bu desteğini kaybeden Hindistan'ın imdadına, 2001 yılından itibaren bölgede kendisine müttefik arayan ABD yetişti. Bu dönemde bölgedeki projeler için Hindistan en uygun aktör gözüküyordu ve Hindistan'da buna hazır gibiydi. Böylece hem Müslümanlarla Hintliler karşı karşıya getirilebilir hem de Asya'da giderek artan Çin'in etkinliği Hindistan kullanılarak engellenebilirdi.

Bu dönemde savunma sanayi alanında ABD desteğinin Hindistan'a ulaştığı görülmeye başladı. Hindistan, ABD için bu bölgedeki güçleri dengeleme açısından önemli bir ülke oldu. Bu nedenle de ABD, 2005 yılında Hindistan'ın "Şanghay İşbirliği Örgütü" zirvesine davet edilmesine karşı çıktı. ABD'nin en fazla çekindiği konu Çin, Rusya ve Hindistan yakınlaşmasıydı ve bu birlikteliğe İran ve Pakistan'ın katılması, ABD'nin bölgeden tamamen çekilmesine yol açabilirdi. Bu nedenle Hindistan ile uzun süredir geciktirdiği Nükleer İşbirliği Anlaşmasını imzaladı ve 2006 yılında "Büyük Orta Asya Projesi" açıklandı. ABD, bölgede Çin'i çevrelemek ve onu kuşatarak gelecekte kendisi için bir tehlike olmasını engellemeye çalışıyor. Trump'ın Covid-19 salgını devam ederken, G7 zirvesine Hindistan ile beraber Güney Kore, Rusya ve Avustralya'nın da katılmasını istemesi ABD'nin görmek istediği tabloyu en iyi şekilde özetliyor.

Hindistan buna rağmen Amerikalılara hiçbir zaman tam olarak güven duymadı. Bunun bir sonucu olarak ABD, Hindistan ve Rusya arasındaki Nükleer İşbirliği Anlaşmasına engel olamadı. Ancak bu durum Hindistan'da Modi'nin iktidara gelmesinden sonra değişmeye başladı. İsrail ve ABD ile yakın ilişkiler geliştiren Hindistan Lideri Modi, bölgede tehlikeli oyunlara girmeye ve bölgeye yönelik teorilerin gönüllü ortağı olmaya başladı (Tan, 30 Eylül 2019). Hindistan'ın, Müslümanlara karşı geliştirdiği tutarsız politikalar yanında, Çin ile giriştiği mücadeleler bölgede uzun yıllar sürecek istikrarsızlığın tohumları.

Sosyoloji, psikoloji yahut antropoloji gibi adlarla müstakil bilim dallarının oluşturulup bu alanlarda araştırmalar yapılmasının sebebi, bilhassa sömürge toplumlarının özelliklerini bilerek sömürme eylemini kalıcı kılıp/sistemleştirip sömürgecilik hâline getirebilmek olmuştur (Kafkasyalı, 19 Mart 2020). ABD-Sovyet gerginliği zirvedeyken, 1969 yılındaki Sovyet-Çin sınır çatışmalarını iyi değerlendiren ABD, Çin'e yaklaşmış ve Sovyet özgüveninin en yüksek olduğu 1972 yılında Çin ile el sıkışarak Sovyetler Birliğinin yıkılmasının önünü açmıştı (Alpar, 2014: 306). Bölgedeki sınır anlaşmazlıkları bu yüzden başka ülkeler tarafından rahatlıkla kullanılabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu bölgedeki halkların yüksek bir bilinç düzeyine sahip olarak her türden kışkırtmalara ve oyunlara konu olmamaları gerekmektedir.

Hindistan değişik dinden ve kültürlerden insanların yaşadığı bir coğrafya olarak ancak bunların hepsine karşı hoşgörü göstererek ayakta kalabilir. Aksi ise çatışma ve parçalanma demektir. Bu tür politikaların Hindistan'a hiçbir faydasının olmayacağı gibi dış güvenliği yanında iç güvenliğini de olumsuz etkilemesi söz konusu. Daha da önemlisi Hindistan, başkalarının projeleri için din ve kültürlerle çatışarak kendi eliyle bölgedeki geleceğini ve etkinliğini kendisi kısıtlıyor.

Mevcut durum Çin ve Hindistan'ın birbiri ile geniş kapsamlı bir savaşa girmesi için uygun değil. Himalayaları aşıp Çin ve Hindistan'ın birbirlerine karşı doğrudan büyük bir çatışmaya girmeleri kısa vadede mümkün gözükmemektedir. Böyle bir olasılık ancak; Çin için Pakistan, Hindistan için ise Tibet üzerinden gerçekleşebilir ki bu olasılık düşük. Bölge ülkeleri arasında meydana gelebilecek nükleer bir savaşın sonuçları ise son derece yıkıcı olacaktır. Bu nedenle Çin, çatışmalardan kaçınarak iletişim kanallarını açık tutmaya ve farklılıkların ilişkilere zarar vermemesi gerektiğini anlatmaya çalışıyor. Çin böylece Hindistan ile bölgesel bir çatışmadan uzak dururken, aynı zamanda Hindistan'ı, "sınırlar üzerinden ABD öncülüğünde bir girişimden uzak durması" için uyarıyor.

Ancak her şeyin ötesinde Avrasya bölgesinin güvenliği için öncelikle düşünülmesi gereken husus, bölge dışındaki ülkelerin oyununa gelmemek olmalıdır. Bu maksatla Hindistan ve Çin gibi ülkelerin aralarındaki çatışmaların bölgenin refah ve gelişmesi yanında güvenliğine de hiçbir katkısı olmayacaktır. Bölgenin çatışmalara değil, barışa ihtiyacı vardır.

Bu maksatla gerek Çin'in gerekse Hindistan'ın köklü tarihlerine yakışır şekilde ve özgüvenle bütün inanışların ve grupların değerlerini kendi değerleri olarak benimseyip hoşgörü ortamını geliştirmesinden, bu ülkeler kadar bütün Avrasya coğrafyası da istifade edecektir.

KAYNAKÇA

Alpar, G. (2014). Antropolojik bakış açısıyla stratejik dünya tarihi. Palet Yayınları.

Çelik, H. (2020, 29 Şubat). Hindistan'da neler oluyor. SDE Makale.

Huntington, S. P. (2001). Medeniyetler çatışması mı? İçinde M. Yılmaz (Ed.), Medeniyetlerin çatışması. Vadi Yayınları.

Kafkasyalı, M. S. (2020, 19 Mart). Konjonktür ve gündem. SDE Makale.

Lewis, B. (1990). The roots of Muslim rage. The Atlantic Monthly.

Tan, A. (2019, 30 Eylül). ABD, Hong-Kong ile Çin'i, Keşmir ile Pakistan-Hindistan'ı, Yemen ile İran-Suudi Arabistan'ı, Suriye üzerinden Türkiye'yi hedefliyor. SDE Makale.

Toynbee, A. (1988). Medeniyet yargılanıyor. İşaret Yayınları.

BÖLÜM 20

15 Ağustos 2015
ALASKA JEOPOLİTİĞİ: TRUMP-PUTİN GÖRÜŞMESİNİN YAPILACAĞI ALASKA OSMANLI YÜZÜNDEN Mİ SATILDI?

Ne yapıp edip araştırdık ve bir bağlantı noktası yakaladık. Yoksa kim kurabilir bu tarihi bağlantıyı?

ABD Başkanı Trump Ukrayna'daki savaşı sona erdirmek için Rusya Devlet Başkanı Putin ile görüşme yeri olarak Alaska'nın belirlenmesiyle, bugüne kadar kıyıda köşede kalmış bu soğuk mekân birden dünyanın gündemine girdi. Her iki lider daha önce 3 kez görüştü ancak ilk defa ABD topraklarında görüşecekler.

Alaska, alan bakımından ABD'nin en büyük eyaleti. Türkiye'nin iki katı büyüklüğünde ve bir devlet olsaydı dünyadaki 7. büyük alana sahip devlet olurdu. Büyük kaynaklara sahip bir bölge. Bugün dünyada bilinen doğal gaz rezervlerinin %30'unun, petrol rezervlerinin ise %15'inin bu bölgede bulunduğu tahmin ediliyor (ABD Enerji Enformasyon İdaresine (EIA) göre).

Üstelik dünya ısınıyor, buzullar eriyor ve bu bölge ve Bering Boğazı ulaştırma hatları nedeniyle, Arktik Okyanusu üzerinde, geleceğin jeopolitik mücadelelerinin yaşanacağı öngörülen son derece stratejik bir konumda bulunuyor.

Jeopolitik konusuna ilgi duyanlar için Alaska'nın seçilmesi rastgele değil ve bakış açısına göre tarihteki Filistin ve ardından Kırım Savaşı dahil birçok stratejik mesaja dayandırılabilir. Konuyla ilgili ortaya birçok iddia atıldı. Trump gerçekten burasını seçerken üzerinde çok düşünülmüş müdür bilmiyoruz ama derinliğine incelendiğinde, onlarca konu gündeme gelebilir. Madem herkes bunun altındaki mesajları arıyor o zaman biz de her ne mesaj varsa tam olarak ortaya çıksın istedik…

Sanılanın aksine ABD ve Rusya sınırdaş ve üstelik birbirine çok yakın. Aralarında sadece Bering Boğazı var.

Bering Boğazı Asya ve Amerika kıtalarının birbirine en yakın oldukları nokta (Nijman, 2020). İsmini 1728 yılında buradan geçen Rus asıllı Danimarkalı kâşif Vitus Bering'ten alan boğaz ortalama 90 km genişliğinde ve 30-50 metre derinliğinde. Boğazın genişliği yaklaşık 90 km ancak, ABD ve Rusya'nın boğazda sahip oldukları Diomeda adaları nedeniyle her iki ülke birbirine bundan daha da yakın: 3.8 km (Fransa ve İngiltere arasındaki Manş Denizi üzerindeki Dover (Calais) Boğazının en dar yeri 32 km).

Aralarında sadece 3 km fark olmasına rağmen şunu da belirtmek gerekir ki bu iki ada arasında kış aylarında 21, yaz aylarında ise 20 saatlik zaman farkı var. Bu nedenle Rusya'nın bir askeri üssünün bulunduğu Büyük Diomeda adasına "tomorrow island", ABD'nin Küçük Diomeda adasına ise "yesterday island" ismi veriliyor. Bunun anlamı Putin ve Trump arasında toplantı olurken ABD ve Rusya arasında neredeyse 1 günlük bir zaman farkı olacak… Yani, 15 Ağustos 2025'te gerçekleşecek Putin-Trump zirvesi sırasında, sınırın hemen yanındaki yanındaki Rusya'da takvimler, 16 Ağustos 2025'i gösterecek.

ABD Başkanı Donald Trump ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rusya'nın Ukrayna'daki savaşına ilişkin merakla beklenen görüşmelerini, Alaska'nın başkenti Anchorage'daki uzak bir ordu üssünde gerçekleştirecek. Askeri üs olması ilginç. Muhtemel güvenlik açısından diyelim şimdilik…

Zaten Putin'in uçağı Alaska'ya indiğinde Rusya'nın bu bölgedeki eski varlığına dair izlerle karşılaşacak, Baranof Adası'nın kıyılarından eyaletin en büyük şehri Anchorage'a kadar, Rus Ortodoks kiliseleri kendine özgü kubbeleri ve mimarisi kendisindeki Rus varlığını fazlasıyla hissettiriyor.

Bu arada Rusya'da Putin'in 1867'de Alaska'yı ABD'ye satmasının meşruiyetini reddettiği yönündeki spekülasyonlar yeniden gündeme geliyor.

Geçtiğimiz yıl Rus devlet televizyonundan Olga Skabeyeva, ABD topraklarından "bizim Alaska'mız" diye söz etmiş, Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Dmitry Medvedev isesosyal medya hesabından alaycı bir dille, ABD ile bu bölge yüzünden savaşa girebileceklerini ima etmişti.

Rusya Devlet Duması'nın Başkanı Vyaçeslav Volodin, Temmuz 2022'de "ABD, topraklarının bir parçası olan Alaska'yı asla unutmamalı. Yurt dışındaki kaynaklarımızı yönetmeye çalıştıklarında, öncelikle bizim de onlardan alabileceğimiz bir şey olduğunu unutmasınlar." ifadelerini kullanmıştı. Şimdi ise Rusya'da bazı sosyal medya kullanıcıları, 2022'de Rusya Yüksek Mahkemesi'nin aldığı bir kararla Alaska'nın 1867'de ABD'ye satışını geçersiz kıldığını söylerken, diğer kullanıcılar ise 1867 Alaska satışını yasa dışı ilan ettiği iddia edilen 2024 tarihli bir kararnameye atıfta bulunuyorlar. Bu kararname hakikatle mevcut. Kararname 18 Ocak 2024 tarihli ve Rusya'nın denizaşırı tarihi varlıklarının araştırılması, tescili ve yasal olarak korunması için fon tahsis ediyor. Uzmanlar ise Kremlin'in bu kararnameyi sadece Alaska'da değil eski Rus topraklarında da tarihi anlaşmazlıkları yeniden açmak için hazırladığı yorumunu yapıyor.

Toplantının yapılacağı Alasya, Rusya'ya en yakın Amerikan toprağı olduğu için ve eskiden Rusya'ya ait bir bölge olduğu için her iki ülke arasında bir köprü mesajını veriyor. Her iki lider de Avrupa hava sahasına girmeden buraya ulaşabilecekler. Ancak asıl neden, Putin hakkında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tutuklama kararı var ve ABD bu mahkemenin verdiği kararları tanımayan bir ülke.

Neden Alaska sorusunun cevabını vermek için analizi biraz daha genişletmek gerekiyor.

Rusya ile Alaska arasındaki Bering Boğazının açılmasının 15.000 yıl önce son buzul çağının sonunda gerçekleştiği ve insanların Bering Boğazı'nın açılmasından önce Sibirya ile Alaska'yı birleştiren yerden Amerika kıtasına geçtikleri biliniyor. DNA araştırmaları da bunu doğruluyor.

1550'li yıllardan sonra Rusya göçebelerin aleyhine olmak üzere doğuya doğru yayılmaya başladı. Her ne kadar Türkistan coğrafyasını 19. yüzyıl ortalarına kadar tam olarak ele geçirememelerine rağmen, Sibirya'nın uç kısımlarına, hatta Alaska'ya kadar gittiler. Başlangıçta doğuya gidişin ana sebebi kürk teminiydi. 15. yüzyılın başında önemli miktarda kürk elde edilirken, aşırı avlanma sebebiyle artık bunlar yeterince bulunamamaya başlamıştı ve 16. yüzyılın başında Uralların doğusunda kürk hayvanı nesli neredeyse tükenmişti. 1580'lerden başlayarak kürk tüccarları, haydutlar ve kanun kaçaklarından oluşan gruplar Uralları geçip yayıldılar ve 1647 yılında Ruslar daha Karadeniz'e ulaşmamışken, Pasifik sahillerinde yer alan Ohotsk şehrine ve 1652 yılında ise Baykal Gölü yakınlarındaki Yakutsk'a ulaşmışlardı.

Sibirya'daki kabilelerden, zorla kürk haracı ve yerleşimcilere satmak üzere kadın köleler aldılar. Rusya'da kölelik 1825 yılında kaldırılana kadar devam etti. Ruslar ilerlemeye devam ederken, Amur Nehri civarında Çinlilerle karşı karşıya geldiler ve bu kabilelere davrandıkları gibi davranamayacaklarını ilk kez anladılar. Aynı zamanda Türkistan coğrafyasındaki Müslüman devletler karşısında da başarılı olamadılar.

18. yüzyılda neredeyse tüm Türkistan coğrafyasındaki devletler Rus tüccarlarını kovdular. Ruslar köle ihraç ediyorlardı ve kendi dinlerinden Ortodoks olmayan köleleri dahi Orta Asya'ya satıyorlardı. Bu nedenle kuzeye yöneldiler. 1707 yılında Bering Boğazı'na ulaşıldı. Avlanma o kadar acımasızdı ki, Sibirya'da dahi kaynaklar azaldı. Kaynak azalınca Kuril adalarına, ardından 1740'lı yıllarda Alaska'daki su samurlarına yöneldiler. Kısa bir süre sonra su samurları da yok olma tehlikesine maruz kaldı. 1780'lerde İkinci Katerina, Rus-Amerikan Şirketi'nin kurulmasına yetki verdi. Şirkete bölgedeki ticaret ve yönetim üzerinde tekel hakkı tanıdı ve ticaret yapmak maksadıyla Rus-Amerikan ortak şirketi kuruldu (Ponting, 2011: 587-591).

Şirket, Alaska'nın tüm maden ve minerallerini kontrol ediyor, dilediği ülkeyle bağımsız ticari anlaşmalar imzalayabiliyordu ve hatta kendi bayrağı ve para birimi dahi vardı. Bu ayrıcalıklar, şirkete, Rusya imparatorluğu tarafından tanınmıştı. çünkü imparatorluk sadece bu şirketten çok büyük miktarda vergi geliri elde etmekle kalmıyor, bu şirketin önemli bir bölümünü de elinde tutuyordu. En önemlisi Çar ve aile üyeleri de bu şirketin sahipleri arasındaydı.

Zamanla bu şirkete torpille insanlar alınmaya başladı. En önemlisi de subaylar şirkete kabul edildi. Ardından idareciler kendileri için astronomik maaşlar saptadılar. Öyle ki sıradan şirkette çalışan sıradan bir subay bile 1.500 ruble aylık alıyordu ve bu para, Amerika'daki bakanların ve senatörlerin maaşlarıyla yarışabilecek düzeydeydi. Şirketin müdürü de 150.000 ruble aylık alıyordu ve bu zaten şirketin sonunu hazırlayan önemli bir neden oldu.

Su samurları hesapsız bir şekilde avlanınca tükenmeye başladı. Yerli halk gelir kaynağından olunca ayaklanmalar başladı, Rus askerleri bu ayaklanmaları bastırmakta zorlandı.

1806 yılından Alaska'nın ABD'ne satıldığı tarihe kadar kullanılan Rus-Amerikan Şirketinin kullandığı bayrak şu şekilde dizayn edilmişti (Trump ticareti seviyor belki de Rusya ile ticari işbirliği konusunda benzer bir mesajı burada tekrar vermek isteyebilir).

Nihayetinde Rusya, kendisine ait olan Alaska'yı 1867 yılında Ruslara 7.2 milyon dolara sattı (Uçarol, 2005: 224).

Satış bir zorunluluktan kaynaklanmıştı (7 milyon doların enflasyon farkıyla bugünkü değeri 150 milyon doların üstünde). En önemli nedenlerinden birisi 1853-1856 Kırım Savaşının arkasından tahakkuk eden borçların geri ödenmesini kolaylaştırması için Alaska satılmıştı.

Ama asıl neden, Alaska o dönemde Ruslar için İngilizlere karşı elde tutulması giderek güçleşen bir yük oluşturmaya başlamıştı. Pasifikte İngiliz deniz gücü giderek büyüyordu. Rus maliyesi de giderek zorlanmaya başlamıştı. Alaska'nın satışı, nadir görülen bir diplomatik kazan-kazan durumu yarattı: Rusya için nakit para kazanmanın, Atlantik'in diğer yakasında yeni ve yükselen bir müttefik edinmenin ve İngiltere ile olası bir çatışmadan kaçınmanın bir yoluydu. ABD içinse Avrupa'nın ilerleyişini durdurma ve Pasifik'teki artan nüfuzunu pekiştirme fırsatıydı. ABD böylece Kuzey Amerika kıtasındaki etkinlik alanlarını arttırmış, zengin enerji rezervine konmuş, deniz ürünleri konusundaki bereketli Bering bölgesini ele geçirmiş, Asya-Pasifik'e uluşma konusunda yeni bir alana sahip olmuştu.

Satış sonrası The New York Herald gazetesi, 1867'de Rusya'yı potansiyel yeni bir müttefik olarak övmüştü. Gazete, "Rus Alaska'sının devredilmesi büyük önem taşıyan bir konu haline geliyor. Bu, Rusya'nın ABD ile olan dostane ilişkilerini ne kadar ileriye götürmeye hazır olduğunu gösteriyor," diye yazmıştı.

Bu yakınlaşma, Büyük Dük Aleksey Aleksandroviç'in 1871'de New York'a bir filo ile gelmesi ve burada askeri geçit törenleri, resmi kabuller ve sivil onurlarla karşılanmasıyla başka bir noktaya taşınmıştı.

Trump da belki içinden böyle bir havayı yakalamayı umuyor da olabilir.

Amerika Birleşik Devletleri koloniyi 7,2 milyon dolara; yani dönüm başına 2 sent ödeyerek satın almıştı. Oysa aynı dönemde, aynı büyüklükteki ve çok daha verimsiz olan Sibirya'daki bir arazi, bu satış rakamından neredeyse 1500 kat daha yüksek fiyata alıcı buluyordu.

Diğer taraftan satıldıktan sonra altın hücumları ve onlarca yıl sonra petrol yataklarının keşfinin, bölgeyi başka bir noktaya taşıması ve Amerikalı yöneticilerin bunu öncesinden bildiği konusunu da hatırlamak gerekir. Bugün ABD'de üretilen petrolün yüzde 25'i buradan çıkıyor. Kuzey Alaskan sahilindeki Prudhoe Koyu, Kuzey Amerika'nın en büyük petrol sahası. Balıkçılık ve deniz ürünleri endüstrisinden veya turizm gelirini de bahsedersek durum daha iyi ortaya çıkar. 3 milyondan fazla gölün bulunduğu Alaska'da gelgit farkları neredeyse 11 metreye ulaşıyor ancak kişi başı gelirin 73.000 dolardan fazla olduğu Alaska, ABD'de kişi başına düşen milyoner sayısının en yüksek olduğu beşinci eyalet konumunda. Petrol ve gaz endüstrisi Alaska ekonomisine hâkim durumda ve eyalet gelirlerinin %80'inden fazlası petrolden elde ediliyor.

ABD'nin Bağımsızlık Savaşı sonrası Fransa'dan da Louisiana'yı 15 milyon dolara satın alması kendisi için bir dönüm noktasını oluşturmuştu (Şafak, 2003:13). Sonrasında ABD birçok yeri satın alarak topraklarını sürekli büyütmüştür.

Louisiana'nın alınmasında James Monroe'nin öngörüsü ve rolü büyüktü. Başkan olduktan sonra da 1823 tarihli Monroe Doktrini ile Avrupa'yı bu kıtanın dışında tutarak, jeopolitik bir deha olduğunu uygulamaları ile kanıtladı. Önce Fransızları ve İspanyolları yanına alarak İngilizlerden kurtuldu sonra da İngilizlerin Fransız ve İspanyollardan intikam alışını seyretti. Almanya'nın ortaya çıkışının İngilizler tarafından desteklenişi bile bu nedenleydi. Sözde inzivada olduğu algısını yarattığı bir dönemde ABD, rakiplerini uyutarak ve kendi aralarında çatıştırarak 19. yüzyılın sonunda bir dünya gücü haline çoktan gelmişti (Kennedy, 1990: 280-283). Amerika gerçekten ülkeleri birbirine karşı kullanma yönünden son 200 yıldır oldukça başarılı.

Monroe toprak satın alınması ve genişleme konusunda şöyle diyordu (Kissınger, 1998: 15): Toprağın büyüklüğü bir ulusun birçok özelliğini belirler. Kaynaklarının, nüfusun ve fiziksel gücünün sınırlarını gösterir. Kısacası büyük güç ile küçük güç arasındaki farkı ortaya koyar. Herkes şunu açıkça görmelidir ki âdil sınırlar içinde kalmak şartıyla toprak genişlemesi her hükûmete daha büyük hareket serbestisi sağlar, güvenliklerini sağlamlaştırır."

Yani bir şeyi ya da bir yeri para ile satın almak zaten ABD geleneklerinde fazlasıyla mevcut.

Ruslar, Alaska'yı neden sattı? Bunun için Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki Kutsal Yerler Meselesi ve Kırım Savaşını incelemek gerekir.

İlk Osmanlı-Rus Savaşı, Çar ordularının 1677 yılında Kiev'i (Bugünkü Ukrayna'nın başkenti) ele geçirmelerinden 10 yıl sonra 1677 tarihinde Kırım Hanlığı ile Ukrayna arasındaki topraklara Rus ordusunun saldırısı ile başlamıştı. O dönemde Osmanlının seferi üzerine korkan Ruslar, elçilerini 1681 yılında Kırım Hanına gönderip bir daha saldırmayacaklarına dair söz verip bir anlaşma imzaladılar. Bu iki ülke arasındaki ilk anlaşmaydı (Uslubaş ve Dağ, 202). Ardından Rusların İsveç ve Polonya'ya saldırıları geldi (Kerr, 2011: 96).

1774 yılında, küçük bir Bulgar köyü olan Kaynarca'da imzalanan antlaşma ile Türklerin, Kırım Tatarları üzerindeki hâkimiyetini sonra eriyordu. Bu imza Osmanlı için maddi ve manevi anlamda büyük bir kayıptı. Osmanlı hâkimiyetinden çıkan ilk Müslüman halk Tatarlar oldu. Tatarlar, Osmanlı için aynı zamanda insan gücü olarak büyük ve kuvvetli bir kaynaktı ve bu kaybediliyordu. Üstelik Ruslar Ortodoksların koruyucusu oluyordu. Bu olayın şüphesiz başka sonuçlara yol açması kesindi. Ardından 1783 yılında Ruslar Kırım'ı ilhak etti. Artık Karadeniz ve Boğazlar Ruslara açılmıştı (Roberts, 375-376).

Ruslar, Kırım'ı Osmanlı'dan ayırmış ve 1774'te biten savaşın ardından, Osmanlı içindeki Ortodoks Hıristiyanların temsilcisi olduğu iddiasında bulunmaya başlamıştı. Osmanlı'nın dünyada, "I. Sınıf Devlet" kategorisinden düşmesi, 13 Temmuz 1771 yılında Kırım Hanlığı'nın Ruslar tarafından işgal edilmesinden sonradır. Rusların Karadeniz'e kesin olarak yerleşmesi ise 1784 yılında olmuştur. Osmanlı ise bu durumu, 1798 yılında kabul etmiştir Uçarol, 143).

Kırım Savaşı'nın temel nedeni ilginçtir. 1847 yılında İsa'nın doğduğu kabul edilen Filistin Beytül-lahim'deki bir kilisedeki gümüş yıldız kayboldu.

Ortodoks ve Katolikler birbirini suçladı. Ortodoksların koruyucusu Rusya, Katoliklerinki ise Fransa'ydı. Her ikisi de işin içine karıştı ve Avusturya-Macaristan'ı hakem tayin ettiler. Onlar önce Ortodoksları haklı buldu. Fransa baskı yaptı ve karar değiştirildi. 1852 yılında "Kutsal Yerler Sorunu" ortaya çıkarken, Fransızlara bazı ayrıcalıklar tanınmıştı. Fransız Büyükelçisi Lavalette, İstanbul'a gelirken muazzam büyük buharlı silahlı bir savaş gemisi ile geldi. Bu gösteri o kadar etkili oldu ki bu geminin hızı ve gücüne Rusların dayanamayacağına inanıldı ve Rus istekleri reddedildi (Palmer, 2014: 29).

Bu sefer de Rusya memnun olmadı. Rus Prensi Mençikof, 28 Şubat 1853 tarihinde İstanbul'a geldi. Protokol kurallarına aykırı ve saygısız bir şekilde günlük kıyafetleri ile Osmanlı Sadrazamına çıktı ve ültimatom verdi.

Kırım Savaşı öncesinde Ruslar İngilizlere, Osmanlı Devleti'ni paylaşma teklifi yapmış ve bu teklif o an için İngiliz çıkarlarına aykırı olduğundan kabul görmemişti (Esmer, 1944:177-178).

İngiliz ve Fransız donanmaları Çanakkale önlerine geldi. Rus istekleri yine reddedildi ve Rusya ile savaşa girişildi. Kırım Savaşı, 4 Ekim 1853-30 Mart 1856 tarihleri arasındaki Osmanlı–Rus savaşıdır. Birleşik Krallık, Fransa ve Piyemonte-Sardinya'nın Osmanlı Devleti'nin yanında savaşa katılmasıyla, Avrupalı devletlerin Rusya'yı Avrupa ve Akdeniz'den uzak tutma amacı taşıyan bir savaşa dönüşmüştü. Ruslar teknolojik yönden zayıftı. Zaten İngiliz ve Fransız askerleri Kırım'a demiryolu olmaması dolayısıyla Rus askerlerinden önce ulaştı. Rusların o dönemde silah güçleri de zayıftı. Savaş, müttefik güçlerin zaferiyle sonuçlanmıştır.

Kırım Savaşı sonunda ekonomisi bozulan sadece Rusya değildi. Kırım Savaşı nedeniyle Osmanlılar, ilk kez 1854 yılında Kırım Savaşı ertesinde Londra'dan % 6 faizle 3 milyon sterlin borç almıştı (İngilizler de Amerika Bağımsızlık Savaşı sonrası çok borçlanmıştı ancak onların borçları %3 faizli olduğu için ödemesi yapılabildi). Başka ülkelerden de borç alındı. Osmanlılar daha sonraki yıl %4 faizle 5 milyon sterlin borç daha aldı. 1854-1874 yılları arasında bu şekilde 200 milyon sterline yakın borç alınmıştı. Borç hibe anlamına gelmiyordu ve geri ödenmesi gerekiyordu. Ancak 1875 yılına gelindiğinde anapara ve faizler ödenemez duruma gelindi (Levis, 2007: 379).

1875 yılında Osmanlı'nın bütçe geliri 25 milyon lira idi ve 5 milyondan fazla açık vardı. Aynı yıl ödenecek borç miktarı ise faizleriyle birlikte 14 milyon lira idi. Osmanlı'nın bunu ödeme gücü yoktu (Yeniay, 1964: 52-55).

Bunun sonucu, karışıklık ve padişahın değiştirilmesi oldu. Mali buhran nedeniyle 1876 yılında dış borç ödemeleri durduruldu. Ancak Osmanlı 1881-1914 yılları arasında da 26 defa borçlandı. Düyun-u Umumiye denilen borçlar 1928 tarihinde kaldırıldı ve son borç fazla fiyat verilerek 1954 yılında normal süresinden 29 yıl önce kapatıldı (Küçük, 1994: 62). Yoksa borçların ödemesi 1883 yılına kadar devam edecekti.

Rusya'da da durum bundan farklı olmadı ve Alaska'nın satılması kararının arkasındaki sebeplerden birisi de Osmanlı Harpleri nedeniyle ekonomik durumun bozulmasıydı. Aslında Rusya bunu hep yaşadı ve kaynaklarını tarih boyunca hep gereksiz savaşlar yüzünden tüketti.

İngilizler Hindistan'da bir imparatorluk kurmaya çalışırken, Kuzey Amerika kıtasında yer alan kolonilerinin hâkimiyetini kaybediyordu ve yeni bir devlet olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ortaya çıkıyordu.

4 Ekim 1853-30 Mart 1856 tarihleri arasındaki "Osmanlı-Rus Savaşında" Rusların bir destekçisi vardı: Amerika. Bunun sebebi güçlü İngiliz ordusunun da Osmanlı tarafında savaşa dâhil olmasıydı. Hem ABD hem de Rusya İngilizleri bir tehdit olarak görüyordu.

Bunun üzerine Amerika, Rusları, Osmanlı'ya karşı aşırı bir şekilde desteklemeye başladı. Bu desteğin üzerine, ABD hükümeti resmi olarak tarafsız olmasına rağmen, Rus askerlerine silah ve benzeri çok miktarda yardım gönderdi.

Ruslar, İngilizlerin desteğiyle Osmanlı'yla karşı karşıya geldiği Kırım Savaşı'nın ardından prestij yanında çok fazla para kaybetmeye başlamıştı. Kendilerini gelecekte koruyabilmek için paraya ihtiyaçları vardı. Diğer taraftan Rusya, Alaska'nın gelecekteki herhangi bir savaşta kolayca ele geçirileceğinden korkuyordu. Alaska'daki kaynak eksikliği ve zor yaşam koşulları, onları koloniyi satmaya zorladı. Bu nedenle İmparator II. Alexander 1859'da hem İngilizlere hem de Amerikalılara bir teklif götürdü. Rusya bundan sonra da ABD'den aldığı destekle Türkistan coğrafyasındaki ilerleyişini sürdürdü ve 1876-1877 Osmanlı Rus savaşını finanse ederek doğuda Erzurum, batıda ise İstanbul önlerine kadar geldi. Rusları durduran ise yine Berlin Anlaşması ile İngiltere oldu. Rusya kaynaklarını Osmanlı ile savaşarak harcadı.

Sonuç ve Değerlendirme

Alaska neden seçildi ve buradan ne sonuç çıkacak soruları bazı iddialar olmasına rağmen bugün itibarıyla henüz cevabını tam olarak bulmuş değil. Ancak seçilen yer ve zamanlama önemli. Zaten strateji mekân, zaman ve kuvvet üzerine kuruludur ve olayları bilme yanında birbirine bağlayarak anlamlandırma esasını içerir.

Her ne şekilde olursa olsun, rasgele seçilmeyen Alaska'da sadece Ukrayna konusu değil, bunun çok daha ötesinde dünyanın geleceğini ilgilendiren konuların konuşulacağı kesin. Görüşme yerinin herkesten uzakta askeri bir bölge olması da zaten istihbarata karşı koyma açısından kolaylık sağlıyor.

Günümüzde Alaska, ABD'nin stratejik operasyonları açısından büyük öneme haiz durumda. Zaten ABD Hava Kuvvetleri'nin babası olarak kabul edilen General Billy Mitchell, 1935'te Alaska'nın "dünyanın en stratejik yeri" olduğunu öne sürmüştü ki bu giderek daha bir anlam kazanıyor. Dünyanın en önemli kentlerinin de ortasında bulunan Alaska, Pekin'e yaklaşık 6 bin kilometre, Moskova'ya 6 bin 700 kilometre, Tokyo'ya 5 bin 300 kilometre ve Varşova'ya 7 bin 150 kilometre uzaklıkta yer alıyor. Alaska'da ABD'nin, yaklaşık 22 bin ABD hava, kara ve deniz kuvvetleri mensubu ile 4 bin 700 muhafız ve yedek asker bulunuyor ve askeri personelin çoğunluğu (%40) hava kuvvetlerinden. Bu haliyle bir ileri karakol görevi görüyor ve ABD'nin Kuzey Kutbu'ndaki askeri varlığı ve savunması açısından da oldukça önem taşıyor.

Rusya, her ne gerekçeyle olursa olsun, böylesi stratejik bir bölgeyi ucuz bir fiyata satmaktan elbette pişmanlık duyuyor. Alaska'da 1968 yılında Prudhoe Körfezi'nde petrol bulunması ve 1977 yılında Trans-Alaska Boru Hattı Sistemi'nin tamamlanması petrol patlamasına yol açmış ve petrolden elde edilen telif gelirleri 1980'den itibaren büyük eyalet bütçelerini finanse etmişti.

Trump seçim kampanyalarına başladığından beri her ne kadar savaşları durdurmaktan söz ediyorsa da 1823 Monroe Doktrini'nin savunucusu ve uygulayıcı olduğu açıkça görülüyor.

Trump'ın bu anlamda Çin'den ayırmak için Putin'e, Arktic'de ortak projeler yanında, daha önce Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski'den "tehdit ederek" aldığı nadir toprak minerallerin, birlikte işletmeyi teklif edeceği bile konuşuluyor.

ABD dışındaki bir gücün güç olma konumunu devam ettirmesi ancak ve ancak Avrasya'dan müttefikleri yanına alarak ve bu bölgedeki devletleri birbirine karşı kullanarak mümkün olduğu jeopolitik gerçeğini en iyi bilen ve uygulama alanına koyanın da Trump olduğu bu anlamda ifade edilebilir.

Yine bu anlamda Alaska görüşmelerinden ne sonuç çıkacağı da her iki liderin dünya tarihi ve stratejilerine hakimiyetiyle belirlenecek gibi gözüküyor. Bu aynı zamanda bu yüzyılın da şekillenmesi anlamında önem kazanıyor.

KAYNAKÇA

Esmer, Ş. A. (1944). Siyasi tarih.

Kennedy, P. (1990). Büyük güçlerin yükselişi ve çöküşleri: 1500'den 2000'e ekonomik değişme ve askerî çatışmalar. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kerr, G. (2011). Avrupa'nın kısa tarihi (C. Atay, Çev.). Kalkedon Yayınları.

Kissinger, H. (1998). Diplomasi. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Küçük, C., & Ertüzün, T. (1994). Düyûn-u Umûmiye. İçinde Diyanet İslam Ansiklopedisi (Cilt 10, s. 62).

Lewis, B. (2007). Ortadoğu (S. Y. Kölay, Çev.). Arkadaş Yayınevi.

Nijman, J. (2020). Geography: Realms, regions, and concepts (20th ed.). Wiley.

Palmer, A. (2024). Kırım Savaşı (M. Gaspırak, Çev.). Alfa Yayınları.

Ponting, C. (2011). Dünya tarihi (E. B. Özbilen, Çev.). Alfa Yayınları.

Roberts, J. M. (1996). Avrupa tarihi (F. Aytuna, Çev.). İnkılap Yayınları.

Şafak, N. (2003). Osmanlı-Amerikan ilişkileri. OSAV.

Uçarol, R. (2005). Siyasi tarih. HAK Yayınları.

Uslubaş, T., & Dağ, S. (2007). Dünya tarihi ansiklopedisi. Karma Kitaplar.

Yeniay, İ. H. (1964). Osmanlı borçları tarihi.

BÖLÜM 21

16 Ağustos 2025
DÜNYA YENİDEN ŞEKİLLENİYOR

Aslına bakarsanız birçok kişi, Trump'ı jeopolitikten anlamayan bir iş adamı olarak görüyor ve işin medyatik yönüyle ilgilenmekle vakit geçiriyor…

Ama uygulamalar, bu işi bilenler tarafından, derinliğine analiz edildiğinde ise durumun hiç de öyle olmadığını açıkça görülüyor.

Ukrayna-Rusya arasındaki çatışmaların sona erdirilmesine yönelik görüşmeler için Alaska'nın seçilmesinde de aynı şey oldu. Görüşme yeri olarak Alaska'da bir askeri üssün seçilmesinden başlayarak, karşılama törenindeki sıra dışı görüntüler ve ertesinde verilen mesajlar, son derece anlamlı ve bilinçli bir seçimin izlerini taşıyor.

Diğer taraftan öyle bir yer seçilmişti ki Ruslardan satın alınmış ABD toprağı olması bir yana, tıpkı Zengezur Koridoruna yönelik Trump etkisi gibi "öylesine ortada ve ben buradayım" diyor.

Kim ne derse desin Trump önceden gelen tecrübesinin yanına, devlet tecrübesini de koyduğunun mesajını verdi. Diğer taraftan Trump'ı devlet tecrübesi olmayan ve sıradan bir iş adamı olarak görüp gülümseyenlerin kendisi, belki de bu sefer kendileri gülünecek duruma geldi.

Dikkat edilirse Trump şu konuları gündeme getirdi:

- Dünya Savaşının önlenmesi,
- Barışın inşası,
- Mahkumların serbest bırakılması,
- Katliamın durdurulması,
- Nobel Barış Ödülü,
- İlerleme kaydetmek,
- Sonraki görüşme Rusya'da,
- Şimdilik Rusya'ya yaptırım yok.
- Aslında ABD ve geleceğin düzeninin oluşturulmasına yönelik içinde tek bir kelime bile yok. İlginç değil mi?

Öyleyse burada oyun kurucunun Trump olduğunu bilerek, onun konuşmalarını bir tarafa koyalım ve sadece Putin'in konuşmasına bakalım.

Alaska, Rusya ve ABD ortak tarihinin önemli bir parçası, Ülkelerimizin askeri yoldaşlık ve ittifak ruhuyla ortak düşmanları yendiği tarihi örnekleri unutmayacağız,

Bu mirasın en zor koşullarda bile karşılıklı yarar sağlayan eşit ilişkileri yeniden kurmamıza ve inşa etmemize yardımcı olacağına eminiz,

Rusya ile ABD arasındaki ortaklık büyük bir potansiyele sahip,

Er ya da geç durumu düzeltmek ve kavgadan diyaloğa geçmek gerekiyor. Bu bağlamda iki devlet başkanının yüz yüze görüşmesine gerçekten ihtiyaç vardı,

Trump ile doğrudan "çok iyi" etkileşim kurduk, Trump'ın Orta Doğu Özel Temsilcisi Steve Witkoff, Rusya'yı birkaç kez ziyaret etti, iki ülkenin dışişleri bakanları ve yardımcıları arasında sürekli temas var,

Ülkelerimiz okyanuslarla ayrılsa da aslında bizler yakın komşuyuz,

Görüşme yapıcı, faydalı ve saygıya dayalı gerçekleşti,

ABD'de yeni yönetimin iktidara gelmesiyle ikili ticaret hacmi artmaya başladı. İkili ticaret hacmi yüzde 20 arttı. Ortak çalışmalar için pek çok ilgi çekici alanımız var,

Rusya ile ABD arasında ticaret ve yatırım alanındaki ortaklığın büyük bir potansiyele sahip olduğu aşikâr. İki ülkenin ticaret, enerji, dijital ve yüksek teknoloji ve uzay gibi alanlarda birbirlerine sunabileceği çok şey var,

ABD ile Arktika konusunda da çalışmalar yapabiliriz,

Ülkelerimizin yeni sayfa açması ve işbirliğine dönmesi önemli. Bunu yapmamız lazım,

Ukrayna'nın güvenliğinin sağlanması gerekiyor. Trump'ın, krizin özünü ve köklerini anlamak istediğini görüyoruz. Ukrayna'da yaşananlar güvenliğimize temel tehditlerle bağlantılı. Bundan ziyade Ukrayna halkını kardeş olarak gördük ve görüyoruz. Köklerimiz bir. Tüm olanlar bizim içi trajedi ve acı,

Ukrayna meselesinin sağlam ve uzun vadeli çözümü için krizin temel nedenlerinin ortadan kaldırılması, Rusya'nın tüm meşru endişelerinin dikkate alınması, Avrupa ve dünyada güvenlik alanında adil bir dengenin sağlanması gerekiyor. Trump'ın, Rusya'nın ulusal çıkarlarını anladığını görüyoruz.

Putin'in konuşması ne kadar farklı ve toplantının ana esaslarını ayrıntılı olarak anlatıyor. Öyleyse Trump'ı esas alıp onun stratejiden anlamadığını söylemeye devam mı edelim?

Bu noktada herkes beden dili, yaş, boy gibi özellikler üzerinde biraz da esprili bir şekilde yorum yapmaya devam ederken, bizim jeopolitik öngörümüze göre, Putin'in söyledikleri daha doğru ve toplantıda görüşülen hususları içeriyor gibi…

Sonuçta Putin, tıpkı Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi, bir güç merkezi olarak kabul edilmiş ve muhatap alınmış gözüküyor. Diğer taraftan ABD ve Rusya arasında her iki ülkenin çıkarlarına uygun olarak, geleceğe yönelik küresel işbirliği yapılması yönünde girişimler ortaya çıkıyor. Avrupa'nın ise bir köşeye atılmış olduğu görülüyor.

Kısaca, toplantı yeri ve verdiği mesajlar doğrultusunda, Ukrayna'da barışın sağlanmasının ötesinde, yüzyılın yeniden şekillendirildiğine tanık oluyoruz. Buna yönelik ilerlemeleri ve daha açık emareleri ilerleyen safhalarda net bir şekilde görmeye başlayacağız. Trump ise, Biden sonrası belirlenen hedeflerini adım adım gerçekleştiren sıra dışı uygulamalara sanki devam ediyor.

ÖNGÖRÜYE DAYALI RİSK ANALİZİ VE ÇOK KATMANLI KAOS YÖNETİM MODELİ

Tehlike, gerçekleşme olasılığı bulunan istenilmeyen kötü durumdur. Güvenlik ise kişilerin tehlikeden uzak olma durumu ve algısıdır. Değerlere yönelik herhangi bir tehlikenin olmaması ve güven içinde olma hali (Brauch, 2012: 168) olan güvenlik bir anlamda risk ve belirsizlikleri de içinde barındırır (Buzan, 1983:124). Diğer taraftan sizin "güvenliği sağladım" demeniz yanında, güvenliğin sağlandığı ve güvende hissetme yönünde bir algı oluşturulması bazı durumlarda daha da önem kazanır.

Geçtiğimiz yüzyılda güvenlik genel olarak askeri tehditler göz önünde bulundurularak açıklanırken, sonrasında; çevre, iklim, göç, örgütlü suçlar, şiddet eylemleri, kaçakçılık ve organize suçlar gibi yeni alanların dahil olmasıyla, aşama aşama anlam genişlemesine uğramış ve çok katmanlı hale gelmiştir.

Aynı olayın, askeri niteliğinin yanında, göç, sağlık gibi konulardan başlayarak, organize suçlar gibi alanlara da neden olması zaten bu çok katmanlılığı beraberinde getirmektedir.

Diğer taraftan, Hiçbir toplumda güvenliğin tam olarak sağlandığından bahsedilemez. Beklenenin dışında birtakım olayların gerçekleşmesi ihtimali her zaman vardır. Düzensizlik, karışıklık ve tahmin edilemezlik ise" kaos" anlamına gelir. Bir sistem bakımından kaos, dış nedenlerin yarattığı etkilere açık, istikrarsız, kontrol edilemeyen ve öngörülemeyen bir koşulu işaret eder (Gleick, 1995:356- 358). Karmaşık sistemlerin özelliği, aynı anda hem düzenli alt sistemlerin bulunduğu hem de çok sayıda kaotik değişkenlerin bir arada olduğu genel bir düzenin varlığıdır. Bu haliyle kaos, içinde açıklanabilir birçok dinamiği barındırır. Bir sigaradan çıkan dumanın, havada oluşturduğu şekillerin, tamamen düzensiz ve bağımsız rastlantıların sonucu olduğu düşünülebilir ancak iyi bir fizikçi bunun dinamiğinin ortamdaki birçok parametre ile oluştuğunu izah edebilir. Benzer şekilde toplumsal olayları iyi bir sosyolog ya da antropolog, uluslararası olayları ise aynı şekilde derinliği olan bir jeopolitik uzman anlamlandırabilecektir.

Kaos teorisi başlangıç koşullarına hassas bağımlılığı temel alır ve küçük etkilerin uzun vadede büyük değişimlere yol açabileceğini vurgular. Bu teori, doğrusal olmayan sistemlerde öngörülemezliği açıklanması bakımından önemlidir.

Kaotik etkilere karşı tedbir geliştirmek ve fırsata dönüştürmek de mümkündür ve bunun için hızlı ve doğru bir bilgi akışına imkân veren bir yapı başlangıçtan itibaren gereklidir.

Diğer taraftan teoriye göre düzen düzensizliği yaratır. Düzensizliğin içinde de bir düzen vardır ve düzen düzensizlikten doğar. Yeni düzende uzlaşma çok kısa sürede kendisini gösterir ve ulaşılan yeni düzen de kendiliğinden örgütlenen bir süreç vasıtasıyla öngörülemez bir yöne doğru evrilir. Kendini yeniden yaratan yapıların temelinde kuvvetli bir şekilde kaostan yeni bir düzen çıkacağı düşüncesi bulunur.

Entropi ise bir sistemin zaman içinde bozulmaya ve düzensizliğe yönelme halini ifade eder (Verma, 2005:95). Buna göre tüm sistemler sürekli bir entropiye yönelim halindedir. Bu yönelime bir süreliğine direnmek mümkündür ancak eninde sonunda bu gerçekleşir. Yasa şu şekilde yorumlanabilir.

"Birinci yasa: Kazanamazsın.

"İkinci yasa: Berabere kalamazsın.

"Üçüncü yasa: Oyunu terk edemezsin.

Peki neden sabit ve değişmeyecek bir gelecek beklentisi içerisindeyiz?

Çünkü etrafımızdaki olaylar bir düzen içinde gerçekleşiyor ve öyle devam edeceğini düşünüyoruz. Her şey istediğimiz gibi gitmediğinde ise belirsizliği tamamen giderecek ya da etkisini azaltacak bazı yöntemlere ihtiyaç duyuyoruz.

Geçmiş olaylar kaotik davranışın bir sonucu olduğundan, bu olayların dizilimlerini yeniden inşa etmek geleceği inşa etmek kadar zor olacaktır. Geleceği inşa etmek, sadece güç değil karmaşıktır ve üzerinde "eğerler" ve "keşkeler" üzerine düşünülecek alan ve katmanlar çoktur. Oysa çoğu kez olayları anlamlandırmada karmaşık belirleyici etmenleri analız etmek veya daha karmaşık olan belirleyici etmenler ağını anlamaya çalışmak yerine, bulunulan en yakın ya da kendi düşünce kalıbımıza göre olaya doğrudan yol açtığını düşündüğümüz neden üzerine yüzeysel bir yorum yapıp geçilir. Ancak günümüzün çok katmanlı kaos ortamında, karmaşık sistemlerin davranışlarının sadece davranışın en yakın sebebine bakarak anlaşılamayacağını, aynı zamanda sistemi de bütünüyle anlamamız gerektiği ortadadır.

Örneğin; Ukrayna ve Rusya arasındaki çatışmalar daha başlangıçta önlenebilir miydi? Hangi onlarca ihtimal bir araya geldi ve bu mümkün oldu?

Bunun yanında Kaos teorisi, olayların akışındaki en küçük değişikliğin bile geleceğe yönelik olaylarda büyük farklılıklara yol açacağını ortaya koyar. Gerçekten de sınırları daha derinliğine düşündüğümüzde, bu sınırların oldukça yapay oldukları ortaya çıkar. Sistemleri bileşenlerine ayırmaya eğilimli olsak da hem mikro hem de makro seviyede, bileşenlerin, birbiriyle doğrudan ilişkili olmadıkları yönünde yeterince neden bulabiliriz. Makro seviyede, Einstein "zaman" kavramının kendisinin, insanın referans çerçevesine bağlı olduğunu göstermişti. O zaman belki, makro seviyedeki fenomenlerin de aynı zamanda bir bütün olarak birbirlerine bağlı olduklarına inanmamız gerekiyor.

Geleceğin ucu açık. Karmaşık sistemler, başlangıç koşullarının yanında daha karmaşık sistemlerle iletişimlere karşı duyarlıdırlar ve gelecek kendisini izah ederken, tüm bu etkileşimlerin etkisi altında, belirli bir planı olmadan olayların birbirine olan bağlantı kurması ile gerçekleşir.

Bu nedenle değişkenlerden birisinin dahi kararlılığı ya da ısrarı sonucu değiştirebilir ve olması gereken şey olacak şeye dönüşebilir. Diğer taraftan bir alt sistem için, genel sistem içinde hiç önemli görülmeyen bir değişken bir anda çok önemli bir değere sahip olabilir. Bu bakımdan farklı değişkenlerin sürekli olarak bir arada analiz edilmesi zorunludur. Burada önemli olan bu bağlantıları oluşturabilecek çok yönlü bir beyin yapısına sahip olabilmektir.

Risk ve tehlike: Bir zarara uğrama tehlikesi, zarar görme ihtimali, bir olayın gerçekleşme olasılığı ve ondan etkilenme durumudur. Bu anlamda tehlike ve risk kavramları aynı olmamakla birlikte ilişkilidir. Tehlike zararı olacak konuları ifade ederken, risk bu tehlikelerin olma ihtimalini ortaya koyar. Riskin tanımı içinde gelecek ve belirsizlik vardır (Sevil, 2001). Belirsizlik, riskin oluşma olasılığının bir ölçüsüdür. Belirsizlik arttıkça riskin oluşma olasılığı artar.

Strateji, farkı yaratmaktır. Risk ve tehlike ise amaca ulaşmayı engelleyen konular olarak, yönetici ve liderlerin geleceğe yönelik karar vermelerinde etkilidir ve yeterli bilgiye sahip olmamaları risk içerir. Bu nedenle de zaman içinde değişen şart ve koşullara göre bilgi altyapılarını yenilemeleri (Gök: 2006) ve yönetim politikalarını ve strateji planlarını riskleri dikkate alacak veya asgari seviyede tutacak şekilde hazırlamaları gerekir (Ererdi, 1992).

Bununla birlikte risk ve tehlikeleri önlemede öngörü de gereklidir. Sokrates, her gözlem yapanın filozof olamayacağını söyler. Ona göre insan; çoğu zaman görünür dünyada bilgi ile bilgisizlik arasına takılır kalır. Çiçero ise kendisine Roma'nın neden yıkıldığı sorulduğunda "Çok konuştuk ama bilgisizdik!" demiştir.

Geniş bir çerçevede ve bilgiye dayalı olarak birden fazla gelecek senaryosu ve vizyonu oluşturma amaçlı "ÖNGÖRÜ" kavramının, herhangi bir bilgiye dayanmayan bakış açıları ve sınırlı bilgi ve geneli içermeyecek örnekleme dayalı tahminlerden farklı bir anlam taşıdığı da açıktır.

Bu açıdan öngörü, tahmin ve kehanet arasındaki farkı kısaca şu şekilde ortaya koyabiliriz:

Öngörü: (Foresıght): Geneli içeren, derin bilgi altyapısına dayalı alternatifler sunar.

Sınırlı Veriye Dayalı Tahmin: Geneli içermeyen az sayıda ve yetersiz bilgiye dayalı tahmindir.

Subjektif Tahmin: Olayları sadece kendi bakış açısı ve ideolojisine göre tahmin etmeye dayalıdır.

Kehanet: Metodoloji ve altyapı olmadan bilimsel olmayan rastgele tahmindir.

Bütün bunları dikkate aldığımızda güvenliği sağlamadaki ana esasları şu şekilde ortaya koyabiliriz:

Öncelik güvenlik olaylarının meydana gelmesine engel olmak olmalıdır.

Güvenlik tedbirleri, çok yönlü ve derinlik oluşturacak şekilde planlanmalıdır.

Başlangıçta hedefler ve başarı kriterleri net bir şekilde ortaya konulmalıdır.

Alınacak tedbirler, gerçek risklere karşı tedbirleri içermelidir.

Tedbirler alınırken, hangi tedbir alınırsa alınsın "tedbirlerin en zayıf noktasındaki kadar etkili olacağı" unutulmamalıdır.

Tedbirlerin, görünen tedbirler yanında görülmeyen tedbirleri de içermesine ve kendimiz açısından sürpriz bir etki yaratmamasına dikkat edilmelidir.

Tedbirler derinlikte planlanmalıdır.

Her güvenlik tedbiri ikinci bir güvenlik tedbiri ile yedeklenmelidir.

Tedbirlerin hukuka uygun ve ekonomik olması göz önünde bulundurulmalıdır.

Hedef, olayın meydana gelmesi için cazip olmaktan çıkarılmalıdır.

Potansiyel tehdit unsuru koruma hedefinden uzak tutulmalıdır.

Tedbirler fırsatları ortadan kaldırmalıdır.

Gerektiğinde yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği yapılmalıdır.

Eğitim ve tatbikatlar yapılmalı ve planlar buna göre düzeltilmelidir.

Planlar gerçek durumları karşılamalı, tüm hususlar esas görevi başarmaya hizmet etmelidir.

Tehditlerin mümkün olduğu kadar önceden tespiti ve analizi önemlidir.

Tehlikenin öngörüsü kadar, ortaya çıkma durumunun daha başlangıçtan tespiti önemlidir. Bu noktada sorulacak ilk soru şu olmalıdır: "Ne tür bir tehditle karşı karşıyayız?"

Bu aşamada güvenlik görevinin yerine getirilmesi için içeriden ve dışarıdan kaynaklanan güçlü ve zayıf yönler kadar, fırsat ve tehditlerin de ortaya çıkarıldığı stratejik bir teknik olan SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analizinin yapılması da birçok konuya açıklık getirecektir. Özellikle zayıf taraflar ve tehditler aynı zamanda kuvvetin oluşturulması ve ne tür bir eğitim ve teçhizat ihtiyacı olduğunu da ortaya çıkaracaktır.

Her olayın niteliğine uygun bir "Risk Yönetimi" uygulanmalıdır.

Risk yönetiminde; risklerin belirlenmesi ile muhtemel olaylara göre senaryoların belirlenmesi, risk yönetim planının yapılması, güvenlik operasyonlarının planlanması ve başlangıçta asgari güvenlik tedbirlerinin alınması önemli aşamalardır. Bu noktada gerçek risk derecesini alınan tedbirler belirleyecektir.

Muhtemel etki tespit edildikten sonra bundan alınan tedbirler çıkarılırsa geriye gerçek risk ortaya çıkar.

Bu aşamada koruma hedefine yönelik tehdit ve risklerin muhtemel etkilerinin, görev tanımları çerçevesinde en uygun fayda/maliyet oranı sağlayan tedbirlerle yönetilmesi de önemlidir.

Her tarafta güçlü olunamıyorsa öncelikli alanlar belirlenmelidir.

Aynı şekilde tehdidin karşılanmasına yönelik Risk değerlendirmesi ve yönetimi için "Pareto Analizi" denilen bir çalışmanın yapılmasında da fayda vardır. Pareto Analizi; bir soruna neden olan faktörlerin sıralanmasından sonra, en fazla soruna yol açanların giderilmesi ile kısa zamanda sonuca varılmasını içeren bir yöntemdir. Örneğin; bir salgının yayılmasında en fazla, insanların birbirleri ile teması etkili oluyorsa; bütün gayretler öncelikle buna yöneltilmeli, aynı şekilde kişiler arası temas en fazla hangi alanda ise bu konu içerisinde de öncelik bu duruma verilmelidir.

Hedefler cazip olmaktan çıkarılmalıdır.

Fırsatlar, potansiyel tehdit unsurunun istismar edebileceği güvenlik açıklarıdır. Fırsat teorisine göre suç veya eylemin gerçekleşmemesi için koruma hedefi cazip bir hedef olmaktan çıkarılmalı, tehdit ve risklerden uzak tutulmalıdır. Bu nedenle hedefin cazibe derecesini artıran hususlar dikkatle analiz edilmelidir. Bu konulardaki eğitim, aktif farkındalık ve ortak akıl hedefin korunmasında esas unsur olacaktır.

Eğer güvenliği sağlayan unsur yaptığı değerlendirme ve aldığı tedbirler sonucu hedefi cazip olmaktan çıkarır veya suçlu için uygun fırsat oluşmasını önlerse, doğal olarak güvenliğe yönelik bir riskin gerçekleşme olasılığı da düşecektir. İsrail'in İran'a saldırılarında üst düzey yöneticilere yönelik saldırılarında, İran tarafından bu hususun açık bir biçimde ihlal edildiği görülmüştür.

Güvenlik sağlamada esas unsur insandır.

Güvenlik, insanı esas almadan sadece güç kullanarak sağlanamaz. Bundan sonra güvenlik konusunun da uygulamada sadece dış düşmanı esas alan bir yaklaşımdan; gıda, sağlık, çevre gibi alanları da içerecek şekilde daha geniş bir alana yayılmış bir anlamda ele alınması gerekiyor. İnsanlığın geleceği için tüm dünyanın işbirliği de artık zorunlu.

Geciken, çaresiz acele kriz tedbirleri yerine, planlamaların önceden yapılması ve kriz anında uygulamaya konulması önem taşıyor. Her konunun uzmanının yer aldığı disiplinler arası uzmanlık kurulları geçerli olmalı ve alınacak tedbirlere bunlar karar vermelidir. Bunun dışında, sorunları daha kaynağından tespit edecek sistemlerin oluşturulması da gerekiyor.

Risk Yönetim Süreci

Risk yönetimi bilimsel bir süreç olup her ne kadar sezgisel ve tecrübi faktörler yardımcı olsa da tamamen buna dayalı bir çalışmanın da hatalı sonuçlar vereceği bilinmelidir. Risk yönetiminin başarıya ulaşması için ne tür risklerle karşılaşılabileceğinin gerçeğe yakın olarak belirlenmesi ve bunların ne oranda gerçekleşebileceği ve hangi zararlara açabileceğinin ortaya konulması ve nasıl bir tepki ve hal tarzı uygulanarak bu risklerin etkisinin azaltılabileceği ve potansiyel fırsatların ortaya konulması suretiyle gerektiğinde her riskin bir fırsata dönüşümüne katkı sağlanmalıdır.

Bu noktada yapılabilecekleri 3 ana noktada toplayabiliriz.

Risk planlama ve Önceliklendirme (Riskler nelerdir-En fazla gerçekleşme ihtimali bulunanlar öncelik sırasına göre hangileridir). Bilgi eksikliği var mıdır? Bu eksikliği nasıl giderebiliriz?

Risk Analizi (İhtimal (Yüksek, Orta- Düşük) – Etki (Yıkıcı, Büyük, Orta, Küçük, Önemsiz –Zaman (Kısa, Orta, Uzun))

Hal tarzı geliştirme (Kaçınma, Üslenme, Etkisini azaltma, Bölüşme) Neler yapılabilir.

Risk Azaltma Stratejileri

Riskin etkisini en aza indirmek veya kabul edilebilir düzeye taşıma durumudur. Şu aşamalardan oluşur.

- Riske neden olacak temel kriterleri ortaya koyma
- Oluşma olasılığı ve sonuca etkisini en aza indirgeme
- Önlem planlarını ortaya koyma
- Risk azaltma faaliyetlerini planlama ve uygulama
- Riski fırsata dönüştürme stratejilerini ortaya koyma

Sonuç olarak, her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, derinliği olan bir bilgi altyapısı ve metodoloji kullanarak çoklu kaos ortamında bile olaylar öngörülebilir ve uygun yöntemlerle engellenmesi veya en azından etkisinin azaltılması mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

Brauch, H. (2012). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: Barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. İçinde M. Aydın, H. Brauch, M. Çelikpala, U. Spring, & N. Polat (Ed.), Uluslararası ilişkilerde çatışmadan güvenliğe (Z. Arkan, Çev., ss. 167–198). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Buzan, B. (1983). People, states and fear. Wheatsheaf Books.

Ererdi, H. C. (1992). Risk yönetimi. İçinde Risk yönetimi el kitabı (ss. 2–11).

Gleick, J. (1995). Kaos: Yeni bir bilim teorisi. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

Gök, Y. (2006). Türkiye Voleybol Birinci Ligi'nde yer alan spor kulüplerinin risk yönetimi açısından değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü].

Sevili, G. (2001). Finansal risk yönetimi çerçevesinde piyasa volatilitesinin ve portföy VaR hesaplamaları. A.Ü. Yayınları.

Verma, S. (2005). Bilimsel ilkelerin küçük kitabı (Yayın No. 723). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.

BÖLÜM 22

YENİ NESİL GERÇEKTEN FARKLI MI?

Konuyla ilgili yönlendirici olmaktan uzak ciddi araştırmalara ihtiyaç olduğu kesin…

Nesiller arası gerçekten büyük bir fark var mı? Nesiller arasında bir sınıflandırma yapılabilir mi? Yoksa bu fark yaş ve tecrübe ve yetenek gibi faktörlere bağlı olarak mı gerçekleşiyor? Hatta daha da ileri gidersek acaba birileri sırf ticari kâr amaçlı ya da toplumsal bir bölünme yaratma adına kuşakları birbirinden ayırmak ve farklılaştırmak mı istiyor?

Tarihçi ve bir kültürel antropolog yanında bir eğitimci akademisyen de olunca ister istemez konuya biraz da farklı yaklaşmak gerekiyor. Jeopolitik Öngörü Enstitüsü olarak zaten bu konuyu sürekli tartışıyor ve anlamlandırmaya çalışıyoruz.

Nesil veya kuşak farklılığı bir anlamda tecrübe ve yaş farkından mı kaynaklanıyor, böyle bir farklılık gerçekten var mı? Yoksa bazılarının ifade ettiği gibi ticari kazanç sağlamaya dayalı yaratılan suni bir farklılık mı söz konusu?

Kimilerine göre bir kuşak farkı yoktur ve farkın sunulma şekli yanlıştır. Bu belki de ancak bir diyalog eksikliği tanımına girebilir.

Zaten bu eksiklik de tarih boyunca hep var olmuş, daha yeterli hayat tecrübesine sahip olmayan gençlerin durumu da bu yüzden sorgulanmıştır. Zaten yaşam tarzı ve gelenekler sürekli değişmekte ve bu değişim şüphesiz toplumun bütün kesimlerini etkilemektedir. Dahası bu değişim ve etkileşim her toplumda farklı özellikler gösterirken, günümüzün küreselleşen ortamında bu daha süratli ve yaygın olabilmektedir. Bir sorun ancak sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilirse ona göre teşhis yapılabilir ve çözülebilir. Bu nedenle belki de ilk olarak yapılması gereken, ön yargılardan ziyade, değişimin boyutlarının ve hangi alanlarda yoğunlaştığının sağlıklı ve bilimsel bir şekilde tespit edilmesi olmalıdır. Bu ise ancak disiplinler arası bir çalışma ile mümkün olabilecektir.

Şüphesiz doğuştan gelen yetenekler sonrasında eğitim yoluyla geliştirilebiliyor. Henüz yaşça küçük, hayat için gerekli eğitimleri ve tecrübeleri kazanmamış birisinden tıpkı eğitimli bir yetişkinin davranışlarını mı beklemek gerekiyor? Peki benzer farklılıklar önceki nesillerde yok muydu? Teknolojideki hızlı değişimlere ve bu değişimlere uyum sağlamaya dayalı farklılıkları ortadan kaldırmak mümkün olamaz mı?

Öncelikle" nesil" kelimesinin tarifi ile makalemize başlayalım. Oxford sözlüğüne göre (Oxford Advanced Learners' Dictionary) nesil (generation), kelimesi "kuşak" olarak açıklanmakta ve aynı yaş grubunda ya da aynı dönem içerisinde yaşayan insanlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Bu noktada, bir toplum içerisinde aynı sosyal ve kültürel çevrede, aynı dönem içinde yaşayanlar olarak da tanımlanabilir.

Aynı sosyal çevrede yaşayanların belirli bazı özellikleri paylaşmaları, istisnalar olmakla birlikte normal karşılanabilir. Ancak aynı dönem içinde yaşayan fakat özellikleri farklı nesillerin ya da kuşakların oluşması bazı anlama, kavrama ve uygulama farklılıkları oluşturuyorsa bu hususların tespit edilmesi gerekir. Yaş farklılıklarının fikir farklılıklarına yol açması doğaldır. Bu farklılıkların geçmişte de olduğunu biliyoruz. Örneğin, günümüzden yaklaşık 4700 yıl öncesine ait bir Sümer tabletinde yazılanları incelediğimizde, bir baba ve oğlu arasında yaşananların, bugünkü yaşananlardan pek de farkı olmadığını görmek mümkündür (Kramer, 1959:13-16).

Bu tablette baba, oğluna; eve erken gelmesini, sokaklarda boşu boşuna avare dolaşmamasını öğüt verirken, öğretmenine saygılı davranmasını istiyor, yaşananlardan ders çıkarmamasının kendisini yataklara düşürdüğünden bahsediyor. Tabletin devamı daha da ilginç.

"Sana söylediklerimi yapsaydın adam olurdun. Diğer arkadaşların gibi eve her gün arpa getirirdin. Diğer arkadaşların babalarını, her gün arpa, yap ve yüne boğuyorlar. Senin yüzünden gece gündüz azap çekiyorum."

Şüphesiz aynı sitem ve farklılıklar sonraki nesillerde de devam etmiştir.

M.Ö. 8'inci yüzyılda yaşadığı tahmin edilen ve birçok bilim insanı tarafından ilk ekonomi ve iktisat tarihçisi olarak da kabul edilen Hoseiod'un (Rothbard, 1995:8), "Günümüzün gençleri öyle umursamaz ki, ileride ülke yönetimini ele alacaklarını düşündükçe umutsuzluğa kapılıyorum. Bizlere, büyüklere karşı saygılı olmayı, ağırbaşlı davranmayı öğretmişlerdi. Şimdiki gençler kurallara boş veriyorlar. Çok duyarsızlar ve beklemesini bilmiyorlar." sözü ile Aristoteles'in atası Hoseiod'tan yüzyıllar sonra, günümüzden de neredeyse 2350 yıl önce, MÖ 335 yılında söylediği "Bugünlerde gençler kontrolden çıkmış durumda. Kaba bir şekilde yemek yiyorlar. Yetişkinlere karşı saygısızlar. Anne-babalarına karşı çıkıyorlar ve öğretmenlerini sinirlendiriyorlar." sözlerini hatırladığımızda, gençlere yönelik hep bir eleştirinin olduğunu ve farklılık yüklendiğini görürüz ve günümüzde de bunun aynı şekilde devam ettiğini söyleyebiliriz.

Ancak bu noktada üzerinde durmamız gereken konu, zamanın ve teknolojinin hızlanması gerçeğinin şimdilerde çok daha fazla hissediliyor olmasıdır. Filozof Kierkegaard: "İleriye doğru yaşar ancak geriye doğru düşünürüz." der. Geriye doğru düşünürken, yapılacak en büyük hata ise ileriyi bugünün kalıplarına ve verilerine göre şekillendirmektir.

Sözlüklerde göbek, kuşak, soy gibi anlamları bulunan, nesil kavramı aynı yıllarda yaşayanlar, aynı çağın şartları dolayısıyla benzer sıkıntı ve kaderi paylaşmış ve benzer yükümlülükleri taşıyan bireyler olarak tanımlanıyor (TDK Sözlük: 2011). Türk Dil Kurumu Tarih Felsefesi ve Kültür Tarihinde ise "Yeni bir anlayışta ve yeni bir yaşama duygusunda, yeni biçimlerde birleşen ve eskiden belirgin çizgilerle ayrılan topluluk" şeklinde ifade edilmektedir. "Bu anlatılar nesilden nesile aktarılarak günümüze ulaştı" veya "gelecek nesillere daha iyi bir dünya bırakmak görevimizdir" gibi cümlelerde de neslin bu anlamı geçerlidir. Nesil ya da kuşak, yaklaşık olarak aynı zamanda doğan ve yaşayan tüm insanları ifade eder ve kendi aralarında genel bir anlayış birliği, diğer zaman çizgileri ile de belirgin farklılıkları ortaya koyar.

Bu kavram ilk defa Alman Sosyolog Mannheim tarafından (Mannheim, 1952:292) "Kuşakların Problemleri" konulu makalede gündeme getirilmiş ve toplumda bir kuşağın varlığından söz edebilmek için şu unsurların oluşması gerektiği ileri sürülmüştür. Bunlar:

- Kültürel aktarımın olduğu bir sürecin ve tarafların olması,
- Kültürel sürece yeni katılımların bulunması,
- Başka kuşak üyelerinin zamanla sınırlı bir biçimde bu kültürel sürece katılımı,
- Eski katılımcıların zamanla bu süreçten ayrılması,
- Kültürel mirasın bir bölümünün yeni sürece aktarımı.

Burada üzerinde durulması gereken noktanın kültür aktarımı sürecinin uygun şekilde düzenlenmesi durumunda bu farklılıkların en aza indirilmesinin mümkün olduğudur ki bu da eğitimciler yanında sosyologlar ve antropologlar tarafından planlı bir şekilde sağlanabilir.

Kuşakları sınıflandırmaya tabi tutmak son dönemlerde önem kazanmaya başlamıştır. Kuşakların zamanla birbirlerinden farklılaşan özelliklerinin, onların bir organizasyon içerisinde uyum içerisinde çalışmasına engel olduğu görüldüğünden, kuşak farklılıkları, birbirini anlama ve görüş farklılıkları açısından incelenmekte ve bu anlamda iş süreçlerine yansıtılarak ve alınacak tedbirlerle çalışanların etkinlik ve verimlilikleri artırılmaya çalışılmaktadır.

Ancak üzerinde tam olarak uzlaşıya varılan kesin bir tanım olmamakla ve kültürden kültüre değişmekle birlikte süreç içerisinde yeni tanımların da yapıldığı görülmektedir. Kuşak kavramı iki farklı bakış açısı temelinde oluşmaktadır. Bunlar, ilki, aile ve soy bağını temel alan antropolojik bakış açısı; diğeri ise bir toplumu meydana getiren unsurların ortak bir bellek temelinde deneyimledikleri süreçlere açıklık getiren sosyolojik bakış açısıdır.

Benzer deneyimlerin paylaşılması, benzer zevklerin ve ilgi alanlarının oluşması da kuşak kavramına dahildir. Bu kapsamda Fox tarafından yapılan tanıma göre (Fox, 2011:24), I. Dünya Savaşı sonrası 1925-1945 yılları arasında doğanlar geleneksel değerlere bağlılığa vurgu yapılarak, Sessiz Kuşak, II. Dünya Savaşı sonrası 1946-1964 yılları arası doğanlar, doğum sayısındaki hızlı artışa binaen "Bebek Patlaması" kuşağı, 1965-1980 arası doğanlara X kuşağı, bilgisayarın yaygınlaşmaya başladığı dönemden itibaren başlayarak, internetin hayata girdiği, 1995 yılına kadar doğanlara Y kuşağı ve 1996 yılından sonra doğanlara ise Z kuşağı denilmiştir.

Z Kuşağı, farklı çalışmalarda 1995 ve 2010 yılları arasında doğan kişiler olarak genellenmektedir (Kutasi, 2013: 195-202). Z Kuşağı, "Kristal Nesil" ya da "Derin Duygusal" olarak da isimlendirilmektedir.

Ancak yalnızca benzer ve yakın yıllarda doğmak nesilleri tanımlamak için yeterli olmamaktadır. Dikkat edilirse daha önceki kuşaklara ait olmakla beraber teknoloji kullanımı gibi yetenekleri kazanmış ve bu hayatın içine dahil olmuş kişilerin belki de yeni kuşakların özelliklerini daha fazla yansıtırken, sonraki kuşaklara ait olanlardan bazılarının da kişilikleri itibarıyla kendi kuşaklarının özelliklerine sahip olmada oldukça farklı özellikleri barındırdıkları görülebilir.

Örneğin, Y Kuşağı, bilgisayar ile çok erken dönemde tanışmış ve yetişmiş olmasına karşın, Z Kuşağı doğduğu andan itibaren bir bilgisayardan çok daha fazlasına sahip olmuştur. Z neslinin, cep telefonunun yaygınlaşmasına şahit olmanın ötesinde, direk akıllı telefonların ve sosyal medyanın hayatımızın odak noktası olduğu bir dönemde yetiştiğini anlayabilmek mümkündür.

Bu kuşak derin bir evrensel teknoloji anlayışıyla beraber, bunu iş ve yaşama biçimine dönüştürme kabiliyetine sahip. Dell Tecnologies isimli şirket tarafından, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 17 ayrı ülkede 12.000'den fazla Z kuşağından lise ve üniversite öğrencisi ile yapılan anketin sonuçlarına göre; %73'ü kendisini teknolojik okuryazar olarak iyi veya ileri düzeyde olduğunu düşünüyor ve çoğunluğu teknolojiyi kullanarak çalışmak istiyor ve teknoloji alanında yapılan iş tekliflerine sıcak bakıyor.

Ancak bu kuşak çevresindeki insanlarla fazla iletişim kurmayı tercih etmiyor, aşırı sosyal medya bağımlısı ve işi evden yapma bağımlısı. Bu kuşak ilgiye muhtaç ve öğrenme ve kendini geliştirmede rehberlik ihtiyacı var.

Gazi Üniversitesi yabancı diller bölümünde üç sınıfta yaptığımız bir araştırmanın sonuçlarına göre, X neslinde doğanlar bilgisayar kullanma yönünden iyi durumdayken, Z nesil yaş grubuna ait olanlardan bazılarının bilgisayar kullanmadıkları, kullanmakta zorluk çektikleri ve daha ziyade işlemleri telefon üzerinden gerçekleştirme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Alpar, Melek ve Güray, 2018). Yapılan araştırmada her neslin genel özelliklere sahip olmakla beraber aynı nesil içerisinde farklılıkların da olduğu ortaya çıkmıştır.

Kuşaklar konusunda araştırmalar ve ayrıştırmalar devam etmektedir.

Daha sonraları zaman içerisinde farklı kuşak tanımları da yapılmaya başlanmıştır. Örneğin 2010 yılından sonra doğanlara, Dijital Kuşak veya Alfa Kuşağı isimlendirmesi gibi.

Bazı sınıflandırmalarda 1990 sonrası doğanlara C kuşağı denildiği de görülmüştür.

R Kuşağı ise Hollanda'nın Rotterdam kentindeki çok etnik yapılı kentsel bir toplulukta, genç yetişkinlik dönemine kadar bir grup üzerinde yapılan bir çalışmaya verilen isimdir (Jaddoe, Van Duijin ve Van der Hejden, 2012).

Diğer taraftan T Kuşağı, teknolojiyi iyi bilen, yön veren ancak aynı zamanda çevresine karşı sorumlu ve duyarlı olan özgüveni ve yaratıcılığı yüksel insanları tanımlamak için kullanıldı.

T Kuşağı'nı ise "teknolojiyi en iyi şekilde bilen ve teknolojiye yön veren; çevresine karşı sorumlu ve duyarlı olan, elini taşın altına koymaktan çekinmeyen; gittiği her yerde fark edilen dünya vatandaşları" olarak tanımlıyoruz.

K Kuşağı da kuralları sorgusuz benimseyen, iş dünyasında yer almak ve başarılı olmak için istekli bir gurubu tanımlıyor (Hertz, 2016). 1995-2000 arasında doğan 2000 Amerikalı ve İngiliz arasında yapılan araştırmada, bu kuşağın 5 temel özelliği; endişe, geleneksel kurumlara karşı güvensizlik, cömertlik, yaratıcılık ve yalnızlık olarak belirlendi.

Cambridge Judge Ticaret Üniversitesinden Noreena Herz'e göre bu kuşak yüksek teknoloji ve zenginlik ile sosyal olaylar, adaletsizlik, savaş ve göçlerle şekillenen yeni bir dünyanın sentezi olarak ortaya çıkıyor. Bunlar üretim sürecinde yer almak yerine kendi değer, istek ve beklentilerini rahatça ifade etmeyi tercih ediyor. Ancak yine de büyük umutları olmayan karamsar bir kuşak. Bunlar paraları olsa bile zorunlu olmadıkça harcama yapmıyor, çok uluslu şirketlere güven duymuyor, kendinden önceki kuşaklar gibi marka meraklısı değiller.

İnsanlar ve toplumlar artık kaynaklara ve bilgilere mesafe, zaman ve mekân kısıtlaması olmadan her noktadan erişebilmeye başladı. Sürat önem kazandı. Örneğin son araştırmalara göre Z jenerasyonunun dikkat süresi, yani herhangi bir işe dikkat dağılmadan odaklanabilme süresi, 8 saniye olarak tespit edildi. Halbuki bu bir önceki jenerasyonda 12 saniyeydi.

Farklılıklar maksatlı olarak kötü amaçlı oluşturulmadığı sürece normaldir.

Bir toplumda herkesin tıpatıp aynı şekilde özellikler göstermesi zaten beklenemez. Kuşaklar iyi ya da art niyetli çalışmalarla çoğaltılabilir hatta aynı kuşak içinde birçok ayrı özelliğe sahip gruplar oluşturulabilir. Toplum maksatlı olarak da bölünmek istenebilir. Daha da ileri gidilerek gittikçe ufalan ve yalnızlaşan gençler farklı gruplar tarafından bireyselleştirme adı altında farklı etkinliklerin içine çekilerek kendilerinden istifade edilmek istenebilir. Ancak yukarıda açıklığa kavuşturmuş olduğumuz konuların ışığı altında bunların önlenmesi uzman ellerde bilimsel olarak mümkündür. Eğitim zaten insan davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla istendik yönde değişim yaratma süreci olduğuna göre, eğitimle bu değişim kontrolsüz alandan çıkarılıp istenilen doğrultuda kontrollü olarak geliştirilebilir.

Öğrenen ve sürekli kendisini geliştiren bir yapı içerisinde bireyler zaten yaratıcı bir katılım sergilerler ve yaptıklarından organizasyonun bir parçası olarak zevk ve heyecan duyarlar.

Bu noktada yeni nesle ilişkin olarak en çok gündeme gelen ve çoğunlukla amaçsızlık ve çaresizlikten kaynaklanan, atalet içinde olma durumunun dahi avantaja çevrilmesi mümkündür. Çünkü biliyoruz ki hiçbir atalet sonsuza kadar sürmez ve her atalet içinde kendisini aşacak potansiyeli taşır. Kaldı ki yeni neslin özellikleri biraz değişik olsa da bazı konularda bu değişimin daha olumlu yönde olduğunu da söylemek gerekiyor. Yani her şey olumsuz yönde değil.

Zaten kültürel antropoloji kültürel örüntüyü ayrıntılı olarak ortaya koyar ve ana olarak iki alanla ilgilenir;

- İnsanlar nasıl ve neden birbirine benzer,
- İnsanlar nasıl ve neden birbirinden ayrılır.
- Şüphesiz ayrılıklar üzerine odaklanmak insanları böler ve birbirine düşürürken, benzerlikler üzerindeki çalışmalar toplumu birbirine bağlar ve güçlendirir.

Kısaca hangi tarafı seçeceğimiz bizi ve toplumu şekillendirir ve geleceğimizi belirler.

KAYNAKÇA

Alpar, M., & Alpar, G. (2018). Yabancı dil öğreniminde Y ve Z nesil farklılıklarının antropolojik bakış açısıyla incelenmesi. Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi. İKSAD Publishing House.

Fox, A. (2011). Mixing it up: Multigenerational discord can impede workplace relationships and lower engagement. HR Magazine, 56(5), 22–27.

Hertz, N. (2016). What you need to know about Generation K. Business Insider. https://www.businessinsider.com/what-you-need-to-know-about-generation-k-2016-4

Jaddoe, V. W., van Duijn, C. M., Franco, O. H., et al. (2012). The Generation R study: Design and cohort update. European Journal of Epidemiology.

Kramer, S. N. (1959). History begins at Sumer. Doubleday.

Kutasi, N. (2013). Conquerors of the cyber space—The Z generation. Társadalomkutatás, 31(2), 195–202.

Mannheim, K. (1952). The problem of generations. İçinde Essays on the sociology of knowledge (ss. 276–322). Routledge.

Oxford Advanced Learner's Dictionary. (t.y.). Generation. Oxford Learner's Dictionaries. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/generation

Rothbard, M. M. (1995). Economic thought before Adam Smith: An Austrian perspective on the history of economic thought (Cilt 1). Edward Elgar Publishing.

Türk Dil Kurumu. (2011). Türkçe sözlük. Türk Dil Kurumu Yayınları.

BÖLÜM 23

22 Ağustos 2025
ULUSLARARASI SİSTEMİN UKRAYNA'YI VE İNSANLIĞIN GELECEĞİNİ KURTARMA TOPLANTILARI DEVAM EDİYOR!

İyice sıkışan ve etkisini kaybeden uluslararası sitemin, Ukrayna'yı bahane ederek gerçekleştirdiği yorucu "Dünyayı Kurtarıyoruz" toplantıları devam ediyor. Aman bir telaş bir telaş. Yorum üstüne yorum…

Oysa olay, sadece Ukrayna'daki çatışmaların sona ermesi ve Avrupa güvenlik mimarisinin yeniden oluşturulmasının çok daha üstünde.

Dünya düzeni yeniden kurulmaya çalışılıyor ve her şey yeniden başlıyor…

Ukrayna ile ilgili görüşmeler ise sanki yeni dönemde ülkelerin masadaki protokol yerlerini tespit amaçlı.

Ukrayna, çoktan paylaşıldı ve sağlanmasını istediği güvenlik garantilerinin de hiçbir önemi yok.

Madenleri gitti, uzun vadeli anlaşmalar yapıldı, bitti. Herkes acılar içindeki Ukrayna'dan bir şeyler kopardı aldı.

Toplantılar, uluslararası sistemin yaratmak istediği "barış için çırpınıyoruz" algısına yönelik bir gösteriden başka bir şey olmadığı izlenimi veriyor. Demezler mi: Bir toplantıda barış mı olur? Bu kadar kolay mıydı? Bu siyasiler, bu diplomatlar ne iş yapıyor ki?

Olayın biraz zor olduğuna dünyayı inandırmak gerekiyor.

Neymiş, bu çabalar olmasa, dünya tehlikeli bir küresel çatışma alanına dönüşebilirmiş, bu yangını kimse söndüremezmiş.

Koştura koştura oraya buraya gidenleri, onların insanlığın geleceği, barış ve özgürlük için çabalarını görünce insanın içi sızlıyor, ağlayası geliyor. Bir insan daha zarar görmesin, kan akmasın, insanlar yerinden olmasın, çocuklar ağlamasın mamasız ve annesiz kalmasın diye şu ülke liderlerinin, uluslararası sistemin işleyişi adına, gecelerini gündüzlerine katarak yaptıklarını ve haklarını nasıl ödeyeceğiz acaba? Kendilerine en içten saygılarımızı sunuyor ve müsaadelerinizle birkaç hususa da biz değinmek istiyoruz…

"Savaş olmazsa, insanların bazıları acı çekmezse bizim sistem devam etmez" demiyorlar da yıllardır ezberledikleri diplomatik ifadeleri birbiri ardına sıralayarak ve birbirlerine övgüler düzerek, yaptıkları işleri önemli hale getiriyorlar. Neymiş Ukrayna'da barış hala çok uzakmış, yapılacak çok şey varmış.

Bu arada bunları derken bir de Putin'in taleplerine dair Kremlin'e yakın kaynaklardan aldıkları bilgileri, sanki yeniymiş gibi gizliden gizliye vererek, havaya bir de gizem katmıyorlar mı. Merak ettik nelermiş acaba diye ve bir de biz göz atalım dedik. Neymiş:

- Donbas bölgesinin Rusya'ya verilmesi (Ukrayna burasını Rus toprağı olarak tanırsa Zaporijya ve Herson'da mevcut cephe hatlarını donduracakmış),
- Kiev'in NATO'ya katılma hedefinden vazgeçmesi,
- Ukrayna'nın tarafsız kalması,
- Batılı askerlerin Ukrayna'ya girmemesi.

Gördük ki pek de bir şey yokmuş! İsteklerle, sahada Ukrayna'nın düştüğü durum kıyaslandığında arada zaten fazla da bir şey kalmadığı açıkça görülüyor. Biz de yeni bir şeyler var sanmıştık.

Trump, Zelenskiy'e, Kırım'dan ve NATO'ya girmekten vazgeçmesi çağrısında bulunmuş ve bu iki konunun gündemde olmadığını açıkça belirterek konuyu epeyce ileri bir noktaya taşımıştı.

Bunu yaparken de eski Başkan Obama'nın, "Kırım'ı tek kurşun atmadan Rusya'ya verdiğini" ve buranın artık "geri alınamayacağının" altını özellikle birkaç defa çizmişti. Diğer taraftan Putin de daha önce istediği bölgeler arasından Zaporijya ve Herson'da ısrarlı olmayınca, sanki geriye sadece "Donbas" bölgesi (Donetsk ve Luhansk'ı kapsayan) sorun olarak kalmış gibi gözüküyor.

Donbas bölgesi için de zaten en fazla 3 alternatif var:

- Ukrayna'da kalması,
- Rusya'ya verilmesi,
- Rus asıllı insanların çoğunlukla yaşadığı bu bölgenin özel bir statüye tabi olması.

Gerçi Batı anlayışında öyle basit konular karmaşık hale geliyor ki şaşırıp kalıyoruz. Tarih bunun örnekleri ve acılarıyla dolu.

Donbas bölgesi Ukrayna savunması açısından önemli ve Kiev Uluslararası Sosyoloji Enstitüsü'nün yapmış olduğu bir araştırmaya göre Ukraynalıların, %75'i bölgenin Ruslara verilmesine karşı. Ayrıca bölgenin 60 milyar ton kömür rezervi var. Bölge ekonomik açıdan da önemli ve savaş öncesi Ukrayna'nın ihracatının neredeyse %30'unu tek başına karşılıyordu. Kim ne derse desin bu krizde olanlar hep Ukrayna halkına oldu. Zelenskiy ise sanki kendileri için değil de başkaları için savaşıyor gibi. Zelenskiy'nin, "Umarım Amerika ve Avrupalı dostlarımızla ortak gücümüz, Rusya'yı gerçek bir barışa zorlar." temennisi bu çaresiz gerçeği ortaya koymaya yetiyor ve bu haliyle masalara formalite icabı çağrılan bir lider rolünü perçinliyor. Bir ülke her durumda kendisi için ve kendi gücüne güvenerek savaşa girmeli…

Diğer taraftan bölgede özellikle Sovyet döneminde çalışmak için gelmiş önemli bir Rus asıllı nüfus mevcut. Bu bölgedeki nüfusun ne kadarının Rus olduğu konusunda kesin ve sağlıklı rakamlar mevcut değil, ancak daha önce Rusların kontrolünde yapılan seçimlerde Donetsk bölgesinde referanduma katılanların yüzde 99,23'ünün, Luhansk bölgesinde katılanların ise yüzde 98,42'sinin Rusya'ya katılmak için oy kullandığı ileri sürülmüştü. Diğer taraftan Ruslar için Kırım, bu bölgeden daha önemli. İşgal öncesinde yapılan anketlerde Rusların yalnızca dörtte biri Donetsk ve Luhansk'ın Rusya'ya katılmasını destekliyordu.

Rus halkı daha önce ekonomik olarak yaşadığı zorluklardan dolayı bu konuda çok hassas ve yaptırımların kalkması ve kaynaklarının refah alanlarına yönlendirilmesi onlar için daha öncelikli gözüküyor. Rusya, sahip olduğu kaynaklar ve aldığı tedbirler nedeniyle bu dönemde yaptırımlara karşı dayanıklılığını en üst seviyede göstermiş olsa bile, sonrasında bir şekilde giderek zorlandığı açık ve bu şartlar altında Ukrayna'daki savaşa devam etmesi, giderek kendisine ve geleceğe yönelik planlarına zarar verecek gibi duruyor. Putin ise, Rusya'nın ekonomik kırılganlığının ve Ukrayna topraklarında daha fazla ileri gitmenin getireceği mali yüklerin ne kadar yüksek olacağının bilincinde. Zaten bu nedenle görüşmelerden tamamen çekilme gibi bir noktaya asla gelmiyor. Yukarıda belirttiğimiz çerçevede kalan konular ise tam olarak olmasa da bir şekilde Rusya'nın yapmış olduğu durum muhakemesi sonunda kabul edebileceği hususlara yaklaşmış gibi görünüyor.

Diğer taraftan Avrupalı liderler Ukrayna'dan ziyade kendi güvenlikleriyle ilgili. Ancak Ukrayna'da askerlerinin ölmesine kesinlikle karşılar. Kendileri namına, bir miktar askeri yardımla Ukraynalılar savaşsın ve Rusya'yı mümkün olduğu kadar zayıflatsın istiyorlar. Ancak ABD olmadan bunu bile yapamayacaklarının ve yardımı uzun zaman sürdüremeyeceklerinin de farkındalar. Trump da farkında ve onları köşeye sıkıştırdı. Durup dururken enerji sağladıkları yanı başlarındaki Rusya ile ayrılmanın faturasını ödemeye devam ederken, bazı Avrupalı ülkelerin ise acılar çekmeye devam eden Ukrayna'yı umursamadan, bu ülke ile geleceğe yönelik silah anlaşmaları yapmanın derdinde oldukları da görülüyor. Bu arada Macron'un, "Batılı askerleri Ukrayna'ya gönderelim" teklifine karşılık, İtalya Başbakan Yardımcısı Matteo Salvini'nin "Macron kaskını ve tüfeğini alıp Ukrayna'ya kendisi gitsin" önerisinin Fransa'yı üzdüğünü ve diplomatik krize neden olduğunu da hatırlatmakta fayda var. Aslında, Salvini daha önce Avrupa'nın yeniden silahlanmasını ve silah almak için ortak borçlanmasını "Macronate" olarak adlandırmış ve Macron gibi birisi tarafından komuta edilen bir Avrupa ordusunun asla mümkün olamayacağını belirtmişti. Ancak Macron'un burada, "Rusya ile çatışmalar devam ederken" asker göndermekten ziyade, "barış anlaşması sağlanıp silahlar sustuktan sonra" barış gücü olarak asker göndermekten bahsettiğine emin olabiliriz…

Trump zaten Ukrayna olayını kafasında bitirmiş durumda. Trump, "görüşmelerde ateşkesin barış süreci için zorunlu olmadığını" söyledi bile.

Ukrayna'nın değerli madenleri işletecek ve bu bölgeye sağladığı kaynakların kat kat fazlasını ABD bütçesine katacak. Rusya ile de ileriye yönelik özel planları mevcut. Bir de hayalinde barışı isteyen iyi adam olarak tarihe geçmek ve barış ödülünü almak var. Savaşın maliyetini ise çoktan Avrupa'ya yüklemeye başladı bile. Bu arada Rusya'dan enerji satın almalarını izin vermeyeceğini ilk dönemde ifade eden Trump, bu döneminde Rusya yerine kendisi Avrupa'ya enerji satmanın keyfini çıkarırken, yine ilk döneminde "savunma harcamalarınızı GSYİH'larınızın %2'sine çıkarın" uyarılarını dinlemeyen Avrupa ülkelerinin liderlerinin, şimdi %5'e razı oluşlarını da mutlu bir şekilde izliyor. Bu aynı zamanda ABD silah satışlarındaki artış anlamına da geliyor.

Dünya'nın geri kalanı mı?

Onlar da uluslararası sistemin insanlığın geleceği adına, kendilerini feda edercesine yapmış oldukları bu önemli toplantıları televizyonlardan ve sosyal medyadan izlemeye ve bu fedakâr liderleri takdir etmeye devam ediyor!

JEOPOLİTİK ANTROPOLOJİ: TOPLUMSAL YAPI NASIL KORUNUR VE BİR TOPLUM NASIL BİRLEŞİR?

Bu konuda yazılan ilk yazılardan birisi olma özelliği taşıyor…

Başarılı bir kültürün en temel fonksiyonlarından birisi birleştirici olmasıdır (Malinowski, 1992:24). Öyleyse bir kültür nasıl oluyor da çatışmacı ve birbirini parçalayan bir yapıya dönüşebiliyor ve sonunda kendisini yok edebiliyor?

Jeopolitik, bir ülkenin coğrafi konumu ile o ülkenin sosyal, kültürel, tarihi, ekonomik ve siyasi yapısı arasındaki bağın incelemesini ve ortaya çıkan gerçeklere göre politikaların oluşturulmasına yoğunlaşan bir bilim dalı olarak şüphesiz bir insan ve kültür bilimi olan antropoloji ile yakın ilişki içerisindedir. Biz bu bilim dalına "jeopolitik antropoloji" ismini uygun gördük.

Şüphesiz bu alan derinliği olan bir bilgiyi ve uygulamayı gerektirir. Bilgi, varlığı ve olayları sadece dıştan gözlemekle yetinmemeli, ona katılmalı ve onunla bütünleşerek çözümlere odaklanmalıdır. Sorunlar her zaman olabilir ancak her sorun zaten kendi içinde çözümü de barındırır ve uygun bir yöntemle bu çözüme ulaşmak her zaman mümkündür.

Diğer taraftan anarşizm, bir toplumda otoritenin, erkin ve hiyerarşinin tüm biçimleriyle bertaraf edilmesini savunan bir terim olarak, düzenin adaletsiz bir şekilde güç sahipleri lehine hareket ettiği, haklının güçlü karşısında savunulmadığı, bireyin keyfinin esas alındığı bir yapıyı ortaya koyar (Avrich, 1996). Oysa adaleti esas alan ve yayınlandığı günden beri (1762) toplumların bir arada barış ve huzur içinde yaşayışlarına ilişkin en temel düşünce eserlerinden birisi olma özelliğini taşıyan "toplum sözleşmesi"nde, toplumdaki herkes bir anlaşma ile haklarını ve varlıklarını devlet denilen bir mekanizmaya devretmiştir. Rousseau'ya göre, öyle bir toplum biçimi olmalı ki, üyelerinin her birinin canını, malını ve haklarını ortak bir güçle koruyup savunsun ve orada herkes hem herkesle birleşsin hem de özgür olarak kendisi olarak kalsın (Rausseau, 2006). Peki böyle bir düzen nasıl oluşturulabilir?

Genelde filozofların üzerinde birleştiği ana nokta "akıl" olmakta ve akıl temelinde toplumsal düzen oluşturma üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Mantık ve epistemoloji (bilgiyi inceleyen bilim) üzerine de eserler veren gökbilimci, filozof ve bilim insanı Farabi (872-950); "Bir şeyin bilgisi ya akıl kuvvetiyle ya da tahayyül kuvveti ile elde edilebilir" demişti (Farabi, 2004:35).

Alman Felsefesinin kurucularından birisi olarak kabul edilen Immanuel Kant'a göre (1724-1804), sürekli barış içinde olan bir toplum yapısı ancak insana bir varlık olarak değer vermekten başlar (Kant, 1995: 50-55).

Bu noktadan başlayarak toplumda adalet duygusu gelişir ve toplum giderek istenilen kalkınma ve huzur için dinamik bir yapı kazanır.

Yine Popper'a göre, insan sürekli daha iyi bir dünya arayışı içerisindedir. Ancak genelde insanlar daha iyi bir dünyayı; ortak tehlike, ortak sevinç ve kabilesel bir anlayışa dayalı kapalı bir toplum içerisinde ararlar (Popper, 2001: 39). Oysa bireylerin kişisel karar verme durumuyla karşı karşıya kaldığı işbölümünün ve bağımsız toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği açık toplumlar, kurumları kutsanmış olan kapalı toplumun tersine, üyelerini statü yarışmasına açar (Popper, 1994: Cilt 1). Bir toplumun üyelerinden bazılarına, her ne mazeretle olursa olsun, ayrıcalık ve öncelik tanıyarak daha fazla hak edenden öne çıkarması ise; adaleti, hukuku ve geleceğe dair ümitleri ortadan kaldırarak, orta ve uzun vadede o topluma yapılabilecek en büyük kötülüklerden birisi haline dönüşür.

Açık bir toplumda akıl her zaman ön plandadır ve bu hem güvenlik hem de özgürlüğü sağlamada başarılı bir şekilde kullanılabilir (Popper, Cilt 1, 1994: 189-192). Bunun yanında akılcılık, sadece kendi sesimizi duyurmak değil, aynı zamanda karşımızdakinin düşüncelerini ve haklarını da savunmakla yakından ilgilidir (Popper, 1994, Cilt 2: 1-2).

Akıl ya da akılcılık aynı zamanda, eleştirel düşünce ve tartışmaya açık olmak demektir. Bu suretle başkalarından da bir şeyler öğrenebilir ve konunun değişik yönlerini ortaya koyabiliriz. Oysa sadece kendi düşüncelerine odaklanmak, bir süre sonra düşünce kısırlığı ve körlüğüne yol açar. Bu da bir toplum için zaman içerisinde tehlike demektir. İnsanlar giderek birbirini tanımaz ve birbirine saygı duymaz hale gelir ve birbirini önemsemez.

Sosyal bilimciler bunu toplumsal yapının herhangi bir noktasına odaklandıklarında rahatça gözlemlerler. Bu aileden başlar, toplumun üst kesimine doğru devam eden çizgide sürer. Böyle toplumlarda aile yapısının bozulması, nesiller arasındaki farklılıklar, komşuluk ilişkilerinin saygısızlığa dönüşümü, trafikte ve sokakta kendi kurallarını oluşturma ve başkalarını yok sayma ve kendisinden başkasını tanımama gibi davranışların toplumsal yapının kılcal damarlarına doğru bir virüs gibi yayıldığı görülür.

Bu yapıyı inceleyen bilim dallarından birisi de kültürel ve sosyal antropoloji'dir. İnsandan başlayarak, toplumsal yapının kültürel örüntülerini ve aksayan yönlerini ortaya koyan önerilerde bulunur.

Ama nedense az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda antropoloji bilimi bir şekilde yok edilerek veya baskı altına alınarak ortadan kaldırılmaya ve önemsizleştirilmeye çalışılır. Bunun istisnaları da şüphesiz vardır. Bazı akademisyenler neredeyse bütün zamanlarını araştırma alanlarında, insanlarla birlikte geçirir, toplumsal yapıyı derinliğine analiz eder, mantıklı ve bilimsel öneriler ortaya koyar ve karar alma mercilerine yararlanmak ve uygulanmak üzere sunar.

İster sosyal isterse kültürel antropoloji olsun, alan araştırmaları sonuçları itibarıyla disiplinler arası bir çalışmayı gerektirir. Jeopolitik antropoloji denilen bu alan kültür ve tarih yanında jeopolitiğin diğer alanlarını da kapsar ve toplumsal yapıdaki birleştiricilik için oldukça önemlidir.

Bir sosyal yapıda ortaya konulması gereken en önemli konu bizim "duygu kültürleşmesi" olarak isimlendirdiğimiz kültürel örüntüdür. Bir ülkede bir arada yaşayan insanlar bazı yönleri farklı olsa da ister istemez "kültürleşmenin" etkisi altında, zamanla aynı şekilde aynı şeylere sevinen ve hüzünlenen ve en önemlisi benzer durumlarda benzer tepkiler veren gruplara dönüşürler. Bu ise bir toplumda, bölünmelere sebebiyet veren ayrışmalardan ziyade, üzerinde alan araştırmalarıyla yoğunlaşılması gereken toplumsal bir zenginliktir. Oysa genelde benzerliklerden ziyade farklılıklar üzerine yoğunlaşan araştırmalar desteklenerek toplumsal yapı olumsuz yönde harekete geçirilmeye çalışılır ve benzerlikler bir tarafa bırakılarak farklılaşmalar teşvik edilir.

Antropoloji ve bilgi, pratik anlamda uygulama alanına konulmadığı sürece bir anlam ifade etmez. 1964 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü reddeden, Jean-Paul Sartre'ın (1905-1980) vurgusu da antropolojiyi uygulama alanına koyma düşüncesine dayanır. Akıl, "bilgi ile varlık" düşüncesi arasında kurulan ilişkilerden birisidir ve insanı, insana ilişkin bir nesneyi ya da insanlar topluluğunun inceleme hakkına sahip olmadığımız sürece, antropoloji sadece karışık bir bilgiler ve çıkarımlar yığını olarak kalmaya mahkumdur (Sartre, 1985, Cilt I: 15-16).

İnsan kendi kararlarıyla ve tercihleriyle özgürlüğünü gerçekleştirmek zorundadır. Santre'ye göre insan belirli bir bütünlüğün içine doğmuştur, burada belirli bağımlılıkları vardır ve yaşamı boyunca bu bağımlılıklar içinde bazı kararlar vermek zorundadır.

İnsanın, içinde bulunduğu koşullar altında yaptığı tercihler, onun kim ve ne olacağını belirler ve yaşam onun özgürlüğü içinde kendi değerlerini oluşturma sorumluluğuna dayanır. Öyleyse insanı ve toplumu anlamak, bilgiyle insan gerçekliği arasındaki bağlantıyı kurmak ve temellendirmeye dayanır.

Böylesi bir temel ve bağlantı sağlamak yanında sağlıklı bir toplumsal yapıyı oluşturmak ise ancak sosyal ve kültürel antropolojinin, jeopolitik alanla bütünleşmesi ve bu alandaki konularla ilgili pratik çalışmaları ortaya koyması ile mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Arslanel, M. N., & Eryüzel, U. (2011). Modern devlet anlayışının felsefi temelleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 1–20.

Avrich, P. (1996). Anarchist voices: An oral history of anarchism in America. Princeton University Press.

Kant, I. (1995). Ahlâk metafiziğinin temellendirilmesi (İ. Kuçuradi, Çev.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Malinowski, B. (1992). Bilimsel bir kültür teorisi (H. Portakal, Çev.). Kabalcı Yayınları.

Popper, K. R. (2001). Daha iyi bir dünya arayışı (İ. Aka, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Rousseau, J.-J. (2006). Toplum sözleşmesi (Du contrat social) (V. Günyol, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Sartre, J.-P. (1985). Critique de la raison dialectique (Diyalektik aklın eleştirisi). Éditions Gallimard.

BÖLÜM 24

01 Eylül 2005
JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME: LATİN AMERİKA

Latin Amerika konusundaki önemli değerlendirmelerden birisi olma özelliği taşıyor…

Jeopolitik politikaların tespitinde ülkelerin kendi kültür tarih ve ekonomik yapısını da kapsayacak şekilde coğrafyalarının esas alınmasıdır. Bu şekilde geçmişteki kanıtlar bugünün coğrafi gerçekleriyle bir araya getirilir ve geçeceğe dair anlamlı sonuçlara ulaşılır (Gümüşçü vd., 2014:104). Bu durum özellikle güvenlik politikalarının oluşturulmasında önem kazanır. Jeopolitik konusunda öngörüleriyle tanınan Spykman bunu, güvenlik politikalarının coğrafi koşullara göre planlanması olarak tanımlar (Özbalcı, 1992:4-5). Zaten her türlü faaliyet güvenlik ekseni dikkate alınarak başlatılır. Çatışmalar coğrafyalar üzerinde olur ve çatışmaların sebebi de coğrafi kaynaklardır (Ucuzsatar, 1986:1).

Latin Amerika terimi ve bölgesi üzerinde tam olarak bir mutabakat sağlandığı söylenemez. Bazılarına göre Amerika kıtasında ABD'nin güneyindeki ülkelerin tümü bazılarına göre ise Latin dillerini konuşan ülkeleri ifade eder.

Genel anlamda ise bu bölgenin Anglo-Amerikan ve Cermen dilleri konuşan ülkeler haricindeki ülkeleri işaret ettiği görülür. Genel olarak isimlendirmede dil ve kültürün esas alındığını kabul edebiliriz.

Oldukça geniş bir alana yayılmış olan Latin Amerika coğrafyasını değerlendirmek ve genel geçer sonuçlar çıkarmak elbette çok zordur. Ancak, bu geniş coğrafya üzerinde genel çatışma alanlarına ve belli konulara odaklanmak mümkündür. Bu çalışma ile eldeki kaynaklara dayanılarak, Latin Amerika ve çevresi ile ilgili durum analizi yapılacak ve askeri ve güvenlik açısından bazı değerlendirmeler ortaya konulacaktır. Geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte önemini koruyan bu bölgenin derinliğine bir anlayışla değerlendirmeye tabi tutularak, geleceğe yönelik sonuçlara ulaşılmasından daha doğal bir şey olamaz.

Genel Tarihi Arka Plan

ABD açısından güvenlik politikalarının en önemli kısmı, kendi yakın çevresi olmuştur. Bu anlamda, özellikle Amerika kıtasında kendisine rakip bir gücün oluşmasını önlemek her zaman kabul gören bir kural görünümündedir. Uygulamalar da zaten bu yönde gerçekleşmiş ve gerçekleşmektedir.

ABD'nin, Latin Amerika politikasının tarihsel süreci incelendiğinde, 200 yılı aşkın bir geçmişe dayandığı görülmektedir. Günümüzde de bu bölgede, kontrol maksatlı varlığını devam ettiren ABD, Latin Amerika politikasında Monroe Doktrinini esas almıştır (Keskin, 2008). Bu doktrine göre Avrupa kıtasının içişlerine karışmamayı taahhüt ederken, herhangi bir Avrupalı devletin kendisinin özellikle Latin Amerika'daki faaliyetlerine müdahil olmamasını da şart koşmuştu. Böylece 1823 yılında sömürgeci Avrupa devletlerine karşı ilan edilen doktrinle, Latin Amerika kıtasının koloni yapılmasına karşı çıkılırken, bölge ABD'nin etki alanına dahil edilmiştir (Blouet, 2009: 105). Bunun sonucunda ABD, sınırlarını başta Meksika olmak üzere, Latin Amerika ülkelerinden kimi zaman savaşarak kimi zaman da toprak satın alarak genişletme yoluna gitmiştir. Müteakip yıllarda, özellikle 20'nci yüzyılın ortalarından itibaren, ise izlediği bu politikalara kısmen eklemeler yaparak; askeri, ekonomik ve siyasi müdahaleler şeklinde farklı yöntemler geliştirdiği görülmüştür.

ABD, Latin Amerika ülkelerine müdahale ederken çoğunlukla bu ülkelerin askerlerini ve güvenlik güçlerini kullanmıştır.

20'nci yüzyılın başından itibaren ABD'nin, Latin Amerika ülkelerinde kendi desteği ile gerçekleştirdiği askeri darbelerin sayısının 40'tan fazla olduğu bilinmektedir (Parag, 2009). ABD bunun haricinde, ekonomik kurumları ve medyayı da destekleyerek müdahaleler gerçekleştirmiştir. Bu anlamda daha az maliyetli bir yöntem olarak müdahalecilik; hükümeti yönetenlere rüşvet, siyasi partilere yardım, istikrarı bozma kampanyaları, darbe teşvikleri, seçim manipülasları, medya ve silah yardımları gibi unsurları da kapsamaktadır (Williams, 2012: 40). Bununla birlikte, "Latin Amerika ülkelerinin bir başka güç ya da güçlerin hâkimiyetine girmesi" de ABD açısından bir tehdit olarak nitelendirilmiştir. Bu tehdit; 19. yüzyıl başlangıcında İspanya ve İngiltere iken, II. Dünya savaşı sırasında Almanya, Soğuk Savaş boyunca da SSCB olmuştur (Çağrı, 2012). Günümüzde ise Çin ve Rusya'nın bu bölgelerdeki herhangi bir jeopolitik varlığı ABD açısından tehdit olarak gösterilmektedir.

Latin Amerika Coğrafyasının Genel Özellikleri

20 milyon km2 gibi oldukça geniş bir alana yayılmış Latin Amerika coğrafyası çeşitlilik ve farklılıklar gösterir. Bölgede esas olarak 6.000 metreye ulaşan yüksekliği ile Şili'nin güneyinden başlayarak; Bolivya, Peru, Ekvador ve Kolombiya'ya kadar uzanan And Dağları silsilesi ile Güney Amerika'nın merkezinde yer alan ve yaklaşık 6 milyon km2 gibi bir alana ve serin bir iklime sahip Amazon ormanları ve bunun yanında Güney Konisi kuru otlakları dikkat çeker. Karayipler tropik adalar topluluğudur. Bolivya ise dağlık yapısı ile bir yayla ülkesi konumundadır.

Latin Amerika'nın Sınırları

Haritaya bakıldığında Amerika kıtası, Kuzey ve Güney Amerika olarak ikiye ayrılır. Panama'nın kuzeyindeki bölüm, Kuzey Amerika olarak isimlendirilir. Kuzey Amerika'nın Panama'dan değil de Meksika'nın güneyindeki Zapatek kültürünün (Orta Amerika'da geçmişteki bir uygarlık olup Orta Amerika kültürünü etkileyen birçok şehir devletleri kurmuşlardır. Bu uygarlığa mensup 400.000 kişi günümüzde Meksika'da etnik bir azınlık olarak varlıklarını sürdürmektedir) merkezi olarak kabul edilen Tehuantepec'ten başladığını iddia edenler de vardır.

1492 yılında Kristof Kolomb, Asya'ya kestirme bir yol bulduğunu zannederek Karayipler'e ulaştığında, yeni bir dünyaya ulaştığını bilmiyordu.

Farkı 10 yıl kadar sonra bir başka gezgin olan Americo Vespuçi anladı ve yeni kıtaya onun ismi verildi.

Buna göre Latin Amerika coğrafyasına dahil edilen Meksika ülkesinin bir kısmı, Orta Amerika'da yer almasına rağmen, kültür itibarıyla esas olarak Kuzey Amerika'da yer almaktadır. Yine Kuzey Amerika'da yer alan Kanada ve ABD Anglo-Amerika olarak isimlendirilir ve resmi dilleri İngilizcedir. Ancak ABD'de İngilizceden sonra en yaygın dil İspanyolcadır ve ülkenin güneyinde çoğunluk bu dili kullanır.

Latin Amerika Ayırımında Dil Ve Buna Bağlı Olarak Kültür Esas Faktör Gibi Görünüyor

İspanyolca, günümüzde İngilizceden sonra kullanılan en yaygın dildir. En çok konuşulan diller sıralamasında ise Çince, İngilizce ve Hintçeden sonra 4'üncü sırada yer alır. Amerika kıtasında, Kuzey Amerika bölümünde yer alan Meksika ile Güney Amerika'nın istisna ülkeleri hariç ağırlıklı olarak Latin dilleri konuşulur.

Eski bir Fransız sömürgesi olan Haiti ülkesinin ve doğrudan Fransa'ya bağlı olan ve Fransız Anayasasına göre atanan bir vali ile denizaşırı illere ilişkin hükümlere göre yönetilen Fransız Guyanası'nın resmi dilleri Fransızca, Surinam ülkesi Felemenkçe (Hollanda), eski İngiliz kolonileri; Bahamalar (Colomb'un Amerika kıtasına ilk ulaştığı yer), Belize (Orta Amerika'daki tek İngilizce konuşulan ülke), Saint Kitts ve Neviz, Antiqua ve Barbuda, Barbados, Saint Vincent ve Granadinler, Sint Lucia, Jamaika, Trinidad ve Tobago, Guyana devletlerinin resmi dilleri ise İngilizcedir. Bu tespit bir harita üzerinde şu şekilde gösterilebilir.

Bölgede Eski Sömürge Bağlantısından Tamamen Kopmak Mümkün Olmamıştır

Haritaların da bir dili ve söyledikleri vardır. Orta ve Güney Amerika ile Karayipler'de yer alan ülkelerin tamamının eski sömürgeci ülkeleri ile bağlarının tamamen kesildiği söylenemez. Birçok hususla birlikte bu ülkelerin eski sömürgeleri ile bağları, şüphesiz savunma politikalarına da yansır.

(Örneğin, 1981 yılında bağımsızlığını ilan eden ve günümüzde 23.000 km2 yüzölçümüne ve 400.000 civarında bir nüfusa sahip olan Belize'nin bağımsızlığına, komşusu Guatemala'nın karşı çıkması ve ülke üzerinde hak iddia etmesi üzerine bu tehdide karşı ülkesinin savunmasını İngilizlere vermiştir.)

1936 yılında temelleri atılan ve bugün eski İngiliz sömürgesi 54 üyesi bulunan İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth), özellikle II. Dünya Savaşından sonra İngiltere için tam bir kurtarıcı olmuş ve böylece İngiltere en azından bu ülkelerle bağını tamamen koparmaktan kurtulmuştu. Eğer bir ülke İngiliz Milletler Topluluğuna üye ise, o devletin halkları, Birleşik Krallıkta ikamet ettikleri takdirde, her türlü yerel ve ulusal düzeyde seçimlere katılabiliyor. Politik bilimci Peter Boyce, İngiliz Milletler Topluluğunu, uluslararası ilişkiler bakımından benzeri görülmemiş bir başarı olarak niteler (Boyce, Peter:2008).

İngiliz Milletler Topluluğu içerisinde Kraliçe aynı zamanda İngiliz Milletler Topluluğunun da başkanıdır. Vali genellikle emekli olmuş eski politikacılardır ve Kraliçenin temsilcisidir.

Bu bölgedeki, Barbados, Bahama Adaları, Grenada, Saint Lucia, Saint Vincent ve Gradinler, Antigue ve Barbuda, Jamaika, Saint Kitts ve Nevis ile Belize ülkeleri İngiliz Kraliçesinin atadığı valiler tarafından yönetilir. Yine Turks ve Caicos adaları gibi İngiltere'den atanan valiler tarafından yönetilen adalar da bulunmaktadır.

Turks adasının isminin neden bu şekilde isimlendirildiği hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte bazı iddialar bulunmaktadır. Bu iddialar arasında adada yetişen kaktüs cinsinin Türk fesine benzetilmesi ve 17. Yüzyılda bu odaya sığınan korsanlar arasında Osmanlı-Türk korsanlarının olması gelmektedir (Kohen: 2008 ve Çiftçioğlu:2016).

Özellikle 19'uncu yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğundaki Suriye, Filistin, Lübnan ve Ürdün bölgesinden, bir milyona yakın insan ağırlıklı olarak Arjantin olmak üzere; Şili, Peru, Brezilya ve Kolombiya gibi Latin Amerika ülkelerine göç etmiştir. Bu göçmenler Osmanlı pasaportu taşıdıklarından, gittikleri bölgelerde "El Turco" olarak isimlendirilmiştir (Tuncer ve Zengin, 2020:304). Oldukça çalışkan olan bu göçmenler giderek ülkelerinde ekonomik ve siyasi anlamda güçlü bir duruma gelmişlerdir.

ABD Yanında İngilizlerin De Dünyanın Kritik Bölgelerine Yönelik Stratejik Konuşlanması Mevcuttur

Aslında İngiltere'nin, İngiliz Milletler Topluluğu üyeleri ile arasında bir dizi çok taraflı anlaşma ile oluşturulmuş bir "savunma işbirliği" ilişkisi vardır. Bunların en kuvvetlisi şüphesiz, İngiltere'nin, Süveyş'ten 1967 yılında çekilmesi ve Malezya'ya yönelik savunma garantilerinin sona ermesinden sonra; Avustralya, Malezya, Yeni Zelanda ve Singapur ile oluşturduğu "Beş Güç Savunma Düzenlemesi" (FPDA) işbirliğidir. Buna göre bu beş ülke, herhangi bir saldırı ve tehdit durumunda birlikte hareket edecektir. Bu dayanışma deniz ve hava kuvvetleri çapında bugüne kadar fiili uygulandı, hatta sonradan uygulama alanları genişletildi (Carlyle Thayer, 2012). Çin'in bir güç merkezi olarak ortaya çıktığı günümüzde bu işbirliğinin daha bir önem kazandığı görülmektedir.

İngiltere'nin Latin Amerika bölgesi civarında da benzer faaliyetleri bulunmaktadır. Zaten İngilizlerin denizaşırı topraklarının stratejik konumu incelendiğinde, bunların rastgele elde bulundurulmadığı da görülür.

İngiliz Deniz Aşırı Toprakları, daha önceden "Krallık Kolonileri" adıyla biliniyordu. Bu ismi "İngiliz Deniz Aşırı Toprakları Kanunu" ile 2002 yılında almıştır ve statüleri İngiliz Milletler Topluluğundan farklıdır. Bu bölgeler genelde düşük nüfus ve dar bir alana sahiptir ve İngilizlerin dünyadaki stratejik bölgeleri kontrol etmelerinde önemli olmasının dışında, devletlerin bu statüde kalmalarının bir nedeni de hasım oldukları komşularına karşı savunmaları için İngiliz askeri yeteneğine ihtiyaç duymaları olarak gösterilmektedir.

Eskinin Büyük Güçleri Bir Şekilde Bölge İle Bağlarını Muhafaza Ediyor

Eskinin büyük güçleri, zorunlu sebeplerle bölgeden çekilse de kritik noktalarda bulunan üs bölgelerini ellerinde bulundurmaya devam ediyorlar.

Örneğin İngilizlerin Deniz Aşırı Topraklarından birisi olan ve 776 adadan oluşan Falkland Adaları 12.173 km2'lik bir alana ve 3000 civarında bir nüfusa sahip. Arjantin'in yaklaşık 480 kilometre doğusunda yer alıyor ve kıtanın güneyindeki geçiş yollarını kontrol etmek için stratejik bir önemde.

Daha 1831 yılında bu bölgedeki hükümet ABD gemilerine el koyunca, ABD bu coğrafyaya savaş gemilerini yollamış ve 1833 yılında bir İngiliz birliği, adalarda kalmakta direnen Arjantinlileri ortadan kaldırarak, bu bölgelere el koymuştu.

Ancak, Arjantin'in adalar üzerinde talebi bundan sonra da devam etti ve 1982 yılında Falkland Adaları Arjantin tarafından ele geçirildi. Aslında bu savaş bölgede meydana gelen ilk savaş değildi. Daha önce 1914 yılında, Birinci Dünya Savaşı esnasında, birbirini takip eden Alman ve İngiliz gemileri arasında 1. Falkland Savaşı yaşanmıştı ve birçok Alman gemisinin batırıldığı bu savaşta Alman Filo Komutanı da hayatını kaybetmişti.

Falkland Savaşında Arjantin ordusu, bu adaya 10.000'den fazla asker konuşlandırmıştı. Ancak Arjantinli liderler bu harekâtı askeri ve siyasi alanda iyi planlayamamışlardı. Arjantinli askerlerin çoğu eğitimsizdi ve yaklaşan kış ayına rağmen uygun teçhizat ve giyeceğe sahip değillerdi. Zaten genel olarak Arjantin ordusu istisnalar dışında (Fransa'dan aldığı gemilere karşı Exocet füzesiyle teçhiz edilmiş birkaç Sper Etendard taarruz uçağı) gelişmiş silah sistemlerinden ve modern savaş doktrinlerinden yoksundu.

İngilizler, 20 günlük bir seyir süresi sonunda adalara ulaştılar ve yapılan hava ve deniz saldırılarında, Arjantin ordusu büyük kayıplar verdi. Ancak savaşta İngilizler tam anlamı ile hava üstünlüğü kuramadılar.

Hava savunması zayıf olan İngilizlerin HMS Sheffield destroyerini Exocet füzesiyle batırılmasına rağmen Arjantin birlikleri, İngiliz denizaltılarının ve hava kuvvetlerinin saldırılarına ve İngiliz birliklerinin çıkarma yapmasına engel olamadılar ve çok fazla direnmeden teslim oldular. Arjantin hava kuvvetleri, İngilizlerin; 2 fırkateyn, 1 destroyer, nakliye helikopterlerini taşıyan 1 konteyner gemisi ile 1 çıkarma gemisini batırdı ve birkaç fırkateyn ile destroyere de büyük zarar verdi. Ancak, uçak gemisi batıramadılar ve çıkarmaya engel olacak derecede gemiyi etkisiz hale getiremediler. Üstelik çok fazla sayıda uçak ve helikopterlerini kaybettiler. Savaşta 650 civarında Arjantin askeri hayatını kaybetti ve 12.000 civarında Arjantinli asker de esir düştü. İngiliz askeri kaybının ise 255 olduğu açıklandı.

Arjantin'deki Askeri Rejim Falkland Harekâtını Ve Dengeleri İyi Planlayamamıştı

Aslında Arjantin'deki askeri rejim, biraz da ekonomik zorlukları unutturmak ve ortak düşman yaratmak niyetiyle bu savaşa girmişti ve ABD'nin bu harekât esnasında kendisini destekleyeceğini sanıyordu. Ancak böyle olmadığı gibi savaş nedeniyle ülkeden sermaye kaçışı hızlandı, ekonomi bozuldu ve enflasyon 1985 yılına gelindiğinde %672 seviyelerine çıktı. ABD tarafından işbaşına getirilmek, ABD desteğini almaya yetmiyordu.

Bu savaş sırasında Avrupalı ülkeleri ve ABD hükümeti, İngiltere'ye tam destek verdi. Arjantinli yetkililer, ABD'nin bu savaşta tarafsız kalacağını düşünmüşlerdi ancak öyle olmadı. ABD, İngiltere'ye askeri stoklarını açtı, iletişim cihazları ile hava araçları yakıtını, havadan havaya füzeleri ve her şeyden önemlisi harp için çok önemli olan istihbaratı verdi.

Diğer taraftan Şili devleti, Beagle Kanalındaki adalarla ilgili sorunundan dolayı, Arjantin'in karşısına askeri yığınaklanma yaptı ve bu nedenle Arjantin, elindeki en iyi birliklerini Falkland Adası yerine, Şili'ye karşı konuşlandırmak zorunda kaldı. Oysa Şili'de 1973 yılında ABD destekli bir askeri darbe ile iktidara gelen Pinochet üzerinde ABD etkisi tartışılmazdı ve ABD isteseydi Şili'nin bu askeri manevralarını durdurabilirdi.

Soğuk savaş döneminde İngilizlerin, Güney Amerika'daki faaliyetlerini, ABD'lerine bıraktığı düşünülüyordu ve Latin Amerika'daki İngiliz istihbarat faaliyetleri hakkında fazla bir bilgi yoktu. BBC Güvenlik muhabiri Gordon Corera'nın yapmış olduğu bir çalışmada, İngiliz istihbarat birimlerinin 1960'larda bile Latin Amerika'da çok fazla faaliyetinin bulunduğuna dair bilgilere erişti (Corera;12 Aralık 2020). Notthingham Üniversitesinden Rory Cormac ise gizliliği kalkan belgelerden yola çıkarak, İngilizlerin "özel politik eylemler" olarak isimlendirilen "kara propaganda ve sahte faaliyetler" ile Latin Amerika bölgesindeki kamuoyu komünizme karşı etkilendiğini belgeledi. Bu faaliyetler 1961 yılında, Ronnie Burroughs isimli bir diplomatın Latin Amerika'yı, Dışişleri Bakanlığı ve dış istihbarat servisi M16 adına ziyaret etmesinden sonra verdiği bilgiler ışığında, İngiltere'de alınan bir karar doğrultusunda başlatılmıştı. Kısaca İngiltere, Latin Amerika bölgesinde Sovyetler Birliğine ve Komünizme karşı ABD ile birlikte hareket ediyordu ve bu ABD'nin Falkland Savaşı sırasında neden Arjantin yerine İngiltere'yi desteklediğini açıklamaya yetiyordu.

Güney Amerika'nın Sınırları ve Bağımsızlık Mücadeleleri

Güney Amerika kıtası; batısında Atlantik Okyanusu, kuzeyinde ve kuzeybatısında Karayip Denizi, Doğusu, kuzey doğusu ve güneydoğusunda ise Atlantik okyanusu ile çevrilmiştir. Kıta, Horn Burnu'nun (Amerika kıtasının en güney ucu) güneyindeki Drake Boğazı vasıtasıyla Antarktika kıtasından ayrılır. Bu boğaz 1800 km uzunluğunda olup Horn Burnu ile Güney Shetland adaları arasında yer alır. Bu boğazı 1578 yılında bulan İngiliz denizcisi Francis Drake, aslında Hindistan'a ulaşan geçidi bulduğunu sanıyordu. Piri Reis de çizdiği dünya haritasında bu boğazın altındaki yeraltı dağlarından bahseder.

Latin Amerika, 15. yüzyılın sonlarından başlayarak, 19. yüzyılın başlarına kadar Portekizliler ve İspanyollar tarafından kontrol altında tutulmuş, bu tarihten sonra ise sömürge yönetimlerinden ayrılma yönünde bağımsızlık mücadelelerine sahne olmuştur. Bu mücadelelerin gerisinde Aydınlanma felsefesi ile tanışmış ve İspanya'nın bölgedeki uygulamalarına karşı çıkan insanlar yer almıştır. Başlangıçta bağımsızlık hareketlerinin liderleri de genelde Avrupa kökenlidir. Özellikle, 1816 yılında Simon Bolivar liderliğinde başlayan bağımsızlık hareketlerinin, bu kapsamda önemli bir yeri vardır. Bu hareketlerin başarıya ulaşmasında ise 1808-1814 yılları arasında Napolyon'un İspanya ve Portekiz'i işgal etmesinin yarattığı boşluk vardır.

Panama Kanalı ve Bölgedeki Etkisi

Panama ülkesi, üzerinden geçen ve Pasifik Okyanusu ile Atlas Okyanusunu birbirine bağlayan, 77 km uzunluğundaki küresel ölçekte bağlantıyı sağlayan stratejik kanalı bilinir. Panama Kanalı, Orta Amerika'nın en güney ülkesi Panama topraklarında yer alır ve Atlas Okyanusu ile Büyük Okyanus'u birbirine bağlayan su kanalıdır. Kanalın yapımı oldukça pahalıya mal olmuştur. Kanalın yapımına Fransızlar başlamış, ancak başarısız olduklarından ABD'li firmalar tarafından 1914 yılında tamamlanmıştır.

Panama Kanalı, denizden 30 metre yüksekliktedir ve bu nedenle gemilerin geçişi için indirgeç ve kaldırgaçlar kullanılmakta ve geçiş 9 saat kadar sürmektedir. Kanaldan yılda 15.000'e yakın gemi geçmektedir. Bir geminin, ABD'deki San Francisco şehrinden New York'a gidişi, Güney Amerika kıtasının güneyini dolaşarak 22.500 km kadar bir yol kat etmeyi gerektirirken, bu yol Panama kanalından, yaklaşık 13.000 kilometre kısalarak 9.500 kilometreye düşmektedir.

Bu kanal öylesine stratejik bir yapıdadır ki 150'ye yakın ticaret rotası, 1700 civarında liman ve yaklaşık 160 ülke ile bağlantısı vardır. Kanal ülkeye yılda neredeyse 3 milyar doları aşkın katkı yaratmaktadır. Kanalın ihtiyacı karşılayacak şekilde genişletilmesi için faaliyetlere başlanılmıştır.

Sızdırılan WikiLeaks belgelerinde, ABD'nin Panama Kanalı'nın genişletilmesi ihalesini kazanan İspanyol Sacyr Vallehermoso firmasından, bu ihalenin alınarak Amerikalı Bechtel firmasına verilmesi için Panama Hükümetine baskı yaptığı ortaya çıkmıştır (https://elpais.com/ 2010/12/17).

Kanalın yapımından bu yana ABD, sürekli olarak kanalı kontrol altında tutmaktadır. ABD, Roosevelt yönetiminden başlayarak, 1904 yılından beri bölgeyi kontrol altına almak için, Kolombiya'yı parçalamak istemiş ve bunu başardıktan sonra, bu bölgelerde üsler elde etmiştir. Bu üsler ise Nikaragua, El Salvador, Guatemala ve Küba gibi ülkelerdeki operasyonlarda aktif olarak kullanılmıştır. ABD'nin desteklediği Panama özgürlük savaşçılarının lideri ise iddialara göre daha sonra Panama Kanalını inşa edecek şirketin baş mühendisiydi. Kanalın 20 kilometre çevresi de süresiz olarak ABD'ye verilmişti.

1989 yılına gelindiğinde Panama ile ABD'nin arasında bir kriz yaşandı ve ABD Panama'yı işgal etti ancak bir süre sonra geri çekildi. Kanalın kontrolü ise 1999 yılında Panama'ya devredildi.

ABD'nin Latin Amerika Coğrafyası Üzerindeki Faaliyetleri ve Panama Örneği

ABD, 1830 yılından bu yana Latin Amerika kıtasını kontrol etmek istiyor. Bu anlamda ABD'nin, arka bahçesi olarak nitelendirdiği, güneyindeki ülkeleri sıkı bir kontrole tabi tuttuğu görülmektedir.

Panama, daha önce ABD operasyonlarına maruz kalmıştı. Bu bölgede stratejik öneme sahip Panama, her zaman ABD'nin yakın ilgi alanında olmuştu. 1821 yılında Ekvador, Panama, Venezüella ve Kolombiya, Büyük Kolombiya adıyla bir birliktelik oluşturmuşlardı. ABD'nin yaptığı müdahalelerle; 1829 yılında Venezüella, 1830 yılında ise Ekvador bu federasyondan ayrıldı. 1903 yılında ise Panama, ABD'nin yardımı ile bu birlikten ayrıldı! Gerçekte ABD, Panama'nın Kolombiya'dan ayrılmasını, bu bölgede ileride yapmayı planladığı faaliyetler için desteklemişti. Panama Kanalına Fransızlar başlamıştı.

Ancak Fransızlar her nedense başarısız oldu ve ABD şirketleri bu faaliyeti devraldı ve tamamladı. ABD'nin bu kanalı başka bir devlete, özellikle de Fransa gibi güçlü bir ülkeye bırakması, zaten söz konusu bile olamazdı.

ABD, 1979 yılında Panama Kanalının işletme sorumluluğunu, 23 yıl süre ile ortak bir komisyon vasıtasıyla yerine getirmek üzere Panama ile bir anlaşma imzaladı. Ancak daha sonra işbaşına gelen Manuel Noriega, ABD'nin bu bölgedeki varlığına karşı çıktı ve Panama'da üslenmiş olan Amerikan Güney Komutanlığı'nın kaldırılmasını istedi. Bunun üzerine ülkede gösteriler, grevler başladı. ABD basını Noriega'ya karşı linç kampanyasına girişti. Noriega hakkında kokain kaçakçılığından dava açıldı. Ayrıca kendisi ve çevresindekiler; silah kaçakçılığı, ABD sırlarını Küba'ya satmak, seçimlere hile karıştırmak, muhaliflerini etkisiz hale getirmek gibi suçlamalara maruz kaldı.

ABD için Panama Kanalının terk edilmesi söz konusu olamazdı. Nitekim ABD Panama'yı işgal etmeye karar vermişti. ABD Başkanı George W. Bush, harekatın ilk günü yaptığı konuşmada operasyonun amacını; Panama'da demokrasiyi yeniden kurmak ve Panama Kanalını korumak olarak bildiriyordu (New York Times, 21 Aralık 1989).

1989 Aralık ayında Panama'yı işgal eden Amerika, bu ülkenin Ulusal Savunma Güçlerini dağıttı. Bu arada Vatikan Büyükelçiliğine sığınan Noriega, diplomatik girişimlerle alınamayınca, dışarı kurulan ses sistemleri vasıtasıyla yüksek sesle rock müziği ile psikolojik baskıya tabi tutularak, teslime zorlandı ve Amerikalılar Panama lideri Noriega'yı tutuklayıp yargılanmak üzere ABD'ye götürdüler.

Bu harekatta Noriega'ya bağlı Ulusal Savunma Güçleri ile yarı askeri Onur Kıtalarının kayıpları 200'ün üzerindeydi. Resmi ABD açıklamasına göre, işgal sırasında 510 Panamalı sivil de hayatını kaybetmişti (Poland, 2003: 118). Noriaga etkisiz hale getirilmişti ve bundan sonraki aşamada bu bölgede ABD, tartışmasız her konuda söz sahibi olacaktı.

Nitekim ABD Başkanı Trump tekrar başkan seçildiğinde Panama üzerinde taleplere başladı. Trump'ın kanal üzerindeki taleplerinin iki temel gerekçesi mevcuttu: İlki, Panama'nın ABD gemilerinden yüksek ücretler talep etmesi ve ikincisi de Çin'in kanal üzerinde artan etkisiydi.

Çin, son yıllarda bu bölge ve civarında önemli yatırımlar yaptı.

Hong Kong merkezli şirket kanalın Atlantik ve Pasifik çıkışlarındaki iki önemli limanı işletiyor ve bu durum Washington'da endişe yaratıyor. ABD bu bölge ve civarında Çinli istemiyor.

Panama Kanalı, dünya deniz ticaretinin yaklaşık yüzde 7'sini oluşturan stratejik bir su yolu konumunda. Yıllık 15 bine yakın gemi ve 300 milyon ton yük geçiyor ancak su ihtiyacı bu hareketleri kısıtlamaya başladı.

Kanal, gemilerin güney Amerika'yı dolaşmadan kolayca Atlantik ve Pasifik okyanusları arasında geçiş yapmasına imkân sağlıyor. Bu rota, deniz taşımacılığında neredeyse 9 bin deniz mili tasarruf sağlıyor ve bu da maliyetleri oldukça düşürüyor. Buna kanaldan geçiş maliyetlerinin yüksekliği de eklenince ortaya muazzam bir jeopolitik gerçek çıkıyor.

Panama Kanalı aynı zamanda önemli bir askeri geçiş noktası olarak öne çıkıyor. ABD Donanması'nın savaş gemileri ve denizaltıları kanaldan öncelikli geçiş hakkına sahip ve Panama kanalı ABD'nin Atlantik ve Pasifik filolarının hızla bir okyanustan diğerine kaydırmasına olanak tanıyor. Bu özelliğiyle günümüzde ABD, olası bir Çin-Tayvan krizi veya Pasifik'teki diğer gerginliklerde filolarını hızla konuşlandırabilmek maksadıyla burasını kullanmak zorunda.

ABD'nin Latin Amerika''yı Dizayn Etme Girişimleri Hep Var Olmuştur

Aslında 1823 Monroe Doktrini ile başlayan ABD müdahaleleri, Latin Amerika'da hep devam etmiştir. ABD donanması, 1880 yılında Şili'den bile küçüktü ama yapılan gayretli çalışmalar sonucu 1900'lü yıllara gelindiğinde, aynı anda 14 savaş gemisi ve 13 kruvazörü inşa edecek kapasiteye ulaşmışlardı. Bu kıtada ABD hakimiyetine doğru gidildiğinin işaretleriydi.

1845 yılında Kaliforniya eyaleti zorla Meksika'dan satın alındı. 1914 yılında ABD bu ülkedeki devrimi önlemek için 7 ay süre ile Veracruz bölgesini işgal etti. 1903 yılında Küba ile yaptığı anlaşma ile Guantamano Körfezinde egemenlik hakları Küba'da olduğu halde, yargı yetki ve denetimi ABD'de kaldı.

Günümüzde de Guantanamo Deniz Üssü, ABD'nin yabancı bir ülkedeki en eski üssü konumundadır.

Küba, 1961 yılında da ABD'nin hedefiydi (Domuzlar Körfezi Harekâtı).

ABD, Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmesini kabul edemezdi ve bu konuda çıkabilecek bir nükleer savaşı bile göze almıştı. Küba dışında,1983 Karaipler Grenada Adası ve 1994 Haiti müdahaleleri, ABD'nin bölgeye yönelik operasyonlarının diğer örnekleridir.

ABD, yakın çevresinde kendisine uymayan hiçbir yönetimin oluşmasına izin vermiyor. 1951 Arjantin, 1954'te Paraguay ve Guatemala, 1964'te Brezilya, 1965 Dominik Cumhuriyeti, 1973'te Şili ve Arjantin'de yaşanan askeri darbeler de ABD izi taşıyor (Koyuncu Hüseyin, 27 Ocak 2019).

ABD, kurulduğu tarihten itibaren sürekli olarak büyümüş ve hep müdahaleci olmuştur

Amerikan İç Savaşı sonunda kazandığı birikimle ABD, kısa süre sonra tekrar gelişmeye başladı. ABD bu dönemde, her ne kadar sömürgeci gözükmese de en hızlı genişleyen devlet durumundaydı. Aynı dönemde Küba, Amerikan çıkarları için vazgeçilmez önemdeydi (Uslubaş ve Dağ, 2007: 327).

Küba, Amerikan denetimi altında bağımsızlığını kazanmış, Havai adası ise ABD tarafından, "Japonlar ele geçirmesin diye" ele geçirilmişti. ABD, 1794'ten sonra Kanada ve Florida sınırlarını çözüme kavuşturdu. ABD Başkanı James Mondre: "Herkes şunu açıkça görmelidir ki toprak genişlemesi hükümete büyük bir hareket serbestisi sağlar, güvenliği sağlamlaştırır." (Kissenger, 2006: 23) diyordu.

1845 yılında ise Başkan Polk, Teksas'ın güçlü bir devletin egemenliğine girmesi durumunda bunun Amerikan güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturacağına vurgu yaparak, ABD'ye bağlanması gerektiğini söylüyordu. 1860'lı yıllarda Başkan Johnson'ın Dışişleri Bakanı, Kanada'yı ve Meksika'nın büyük kısmını içine alan ve Pasifik Okyanusu'nun derinliklerine giden bir imparatorluğun hayalini kuruyordu. 1868 yılına gelinip, Alaska satın alınırken Başkan Johnson, bu yerlerin yabancı kontrolünde olmasının, Birleşik Devletlerin büyümesini engelleyeceği ve etkisini azaltacağı değerlendirmesini yapmıştı (Kissenger, 2006: 28,29).

Amerikan kara ordusu, dünyada Bulgaristan'ın bile gerisinde, 14. sıradaydı. Deniz gücü; Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerden daha küçüktü. Amerika, uluslararası konferanslara katılmayan, ikinci sınıf bir devlet statüsündeydi. 1880 yılında Türkiye'deki diplomatik misyonunu küçültmüş, İsveç, Belçika, Hollanda gibi ülkelerdeki elçiliklerini de kapatmıştı.

1885 yılında Birleşik Devletler; Almanya, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan, Japonya ve İtalya'nın hepsinden daha fazla enerji tüketiyordu. 1861 yılındaki iç savaş ile 20. yüzyıl arasındaki 40 yıllık sürede, kömür üretimi yüzde 800, çelik ray 500, demir yolu uzunluğu 550, buğday üretimi ise 250 kat artmıştı. Hiçbir ülke bunu küresel etkiye çevirmeden ayakta kalamazdı.

Amerika, 1898 yılında bir dünya gücü olarak ortaya çıktığında emperyalizmin cazibesine kapıldı. (Nye S. Joseph ve A. David, 2011: 456). 1880'lerde Şili donanması kadar bile bir gücü olmayan Amerikalılar 1900'lü yıllara gelindiğinde artık dünyadaki en büyük 3. deniz gücü olmuşlardı. Bu büyüklüğü artık İngilizler de kabul etmek zorundaydı.

ABD denizlerde hâkim olmak istedi ve oldu. Deniz Hâkimiyet Teorisinin mimari Alfred Mahan Amerikalı bir deniz subayıydı. 1884'ten itibaren yazmış olduğu eserlerde deniz hâkimiyetinden yoksun olmanın her savaşın sonucunu tayin ettiğini savunmuştu. Gerçekten de denizlere hâkim olan, gücünü dünyanın birçok noktasına rahatlıkla sevk edebilirdi. Mahan'a göre savaş prensipleri kesin kurallardan çok, birkaç ilkenin her seferinde farklı şekilde uygulanmasıydı (Sprout, Tutle Margeret, Mahan: 2004).

20. yüzyılın başında endüstri geliştikçe, üretim artmış ve endüstrileşen ülkelerin nüfusları bu üretimi tüketemez olmuştu (Uslubaş ve Dağ:320). Amerikalılar artık 80 milyonu aşkın nüfusu ile dünyadaki mamul ürünlerin 1/3'ini üreten en büyük endüstriyel güç haline gelmişlerdi. 1902 yılında liderliği daha fazla götüremeyen İngiltere, Orta Amerika'da egemen güç olma iddiasını terk ederek yerini Birleşik Devletlere çoktan bırakmıştı (Kissenger, 2006:30). 1903 yılına gelindiğinde ise Roesevelt: "Pasifik Amerika'nın Akdeniz'i olacaktır." diyerek hedef büyüttü (Uslubaş ve Dağ:326).

Panama, Kolombiya'nın bir eyaletiydi. Kolombiya, ABD isteklerini reddedince, 1903 yılında Amerika'nın kışkırtması ile Panama'da ayaklanmalar çıktı ve Panama bağımsızlığını ilan etti. ABD onu hemen tanıdı ve kanal inşası konusunda anlaştı. Amerikalılar 1905 yılında Dominik üzerinde mali koruma hakkını aldılar ve 1906 yılında Küba'yı işgal ettiler.

Roosevelt'e göre, "kuvvete dayalı diplomasi" Amerika'nın yeni küresel rolünün bir parçasıydı (Kissenger, 2006: 31). Bundan sonra Amerikan gücü giderek daha fazla etkisini hissettirecekti.

ABD, Soğuk Savaş dönemine hazırlıksız yakalanmıştı ancak gücünün rakipsiz kaldığını görüyordu. Böyle bir ortamda, ABD yeni görevlere hazırdı. Bu durumu eski ABD Kara Kuvvetleri Komutanı şu şekilde açıklamıştı:

1989'da Demir Perdenin çökmesini unutmak mümkün değil. Olay çok ciddiydi. Tıpkı IBM'in ilk Apple bilgisayara, General Motorun ilk Volkswagen'e ya da Toyota'ya baktığı gibi bakakalmıştık. Demir Perdenin çökmesi, kavraması güç bir dönüşümü temsil ediyordu. ABD Kara Kuvvetleri dünyanın iyi kara Kara Kuvvetleriydi ve bunu yaklaşık altı hafta sonra Panama'da ve yaklaşık bir buçuk yıl sonra da Körfez Savaşında kanıtlamıştı. Fakat o gün muazzam bir belirsizlik hissettik. ABD gücü artık olmayan bir dünya için mükemmelleştirilmişti. Artık bu olaydan sonraki görevler için bir memnuniyet duygusu yaratmak ve gelişme tutkusunu içselleştirmek gerekiyordu. Artık görev tarihte iki yüzyıldan beri gerçekleştirilmemiş bir şeyi gerçekleştirmekti (Sullivan ve Harper, 1997: 25.26).

Bundan sonrası tahminler dışında pek bilinmiyordu. Brzezinski'ye göre bu rakipsizlik ABD'ye yeni fırsatlar kadar, yeni sorunları da getirebilirdi. Asıl sorun, ABD olmazsa, bu rolü kimin alabileceği ile ilgiliydi.

"Amerika'nın dünyadaki rolü ile ilgili ana tezim çok basit: Amerikan gücü, ulusal egemenliğin baskın bir şekilde öne çıkarak, bugün küresel istikrarın en büyük kefilidir. Ekonomik gücüne rağmen Çin, en azından iki nesil bu yarışta zayıf. Rusya ise artık koşuda yok. Yani Amerika'nın küresel bir rakibi yok" (Brzezinski, 2004: 7,8).

Ancak bunun böyle olmadığını zaman gösterdi. Brzezinski'de yanılacaktır. Diğer taraftan Brzezinski'nin şu tahminine katılmamak mümkün değil. "Ne var ki Amerikan toplumu, geleneksel egemenliği zayıflatan sosyal eğilimleri teşvik ediyor. Yanlış kullanımda bu durum dünyayı kaosa itebilir ve Amerika'yı etrafı kuşatılmış bir şekilde bırakabilir. Aklını kendi küresel güvenliğine takmış bir Amerika, kendini düşman bir dünyada izole edilmiş olarak bulabilir. Hiçbir şeyin sonsuza kadar sürmeyeceği gibi Amerikan küresel etkinliği de sonsuza dek süremeyecek bir noktada yok olacaktır. Anahtar soru şu: Onun yerini kim alacak?" (Brzezinski, 2004: 14).

Haiti ABD'den sonra, kıtada bağımsızlığını ilan eden ikinci ülkedir

10 milyon nüfusu ile Haiti, Napolyon'un bölgeye gönderdiği orduyu başarısızlığa uğratarak, 1804 yılında kurulmuştu. Bu açıdan Haiti, ABD'den sonra Latin Amerika'da bağımsızlığını ilan eden ikinci ülkedir.

Ancak Haiti, 1862 yılına kadar ABD tarafından tanınmadı ve 1915 yılından, 1934 yılına kadar ABD tarafından işgal ve kontrol altında tutuldu. Daha sonra da darbe, katliam ve iç savaşlardan kurtulamadı. Haiti bölgesindeki turizm faaliyetlerine rağmen; zayıf altyapısı, sağlık ve eğitim eksikliği ile en fakir ülkelerden birisi olarak görülmektedir. Bütün bu hususlar ve yüksek işsizlik oranı ile ülke istikrarsız bir görünümdedir.

Orta Amerika'daki Diğer Ülkeler

Diğer taraftan Guatemala, Maya kültürünün zenginliğine sahip, Orta Amerika bölgesinde en kalabalık ve dilsel olarak en farklı ülkesi. El Salvador ise bu bölgede en küçük ülkelerden birisi olarak nüfus yoğunluğu en fazla olan bir ülke konumunda. El Salvador, Honduras ve Guatemala, şiddet ve suç oranlarının yüksekliği ile bilinir. Özellikle Honduras, Latin Amerika'nın en fakir ve şiddetin en fazla yaşandığı ülke olarak tarif ediliyor.

Kolombiya, 1964 yılından itibaren, Ordu ile Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) arasında süren ve 200.000'den fazla kişinin öldüğü, 50.000'e yakın kişiden haber alınamadığı, milyonlarca kişinin de evini terk ettiği, Latin Amerika'nın en uzun süren çatışmalarını yaşadı.

1903 yılında Kolombiya'dan ayrılan Panama ise yüksek gelirli bir ülke olarak görülse de hâlâ dramatik eğitim eşitsizlikleri etrafında sürdürülen keskin zıtlıklar ülkesi olmaya devam ediyor. Ülke gelir dağılımı en bozuk Latin Amerika ülkelerinden birisi olarak göze çarpmaktadır.

19. yüzyılda İspanya'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra dış dünyaya kapalı ve fakir bir ülke olan, 5 milyon nüfuslu Kosta Rika, 1949 yılında bir yasa ile ordusunu lağvetmiş bir ülkedir. Kendisiyle aynı gelir düzeyine sahip ülkelere göre, daha fazla bir insani kalkınma gerçekleştiren ülke, 2010 ve 2011 yıllarında örnek ülke olarak gösterilmiştir. Kosta Rika, Latin Amerika'nın en istikrarlı, müreffeh ve gelişmiş ülkelerinden birisi durumundadır.

Nikaragua Kanalı Meselesi

Panama Kanalı ile birlikte bahsedilmesi gereken diğer bir husus ise açılması düşünülen Nikaragua Kanalı ile ilgilidir. Konu o kadar önemlidir ki bir anda dünyanın büyük güçleri arasında küresel rekabet konusu haline gelmekte gecikmemiştir. Bu bölgede adeta büyük güçler arasında görünmeyen bir savaş yaşanmaktadır.

İncelendiği zaman açıkça görülecektir ki Pasifik ve Atlantik Okyanusları arasındaki yapılacak bu kanal ABD kontrolü altındaki Panama Kanalının rakibidir ve gelecekte de daha fazla rekabet konusu olması beklenmelidir.

Zaten bu konudaki çatışmalar şimdiden başlamıştır. Bir kısım Nikaragualı daha şimdiden "evlerinden ve arazilerinden küçük bir tazminat karşılığı vazgeçmek istemediklerini" beyan ederek, kanalı yapacak olan Çinlilere karşı protestolara başlamıştır.

Ayrıca kanalın çevre felaketine yol açacağı gerekçesi ile çevre örgütleri de kanalın yapımına karşıdır. Gösterilerde katılımcıların, "Çinlileri ülkelerinde istemedikleri" sloganları öne çıkmaktadır. Ayrıca ortada projeyi yürüten Çinli şirketler hakkında çok fazla olumsuz söylenti dolaşmaktadır.

Proje maliyeti yaklaşık 40 milyar dolar olarak hesaplanmış, ancak daha sonra revize edilerek 50 milyar dolara çıkarılmıştır. Proje sadece kanaldan ibaret olmayıp, havaalanlarını, limanları, serbest ticaret bölgelerini, enerji santrallerini, bağlantı yollarını ve fabrikaları kapsıyor.

Proje planlandığı şekilde 22 Aralık 2014 tarihinde başlamıştır. Kanalın 2020 yılında tamamlanması planlanıyordu ancak gecikmeler oluyor. Anlaşmaya göre Çinli firmalar 50 yıl boyunca işletme hakkına sahip olacak. İstenirse bu süre 50 yıl daha uzatılabilecek. ABD Başkanı Trump'ın bu projenin gerçekleşmesine engel olacağı değerlendirmeleri de yapılıyor.

Nikaragua Kanalı Küresel Güçler Arasında Rekabet Konusu Olmaya Devam Edecek Gibi Görünüyor

Aslında Nikaragua Kanalının geçeceği bölgede dağlar ve büyük granit kayalar yok. Zaten, Panama Kanalı böyle giderse, bir süre sonra ulaşımın artması nedeniyle, yetersiz hale gelecek. Daha şimdiden 2030 yılında trafiğin %240 artacağı tahmin ediliyor ancak Nikaragua kanalının yapımına karşı çıkanlar buna ihtiyaç olmadığını söylüyor ve Panama Kanalının yeterli olacağında ısrar ediyor. Bu bölgede bir kanal inşası, Panama Kanalına göre San Francisco ve New York arasındaki mesafeyi 800 kilometreden daha fazla kısaltacak. Kanal bu yönüyle tasarruf sağlamanın ötesinde, Nikaragua ve çevresindeki ülkeler için yeni iş imkanları da yaratacak.

Nikaragua Kanalını en fazla Çin destekliyor. Bu proje sadece ekonomik değil, jeopolitik üstünlük açısından çok önemli.

Proje başarıyla tamamlanabilirse, Çin'in sadece Orta Amerika da değil, tüm bölgede ABD karşısında bir üstünlüğü söz konusu olabilecek. Çin, halen Nikaragua'da etkin ve hatta buraya üs kurmuş durumda. Çin'in, bu derece ABD'ye yakınlaşması ise ABD'yi rahatsız etmeye yetiyor. Ancak bu bölgede sadece Çinliler yok.

Projenin gerçekleştirilmesine Çinlilerin yanında, Ruslar da destek veriyor. Rus desteği özellikle siyasi ve askerî açıdan önemli.

Proje Çin tarafından finanse ediliyor ancak Rusya da bazı konularda işin içinde olmayı ve işbirliğini arzuluyor. Kanal konusu, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Nikaragua Devlet Başkanı Daniel Ortega arasında da görüşmelere konu oluyor ve en üst düzeyde kararlılık vurgulanıyor. Ruslar bu kanalın askeri yönden emniyetini sağlamaya hazır olduklarını açıkladılar. Aslında Nikaragua, Rusların Kırım'ı işgali sonrası BM'de yapılan oylamada; Ermenistan, Beyaz Rusya, Suriye, Küba, Kuzey Kore, Sudan, Bolivya, Zimbabve ve Venezüella ile birlikte Rusya'nın görüşleri doğrultusunda oy kullanmıştı.

Rusya'nın Ukrayna'daki savaş ve yaptırımlar nedeniyle buraya ilgisi bitmedi ama zayıfladı. Çin'in etkisi ise Trump'ın gelişiyle biraz geriledi ama bittiğini söylemek zor.

Rusya Dışişleri Bakanı, bu bölgedeki ülkelere yapacağı resmi ziyaret öncesi, bir televizyon kanalına yaptığı açıklamada: "Moskova, Okyanuslar arasında inşa edilecek bu kanalın güvenliğinin sağlanmasında, Nikaragua'ya yardım etmeye hazırdır." demiştir. Rusya ve Nikaragua daha da ileri giderek, Rus savaş gemilerinin bu ülke limanlarını ziyaretini kolaylaştıran bir anlaşma imzaladı.

Rusya, son yıllarda aktif olarak, Latin Amerika ülkeleri ile arasında savunma alanında işbirliği çalışmalarını da geliştiriyor ve buna göre Güney Amerika'da savaş gemileri için lojistik destek merkezleri oluşturuyor. Ayrıca bu ülkelerdeki hava alanlarından faydalanma izni alıyor. Savunma Bakanı Sergey Şogu'ya göre bu anlaşma, ülkesinin bölge ülkeleri ile yapmış olduğu askeri ve teknik işbirliği anlaşmalarından birisi ve bu anlaşma ile iki ülke denizcilik alanında işbirliğini geliştirme fırsatı yakalayacak. Rus savaş gemileri kanalın inşası esnasında izleme yapacak ve Nikaragua karasularında güvenliği sağlayacak.

Çin ise Rusya ile bu bölgede işbirliğine istekli. Çin Uluslararası Çalışmalar Enstitüsünden Chen Yurong, "Kanal inşaatının Nikaragua'nın iç işi olduğu, dışarıdan müdahaleyi istemedikleri, kanal inşaatına destek vermesiyle Rusya'nın stratejik ve ekonomik çıkar elde edebileceği" değerlendirmesinde bulundu. Ona göre; Rusya'nın Latin Amerika'da askeri varlığını güçlendirmesi, NATO'nun Doğu Avrupa'daki varlığına karşı bir cevap olacak.

Diğer yandan ABD dünyada; Malakka Boğazı, Cebelitarık Boğazı ile Süveyş ve Panama kanallarını kontrol ediyor ve şimdi çok yakınındaki Nikaragua Boğazı projesini kendisine karşı bir meydan okuma olarak değerlendiriyor. ABD basınında, Rusya'nın Nikaragua ile artan askeri ilişkisinden ve bölgedeki artan varlığından endişe duyulduğu yönünde haberler yer alıyor. ABD ayrıca Rusya'nın Nikaragua'ya savaş uçağı satmak istediğini iddia ediyor.

Bölgede ABD, Çin ve Rusya arasındaki bu gerginlik, Küba Füze Krizini hatırlatıyor ve ABD, Rusya ve Çin'i bu bölgede istemiyor. ABD 1923 yılında ortaya koyduğu Monroe Doktrini ile diğer güçleri kıtadan uzaklaştırarak, bu tarihten sonra bölgede tek güç olmuştu. Proje bu yüzyılı kapsayan büyük bir proje ve Rusya ve Çin'i, ABD'nin komşusu yapabilecek durumda.

Ekvador ve Peru Arasında Sınır Anlaşmazlıkları ve Çatışmalar

Güney Amerika kıtasındaki ülkeler arasında çok sayıda sınır anlaşmazlıkları bulunmaktadır. El Salvador-Honduras, Brezilya-Paraguay, Brezilya-Uruguay, Guyana-Surinam, Guyana-Venezüella, Fransız Guyanası-Surinam, Arjantin-Şili ve Brezilya-Paraguay ve Ekvador ile Peru arasındaki sınır anlaşmazlıkları bunlardan bazılarıdır (Simmons, 1999:2).

Latin Amerika'da, bölge ülkeleri arasındaki son silahlı çatışma Ekvador ve Peru arasında 1995 yılında yaşanmıştır.

Temeli oldukça gerilere ulaşan bu savaş, 1941 yılında başladığı için "41 Savaşı" olarak da bilinir.

Bu savaşlar asıl olarak, her iki ülke arasında sınır çatışmalarıdır. Aslında anlaşmazlığın tarihi daha da eskilere uzanır. İki ülke arasındaki itilaflı bölge 78 kilometre uzunluğunda ormanlık bir alanda ve doğal kaynaklara sahiptir.

1941 yılında iki ülke arasında ateşkes ve 1942 yılındaki Rio Protokolü ile Peru, işgal ettiği Ekvador topraklarından çekilse de anlaşmazlık 1995 yılındaki, Cenepa Nehri ve Condor aralığının kontrolüne yönelik olarak, devriyeler arası sınırlı çatışma ve hava muharebeleri ağırlıklı Cenepa Savaşına kadar devam etmiştir (Marcella: 1995) 26 Ekim 1998 yılında ise Brezilya, Arjantin, Şili ve ABD'nin gözetiminde anlaşmazlıkların kesin çözümüne ilişkin iki ülke arasında bir antlaşma imzalanmıştır.

Brezilya ve MERCASUR

Güney Amerika kıtasında, çoğunluğu İspanyolca ve Portekizce konuşan ülkeler yer alıyor. 8.5 milyon km2 alanı ile Güney Amerika kıtasının en büyük ülkesi olan Brezilya'nın resmi dili Portekizce'dir ve aynı zamanda 210 milyonu aşan nüfusu ile de kıtanın en fazla nüfusuna sahip devletidir.

Ülkede; uranyum, altın, demir ve kereste başta olmak üzere toplamda 20 trilyon doları aşan bir doğal kaynak bulunması, kalkınmayı kolaylaştırmaktadır. 2010 yılından itibaren tüm Amerika kıtasında ikinci büyük ekonomi konumuna yükselen Brezilya, dünyada da büyük ekonomilerden birisidir. GSYİH itibarıyla dünyanın en büyük 12'nci ve 2020 yılı satın alma gücü paritesine göre dünyanın 8'inci büyük ekonomisidir.

Bu noktada Güney Amerika'ya yönelik, AB benzeri bir girişimden de bahsedilmesinde yarar vardır. Brezilya yanında; Arjantin, Paraguay ve Uruguay'ın tam üye olduğu MERCOSUR isimli ekonomik birliğe; Şili, Bolivya, Ekvador, Peru, Kolombiya ve son olarak da Venezüella ortak üye oldular.

Çin, ABD ve Rusya yanında Brezilya gibi ülkelerin da etkili olduğu, BRICK Batı dünyası ve özellikle ABD karşısında yeni bir jeopolitik ve ekonomik güç olarak ortaya çıkmaya hazırlanıyor.

MERCOSUR, 1 trilyon doları aşan ekonomik büyüklüğü ile NAFTA ve AB'den sonra üçüncü büyüklüğe sahip. Bolivya, Şili, Peru, Küba, Kolombiya, Ekvator ile de Serbest Ticaret Anlaşması bulunan birlik, Meksika'nın da katılımı ile Gümrük Birliğine geçiş planlanmakta. Venezüella'nın katılımı nedeniyle yapılan törende konuşan Brezilya Devlet Başkanı bu birlik için: "Bugün Ortak Pazarımız, Patagonya'dan (Şili ile Arjantin'in en güneyindeki bölgeye verilen isim) Karayipler'e kadar uzanan büyük bir bölgesel güç haline geldi" açıklaması yapmıştı.

Venezüella Devlet Başkanı Hugo Chavez ise MERCOSUR'u, bölge ülkelerinin bağımsızlığını ve gelişmesini garanti altına alan en önemli faktör olarak niteledi. Bu açıklamalar, MERCOSUR'un gelecekte ekonomik alanın yanında, siyasi alana doğru da gidebileceğini göstermektedir.

Arjantin, Kolombiya ve Paraguay

2.780.000 km2 alanı ile Güney Amerika'da ikinci büyük alana sahip olan Arjantin, Brezilya ve Kolombiya'dan (51 milyon) sonra kıtada en kalabalık (45 milyon) üçüncü devlet konumundadır. Brezilya gibi zengin doğal kaynaklara sahip olan Arjantin, yaşadığı krizlere rağmen, Brezilya'dan sonra Güney Amerika kıtasının en büyük ekonomisini oluşturur.

Bunun yanında, Güney Amerika'nın alan olarak ikinci büyük nüfusuna sahip Kolombiya ülkesi de özellikle; demir, doğal gaz, kömür, altın ve petrol gibi doğal kaynaklara sahiptir. Bölgenin en kalabalık dördüncü ülkesi olan Paraguay ise nispeten homojen bir nüfusa sahip olup kökeninin antik İnka Uygarlığına uzanması ile tanınır.

Şili

Güney Amerika kıtasında And Dağları ile Pasifik Okyanusu arasında bir şerit şeklinde uzanan 756.000 km2 alanı ve 18 milyon nüfusu ile Şili, bölgede önemli ülkelerden birisidir. And Dağlarının 6.000 metreyi geçen birçok zirvesi vardır. Ülke genişliği 90-240 km arasında değişir. Ülkenin kuzey ve güneyine gidildikçe elverişsiz koşullar nedeniyle nüfus azalır.

Şili, Antarktika kıtasının 1.25 milyon km2'lik bir kısmında hak iddia etmektedir. Ülke, 1973 yılından itibaren 16 yıl boyunca, ölü ve kayıplara yol açan ve acılar yaşatan Pinochet askeri yönetimi tarafından idare edildi.

Latin Amerika'nın son dönemde öne çıkan bir ülkesi ise Venezüella'dır. Bunun asıl sebebi ise ABD ile yaşamış olduğu sorunlardır. Önemine binaen üzerinde ayrıntılı olarak durulması gereken ülkelerden birisidir.

Venezüella

Güney Amerika'da yer alan Venezüella coğrafi olarak oldukça stratejik bir bölgede bulunmaktadır.

Bir ülkenin dünya üzerindeki yeri, tarihi ve komşuları o ülkenin stratejisini ve kaderini etkiler (Askeri Coğrafya, 1992: 53). Bu duruma en iyi örneklerden birisi de şüphesiz Venezüella'dır.

Ülke, İspanyolların Güney Amerika'da ilk yerleştikleri yerlerden birisidir. Kuzeyinde Karayip Denizi, güneyinde Brezilya, doğusunda Guyana ve batısında Kolombiya bulunmaktadır. Yüzölçümü 916.000 km2, nüfusu ise 2020 sayımlarına göre 32 milyon kadardır.

ABD'nin ilgi alanında bulunması, zengin doğal kaynakları ve Panama kanalını kontrol eden bir bölgede olması ise stratejik önemini daha da artırmaktadır.

Ülke İspanyollardan bağımsızlığını ünlü Simon Bolivar liderliğinde 1821 tarihinde kazanmıştır. 1830 yılında ise Kolombiya, Panama ve Ekvador'la birlikte bulunduğu Büyük Kolombiya'dan ayrılmıştır. Bu ayrılmada ABD etkisi vardır.

Chavez'in uygulamaları ABD'ni rahatsız etmiştir

Venezüella'da, 1980'lerde bir asker olan Hugo Chavez liderliğinde kurulan Bolivarcı Devrimci Hareket, halk arasında destek bulmuş, 1999 yılında ise Chavez halk oyuyla Başkan seçilmiştir. Yeni anayasanın halk tarafından kabul edilmesiyle birlikte, 2000 yılında yeniden başkan seçilen Chavez'in, özellikle tarım ve petrol alanlarında 50'ye yakın kararname çıkararak halk lehine düzenlemeler yapması, o zamana kadar Venezüella'da egemen olan güçler arasında büyük bir tedirginlik yaratmıştır. Bunun sonucu olarak harekete geçen güçler, sendikaları kullanarak ülkeyi karıştırmışlar ve 2002 yılında bazı ordu mensupları ve bir takım sivil toplum kuruluşlarını kullanarak, darbe ile Chavez'i başkanlıktan uzaklaştırmışlardır. Ancak halk ve ordu arasında desteği güçlü olan Chavez, 48 saat sonra tekrar iş başına getirilmiştir. Kanıtlanamamış olmasına rağmen, bu darbe girişiminin ABD tarafından planlandığı iddia edilmiştir. 2004 yılındaki halk oylamasında, Chavez oylarını daha da artırmıştır.

Chavez'in uygulamaya koyduğu tedbirler büyük şirketlerin de tepkisini çekmiştir

Chavez, 2001 yılında devlete ait petrol şirketine, ülkede ham petrol arama ve çıkarma projelerinde son söz hakkını vermiş, 2002 yılındaki darbe girişimi sonrası enerji şirketi gelirlerini sosyal programları desteklemekte kullanmaya başlamış, 2007 yılında ise milyarlarca dolar değer biçilen Orinoco petrol yataklarındaki projeleri kontrol altına almıştır. Bundan sonra ABD'li şirketler Exxon Mobil ve ConocoPhillips ülkeyi terk etmiş ve zararlarının karşılanması için dava açmışlardır. Uygulamalarda memnun olanlar fakir Venezüella halkı, memnun olmayanlar ise elde ettikleri kolay gelirleri kesilen uluslararası büyük şirketlerdi.

Venezüella'nın dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip olması, stratejik önemini daha da artırmaktadır. Bunun yanında Rusya ile ticari ilişkileri ABD Başkanı Trump'ı rahatsız etmekte ve Endonezya üzerindeki baskılarını artırarak devam etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

ABD güvenlik politikaları ve ekonomik açıdan, Latin Amerika dünyasında kendisine rakip bir gücün çıkmasını son 200 yıldır bir şekilde engellediği gibi, bundan sonraki dönemde de engellemek isteyecek gibi gözüküyor. Bu noktadan hareketle ABD Başkanı Trump'ın politikalarının da ilk bakışta benzer gibi gözükmese de James Monroe'nin 1823 Monroe Doktrini ile neredeyse tıpatıp benzediği söylenebilir. Kanada, Meksika, Panama ve Grönland talepleri yanında, gerçekleşen Alaska Zirvesi de buna dair emareleri ortaya koymaktadır. Bu jeopolitik gerçek sanırız önümüzdeki dönemde gerçekleşen uygulamalarla daha bariz bir şekilde görülmeye başlanacaktır.

KAYNAKÇA

Akgemci, E. (2011). Chavez döneminde Venezüella'nın ABD'ye yönelik dış politikası [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].

Bemis, S. F. (1963). A diplomatic history of the United States.

Blouet, W. B., & Blouet, W. O. (2009). Latin America and the Caribbean: A systematic and regional survey (6th ed.).

Boyce, P. (2008). The Queen's other realms: The Crown and its legacy in Australia, Canada, and New Zealand. Federation Press.

Brzezinski, Z. (2004). Tercih. İnkılap Kitap.

Çağrı, E. (2012). ABD'nin Latin Amerika'ya bakışını şekillendiren öğeler. İçinde O. Zengin (Ed.), Latin Amerika çalıştayı. Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Davis, C. J. (2011). İnsanın hikâyesi (B. Bıçakçı, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Keskin, M. (2008). ABD'nin müdahaleci dış politikası: Latin Amerika örneği. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi.

Khanna, P. (2008). Yeni dünya düzeni (E. Akbaş & N. [soyadı belirtilmemiş], Çev.). Pegasus Yayınları.

Kissinger, H. (2006). Diplomasi (İ. H. Kurt, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nye, J. S., & David, A. (2011). Küresel çatışma ve işbirliğini anlamak (R. Akman, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Riehn, R. K. (1991). 1812: Napoleon's Russian campaign. Wiley.

Roberts, J. M. (1996). Avrupa tarihi (F. Aytuna, Çev.). İnkılap Yayınları.

Sullivan, G. R., & Harper, M. V. (1997). Umut bir yöntem olamaz (A. B. Dicleli, Çev.). Boyner Holding Yayınları.

Tuncer, F. F., & Zengin, M. (2020). Unutulan göçmenler El Turcolar: Osmanlı dönemi Suriye bölgesinden Latin Amerika'ya yapılan göçler ve etkileri. The Journal of International Social Research, 13(70), 304–314. https://doi.org/10.17719/jisr.2020.4093

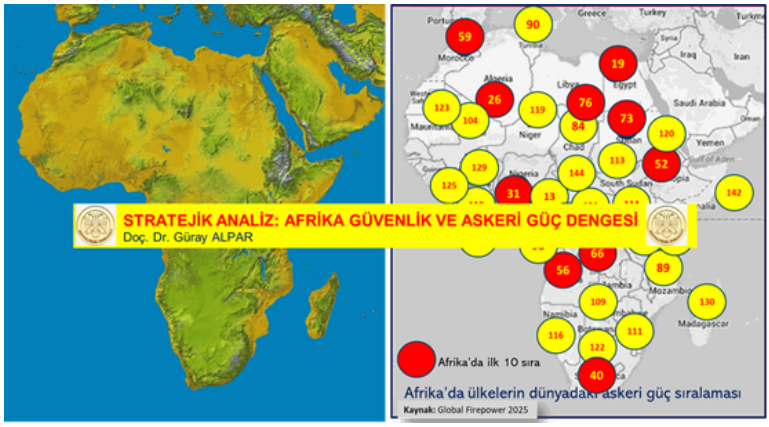
Uçarol, R. (2005). Siyasi tarih. HAK Yayınları.

Uslubaş, T., & Dağ, S. (2007). Dünya tarihi ansiklopedisi. Karma Kitaplar.

Williams, M. E. (2012). Understanding U.S.-Latin American relations: Theory and history. Routledge.

BÖLÜM 25

02 Eylül 2025
STRATEJİK ANALİZ: AFRİKA GÜVENLİK VE ASKERİ GÜÇ DENGESİ

Afrika, kıtalar içinde yer şekillerinin sadeliği ile göze çarpan, en az engebeli alana sahip ve yüksek dağ sıralarının bulunmadığı, çöl ve savanların ise geniş bir alanı kapsadığı bir kıta görünümündedir (Özey, 2009: 9-10). Dağlık alanlar genelde kıtanın doğusunda yer alır.

Yaklaşık 31 milyon km2 yüzölçümüne sahip olmanın yanında; tarihi, coğrafyası ve kültürü birbirinden farklı 54 devletin yer aldığı, dünyanın ikinci büyük kıtası ile ilgili genellemeleri içeren bir analizi yapmak hiç de kolay değil. Bu gerçekten büyük bir bilgi birikimi ve derinliği gerektirir. Diğer taraftan, yine de ayrıntılı bir çalışma ile belli başlı sınıflandırmalara ulaşmak ve geçerli genellemeler yapmak yine de mümkün. Örneğin; Afrika'nın doğal kaynakları ve stratejik açıdan elde bulundurulması gereken bölgeleri bir haritaya işlenip, sonra da meydana gelen çatışma bölgeleri bunun üstüne eklendiğinde çoğunlukla örtüştüğü görülecektir. Yine eğer bir ülkede uranyum benzeri kritik kıymetli madenler varsa, nükleer gücü sahip ülkelerin bu ülkelere ilgisiz kalmayacağı da açıktır.

Bu çalışma Afrika'da bulunulan iki yıl boyunca yapılan araştırmalara ilaveten, bölgedeki bazı ülkelere yapılan geziler ve bizzat Afrika'da yaşayanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere dayanıyor. Buna ilave olarak yapılan literatür ve açık kaynak araştırmalarına dayanılarak, Afrika kıtası güvenlik ve askerî açıdan bir değerlendirmeye tabi tutuluyor.

Giriş

Afrika'nın birçok bölgesinde sömürge öncesi merkezî yönetimin güçsüz olması nedeniyle, tarihsel olarak zayıf bir devletleşmenin gözlendiği ve merkezî otoritenin çoğunlukla saldırı ve dış nüfusun istismarı üzerine temellendirildiği söylenebilir (Gerdes, 2013: 10-11).

Waltz, "Man, The State and War" isimli çalışmasında çatışmaların nedenleri ile ilgili görüş ayrılıklarını ortaya koymuştu (Waltz, 1954). Buna göre bazıları çatışmaların insan doğasından kaynaklandığını ifade ederken, diğerleri devletlerin yapılarının savaşların çıkmasında belirleyici olduğunu ve diğerleri de uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklandığını savunmaktadırlar.

Buzan da benzer bir şekilde kapsamı genişleterek, güvenlik konusundaki analizlerine; siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve askeri boyutları da dâhil etmiştir (Buzan, 1983: 213-244).

Güvenlik kişilerin ve toplumun tehlikelerden uzak olma durumudur. Güvenlik olmadan ne siyasi istikrar ne de ekonomik gelişmeden bahsedilemez. Hele, sosyal yapı içerisine sızmış unsurların, ülkelerin gelişme yolunda attığı her adımı bir şekilde ortadan kaldırmaya çalıştığı bir yapı içerisinde de gelişme olamaz.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, Afrika'nın en önemli sorununun güvenliğin sağlanması olduğu söylenebilir. Sahip olduğu zengin kaynakları, genç nüfus yapısı ve stratejik konumu nedeniyle, geçmişte olduğu kadar günümüzde de Afrika kıtası büyük güçler arasında rekabet alanı olmaya devam ediyor ve şekil ve aktör değiştirerek devam edecek gibi gözüküyor.

Geçmişte, Amerika kıtasından gönderilen Afrika kökenlilerin kurduğu Liberya devleti hariç tutulursa, Afrika kıtasında gerçek anlamda sömürgeleştirilemeyen tek ülke, halen Afrika Birliği Örgütü'nün merkezinin bulunduğu: Etiyopya. Liberya'yı Amerika'da ihtiyaç kalmadığından geri gönderilenler kurmuştu. Liberya'nın mühründe şu yazıyordu: "Bizi buraya özgürlük aşkı getirdi". Ne yazık ki Liberya, 1989 yılından 2003 yılına kadar devam eden iki büyük acımasız iç savaşı yaşadı.

Savaşa başlangıçta müdahale de oldu ancak bu Liberya'daki savaşı durdurmaktan ziyade ABD'nin kendi vatandaşlarını tahliye etmesi maksatlıydı ve ABD Başkanı Bush'un, "Liberya, hiçbir Amerikan deniz piyadesinden önemli değildir" sözleri (Ellis, 1995: 165-198) bölgeye dışarıdan bakış açısını yansıtması açısından dikkate değerdir. Zaten sonrasında ABD dikkatini Kuveyt'e çevirdiğinden Liberya'da yaşanan vahşet zaten unutulup gidecekti.

Liberya'daki savaşta çocuklar da kullanıldı. Bu çocuk savaşçılardan birisi, BM Danışmanı ile yaptığı görüşmede "öldürdün mü?" sorusuna; "sadece yere düştü" diyordu. Çocuklar için her şey bir oyun gibiydi ve özgürlük bu ülkelerde çocukluğunu hiç yaşayamıyordu. Diğer taraftan; Afrika'nın tek sömürgeleştirilemeyen ülkesi Etiyopya'nın Tigray bölgesindeki çatışmalar dolayısıyla, yerlerinden edilenlerin sayısı 900.000'i aştığında, ancak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi "insani durumdan endişe duyulduğunu" açıkladı. Afrika'nın birçok bölgesi için aynı endişeyi duymak mümkün.

Afrika Ülkeleri Askeri Güç Değerlendirmesi

Her yıl yayınlanan Global FirePower raporunda ülkelerin askeri güç sıralaması çeşitli faktörler göz önünde tutularak yapılmaktadır. 2021 yılı raporuna güç olarak; dünyada 140, Afrika'da ise 30 ülke dahil edilmişken bu 2025 yılında dünyada 145, Afrika'da ise 38 ülke dahil edilmiştir (https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php).

2025 yılı değerlendirmesinde Afrika'da yükselen askeri güç olarak gösterilen yani önceki döneme göre ilerleme sağlayan ülkeler sırasıyla; Tanzanya, Güney Sudan, Kongo, Bostwana Moritanya ve Senegal olarak gösterilmiştir.

Afrika ülkelerinin durumu bir harita üzerine işlendiğinde, dünya üzerindeki sıralaması ve birbirine göre durumu da görülebilmektedir (Afrika kıtası içinde ilk 10 sırada olan askeri güçler analizin başındaki haritada daire içinde gösterilmiştir).

Buna göre bir analiz yapılacak olursa, Afrika kıtasında en güçlü ordu Mısır gözükmektedir. İkinci sırada ise Cezayir ordusu yer almaktadır. Nijerya ordusu bu sıralamada Afrika'daki en güçlü üçüncü ordu olarak belirtilmiştir. Bu sıralamanın sadece insan gücü ve maddi silah varlığı üzerine genel bir değerlendirme olduğu, gerçek sıralamanın alanda gözükebileceği, motivasyon, eğitim, savaş sanatındaki ustalık yanında değerler ve moral gibi faktörlerin de önemli olduğu ve fark yaratabileceği unutulmamalıdır. Diğer taraftan bu silahlı güç ülkelerinin birbirine karşı güç mücadeleleri için önemli olup Afrika'da genelde iç çatışmaların yaşandığı ve burada basit silahlar yanında bıçak, balta ve orak benzeri ilkel silahların kullanıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Afrika Orduları Sıralamasındaki ilk 20 Ülke ve Dünyadaki Sırası şu şekildedir:

Dünya Sıralamasında yeri

- Mısır 19
- Cezayir 26
- Nijerya 31
- Güney Afrika 40
- Etiyopya 52
- Angola 56
- Fas 59
- Kongo 66
- Sudan 73
- Libya 76
- Kenya 83
- Çad 84
- Mozambik 89

- Tunus 90
- Tanzanya 92
- Kamerun 93
- Fildişi Sahili 102
- Mali 104
- Zambiya 109
- Gana 110

Yine Afrika kıtasındaki en güçlü orduların büyük bir kısmının bir zamanlar Osmanlı imparatorluğu sınırları içinde veya yakınında yer alan devletlerin ordular olup, bunun nedeninin Osmanlıların geçmişte bulunduğu yerlerde, askeri ve sivil devlet yapılanmalarına yapmış olduğu katkı olduğu değerlendirilebilir.

Güney Afrika, Nijerya ve Angola'nın ise sahip oldukları doğal kaynaklar ve nüfus yapıları itibarıyla bu sıralamada yer alması normaldir. Yine Angola ve Güney Afrika ordusunun kendi kendine bir yeterliliği söz konusudur.

Bunun dışındaki ordular ise genelde iç güvenlik ve sınırlı ölçüde bir harekâtı devam ettirebilecek yapıdadır. Zaten Afrika kıtasındaki bazı ülkeler sıralamaya dahi alınmamıştır. Birçok ülke eğitim ve lojistik açıdan dışarıya bağımlıdırlar ve daha da önemlisi, ekonomik yönden bir harekâtı dış yardım almadan teknik yönden uzun süre sürdürebilme imkanları oldukça sınırlıdır.

Geçmişten Günümüze Afrika İlgisi

Afrika kıtasında geçmişte sözde "medeniyet getirme" adına sürdürülen ve bu suretle, kıtaya ait kaynakların ele geçirilmesi esasına dayalı çalışmalar şimdilerde; siyasi, ekonomik ve askeri alanda daha da kendini gösteriyor. Bu kapsamda, kimi ülkeler ekonomik alanda bu kıtadan kazanımlar elde etmeye çalışırken, özellikle eski sömürgeci ülkelerin, Afrika kıtası ile ekonomik alanın yanında, siyasi ve askeri ilişkilerini de kesmemek için yoğun bir çalışma içinde olduğu görülüyor. Öyle ki, yapılan çalışmalar ve eldeki bilgilerden, Afrika'nın sadece günümüzün değil, geleceğin de mücadele alanlarından birisi olacağı rahatlıkla öngörülebilir (Sarı: 2020).

Aynı şekilde, Afrika kıtasına ilgi duyan ülkelerin hem askeri hem de ekonomik bakımdan gelişmiş oldukları ve sürdürülebilir bir gelişme için Afrika'nın kaynaklarından vazgeçme niyetinde olmadıkları da görülmektedir.

Afrika Üzerinden Sürdürülen Mücadele

Afrika'daki askeri mücadelenin genel olarak, doğrudan üsler elde etmek ya da asker bulundurmak yanında, çoğunlukla "Vekalet Savaşları" denilen yöntemlerle sürdürüldüğü biliniyor. Yine bu anlamda iletişim, sosyal medya ve internet üzerinden yapılan çalışmaların da oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında Afrika'nın sosyolojik yapısının da kabile ve ülkeleri birbirine düşürmek suretiyle kullanıldığı görülmektedir. Bir bakıma, "Afrika'nın, Afrikalılar kullanılarak ele geçirilmesi" söz konusu.

Her nedense sömürge ülkesi durumundayken, nadir olarak görülen bu çatışmaların, Afrika ülkeleri bağımsızlıklarını kazandıktan sonra yaygınlaştığı ve belki de dünya üzerindeki en acımasız iç savaşların bu kıtada çıktığı görülür. Halbuki birçok kabile yanında, çok sayıda insanın hayatını kaybettiği 1994 Ruanda Katliamı öncesi, aynı dil grubunda, aynı yaşam tarzına ve aynı sosyal formasyona sahip üç etnik grup olan Hutular, Tutsiler ve Twalar, binlerce yıl barış içinde birlikte yaşamayı başarmışlardı.

Afrika'yı Karıştırmak İsteyenler Kimler?

Olaylar karşısında belki de ünlü Karınca Teorisi'ni hatırlamak gerekiyor. Bu teoriye göre aynı sayıdaki kırmızı ve siyah karınca bir kavanoza konulduğunda, başlangıçta hiçbir şey olmamakta, ancak kavanoz birisi tarafından alınıp sallanınca, yaşanan kaostan birbirlerini sorumlu tutan karıncaların, kavanozu sallayandan ziyade, birbirlerini öldürmek için kıyasıya bir mücadeleye girdiği görülmektedir. Zaten insanlar yaşatılan kaosta birbiriyle uğraşırken, kavanozu sallayanlar; uranyum, altın, elmas gibi yükte hafif pahada ağır ne varsa en uygun şartlarda ele geçirebilmektedir. Durum böyle olduğu sürece de Afrika'da gerçek anlamda bir güvenlik ortamını sağlamak zor olmaktadır.

Afrika'da 19'uncu Yüzyıla Kadar Kıyı Kesimlerinde Kalanlar, Bu Tarihten Sonra İç Bölgelere Yönelmişlerdi

Avrupa, Napolyon Savaşlarından sonra uzun bir süre kendi arasında savaşmadı. Bu dönemde Avrupa ülkeleri kendisi dışında bölgelere yöneldi. Örneğin bu dönemde İngilizlerin savaşmadığı tek bir yıl bile yoktu (Hernon, 2003: 3).

İngilizler de Napolyon Savaşları'ndan sonra Avrupa'daki bir savaşa nadiren iştirak etmişlerdi. Bu nedenle onlar da başka bölgelere yöneldiler. Ancak Afrika'da direnen bazı bölgelere girmek hiç de kolay olmamıştı. 1878 yılının aralık ayında İngilizler, Güney Afrika'nın savaşçı Zulu Kabilesine savaş açtılar, fakat sürpriz bir şekilde geniş ağızlı Zulu mızraklarıyla savaşan bu kabileye yenildiler.

Avrupalıların Afrika'da kendi aralarında da mücadele ettikleri görülüyordu. Bugünkü Güney Afrika'da, 1866 yılında altın bulunması burayı önemli hale getirmiş ve bölgede bağımsız Boer Cumhuriyeti kurulmuştu. Boerler, Güney Afrika'ya yerleşmiş Hollanda kökenli insanlardı. Endonezya'ya giden yolda üs kurmak için buraya gelmişlerdi. Sonraları, dışarıdan gelenlerle Boerler arasında sıkıntılar yaşandı. İngilizler bu bölgede daha disiplinli ve örgütlüydü. Boerlerin ise düzenli birlikleri olmayıp, kuvvetleri komando birliklerine benzer küçük birliklerden oluşuyordu. Ancak bu askerlerin nişancılıkları iyiydi ve ellerinde modern tüfekleri vardı. İngiliz generalleri bu bölgede savaşların nasıl olacağını tahayyül edemiyorlardı ve Boer kuvvetlerini küçük görüyorlardı. Hızlı hareket eden Boer kuvvetleri, 1899 yılında İngilizleri pusuya düşürdü ve ağır kayıplar verdirdi. Boerlerin ise hiç kayıpları yoktu. İngilizler şaşırmıştı. Askerler ve topçu birlikleri düşmanı göremediklerinden ateş edemiyorlardı. Bu İngilizlerin ilk kez başlarına gelen bir şeydi. Boerler ardı ardına İngilizlere ağır kayıplar verdirdiler. Boerler iyi saklanıyor ve aniden saldırıyorlardı. Eğer Boerler disiplinli ve düzenli bir kuvvet olabilselerdi, bu başarılarını büyük zaferlere dönüştürebilirlerdi. Ancak birkaç başarıdan sonra onları savaş alanında tutmak imkânsız hale gelmişti. Çoğu, "savaş bitti" diye evine ve işine döndü.

Birbirine Düşürmek Suretiyle Afrika'da Sömürgeleri Yönetmek Kolay Oluyordu

Aslında sömürgelerde direniş olmadığında küçük birlikler yeterli oluyordu. Zaten bölgedeki yerel unsurlar, sömürgeci unsurlara gerektiğinden fazla yardımcı oluyorlardı. Nijerya'da, İngilizlerin 4000 askeri dışındaki kuvvetleri Afrikalıydı. Zambiya'da ise 19 subay, 8 astsubay ve 750 Afrikalıdan oluşan küçük bir İngiliz askeri birliği mevcuttu. Afrika'da, Fransa'nın dört katından fazla bir alan için, Fransızların bir tabura yakın Fransız askeri ile 20.000 civarında Afrikalı muhafızları bulunuyordu.

Afrika'da zaman zaman gelişmiş silahlar temin edilerek Batılılarla mücadeleye girişiliyor, ancak sadece gelişmiş silahlara sahip olmak başarı için yetmiyordu. 1896 yılında Zanzibar ile İngiltere arasındaki savaş, Sultanın sarayı topa tutulunca 38 dakikada sona ermişti. Bu savaş dünyada "en kısa savaş" olarak tarihe geçti.

Afrika'da 1898 yılındaki başka bir savaşta ise 11.000'den fazla Afrikalı ölürken, İngilizlerin kaybı sadece 140 kişiydi. Yine Sudan'da kurulan Mehdi ordusu ile İngilizler arasında çıkan savaşta, 10.000 Sudanlı ölürken İngilizlerin kaybı sadece 48 kişi olmuştu. Afrikalılar için teknik yanında zihinsel bir dönüşüm yapmanın gerektiği açıktı (Roberts, 1996:504).

Diğer yandan "sömürgeci ülkelerin, ne yapılırsa yapılsın yenilemeyeceğine" dair öğrenilmiş çaresizlik, zaten herhangi bir karşı koymanın önündeki en büyük engeldi. Böylelikle birkaç bin kişi ile organize olamamış milyonlar kolayca kontrol altında tutulabiliyordu.

Bağımsızlıklarını Kazanan Afrika Ülkelerinde Durum

Afrika kıtasındaki sorunlar, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra daha da artmıştır. Yapılan araştırmalara göre, II. Dünya Savaşından sonra dünya üzerinde en fazla silahlı çatışmanın gerçekleştiği yerlerden birisi Afrika kıtasıdır.

Bunun asıl nedeni, eski sömürgeci ülkelerin, mecburen tanıdıkları bağımsızlık kararından sonra, bu ülkeleri kontrol altında tutma ve ekonomik kaynaklarından yararlanmaya devam etme istekleri kadar, bu ülkelerin içindeki bölünmelerden de kaynaklanmaktadır. Bu bölünmelerde ise yine çoğu zaman sömürgeci ülkelerin bilinçli gayretlerinin ortaya çıktığı biliniyor. Bu ülkelerdeki yolsuzluklar ve adaletsizlikler ise kaynaklar kendi ülkelerine aktığı sürece, sömürgeci ülkelerin zaten tercih ettiği bir husus. Adalet, hakça bölüşüm ve liyakat esası gelmediğinde ise insanların gönlüne girmek mümkün olmuyor.

Angola-Nijerya Ve Sudan Örnekleri

1950'lerden sonra Portekiz egemenliğine karşı Angola'da halk hareketleri başlamıştı. 500.000'den fazla insanın ölümüne yol açan Angola İç Savaşı ise Angola'nın Portekiz himayesinden 1974 yılında çıkmasıyla başladı ve 2002 yılına kadar 28 yıl devam etti.

250'den fazla farklı yerli dilin konuşulduğu Nijerya'da resmi dil İngilizcedir. Dünyanın en fazla petrol rezervlerine sahip ülkelerinden birisi olan ülkenin yarısından fazlası açlık sınırının altında yaşamaktadır (Nweke, 2011:101-116). Buna Doğal zenginliğine rağmen fakir yaşamaya "kaynak Laneti" denilmektedir. Nijerya'da 1967-1970 yılları arasında devam eden iç savaşta ise 2 milyona yakın insan hayatını kaybetti. Bu olaylar şöyle gerçekleşti.

30 Mayıs 1967'de ülkenin doğu bölgesi, "Bağımsız Biafra Cumhuriyeti" adıyla bağımsızlığını ilan etti (Madiebo, 2000; Norbert, 2019: 20-21) ve yaklaşık üç sene süren Nijerya İç Savaşı (Biafra Savaşı) gerçekleşti. 1970'te Nijerya Federal Askeri Hükümeti'nin zaferiyle sonuçlanan savaşta, Doğu Nijerya halkının neredeyse tamamı yaşamını yitirdi.

250'den fazla farklı yerli dil konuşulmasına rağmen 1960 yılından beri İngilizce, Nijerya'nın resmi dilidir. Zengin yer altı kaynaklarına sahip olan Nijerya, dünyanın 10. büyük petrol rezervine sahip ülkesidir. Fakat nüfusun çoğunluğu açlık sınırının altında yaşamaktadır (Nweke, 2011). Bu yönüyle Nijerya, "Kaynak Laneti" teorisinin örneklerinden birini meydana getirmektedir.

Sudan'da iç savaş 2004 yılına kadar 30 yıl sürdü. 1898 yılında Sudan'ı işgal eden İngilizler, bölgeyi daha kolay yönetebilmek için Güney Sudan halkını kuzeyden ayrıştırmaya çalıştılar; bölgeyi izole ettiler, misyonerler aracılığıyla sosyo-kültürel zenginlikleri farklılık olarak öne çıkarmayı başardılar. Bütün bu çalışmaların sonucunda da Sudan, günümüze kadar büyük acılar yaşadı ve yaşamaya devam etmektedir.

1955-1972 yılları arasında yaşanan I. Sudan İç Savaşında 500.000'den fazla insan hayatını kaybetmişti. 1983-2005 yılları arasındaki II. Savaşta ise 2 milyona yakın insan öldü. Sonrasında ise ülke parçalandı. Halen bölge üzerinde bir ABD-Çin rekabeti sürdürüldüğü göze çarpmaktadır.

En fazla katliam Fransa'nın kontrolündeki bölgelerde yaşandı

Fransa, Afrika'da yaşanan katliamlardan doğrudan veya dolaylı olarak en fazla sorumlu tutulan ülkelerden birisidir. Zaten Fransa'nın siyasi olarak başka ülkelerdeki olayları öne çıkarma gayretlerinin arkasında da bu suçluluk duygusu yatıyor. 1830 yılında Fransızlar geldiğinde 8 milyon olan Cezayir nüfusu, Fransızlar ülkeyi terk ederken 6 milyona düşmüştü. Cezayir'de 132 yıllık Fransız işgali sırasında 2 milyona yakın insan katledilmiştir.

Öyle ki silahsız sivil halk bile makinalı tüfek ve uçaklarla taranmıştır. Fransa, bağımsızlığını tanıdıktan sonra da Cezayir üzerindeki etkisini sürdürmek istedi ve yine Cezayir'de 1990'larda dışarıdan kışkırtılan din adına yaşanan iç çatışmalarda 200.000'den fazla insan hayatını kaybetti.

Fransa, Afrika kıtasında bunun dışında kendi egemenliğini devam ettirebilme adına; Gabon, Senegal, Benin, Tunus, Gine, Burkina Faso, Çad, Kamerun ve Cibuti gibi Afrika ülkelerinde, on binlerce insanın öldürülmesinin arkasındaki güç olarak da tarihe geçmiştir ve geçmeye de devam etmektedir.

1960'ta bağımsızlığını kazanan Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, 5 milyona yakın nüfusun 3 milyonu yardıma muhtaç durumda. Yılda 500 bin karat elmasın çıkarıldığı bu ülkede, Fransızların müdahalesiyle 5 darbe yaşandı. Ülkede kriz, seçilmiş cumhurbaşkanının 2003 yılında darbeyle iş başından uzaklaştırılması ile başladı. Ülkede daha sonraki dönemde farklı dinlere ait gruplar arasında çatışmalar başladı. 1 milyondan fazla insan yerinden oldu. Olayların artması üzerine, 16 ülkenin katıldığı BM İstikrar Misyonu (MINUSCA) 12.000'e yakın askerle ülkede konuşlandı. 2013 yılında Fransa bu ülkeye 2.500 askerden oluşan bir birliğini gönderdi (2016 yılında bu askerlerin sayısında azaltmaya gidildi). O tarihten beri 7 barış anlaşmasının imzalandığı ülkeye bir türlü barış gelmedi. Fransa'nın bu ülkenin Bakouma bölgesinde 25 yıllık uranyum çıkarma ruhsatı da bulunuyor.

Orta Afrika Cumhuriyeti'ne, son dönemde Rusya beklenilmeyen bir aktör olarak dahil oldu ve Rusya'nın devreye girmesiyle 2017 yılında bu ülkeye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan silah ambargosu kaldırıldı. Ardından Ruslar, yaptığı bir girişimle bu ülkedeki büyük silahlı grupları bir araya getirdi ve barış anlaşması imzalattı. Rahatsız olan Fransa bunu bir rol çalma olarak değerlendirdi ve Rusya'ya tepki gösterdi. Fransız araştırma merkezi GRIP ise Rusların, Orta Afrika Cumhuriyeti Hükümetinin onayıyla bu ülkede elmas ve altın çıkarmaya başladığını iddia etti.

Mitterrand, Ruanda katliamı için üzerinde durulmayacak kadar önemsiz demişti

Fransa, 1994 yılında "sığınmacılar için güvenli bir bölge oluşturmak" bahanesi ile Ruanda'da, Turkuaz operasyonu başlattı. Bu operasyon esnasında, Ruanda'da meydana gelen katliamda 800.000'den fazla Tutsi hayatını kaybetti.

Bu bölgede etkin güç olan Fransa, bu katliamı önlemek yerine, art niyetli olarak katliam için gerekli ortamı sağlamıştı.

Fransa'ya göre böyle katliamlar önemsizdi. Nitekim Fransa Cumhurbaşkanı Mitterrand, 1998 yılında Le Figaro gazetesine verdiği bir demeçte "Bu tür Afrika ülkelerinde bir soykırım yaşanması o kadar da önemli bir şey değil" demişti. Mitterand ve tarihi boyunca katliamlarda uzmanlaşmış olan Fransa'nın çıkarları için 800.000 kişinin katledilmesi, üzerinde durulmayacak kadar önemsizdi.

Fransa bu bölgede katliamları engellemek yerine, soykırımcılara silah ve mühimmat desteği sağlayarak Ruanda'yı yıllarca sürecek acılar içinde bıraktı. Ruanda Devlet Başkanı Paul Kagame'nin, 2014'te "Ruanda soykırımında Fransa'nın rolünü kesin olarak tespit ettiklerini" söylemesi, iki ülke arasında siyasi krize neden oldu. Oysa Fransa'nın, soykırımı gerçekleştiren Hutu hükümetine, kendi kontrolleri altındaki bölgeden kaçması için emir verdiği "diplomatik telgraf" ortaya çıkmıştı. Gerçeklerin er geç ortaya çıkma gibi bir huyu vardı ve dönemin Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın arşivlerinin açılmasıyla da her şey belgeleriyle ortaya çıkacaktı.

Fransa'nın Ruanda Katliamındaki rolü eleştirilmiş ve eleştirilmeye devam etmektedir (Güzelipek, 2015: 189-205).

Fransızların Sahel Bölgesindeki Faaliyetleri

Günümüze kadar Fransa'nın; Mali, Nijer, Çad, Sudan, Eritre, Senegal, Moritanya, Burkina Faso, Nijerya, Fildişi Sahili, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo ve Cibuti gibi ülkelerde askeri faaliyetleri bulunuyordu. Özellikle Mali başta olmak üzere; Burkina Faso, Nijer ve Moritanya'da Fransız askerleri fiili olarak operasyonlara katılmıştır. Fas, Cezayir ve Tunus gibi ülkelerde de kontrolü elinde tutmak isteyen ülke Fransaydı. Ayrıca Fransa Libya'daki yapılanma konusunda da oldukça aktifti. Kaddafi ile anlaşıp para aldıktan sonra aceleyle bu ülkeyi bombalayan da Fransa. Libya'nın 150 milyar dolarlık fonlarının nerede olduğu ise meçhul.

1986 yılında Çadlılara destek olmak! maksadıyla başlattığı "Epervier" operasyonunu, 2014 yılına kadar sürdüren Fransa, Fildişi Sahilinde 2002 yılında başlattığı "Licorne" operasyonunu sona erdirmesine rağmen, bu ülkedeki askeri varlığını devam ettirmek istiyordu. Libya'da 2011 yılında sivil halkı korumak bahanesi ile "Harmattan" operasyonunu başlatmıştı. Mali hükümetinin isteği üzerine ise 2013'te "Serval" Operasyonunu başlattı.

Bu operasyonun ardından 2014 yılında başlatılan "Barkhane" Operasyonu ile terör olaylarını bahane ederek, Sahel bölgesinde; Burkina Faso, Mali, Moritanya, Nijer, Çad gibi ülkelere yoğunlaştı. Bu bölgeler doğal kaynaklar açısından zengindi. Önce bir karışıklık çıkıyor! Sonrasında da Fransa davetle bölgeye gidiyor. Ama nedense şimdiye kadar gittiği hiçbir yer iflah olmadı. Terör örgütleri bitmek bir yana sayıları Fransızlar girdikten sonra artıyordu. Afrika, Fransa'yı besliyordu. Fransa bu bölgeyi kaybederse ekonomik bir krize gireceğini düşünüyor ve her neye mal olursa olsun elinde tutmayı düşünüyordu. Terör örgütlerinin bu bölgedeki faaliyetlerini bahane ediyor ve kabileler arasındaki husumetlerden yararlanıyordu. Ancak bu bölgelerde Fransa, güvenliği sağlayamaması nedeniyle de eleştiriliyordu.

Ancak bu durum günümüzde değişmeye başladı. Neredeyse Afrika'nın tamamında Fransa karşıtı bazı hareketlerin başladığı ve Fransızların ülkelerinden çıkmasını istemeye başladıkları birbiri ardına görüldü ve Fransa özellikle Orta Afrika ve Sahel Bölgesi civarından başlayarak çekilmek zorunda kalmaya başladı. Fransa, özellikle Sahel bölgesinde giderek zorlanmış ve dışlanmıştır. Artık Afrika'daki bu bölgelerde Afrika'da üst yönetimlerine sözünü geçirmekte zorlanıyor. Hiçbir şeyin Fransa için eskisi gibi olmayacağı anlaşılıyor.

Fransızlar da bunu biliyor. Soğuk Savaş Döneminde olduğu gibi Afrika kıtasına dönmek istiyor. Bugüne kadar bölgede tartışmasız bir şekilde tek güç olarak bulunan Fransa; artık gücünün tükendiğini görüyor ve kendisinden başka güçlerin bu bölgeye girmesinden haliyle çok rahatsız.

Afrika'da Diğer Askeri Güçlerin Rekabeti

Fransa ile birlikte Afrika kıtasında en fazla askeri güç bulunduran ülke ABD. ABD'nin askeri faaliyetlerinin bulunduğu bölgeler, genelde kritik noktaları kontrol etmek amaçlı. ABD, Ortadoğu bölgesi kadar, Afrika'nın kritik bölgelerine yerleşmiş durumda. Bu bakımdan Afrika ve Orta Doğu bir arada değerlendiriliyor. ABD'nin kıtadaki 54 ülkeden 50'sinde askeri unsurları bulunuyor. Kıtanın bir rekabet alanı haline geldiğini gören ABD, Ekim 2007'de Birleşik Devletler Afrika Komutanlığı'nı (AFRICOM) kurdu. Bu paylaşımda Mısır'ın AFRICOM dışında tutulduğu görülüyor.

ABD, Afrika kıtasında üslerinin bulunmadığı ülkelerle de ikili anlaşmalar yapmak suretiyle gerektiğinde bu ülkelerin havaalanları, limanları ya da askeri üslerini kullanabiliyor. En büyük üssü Kızıldeniz'i kontrol eden Cibuti'de ve bu bölgede Fransa ile ortak hareket ediyor.

AFRICOM merkezi Almanya'nın Stuttgart şehrinde. Somali, Libya, Nijer, Nijerya, Kamerun gibi ülkelerde üslendirilmiş 7.000'den fazla askeri bulunuyor. Ağırlıklı olarak; Kuzey Afrika, Sahel ve Kızıldeniz civarında tertiplenmiş durumda. 800 asker ve bir drone üssü Nijer bölgesinde konuşlanırken, 4000 asker ve büyük bir drone üssü ile Cibute'de Kızıldeniz girişini kontrol için konuşlanmış görünüyor. Bu bölge ve civarındaki operasyonlar da buradan yönetiliyor.

Son dönemde Afrika kıtasına daha önce giren ülkeler yanında, Afrika'da iki yükselen gücün daha rekabet içinde olduğu görülüyor. Bunlar Çin ve Hindistan. Bunların arasına Rusya'da girmiş durumda. İtalya ise daha ziyade Kuzey ve Doğu Afrika ile ilgili. Bu arada İsrail'i de unutmamak gerekiyor.

Afrika kıtası ile ilgilenen Hindistan, bu kıtada soğuk savaş yıllarından beri güçlü bir şekilde var. Afrika'ya en fazla mal satan ülkelerden birisi. Hindistan'ın Afrika kıtasında Madagaskar ve Mozambik gibi bölgelerde askeri amaçlı tesisleri bulunmaktadır. İlk olarak Hint donanmasının, 2003 yılında Afrika Birliği Zirvesinde Mozambik deniz güvenliğinin sorumluluğunu üstlenmesiyle, bir deniz üssü açılmış oldu. İkincisi üssü Madagaskar'da ve yine ağırlıklı olarak bir deniz üssü görünümünde. Burada ayrıca gözlem üssü var ve diğer üssü ise Seyşeller'de bulunmakta.

Çin'in Afrika Kıtasına İlgisi Artıyor

Çin'in Afrika kıtasına ihracatı 2000'li yılların başından itibaren hızla artarak 200 milyar doları aşmıştır. Bunun bir sonucu olarak bölgede ihtiyacı olan ülkelere ekonomik kaynaklar sağlamaktadır. Ancak bunu geri ödemekte güçlük çektiklerinde, bazı kuruluşlara el koyduğu iddia edilmektedir. Çin, Afrika ülkeleri ile barış ve güvenlik konusunda işbirliğini güçlendirmek niyetini bir süreden beri ortaya koymaktadır. Çin'in resmi olarak açıkladığı diğer bir konu ise, artık Afrika ülkelerinin güvenlik sorunlarına aktif olarak katılma kararlılığıdır (Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Ekim 2014).

Afrika'nın en küçük ülkelerinden birisi olan Cibuti'de, daha önceden bulunan Fransız kuvvetlerinin yanı sıra, ABD'leri de büyük bir üs kurmuş durumda. Bunların dışında Çin, İtalya, Almanya, İspanya, Japonya gibi ülkeler de sırada. Bölgenin giderek daha fazla mücadele alanına dönüşeceği tahmin ediliyor.

Çin, 2017 yılında birçok ülkenin üs elde etmek istediği Kızıldeniz girişindeki Cibuti'deki üssü faaliyete geçti ve kurulur kurulmaz tatbikatlar yapılmaya başladı. 10.000'den fazla askerin bulunduğu bu üs, sahip olduğu silahlar ve kapasite ile birçok Afrika ülkesinin ordusundan daha güçlü. Bu durum ise ABD'yi tedirgin etmeye yetiyor.

Forbes dergisine göre Çin'in Cibuti'deki stratejik üssü, büyük savaş gemilerini hatta uçak gemilerini bile konuşlandırabilecek büyüklükte ve dışarıdan gelebilecek her türlü saldırıya karşı koyabilecek şekilde tasarlandı.

Çin son dönemde "Barışı Koruma" adı altında değişik operasyonlara yoğun şekilde asker göndermeye başladı. Çin, Aden Körfezi'nde güvenlik sağlama görevleri yanında, Afrika'daki barışı koruma harekâtlarına da aktif olarak katılıyor ve bu anlamda Afrika'daki barışı koruma harekatlarına en çok personel gönderen ve en fazla bütçeden pay ayıran ülke durumunda. Bunun anlamı artık sadece ekonomik alanda değil, askeri alanda da Çin, Afrika kıtasında olacak.

Soğuk Savaş Döneminde Afrika'da Aktif Rol Oynayan Rusya Tekrar Bölgeye Dönmekte Kararlı

Rusya özellikle "Soğuk Savaş" döneminde Afrika'da etkili olmuş ülkelerden birisi. Soğuk Savaş yıllarına ait Afrika ülkelerinin 20 milyar dolarlık borcunu sildi. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra ise bölgeye tekrar dönme arzusunda. Ancak ilişkiler eskisi gibi ideolojik olmaktan uzak. Buna rağmen 2019 Ekim ayında düzenlenen Rusya-Afrika Zirvesinde Rusya Devlet Başkanı, Afrika ülkeleriyle ticaret hacmini 5 yılda 2 katına çıkarmayı hedeflediklerini açıklarken, birçok ülke ile büyük anlaşmalar imzaladı. Bunların çoğu silah satışı ile ilgili. Örneğin Nijer, bu zirvede 12 adet Mi-35 aldı. Rusya Afrika'ya 15 milyar dolar civarında askeri malzeme ve gıda satıyor. Bunun dışında Gine Bissau, Zambiya, Kenya ve Güney Sudan işbirliğinin geliştirileceği ülkeler olarak belirlendi.

Rusya ve Çin'in, Afrika kıtasındaki faaliyetleri ABD tarafından yakinen takip ediliyor. Rusya'nın, Libya'ya girişi Avrupa güneyi için bir tehdit olarak görülüyor. ABD Savunma Bakanlığının 2019 yılında hazırladığı bir raporda, Rusya'nın Libya'daki varlığının ABD'nin bölgedeki terörle mücadele faaliyetlerine zarar verdiği ve Batı Afrika'daki ortaklarıyla işbirliğinin altını oyduğu vurgulanmıştı. AFRICOM Komutanı Orgeneral Stephen Townsend'in 2020 yılında yaptığı başka bir açıklamada ise, Rusya'nın Afrika'da, askerî açıdan ABD için önemli bir tehdit oluşturduğunu ancak gelecekte bu etkinin önemsizleşeceği belirtildi. Ona göre ABD için bu kıtadaki en büyük tehdit Çin. Townsend, "Çinlilerin dünya çapında bir üs ağı kurmayı arzuladıklarını biliyoruz. Endişemiz, Afrika'nın Atlantik kıyısında bir üs kurmaları" derken, ABD Güney Komutanlığından Amiral Faller, Çin'i Orta ve Güney Amerika'ya ulaşması konusunda uyardığı" dikkat çekmişti.

İsrail'in Afrika Kıtasına Askeri İlgisi

İsrail, bir taraftan Afrika ile ekonomik olarak ilgilenirken, diğer taraftan güvenliğini daha geniş bir alanda ve uzaktan sağlamak istemektedir. İsrail'in askeri ilgi alanı, daha ziyade Fransa'nın ilgi alanlarının güneyinde yer alıyordu. Fas ve Sudan gibi ülkelerle ilişkilerini normalleştirmek kaydıyla geliştirdiği ilişkiler ise ABD destekli. İsrail'in Afrika'daki varlığı ekonomik kazançları yanında, dar bir alanda kuşatılmamak ve komşusu devletleri ters cepheden sıkıştırma stratejisini yansıtıyor. Bunun yanında enerji nakli ve güvenliği için özellikle Kızıldeniz'i kontrol etmek de bir başka çalışma alanı. İsrail'in ABD ile birlikte geleceğe yönelik stratejik planları Filistin İsrail'in ABD ile birlikte geleceğe yönelik stratejik planları Gazze yanında Yemen, Lübnan, Suriye ve İran gibi ülkelere yönelik operasyonlarıyla birlikte yürüyor.

İsrail, Doğu Akdeniz'de bulduğu ve tek başına el koymayı planladığı hidrokarbon yataklarında elde ettiği ürünleri Süveyş Kanalını kullanmadan, doğrudan Akdeniz'den Akabe körfezine aktarmayı ve Asya'nın gelişen ekonomilerini enerji açısından kontrol etmeyi planlamaktadır. İsrail Başbakanı Netanyahu 30 Ocak 2012 tarihinde, Akdeniz ile Kızıldeniz'deki Elat şehri arasında 350 kilometrelik kara ve demir yolu ağı inşa edileceğini açıklarken, Avrupa ile Asya arasındaki bu stratejik projenin İsrail'i tepeden tırnağa değiştireceğini söylüyordu.

İsrail bu amaçla Kızıldeniz'de ve bunun çevresindeki ülkelerde askeri faaliyetler yürütmekte ve buraları kendi kontrolü altında tutmak istemektedir. Bu açıdan özellikle, geçmişten beri Sudan'ın bölünmesi ve kontrol altına alınması yönünde faaliyetler yürüten İsrail, böylelikle hem Kızıldeniz'i kontrol etme yolunda adımlar atarken hem de kendisine karşı herhangi bir harekâtta bulunma ihtimaline karşı da Mısır'ı güneyden kuşatmayı düşünmektedir. Osmanlı'nın tarihteki önemli üssünün bulunduğu Eritre açıklarındaki stratejik Dahlak Adaları'nda konuşlanması ise bu bölgedeki kontrol amaçlı askeri faaliyetlerinden sadece birisi.

Afrika'da Güvenlik Ortamının Geleceği ve Sonuç

Bütün iyi niyetli çalışmalara ve bazı ülkelerde sağlanan olağanüstü gelişmelere rağmen, birçok ülke için Afrika kıtası istikrarsızlıkları bünyesinde barındırmaya devam ediyor ve güvenlik ortamı hala çok kırılgan. Afrika'nın kronik sorun noktaları çözülmediği sürece yapılan faaliyetlerin başarısı da kısa vadede mümkün olamıyor. Buna bir de dış müdahale eklendiğinde olaylar daha da karmaşık ve çözümsüz hale geliyor.

Yapılan tüm iyi niyetli girişimlere rağmen terör olayları başta olmak üzere; iç çatışmalar, korsanlık faaliyetleri, toplumsal olaylar ve karışıklıklar güvenlikli bir kıtaya ulaşma çabalarını engelliyor. Buna gelecek için iklim, su ve gıda güvenliğini de eklemek mümkün.

Afrika'nın sorunlarını ancak Afrikalılar çözebilir. Gerçek durum ve nedenler iyi tespit edilebilirse çözüm de bulunulabilir. Afrika'daki olaylarda dışarıdan derin etkilerin olduğu muhakkak. İç bünyede desteğin sağlanması ise adaletli yönetim, liyakatli görevlendirmeler ve hakça bölüşümle mümkün.

Daha önce 2020 yılına kadar kıtada silahların susturulması vizyon kararı alınmasına rağmen bu gerçekleştirilemeyince, Güney Afrika'da yapılan "14'üncü Olağanüstü Afrika Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları" zirvesinde bu hedef 2030 yılına alındı.

Afrika'nın gerçek sahipleri ise bir kısmıyla hala kendi geleceklerini kontrol altına alabilecek düzeye ulaşmış görünmüyorlar.

Bölgede istikrar sağlama çalışmaları ise bir takım art niyetli güçler tarafından sahte bir tehlike algısı yaratılarak önlenmeye çalışılıyor. Kısaca, bölgenin kaynaklarından istifade eden güçler, istikrarlı bir Afrika'yı zaten çıkarlarına uygun bulmuyor ve alıştıkları sömürü düzeninin bir şekilde devamını arzuluyorlar. Bütün bu zorluklara rağmen genç ve dinamik nüfusu ile geleceğin bu kıtada olduğuna şüphe yok ve mevcut uluslararası sistemin bu kıtaya yönelik adaletsiz ve haksız uygulamalarının eninde sonunda yok olması gerekiyor.

Afrika şüphesiz kaynakları ve genç nüfus yapısı ile gelecek vadeden bir ülke. Yapısal sorunların çözülmesi ve güvenliğin sağlanması ve dış müdahalelerin önlenmesi durumunda birlikte yapılacak planlı çalışmalarla bu kıtanın orta ve uzun vadede uluslararası alanda hak ettiği yeri alabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Buzan, Barry. (1983). People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations, Brighton: Harvester Books, Chapel Hill, University of North Carolina Press.

Ellis, Stephen. (1995). "Liberia 1989–1994: A Study of Ethnic and Spiritual Violence", African Affairs, Vol. 94, Issue 375, 1 April 1995, 165–197.

Ellis, Stephen. (2006). The Mask of Anarchy: The Destruction of Liberia and the Religious Di mension of an African Civil War, Revised and Updated Second Edition, New York: New York University Press.

Felix Gerdes, Felix. (2013). "The Evolution of the Liberian State: A Study in Neo-patrimonial State For mation and Political Change", Arbeitspapier, Nr.1/2013, Research Unit of War, Armament and Development.

Güzelipek, Anıl Yiğit. (2015). Uluslararası Toplum ve Ruanda'da Normalleşme Çabaları, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2015, Cilt:15, Yıl:15, Sayı:2, 15: 189-205.

Hernon, Ian. (2003). Britain's Forgetten Wars: Colonial Campaigns of the 19th Century, Sutton Publishing, Stroud.

Madiebo, A. A. (2000). The Nigerian Revolution and the Biafran War. New Haven: Fourth Dimension Publishing Company.

Norbert, B. A. (2019). Nijerya'da etnik şiddet ve bölgesel terörizm. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Nweke, E. N. (2011). Rethinking National Security in Nigeria: Analysis of Predisposing Conditions and Prospects for Stable Polity. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 7(14), 101-116.

Özey, Ramazan. (2009). Afrika Coğrafyası, İstanbul: Aktif Yayınevi.

Roberts, J. M. (1006). Avrupa Tarihi, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Sarı, Buğra. (2020). A Constant Battlefield of Great Power Rivalry, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22/1.

Waltz, N. Kenneth. (1954). Man, The State and War: A Theoretical Analysis, New York: Colombia University Press.

BÖLÜM 26

03 Eylül 2025
ÇİN'İN VERDİĞİ ZAFER MESAJLARI NASIL OKUNMALI

Konu sanki Japonya karşısında 80 yıl önce elde edilen zaferin kutlanması gibi gözüküyordu ama verilen mesajların Japonya ile pek de ilgisinin bulunmadığı söylenebilir.

Pekin'de gerçekleştirilen ve 20'den fazla ülkenin liderinin katılım sağladığı zafer geçidi Çin'in kendi vatandaşları yanında, dünya kamuoyuna da güçlü siyasi ve askeri mesajları vermeye fazlasıyla yetti.

Çin Devlet Radyo ve Televizyon İdaresinin verilerine göre, bu zafer geçidi, Çin genelinde televizyon üzerinden 160 milyon kez, internet üzerinden ise 1.9 milyar kez izlendi. Bu Çin içerisinde canlı yayın görüntülenmesinde bir rekor.

Galiba en büyük mesaj da Trump'a gitmiş gibi…

ABD Başkanı Trump zafer töreni ile ilgili sosyal medyadan yaptığı paylaşımda; Çin, Rusya ve Kuzey Kore liderlerini ülkesine karşı komplo kurmakla suçladı ve olup bitenlerin farkında olduğunu belirten kinayeli bir cümle kurdu: "Cevaplanması gereken en önemli soru, Çin Devlet Başkanı Şi'nin, bir yabancı işgalciden özgürlüğünü güvence altına almak için ABD'nin II. Dünya Savaşında Çin'e verdiği muazzam destek ve ABD askerlerinin

akıttığı kandan bahsedip bahsetmeyeceğidir. Başkan Şi ve Çin'in muhteşem halkı, harika ve kalıcı bir kutlama günü geçirsin.

ABD'ye karşı komplo kurarken lütfen (Rusya Devlet Başkanı) Vladimir Putin ve (Kuzey Kore lideri) Kim Jong Un'a en içten selamlarımı iletin."

Çin hükümeti düzenlediği bu muazzam zafer töreniyle sadece bir başarısını kutlamaktan ziyade, askeri kapasite ve diplomatik ittifaklarla mevcut dünya güç dengelerinin değişimine dair güçlü bir mesaj da vermiş oldu. Bu aynı zamanda küresel güç mücadelesinde yeni bir dönemin başlaması anlamına da geliyordu.

Evet, ABD yönetimleri 1990'lar sonrasında gücünü; Afganistan, Irak, Suriye gibi bölgelerde tüketirken ve hala tüketmeye devam ederken, Çin bu süreçte muazzam bir ilerleme kaydetmiş ve şimdi de bunun keyfini çıkarıyordu… Ama askeri uzmanlar stratejinin üç temel unsurunun zaman, mekân ve kuvvet olduğunu çok iyi bilirler. Giden zamanı ise geri getirmek maalesef mümkün olmuyor.

İttifak ve Trump'ın komplo kuruldu sözünden hareketle, galiba konuyu biraz daha aşmak gerekiyor. Bu törende Rusya, Çin ve Kuzey Kore liderlerinin 66 yıl sonra ilk kez bir arada gözüktüğü bir manzaraya şahit olundu. II. Dünya Savaşı sonrasında, 1959 yılında Kruşçev, Kim Il-sung, Mao Zedong'un bir arada olduğu bir kareden sonra bu kez 2025 yılında Putin, Kim Jong Un ve Şi Cinping'in birlikte poz vermesi, bazı uzmanlar tarafından, Batı Dünyası ve ABD'ye karşı bir ittifak emaresi olarak yorumlandı. Bu arada törene katılan ülkelerin dünyada en fazla nükleer silaha sahip ülkeler olduğunu da vurgulamakta fayda var.

Çin bu tören sırasında askeri alanda geliştirdiği birçok teknolojiyi alana sürdü ve caydırıcılığını ve savunma sanayi alanında ulaştığı noktayı bir kez daha gözler önüne serdi. Bunlar arasında dünyada istediği noktayı etki altına alabilecek 20.000 km'ye ulaşan hipersonik füzeler yanında (Çin tarafından ilk kez 2019 yılında tanıtmıştı ve 6 yılda muazzam gelişmeler kaydedildiği görülüyor), elektronik harp sistemleri, İHA'lar, gizli dronlar, stratejik kıtalararası nükleer füzeler, denizaltı tabanlı kıtalararası füzeler, hipersonik gemi savar füzeleri ile milli olarak ürettiği tank ve zırhlı araçlar ile helikopterler ve savaş uçakları da vardı. İlk kez tanıtılan lazer silahı ise deniz savaşlarının teknik ve taktiğinde değişim yaratabilecek özellikleri taşıyordu.

Farklı gemilere konuşlandırılan hava savunma sistemleri ise birlikte hareket ederek; yakın, orta ve uzun mesafede istenilen savunma hatlarını oluşturabiliyor. Silah sistemleri geleceğe dair kararlılık yanında, ABD ile güç farkının giderek azaldığını da açıkça görülüyor. Zaten Avustralya Ordusundan emekli General Mick Ryan'a göre, Çin ile ABD arasındaki fark öncekine göre çok daha azaldı ve Çin artık kendi silahlarını tamamen kendisi üreterek avantajlı duruma geliyor.

Cumhurbaşkanı olarak Tiananmen Meydanındaki üçüncü askerî geçit törenine katılan Çin liderine göre, günümüzde insanlık barış ile savaş, diyalog ile çatışma arasında bir seçimle karşı karşıya ve Çin ulusu kaba güçten korkmayan ve kendisine yeterli yapısıyla sağlam duran durdurulamaz bir ulus.

12.000'i aşkın askerle yapılan ve 2019 yılından beri düzenlenenlerin en büyüğü ve kapsamlısı olan bu gösteri, Çin'in gelecekte dünya düzeninin kuralları belirleyecek kuvvetli aktörlerden birisi olacağının da habercisi olarak yorumlanıyor.

Hong Kong Asya Araştırmaları Merkezi eski yöneticilerinden Ghulam Ali'ye göre bu tatbikatla Çin, savunma kapasitesini ve Ukrayna ve ABD ile yaşanacak gerilimler dahil küresel ve bölgesel düzeyde daha büyük rollere hazır olduğunu gösterme fırsatını ve halkını milli güvenlik hedefleri etrafında birleştirme şansını buldu.

Çin geçit töreni öncesi katılımın yüksek düzeyde olduğu Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) zirvesine ev sahipliği yaptı ve küresel düzenin şekillenmesine ve hegemonik düzenin karşısında durmaya yönelik mesajlarını verdi. Xi'nin özellikle "Küresel Yönetişim Girişimini" önermesi ve uluslararası hukukun üstünlüğü, çok taraflılık, eşitlik ve adalet gibi ilkeleri vurgulaması önemliydi.

Çin gerek BRICS ve gerekse Sanghay İşbirliği Örgütünü kullanarak jeopolitik alanda küresel liderlik rolünü güçlendiriyor ve dünyaya yeni alternatifler sunuyor. Trump izlemekle yetiniyor ve Avrupa ise durumun farkında olmasına rağmen artık daha dar bir hareket alanına sahip ve Trump'ın hamleleri ile soğuk savaş dönemi dahil bugüne kadar görmediği bir şoku yaşıyor. Almanya Başbakanı Merz geçtiğimiz ağustos ayında öne sürdüğü öngörü ile zaten" karşı kaldığımız sınamaları anlamak için sadece Çin'e ve Asya ülkelerine bir bakmamız gerekir. Asya'da inanılmaz bir dinamizm ve dünyaya liderlik etme iddiası var ve bu Çin için de geçerli" demişti.

Kısaca dünya değişiyor ve artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak gibi duruyor…

07 Eylül 2025

ANALİZ: JEOPOLİTİK DEĞİŞİMİ ANLAMAK MÜMKÜN MÜ?

Değişim, bir durumdan başka bir duruma ya da alana geçme olgusudur (Özalp, 1975: 8). Bu değişim zihinsel değişimden başlayarak, fonksiyonel, biçimsel, teknolojik, ekonomik, hukuksal, siyasal ve kültürel alanı kapsayabilir ve fiziki alandan başlayarak duygusal farklılaşmaya kadar uzanan bir çerçevede gerçekleşebilir (Tokat, 1998: 20-25).

Güç genel olarak; başkalarını, olayları veya kaynakları kontrol etme yeteneği; engellere ve dirençlere ve karşı koymalara rağmen istenilen şeyin olmasını sağlama yeteneği olarak tanımlanabilir. Nitekim ünlü felsefeci B. Russel'de, gücü 'başkalarını kendi istediğimiz yönde bir davranışa yönlendirme yeteneği' olarak tanımlamıştır.

Büyük Gücün Üstünlüğü mevcut kaynakları yanında onun ekonomik dayanıklılığı ile de ilgilidir

Gücü oluşturmak istikrarlı bir karar, altyapı ve planlama sorunudur (Anderson, 2003:3-5). Bu durum neden dünyadaki güç merkezlerinin Avrasya bölgesinde ortaya çıktığını da açıklar. ABD'nin bir güç merkezi haline gelmesi ise ilk başkanlarının akıl hocalığında Monroe Doktrini sanıldığının aksine bir "kabuğuna çekilme" stratejisinden ziyade, Avrupa'daki güç merkezlerinin birbiri ile mücadele ettiği bir dönemde yakın çevresini kendi istediği şekilde dizayn etme düşüncesine dayanmaktaydı. Sonrasında ise kendisine Avrasya bölgesinde müttefikler edinerek ve bu bölgede kendisine rakip olabilecek merkezleri kontrol altında tutarak ve birbirine düşürerek bugünlere kadar gelmiştir. Peki bu durumunu ne kadar daha sürdürmeyi başarabilecektir?

Kennedy, "Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü (The Rise and Fall of the Great Powers)", kitabı, geçmişten günümüze güç dengelerinin şekillenişini değerlendirirken Ekonomi ile askeri kuvvet, refah ile politik güç aralarındaki ilişkileri ve çöküşü de ortaya koyuyor (Kennedy, 2017) ve günümüze ve geleceğe dair bazı temel noktaları ortaya koyuyor.

Peki güç merkezleri açısından krizleri, sorunları ve değişimi ortaya koyacak bir yöntemi nasıl ortaya koyacağız?

Bu anlamda göstergeler yanında semboller, geri dönütler, olaylar, krizler ve koşullardaki değişiklikleri keşfetmek, anlamlandırmak ve farkında olmak gerekiyor. Herhangi bir koşul önemli değerleri ihlal ettiğinde bu bir sorun olarak tanımlanır (Kingdon: 2003: 109-110). Bundan daha önemlisi ise sorunun gerçekten bir sorun olarak tanımlanıp tanımlanamayacağıdır. Çünkü Kingdon'un vurguladığı gibi sorunlar sadece gündeme gelmezler, gündemden de düşerler (2003:113).

Tarih boyunca yeryüzünün ekonomik değerleri üzerinde egemenlik tesis etmek ve bunu devam ettirmek adına dönemin şartlarına uygun yöntemleri kullanmak devletlerin en önemli isteklerinden birini oluşturmuştur. Bu anlamda Platon''un, 2500 yıl önce güç ile ilgili olarak ifade ettiği "Güçlü ile güçsüzün kuracağı bütün ortaklıklarda güçsüzün bir menfaat sağladığını asla göremezsiniz…Adalet güçlünün menfaati neyse onu yapmaktır… Adaletsizliğin zirvesi ise adil olmayıp adil görünmektir…

Adalet, güçlünün menfaatine olan her şeydir." (Platon, 2003:52) sözünün doğruluğunu tekrar değerlendirmek gerekir.

Güç merkezi olmanın en önemli koşuları altyapı, karar-akıl ve planlama ve uygulama olduğunu daha önce söylemiştik. Bunun yanında bilim ve teknoloji de önemlidir.

Bilim, gerçekleri esas alarak ve deneyler gerçekleştirerek, çeşitli kurallar oluşturmak için yapılan araştırma ve inceleme faaliyetleridir. Teknoloji ise ihtiyaçlara göre gerekli alet ve cihazların üretimi için ihtiyaç duyulan bilgi ve yeteneklerin toplamı olarak tanımlanabilir. Bilim ve teknolojiye yönelik faaliyetler hiç kuşkusuz bir toplumda uygun şekilde kullanıldığı takdirde hem insanların yaşantısını kolaylaştıracak hem de diğer güç unsurlarını destekleyecektir. Uygulamada birçok bilimsel ve teknolojik buluşun öncelikle askeri alanda kullanıldıktan sonra sivil maksatlarla kullanılmaya başladığı da görülür.

Türklerin diğerlerinden uzağa giden okları, onlara savaşlarda büyük bir üstünlük sağlıyordu. Fatih'in geliştirdiği toplar ise İstanbul'un ele geçirilmesinde büyük bir rol oynadığı gibi sonraki dönemlerde de Osmanlılara üstünlük sağlamıştı. Ancak bu teknolojik üstünlük devam ettirilemedi ve 1700'lerde güç merkezi el değiştirmeye başladı.

Bu dönemde Osmanlı Devleti kendi içinde birbiri ile uğraştırılırken, dünyanın değişimine katkı sağlamakta zorlanmıştı. 1807 yılında Osmanlı Devleti ve III. Selim Kabakçı Mustafa İsyanı ile uğraşırken, buharla çalışan ilk gemi New York'ta Hudson Nehri'nde dolaşmaya başlayacaktı.

O dönemlerdeki değişimi anlamlandırmak açısından, 1750 yılından 1900 yılına kadar geçen 150 yılda ise dünya üretimi 35 kat daha artmıştır. Yine 1900'lerde denizlerde mal taşımanın maliyeti, yüzyıl öncesine göre en az 7 kat azalmıştı (Roberts, 1996: 445).

Kırım Savaşının temel nedeni 1847 yılında Filistin Beytüllahim'deki kiliseden çalınan gümüş yıldız nedeniyle Rusya ve Fransa arasındaki mücadele idi. Osmanlı ilk kez Kırım Savaşı ertesinde, 1854 yılında, Londra'dan %6 faizle 3 milyon sterlin borç almıştı. Daha sonraki yıl %4 faizle 5 milyon sterlin daha borç alındı. 1854-1874 yılları arasında bu şekilde 200 milyon sterline yakın borç alındı. 1875 yılına gelindiğinde ise anapara ve faizler ödenemez duruma gelmişti. 1875 yılında Osmanlı'nın bütçe geliri 25 milyon lira idi ve 5 milyondan fazla açık vardı.

Aynı yıl ödenecek borç miktarı ise faizleriyle birlikte 14 milyon lira idi. Mali buhran nedeniyle 1876 yılında dış borç ödemeleri durduruldu. Yine de Osmanlı 1881-1914 yılları arasında 26 defa borçlandı. Düyun-u Umumiye denilen borçlar, 1928 tarihinde kaldırıldı ve son borç 1954 yılında ancak kapatılabildi. 100 yıl borçlu kalınan bu sürede birçok şeyin kaçırılması da normaldi.

Osmanlı döneminde 4136 kilometre demiryolu yapılmıştı, 1950 yılına kadar Anadolu'da 3764 kilometre daha demiryolu yapıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu'da buğday olduğu halde, İstanbul'a taşınamadığından ABD'den 20 milyon liralık buğday ithal edilmek zorunda kalınmıştı. Yine Türkiye'de 1913 yılında makine kullanan 269 fabrikada 17.000 kişi çalışıyordu ve doğal kaynakların ve sermayenin yokluğu büyümeyi engelliyordu. 1960'lara kadar sentetik elyaf ve otomobil montajı gibi endüstriler gelişemedi ve yine bu yüzden, ancak 1980'lerde endüstri üretimi GSMH'nın %25'ini oluşturabildi.

Değişimi iyi yorumlayamayan, daha doğrusu yanlış yorumlayan ülkelerden birisi de Rusya olmuştu. 1849 yılına kadar Moskova'da fabrika kurulmasına karşı sert yasalar vardı. Pamuk iplikhanelerinin ve demir dökümhanelerinin kurulması yasaklanmıştı. Amaç, olaylar olur gerekçesiyle, daha fazla işçinin merkezde toplanmasının önüne geçmekti. Rusya'da demiryolu kurulmasına da muhalefet vardı. Demir yolu gereksiz seyahati özendiren bir lüks olarak görülüyordu. 1842 yılına kadar Rusya'da sadece 17 mil uzunluğunda tek bir demir yolu vardı. 1851 yılında ise Moskova'yı St. Petersburg'a bağlayan tek bir hat inşa edilebilmişti. Kırım Savaşı'nda Ruslar, kuvvetlerini düşmanlarından daha geç olarak savaş bölgesine gönderince, durumun vahim olduğunu anlayacaklardı (Acemoğlu, 2014: 215).

Diğer taraftan Ruslar gelişmeyi toprak genişlemesi olarak yorumlama hatasından hiç vazgeçmediler ve bu stratejik hata yüzünden hep kazandıkları sandıklarında aslında kaybettiler. 1848-1914 yılları arasında Rusya, sömürge savaşları hariç, yarım düzineden fazla büyük savaşa girmişti ki bu bir devlet için oldukça fazlaydı. Bu savaşların her biri için ödenen mali ve politik bedel ise Rusların kazançlarının çok üstündeydi. Ruslar her nedense, doğası gereği tarih boyunca hesapsız bir büyüme politikası gütmüştü (Kissenger, 2006: 169). Rusların bu yanlış politikalarının günümüzde de devam ettiği görülmektedir.

1800'lü yıllarda değişim aklın alacağının ötesine geçiyordu. 1860 yılında İngiltere'deki bir fabrikada, günde 200.000'den fazla mermi üretilebiliyordu.

Bu yıllarda yeni geliştirilen bombalar da denizlerde ahşap gemilerin üstünlüğünü sona erdiriyordu.

Askeri güç dengesi inanılmaz biçimde Batı Avrupa'ya geçmişti. 1850'lerden sonra, makine gücü çok sayıda silahın standart olarak süratle üretimine imkân sağladı (Ponting, 2011: 708). Bu dönemde İngilizler, Asya'da eğittikleri 5000'den az askeriyle artık kendilerinden en az 10 kat büyüklükteki güçleri yenebiliyorlardı.

1830'lardan sonra demir yolları hızla gelişerek büyük kentleri birbirine bağlayan ulaşım ağlarına dönüştü. 1840 yılında, İngiltere'de büyük kentler başkent Londra'ya bağlanmıştı bile. 1850'ye gelindiğinde hatlar Varşova'ya ulaştı. 1840 yılında Avrupa'daki 3.200 kilometre olan ağ uzunluğu, yüzyılın sonunda 362.000 kilometreyi buluyordu (Lilley, 1970: 206).

Güç zehirlenmesi altında, artık Batılılar ne yapılacağını planlıyor ne yapılacağını söylüyor ve diğer ülkelerin hükümetlerine istedikleri şeyleri istedikleri şartlarla kabul ettiriyorlardı. 1842 yılında İngiliz gemileri Büyük Kanal'ı kapatıp Pekin'i kıtlığın eşiğine getirdikten sonra isteklerini Çin'e kabul ettirdikleri gibi, talepleri Japonlarca da kabul edilmişti. Bu dönemde dağılan Çin'in tekrar modernleşmeye başlama çalışmaları 1950, Hindistan'ın ise 1990'ları bulacaktı.

Stratejide kuvvete yoğunlaşıp, zaman ve mekân kavramlarını göz ardı etmek pahalıya mal oluyor. İngiltere ve Avrupa zaman içerisinde bu gelişmelerin farkına varamamıştı. Onlar için her şey yolunda gibi gözüküyordu. Tıpkı günümüzde ABD için her şeyin sanki yolunda gittiği gibi!

1900'lerde dünyada 700 milyondan fazla insan yabancıların egemenlikleri altında yaşıyordu. Bunun yarısı İngilizlerin hâkimiyetindeydi. Fransa ise 50 milyon kişiye hükmediyordu. Dünya ölçeğinde İngiliz ve Fransızların iki büyük imparatorluğu vardı. Dünyanın neredeyse 1/4'ini kontrol eden İngiltere, okyanusların da tamamını kontrol eden dünyanın en büyük imparatorluklarından birisiydi (Ferguson, 2004: xı).

İngilizlerin dikkati başka bölgelerdeyken, Amerika Birleşik Devletleri'nde de demir yolları hızla gelişti. 1840 yılına gelindiğinde hat uzunluğu İngiltere'den fazlaydı ve 1860 yılında kıtanın bir ucu diğerine demir yolu ile bağlanmıştı. Yüzyılın sonunda ise 2.703.000 kilometrenin üzerinde ray döşenmişti.

Böylece bir bölgede bazı malların üretiminde uzmanlaşma ve üretimin kısa sürede diğer yerlere nakledilmesi mümkün oldu. Üstelik insanlar daha rahat ve ucuz seyahat etti, bilgi birikiminin aktarılması hızlandı.

1837 yılında ise ABD tarihinin ilk ekonomik krizi ile karşı karşıya kalmıştı. Bundan sonra bu ülkede patent sayısı hızla arttı. Çünkü fırsatlar herkes için açıktı. Bu ise teknolojik ilerlemeyi sağladı. 1860'larda İngilizler gerçekten sanayileşmiş tek ekonomik güç olmasına rağmen, Amerikalılar ikinci sanayi devrimi gerçekleştirerek, 1900'lere gelindiğinde teknolojik yönden İngiltere'ye fark atmıştı. 1871-1900 yılları Amerikan sanayisinin en görkemli dönemiydi. Bunun birtakım sonuçları olması da doğaldı.

Batı Avrupa ülkeleri, 1800-1900 yılları arasında nüfus yönünde büyük bir artış sağlamışlar ve bunu güçlerini artırmada kullanmışlardı. İngiltere, 1800'lerin başında 10 milyon nüfustan, yüzyılın ortasında 20 milyon, yüzyılın sonunda ise 40 milyona yaklaşan bir nüfusa ulaşmıştı. Diğer taraftan Fransa yüzyıla 27 milyon nüfusla başlayıp, 40 milyona yakın bir nüfusla bitirmişti. Ancak Avrupa gereksiz savaşlarla bu nüfusu harcayarak ABD'nin güç merkezi olma durumuna yardımcı olacaktı.

1876 yılında Afrika'nın %10'undan azı Avrupalıların kontrolündeydi. 1900'lü yıllara gelindiğinde ise bu oran %90'ın üstüne çıkmıştı. Ancak günümüzde ABD'nin hesapsız bir şekilde geniş coğrafyalar içinde kaybolduğu gibi, sahte ilerlemelerin gerisindeki hakikatin de görülmesi gerekiyordu. Almanya Afrika'da sömürge savaşlarına girdiğinde, 3 Kasım 1911 tarihli bir Alman gazetesi şöyle yazıyordu: "Birkaç Kongo bataklığı için savaş riskini göze aldık." Aslında Almanya için eleştirilen konu, mantıklı bir hesap yapmadan, karşısında düşman koalisyonların oluşmasına neden olmasıydı. Aslında İngiliz Coğrafyacı ve politikacı Halford John Mackinder (1861-1974)'in hedef saptırmak için ortaya attığı Heardland (Kara Hakimiyet) Teorisini de tuzağa düşüp uygulamaya çalışarak kaybeden de Almanlar olmuştu. Aynı hataya bugün ABD'nin de düştüğü görülüyor.

1880'li yıllarda Amerikan kara ordusu, dünyada Bulgaristan'ın bile gerisinde, 14. sıradaydı. Deniz gücü de Brezilya, Arjantin ve Şili gibi ülkelerden daha küçüktü. Amerika uluslararası konferanslara katılmayan, ikinci sınıf bir devlet statüsündeydi. Yapılan gayretli çalışmalar sonucu 1900'lü yıllara gelindiğinde, aynı anda 14 savaş gemisi ve 13 kruvazör'ü inşa edecek kapasiteye ulaşmışlardı.

Bu haliyle artık dünyadaki en büyük 3. deniz gücü olmuşlardı. 20. yüzyılın başında endüstri geliştikçe üretim artmış ve endüstrileşen ülkelerin nüfusları bu üretimi tüketemez olmuştu.

1885 yılında Birleşik Devletler, Almanya, Fransa, Rusya, Avusturya-Macaristan, Japonya ve İtalya'nın hepsinden daha fazla enerji tüketiyordu. 1861 yılındaki iç savaş ile 20. yüzyıl arasındaki 40 yıllık sürede, kömür üretimi yüzde 800, çelik ray 500, demir yolu uzunluğu 560, buğday üretimi ise 250 kat artmıştı. O zamana kadar durumun farkında olmayan İngilizler bu büyüklüğü kabul etmek zorunda kalacaklardı.

Jules Verne dâhil, hiç kimse o dönemde İngiliz İmparatorluğu'nun oluşturduğu düzenin değişebileceğini tahmin etmemişti (Attali, 2007: 15). İngilizler ancak 20'nci yüzyılın başlarında topraklarını elinde tutabilmek için müttefiklere gereksinimi olduğunu anlayabildi. Zaten 1902 yılında liderliği daha fazla götüremediği için İngiltere, Orta Amerika'daki egemen güç olma iddiasını terk ederek yerini Birleşik Devletlere bıraktı (Kissenger, 2006: 30).

Bundan sonraki dönemde İngilizler aldıkları yanlış kararlar ile güçlerini tüketecekler ve diğer alanlardan da aşama aşama geri çekilmek zorunda kalacaklardır.

İngiltere yaptığı yanlışlarla deniz gücü yarışındaki üstünlüğünü, 1919 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne bıraktı. Gücünü dağıtmıştı ve Osmanlı gücünü yok etmek için uğraşırken kendi gücünü tüketmişti. Birinci Dünya Savaşından sonra artık borçlarını ödeyemeyen bir İngiltere vardı. İstanbul işgal altındayken, İngiltere'de 1922 yılında enflasyon %22'nin üstüne çıkmış, iş dünyası büyük sıkıntılara girmişti. Bu şartlar altında başka bir mücadeleyi sürdürmesi çok zordu.

1930 yılına gelindiğinde Amerikalıların küresel ticaretteki payı İngilizlerden %50 daha fazlaydı. Aynı yıl dünya yerküre sembolü New York'ta bir kulenin üzerine dikildi (Mattalar, 2005: 274). 1939 yılında New York'ta düzenlenen dünya fuarında, bazı üçgen prizma, küre ve koni biçiminde çarpıcı binalar yükseliyor, insanlar burada yarının dünyasını görebiliyorlardı (James, 2011: 435). Bundan sonraki süreçte ABD bir güç merkezi olarak görülmeye başladı. Ancak 100 yıl bile geçmeden, geçtiğimiz yüzyılın sonunda İngilizlerin yaşadığı güç zehirlenmesine onlar da uğrayacaklar ve gerçek olmayan hayali düşmanlarla mücadele uğruna konumlarını ciddi biçimde kaybetmeye başlayacaklardı.

Diğer taraftan aynı güç kaybı, yaşlanan Avrupa için de geçerli gibi görünüyor. 1900'lü yıllarda dünya nüfusu yaklaşık 1.625 milyon idi ve bunun yaklaşık %25'ini karşılık gelen 400 milyonu Avrupa'da yaşıyordu.

1900'lü yıllarda dünya nüfusunun neredeyse %25'ini oluşturan Avrupa ülkeleri bugün bu ağırlığını kaybetmiştir. 120 yıl sonra İngiltere'nin ayrılışından sonra AB ülkelerinin nüfusu neredeyse değişmedi ve giderek de düşüyor (AB ülkelerinde nüfus 500 milyonun altında). Günümüzde dünyada en fazla nüfusa sahip 10 ülkeden 6'sı Asya kıtasında bulunuyor. Şüphesiz bu da bir anlam ifade ediyor.

1900'lü yılların başında yapılan değerlendirmelere göre ABD ve Batı Avrupa üretimin %75'in gerçekleştirirken (Ponting, 2011: 756) bugün bu oranın da giderek geriye düştüğü görülüyor. TUİK ve IMF verilerine göre 2020 yılında dünyanın en büyük ekonomileri arasında Amerika ve Batı Avrupa'dan büyüklük itibarıyla 4 ülke olan: ABD, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya 32.818 milyar dolarlık bir kapasiteye sahipken, Asya'daki ilk 4 ülke olan Çin, Japonya, Hindistan ve Rusya 22.300 milyar dolarlık bir büyüklükte. Yapılan tahminlerde 2030 yılında bu sıralama çok değişecek. Standard Chartered Bankası tarafından yapılan öngörüye göre 2030 yılında en büyük ekonomi Çin, Hindistan, ABD ve Endonezya olacak.

Nitekim güç oluşumuna ilişkin emarelerin de ortaya çıkmaya başladığı yorumları yapılıyor

Bu kapsamda, Çin'in 1990 sonrası ABD'nin dünyanın bir çok yerine gereksiz müdahaleleri sonucu ekonomik gücünü kaybetmesinden de istifade ile özellikle ekonomik alanda başlayan ve daha sonra bunun askeri alan başta olmak üzere diğer jeopolitik alanlara yayılan gücünün, 2025 yılında Çin'in başkenti Pekin'deki Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) Zirvesi sonrasında düzenlenen "Zafer Günü" töreninde sergilenmesi, "güç gösterisi, meydan okuma, rest" gibi başlıklarla tüm dünya medyasında geniş bir yankı buldu

Kennedy, büyük gücün yükseliş veya çöküşünü açıklarken uzun süren savaşlardan bahsetmenin yanında devletin ekonomisinin durumundan ve kaynaklarını çatışmaların çok öncesinden itibaren kullanma tarzından bahsetmişti. Son 30 yılın dünya ekonomisini ve ABD'nin girdiği gereksiz yıpratıcı savaşlar göz önüne alındığında bu değerlendirme daha bir anlam kazanmaktadır.

Bir güç merkezinin değişiminin öyle kısa bir dönemde gerçekleşmeyeceği açıktır. Denklemler de tam olarak oluşmuş değildir. Şüphesiz ABD, halen dünyanın en büyük gücü olarak kabul görmektedir.

Ancak bunun yanında, değişime dair emarelerin giderek daha fazla ortaya çıktığını da kabul etmek gerekir.

Şüphesiz bu değişimi gören, yorumlayan ve akıllı değerlendiren kazanacak. Değişimi göremeyenler ise gereksiz şeylerle uğraşmaya devam edecek.

KAYNAKÇA

Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2014). Ulusların düşüşü (F. R. Velioğlu, Çev.). Doğan Kitap.

Anderson, J. E. (2003). Public policymaking: An introduction (5th ed.). Houghton Mifflin Company.

Attali, J. (2007). Geleceğin kısa tarihi (T. Ilgaz, Çev.). İmge Kitabevi.

Avrupa Patent Ofisi. (2020). İstatistikler.

Ferguson, N. (2004). Empire: How Britain made the modern world. Penguin Books.

James, C. D. (2011). İnsanın hikâyesi (B. Bıçakçı, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kennedy, P. (2017). Büyük güçlerin yükseliş ve çöküşleri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kingdon, J. W. (2003). Agendas, alternatives, and public policies (2nd ed.). Longman.

Kissinger, H. (2006). Diplomasi (İ. H. Kurt, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Lilley, S. (1970). The Fontana economic history of Europe (Vol. 3).

Mattelart, A. (2005). Gezegensel ütopya tarihi (Ş. Çiltaş, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Özalp, İ. (1975). İşletme büyümesinde ortaya çıkan organizasyon sorunları. İ.T.İ.A.

Platon. (2003). Devlet (S. Taşcı & N. Akbıyık, Çev.). Metropol Yayınları.

Ponting, C. (2011). Dünya tarihi (E. B. Özbilen, Çev.). Alfa Yayınları.

Roberts, J. M. (1996). Avrupa tarihi (F. Aytuna, Çev.). İnkılap Yayınları.

Standard Chartered Bank. (t.y.). 2030 dünya ekonomileri sıralaması.

Tokat, B. (1998). Örgütlerde değişim ve değişim yönetimi. T.C. Dumlupınar Üniversitesi.

Türkiye İstatistik Kurumu, & Uluslararası Para Fonu. (2020). Veriler.

Uslubaş, T., & Dağ, S. (2007). Dünya tarihi ansiklopedisi. Karma Kitaplar.

BÖLÜM 27

14 Eylül 2025
2100'LÜ YILLARDA DÜNYAMIZ

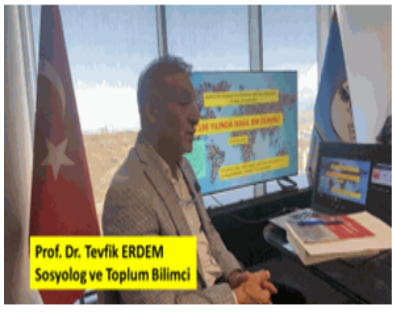

2050 ve 2100'lü yılları birlikte anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştık…

Ülkemizin önde gelen sosyolog ve toplum bilimcilerinden Prof. Dr. Tevfik Erdem hocamıza hafta sonunu ve değerli vaktini bizler için ayırdığı ve hazırlıklarını bizlerle paylaştığı için teşekkür ediyoruz.

Onun tecrübelerini bizlere aktarması ve ufkumuzu açması çok önemliydi.

2050 ve 2100'lü yılları ve o dönemlerde toplum düzenini ve meydana gelebilecek sıkıntılar ile şimdiden hangi tedbirleri almamız gerektiğini asistanlarımız ve katılımcılar ile birlikte tartışma fırsatını bulduk.

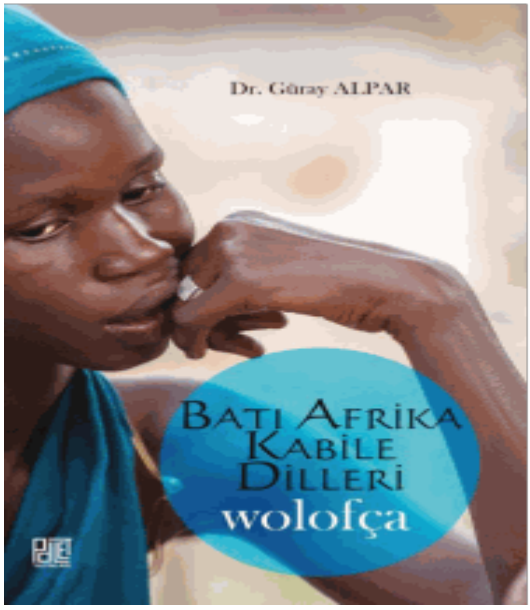
Bazıları evinde oturup çayını içerken başkalarının kendileri için nasıl bir dünya planladığının farkında bile değildi…

Bazıları ise geçmişi ve bugünü analiz ederek bizleri nasıl bir geleceğin beklediğini anlamaya çalışıyordu…

Evine kapanıp oturanlar, geleceği anlamaya çalışanları küçümsedi ve onlarla ilgili kafasından uydurduklarını birbiri ardına sıraladı.

O gün geldiğinde çay içenler hala oturmaya ve eleştirmeye devam ediyordu…

BATI AFRİKA KABİLE DİLLERİ VE WOLOFÇA

Afrika'da bulunduğumuz iki yıl süresinde yapmış olduğumuz bir alan çalışmasına dayalı ayrıntılı bir çalışma…

Diğer ülkeler ile ilgili bazı araştırma, program ve yazılara rastlayabiliriz ancak bunların büyük bir kısmı fazlaca bilimsel nitelik taşımayan, kısa süreli kalmalar esnasında, ilk bakışta tespit edilen magazinsel hususlara yöneliktir.

Derinliğine ve uzun süreliğine bir kültüre dahil olup onunla ilgili binlerce yıla yayılmış birikimi bilimsel esaslarla bir araya getirmek ise oldukça zordur ve buna ilişkin eserler bırakın yurt dışını ve afrika'yı ülkemiz içinde daha az sayıdadır.

Afrika bir çok kültürü bünyesinde barındıran zenginliğe sahip bir kıtadır ve sosyal bilimciler için araştırma fırsatlarını sunar. Gambiya ise Batı Afrika'da yer alır ve 16'dan fazla kabile dilinin konuşulduğu bir bölgedir. Ancak Wolof kabilesinin dili Gambiya ve çevresindeki Moritanya, Senegal, Gine gibi bölgelerde çoğu insanın bildiği ve tercih ettiği bir dildir.

Kendisi bir sosyal ve kültürel antropolog olan güray alpar, 2003-2005 yılları arasında batı afrika ülkesi olan gambiya'da görev yaparken, 2 yıl sürecince alanda ve afrikalılarla birlikte çalışmalar yapmış ve bu kültürü yakından tanımaya çalışmıştır.

Sosyal bilimlerle bizzat yerinde yapılan birebir araştırmalar çok değerlidir. 2 yıllık sürede alanda yapılan araştırmalarda bu ülkedeki kabileleri ve kültürünü incelerken, dilleri üzerinde de araştırmalar yapmış ve ülkedeki kabile dillerini ve kültürlerini incelemiştir

İlk gittiği günlerde herkesin birbirine benzediği dönem sonrası, her kabilenin dilinin, kültürünün ve hatta renk ve karakterlerinin bile farklı olduğunun farkına varmış ve iki yıl kaldığı bu bölgede bulduğu her fırsatta bunları incelemeye çalışmıştır.

Kitabın ilk baskısı gambiya'da alınan ısbn numarası ile yapılmış, sonrasında ise türkiye'de istek üzerine palet yayınları tarafından 2019 yılında tekrar basılmıştır.

Kitap incelendiğinde, ilk bakışta farklı gibi gözüken türkiye ve batı afrikadaki bir çok sözün özünde benzerlik taşıdığı, doğumlar, ölümler, düğünler, kutlamalar, selamlaşmalar gibi birçok geleneğin ve deyimin birebir aynı olduğu da hayretle görülecektir.

Antropolojik araştırmalar konusunda örnek teşkil eden bu kitabın kültürel bir araştırmanın nasıl yapıldığını göstermesi ve bu bölge ile olan bağlara ışık tutması açısından incelenmeye değer olduğu görülecektir.

Buna benzer araştırmaların diğer bölgeler için de akademik düzeyde ve bilimsel olarak yapılmasında fayda olduğu düşünülmektedir.

HAZIR OLUN: GELECEKTE İŞE ALIMDA ÖNCE HANGİ NİTELİK ARANACAK?

Kendinizi bir işveren olarak hayal edin!

Size işe alacağınız kişilerde hangi özellikleri aramanız gerektiğini sorsalar, şüphesiz bir anda birçok özellik sayabilirsiniz. Aralarında neler neler yok kim bilir… Hayalinizdeki işe uygun olarak sayacağınız bu hususların, hiçbirine itirazımız olamaz. Ancak, acaba gelecekte de aynı durum söz konusu olacak mı?

Bir işletme ya da kurumun başarısında en önemli unsurlardan birisi insandır. İşin gerekleri ile o işi yerine getirecek kişinin bilgi, beceri, tecrübe ve yetenekleri arasında bir uyum olması ve seçim sürecindeki kriterlerin de bu doğrultuda iyi belirlenmesi gerekiyor (Doğan & Önder, 2014: 5798).

İyi bir işe alım süreci ise ancak objektif ilke ve yöntemlere dayalı bir çalışma ile mümkün (Dağdeviren, 2013).

Günümüzdeki düzgün işletme ve kurumlardaki işe alımda adaylarda bazı yetkinliklerin olması aranıyor. Yine işe alımda nitelik ve nicelikler belirlenerek, buna göre çeşitli teknikler uygulanmaktadır. İşe en uygun kişiyi seçim ise dikkatle planlanmış ve uygulamaya konulmuş bir takım strateji ve koordineli çalışmaları gerektiriyor.

İyi tanımlanmış ve yanlış anlamalara yol açmayacak ilanlar, yetenek ve deneyim analizi, kültür uyumu, referanslar ve bunların kontrolü en başta gelen çalışma alanları.

Oysa, bir husus daha var. O da "farklı bir bakış açısına sahip olma". Bu, özellikle konuyu profesyonel bir anlayışla yöneten şirketlerde öne çıkıyor ve ayrı bir araştırma alanı olarak incelenmeye ve geliştirilmeye devam ediyor.

Farklı bir bakış açısı, aslında kısaca "insan olmak" olarak isimlendirebileceğimiz bir özellik… Hele günümüzde oluşturulmaya çalışılan, aynı şekilde giyinen, aynı saç modelini yaptıran, aynı düşünce kalıbına sahip, tek tip insan modellerini göz önüne getirirsek.

Bu seçme sürecinde başarılı olabilmek ise, ilgili alan için hayati öneme sahip kriterlerin uygun şekilde belirlenmesine bağlı (Doğuç, 2022: 127). Biz de bu noktadan hareketle diyoruz ki biraz garip gözükse de kısa bir süre sonra muhtemelen insan kaynakları yönetiminde en önemli husus, başvuranlar arasında "insani niteliklere sahip olanları tespit etmek ve aralarından en yüksek olanları seçmek" olacak.

Neden mi?

İnsan özünde farklı bir değer taşır ve insan faktörü vazgeçilmez bir biçimde esas noktadır. Özellikle de insani niteliklerin göz ardı edilmeye başlandığı günümüz ortamında…

Kültür, insanın ortaya koyduğu ve içinde insanın var olduğu gerçekliktir (Uygur, 1984: 6-7). İnsanın ortaya koyduğu ve insanın içinde bulunduğu ortama zaten "kültür" diyoruz.

Kültür, insandaki değerler yanında, inançlar, bilgiler, his ve heyecanlar bütünüdür (Kaya, 2002: 192) ve tüm topluma aittir. İnsan ürünü olan kültürün toplumsal olma özelliği, insanı diğer canlı türlerinden ayıran önemli bir niteliktir (Özkalp, 1994:72).

Kültür, insana özgüdür ve zaman içerisinde toplumsal bilgi birikimi ile oluştur. Toplum tarafından oluşturulan ve sonraki kuşaklara iletilen davranış ve düşünce yapısı aynı zamanda o toplumun değer yargılarını da yansıtır. Kültür aynı zamanda, kişilik ve kimlik kavramları ile de derinden bağlantılıdır.

Diğer taraftan kültür, teknoloji ile de doğrudan ilişkilidir ve toplumsal çevre ve teknolojik değişimler kültürel yapılanmayı da bir şekilde etkiler.

Gerek toplum içinden gerekse dışarıya bağlı etkenler nedeniyle kültürel değişimler olur ve böyle ortamlarda toplum ve kültürün değişimi kaçınılmazdır.

Ancak bu değişimin günümüzdeki farklı boyutlarını da dikkate almak gerekir. Günümüzdeki küreselleşme ortamında kültürel bir değişim beklenirken, aksine kültürel değerler üzerinden "tek-tipleşme" (Öcal, 2001:6) diyebileceğimiz bir kavrama doğru gidildiği açıkça gözüküyor ve bu durum, tedbir alınmadığı takdirde, ister istemez toplum yapısında birçok olumsuz etkiyi ortaya çıkarıyor.

Evet, çevremizden ve değişimden kaçamayız ama bu değişimin boyutlarını anlamak, anlamlandırmak, toplum kültürü ile bağdaştırmak, uyarlamak veya belki de bazılarını tümüyle reddetmek de gerekebilir. Bu ise ancak, insan yanında hem toplum hem de dünyada gelişen evrensel kültürü derinliğine bilmekle ve toplum mühendisi olmakla mümkün olabilecektir. Bu değişimi görmezden gelmek, önemsememek, gereken tedbirleri ve düzenlemeleri zamanında almamak ise zaman içerisinde şüphesiz geri dönülemez biçimde sıkıntıları beraberinde getirecektir. Sadece bilmenin sonucu değiştirmeye yetmediğini zaten görüyoruz.

İnsan, düşünme ve akıl yetenekleriyle algı ve güdülerin ötesinde farklı bir bilinç seviyesine yükselir. Düşünmenin esasında algılama, algılamanın esasında ise duyumlama bulunur. Aristo'ya göre en yüksek iyi olan mutluluk; insan ruhunun akılsal etkinliğidir (Aristoteles, 1997: 1097- 1098a5). En yüksek mutluluğa erdemlerle ulaşılabilir. İnsanda düşünce ve karakter erdemi olmak üzere iki tür erdem vardır. Bilgelik, doğru değerlendirme ve yargılama yeteneği "düşünce", ölçülü ve tutarlı olma ise "karakter" erdemidir. Düşünce erdemi eğitimle, karakter erdemi ise alışkanlıklarla oluşur (Aristoteles, 1997: 1103a5-9-17). Eğitim insan davranışlarında bilinçli olarak ve istendik yönde davranış değişikliği yaratma sürecidir. O halde bilinçli bir çabaya ve davranışları alışkanlığa dönüştürme yetenekleri gerekiyor.

Yine Aristo'ya göre insanın iyi yaşaması için akla ve düşünmeye ihtiyacı var. Ona göre mutluluk erdemli ve iyi olandır. İnsanın iyi bir hayat yaşaması ise "kendisi için neyin gerçekten iyi olduğu" ile, "iyi gibi göründüğü"nün ayrımını yapmasına bağlıdır. Peki bu o kadar kolay olabilecek bir ayırım mıdır?

Normalde soru formatında, seçici olması açısından, bir çeldirici bulunur.

Ancak günümüzün hızlı iletişim ortamında, birçok durumda seçeneklerin hepsinde birden fazla çeldirici olduğuna şahit oluyoruz. Harekete geçirme, yönlendirme ve etkilemeye yönelik manipülasyonlar çok fazla. Yani kişilerin düşünce, duygu ve davranışlarını, kendi çıkarlarına yönelik ve istediği doğrultuda yönlendirmek için stratejik seviyede bilinçli olarak ve etkileyici teknikler kullanılarak çalışmalar mevcut ve bunlar her alanda kendisini hissettiriyor. Bu noktada pozitif ve negatif yönde sağlamlaştırma, duygu sömürüsü, ego okşama, bir doğrunun yanına birçok yalanı katma, ikna etme, hırslardan, korkulardan ve kolaya kaçma zaaflarından faydalanma gibi birçok manipülatif tekniklerin uygulandığı görülüyor. Bunun sonucunda ise kişi, bir şekilde manipülasyon yapan kişinin etkisine farkına varmadan giriyor ve istemsiz bir biçimde ağına düşüyor. İletişim teknolojisindeki gelişmeler ve sosyal medya ağları bunlarla dolu ve kişiler ve kişilikler, hangi eğitim ve zekâ seviyesine sahip olursa olsun, yoğun bir baskı altında bundan kaçmakta zorlanıyor. Zaten düşünecek zaman bırakılmıyor ki. Bir şeyin ya da kişinin iyi ya da kötü olduğuna bir kaç saniyede karar verip geçiyoruz…

İnsanın temel güçlü yanlarından birisi, onun zekâsı ve şartlara uyum yeteneğidir. Ancak hızlı değişimler ve çeldiricilerin çok olduğu bir ortamda bunu tek başına nasıl başarabilecek?

Bütün bu gerçekleri göz önünde bulundurarak, bir sosyal bilimci olarak diyoruz ki: Gelecekte en önemli unsur, insani niteliklerini korumuş ve manipülatif etki altında kalmamış insan faktörü olacaktır.

Siz ister buna bir tahmin deyin, isterse bilimsel bir çalışma sonucu ortaya konulmuş bir öngörü, bunca değişim ve baskı altındaki kalabalıklar arasında, insanı arayacağız gibi bir his var içimizde.

Şimdi siz söyleyin isterseniz. Küreselleşme adı altında herkesin aynı şekilde düşündüğü, giyindiği ve göründüğü bir dünya yaratılmaya çalışıldığı bir ortamda, sadece gençlerin değil büyüklerin de geçmişte olduğundan farklı anlamsız davranış ve tepkiler vermeye başladığına şahit olduğumuzda ve bir taraftan insana benzeyen robotlar geliştirilmeye çalışılırken, manipülasyonlarla doldurulmuş bir iletişim ve medya ortamında gezinen bir yapı içerisinde siz nasıl bir çevreniz olsun istersiniz ve işinizi kime teslim etmeyi düşünürsünüz?

KAYNAKÇA

Aristoteles. (1997). Nikomakhos'a etik (S. Babür, Çev.). Ayraç Yayınevi.

Dağdeviren. (2013). Bulanık analitik hiyerarşi prosesi ile personel seçimi ve bir uygulama. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 22(4).

Doğan, A., & Önder, E. (2014). İnsan kaynakları temin ve seçiminde çok kriterli karar verme tekniklerinin kullanılması ve bir uygulama. Journal of Yaşar University, 9(24), 5796–5819.

Doğuç, Ö. (2022). Eleman işe alım süreci için AHP metodu ile karar destek sistemi. Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi, 4(2), 126–145.

Kaya, Y. (2002). Kültür değişmeleri: Milli kültüre karşı takınılan tavrın değişmelere tesiri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6.

Öcal, O. M. (2001). Küreselleşme ve ulusal kalıt kavramları arasında Türk halk bilimi. Millî Folklor, 13(50).

Özkalp, E. (1994). Sosyolojiye giriş. Anadolu Üniversitesi Yayınevi.

Uygur, M. (1984). Kültür kuramı. Remzi Kitabevi.

BÖLÜM 28

21 Ekim 2025
ROBOTLARI YİYEMEYİZ: SAĞLIKLI BİR NESİL VE SAĞLIKLI BİR TOPLUM SAĞLIKLI BESLENME İLE MÜMKÜNDÜR

Beslenmek sadece karın doyurmak anlamına gelmez.

Güvenlik, canlıların her türlü tehlikeden uzak kendilerini güvende hissetmeleri durumudur. Bu güvenlik, askeri alanda olduğu kadar, ekonomi, kültür ve gıda güvenliği alanlarına kadar geniş bir çerçevede gerçekleşir ve her biri kendi bünyesinde önem kazanır.

Ülkemiz, gerek iklim değişikleri ve doğal bozulma kaynaklı gerekse de maksatlı olarak dışarıda üretilen ve Türkiye'ye dağıtılan zararlı böcek, balık, haşerat vb. yanında, sağlıksız üretimden ve beslenmeden kaynaklanan tehlikelerle karşı karşıya bulunmaktadır. Örneğin, 2007 yılından sonra görülmeye başlanan ve birkaç yıldır çoğalan 'Ricania simulans' adlı kelebek türü böcek, ülkemizin bazı bölgelerinde tarım ürünlerini tehdit etmeye başladı.

Vücutları genellikle açık gri renkte olan ve rahatsız edildiklerinde hızla zıplayabilen kelebeklerin özellikle suyunu emdikleri sebze ve yabancı otlardan beslenerek kurumalarına neden olduğu belirlendi. Bu türün saldırdığı bitkiler ölümle karşı karşıya geliyor. Artan popülasyona dikkat çeken uzmanlar, böceğe karşı mücadelenin önemini vurguluyor.

Bunun yanında göller için zararlı olan sazan, özellikle "istilacı" İsrail sazanıdır. Bu tür, su kalitesini düşürüyor, yerli türlerin genetik yapısını bozarak ekosistemi tümüyle altüst ediyor. Bu durum, göllerdeki diğer balık türlerini azaltıyor ve genel ekolojik dengeyi tehlikeye atıyor. Halk arasında "İsrail Sazanı" olarak bilinen Carassius Gibelio türünün, Türkiye'nin en büyük gölleri olan Beyşehir, Eğirdir, İznik, Uluabat ve Manyas'ta yüzde 85'e varan oranlarda hâkim olması dikkat çekiyor.

Endemik bitki türleri, yalnızca belirli bir coğrafi bölgede doğal olarak yetişen ve dünyanın başka hiçbir yerinde bulunmayan bitkilerdir. Ülkemize özgü bitki türlerinin kaçakçılığa konu olduğu da uzun süredir bilinmektedir. Bu tür biyolojik ve kimyasal alanda ülkemize ve güvenliğine zarar verecek, laboratuvar üretimi hayvan ve bitkilerin çeşidinin ve sayısının giderek daha da artacağı değerlendirilmektedir.

Bunun yanında ülke içinde üretilen gıda maddelerinden bazılarının da sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmanın önünde ciddi bir tehlike ve engel oluşturduğu açıktır. Sağlıksız beslenerek yetişen bir neslin de gelecekte ihtiyaç duyulan güçlü bir toplum yapısını oluşturmayacağı açıktır.

Halk sağlığı, bireyi sağlıklı ve üretken bir şekilde tutarak toplumsal gelişmeyi sağlamayı hedefler. Ancak günümüzdeki gelişmeler mevcut tarifler ve tedbirlerle tehlikelerin farkına varılmasını ve bertaraf edilmesini imkânsız hale getirmiştir. Konu her türlü düşüncenin üzerinde bir milli güvenlik sorunu haline gelmiştir. Gelecekte daha hangi tür tehlikelerle karşı karşıya kalacağımız konusu bir uzmanlık alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuyu derinliğine araştıracak, analiz edecek, ilgili kurumlar arasında koordine ederek, gereken tedbirleri öncesinde ve zamanında alabilecek bir birime ihtiyaç olduğu ortadadır. Bu aynı zamanda geleceğe yönelik sağlıklı bir ortamın ve sağlıklı ve zinde bir toplum oluşturulması için de gereklidir.

Türkiye gibi her zaman hedefte olan bir ülke için, mevcut ve geleceğe yönelik, çevre ve sağlık konusunu içeren bu tür konular için, farklı disiplinlerden oluşan uzman bir kurumsal yapının oluşturulması ve oluşan ve oluşabilecek tehlikelere karşı bu kurul tarafından tüm ülkeyi kapsayacak şekilde koordineli olarak geliştirilen tedbirlerin en üst seviyede dikkate alınarak vakit geçirilmeden uygulamaya geçirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Sağlıklı bir toplum sağlıklı beslenme olmadan gerçekleşemez. Ancak gıda güvenliği hassa bir dengenin de sağlanması anlamına gelmektedir. Artan nüfusa sağlıklı bir şekilde gıdaların ulaştırılması noktasında ihmal edilmemesi gereken yapılabilecek birçok planlı faaliyet bulunmaktadır ve bu ancak ehil ellerde başarılabilecek bir organizasyondur. Aksi takdirde mevcut kaynakların tam olarak devreye sokulamaması, eldeki kaynakların israfı, gıda güvensizliği, sağlıksız bir nesil ve sağlıksız bir toplum düzeni ile karşılaşmak kaçınılmazdır. Nitekim bazı az gelişmiş ülkelerde yaşayan çocukları boy kısalığı, zayıflığı yanında zihinsel faaliyetlerindeki eksikliklerin tespit edilmiş olması yaşanabilecek tehlikeleri göstermesi bakımında önemlidir.

Halen dünya üzerinde 1 milyara yakın insanın gıdaya erişimi yanında yaklaşık 2.6 milyar insanın sağlıklı bir şekilde beslenemediği resmi olarak açıklanmıştır. Bunların çoğu ise başta kadınlar ve çocuklar ile engelli bireylerdir. İklim değişikliği, su kaynaklarının azalması ve hastalıklar riskleri daha da artırıyor. Konunun ciddiye alınmasına, yenilikçi yaklaşımları teşvik ve titiz bir şekilde koordine edecek yapılanmalara gıda güvenliğinin sağlanması açısından büyük ihtiyaç bulunmaktadır.

Konu ile ilgili düzenlenen etkinliklere katılım, uzmanlarla görüşme ve yapılan incelemeler sonucunda bunun yanında;

Nüfusun tamamen şehirlerde toplanması yerine kırsalda istihdam edilmesi yönünde teşviklerin artırılması ve bu nüfusun verilecek eğitim ve destekle üretici durumuna getirilmesi,

Gıda güvenliğini kontrol edecek ve planlanan hususları başarı ile yerine getirebilecek, başarıya odaklanmış yetkin bir alan görevlendirme yapısının oluşturulması,

Başarının ya da başarısızlığın işin başındaki kişinin arzusuna ve değerlendirmesine göre değil, bilimsel esaslarla ve uzman bir kuruluş tarafından denetlenmesi,

Yılda 1700 m3'ün altının "su stresi" olarak değerlendirildiği, ülkemizin halen 1300 m3 altında bir seviyede bulunduğu dikkate alındığında, pirinç gibi aşırı suyu gerektiren ekimlerin yerine daha az su gerektiren türlere yönelinmesi,

Türkiye'de yaklaşık 5 milyon hektar tarıma elverişli arazi, kapsam dışı kullanılıyor ve bizim her santim araziye ihtiyacımız var. Üstelik bu kullanımın bilimsel yöntemlerle Hollanda örneğinde olduğu gibi daha verimli olması da mümkün. Boş arazileri uygun şekilde değerlendirmek zorundayız.

Sadece üretim değil, üretimin planlanması ve sofralara ulaştıracak sağlıklı bir dağıtım zincirinin oluşturulması gerekiyor.

İngiltere'de 2. Dünya Savaşı öncesi tarımdan sorumlu yetkililer süt tozu ve et gibi ürünleri stoklayarak savaş esnasında bile onları bedensel ve zihinsel gelişimlerini sağlamışlardır. Sağlıklı bir gelecek için sağlıklı nesiller yetiştirmek zorundayız. En azından ilk öğretimdeki çocuklara günde bir öğün, süt, yoğurt, fındık, meyve ve et gibi gereken sağlıklı gıdaları ücretsiz verecek bir yapılanma oluşturmamız gerekiyor. Bunun için gerekli malzemeler yerelden temin edilmesi durumunda bu yerel tarım yapanlara da bir destek sağlayacaktır.

Ülkemizde yetişen ürünleri dışarıdan temin etme gibi yanlış bir alışkanlığı terk etmek, gerektiğinde tarım yapan çiftçileri destekleyecek ve ayakta tutacak bir sistem kurulmalıdır.

Üretim yapmadan destek sağlayarak kaynakların yok edilmesine ve bu konuda yanlış beyanlarla devletin zarara uğratılmasını önleyecek mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi en azından temel gıda malzemelerinin fiyatı belirli bir seviyede tutulmalıdır.

06 Kasım 2025
BÜYÜK TÜRKMEN DÜŞÜNÜRÜ DÖVLETMEMMET AZADİ

TÜRKSOY tarafından Türkmenistan Ankara Büyükelçiliği ile birlikte düzenlenen etkinlikte, akademisyen Soner SAĞLAM tarafından hazırlanan AZADİ'nin öğütleri kitabının tanıtım toplantısına katıldığımızda, Türk tarih sürecindeki filozoflardan birisini daha ayrıntılı olarak tanıma fırsatı bulduk. Emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

Filozofların, bilim insanlarının ve sanatçıların bir milletin hayatındaki rolü tartışılmaz. Onlar toplumun nabzını tutar, gelişmeleri takip eder ve ülke gerekleri doğrultusunda yönlendirerek, özellikle zor dönemlerde devleti ve toplumu ayakta tutar. Bu nedenle şair Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944), "Cenge Giderken" isimli şiirinde: "Unutma ki şairleri haykırmayan bir millet, sevenleri toprak olmuş öksüz bir çocuk gibidir" demişti.

Türk Dünyasında da filozof ve şairler, tarih boyunca toplumla birlikte hareket etmiş ve ihtiyaç duyulan alanlarda toplumu yeniden inşa ederek devletin ve devlet düzeninin daimî olarak ayakta kalmasını sağlamışlardır.

Türk düşünce sistemi genel olarak teori ile pratik arasında bir bağlantı kurma eğilimindedir. Realistir ve fikirleri açık ve anlaşılır hale getirerek ona en kolay şeklini verir.

Oğuzhan, Tonyukuk, Harezmi, Ahmet Yesevi, Farabi, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Ali Şir Nevai, İsmail Gaspıralı ve adını sayamadığımız binlerce fikir ve düşünce insanı yüzyıllar boyu bu toplumla bütünleşmiş ve onlarla birlikte yücelerek onları geleceğe taşımışlardır. Bunlardan bazıları kaleme aldıkları eserlerle Türk fikir dünyasına manevi anlamda öncülük etmişler ve Türk Kültürünü ve Türk Düşünce sisteminin temellerini oluşturmuşlardır.

İşte bunlardan birisi de Türkmenistan coğrafyasında yetişen bir Türk filozofu ve Türkmen edebiyatının ve Türkmen şiirinin en önemli isimlerinden Mahtumkulu'nun babası olan Dövletmemmet Azadi'dir. Kesin olmamakla birlikte 1695-1760 yılları arasında yaşadığı bilinir. Azadi, yaşadığı dönemde Arapça ve Farsça fazlaca tercih edilmesine rağmen Türkçeye önem vermiş, Türkmen kimliğinin inşasında önemli bir rol oynamış, kültürel bir duruş ve milli bir bilinç göstermiştir. İyi bir düşünür aynı zamanda iyi bir hatipti. Hive medreselerinde (üniversite) eğitim almıştı. Ahmet Yesevi gibi o da bulunduğu dönemde yerleşik hayata geçen toplumu için bir uyum felsefesi yaratmayı başarmıştı.

Ona göre devlet insana hizmet için var olmalıydı.

Özellikle Türkmen sosyal hayatını yansıtan "VAGZI AZAT" isimli eserinde Türk toplumunun sosyal yaşamının, ahlaki ve toplumsal değerlerinin neler olması gerektiği üzerinde durmuş, toplumun bir arada huzur içinde yaşayabilmesi için gereken özellikleri ortaya koyarak öğütler vermiştir. Anne ve babadan başlayarak büyüklere saygı, misafirperverlik, yalandan ve iftiradan kaçınma gibi hususlar yanında, toplumsal barış ve huzur için birbirine saygı gösterme, güzel sözler söyleme gibi hususları vurgulamıştır. Dine ilişkin anlatı ve yorumları da toplum yapısına uygundu. Böylece sadece dış saldırılara maruz kalan toplumun kendi içindeki kabilesel çatışma ve kavgaları da azaltacak bir sistemi kolaylaştırıyordu.

Dini bilgileri çok güçlüydü ancak tutucu değildi ve düşüncenin altında yatan temel nedenleri net olarak anlamıştı. Zaten görüşleri toplumla paylaşmak istediklerini ve insana bakışını derinlikli bir biçimde yansıtır.

Kul hakkı yemenin ve gönül kırmanın en büyük günahlardan olduğuna inanıyor ve anlatıyordu.

Yunus Emre'nin söylediği: "Bir kez gönül kırdın ise o kıldığın namaz değil" sözünü daha da ilerilere taşıyarak, "Kâbe viran etmekten bin mertebe, bir gönül yıkmaktır." diyordu.

Çocuk eğitiminde baba yanında annenin de eşit sorumlu olduğu onun savunduğu fikirlerdendir. Vagzı Azat, 18. Yüzyılda Türk toplumunun değerler dünyasını belgeleyen kültürel bir kaynak niteliğindedir. Bu eser hem bir siyasetname hem de bir nasihatnameydi.

Azadi, cahil halkın bir ülke için zararlı olduğunu düşünüyordu ve Türkmenler arasında ilimin esas olmasını istiyordu. İlim olmadan insanın topluma yararlı işler yapmasının çok zor olduğunun bilincindeydi. İbadetin ise sadece insanla yaratıcı arasındaki bağı değil aynı zamanda onun toplumla bağını da güçlendirdiğine inanmıştı. Kişi ibadet yoluyla kendisini ve iç dünyasını olgunlaştırırken, kazandığı meziyetlerle de topluma karşı daha duyarlı bir birey haline gelirdi. Devlet adamları halkına karşı adaletle davranmalı, din adamları ise dini hükümleri kendisinin ve yakınlarının menfaatine kullanmaktan kaçınmalıydı. Aynı şekilde devlet görevlileri de görevlerini hakkıyla yerine getirmeliydi.

Ona göre alimler bildiklerini diğerlerine öğretmeliydi.

Bildiklerini paylaşanlar sağlıklı bir toplum düzeninin manevi mimarları haline gelirken, kibirli ve bilgiyi kendine saklayanlar topluma fazla bir fayda sağlamazlardı ve onlardan uzak durulmalıydı. Bilgi sadece bireysel bir meziyet olarak görülmemeli ve topluma hizmet yolunda bir araç olarak kullanılmalıydı.

Azadi'nin düşünceleri milli olduğu kadar aynı zamanda evrenseldi ve adeta günümüzün sınır tanımayan dehşetini yaratan sözde modernlerine karşı bir meydan okuma ve ayakta kalmaydı. Ona göre insan olmak yardımı hak etmek için yeterliydi. Örneğin hangi inanca ve düşünceye sahip olursa olsun zorda kalana yardım edilmeliydi. Çöl şartlarının yaşandığı coğrafyasında ihtiyacı olan su vermemek ve insanı yok saymak en büyük ayıp ve günahtı. Çölde susuz kalana su vermeyi 60 yıllık ibadet ile karşılaştırması ve insan verdiği önem yanında suyun hayati olduğu o dönemde paylaşıma dair ortaya koyduğu değerler fikirlerindeki günümüze yansıyan yüksekliğe işaret etmesi açısından örnek. Yine zenginlerin ihtiyacı olanlarla mallarını paylaşmaları toplumsal huzurun sağlanması ve birliktelik için zorunluydu. Her durumda dayanışma sağlam bir toplum yapısı için gerekliydi.

Yine bir toplumun güçlü bir yapıya sahip olabilmesi için merkezi bir liderlik etrafında birleşmesi gerekiyordu. Yönetici olmayan toplum başsız ve iç ve dış saldırılara açık kalırdı. Herkes başına buyruk hareket eder, ortak kararlar alınamazdı. Şöyle demişti: Yolunu şaşırır yol ehli rehbersiz ola. Dağılır asker ki serdarsız ola. Onun bu konudaki görüşleri bağımsızlık ve birlik ülküsünün entelektüel temellerini oluşturur. O, "Türkmen toplumlar bir ülkü etrafında birleşmelidir" derken, kendisinden önce gelenlerin geleneğini takip etmiş, kendinden sonra gelenlere de önderlik etmiştir. Bu yönüyle de sadece kendi fikirlerini değil, tüm Türklerin ortak fikirlerine tercüman olmuştur.

Azadi'nin fikirler sonraki yüzyıllarda birçok Türk asıllı şair ve düşün insanı tarafından benimsenmiş ve "BİRLİK" düşüncesi uygulama alanına taşınmıştır. Türkmenistan bağımsızlığının felsefi tabanında da nitekim onun fikir ve düşünceleri yatar.

Halkıyla birlikte ve halkının gerçekleriyle yaşayan bu fikir insanı inandığı değerler uğruna mücadele etmiş ve insanları yönlendirmiştir. Öğrendiklerini öğreterek ışık saçmış, ölümüne kadar halkına hizmet etmiştir. Oğlu Mahtumkulu, Atamın isimli şiirinde şöyle diyordu:

- Güçlü devletlere gönül vermedi,
- Bu cihanın işretini sevmedi,
- Eski şaldan başka örtü giymedi,
- Ahiret eviydi kastı atamın.

Toplum ve milletler bu şair, fikir insanı ve filozoflarla ayakta kalıyor ve geleceğe uzanıyor. Onları anlamak, anlatmak ve fikirlerinden her seviyede istifade etmek ise bizlere kalıyor…

KAYNAKÇA

Biray, H. (1992). Mahdumkulu Divanı (ss. 1–5). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Güzel, A. (1998). Yunus Emre ve Mahdumkulu'da ortak motifler. İçinde Prof. Dr. Dursun Yıldırım armağanı.

Sağlam, S. (2025). Dövletmemmet Azadi, Vagzı Azat, Azadinin öğütleri (ss. 9–39). TÜRKSOY Yayınları.

Türkmen, F. (2009). Türkmen edebî geleneğinde Yunus Emre, Karacaoğlan, Mahdumkulu çizgisi. Millî Folklor.

Yunus Emre Divanı. (t.y.). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

BÖLÜM 29

VİYANA'DAN 238 YIL SONRA GERİ ÇEKİLMENİN SONU: SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

9 Kasım 2025

Bir milletin varoluş mücadelesi. bulduğu her noktada direniş ve zafer. Sakarya türk halkının hep baraber canı pahasına kazandığı bir başarı. 1683 yılında başlayan geri çekilmenin sonu ve yeniden ayağa kalkış…

Stratejik alanda büyük bir başarı…

200 km geri çekilerek düşmanın ikmal hatlarını uzatma ve kendine tuzağa çekme…

Gordiyon'un düğümü dedikleri çözülmez düğümün gordiyon'un hemen dibinde ve bizzat yerinde ustaca çözümü…

Türk komuta heyetinin savaşı bizzat yerinde yönetişi. Araziyi ve coğrafyayı tanıması ve jeopolitik bilginin bilinçli bir şekilde alana dönüşümü…

Daha az asker, daha az top, makinalı tüfekle ve 10 katı uçağı olan birliklerin nasıl yenilebileceğinin örneği.

Subayların kendini kritik noktalarda öne atarak vatan için feda ettikleri Subaylar savaşı.

Hattı savunma yoktur sahtı yani tüm vatanı savunma vardır. her birlik yanındaki çekilse bile yerinde kalacak ve bulduğu her noktada direnecek anlayışının sonuna kadar uygulanışı.

Öylesine dirayetli bir savunma ki düşmanın savaşma azim ve iradesinin kıran ve yüzlerce kilometre çekilmesine neden olan bir savaş alanı.

Karşısındaki yenilmez denilen savaş birliğini paramparça eden ve çekilişe götüren bir mücadele.

Bu alanın görülmesi, ders alınması ve geleceğe yönelik gençlerimizin yetiştirilmesi gerekiyor.

Jeopolitik tv kanalında yayınlamak üzere bölgeye gittik çekimleri yaptık ve yayına hazırladık.

12 Aralık 2025

ABD ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ (KASIM 2025) NASIL OKUNMALI

Güvenlik Strateji belgeleri ileriye yönelik pratiğe dönüşen sonuçlarıyla oldukça önemli ve bu nedenle konuyu çok ayrıntılı olarak değerlendirdik…

Trump Yönetimi Güvenlik Strateji Belgesini 2025 Kasım tarihli yayımladı. Trump'ın bundan sonraki döneminde uygulamaya koyacağı bu hususlar kendi halkına yapmak istediklerini anlatmaya yönelik olmasına rağmen aynı zamanda ABD kurum ve kuruluşları için de bir talimat niteliğinde.

Bu çalışmada ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde ortaya konulan önemli hususlar ortaya konulurken bunların içinden bazılarına da açıklama getirilerek konu daha anlaşılır hale getirilecektir.

Amerikalıların tam olarak ne yapmaya çalıştığımızı anlaması gerekiyor

"Amerika'nın önümüzdeki on yıllar boyunca dünyanın en güçlü, en zengin, en kudretli ve en başarılı ülkesi olarak kalmasını sağlamak için, ülkemizin dünyayla nasıl etkileşim kuracağımıza dair tutarlı ve odaklanmış bir stratejiye ihtiyacı var. Bunu doğru bir şekilde yapabilmek için de tüm Amerikalıların tam olarak ne yapmaya çalıştığımızı ve neden yapmaya çalıştığımızı bilmesi gerekiyor."

Burada ifade edilen kendi ülkesinin insanlarına ve kurumlarına bir yön verme gereksinimi. Halka ve kurumlara iyi anlatabilmek ve hedeflere ulaşmada onlarla birlikte hareket etmek.

Amaçlar ve araçlar arasında bağlantı kurabilmek ve doğru değerlendirmeler yaparak bunları önceliklendirmek. Doğru değerlendirme yapılamaz ve önceliklendirilemezse başarı sağlanamaz.

Yine burada bir konu özellikle vurgulanmıştır. Bu biraz da önceki uygulamalardan farklı olarak ABD açısından gelecekte karşılaşacağımız bir durum olacaktır.

"Her ülke, bölge, konu veya dava -ne kadar değerli olursa olsun- Amerikan stratejisinin odak noktası olamaz. Dış politikanın amacı temel ulusal çıkarların korunmasıdır."

Yine burada Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD tarafından her noktada olma ve mücadele etmenin yıpratıcı olduğu itiraf ediliyor. Bundan sonra ABD her yere yetişmek yerine nerede olursa olsun daha dikkatli bir değerlendirme ile işine ve çıkarına gelirse dünya olaylarına müdahale etme arzusunda ve bunu birkaç yerde daha vurguluyor.

"Oysa diğer ülkelerin meseleleri, ancak faaliyetleri doğrudan çıkarlarımızı tehdit ediyorsa bizi ilgilendirir. Elitlerimiz, Amerikan halkının ulusal çıkarlarla hiçbir bağlantısı olmadığını düşündüğü küresel yükleri sonsuza dek üstlenmeye istekli ve Amerika'nın istekliliğini büyük bir yanlıştı. Amerikan gücünü abarttılar. Küreselleşme ve sözde "serbest ticaret" üzerine son derece yanlış yönlendirilmiş ve yıkıcı bahisler oynadılar".

Yine bu durumun ilgisiz ve önemsiz çatışma ve itilaflara sürüklediği ve bunun ABD'yi ulusötesicilik tarafından yönlendirilen bir uluslararası kurumlar ağına bağladığı ve ilgisiz ve önemsiz çatışmaların içine sürüklediği ve gerçekleşmesi imkânsız hedefler peşinde koşulduğu vurgulanıyor ve şimdi şu soruların gündemde olduğu gündeme getiriliyor: 1) Amerika Birleşik Devletleri ne istemeli? 2) Bunu elde etmek için elimizdeki mevcut araçlar nelerdir? ve 3) Amaçları ve araçları uygulanabilir bir Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne nasıl bağlayabiliriz?

ABD'nin Varlığını Ve Güvenliğini Sürdürmesi Öncelik Olacaktır. (Bu İlk Defa Bir Endişe Kaynağı Yaratmış Görünüyor).

"ABD halkını, topraklarını, ekonomisini ve yaşam tarzını askeri saldırılardan ve düşmanca dış etkilerden; casusluk, yağmacı ticaret uygulamaları, uyuşturucu ve insan ticareti, yıkıcı propaganda ve nüfuz operasyonları, kültürel yıkım veya ulusumuza yönelik herhangi bir tehditten korumak istiyoruz. Sınırlarımız, göçmenlik sistemimiz ve insanların yasal ve yasadışı yollarla ülkemize girdiği ulaşım ağları üzerinde tam kontrol istiyoruz. Göçün yalnızca "düzenli" olmadığı, aynı zamanda egemen ülkelerin istikrarsızlaştırıcı nüfus akışlarını kolaylaştırmak yerine durdurmak için birlikte çalıştığı ve kimi kabul edip kimi kabul etmeyecekleri konusunda tam kontrole sahip olduğu bir dünya istiyoruz. Doğal afetlere dayanabilen, dış tehditlere direnip onları engelleyebilen ve Amerikan halkına zarar verebilecek veya Amerikan ekonomisini sekteye uğratabilecek olayları önleyebilen veya hafifletebilen dayanıklı bir ulusal altyapı istiyoruz. Hiçbir düşman veya tehlike Amerika'yı riske atmamalı. Çıkarlarımızı korumak, savaşları caydırmak ve gerekirse savaşları mümkün olan en düşük kayıpla hızlı ve kesin bir şekilde kazanmak için dünyanın en güçlü, ölümcül ve teknolojik olarak gelişmiş ordusunu işe almak, eğitmek, donatmak ve sahaya sürmek istiyoruz. (Bunlar aslında her ülkenin güvenliği açısından talep edebileceği hususlar ve ABD bu hususları bir tehlike olarak tanımlamış oluyor).

Burada devamla nükleer caydırıcılık, ABD Altın Kubbe projesi ve yeni nesil savunma sistemleri ele dinamik ve gelişmiş bir ekonomi ile refahı artırma hedef olarak belirlenmiştir. Güçlü, üretken ve yenilikçi ekonomik düzen ve enerji sektörü, teknolojik gelişme de özellikle vurgulanıyor. Sıkı çalışma ve liyakatin ödüllendirilmesi de öne çıkarılan hususlar arasında.

Yumuşak gücü korumak için diğer ülkelerin dinlerine, kültürlerine ve yönetim sistemlerine saygı duyulacağı bunun özgüveni korumak suretiyle yerine getirileceği ifade ediliyor. Böylece uzun vadede manevi ve kültürel sağlığın yeniden canlandırılması söz konusu olacaktır. Sağlıklı çocuklar yetiştiren geleneksel ailelerin sayısı artırılmalıdır. (Demek ki burada bir eksiklik tespit edilmiş).

Kitlesel göçü önleyecek ve caydıracak mekanizmaların oluşturulması ve kendileri ile işbirliği yapan bir yarımküre (Seçeceği ve yanına alacağı ülkelerle işbirliği planı.

İhtiyaç duyulan kritik tedarik maddeleri konusunda destek sağlayan ancak düşman olmayan ve daha da önemlisi kritik varlıklara sahip olmayan bir yarımküre).

Bu aynı zamanda Monroe Doktrini'ne bir son nokta. (TRUMP SONUCU ve UYGULAMA). Bağımsızlık Bildirgesi'nde, Amerika'nın kurucuları diğer ulusların işlerine müdahale etmeme eğilimini açıkça ortaya koymuştur. (Burada Monroe politikalarının çok iyi incelenmesi ve Trump uygulamaları ile bağlantısının kurulması gerekiyor. Zaten Trump bunu baştan itibaren uyguluyor. Önümüzdeki dönemde Alaska, Kuzey Buz Denizi ve kendi kıtasına yoğunlaşarak buraları tekrar tamamen kendi kontrolüne alma uygulamalarına girişmeyi planlıyor).

Bu husus son bir yıldır açıkça kendisini belli ediyordu ve Jeopolitik Öngörü Enstitüsü olarak bu konuda makaleler hazırlayarak konuya dikkat çekmiştik.

"ABD güvenlik politikaları ve ekonomik açıdan, Latin Amerika dünyasında kendisine rakip bir gücün çıkmasını son 200 yıldır bir şekilde engellediği gibi, bundan sonraki dönemde de engellemek isteyecek gibi gözüküyor. Bu noktadan hareketle ABD Başkanı Trump'ın politikalarının da ilk bakışta benzer gibi gözükmese de James Monroe'nin 1823 Monroe Doktrini ile neredeyse tıpatıp benzediği söylenebilir.

Kanada, Meksika, Panama ve Grönland talepleri yanında, gerçekleşen Alaska Zirvesi de buna dair emareleri ortaya koymaktadır. Bu jeopolitik gerçek sanırız önümüzdeki dönemde gerçekleşen uygulamalarla daha bariz bir şekilde görülmeye başlanacaktır." (01. EYLÜL 2025, Jeopolitik Öngörü Enstitüsü, Jeopolitik Değerlendirme: Latin Amerika, https://geopoliticalforesight.com.tr/jeopolitik-degerlendirme-latin-amerika/.

Diğer önemli hususlar:

Belgede bundan sonra ABD'nin uygulama alanına koymayı tasarladığı planlamalar şu şekilde ortaya konuyor.

- Hint Pasifiği özgür tutarken, diğer önemli deniz yollarında güvenli zinciri açık tutmak,
- Orta Doğu'ya, petrol ve doğalgaz kaynaklarına ve bunların geçtiği dar geçitlere bir düşman gücün hâkim olmasını önlemek,

- Büyük maliyetlere sürükleyen "sonsuz savaşlardan" da kaçınmak (ABD zaten Afganistan sonrası doğrudan kendi askerlerini hayati olmadıkça savaşa sokmuyor ve vekaleten diğer ülke ve halkları kullanıyor),
- Özellikle, yapay zekâ, biyoteknoloji ve kuantum alanları hayati ulusal çıkarlardır ve buralara odaklanılacaktır,
- Önümüzdeki dönemde doların küresel rezerv birimi olması ve finans sistemleri üzerinde kontrol konusunda ısrarcı olunacaktır,
- ABD'yi gerileten rekabeti engelleyici uygulamalar ortadan kaldırılacaktır,
- Enerji üretimi üzerinde yoğunlaşılacaktır,
- Orta sınıf güçlendirilecektir,
- ABD'ye yatırım teşvik edilecektir,
- Askeri güç artırılarak ABD gücü ortaya çıkarılacaktır.
- Savaşların ABD kıyılarına ulaştığı bir dünya Amerikan çıkarlarına uymamaktadır. Önce Amerika denilecek, dış politikada "pragmatist" olmadan pragmatik, "realist" olmadan gerçekçi, "idealist" olmadan ilkeli, "şahin" olmadan güçlü ve "güvercin" olmadan ölçülü olunacaktır. Bölgesel çatışmaların, tüm kıtaları yerle bir edecek küresel savaşlara dönüşmeden önce durdurulması yönetimin önceliğidir.

Her şeye odaklanmak, hiçbir şeye odaklanamamaktır. Güç en iyi caydırıcılıktır. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri en güçlü ekonomiyi sürdürmeli, en gelişmiş teknolojileri geliştirmeli, toplumumuzun kültürel sağlığını güçlendirmeli ve dünyanın en yetenekli ordusunu sahaya sürmelidir.

Belgenin şu bölümünde geçen hususlar da iyi incelenmelidir: "Çıkarları bizimkiler kadar çok ve çeşitli olan bir ülke için müdahale etmeme ilkesine katı bir şekilde bağlı kalmak mümkün değildir. Ancak bu eğilim, haklı bir müdahalenin ne olduğu konusunda yüksek bir çıta belirlemelidir. • Esnek Gerçekçilik – ABD politikası, diğer uluslarla ilişkilerinde neyin mümkün ve arzu edilir olduğu konusunda gerçekçi olacaktır. Dünya uluslarıyla, geleneklerinden ve tarihlerinden büyük ölçüde farklı demokratik veya başka bir sosyal değişim dayatmadan, iyi ilişkiler ve barışçıl ticari ilişkiler kurmaya çalışırız."

Burada tamam saygı duyacağız ve müdahale etmeyeceğiz ama bu duruma göre değişir ve tamamen buna bağlı kalamayız ve gerekiyorsa çekinmeden müdahale ederiz anlamı çıkmaktadır.

Aynı şekilde iyi değerlendirilmesi gereken bir diğer cümle de: "Dünyanın temel siyasi birimi ulus-devlettir ve öyle kalacaktır. Tüm ulusların çıkarlarını ön plan tutması ve egemenliklerini koruma doğal ve adildir. Dünya, ulusların çıkarlarını yansıttığında en iyi şekilde işler." olup "Amerika Birleşik resimleri kendi çıkarlarını ön planda tutacaktır." denilerek her ne kadar öyle olsa da ile şartlı bir durum ortaya konulmaktadır.

Şu cümle de önemli: "Ulusların egemenlik haklarını savunuyor, en müdahaleci ulusötesi örgütlerin egemenliği baltalayan müdahalelerine karşı çıkıyor ve örgütleri Amerikan egemenliğini ilerletecek şekilde yeniden yapılandırıyoruz.

Bu, ulusötesi ve uluslararası örgütlerin egemenliğimizi aşındırmasını, yabancı güçlerin veya kuruluşların söylemlerimizi sansürleme veya vatandaşlarımızın ifade özgürlüğü haklarını kısıtlama girişimlerini, politikalarımızı yönlendirmeyi veya bizi yabancı çatışmalara dahil etmeyi amaçlayan lobicilik ve etki operasyonlarını ve ülkemizde yabancı çıkarlara sadık oy blokları oluşturmak için göçmenlik sistemimizin alaycı bir şekilde manipüle edilmesini önlemeyi içerir. Amerika Birleşik Devletleri, dünyada kendi rotasını çizecek ve dış müdahalelerden uzak bir şekilde kendi kaderini belirleyecektir.

ABD, hiçbir ulusun çıkarlarımızı tehdit edebilecek kadar baskın hale gelmesine izin veremez. Küresel ve bölgesel güç dengelerini korumak ve baskın rakiplerin ortaya çıkmasını önlemek için müttefiklerimiz ve ortaklarımızla birlikte çalışacağız. ABD, kendisi için talihsiz küresel egemenlik kavramını reddettiği gibi, başkalarının küresel ve hatta bazı durumlarda bölgesel egemenliğini de engellemeliyiz. Bunun için kan ve servet harcamayacak ve ortaklarla birlikte çalışacağız.

Artık çıkarlarımızı zedeleyen, bedavacılık, ticaret dengesizlikleri, yağmacı ekonomik uygulamalar ve ulusumuzun tarihi itibarına yönelik diğer dayatmalara müsamaha göstermeyeceğiz.

Özellikle müttefiklerimizin, ulusal Gayri Safi Yurtiçi Hasılalarının (GSYİH) çok daha fazlasını kendi savunmalarına harcamalarını, ABD'nin onlarca yıldır yaptığı çok daha büyük harcamalar sonucunda oluşan muazzam dengesizlikleri telafi etmeye başlamalarını bekliyoruz.

Her ilkemizde ve eylemimizde Amerika ve Amerikalılar her zaman önce gelmelidir. Amerikan refahı ve güvenliği, yeterliliğin geliştirilmesine ve teşvik edilmesine bağlıdır. Yeterlilik ve liyakat, en büyük medeniyet avantajlarımız arasındadır: En iyi Amerikalılar işe alınıp terfi ettirildikçe ve onurlandırıldıkça, inovasyon ve refah da gelir. Yeterlilik yok edilirse veya sistematik olarak engellenirse, altyapıdan ulusal güvenliğe, eğitim ve araştırmaya kadar, kanıksadığımız karmaşık sistemler işlevini yitirecektir. Liyakat bastırılırsa, Amerika'nın bilim, teknoloji, sanayi, savunma ve inovasyondaki tarihi avantajları buharlaşacaktır. Yeterlilik ve liyakatin yerine ayrıcalıklı grup statüsünü koymayı amaçlayan radikal ideolojilerin başarısı, Amerika'yı tanınmaz hale getirecek ve kendini savunamayacak hale getirecektir. Aynı zamanda, liyakatin, Amerikalı işçilerin değerini düşüren "küresel yetenek" bulma adına Amerika'nın işgücü piyasasını dünyaya açmak için bir gerekçe olarak kullanılmasına izin veremeyiz. Bu konu zaten bir ülke için hayati önemdedir. Yetenekliler çevresinde yeteneklileri toplarken, işe alınan her yeteneksiz kendisinden daha yetenekli birini asla çevresinde istemez. Bu zaten sistemin bir süre sonra çökmesi anlamına gelir.

Kitlesel Göç Çağı Bitti – Bir ülkenin sınırlarına kimi kabul ettiği, hangi sayılarda ve nereden kabul ettiği, kaçınılmaz olarak o ulusun geleceğini belirleyecektir. Kendini egemen olarak gören her ülkenin geleceğini belirleme hakkı ve görevi vardır. Tarih boyunca egemen uluslar, kontrolsüz göçü yasaklamış ve zorlu kriterleri karşılamak zorunda olan yabancılara nadiren vatandaşlık vermiştir. Batı'nın son on yıllardaki deneyimi, bu kalıcı bilgeliği doğrulamaktadır. Dünya genelindeki ülkelerde kitlesel göç, iç kaynakları zorlamış, şiddeti ve diğer suçları artırmış, sosyal uyumu zayıflatmış, işgücü piyasalarını bozmuş ve ulusal güvenliği baltalamıştır. Kitlesel göç çağı sona ermelidir. Sınır güvenliği, ulusal güvenliğin temel unsurudur. Ülkemizi sadece kontrolsüz göçten değil, aynı zamanda terörizm, uyuşturucu, casusluk ve insan ticareti gibi sınır ötesi tehditlerden de korumalıyız.

Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin departmanlarına ve kurumlarına korkutucu yetkiler verilmiştir. Bu yetkiler, ister "radikalizmden uzaklaşma", ister "demokrasimizi koruma" bahanesiyle, ister başka bir bahaneyle olsun, asla kötüye kullanılmamalıdır. Bu yetkiler nerede ve ne zaman kötüye kullanılırsa kullanılsın, kötüye kullananlar hesap vermelidir. Özellikle ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü ve ortak hükümetimizi seçme ve yönetme hakkı, asla ihlal edilmemesi gereken temel haklardır. Avrupa'da, Anglo-Amerikan dünyasında ve özellikle müttefiklerimiz arasında, demokratik dünyanın geri kalanında, seçkinlerin yönlendirdiği, anti-demokratik temel özgürlük kısıtlamalarına karşı çıkacağız. Devlet yetkililerinin kendilerine verilen sonsuz yetkileri kötüye kullanmasının önüne geçmek istiyor.

Başkan Trump, NATO ülkelerinin GSYİH'lerinin %5'ini savunmaya harcamayı taahhüt eden ve NATO müttefiklerimizin de onayladığı ve artık uyması gereken Lahey Taahhüdü ile yeni bir küresel standart belirledi. Başkan Trump'ın müttefiklerinden bölgelerinin birincil sorumluluğunu üstlenmelerini isteme yaklaşımını sürdüren Amerika Birleşik Devletleri, hükümetimizin düzenleyici ve destekleyici olarak yer aldığı bir yük paylaşım ağı oluşturacaktır. Bu yaklaşım, yüklerin paylaşılmasını ve tüm bu çabaların daha geniş bir meşruiyetten yararlanmasını sağlar.

Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm dünya düzenini desteklediği günler sona erdi. ABD artık bundan sonra çıkarı olmadan müdahil olmayacak deniliyor.

Amerika Birleşik Devletleri, ticari konularda daha olumlu muamele, teknoloji paylaşımı ve savunma tedariki yoluyla, mahallelerinde güvenlik konusunda daha fazla sorumluluk üstlenen ve ihracat kontrollerini bizimkilerle uyumlu hale getiren ülkelere yardım etmeye hazır olacaktır.

Başkanın yönlendirmesiyle, acil temel çıkarlarımızın dışında kalan bölgelerde ve ülkelerde bile barış anlaşmaları aramak, istikrarı artırmak, Amerika'nın küresel etkisini güçlendirmek, ülkeleri ve bölgeleri çıkarlarımız doğrultusunda yeniden hizalamak ve yeni pazarlar açmak için etkili bir yoldur. Yeni dostluklar—zaman ve dikkatin nispeten küçük maliyetlerinden çok daha fazla olabilir.

Başkanın isteğiyle bazı durumlarda küçük dostlukların büyük fayda sağlayacağı vurgulanıyor.

Alexander Hamilton'ın cumhuriyetimizin ilk günlerinde savunduğu gibi, Amerika Birleşik Devletleri, ulusal savunma veya ekonomi için gerekli olan temel bileşenler—hammaddelerden parçalara ve nihai ürünlere kadar—hiçbir zaman dış bir güce bağımlı olmamalıdır. Kendimizi savunmak ve yaşam tarzımızı korumak için ihtiyaç duyduğumuz mallara bağımsız ve güvenilir erişimimizi yeniden sağlamalıyız.

Kritik Maddeler Yönünden Dışa Bağımlı Olmamak Gerektiği Ortaya Konuluyor

İstihbarat Topluluğu Amerikan güvenliğine ve refahına yönelik güvenlik açıklarını ve tehditleri anlamamızı ve azaltmamızı sağlamak için dünya çapındaki kilit tedarik zincirlerini ve teknolojik gelişmeleri izleyecektir.

Güçlü ve yetenekli bir ordu, güçlü ve yetenekli bir savunma sanayi üssü olmadan var olamaz. Amerika, düşük maliyetle güçlü savunmalar geliştirmek, en yetenekli ve modern sistemleri ve mühimmatı büyük ölçekte üretmek ve savunma sanayi tedarik zincirlerimizi yeniden ülke içine taşımak için ulusal bir seferberliğe ihtiyaç duymaktadır. Özellikle, savaşçılarımıza, çoğu düşmanı alt edebilecek düşük maliyetli silahlardan, gelişmiş bir düşmanla çatışma için gerekli olan en yetenekli üst düzey sistemlere kadar uzanan tam bir yelpazede yetenek sağlamalıyız. Ayrıca, kolektif savunmayı güçlendirmek için tüm müttefiklerimizin ve ortaklarımızın sanayi temellerinin yeniden canlandırılmasını teşvik edeceğiz.

Amerikan enerji hakimiyetini (petrol, gaz, kömür ve nükleer enerjide) yeniden tesis etmek ve gerekli temel enerji bileşenlerini tekrar ülkeye getirmek en önemli stratejik önceliktir. Ucuz ve bol enerji, Amerika Birleşik Devletleri'nde iyi ücretli işler yaratacak, Amerikalı tüketiciler ve işletmeler için maliyetleri düşürecek, yeniden sanayileşmeyi destekleyecek ve yapay zekâ gibi en ileri teknolojilerdeki avantajımızı korumamıza yardımcı olacaktır.

Avrupa'ya büyük zarar veren, Amerika Birleşik Devletleri'ni tehdit eden ve düşmanlarımızı destekleyen felaket niteliğindeki "iklim değişikliği" ve "Net Sıfır" ideolojilerini reddediyoruz. Bu konuda Trump ısrarcı gözüküyor.

Bu tür belgelerin, herhangi bir ihmalin kör nokta veya küçümseme anlamına geldiği varsayımıyla dünyanın her yerinden ve her konudan bahsetmesi gelenek haline gelmiştir.

Sonuç olarak, bu tür belgeler şişkin ve odaklanmamış hale gelir; bu da bir stratejinin olması gerekenin tam tersidir. Dünyanın her yerinden de bahsetmeye gerek yok deniliyor.

Odaklanmak ve önceliklendirmek, seçim yapmaktır; her şeyin herkes için eşit derecede önemli olmadığını kabul etmektir.

Ulusal güvenlik politikasının amacı temel ulusal çıkarların korunmasıdır; bazı öncelikler bölgesel sınırları aşar. Örneğin, daha az önemli bir alanda terörist faaliyetler acil dikkatimizi gerektirebilir. Ancak bu gereklilikten yola çıkarak sürekli olarak çevreye odaklanmak bir hatadır.

Yıllarca süren ihmalin ardından, Amerika Birleşik Devletleri, Batı Yarımküredeki Amerikan üstünlüğünü yeniden tesis etmek ve anavatanımızı ve bölgedeki kilit coğrafyalara erişimimizi korumak için Monroe Doktrinini yeniden ileri sürecek ve uygulayacaktır.

Daha önce de vurguladığımız gibi bundan sonraki dönemde bunu daha çok göreceğiz

Yarımküre dışı rakiplerin, kuvvetlerini veya diğer tehdit edici yeteneklerini konuşlandırma veya stratejik olarak hayati öneme sahip varlıkları ele geçirme veya kontrol etme yeteneğini engelleyeceğiz. Monroe Doktrinine bu "Trump Eki", Amerikan güvenlik çıkarlarıyla tutarlı, sağduyulu ve güçlü bir Amerikan gücü ve önceliklerinin yeniden tesis edilmesidir.

Batı Yarımküreye yönelik hedeflerimiz "İşbirliği Kurma ve Genişleme" olarak özetlenebilir. Göçü kontrol altına almak, uyuşturucu akışını durdurmak ve karada ve denizde istikrar ve güvenliği güçlendirmek için Yarımküredeki yerleşik dostlarımızı işbirliğine dahil edeceğiz.

Yeni ortaklar yetiştirerek ve güçlendirerek genişleyeceğiz ve kendi ulusumuzun Yarımkürenin tercih edilen ekonomik ve güvenlik ortağı olarak cazibesini artıracağız.

Bölgenin hükümetlerini, siyasi partilerini ve genel olarak ilkelerimiz ve stratejimizle uyumlu hareketleri ödüllendirecek ve teşvik edeceğiz.

Ancak farklı görüşlere sahip, ancak yine de ortak çıkarlarımız olan ve bizimle çalışmak isteyen hükümetleri göz ardı etmemeliyiz.

Amerika Birleşik Devletleri, Batı Yarımküredeki askeri varlığını yeniden gözden geçirmelidir.

Bu dört açık şeyi ifade eder: Küresel askeri varlığımızın, özellikle bu stratejide belirlenen görevler olmak üzere, Yarımküremizdeki acil tehditleri ele almak ve son on yıllarda veya yıllarda Amerikan ulusal güvenliğine göre önemi azalan bölgelerden uzaklaşmak üzere yeniden düzenlenmesi; deniz yollarını ve sınırları kontrol edilmesi.

Batı Yarımkürenin Amerikan ticareti ve yatırımı için giderek daha cazip bir pazar haline gelmesi sağlanacaktır. Amaç, ortak ülkelerimizin iç ekonomilerini geliştirmelerini sağlarken, ekonomik olarak daha güçlü ve daha gelişmiş bir Batı Yarımkürenin Amerikan ticareti ve yatırımı için giderek daha cazip bir pazar haline gelmesidir. Bu Yarımküredeki kritik tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi, bağımlılıkları azaltacak ve Amerikan ekonomik direncini artıracaktır. Amerika ve ortaklarımız arasında oluşturulan bağlantılar, her iki tarafa da fayda sağlayacak ve Yarımküre dışı rakiplerin bölgedeki etkilerini artırmalarını zorlaştıracaktır. Ticari diplomasiye öncelik verirken bile, silah satışlarından istihbarat paylaşımına ve ortak tatbikatlara kadar güvenlik ortaklıklarımızı güçlendirmek için çalışacağız.

Amerika'nın şu anda güçlü ilişkiler içinde olduğu ülkelerle ortaklıklarımızı derinleştirirken, bölgedeki ağımızı genişletmeye de çalışmalıyız. Diğer ülkelerin bizi ilk tercih ettikleri ortak olarak görmelerini istiyoruz ve (çeşitli yollarla) başkalarıyla iş birliği yapmalarını engelleyeceğiz. (Diğer ülkeleri engelleme ve kendilerini önceliğe aldırma).

Batı Yarımküre, Amerika'nın bölgesel müttefiklerle ortaklık kurarak geliştirmesi gereken birçok stratejik kaynağa ev sahipliği yapıyor; bu sayede hem komşu ülkeler hem de kendi ülkemiz daha müreffeh hale gelecektir. (Amerika kıtasının kaynaklarını kullanma planı).

Ulusal Güvenlik Konseyi, istihbarat topluluğumuzun analitik kolu tarafından desteklenen kurumlara, Batı Yarımküredeki stratejik noktaları ve kaynakları belirlemek ve bunların korunması ve bölgesel ortaklarla ortak geliştirilmesi amacıyla görevlendirmek üzere derhal güçlü bir kurumlar arası süreç başlatacaktır. (Stratejik alanları ve kaynakları korumaya alma).

Yarımküre dışı rakipler, hem şu anda ekonomik olarak dezavantajlı duruma düşmemize hem de gelecekte stratejik olarak zarar verebilecek şekillerde Yarımküremize büyük ölçüde nüfuz ettiler. Bu saldırılara ciddi bir karşı koyma olmadan izin vermek, son on yılların bir diğer büyük Amerikan stratejik hatasıdır. (Amerika kıtasına gelmiş büyük ülkeleri uzaklaştırma).

Amerika Birleşik Devletleri, güvenliğimiz ve refahımız için Batı Yarımkürede en önde gelen ülke olmalıdır; bu, bölgede ihtiyaç duyduğumuz yer ve zamanda kendimizi güvenle ortaya koymamızı sağlayan bir koşuldur. İttifaklarımızın şartları ve her türlü yardımı sağlama şartlarımız, askeri tesislerin, limanların ve kilit altyapının kontrolünden, geniş anlamda stratejik varlıkların satın alınmasına kadar düşmanca dış etkilerin azaltılmasına bağlı olmalıdır. (Kritik altyapı ve limanları korumaya alma).

Bazı Latin Amerika hükümetleri ile bazı yabancı aktörler arasındaki siyasi ittifaklar göz önüne alındığında, bazı yabancı etkilerin geri çevrilmesi zor olacaktır. Bununla birlikte, birçok hükümet ideolojik olarak yabancı güçlerle aynı çizgide değildir, ancak düşük maliyetler de dahil olmak üzere diğer nedenlerle onlarla iş yapmaya daha çok ilgi duymaktadır. (Amerika kıtasındaki devletlerle siyasi ittifak kurma gayretleri).

Amerika Birleşik Devletleri, Batı Yarımküredeki dış etkiyi geri püskürtmede başarı elde etti; bunu da casusluk, siber güvenlik, borç tuzakları ve diğer yollarla ne kadar çok gizli maliyetin sözde "düşük maliyetli" dış yardıma gömülü olduğunu somut bir şekilde göstererek başardı. Bu çabaları hızlandırmalıyız, buna ABD'nin finans ve teknoloji alanındaki gücünü kullanarak ülkeleri bu tür yardımları reddetmeye ikna etmek de dahildir. (Özellikle Çin kastediliyor gibi).

Bölgede çalışan veya bölgeyle ilgili görev yapan her ABD yetkilisi, zararlı dış etkilerin tam tablosuna hâkim olmalı ve aynı zamanda ortak ülkeleri yarımküremizi korumak için baskı uygulamalı ve teşvikler sunmalıdır. (Bölgede çalışacak ABD personeline görevler veriliyor).

Yarımküremizi başarıyla korumak, ABD Hükümeti ve Amerikan özel sektörü arasında daha yakın bir iş birliğini de gerektirir.

Tüm elçiliklerimiz, ülkelerindeki önemli iş fırsatlarının, özellikle de büyük hükümet sözleşmelerinin farkında olmalıdır. (Büyükelçiliklere görevler veriliyor).

ABD Hükümeti, bölgedeki Amerikan şirketleri için stratejik satın alma ve yatırım fırsatlarını belirleyecek ve bu fırsatları, Dışişleri, Savaş ve Enerji Bakanlıkları; Küçük İşletmeler İdaresi, Uluslararası Kalkınma Finans Kurumu; İhracat-İthalat Bankası ve Milenyum Meydan Okuma Kurumu dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere her ABD Hükümeti finansman programı tarafından değerlendirilmek üzere sunacaktır. (ABD yatırım ve ticareti için uygun koşulların oluşturulması).

Ayrıca, ölçeklenebilir ve dayanıklı enerji altyapısı oluşturmak, kritik mineral erişimine yatırım yapmak ve Amerikan kaynaklarından tam olarak yararlanan mevcut ve gelecekteki siber iletişim ağlarını güçlendirmek için bölgesel hükümetler ve işletmelerle ortaklık kurmalıyız. (Altyapı ve kritik ağların oluşturulması).

Bu ülkelerle etkileşimde bulunan her ABD Hükümeti yetkilisi, işlerinin bir parçasının Amerikan şirketlerinin rekabet etmesine ve başarılı olmasına yardımcı olmak olduğunu anlamalıdır. (Rekabet şartlarında avantaj sağlamak için görevler verme).

Yukarıda bahsedilen ABD Hükümeti kuruluşları, yurtdışından ABD malları satın alma maliyetlerinin bir kısmını finanse etmek için kullanılmalıdır. (Ticareti artırmak için teşvik ve destekleme).

Amerika Birleşik Devletleri ayrıca, ABD işletmelerini dezavantajlı duruma düşüren hedefli vergilendirme, adil olmayan düzenlemeler ve kamulaştırma gibi önlemlere direnmeli ve bunları tersine çevirmelidir. Aynı zamanda, bölgede altyapı inşa eden yabancı şirketleri uzaklaştırmak için her türlü çabayı göstermeliyiz.(ABD şirketlerinin dezevantajlı duruma düşmesini önlemek için çalışmalar).

Pazarlarımızı Çin'e açarak, Amerikan işletmelerini Çin'e yatırım yapmaya teşvik ederek ve dış kaynak kullanarak Üretimi Çin'e kaydırarak, Çin'in sözde "kurallara dayalı uluslararası düzene" girişini kolaylaştırabilirdik. Bu gerçekleşmedi. Çin zenginleşti ve güçlendi ve zenginliğini ve gücünü önemli ölçüde kendi avantajına kullandı. Amerikan elitleri—her iki siyasi partinin dört ardışık yönetimi boyunca—Çin'in stratejisinin ya gönüllü destekleyicileriydiler ya da inkâr halindeydiler.

Hint-Pasifik, satın alma gücü paritesine (PPP) göre dünyanın GSYİH'sının neredeyse yarısının ve nominal GSYİH'ya göre üçte birinin kaynağıdır. Bu payın 21. yüzyıl boyunca artacağı kesindir.

Bu da Hint-Pasifik'in şimdiden ve gelecek yüzyılın kilit ekonomik ve jeopolitik savaş alanları arasında olmaya devam edeceği anlamına gelir. Ülkemizde başarılı olmak için orada başarılı bir şekilde rekabet etmeliyiz—ve ediyoruz. (Çin'in başarısını vurgulama ve önleme çabaları).

Başkan Trump, Hint-Pasifik'te uzun vadede güvenlik ve refahın temel taşı olacak ittifaklar kuruyor ve ortaklıkları güçlendiriyor. (Biden dönemi Hint Pasifik Strateji Belgesinin devam ettirilmesi).

Çin ekonomisinin 1979'da dünyaya yeniden açılmasından bu yana, iki ülke arasındaki ticari ilişkiler temelde dengesiz olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Olgun, zengin bir ekonomi ile dünyanın en yoksul ülkelerinden biri arasındaki ilişki olarak başlayan şey, yakın rakipler arasındaki bir ilişkiye dönüşmüştür; ancak çok yakın zamana kadar Amerika'nın duruşu bu geçmiş varsayımlara dayanıyordu.

Çin, 2017'de başlayan ABD gümrük tarifesi politikasındaki değişime kısmen, özellikle dünyanın düşük ve orta gelirli (yani kişi başına GSYİH 13.800 dolar veya daha az) ülkelerinde tedarik zincirleri üzerindeki hakimiyetini güçlendirerek uyum sağladı; bu ülkeler önümüzdeki on yılların en büyük ekonomik savaş alanları arasında yer alıyor. Çin'in düşük gelirli ülkelere ihracatı 2020 ile 2024 yılları arasında iki katına çıktı. Amerika Birleşik Devletleri, Çin mallarını dolaylı olarak aracılar ve Meksika da dahil olmak üzere bir düzine ülkedeki Çin yapımı fabrikalar aracılığıyla ithal ediyor. Çin'in düşük gelirli ülkelere ihracatı bugün neredeyse dört milyar dolar.

Çin, ABD'ye ihracatını kat kat artırıyor. Başkan Trump 2017'de göreve ilk geldiğinde, Çin'in ABD'ye ihracatı GSYİH'sının yüzde 4'ü seviyesindeydi, ancak o zamandan beri GSYİH'sının yüzde 2'sinin biraz üzerine düştü. Bununla birlikte, Çin diğer vekil ülkeler aracılığıyla ABD'ye ihracat yapmaya devam ediyor. İleride, Amerikan ekonomik bağımsızlığını yeniden tesis etmek için karşılıklılık ve adaleti önceliklendirerek Amerika'nın Çin ile ekonomik ilişkisini yeniden dengeleyeceğiz.

Çin ile ticaret dengeli olmalı ve hassas olmayan faktörlere odaklanmalıdır.

Eğer Amerika büyüme yolunda kalırsa ve Pekin ile gerçekten karşılıklı olarak avantajlı bir ekonomik ilişkiyi sürdürürken bunu devam ettirebilirse, 2025'teki mevcut 30 trilyon dolarlık ekonomimizden 2030'larda 40 trilyon dolara doğru ilerliyor olmalıyız; bu da ülkemizi dünyanın önde gelen ekonomisi statüsünü korumak için imrenilecek bir konuma getirecektir. Nihai hedefimiz, uzun vadeli ekonomik canlılığın temelini atmaktır. (ABD ekonomisinin 2030 sonrası Çin gerisine düşmesini önleme girişimleri).

Daha da önemlisi, bu durum, Hint-Pasifik'te savaşı önlemek için güçlü ve sürekli bir caydırıcılık odağıyla desteklenmelidir. Bu birleşik yaklaşım, güçlü Amerikan caydırıcılığı daha disiplinli ekonomik eylem için alan açarken, daha disiplinli ekonomik eylem de uzun vadede caydırıcılığı sürdürmek için daha fazla Amerikan kaynağına yol açtığı için olumlu bir döngü haline gelebilir.

Bunu başarmak için birkaç şey şarttır. Birincisi, Amerika Birleşik Devletleri ekonomimizi ve halkımızı her türlü ülkeden veya kaynaktan gelebilecek zararlardan korumalı ve savunmalıdır. Bu, (diğer şeylerin yanı sıra) şunların sona erdirilmesi anlamına gelir:

- Yırtıcı, devlet yönlendirmeli sübvansiyonlar ve endüstriyel stratejiler; Adil olmayan ticaret uygulamaları, İş kaybı ve sanayisizleşme, Büyük ölçekli fikri mülkiyet hırsızlığı ve endüstriyel casusluk; ABD'nin kritik kaynaklara erişimini riske atan tedarik zincirlerimize yönelik tehditler, mineraller ve nadir toprak elementleri dahil; Amerika'nın opioid salgınını körükleyen fentanil öncüllerinin ihracatı ve Propaganda, etki operasyonları ve diğer kültürel yıkıcılık biçimleri.

İkincisi, Amerika Birleşik Devletleri, birlikte kendi 30 trilyon dolarlık ekonomik gücümüze 35 trilyon dolar daha ekleyen antlaşma müttefiklerimiz ve ortaklarımızla çalışmalıdır.

(ABD, diğer bölgelerde olduğu gibi Hint Pasifik bölgesinde de doğrudan mücadele yerine müttefik ve ortak bulma ve vekalet yoluyla mücadele düşüncesinde).

(Dünya ekonomisinin yarısından fazlasını oluşturan) ulusal ekonomimiz yırtıcı ekonomik uygulamalara karşı koymak ve birleşik ekonomik gücümüzü kullanarak dünya ekonomisindeki öncü konumumuzu korumaya ve müttefik ekonomilerin herhangi bir rakip güce bağımlı hale gelmemesini sağlamaya yardımcı olmak için Yeni Delhi'yi Hint-Pasifik güvenliğine katkıda bulunmaya teşvik etmek için Hindistan ile ticari (ve diğer) ilişkilerimizi geliştirmeye devam etmeliyiz; buna Avustralya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri ile devam eden dörtlü işbirliği ("Dörtlü") de dahildir. Dahası, müttefiklerimizin ve ortaklarımızın eylemlerini, herhangi bir rakip ülke tarafından tek başına egemenliğin önlenmesindeki ortak çıkarımızla uyumlu hale getirmek için de çalışacağız. (Bu bölgede Hindistan'ı kullanmak istiyor).

Amerika Birleşik Devletleri aynı zamanda, ABD'nin avantajlarının en güçlü olduğu alanlara vurgu yaparak, en ileri askeri ve çift kullanımlı teknolojideki avantajımızı korumak ve geliştirmek için araştırmaya yatırım yapmalıdır. Bunlar arasında denizaltı, uzay ve nükleer teknolojilerin yanı sıra, yapay zekâ, kuantum hesaplama ve otonom sistemler gibi askeri gücün geleceğini belirleyecek diğer alanlar ve bu alanları beslemek için gerekli enerji de yer alıyor.

Ayrıca, ABD Hükümeti'nin Amerikan özel sektörüyle olan kritik ilişkileri, ABD ağlarına yönelik kalıcı tehditlerin gözetimini sürdürmeye yardımcı olur; bu tehditler arasında kritik altyapı da yer almaktadır. Bu da ABD Hükümeti'nin gerçek zamanlı keşif, atıf ve müdahale (yani ağ savunması ve saldırgan siber operasyonlar) yapabilme yeteneğini sağlarken, ABD ekonomisinin rekabet gücünü korur ve Amerikan teknoloji sektörünün dayanıklılığını güçlendirir.

Bu yeteneklerin geliştirilmesi, rekabet gücümüzü daha da artırmak, yeniliği teşvik etmek ve Amerika'nın doğal kaynaklarına erişimi artırmak için önemli ölçüde serbestleştirme gerektirecektir. Bunu yaparken, ABD ve bölgedeki müttefiklerimiz için elverişli bir askeri dengeyi yeniden sağlamayı hedeflemeliyiz.

Ekonomik üstünlüğü korumanın ve ittifak sistemimizi ekonomik bir gruba dönüştürmenin yanı sıra, ABD çoğunluğunun bulunduğu ülkelerde güçlü diplomatik ve özel sektör öncülüğünde ekonomik etkileşim yürütmelidir.

Küresel ekonomik büyümenin önümüzdeki on yıllarda gerçekleşmesi muhtemeldir. Önce Amerika diplomasisi, küresel ticaret ilişkilerini yeniden dengelemeyi amaçlamaktadır.

Müttefiklerimize Amerika'nın cari açığının sürdürülemez olduğunu açıkça belirttik.

Avrupa, Japonya, Kore, Avustralya, Kanada, Meksika ve diğer önde gelen ülkeleri, Çin ekonomisini hane halkı tüketimine doğru yeniden dengelemeye yardımcı olacak ticaret politikaları benimsemeye teşvik etmeliyiz, çünkü Güneydoğu Asya, Latin Amerika ve Orta Doğu, Çin'in muazzam aşırı kapasitesini tek başına absorbe edemez.

Avrupa ve Asya'nın ihracatçı ülkeleri, ihracatları için sınırlı ancak büyüyen bir pazar olarak orta gelirli ülkelere de bakabilirler.

Çin'in devlet liderliğindeki ve devlet destekli şirketleri fiziksel ve dijital altyapı inşa etmede mükemmeldir ve Çin, ticaret fazlasının yaklaşık 1,3 trilyon dolarını ticaret ortaklarına kredi olarak geri dönüştürmüştür.

Amerika ve müttefikleri henüz "Küresel Güney" olarak adlandırılan bölge için ortak bir plan formüle etmediler, hele ki uygulamaya koymadılar, ancak birlikte muazzam kaynaklara sahipler. Avrupa, Japonya, Güney Kore ve diğerleri 7 trilyon dolarlık net yabancı varlığa sahip. Çok taraflı kalkınma bankaları da dahil olmak üzere uluslararası finans kuruluşlarının toplam varlıkları 1,5 trilyon doları buluyor. (Avustralya, Japonya ve Çin bölgede kullanmak istediği diğer ülkeler).

Görev kapsamının genişlemesi bu kurumların bazılarının etkinliğini zayıflatmış olsa da bu yönetim, liderlik konumunu kullanarak Amerikan çıkarlarına hizmet etmelerini sağlayacak reformları uygulamaya kararlıdır. Amerika'yı dünyanın geri kalanından ayıran özellikler; açıklığımız, şeffaflığımız, güvenilirliğimiz, özgürlük ve yeniliğe olan bağlılığımız ve serbest piyasa kapitalizmimiz, bizi küresel ölçekte ilk tercih edilen ortak yapmaya devam edecektir.

Amerika, dünyanın ihtiyaç duyduğu kilit teknolojilerde hala baskın konumdadır.

Ortaklarımıza, örneğin yüksek teknoloji iş birliği, savunma alımları ve sermaye piyasalarımıza erişim gibi, kararları lehimize çevirecek bir dizi teşvik sunmalıyız.

Başkan Trump'ın Mayıs 2025'te Basra Körfezi ülkelerine yaptığı devlet ziyaretleri, Amerikan teknolojisinin gücünü ve çekiciliğini gösterdi. Orada Başkan, Körfez ülkelerinin Amerika'nın üstün yapay zekâ teknolojisine desteğini kazanarak ortaklıklarımızı derinleştirdi. Amerika Birleşik Devletleri de benzer şekilde Avrupa ve Asya'daki müttefiklerini ve ortaklarını, özellikle Hindistan'ı, Batı Yarımküre'deki ortak konumlarımızı güçlendirmek ve geliştirmek için seferber etmeli ve kritik mineraller konusunda da Afrika'da iş birliği yapmalıdır.(Hindistan'a Afrika'da ortaklık yapalım diyor.)

Finans ve teknolojideki karşılaştırmalı avantajlarımızı kullanarak iş birliği yaptığımız ülkelerle ihracat pazarları oluşturmak için koalisyonlar kurmalıyız. Amerika'nın ekonomik ortakları artık aşırı kapasite ve yapısal dengesizlikler yoluyla Amerika Birleşik Devletleri'nden gelir elde etmeyi beklememeli, bunun yerine stratejik uyumla bağlantılı yönetilen iş birliği ve uzun vadeli ABD yatırımı alarak büyümeyi hedeflemelidir.

Dünyanın en derin ve en verimli sermaye piyasalarıyla Amerika, düşük gelirli ülkelerin kendi sermaye piyasalarını geliştirmelerine ve para birimlerini dolara daha yakından bağlamalarına yardımcı olabilir ve böylece doların dünyanın rezerv para birimi olarak geleceğini güvence altına alabilir.

En büyük avantajlarımız hükümet sistemimiz ve dinamik serbest piyasa ekonomimizdir. Ancak sistemimizin avantajlarının varsayılan olarak geçerli olacağını varsayamayız. Bu nedenle, ulusal güvenlik stratejisi şarttır.

Askeri Tehditleri Caydırma

Uzun vadede, Amerikan ekonomik ve teknolojik üstünlüğünü korumak büyük ölçekli bir askeri çatışmayı caydırmanın ve önlemenin en kesin yoludur.

Olumlu bir konvansiyonel askeri denge, stratejik rekabetin temel bir bileşeni olmaya devam etmektedir. Tayvan'a haklı olarak büyük bir ilgi gösterilmektedir; bunun nedeni kısmen Tayvan'ın yarı iletken üretimindeki hakimiyetidir, ancak çoğunlukla Tayvan'ın İkinci Ada Zinciri'ne doğrudan erişim sağlaması ve Kuzeydoğu ve Güneydoğu Asya'yı iki ayrı bölgeye ayırmasıdır.

Küresel deniz taşımacılığının üçte birinin her yıl Güney Çin Denizi'nden geçtiği göz önüne alındığında, bunun ABD ekonomisi için büyük sonuçları vardır. Bu nedenle, Tayvan üzerindeki bir çatışmayı caydırmak, ideal olarak askeri üstünlüğü koruyarak, öncelikli bir konudur. Ayrıca, uzun süredir devam eden beyan politikamızı sürdüreceğiz; bu da Amerika Birleşik Devletleri'nin Tayvan Boğazı'ndaki statükoda herhangi bir tek taraflı değişikliği desteklemediği anlamına gelir.

Birinci Ada Zinciri'nin herhangi bir yerinde saldırganlığı engelleyebilecek bir ordu kuracağız. Ancak Amerikan ordusu bunu tek başına yapamaz ve yapmak zorunda da kalmamalıdır. (Bu dönemde Çin'i ortaklarıyla ve vekalet güçlerle kuşatmaya devam edecek gibi gözüküyor).

Müttefiklerimiz devreye girmeli ve daha da önemlisi, kolektif savunma için çok daha fazla harcama yapmalı ve bunu gerçekleştirmelidir. (Bu bölgede kullanacağı güçler askeri harcamalarını artırarak bunu ABD koordinatörlüğünde gerçekleştirecek gibi gözüküyor).

Amerika'nın diplomatik çabaları, Birinci Ada Zinciri'ndeki müttefiklerimizi ve ortaklarımızı, ABD ordusunun limanlarına ve diğer tesislerine daha fazla erişim sağlamasına izin vermeleri, kendi savunmalarına daha fazla harcama yapmaları ve en önemlisi saldırganlığı caydırmayı amaçlayan yeteneklere yatırım yapmaları için baskı yapmaya odaklanmalıdır.

Bu, Birinci Ada Zinciri boyunca deniz güvenliği sorunlarını birbirine bağlayacak ve ABD ve müttefiklerinin Tayvan'ı ele geçirme veya bize o kadar elverişsiz bir güç dengesi kurma girişimini engelleme kapasitesini güçlendirecektir.

İlgili bir güvenlik sorunu da herhangi bir rakibin Güney Çin Denizi'ni kontrol etme potansiyelidir.

Bu durum, potansiyel olarak düşman bir gücün dünyanın en hayati ticaret yollarından birine geçiş ücreti sistemi dayatmasına veya daha da kötüsü, istediği zaman kapatıp yeniden açmasına olanak tanıyabilir. Bu iki sonuçtan herhangi biri ABD ekonomisine ve daha geniş ABD çıkarlarına zarar verecektir. Bu yolları "geçiş ücreti" olmadan açık tutmak ve kapatmamak için gerekli caydırıcılık ile birlikte güçlü önlemler geliştirilmelidir.

Bir ülke tarafından keyfi olarak kapatılma riskiyle karşı karşıyayız.

Bu, sadece askeri -özellikle deniz- yeteneklerimize daha fazla yatırım yapılmasını değil, aynı zamanda bu sorun çözülmezse Hindistan'dan Japonya'ya ve ötesine kadar zarar görecek her ülkeyle güçlü bir iş birliğini de gerektirecektir.

Başkan Trump'ın Japonya ve Güney Kore'den artan yük paylaşımı konusundaki ısrarı göz önüne alındığında, bu ülkeleri, düşmanları caydırmak ve Birinci Ada Zincirini korumak için gerekli olan yeteneklere -yeni yetenekler de dahil olmak üzere- odaklanarak savunma harcamalarını artırmaya teşvik etmeliyiz. Ayrıca, Tayvan ve Avustralya ile ilişkilerimizde savunma harcamalarının artırılması konusundaki kararlı söylemimizi sürdürürken, Batı Pasifik'teki askeri varlığımızı da güçlendireceğiz.

Çatışmayı önlemek, Hint-Pasifik'te uyanık bir duruş, yenilenmiş bir savunma sanayi üssü, kendimizden ve müttefiklerimizden ve ortaklarımızdan daha büyük askeri yatırım ve uzun vadede ekonomik ve teknolojik rekabeti kazanmayı gerektirir.

Amerikalı yetkililer, Avrupa sorunlarını yetersiz askeri harcamalar ve ekonomik durgunluk açısından düşünmeye alışmış durumda. Bunda bir doğruluk payı var, ancak Avrupa'nın gerçek sorunları daha da derin. (Trump bunu sık sık gündeme getirmeye başladı. Avrupa'nın artık bu dönemde yapacağı bir şey kalmadı. Trump ne derse onu yapacak).

Kıta Avrupası, küresel GSYİH'deki payını kaybediyor—1990'da yüzde 25'ten bugün yüzde 14'e düştü—bunun nedeni kısmen yaratıcılığı ve çalışkanlığı baltalayan ulusal ve uluslararası düzenlemelerdir.

Ancak bu ekonomik gerileme, uygarlığın yok oluşunun gerçek ve daha çarpıcı olasılığıyla gölgede kalıyor. Avrupa'nın karşı karşıya olduğu daha büyük sorunlar arasında, siyasi özgürlüğü ve egemenliği baltalayan Avrupa Birliği ve diğer uluslararası kuruluşların faaliyetleri, kıtayı dönüştüren ve çatışma yaratan göç politikaları, ifade özgürlüğünün sansürlenmesi ve siyasi muhalefetin bastırılması, düşen doğum oranları ve ulusal kimliklerin ve özgüvenin kaybı yer alıyor.

Mevcut eğilimler devam ederse, kıta 20 yıl veya daha kısa sürede tanınmaz hale gelecek.(Avrupa ile ilgili çok karamsar düşünceler).

Bu nedenle, bazı Avrupa ülkelerinin güvenilir müttefik olarak kalabilmek için yeterince güçlü ekonomilere ve ordulara sahip olup olmayacağı hiç de açık değil.

Bu ülkelerin çoğu şu anda mevcut yollarında ilerlemeye devam ediyor. Avrupa'nın Avrupa olarak kalmasını, medeniyet özgüvenini yeniden kazanmasını ve düzenleyici baskıya odaklanma başarısızlığından vazgeçmesini istiyoruz. Bu özgüven eksikliği, Avrupa'nın Rusya ile ilişkilerinde en belirgin şekilde görülmektedir.

Avrupa müttefikleri, nükleer silahlar hariç neredeyse her ölçüye göre Rusya'ya karşı önemli bir sert güç üstünlüğüne sahiptir.

Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı sonucunda, Avrupa'nın Rusya ile ilişkileri artık derinden zayıflamış durumda ve birçok Avrupalı Rusya'yı varoluşsal bir tehdit olarak görüyor. Rusya ile Avrupa ilişkilerini yönetmek, hem Avrasya kara kütlesi genelinde stratejik istikrar koşullarını yeniden tesis etmek hem de Rusya ile Avrupa devletleri arasındaki çatışma riskini azaltmak için önemli bir ABD diplomatik müdahalesi gerektirecektir.

Avrupa ekonomilerini istikrara kavuşturmak, savaşın istenmeyen bir şekilde tırmanmasını veya genişlemesini önlemek ve Rusya ile stratejik istikrarı yeniden tesis etmek için Ukrayna'daki düşmanlıkların hızla sona erdirilmesi konusunda müzakere etmek, ABD'nin temel çıkarlarından biridir.

Ayrıca, Ukrayna'nın savaş sonrası yeniden yapılanmasını sağlayarak, yaşayabilir bir devlet olarak varlığını sürdürmesini mümkün kılmak için de önemlidir.

Ukrayna Savaşı, Avrupa'nın, özellikle de Almanya'nın, dış bağımlılıklarını artırma gibi ters bir etkiye sahip oldu. Bugün, Alman kimya şirketleri, ülke içinde temin edemedikleri Rus gazını kullanarak Çin'de dünyanın en büyük işleme tesislerinden bazılarını inşa ediyor.

Trump Yönetimi, istikrarsız azınlık hükümetlerinde yer alan ve muhalefeti bastırmak için demokrasinin temel ilkelerini çiğneyen birçok Avrupalı yetkiliyle karşı karşıya kalıyor.

Avrupa'da büyük bir çoğunluk barış istiyor, ancak bu istek, büyük ölçüde bu hükümetlerin demokratik süreçleri baltalaması nedeniyle politikaya dönüşmüyor.

Bu, ABD için stratejik olarak önemlidir, çünkü Avrupa devletleri siyasi krizde sıkışıp kalırlarsa kendilerini reforme edemezler. Ancak Avrupa, ABD için stratejik ve kültürel olarak hayati önem taşımaktadır.

Transatlantik ticaret, küresel ekonominin ve Amerikan refahının temel direklerinden biri olmaya devam ediyor. Üretimden teknolojiye ve enerjiye kadar Avrupa sektörleri, dünyanın en güçlüleri arasında yer alıyor. Avrupa, en ileri düzeyde bilimsel araştırmalara ve dünya lideri kültürel kurumlara ev sahipliği yapıyor. Avrupa'yı göz ardı etmeyi göze alamayız; bunu yapmak, bu stratejinin ulaşmayı hedeflediği şey açısından kendi kendini baltalamak olur.

Amerikan diplomasisi, gerçek demokrasiyi, ifade özgürlüğünü ve Avrupa uluslarının bireysel karakter ve tarihinin özür dilemeden kutlanmasını savunmaya devam etmelidir. Amerika, Avrupa'daki siyasi müttefiklerini bu ruh canlanmasını teşvik etmeye çağırıyor ve vatansever Avrupa partilerinin artan etkisi gerçekten de büyük bir iyimserlik nedeni veriyor.

Amacımız, Avrupa'nın mevcut gidişatını düzeltmesine yardımcı olmak olmalıdır. Başarılı bir şekilde rekabet edebilmemiz ve herhangi bir düşmanın Avrupa'ya hâkim olmasını önlemek için bizimle birlikte çalışacak güçlü bir Avrupa'ya ihtiyacımız olacak. (Buna rağmen Avrupa'yı yanında tutması gerekiyor çünkü onlar olmadan da başaramaz).

Amerika, anlaşılır bir şekilde, Avrupa kıtasına ve elbette İngiltere ve İrlanda'ya duygusal olarak bağlıdır. Bu ülkelerin karakteri de stratejik olarak önemlidir çünkü istikrar ve güvenlik koşullarını oluşturmak için yaratıcı, yetenekli, kendine güvenen, demokratik müttefiklere güveniyoruz. Eski ihtişamlarını geri kazanmak isteyen uyumlu ülkelerle çalışmak istiyoruz.

Uzun vadede, en geç birkaç on yıl içinde, bazı NATO üyelerinin çoğunluğunun Avrupa dışı ülkeler haline gelmesi oldukça muhtemeldir. Bu nedenle, dünyadaki yerlerini veya ABD ile olan ittifaklarını, NATO tüzüğünü imzalayanlarla aynı şekilde görüp görmeyecekleri açık bir sorudur.

Avrupa için genel politikamız şunlara öncelik vermelidir:

- Avrupa içinde istikrar koşullarını ve Rusya ile stratejik istikrarı yeniden tesis etmek;

- Avrupa'nın kendi ayakları üzerinde durmasını ve kendi savunmasından birincil sorumluluğu üstlenerek, herhangi bir düşman gücün egemenliği altında kalmadan, uyumlu egemen uluslar grubu olarak faaliyet göstermesini sağlamak;
- Avrupa ülkeleri içinde Avrupa'nın mevcut gidişatına karşı direnç geliştirmek;
- Avrupa pazarlarını ABD mal ve hizmetlerine açmak ve ABD işçilerine ve işletmelerine adil muamele sağlamak;
- Orta, Doğu ve Güney Avrupa'nın sağlıklı uluslarını inşa etmek ticari bağlar, silah satışları, siyasi işbirliği ve kültürel ve eğitimsel değişimler yoluyla;
- NATO'nun sürekli genişleyen bir ittifak olarak algılanmasına son vermek ve bu gerçeği önlemek;
- Ve Avrupa'yı merkantilist aşırı kapasite, teknolojik hırsızlık, siber casusluk ve diğer düşmanca ekonomik uygulamalarla mücadele etmek için harekete geçmeye teşvik etmek.

Orta Doğu: Yükleri Paylaşın, Barışı İnşa Edin (ABD'nin burada bahsettiği İsrail'in istediği koşullarda bir barış).

En az yarım yüzyıldır, Amerikan dış politikası Orta Doğu'yu diğer tüm bölgelerin üzerinde önceliklendirdi. Sebepleri açık: Orta Doğu on yıllarca dünyanın en önemli enerji tedarikçisiydi, süper güç rekabetinin başlıca sahnesiydi ve daha geniş dünyaya ve hatta kendi kıyılarımıza sıçrama tehdidi oluşturan çatışmalarla doluydu.

Bugün, bu dinamiklerden en az ikisi artık geçerli değil. Enerji kaynakları büyük ölçüde çeşitlendi ve Amerika Birleşik Devletleri bir kez daha net enerji ihracatçısı oldu. Süper güç rekabeti, büyük güç çekişmesine dönüştü ve burada Amerika Birleşik Devletleri, Başkan Trump'ın desteğiyle en imrenilen konumu koruyor. Körfez'deki ittifaklarımızın, diğer Arap ortaklarımızla ve İsrail ile başarılı bir şekilde yeniden canlandırılması.

Çatışma, Orta Doğu'nun en sorunlu dinamiği olmaya devam ediyor, ancak bugün bu sorun, manşetlerin düşündürdüğünden daha az karmaşık.

Bölgenin başlıca istikrarsızlaştırıcı gücü olan İran, 7 Ekim 2023'ten bu yana İsrail'in eylemleri ve Başkan Trump'ın Haziran 2025'teki Gece Yarısı Çekiç Operasyonu ile büyük ölçüde zayıflatıldı; bu operasyon İran'ın nükleer programını önemli ölçüde zayıflattı.

İsrail-Filistin çatışması hâlâ dikenli, ancak Başkan Trump'ın müzakere ettiği ateşkes ve rehinelerin serbest bırakılması sayesinde daha kalıcı bir barışa doğru ilerleme kaydedildi. Hamas'ın başlıca destekçileri zayıflatıldı veya geri çekildi. Suriye potansiyel bir sorun olmaya devam ediyor, ancak Amerikan, Arap, İsrail ve Türk desteğiyle istikrara kavuşabilir ve bölgede bütünleyici, olumlu bir oyuncu olarak hak ettiği yeri yeniden alabilir.

Bu yönetim kısıtlayıcı enerji politikalarını geri çektiğinde veya hafiflettiğinde ve Amerikan enerji üretimi arttığında, Amerika'nın Orta Doğu'ya odaklanmasının tarihsel nedeni gerileyecektir.

Bunun yerine, bölge giderek artan bir şekilde uluslararası yatırımın kaynağı ve hedefi haline gelecek ve petrol ve doğalgazın çok ötesindeki sektörlerde de – nükleer enerji, yapay zekâ ve savunma teknolojileri de dahil olmak üzere – yatırımlar gerçekleşecektir. Ayrıca, Orta Doğu ortaklarıyla birlikte, tedarik zincirlerinin güvenliğini sağlamaktan Afrika gibi dünyanın diğer bölgelerinde dostane ve açık pazarlar geliştirme fırsatlarını güçlendirmeye kadar diğer ekonomik çıkarları ilerletmek için de çalışabiliriz.

Orta Doğu ortakları radikalizmle mücadeleye olan bağlılıklarını gösteriyorlar; bu, Amerikan politikasının teşvik etmeye devam etmesi gereken bir eğilimdir. Ancak bunu yapmak, Amerika'nın bu ulusları – özellikle Körfez monarşilerini – geleneklerinden ve tarihi yönetim biçimlerinden vazgeçmeye zorlama konusundaki yanlış yönlendirilmiş deneyinden vazgeçmeyi gerektirecektir. Reformu dışarıdan dayatmaya çalışmadan, organik olarak ortaya çıktığı zaman ve yerde teşvik etmeli ve alkışlamalıyız. Orta Doğu ile başarılı ilişkilerin anahtarı, bölgeyi, liderlerini ve uluslarını oldukları gibi kabul ederken, ortak çıkar alanlarında birlikte çalışmaktır.

Amerika'nın her zaman Körfez enerji kaynaklarının açık bir düşmanın eline geçmemesini, Hürmüz Boğazı'nın açık kalmasını, Kızıldeniz'in seyrüsefer edilebilir kalmasını, bölgenin Amerikan çıkarlarına veya Amerikan topraklarına karşı terörün kuluçka merkezi veya ihracatçısı olmamasını ve İsrail'in güvenli kalmasını sağlamak gibi temel çıkarları olacaktır. Bu tehdidi ideolojik ve askeri olarak ele alabilir ve almalıyız.

On yıllarca süren sonuçsuz "ulus kurma" savaşlarına gerek kalmadan. Ayrıca İbrahim Anlaşmalarını bölgedeki daha fazla ülkeye ve diğer Müslüman dünyasına genişletmek konusunda da açık bir çıkarımız var.

Ancak Ortadoğu'nun hem uzun vadeli planlamada hem de günlük uygulamada Amerikan dış politikasına hâkim olduğu günler şükürler olsun ki sona erdi—bu, Ortadoğu'nun artık önemli olmadığı için değil, artık eskisi gibi sürekli bir rahatsızlık kaynağı ve yaklaşan bir felaketin potansiyel kaynağı olmadığı için. Aksine, burası bir ortaklık, dostluk ve yatırım merkezi olarak ortaya çıkıyor; bu eğilim memnuniyetle karşılanmalı ve teşvik edilmelidir. Aslında, Başkan Trump'ın Arap dünyasını Şarm el-Şeyh'te barış ve normalleşme arayışı içinde birleştirme yeteneği, Amerika Birleşik Devletleri'nin nihayet Amerikan çıkarlarına öncelik vermesini sağlayacaktır.(ABD çıkarı ve yatırımlar olarak bölgeye bakıyor).

Doğu Afrika

Afrika'daki Amerikan politikası çok uzun zamandır liberal ideolojiyi sağlamaya ve daha sonra yaymaya odaklanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri bunun yerine, çatışmaları hafifletmek, karşılıklı yarar sağlayan ticaret ilişkilerini geliştirmek ve dış yardım paradigmasından Afrika'nın bol doğal kaynaklarını ve gizli ekonomik potansiyelini kullanabilecek bir yatırım ve büyüme paradigmasına geçiş yapmak için seçilmiş ülkelerle ortaklık kurmaya yönelmelidir. (Yatırım ve kaynaklar odaklı bir yaklaşım).

İşbirliği fırsatları arasında devam eden çatışmalara (örneğin, Kongo Demokratik Cumhuriyeti-Ruanda, Sudan) çözüm bulmak ve yeni çatışmaları (örneğin, Etiyopya-Eritre-Somali) önlemek, ayrıca yardım ve yatırım yaklaşımımızı değiştirmek yer alabilir. (Örneğin, Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası). Ve Afrika'nın bazı bölgelerinde yeniden canlanan İslamcı terörist faaliyetlere karşı dikkatli olmalı ve uzun vadeli herhangi bir Amerikan varlığından veya taahhüdünden kaçınmalıyız.

Amerika Birleşik Devletleri, Afrika ile yardım odaklı bir ilişkiden, ticaret ve yatırım odaklı bir ilişkiye geçmeli ve pazarlarını ABD mal ve hizmetlerine açmaya kararlı, yetenekli ve güvenilir devletlerle ortaklıkları tercih etmelidir.

Afrika'da ABD yatırımı için acil bir alan olan ve iyi bir yatırım getirisi beklentisi olan alanlar arasında enerji sektörü ve kritik mineral geliştirme yer almaktadır.

ABD destekli nükleer enerji, sıvılaştırılmış petrol gazı ve sıvılaştırılmış doğal gaz teknolojilerinin geliştirilmesi, ABD işletmeleri için kar sağlayabilir ve kritik mineraller ve diğer kaynaklar için rekabette bize yardımcı olabilir. (Para, kazanç, kaynak ve kritik mineraller).

01 Ocak 2026
ÖNGÖRÜ KÜRESİNİN SİSLİ FOTOĞRAFLARI

Jeopolitik Öngörüler, coğrafi ve stratejik derinlikte öne çıkan bir alan olarak, uluslararası ilişkilerle irtibatlıdır ve karar vericilere küresel dönüşüm alanlarını sunarak geleceğe yönelik sağlıklı karar almalarında yardımcı olurlar. Bu yönüyle de disiplinler arası derin bir bilgi altyapısına, sorumluluk duygusuna ve sarsılmaz bir sağduyuya gereksinim gösterir.

Öngörüyü sadece sezgilere dayalı kehanet ve yüzeysel ya da eksik bilgi derinliğiyle yapılan tahminden ayrı tutmak bu noktada dikkat edilmesi gereken en önemli husus olarak öne çıkar.

Bir düşün insanı için sorumluluğunun bir gereği olarak geleceğe yönelik ortaya koyduğu öngörülerinin ne oranda gerçekleştiği bir anlam ifade eder. Bu nedenle de sürekli olarak değerlendirmelerini zaman içerisinde ileri ve geri taşıyarak gözden geçirir.

Olmuş olayın herkes tarafından yapılan yönlendirilmiş yorumlarının dışına çıkarak, sisler arasında kalmış geleceği etkileyen karanlık noktalarına ışık tutar. Bu açıdan enstitümüzün kuruluşundan itibaren gerek web sitemizde gerekse sosyal medya hesaplarında yapmış olduğu değerlendirmelerin sağlamlığı da zaten kolayca görülebilir.

Bu doğrulukta bağımsız bir düşünce kuruluşu olmanın ve herhangi bir yönlendirmenin etkisi altında kalmadan yapılan çoklu bilgi altyapısına dayalı bilimsel metodolojik analizlerin şüphesiz büyük bir rolü vardır.

Örneğin, 2025 yılı başında 07 Ocak 2025 tarihinde ABD Başkanı Trump tarafından yapılan açıklama sonrası kaleme aldığımız, "TRUMP USULÜ GÜNDEM BELİRLEME VE KONTROL YÖNTEMİ" isimli makalede "Dünyada ne olup bitiyor jeopolitik olarak anlamlandırabilmek önemli. Derinliği görmek ve birbiri ile irtibatlandırmak gerekiyor. Yeni dönemi anlamak ise derin bir bilgi altyapısı ve analiz olmadan, öyle parça parça tek yönlü yüzeysel yorumlarla anlaşılamıyor." ve "…. Ortaya gerçekten de basit söylemlerin dışında, global ölçekte yeni bir oluşumun gerçekleştirilmesi stratejisi çıkıyor. Bu dönem ABD'nin 1823 yılında, Monroe Doktrinini gündeme getirerek izlediği politikaların, 200 yıl sonra tekrar gündeme gelmesi anlamına getirilebilir mi? Şüphesiz bilgi altyapısına sahip olanlar için, Trump'ın söylemleri James Monroe ile birebir örtüşüyor." öngörüsünü daha hiç kimse gündeme dahi getirmemişken yapmış ve Trump tarafından 11 ay sonra ortaya konulan "ABD ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ" sonrası dünyanın gündemini oluşturmuştu. Bu husus jeopolitik değerlendirmelerdeki kopukluğun dışına çıkabilme ve bağlantı kurabilme sorunsalını da açıkça gündeme getirmektedir.

Bu noktada diğer bir sorunla karşı karşıyayız. Bu ise bir ülkenin ulusal güvenlik strateji belgelerini nasıl ve ne amaçla oluşturduğunu ve bunun o ülke kurumları için hangi anlamı ifade ettiğini anlamlandırmadan yüzeysel bir analize tabi tutma yanlışlığıdır. Burada jeopolitik gibi derin bir alanı içeren konuda geleceğe yönelik sonuçlar çıkarabilmek geniş ve multidisipliner bir analiz yeteneğine ihtiyaç göstermektedir.

Geçtiğimiz yıl sonunda yapmış olduğumuz 2025 yılına ilişkin öngörülerde, Baltık Denizinden başlayan ve Avrupa ve Rusya arasında oluşturulan "Fay Hattı"nın, Romanya ve Yunanistan üzerinden Ege Denizi ve Akdeniz'de İsrail aracılığı ile güneye doğru devam ettirileceği ve bunun Kızıldeniz ve Yemen üzerinden Suriye ve Ortadoğu coğrafyasına uzatılacağı yanında, devamla Pakistan-Hindistan çizgisinde Güney Çin Denizini kapsayacağından bahsetmiştik.

Nitekim Sudan, Suriye, İran, Yemen, Somaliland konusunda gerçekleşen olaylar ve Hindistan ve Pakistan arasında nükleer güç kullanımına varan çatışma noktaları bu öngörüleri doğrulamıştır.

Bu noktadan hareketle bu yıl içerisinde de benzer bölgelerdeki karışıklıkları beklemek hiç de şaşırtıcı olmayacaktır. Bu kapsamda 2026 yılında;

- Ukrayna ve Rusya arasındaki gerginliği azaltmaya yönelik girişimlerin devam edeceği ancak uzun süreli sağlıklı bir barış ortamını sağlamanın hiç de kolay olmadığının görüleceği,
- ABD ve Rusya ilişkilerinin Avrupa ülkeleri ve Çin açısından geleceğe ilişkin sonuçlarının dengeler üzerinde oldukça etkili olacağı,
- ABD ve İsrail tarafından Ege Denizi ve Akdeniz'de kışkırtıcı ve gerginliği tırmandırıcı faaliyetlerin artarak devam ettirilmeye çalışılacağı,
- Aynı faaliyetlerin İsrail tarafından, Lübnan, Suriye ve İran yanında, Kızıldeniz bölgesi ve civarındaki ülkelere ve Gazze ve Batı Şeria bölgelerinde ABD destekli olarak devam ettirileceği, bu durumun bu bölgelerde istikrarın daha da bozulmasına ve karışıklıklara neden olabileceği,
- Afganistan, Hindistan ve Pakistan ile civarındaki bölgelerin hassasiyetini korumaya devam edeceği,
- ABD'nin Afrika kıtasına ekonomik çıkarları hariç fazla bir müdahalesinin olmayacağı, bu açıdan Nijerya ve Kongo gibi ülkelerin öne çıkacağı,

- ABD'nin Çin başta olmak üzere diğer ülkelerin Amerika kıtasında yakın çevresine müdahale etmesini engelleme faaliyetlerini artıracağı, yakın çevresindeki ekonomik alanlarda Venezuela ve Panama örneklerinde olduğu gibi kendisine ayrıcalıklı konumlar talep etmeye devam edeceği, Meksika, Grönland gibi alanları ve kaynaklarını kullanmak için girişimlerini ve baskılarını artıracağı, Kuzey Buz Denizinde (Arktik) kontrol için Rusya ile işbirliği imkanlarını arayacağı, Güney Amerika'nın diğer ülkelerinin giderek daha fazla ABD etkisini üzerlerinde hissedeceği,

Bugüne kadar transatlantik ittifak sayesinde Avrupa'yı kontrol eden ve bunun maliyetini karşılayan ABD'nin, yeni yönetiminin ekonomik bir bakış açısıyla bölge için para harcamaktan ziyade, maliyetleri Avrupa ülkelerinin karşılamasını öngören politikaların yarattığı kırılmanın bu yıl içerisinde daha da artarak devam edeceği, Avrupa'nın önde gelen liderlerinin ise bunu önlemeye yönelik girişimlerini artıracakları ancak kendi güvenliklerini sağlama yönündeki çalışmalarının kısa sürede mümkün olamayacağının açık bir şekilde görüleceği öngörülebilir.

Sonuç olarak karışıklıkların ve güç mücadelelerinin yanında yoğun bir silahlanmanın devam ettiği bir yılda sadece siyasi ve askeri alanda değil ekonomik, kültürel ve teknoloji gibi alanlarda rekabeti, yapay zekâ konusunu da işin içine katarak kara, deniz, hava ve uzay yanında siber alanda da hissedeceğimiz bir yıla hazır olalım.

13 Ocak 2026
SORUMLULUK: TAHMİN, ÖNSEZİ VE ÖNGÖRÜ

Eğer hiçbir sorumluluğumuz yoksa ve olmuş bir olay hakkında yüzlerce yorum yapıldıktan sonra konuşuyorsak şüphesiz, söyleyecek çok sözümüz vardır. Tahminimiz doğru çıkmaz veya farklı yönde gerçekleşirse, "ben öyle tahmin ediyordum" diyerek işin içinden çıkar ve oradan sessizce uzaklaşırız. Bu yüzden zaten, söylediği onca şey arasından gerçekleşen konularda "ben demiştim" sözleri çok duyulurken, gerçekleşmeyen konular gündeme dahi getirilmez. Zaten sorun da buralardan kaynaklanır.

Sorumluluğumuz yoksa istediğimiz gibi konuşabiliriz. Böyle bir ortamda geçtiğimiz yıla ait basit bir yatırım aracı hakkında bile saatlerce bir uzman edasıyla tahminde bulunabilirsiniz. Oysa aynı kişiden, önümüzdeki döneme ait belirli bir miktar parasını, tahmin ve önseziye dayalı olarak kar getireceğini tahmin ettiği bir alana yatırmasını isteseniz, belirli bir bedeli olacağından daha ihtiyatlı olma zorunda hissedecek muhtemelen de yatırım yapmaktan kaçınacaktır.

Sorumluluk her şeyi değiştirir. Belli düzeylere ulaşmış kişilerin bir konu hakkında karar verirken iyice düşünmesi ve olayın bütün yönlerini ortaya koyması da zaten bu yüzdendir. Sorumluluk bir kimsenin kendi davranış ve sözlerinin sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet alabilmesi ve yaptığı işin sonuçlarına katlanarak gerektiğinde hesap verebilmesidir. Hesap vermek konuyu tamamen değişik alanlara taşır.

Böylesi bir girişten sonra sanırız tahmin, önsezi ve öngörü gibi kavramlar daha iyi anlaşılacaktır.

Tahmin ya da eş anlamıyla kehanet, bilinmeyen bir şey hakkında rastgele ya da çok az bir bilgi ile çıkarım yaparak sonuca ulaşmaya çalışma durumudur.

Önsezi ise ortada hiçbir emare ya da belirti yokken, olayları hissetme halidir.

Bütün bunların ötesinde öngörü ise derin bir bilgi altyapısını ve bunlar arasında bağlantıları oluşturabilecek şekilde sentez, analiz ve değerlendirme yeteneklerine ihtiyaç duyar. Seçenekler çoğaldıkça ve süreç ileriye doğru taşındıkça öngörü yapmak da zorlaşır. Bu anlamda bir olay olduktan sonra eldeki bilgilerle geriye doğru yorumlar az bir bilgi altyapısı ile yapılabilir veya şimdiye ait az ya da çok yorumlanmış bilgilerle geçmişte yapılanlar eleştirilebilir ancak sorumluluk gerektiren olaylara ilişkin yorumların oldukça az olduğu görülür.

Buradan hareketle dilerseniz hep birlikte çevremizde gerçekleşen bazı olaylara bilimsel metodolojiye dayalı yorumlar getirmeye çalışalım.

Sorumluluk duymamız gereken konulardan birisi de uluslararası ilişkiler ve güvenlik alanıdır. Oysa sorumluluk alanından uzaklaşmış bir "medya" hele hele "sosyal medya" alanının kontrolsüz ortamında, böylesi önemli bir saha bomboş olarak karşımızda görünür.

Görünür diyoruz ama gerçekte kullanmasını bilenler, yabancı istihbarat örgütleri ve hatta çoğunlukla kötü niyetli olanlar için bu alanlar, bedava sosyal çalışmalar ve tecrübe kazanmak için tam bir oyun sahasıdır. Bu kontrolsüz alanda tarihi, coğrafyayı, sosyolojiyi ve birçok alanı, özgürlük adı altında istediğiniz gibi yeniden yazar, yapılandırır, oynar ve sunarsınız. Hedef kitlenin düşünmesine ve zahmet edip araştırmasına hiç ihtiyaç yoktur zaten siz onlara kendi istediğiniz düzeyde istenilenleri hazır şekilde verirsiniz. Kitle zahmetsizce oturduğu yerden gönderdiğiniz paylaşımları kendi fikriymiş gibi hızla yayar ve siz keyifle seyredersiniz. Dikkat edin kitle o kadar sahiplenir ki sizin bile bir süre sonra kendi söylediklerinize inanma ihtimaliniz ortaya çıkabilir. Hele faaliyetlerin sürdüğü bu alandaki etki kitlesi yeterli eğitimden yoksunsa, bilgi altyapıları yetersizse ve hele hele istediği bir hayatı yaşayacak imkanlara sahip değilse demeyin keyfinize… Kontrol olmadığında değişik düşünce yapısına sahip grupların birbirine zıt gönderilerini bile aynı kaynaktan oluşturmak bile mümkün. Zaten tam da öyle oluyor…

Uluslararası alana geldiğimizde, her ne kadar İran'ın kendi jeopolitiğinin aksine politikalarla, neredeyse 50 yıldır kaynaklarını halkının yararına kullanmaması gerçeğine rağmen, İran'da, ABD tarafından uygulanan ambargoların da bu ülkenin ekonomik sıkıntılarında büyük payı olduğu muhakkak. İran'a geçtiğimiz yılın ortalarında düzenlenen hava saldırıları sonrası parasının önemli ölçüde değer kaybettiği ve ekonomik sıkıntıların arttığı da bir gerçek. ABD yönetiminin buna rağmen sadece İran'a değil onunla ekonomik ilişki içerisindeki ülkelere de bugünden itibaren vergiler koyduğu da malum. Peki İran'daki ekonomik sıkıntılarda bu ülkelerin hiç mi payı yok? İran'daki gösterileri kışkırtanlar kimler? Bir önceki noktadan hareketle düşünmeye gerek yok çünkü özgürlük ve mutluluk ABD tarafından İran'daki göstericilere zaten vaat ediliyor. Buna inananlarda var.

Peki düşünürsek ne olur?

Düşünürsek, Arap Baharı diye özgürlük ve mutluluk dedikten sonra 15 yıldır yakılıp yıkılan Ortadoğu ülkeleri aklımıza gelir. Ölen çocuklar, kadınlar ve sivilleri görürüz. Gerçek jeopolitik durumla karşı karşıya geliriz. Sorunlara kendi toplumumuz için çözümler bulmamız gerektiğini anlarız. Gerçeklere dışarıdan yönlendirmelerle değil kendi ortak aklımızla ulaşırız.

Kendi içimizde birbirimizi var sayarak demokratik çözümlerle ulaşmamızın kalıcı barış ve refahı sağlayabileceği sonucuna ulaşırız.

Trump'ın, Venezuela halkının zengin olmaması dolayısıyla geceleri uyumadığından ve vicdan azabından değil, bu ülkenin kaynaklarına el koymak için bu ülkeye müdahale etmiş olabileceği ihtimalini hatırlarız. Aynı şey diğer bölgeler için de geçerli.

Aslında düşündüğümüzde ve aklımızı kullandığımızda daha bir çok şeyi hatırlarız da düşünmemize bir imkân verseler…

Sadece İran mı?

Ne zaman bir ülke kendi jeopolitik çıkarı için "azınlıkları kullanacağız" dedi, birileri ve birtakım sözde önceden ele geçirilmiş azınlık liderleri harekete geçti. Ortadoğu yeniden karıştı. Hep aynı oyun: "Korkuları ve arzuları harekete geçirme".

Oysa Ortadoğu bölgesi birçok etnik ve inanç gruplarına binlerce yıldır ev sahipliği yapıyor. Bu grupları bir arada ve güven içinde tutmak önemli. Zaten tarih bize göstermiştir ki bu bölgede etrafındaki etnik gruplarla barışçıl ilişkiler geliştirmeyi başaran toplumlar huzuru yakalamışlardır. Oysa dışarıdan yönlendirmelerle ilk fırsatta kendilerine sunulan iştah kabartıcı ve jeopolitik yeteneklerinin dışındaki hedeflere kanan gruplar sürekli sıkıntılar yaşamışlardır. Bölünmüş, parçalara ayrılmış, olmayan tarihi ve coğrafyası abartı bir şekilde ortaya konularak belirli dış hedefler için oluşturulmuş suni küçük ülkeler hep yönetilir, çevresi ile kan davası oluşturulur, kontrol edilir ve büyük ülkeden istenilenler alınınca da bir köşede terk edilir. Bu gruplar için fazlaca bir kaynak da ayırmaya da gerek yoktur. Kısacası kışkırtan için çok az maliyetlidir. Dikkat edilirse tavizler zaten hedef ülkenin kaynakları üzerinedir. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Ama yine de bazılarının bu durum hoşuna gider. Hoşuna gidenler ise genelde kendini başka devletin çıkarları için adamış ve beslenmiş küçük bir elit gruptur.

Bu noktadan hareketle acaba şöyle bir öngörü yapabilir miyiz?

Ortadoğu bölgesi bugüne kadar emperyal güçler tarafından kullanılmış ve bu bölgeye ait 100 trilyon doları aşan kaynak bu ülkelerin insanlarının mutluluğu ve refahı için kullanılmamıştır.

Bu amaçla bölge insanının dini ve etnik sebeplerle birbirine düşürülmesi ve benzerliklerden daha fazla farklılıkların ortaya konulması söz konusu olmuştur.

Dışarıdan müdahalelerin bu bölgeye ve insanına hiçbir fayda getirmediği ortadadır.

Bölgede asıl sorun bir araya gelememe, ayrılma ve parçalanmalardır. Korku ve gücünün ötesinde tarihi ve coğrafi istekler yaratılması bu sorunu daha da büyütmektedir.

Kıt kaynaklarla refahın sağlanmasının zor olduğu bir dünyada; bir araya gelme, gücü çatışmalardan ziyade demokratik bir ortamda bir arada gelişme için kullanma en doğru hareket tarzı olacaktır.

"Az olsun benim olsun" zihniyetinin bir sonuç getirmediği ve eninde sonunda çöktüğü bilinmektedir. Önemli olan kişinin kendisini sistemin bir parçası olarak hissetme algısıdır. Zaten bu anlayışa sahip bir toplumda bireyler güçlerini bir arada kalkınma, barış ve refah için kullanır ve sistemsel çıktı yükselmesinden eşit şekilde pay alır. Bu durumun, içinde bulunduğu sistemi dış müdahale oyunlarına gelip parçalayarak, bölerek ve yıkarak gerçekleşmesi hiçbir zaman mümkün değildir.

İç bünyenin sağlamlığı çok önemlidir. Bütün bunlar için ise başka ülkelerin jeopolitik çıkarları için hareket edip kendi insanının geleceğini yok eden değil, aklıyla hareket eden, öngörüye sahip filozof sivil toplum liderlerine ihtiyaç vardır.

Biz öngörümüzü ortaya koyduk. Peki sizin düşünceniz nedir?

21 Ocak 2026

TERÖR ÖRGÜTÜ YPG'NİN DÜŞTÜĞÜ DURUM SÜRPRİZ Mİ?

Yıllardır bu yapı hakkında yorumlar yapıyoruz ancak çoğu zaman iş bu noktaya gelene kadar eleştirilere konu oluyorsunuz. Bu da geleceği öngörememenin hazin bir sonu olsa gerek. Halbuki tarih bize ve anlayana bu konuda birçok emare veriyor.

ABD yönetimi YPG'ye hiçbir şey söz vermedik diyor… Gerçek durum bu ise YPG nasıl yıllardır kendi kendine bir algı oluşturdu da sonunda o algıya kendisi de inandı? Küçük başarılarını nasıl büyüttü, dünyanın koruyucusu rolüne büründü, sosyal medyalarda kendisine birçok imparatorluk kurmuş on binlerce yıllık tarihler oluşturdu ve Arap Aşiretlerini de yanına alarak tüm Suriye'yi kontrol edebileceğini düşündü? Sun-Tzu'nun "kendini ve karşındakini tanı" sözüne kulak asmamanın bir sonucu tam da bu olsa gerek.

Öncelikle belirtmekte fayda var ki, terör örgütleri ve destekleyicileri Kürtlerin tamamını temsil etmiyor. Küçük bir grup ama paraları var, kaynaklara sahipler, bu sayede ve ezilme edebiyatı yaparak bunu bir şekilde ranta çeviriyorlar. Terörün de bitmesini istemeyen kişiler bunlar. Hesap soran yok, bunları denetleyen yok.

Ortada zaten abartılı bir durumun olduğu bilindiği halde, kendi durumunun farkında olmadan büyük devletlerin koruyucusu olma rolüne soyunan ve sosyal medyayı kahramanlık hikayeleri ile dolduran YPG, durumu ortaya çıkınca, uzun bir süreden beri ilk defa gerçeklerle karşı karşıya geldi ve şaşkınlık yaşadı.

Oysa 2014 yılı Eylül ayında Ayn el-Arap'ta DAEŞ saldırıları başlayınca buradaki 300 bin'i aşan sivil Türkiye'ye kaçarak sığınmış ve bu yerleşim yeri neredeyse ele geçecekken, Özgür Suriye Ordusu ile Peşmergelerin karadan, ABD başta olmak üzere Fransa ve Arap Ülkelerinin ise havadan bombardımanı ve yardımı ile şehir kurtarılmıştı. Sonrasında da Türkiye DAEŞ ile her türlü mücadele etmiş, bu örgüte en büyük darbeleri vurmuş ve bu açıdan DEAŞ terör örgütüyle sahada göğüs göğüse mücadele eden tek NATO üyesi olarak öne çıkmıştır.

Hal böyle iken YPG bir anda kendisini kahraman ilan ederek bütün başarıyı kendi üzerine almış ve DAEŞ'e karşı tek başına tüm dünyayı koruyor algısını oluşturmaya çalışmıştır. Hatta diğer ülkelerin çekilmesinin söz konusu olduğu durumda da hapishanelerdeki DAEŞ tutuklularını serbest bırakmakla tehdit etmiştir.

ABD Özel Temsilcisi Thomas Barrack, ABD'nin DAEŞ'e karşı mücadelede artık YPG'ye birincil ortak olarak güvenme ihtiyacının kalmadığını söylemesi bir gerçeğin ifadesiydi. Zaten YPG'nin, DAEŞ'e karşı mücadelede kendisini öne çıkarması en büyük abartıydı ancak görmezden geliniyordu. YPG'nin DAEŞ karşısında tutunması mümkün değildi. ABD ise YPG'yi en iyi tanıyan ülkelerden birisiydi ve öyle gözükmesine sadece bir süre izin verdi.

YPG'nin tek başına bir şey başaramayacağı anlaşıldığından yanına da bazı aşiretleri katarak ona biraz da teröristlikten ziyade sempati katacak şekilde, Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ismi verilmesi bile işe yaramadı çünkü teröristi hangi kılığa sokarsanız sokun yine de teröristti. Küçük yaşta aldığı kız çocuklarının eline birer silah vermesi ve ortalıklarda görüntü verdirmesi ise zaten bölge gerçeklerinin ötesinde göstermelik hareketleri geçmiyordu. Alanda gerçekleşen ise elinde silahla köylere varıncaya kadar herkese korku salmaktı. Demokratik korku tam da bu demekti. Ortada seçim yok, halk iradesi yok. Birisi seni atıyor veya kendin kendini atıyorsun ve demokratik oluyorsun.

Elinde silah başına dayamışsın ve istediğin kabul edilmediğinde infaz ediyorsun.

Bakın YPG kontrolü altındaki bölgelerde haksızlık, adaletsizlik, soygun, vurgun, işkence ve insan hakları ihlalleri bir bir ortaya çıkıyor. Böyle bir insani yapıyı ne ABD vatandaşı ne de dünyadaki herhangi bir ülke vatandaşı kabul etmez. Kendiniz ve destekçileriniz de kabul etmez. Bu bir anlamda elinde silahla kendini demokratik ilan edenlerin de sonu…

Burada YPG'nin yanıldığı ana noktalardan birisi de her ne olursa olsun ABD ve İsrail'in her zaman yanında olacağı, maddi olarak destekleyecekleri ve kendilerinin de onların verdiği küçük işleri yaparak, onların parası ile kolay bir yaşam gibi bir anlayışa kendilerini kaptırmaları olmuştu. Bu belli bir aşamaya kadar mümkündü ancak hiç kimsenin kendi halkının zorlukla kazandığı gelirden alınan vergi ile YPG'li teröristleri beslemesi mümkün değildi ve nitekim öyle de oldu. ABD bu örgüt için artık kaynak ayırmak istemiyor. ABD'nin 2025 yılı sonlarında yayımlanan ulusal güvenlik strateji belgesi bunu açıkça ortaya koyuyor. Trump her ne kadar birçok konuda İsrail'in yanında dursa da bu bölgede yıpranarak kendi güvenliğini ihmal etmek istemiyor ki zaten şu anda ABD'nin karşı karşıya olduğu tehdit ve sıkıntılar giderek büyüyor.

Bu şüphesiz dünyadaki durumu okuyamamanın bir sonucu. ABD gibi dünya çapındaki bir devlet için kendi yakın alanları ve güvenliği dururken YPG için kaynak ayırması ve kendisini buradaki kısır çekişmeler içinde kaybedip asıl ilgilenmesi gereken alanlara yoğunlaşmaktan kaçınması zaten mümkün değil. Nitekim ABD Başkanı Trump sorulan bir soruya karşılık, artık YPG'ye ihtiyaçlarının kalmadığını söylerken, "birlikte çalıştık bizimle birlikte onlar da kazandılar. Suriye petrolünü aldılar" diyerek gerçeği ortaya koydu. Evet 10 seneden fazla bir süre neredeyse tüm Suriye halkına ait olan günlük 400 bin varillik petrolü (karışıklık ve ilkel yöntemler nedeniyle günlük çıkarım günlük 40-80 bin varil civarında olmuştur) YPG yönetimi hesap kitap ve kontrol olmadan el koyuyor. Bu kaynaklar heba ediliyor, paraların bir kısmı kişisel zenginlik için kullanılıyor. Arayan yok, soran yok, hesabını tutan yok. Terör örgütü YPG buradan yıllık en az 500 milyon dolar para kazandı. Kaynaklar doğru kullanılsa bu oranın 10 kat artması zaten mümkün. Kim böyle bir kaynağı bırakmak ister ki. Halbuki kalkınma ve refah için gariban Suriye halkının buralara ihtiyacı var.

YPG'nin algı yanılması sonucu gücünün farkına varmayarak bir süredir oluşturduğu algı bir anda çöktü.

Yıllardır oluşturduğu tünel ve hendek sistemlerine ve aldığı dış desteğe rağmen, Suriye Ordusu karşısında birkaç saat bile direnememiş olması abartılı gücünü ve aslında aldığı paralara ve eğitime rağmen bir noktaya gelememiş olduğunu da herkese gösterdi. Evet bir süre terör eylemleri yapabilirsiniz, bombalar patlatabilir, sivil halkı ve çocukları elinizde silahlarla yok edebilir ya da korkutabilirsiniz ancak iş alanda mücadeleye gelince kaçışınız ve hiçbir direnç gösteremediğinizi o çocuklar da sosyal medyada sizin ortada gözükmeyişinize şahit olur.

Sonuç olarak terör örgütleri belli amaçlar için oluşturulur ve ihtiyaç kalmayınca terkedilir. Zaten yeni gelişen sistemlerle bu tür örgütlerin artık eskisi gibi ayakta kalma şansları da azalmış görülüyor. Bu nedenle belirli bölgelerdeki grupların çatışmacı anlayışı terk ederek uzlaşmacı ve çevresi ile uyum içerisinde barışçıl ilişkiler geliştiren bir anlayışa evrilmesi daha mantıklı bir hal tarzı olacaktır. Şimdi yaraları iyi iyileştirme, bir araya gelme herkesin kendisini mutlu ve birinci sınıf vatandaş hissettiği gerçek demokratik devletleri hep birlikte oluşturma zamanı.

24 Ocak 2026

KURALSIZLIK DA BİR KURALDIR: YPG, NATO, DAVOS VE ABD ULUSAL GÜVENLİK STRATEJİ BELGESİ

Olayları birbirine bağlamayı ve anlamlı hale getirmeyi seviyoruz.

Kuralsızlık da bir kural olabilir mi? Ezberler üzerinden giderseniz olayları anlamlandırmakta zorluk çekersiniz.

Kanada Başbakanı Mark Carney eski dünya düzeninin artık "geri gelmeyeceğini" söylerken, belki de "yeni düzeni" en iyi anlayan kişiydi. Oysa Fransa Cumhurbaşkanı Macron olayı daha anlayamamış ve sanki yıllardır Fransa her şeyi kuralına uygun yapıyormuş gibi "kuralsız bir dünyaya gidiş" gibi bir değerlendirme yapmıştı. Makron'un anlayamadığı aslında kuralsızlığın kendisinin de bu dünyada bir kural olduğuydu ve kuralsızlık dediği şeylerin, doğru ya da yanlış, bizzat planlı bir şekilde yapılıyor olabileceğiydi. Buradan hareketle aşırılıkları normalleştirme ile tanınan Netflix'in kurucularından Reed Hastings'in Erin Meyer ile birlikte yazdığı "KURALSIZLIK KURALDIR" isimli (Hasting Reed&Meyer Erin. (2023). Kuralsızlık Kuraldır, Çev. Murat Karlıdağ, Doğan Yayınları Yayıncılık ve Yapımcılık Ticaret A.Ş.: İstanbul) kitabını hatırlatmak gerekiyor.

ABD Başkanın Trump, Davos toplantısında ABD'nin NATO'dan hiçbir zaman bir şey almadığını ancak masraflarının tamamını karşıladığını söyledi. Zaten geçtiğimiz yılın sonlarına doğru yayınladığı ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde de Avrupa Medeniyetinin ciddi bir çöküşle karşı karşıya olduğundan ve artık Rusya'nın ABD için bir tehdit oluşturmadığından bahsetmişti. Uzun süredir "Avrupa lider yetiştiremiyor" diyorduk. Tekrar edersek, zaten Rusya'nın ABD için bir tehdit olmaktan uzaklaşması, Avrupa'nın ucuza enerji aldıkları Rusya'ya karşı savaşı ve onun zayıflamasına katkıda bulunmaları gerçeği ile daha iyi anlaşılacaktır. Gerçeği yazanları bazen dinlemez ve geçip gidebilirsiniz ama söylenen gerçekse, eninde sonunda dönüp özür dilemek zorunda kalırsınız.

Güvenlik Strateji Belgeleri laf olsun diye oluşturulmaz ve sanırız birçokları bu belgeyi öylesine okumuş gibi gözüküyor. Bazıları kuralsızlık olarak nitelendirse de bu belge en azından bir süre rastgele oluşturulmuş bir belge gibi gözükmüyor ve içerisinde geleceğe dair kuvvetli emareleri barındırıyor.

Avrupa, II. Dünya Savaşı sonrası ABD yardımı ile ayağa kalkmış ve askeri harcamalarını ABD üzerine yıkarak, bu alana aktarması gereken kaynakları ekonomik alanda kullanmış ve ABD giderek borçlanırken, bugüne kadar onun kesesinden refah içerisinde güzel bir dönem geçirmişti.

ABD'nin dış borcu Trump'ın ikinci kez iktidara geldiği dönemde 34 trilyon doların üzerinde ve Kongre Bütçe Ofisi'nin tahminlerine göre önümüzdeki on yıl içinde ABD'nin dış borcu 50 trilyon dolara ulaşabilir. Bu muazzam bir miktar. ABD'nin en fazla borçlu olduğu ülkeler: Japonya (1.1 Trilyon dolar) ve Çin (759 milyar dolar). Ardından İngiltere (723 Milyar dolar), Lüksemburg (424 milyar dolar), İngiltere'ye bağlı Cayman Adaları (419 milyar dolar), Fransa (382 milyar dolar), İngiliz Milletler Topluluğu üyesi Kanada (379 milyar dolar), Belçika (375 milyar dolar), İrlanda (336 milyar dolar) ve İsviçre (289 milyar dolar) geliyor. Bu arada ABD'nin Almanya'ya da 100 milyar dolara yakın bir borcu var. Trump bu hesapları görünce içi gidiyor. Avrupa'ya öylediği net: Savunma harcamalarınızı artırın ve artık her şeyi bizden beklemeyin. Bu rakamsal tablolar aslında birçok şeyi ve yakın ve orta geleceği ortaya koyuyor. Tabi değerlendirmesini bilene…

Diğer bir tespitimiz ise soğuk savaş dönemi sonrasında ABD'nin Orta Doğu bataklığına gömülmek istenmesi gerçeğidir. Bazıları kendi çıkarları için ABD'nin bu bölgede kalmasını istiyor ve kendilerince korkular ve tehditler yaratıyor.

Trump 2019 yılında Irak'a durumu yerinde görmek için geldiğinde, uçağının ışıklarının güvenlik maksadıyla söndürülmesine çok şaşırarak, "Ortadoğu'da son 20 yılda 7 trilyon dolar harcadık ancak inerken ışıklarımızı kapatmak zorundayız. Bu çok kötü." demek zorunda kalmış ve "indiğimiz Enbar El Esed hava üssünü inşa ederken bile 3 milyar dolar harcamışız. Bu bölgede harcadığımız para bölgeye olumlu sonuçlar vermiyor. Başka ülkelere yardım yapmadan önce kendi altyapımızı yenilemek zorundayız." açıklamasını yapmıştı. Ancak Trump'a rağmen ABD bölgeden ayrılamadı çünkü trilyon dolarlar bazılarının hoşuna gidiyordu ve ABD'nin borçlanması umurlarında değildi.

Günümüzde bu trilyon dolarlara başka trilyon dolarlar eklenmeye devam ediyor. YPG/PKK ABD'nin bölgede kalmasını istiyor, Fransa'da istiyor hele İsrail hiç gitsin istemiyor. Öbür yandan YPG/PKK eski yöneticisi Ahmet Osman, "Örgüt ABD'yi dolandırdı, sayıları abarttı, aldığı silahları başka örgütlere sattı, alınan fazla paralarda ABD'lilerin de payı vardı" iddialarında bulunuyor. Tespit oldukça zor. Soran yok, denetim yok. Nasıl olsa DAEŞ tehdidi var ve ABD hava desteği olmasa neredeyse yok olacak sözde YPG dünyayı DAEŞ tehdidinden kurtarmış.

Sonra da güç zehirlenmesi altında "ABD giderse hapishanelerdeki DAEŞ'lileri salarız" tehdidi. ABD bazıları için gerçekten güzel bir gelir kapısı gibi ve Trump'ın alanda gerçekten gördüğü de bu… Hal böyleyken, ABD'nin artık Avrupa ülkeleri için Ortadoğu'da operasyonlarını beklemek ve ABD'yi yanına alarak onun bütçesinden bölgeyi karıştırma ve keyifli bir şekilde halaylar çekme manzaraları şimdilik azalacak gibi. Terörden çare beklemek ve terörü arkasına alarak sadece bir takım azınlıkların çıkarlarını gerçekleştirmek bir çare olmuyor. Sosyal medya algılarıyla da pek bir yere varılmıyor ve bir toplumun tamamı temsil edilmiyor. Bizce en iyisi bölgede terörü bitirip herkesin huzur içinde yaşayabileceği demokratik bir ortamı geliştirmek ve kültürlerin çatışmasız bir ortamda bir araya gelebileceği ve gücü kalkınmaya ve refaha aktarabilecek ortamları bir arada samimi bir şekilde oluşturmak gibi gözüküyor.

Yeni Güvenlik Stratejisi gayet açık. ABD'nin uydurma tehditler yerine doğrudan karşı karşıya olduğu tehlikelere odaklanan gerçekçi bir stratejik yaklaşımı oluşturmayı hedefliyor.

Washington'ın uzun zamandır Amerikalıların "somut çıkarlarını" ihmal ettiği belirtilen raporda, çok fazla tehdit oluşturmadığı sürece uzak alanlar yerine yakın çevresine odaklanmak isteği açıkça göze çarpıyor. Kısaca: Ütopik idealizm yerine sert gerçekçilik. ABD anavatanının ve Batı Yarımküre'nin güvenliğini öncelikleme.

Artık bundan sonra ABD müttefiklerine daha sınırlı ve daha az bir destek sunacak ve savunmada onların da katkılarını bekleyecek. Başka alanlar ve dünyanın her yanına odaklanma yerine kendi yakın çevresine odaklanmak ve ekonomisini toparlamak istiyor. Kanada, Meksika, Venezuela, Kolombiya ve Grönland gibi bölgelere yönelik beyanları da bunun bariz işaretlerini taşıyor.

Her zaman ifade etmek gerekiyor ki her operasyonun bir faraziyesi vardır. Faraziye çökmezse plan da gerçekleşir. Bazıları buna kuralsızlık dese de eğer çok önemli bir şey ortaya konulmazsa ve faraziye çökmezse, dünyanın geleceği de bir süre böyle şekillenecek gibi. Bazılarının alıştığı düzen değişecek ama Carney'in sözlerine de atıf yaparsak: Anlaşıldığı manada eski dünya düzeni en azından bir süre geri gelmeyecek gözüküyor.

31 Ocak 2026

SURİYE'DE YPG İLE ANLAŞMA VE GÜVENLİĞİN GARANTİSİ

Suriye uzun yıllar baskıcı diktatör bir azınlık rejimi olan Esad Rejimlerinin zulmü ve yaşadığı iç savaş sonrası ilk defa imzalanan anlaşma ile barışa ve huzura bu kadar yaklaştı. Peki bu anlaşma ne kadar kalıcı, güvenilir ve Suriye halkının güvenliğini hangi ölçülerde garanti ediyor?

Öncelikle YPG/PKK terör örgütü, DAEŞ'e karşı mücadele ettiği algısını oluşturarak ya da maksatlı olarak oluşturularak büyük bir beklenti içerisine sokulmuştu. Aslında örgüt buna kendisi inanmak istemişti. Örgüt DAEŞ' karşı gerçekten başarılı mıydı? Bu tartışma konusu. Olayları biraz olsun takip edenler, o dönemde DAEŞ karşısında örgütün fazla bir direnç göstermeden süratle gerilediğini ve yok edilmek üzereyken, ABD ve beraberindeki ülkelerin hava desteği ile son anda kurtarıldığını çok iyi bilirler. Ancak o dönemde bazı devletlerin bölgeye müdahale için birilerine ihtiyaçları vardı ve böylesi bir ortamda başarı bu örgüte mal edilerek gereksiz kahramanlık hikayeleri yaratıldı. Üstelik bir kısmı ülke dışından gelen YPG/PKK unsurlarının sayıları da yetersiz olunca, bunu gizlemek adına ABD tarafından başka bir formül de bulundu ve Fırat Nehrinin doğusundaki Arap aşiretleri ile Türkmenler ve diğer bütün azınlıklar bir araya toplanarak sözde Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adı altında bir yapı oluşturuldu.

Sonra da bu oluşuma, o zamana kadar ABD bütçesinden sağlanan kaynaklar yanında, Suriye'nin yoğunlukla bu bölgede bulunan enerji ve maden kaynakları da tahsis edildi. Örgüt fazla para almak adına gücünü çok üstünde gösterdi ve yüzbinlerce kişi adına aldığı paralarla gücüne güç kattı. Suriye enerji kaynakları da tahsis edilince örgüt aslında tüm Suriye halkına ait olan kaynaklara beklemediği bir şekilde sahip olmuş oldu. Doğal olarak sağlanan siyasi, ekonomik ve askeri destek dünyanın değişik ülkelerinde medya desteği ile de birleşince örgüt fazlasıyla şımardı ve kendi gücünün ötesinde bir noktaya erişti. Suriye Esad rejimi ile işbirliği ile boşaltılan bu bölgeye sözde hâkim olan ve İran'a bağlı mezhepsel unsurlarla da belli konularda görüş birliği sağlayan örgütün güç zehirlenmesi altında büyük iddiaları taşıması ve etrafına tehditlere varan girişimlerde bulunmasının temel nedeni de buydu.

Gerçekte ise terörist örgütün elinde ABD gücü dışında gerçek bir güç yoktu. 26 milyon nüfusa sahip Suriye'de, dışarıdan gelenler hariç 1.5 milyon gibi bir nüfusa sahip Kürtler, Türkmenlerden bile az ve %5 civarında bir orana sahip.

Üstelik bunların bir kısmı da YPG/PKK unsurlarından rahatsız. Suriye'de yaşayan ve yıllarca Esad rejiminden zulüm görüp yok sayılan Kürt halkını terörist unsurlardan kesin olarak ayırt etmek ve onlara insanca yaşam koşullarını sunmak gerekiyor. Suriye Ordusunun giriştiği harekatta da ayrıntılı olarak görüldüğü gibi YPG'nin düzenli ordu eğitimleri de oldukça kötü. Denetim yok ve ellerindeki silahlarla baskı kurduğu bölge halkının çoğu kendilerine saygı duymuyor. 100 kilometrelik bir alandan yaklaşık 2 saatte çekilme ve birkaç günde bile yıllarca hazırlandığı alanı muhafaza edememe konusu yanında ele geçen milyarlarca doların nerelere harcandığı da denetleme dışı ve muhtemelen de araştırılmayacak bile. Trump'ın "onlara hiçbir söz vermedik ama çok para ödedik. DAEŞ'le bizim yaptığımız mücadeleyi kendilerine mal ettiler" sözlerini iyi analiz etmek gerekiyor. Diğer yandan DAEŞ ile etkin bir şekilde havadan ve karadan mücadele eden tek NATO ülkesinin de Türkiye olduğunu burada hatırlatmak gerekiyor.

PYD/PKK terör örgütü bölgede belli amaçlar için kurdurulmuş suni bir örgüttü ve değişen jeopolitik ortamda artık kendisine ihtiyaç duyulmayan bir konuma düşmüştü. Üstelik sürekli olarak DAEŞ'e karşı sadece kendisinin mücadele ettiği propagandasını yapıyor ve hapiste tutulan DAEŞ'lileri ortalığa bırakmakla tehdit ediyordu.

Hatta daha da ileri giderek bazılarını serbest bıraktığı da görüldü. Kısaca terör örgütü kendi gücünün dışarıdan geldiğini ve değişen koşulları anlamakta güçlük çekmişti veya bazı üst düzeydeki mensupları bunu diğerlerinden gizlemişti.

Zaten bu yüzden terör örgütüne dış desteğin kesilmesi, terörü kullanarak bir yerlere varmaya çalışanlar üzerinde büyük bir şok etkisi yaratmıştı. En fazla tepki gösterenler ise terör ve karışıklık ortamından en fazla faydalanan kesimdi. Peki kaynaklar olmadan şimdi ne yapacaklar ve eski mutlu günlerini nasıl devam ettireceklerdi? İşte ağırlıklı olarak bunlar destekçilerini harekete geçirmeye, eskiden olduğu gibi bazı ülkelerden ihtiyaç duydukları kolay desteği yeniden sağlamaya çalıştılar, direndiler, yaktırdılar yıktırdılar ancak o şaşalı jeopolitik desteğin artık olmadığını hayal kırıklığı içinde bizzat gördüler. Artık herkesin anlaması lazım ki bölgedeki sorunlar bizzat bu bölge insanının bir araya gelmesi ile akılcı bir şekilde çözülmek zorunda…

Suriye ve çevresindeki bölge kültürel ve tarihsel açıdan birçok çeşitliliği bünyesinde barındırıyor.

Böylesi bir bölgede inanç ve kültürel grupların bir arada huzur ve barış ortamında yaşaması da önem kazanıyor ve akılcı çözümler gerektiriyor. En zararlı ve rahatsız eden, kolay çözümler ise başka ülkelerden alınacak geçici desteklerle kısa süreliğine baskın konuma geçme ve avantajlar sağlama isteği geliyor. Bunlar çok tehlikeli ve genelde çözümsüzlük, karışıklık ve acılara neden oluyor. Tarihi, kültürel ve ekonomik geçmişe hâkim bölge gerçeklerini bilen ve etrafı ile barışa dayalı olumlu ilişkiler kurabilen toplum liderlerine ihtiyaç olduğunu sık sık ortaya koymamızın asıl nedeni de tam olarak buna dayanıyor.

Başlangıçta da ifade ettiğimiz üzere uzun süreli sıkıntılı bir dönemden geçen Suriye'nin bir an önce bir araya gelmesi ve kendisini toparlaması gerekiyor. Bu sadece Suriye'nin değil etrafındaki coğrafyaların da güvenliği ve huzuru için gerekli. Ancak bunun için omuzunda bir kaleşinkof tüfeği ve elinde bir patlayıcı düzeneği olan ve çocuk, kadın ve sivil demeden gözünü kırpmadan kullanan terörist unsurlardan ve bu teröristlerin kahramanlaştırılmasından artık kurtulmak gerekiyor. Unutmayalım ki bu anlayışa sahip olmadığımız sürece kalıcı barış ve huzuru hiçbir zaman sağlama imkanına sahip olamayız.

Doğal olarak Suriye'de hükümet güçleri ile SDG arasında varılan anlaşma birçok ülke tarafından ve bölgede yaşayanlar tarafından memnuniyetle karşılandı. Ülkede yaşayan herkesi kucaklayan, hiçbir inanç ve etnik grubu dışlamayan demokratik bir Suriye herkesin özlemi. Anlaşmadaki birçok konu yanında kültürel özgürlüklerin azınlıklar için tanınması ve yerlerinden edilen insanların dönüşünün sağlanması da güzel bir gelişme gibi gözüküyor ancak istismar edilebilecek ve kötüye kullanılabilecek bazı hususlara dikkat çekmek de gerekiyor.

Öncelikle anlaşmayı SDG adına imzalanan kişi 20 yıl PKK terör örgütü bünyesinde yer almış bir şahış: Mazlum Abdi. YPG'nin Fırat'ın doğusuna çekilme sonrası sürekli olarak Suriye Ordusunun azınlıklara yönelik bir katliam yapılacağı propagandasını yapmaya çalıştı ancak Suriye Ordusu ve yönetimi başlangıçtan beri böyle kışkırtmaların ve oluşumların dikkatle dışında kaldı. Üstelik süreç boyunca karşı tarafı tahrik eden, baskı ve saldırıları gerçekleştiren tarafın YPG olduğu görüldü. Mazlum Abdi'nin "Halkımıza karşı büyük bir katliam tehdidi vardı. Bunun önüne geçmek için elimizden geleni yaptık.

Uluslararası güçlerin bu katliamın önünü alacak pozisyonda olmadığını gördük ve halkımızın haklarını korumak için böyle bir anlaşma yaptık." beyanı ise bu provokatif gerçeği ortaya koyması yanında kendi başarısızlığını da örtmeye yönelik bir itiraf niteliği taşıyor.

Bunun dışında bazı merkezlerde tugaylar esaslı ayrı bir oluşumun yeni anlaşma ile korunmuş olması, bir noktada güvence gibi gözükmesine rağmen, istismar edilebilecek ve zaman zaman garantör gibi lanse edilen devletleri ülkenin içişlerine müdahaleye sevk edebilecek bir husus gibi görülmektedir. Bir ülkede ayrı mekanizmaların olması çoğu zaman yavaşlatıcı ve çatışma ortamlarını oluşturucu niteliğe dönüşme riskini de beraberinde getirir. Ayrı ellerden ve farklı komuta kanalları bölgede olan gruplar yanında, dönecek olanlar üzerinde baskı mekanizması oluşturabilir ve aynı emir komuta altında hareket etmesi gereken askeri unsurları farklı emir komuta kanallarına yöneltebilir. Üstelik bu mekanizma içinde terör ve baskı geçmişi bulunanların olması başlı başına bir riski barındırır. Örneğin daha şimdiden sözde özerk yönetim dış ilişkiler dairesi eş başkanı İlham Ahmed tarafından, YPG içinde yer alan, Kadın Savunma Birlikleri'nin (YPJ) Demokratik Suriye Güçleri'nin (DSG) bir parçası olarak kalacağını açıklanması da bariz bir alışkanlığın devamı izlenimi veriyor.

Yine anlaşma sonrası Mazlum Abdi'nin söylemleri arasında yer alan: "Kazanımlarımız korunacak. Amaçlarımız var, onlara ulaşmak için mücadele devam edecek. Her yerde kararlar yerel meclisler tarafından alınacak. Kürtlerin olduğu kentlerde yönetimler devam edecek. Devrimin kazanımları korunacak. Bazı eksikler var, onlar içinde mücadele edeceğiz. " ifadeleri de ileride sorun yaratmaya yönelik istismar edilebilecek konular arasında. Tabi ki insanların kültürel haklarının garanti edilmesi ve yerelden yönetim önemli ancak bu ülkenin yapısına ve gelişmesine asla zarar vermemeli ve ayırıma yol açmamalı. Bu nedenle bir an evvel Suriye'de özgür seçimlerin yapılması, baskı olmadan hür irade ile insanların terörist geçmişi olmayan insanları yönetici olarak seçmesi ve ayrılık için kullanılabilecek çekişmelerin birleştirici ve bir arada barış ve huzur içinde yaşamaya dönük söylemlere dönüştürülmesi oldukça önemli gibi gözüküyor.

Sonuç olarak Suriye'de gelişmeler ve bir araya getirici oluşumlar sevindirici. Ancak durumun bir an önce normalleşmesi ve nefret söylemlerinin sona erdirilerek, ülkesel bütünlüğün ve gücün tamamının kalkınma çalışmalarına yönlendirilmesi de gerekiyor. Bu nedenle herkesin mutlu olduğu ve haklarının garanti altına alındığı demokratik bir yönetimin oluşturulması yerine kısa süreli kurnazlığa dayalı çözüm arayışlarının insanları gelecekte de mutsuz edeceğinin akıldan çıkarılmaması gerekiyor.

4 Şubat 2026

HÜRMÜZ BOĞAZI JEOPOLİTİK DEĞERLENDİRME

Bu makaleyi yayınladığımızda henüz bu boğazda bir savaşın başlamadığına dikkat çekmek isteriz. Neden durup dururken yayınladık acaba…

Hürmüz Boğazı diğer önemli boğazlar ve su yolları gibi sürekli dünyanın gündeminde. Yapılan veya yapılacak değerlendirmelerin daha isabetli olması açısından bu boğazdan ve ona dair önemli özelliklerden kısaca bahsetmekte yarar olduğu düşünülmektedir.

Uluslararası hukuk tanımında boğaz "iki deniz parçasını birleştiren doğal ve dar su yolu" olarak açıklanır. Hürmüz Boğazı, Umman ile İran arasında bir boğaz olup, Basra Körfezi ile Umman Denizlerini birbirine irtibatlandırır. Bu anlamda Basra Körfezi dünya doğalgaz ve petrol akışının en önemli geçiş noktalarından birisi olması nedeniyle önemlidir ve ekonomik anlamda günümüzde pek de alternatifi yok gibidir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti'ne ait olan Basra Körfezi zaten bu jeopolitik önemi nedeniyle kaybedilmişti. Oysa Basra Körfezi Osmanlının dört büyük donanmasından birisinin bulunduğu yerdi ve Basra Körfezi'nde yer alan Kuveyt aynı zamanda Irak'ın denize açıldığı noktaydı.

II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesinde rol oynamış Osmanlı Devlet Adamı Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın Kuveyt ve Katar'ı çölden ibaret ve önemsiz olmasını gerekçe göstererek İngiltere ile ihtilaf çıkarmamak adına bu ülkeye vermeyi kabul etmesi (11 Mart 1913 tarihli toplantıda muhalif görüşlere rağmen karar alınmış ve 11 Haziran tarihinde Mahmut Şevket Paşa suikast sonucu öldürüldükten sonra 29 Temmuz 1913 tarihinde Londra'da imzalanan antlaşma ile Osmanlı Devleti, Katar Yarımadası üzerindeki bütün taleplerinden feragat etmiştir) ise jeopolitik konusunda gerekli bilgi altyapısına sahip olamamanın bir sonucudur. (Bardakçı, 2014 ve Gerçeksever, 2005: 76). Diğer taraftan I'inci Dünya Savaşı döneminin İngiliz Savaş Kabinesi Sekreteri Sir Maurice Hankey, "Petrol kaynakları üzerinde kontrol tesis etmek İngiltere için birinci savaş hedefidir" demişti (Yergin, 2009: 172). Bölge ve civarı günümüzde İran'la birlikte dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz yataklarına sahiptir. Bu kaynakları dünyaya taşımada kullanılan Hürmüz Boğazı ise stratejik önemdedir.

Hürmüz Boğazı, Orta Doğu'daki petrol ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) üretiminin Umman Denizi ve Hint Okyanusu üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılmasını mümkün kılıyor ve Irak, Katar, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri olmak üzere Orta Doğu'daki üreticilerin ham petrol ve kondensat sevkiyatında önemli ve stratejik bir konumda bulunuyor.

Hürmüz Boğazının kuzey kısmında İran güneyinde ise Umman bulunur. Genişliği 33 km ile 95 kilometre arasında değişir.

Hürmüz Boğazının en dar yeri yalnızca 3 kilometre genişliğindedir. Daha önce belirttiğimiz şekilde bu dar boğazda da her yerden geçmek mümkün değildir. Hürmüz Boğazı üzerinde irili ufaklı çok sayıda ada olması ve özellikle kuzeyde İran karasularında derinliğin azalması nedeniyle gemi hareketlerini belli noktalara zorunlu kanalize olur. Zaten bu boğazın tamamı bir şekilde İran tarafından hem gözlem ve keşifle hem de çeşitli silahlarla kontrol altında tutuluyor ve bu durumun her türlü geçişlerde mutlaka göz önünde tutulması gerekiyor.

Boğaz üzerinde sular petrol tankerleri için yeterince derin değildir. Derinlik Umman'ın Musandam Yarımadası yakınında en fazladır ve kuzeye İran'a gidildikçe bu azalır. Bu nedenle geçişler genelde bu yarımada kuzeyinde belirlenmiş şeritler boyunca yapılır ki buralarda derinlik 200 metrenin üzerindedir.

Hürmüz Boğazının karmaşık durumu yanında tek çıkış noktasına sahip olması da hassasiyeti artıran bir faktör olarak karşımıza çıkıyor.

Günlük olarak dünya petrol arzının yaklaşık üçte birinin ki bu 20 milyon varilin üzerine çıkmaktadır, buradan geçtiği düşünüldüğünde konunun boğazın kapatılması veya bu noktalarda bir geminin bile arızaya veya saldırıya uğramasına karşı hassasiyeti ortaya çıkar. Bu nedenle boğaz zaman zaman kapatılma tehditleri olsa da İran-Irak Savaşı döneminde bile kapatılmamıştır.

Basra Körfezindeki ülkeler buradan ihraç ettikleri petrol ve doğal gazı çoğunlukla (beşte dördü) Çin ve Hindistan başta olmak üzere Japonya ve Güney Kore gibi Asya'nın üretim yapan ülkelerine yaparlar ve boğazda yaşanan kriz ve yavaşlamalar dünya çapında fiyatlandırmalar üzerine ani etkiler yaratır.

Hürmüz ve Malakka Boğazları (Endonezya ve Malezya arasında) günde ortalama 30 milyon varilin üstündeki petrol geçişleriyle dünyanın en stratejik geçiş noktalarını oluşturmaktadır. Yüksek maliyet ve daha uzun ulaştırma yolları tercih edilirse petrol ve ticari tankerleri Malakka Boğazı yerine başka bir deniz yolundan geçebilir ancak Hürmüz Boğazı'nı kullanmadan petrol taşımak pek mümkün değildir. Bu arada deniz taşımacılığının demiryolu taşımacılığına göre en az 3 defa, karayolundan taşımaya göre 7 defa ve havayolu taşımacılığına göre ise 22 kat daha ekonomik olduğunu göz önünde bulundurmak gerekiyor.

Hürmüz Boğazının İran kıyıları dağlık ve kayalıktır. Kıyı ovaları Buşehr kuzeyinde genişleme eğilimindedir. Basra Körfezinde İngilizler tarafından 18. Yüzyıldan itibaren hidrografik, meteorolojik ve okyanusografik çalışmaların yapıldığını biliyoruz. Deniz tabanının okyanusografisi, jeolojisi ve tortululması üzerine çalışmalar, 1950'ler ve 60'larda deniz tabanının hidrografik gemilerinden çalışan Amerikalı ve İngiliz bilim insanları ile petrol şirketi araştırma bilimcileri tarafından yapılmıştır. Sonrasında petrol şirketleri tarafından çoğunluğu gizli olarak daha derin jeolojik yapıya dair kapsamlı araştırmalar yapılmıştır.

Hürmüz Boğazı üzerinde İran'ın bariz bir coğrafi üstünlüğü ve baskısı vardır. Diğer ülkelerin askeri güçleri İran'a karşı daha zayıftır. Bu durum bölgede ABD başta olmak üzere güçlü devletlerin kendilerine güvenlik açısından bir rol biçmesi durumunu ortaya çıkarır. Bunun yanında diğer ülkeler de kendi aralarında bir savunma anlaşması imzalamışlar ve birine yapılan saldırının hepsine yapılmış sayılması esasını kabul etmişlerdir.

Hürmüz Boğazı karasularının 3 mil olarak uygulandığı dönemde herhangi bir soruna yol açmıyordu ancak İran 1959, Umman ise 1972 yılında karasularını 12 mile çıkarınca boğazın uluslararası su bölümü ortadan kalkmış ve tamamen İran ve Umman'ın bir parçası haline gelmiştir. Bölge ABD Başkanı Biden tarafından ortaya atılan ve ABD ve AB, Hindistan'ı yakınlaştırmayı ve Çin etkisine karşı koymayı hedefleyen IMEC projesinin de en kritik noktası.

Amaç Hindistan'ın Pekin tarafından kuşatılmış durumdan kurtulma ve gelişmekte olan ülkeler arasında lider olma stratejisine bir destek sağlamak olan proje önerisini İsrail Başbakanı Netenyahu "Orta Doğu'nun ve İsrail'in çehresini değiştirecek ve tüm dünyayı etkileyecek tarihteki en büyük işbirliği projesi" olarak nitelendirirken, AB Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen de koridoru "Hindistan, Orta Doğu ve Avrupa arasındaki en verimli güzergah" olarak tanımladı ve nakliye süresinin yüzde 40 oranında azalacağını ve bunun da maliyetlere yansıyacağını vurguladı. Bu bağlamda, Hindistan'la Avrupa arasında Süveyş Kanalı üzerinden 20-25 gün süren kargo akışlarının önemli ölçüde hızlanabileceği tahmin ediliyor. Ancak nakliye sırasında demir yolu ve deniz yolu arasındaki taşınma maliyetinin ne boyutta olacağı konusunda yapılmış bir çalışma bulunmuyor. İran'ın bu boğazı kontrol etme yeteneği de göz ardı edilmiş durumda. Bölgede istikrarı sağlayan bir güç durumunda olan Türkiye'nin bu projenin tamamen dışında tutulması ve Türkiye öncülüğünde sürdürülen Kalkınma Yolu projesi ise tamamen görmezden gelinmiş gibi duruyor.

Netice itibarıyla bu boğazın askeri ve ekonomik açıdan sadece bölgenin değil dünyanın da en jeopolitik öneme sahip bölgelerinden birisi olma özelliği taşımaktadır. Bu boğaz ve civarının güvenliğini sağlamak ise giderek daha da önem kazanmaktadır.

KAYNAKÇA

Bardakçı, M. (2014). Mahmud Şevket Paşa'nın sadaret günlüğü. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Gerçeksever, A. (2005). Kayıp kimlik: Basra Körfezi. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Yergin, D. (2009). The prize: The epic quest for oil, money, and power. Free Press.

BÖLÜM 30

JEOPOLİTİK REKABET: TRUMP'IN İNGİLİZLERİ BÜYÜK APTALLIK YAPMAKLA SUÇLADIĞI CHAGOS ADALARI

Bu yazıyı da nedense daha öncesinden araştırarak yayınlamak aklımıza gelmişti…

Jeopolitik bir bölgenin coğrafi konumuna göre politika oluşturma anlamındadır. Daha önce de belirttiğimiz şekilde enstitümüzün ismini oluşturan bu terimin, giderek daha fazla klasik manada dar anlamından çıkıp, disiplinler arası hak ettiği yerlere geldiğini görmek umut verici.

Dünyada jeopolitik açıdan önemli olan birçok nokta var ve bunlardan birisi de pek fark edilmeyen bir bölgede yer alan ve Trump'ın İngiltere'yi 'Büyük aptallık' yapmakla suçladığı Chagos Adaları. Bu nedenle bizler de bu bölge ile ilgili küçük bir analiz yapmak istedik.

Öncelikle bu adaların coğrafi konumundan söz etmek gerekiyor. Bu adaları tanıtmak için pek bilinmeyen ve göze çarpmayan Mauritius'u tanımak gerekiyor. Mauritius Cumhuriyeti, Hint Okyanusunda bulunuyor. Mauritius'da yaklaşık 1 milyon 300 bin kişi yaşıyor. Bu nüfusun büyük kısmı merkez ada olan ve ülkeye ismini veren, Mauritius adasında yaşıyor. Mauritius dünya genelinde sürekli ordusu bulunmayan 25 ülkeden birisidir.

Mauritius yaklaşık 2000 km2 bir yüzölçümüne sahip ancak sahip olduğu muazzam münhasır ekonomik bölge göz önüne alındığında önemi artıyor: 2,3 milyon km2. Adalar birçok etnik grubu bünyesinde barındırıyor ve Hinduizm en yaygın inanç grubunu oluşturuyor. Burası Afrika'ya yaklaşık 2000 kilometre mesafede bulunan bir ada ülkesi. Afrika'nın güneydoğusunda Madagaskar adasının ise 870 km doğusunda yer almakta. Fransa'ya bağlı Reunion adasına 200 km ve Hindistan'a ise 4000 km mesafededir. Ada aynı zamanda turistik bir bölge olarak tanınan Maldivler'in güneyinde yer alıyor.

Bölge öyle göze çarpan bir özelliğe sahip olmamasına rağmen stratejik bir konumda ve birçok önemli olayda sessiz sedasız kilit bir rol oynuyor. Asıl önemi ise Hint Okyanusunun ortasında İran-Afrika-Kızıldeniz-Afganistan ve Hindistan gibi bölgeleri kontrol edebilecek ve buralara yönelik askeri harekatlarda kullanılabilecek bir alan olması.

1500'lü yılların başlarında Portekizli denizciler buraya ulaşıyor ancak fazla ilgilenmiyorlar. Onlara göre buraları küçük ve uğraşmaya değecek kaynaklara sahip değildi ve bu bölgede bulunmanın maliyetini zaten karşılayamıyordu. Adayı sahiplenenler ise bundan bir yüz yıl sonra Hollandalılar oluyor ve bazı yerleşim alanları oluşturuyorlar. Daha sonraları bir yüzyıl kadar Fransızların kontrolündeki adalar grubu, Napolyon dönemindeki zayıflama esnasında, 1810 yılında, Paris Anlaşması ile Chagos Adaları ile birlikte İngilizlere devrediliyor. Bu anlaşmada Tromelin Adası spesifik olarak geçmediğinden bugün bile konu Fransa ile Mauritius arasında bir sorun olmaya devam etmektedir.

Bu tarihten 1968 yılında bağımsız olmasına kadar geçen dönemde Mauritius, İngiltere'nin sömürgesi olarak kalmıştır. Ancak İngilizler bağımsızlığını tanımadan üç yıl önce burada ileriye dönük ve Mauritius'un aleyhine olacak şekilde bazı garip olayları gerçekleştirmiştir. Başta Chagos Adaları ile bazı adaları esas almış ve adalarda yaşayan yerel insanları güç kullanarak bölgeden sürmüş ve bu adaları Seyşeller'den ayırmıştır. En büyük adalardan birisi olan Diego Garcia ABD'ye kiralık olarak verilmiş ve Chaos adalarına yerel halkla birlikte; yabancıların, turistlerin ve medya mensuplarının girmesi yasaklanmıştır.

Bugün üzerinde İngiliz ve Amerikan üslerinin bulunduğu Diego Garcia, yaklaşık 60 kadar adadan oluşan Chagos Adalarının en büyüğüdür. Burayı İngilizler 1966 yılında 50 yıllığına ABD'ye kiraladı.

2016 yılında ise kullanım haklarını 20 yıl daha uzattı. ABD burada 1977 yılında bir askeri üs oluşturdu. Bu üs 3600 metre uzunluğunda lojistik uçaklarının da kullanabileceği bir havaalanı ve bir de limanı içeriyor. Limana uçak gemileri yanaşabiliyor. Üs soğuk savaş döneminde Sovyetleri Hint Okyanusunda sınırlama görevini üslendi. Enerji taşıma yollarını ve deniz ulaşım hatları ile bölge civarında birçok ülkeyi kontrol etme konumu da önemli. Hindistan'ın da bu bölge civarında üs oluşturma gayretleri olduğu yönünde bilgiler mevcut.

1967 yılında gerçekleştiren seçimleri Hint Kökenli Mauritiuslar Avrupa kökenlilere karşı kazandı ve ülke bağımsızlığını ilan etti. Burada aslında adaların maliyetinin İngilizler için gelirinden fazla olmasının büyük bir payı vardı. Bölge İngilizlerde kalsaydı ulaşımı son derece zor olan bu küçük bölge ve kontrol edecek personel için çok büyük maliyetler gerekiyordu. Ayrıldılar ancak İngiliz Devletler Topluluğunun bir üyesi olarak kaldılar. Sistem de zaten İngiliz sistemi olarak devam etti. Diğer taraftan yeni Mauritius yönetimi zaten Chagos Adalarının İngilizlere ait olduğunu direnmeden kabul etti. Zaten ada daha sonra İngilizler tarafından ABD'ne kiralandı ve adada bulunanlar ki bunların sayısı 2000'in üzerindeydi, Mauritius ve Seyşeller bölgesine zorla göç ettirildiler. Bundan sonra bu bölgede bazı deneylerin yapıldığı iddia edildi. Bugün o dönemde sürülen bu insanlar kendi topraklarına dönmek istemektedir. Bu konu halen Mauritius ile ABD arasında anlaşmazlık konusudur. İngilizler, ABD'nin burada askeri bir üs oluşturmasına izin vermiştir. Bu bölge 1991'den bu yana Irak, Afganistan ve İran'a yönelik operasyonlarda son derece önemli rol oynamış ve ABD'nin uzun menzilli bombardıman uçakları için liman görevi görmüştür. Üs halen adada bulunmaktadır. Sorunlar da buradan kaynaklanmaktadır.

Diğer taraftan 2010 yılında İngiltere Hint Okyanusu bölgesinde bir Deniz Koruma Alanı oluşturmuştur. Bu konu belli bir deniz alanının belirgin bir insan etkisinden korunması ve doğal, tarihi ve kültürel özelliklerinin muhafaza edilmesini kapsamaktadır. Alan yaklaşık 640 bin km2'lik bir deniz koruma alanını kapsamaktadır. Bu alan Chagos Ada yerlilerinin bölgeye yeniden dönmesini imkânsız hale getirmektedir. Mauritius BM Deniz Hukuku Sözleşmesi uyarınca, Tahkim Mahkemesine başvurmuş ve bu Mahkeme 2015 yılında koruma alanının uygun şekilde oluşturulmadığı yönünde karar vermiştir.

Bu karara göre Deniz Koruma Alanı uluslararası hukuka göre geçerliliğini kaybediyor ve bölgeden daha önce uzaklaştırılan yerli halkın geri dönmesi gerekiyor.

BM Genel Kurulu tarafından, 1917 yılında Uluslararası Adalet Divanına sunulan öneride, "İngiltere'nin kontrolü altındaki Chagos Adalarının 1965 yılında Mauritius'tan ayrılmasının hukuki sonuçları ve bu durumun yasal olup olmadığının" değerlendirilmesi talep edilmiştir. Adalet Divanı ise 2019 yılında İngiltere'nin bu adaların kontrolünü acilen bırakması yönünde bir karar vermiştir. Bu karara göre İngilizlerin kendisine ayırdığı adaları Mauritius'a iade etmesi gerekiyor.

Zaten 2019 yılında geldiğinde ise Uluslararası Adalet Divanı Mauritius'un bağımsızlığının tamamlanması ve Chagos Adalar grubunun bu ülkeye tekrar iade edilmesi için bir görüş oluşturmuştur.

Bölgenin jeopolitik durumuna bu şekilde değindikten sonra, şimdi ABD Başkanı Donald Trump ile İngiltere Başbakanı Keir Starmer arasında gerçekleşen restleşmeler daha iyi anlaşılacaktır.

Trump, sosyal medya platformundan, İngiltere'nin, Chagos Adalarının egemenliğinin Mauritius'a devretme kararını eleştirmiş ve daha da ileri giderek bunu büyük bir aptallık olarak nitelendirmişti. Ama neden?

Aslında Trump, Starmer'in 2025 şubat ayında Starmer'in aldığı bu kararı desteklemiş ve yaptığı görüşme sonrası "çok iyi işleyeceğini" belirtmişti. Ancak Starmer'in Grönland konusunda Danimarka'ya destek veren açıklamalarından sonra durum aniden değişti.

Trump'a göre İngiltere, bunu kendisinin Grönland konusundaki taleplerine bir karşılık olarak gerçekleştirmişti ve bu Rusya ve Çin'e karşı kendilerinin bir zayıflık göstergesini olarak anlaşılacaktı.

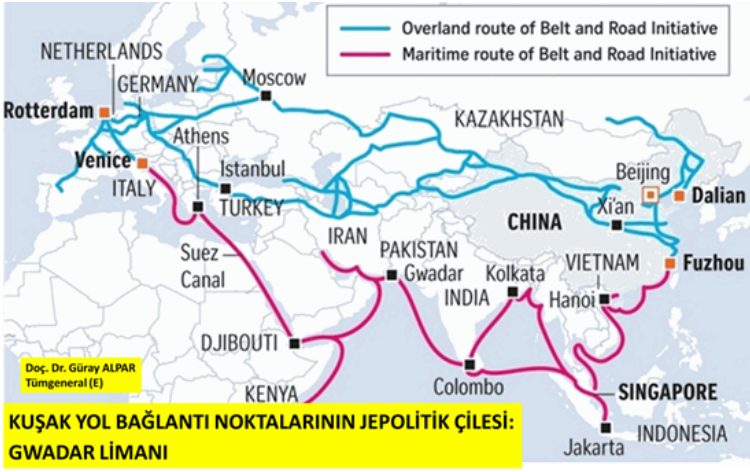
İngilizlere göre ise uluslararası mahkemelerin kararları nedeniyle Diego Garcia adasındaki askeri üssün geleceği tehlikeye girmişti ve bu nedenle adanın egemenliğinin mahkeme kararları çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Böylece ABD-İngiltere ortak üssü yapılan anlaşma ile daha uzun yıllar varlığını garanti edecek ve rakiplerini bölgeden uzak tutabilecekti.

Bağımsızlığını daha ilan etmeden önce, İngilizler Chagos adalarını bugünkü değeriyle yaklaşık 75 milyon sterline kiralamıştı. Mauritius bunu o zamanın koşulları nedeniyle bağımsız olabilmek için mecbur kaldığından kabul ettiğini söylüyor.

Ada Hindistan yarımadasının güney ucuna 1600 km uzaklıkta. Bu anlaşma ile de İngilizler Diego Garciya adasını Mauritius devletine verecek ancak 99 yıllığına yine bu devletten yıllık 100 milyon sterlin gibi cüzi bir ücret karşılığı kiralayacak. Mauritius'un Başbakanı bu anlaşmayı bir zafer olarak niteledi ve sömürgecilikten kurtulmalarının son adımı olarak değerlendirdi. Anlaşma 2025 yılı mayıs ayında yapıldı ve imzalandı ancak İngiliz Parlamentosu henüz onaylamadı. Bu yüzden hala İngilizlere ait.

Görüldüğü üzere bazıları ufak işlerle meşgulken diğerleri dünyanın birçok noktasında jeopolitik üstünlük sağlamak adına mücadele ediyor. Bu noktada şu soruyu da sormak gerekiyor: Ne işi var Amerika ve İngilizlerin on binlerce kilometre uzakta…

KUŞAK YOL BAĞLANTI NOKTALARININ JEPOLİTİK ÇİLESİ: GWADAR LİMANI

Çin'in son dönemde göstermiş olduğu ekonomik gelişmeler biliniyor. Bir üretim gücü haline gelen ülkede üretilenleri dış dünyaya göndermek ve karşılığında yeni üretim için gerekli olan hammadde ve enerji ihtiyacını karşılamak için alternatif yollara ihtiyaç var.

Çin'in bu maksatla denizyolu ulaşımını ve gemileri kullanması şüphesiz en uygunu.

Çünkü deniz taşımacılığı demiryolu taşımacılığına göre en az 3 defa, karayolundan taşımaya göre 7 defa ve havayolu taşımacılığına göre ise 22 kat daha ekonomik.

Ancak Dünya Savaşında Japonya'nın enerji ihtiyacı için Malakka Boğazını kullanamamasının, yenilgisindeki önemli nedenlerden birisi olduğu göz önüne alındığında karadan yeni yollar oluşturması bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyor. Diğer taraftan Asya kıtasının coğrafyasının engelleyici vasfı ve mevcut kara ve demiryolu şebekesi oldukça yetersiz olması Çin'i "Kuşak ve Yol" gibi yeni arayış ve projelere yöneltiyor.

Ancak burada başta bağlantı noktaları olmak üzere büyük bir sıkıntı var gibi gözüküyor.

Çin'in ulaşım, dijital ağlar, enerji ve ticari projelerini içeren ve dünya nüfusunun neredeyse %65'ini ve 70'e yakın ülkeyi kapsayan "Kuşak ve Yol" programın 2013 yılında duyurulmasının ardından birçok zorlukla karşı karşıya. Bunların belki de en önemlisi ABD'nin bu girişimi Çin'in küresel üstünlüğe ulaşmak ve rekabette üstünlük sağlamak için kullandığı jeopolitik bir araç olarak algılaması. Ayrıca Pentagon, Çin'in bu projeyi kullanarak deniz gücü üstünlüğünü oluşturmaya çalıştığını iddia ediyor.

Bu nedenle de projeyi elinden geldiğince engellemeye çalışıyor. Engelleme noktalarının ise proje bağlantı hatları üzerine yoğunlaştığı görülüyor. Her durumda engellemeler sadece Çin'i değil bu projeden yararlanacak birçok ülkeyi de ister istemez etkiliyor ve bundan en fazla etkilenenler de ulaşım hatlarının birçok noktada zayıf olduğu Asya ülkeleri.

Zaten 2023 yılı sonlarına doğru Kuşak ve Yol Girişime rekabet oluşturacak şekilde kafa karıştırıcı bir alternatif oluşturuldu bile: IMEC projesi. Proje net bir şekilde Hindistan-İsrail endeksli. Hindistan'ı Körfez ülkeleri ve Avrupa'ya bağlayacak IMEC koridorunun, Çin'i ve bağlantılı olduğu ülkeleri dışarıda bırakarak, Asya, Orta Doğu ve Avrupa arasındaki ticaret bağlantılarını genişletmesi arzu ediliyor. Yine bu proje ile Hindistan, enerjiye olan bağımlılığını Orta Doğu özelinde güvence altına alarak ABD ve Çin'den sonra bölgeye nüfuz eden üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmak istiyor. Ancak özellikle projenin altına imza koyan Avrupa liderlerinin bir anda birbiri ardına Çin ziyaretleri göz önüne alındığında ve acele olarak hazırlanan ve tarihi-kültürel ve coğrafi yapıya pek de uygun olmayan bu projenin ne kadar uygulanır olduğu hala şüpheli.

Kuşak Yol Projesinde sorunların bağlantı noktalarında daha yoğun olarak görüldüğünü söylemiştik. Bu noktaların en önemlilerinden birisi de Pakistan'ın Gwadar Limanı.

Gwadar Limanı Pakistan'ın Belucistan eyaletinde yer alıyor. Bu liman Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) kapsamında oldukça stratejik bir konumda ve Kuşak ve Yol Girişimi ile Deniz İpek Yolu bağlantı noktasında yer alıyor. Bu liman Çin'den başlayarak Malakka Boğazından Mombasa'ya, Basra Körfezine, Süveyş Kanalı üzerinden Akdeniz'e ve Orta Avrupa'ya uzanan yeni İpek Yolunun bir parçası olma durumunda ve Çin'den bu bölgeye bağlantılar kara ve demiryolundan önemli ölçüde tamamlandı. Proje birçok kişiye iş imkânı sağlaması yanında ülke kalkınmasına da büyük katkılar sağlayacak.

1997 yılında Pakistan Gwadar bölgesini kalkınmanın ana noktalarından birisi olarak ilan etti. Ancak hemen ardından 1998 yılında Pakistan'a uygulanan ekonomik yaptırımlardan dolayı bu proje hemen hayata geçirilemedi. Proje ancak 3 yıl sonra Çin ile inşaat anlaşmasından sonra başlayabildi 2008 yılında ise ilk ticari yük gemisi limandan faydalanabildi.

Liman daha önce belirttiğimiz şekilde Hindistan merkezli oluşturulan IMEC projesine rakip olarak görülüyor. Diğer yandan Liman'ın bulunduğu Belucistan Eyaletinde son dönemde artan terör hareketleri ve saldırılarının da bu projenin engellenmesi ile bağlantısı olduğu değerlendiriliyor. 2019 yılında bölgede dış destekli teröristlerin Gwadar Liman Şehrindeki bir otelde Çin uyruklu kişileri hedef alması da buna bir örnek olarak gösterilebilir. Ardından 2023 yılı Kasım ayındaki terör saldırıları ve 2024 yılında limana saldırı düzenleyen teröristlerin etkisiz hale getirilmesi olayları yaşandı. Pakistan makamları bu terör eylemlerinin arkasında Hindistan'ın bulunduğu iddiasında bulundu. Ancak bu bölgedeki kalkınma çalışmalarının önlenmesi maksatlı terörist saldırılar sonraki tarihlerde de devam etti. En son geçtiğimiz hafta yapılan terör saldırılarının çok sayıda terörist etkisiz hale getirilmesine rağmen, bir çok sivil kayba neden olduğu görüldü.

Sonuç olarak güç merkezleri arasındaki mücadelenin sadece askeri alanda değil, hibrid yöntemlerle devam ettiği ve ekonomik gücü ele geçirme çabalarının bunun önemli kısımlarından birisini oluşturduğu görülmektedir.

Bu kapsamda, Gwadar limanında olduğu gibi, kuşak yol bağlantı noktaları üzerindeki jeopolitik mücadelenin de bundan sonraki dönemde daha da artarak devam edeceğini değerlendirebiliriz. Biz bunu bağlantı noktalarının jeopolitik çilesi olarak isimlendirdik…

09 Şubat 2026
BUZKIRAN STRATEJİSİ: İRAN ÖRNEĞİ

Savaş daha başlamadan yazılan bir yazı örneği daha…

Buzkıran (icebreaker) deniz ulaşımında buzları kırmak üzere özel olarak tasarlanmış bir gemidir. Bu gemi sayesinde soğuk havalarda donan ve buzlarla kaplanan deniz ticaret yolları üzerinde gemiler faaliyetlerine devam edebilir. Acaba bu geminin tasarımı ve buzları kırmasında uygulanan taktik jeopolitik sahada bir strateji olarak uygulanabilir mi? Bu araştırma buzkıran gemilerinde uygulanan tekniğin sosyal ve askeri sahaya yansımasını ortaya koyarak buna dair somut örnekleri İran örneğinde somutlaştırmaya çalışacaktır.

Öncelikle özel olarak tasarlanan ve birçok değişik niteliğe sahip olan bu gemilerden görevini en iyi yerine getirenlerde uygulanan bir tekniği kısaca ortaya koymamız gerekiyor. Bazı buzkıran gemilerinde az hızda bile büyük güç eden makinalar kullanılarak, ileri iten pervanelerin haricinde buzkıranın ön tarafının her iki yanında fazladan bir ya da iki adet pervane bulunur.

Böyle bir yapıyı oluşturmanın ana amacı buzun altındaki suyu çekerek, bağlantıyı kesmek ve bağlantısı ve dayanağı kesilen zayıf buzu daha rahat bir şekilde kırmaktır. Bu aynı zamanda gövde ile buz arasındaki sürtünmeleri azaltarak geminin manevra kabiliyetini artırmasını da sağlar.

Kuvvetli bir yapının bağlantılarının aşama aşama yok edilerek etkisiz hale getirilmesini içeren bu strateji şüphesiz birçok alana yansıtılarak kullanılmaktadır. Tıpkı kuvvetli sosyal bağların ve askeri yapıların ortadan kaldırılması gibi…

Biz Jeopolitik Öngörü Enstitüsü olarak "Buzkıran Stratejisi" ismini verdiğimiz bu çalışmada stratejiyi İran örneği üzerinden inceleyeceğiz.

Şüphesiz benzer yöntemlerin tarihin birçok döneminde değişik isimlerle ve farklı yöntemlerde uygulandığını görmek mümkün olmuştur. Güçlü bir sosyal yapıya sahip olan ve geçtiğimiz dönemlerde bu yapısıyla sadece kendi ülkesinde değil civarındaki birçok alanda da etki yaratma gücüne sahip olduğuna şahit olduğumuz İran da bu örneklerden birisidir ve bu ülke üzerinde de benzer bir stratejinin uygulama alanına konulduğu bariz olarak görülmektedir.

İran'ın kullandığı bağlantıları sıralayacak olursak:

Mezhepsel ve vekil bağlantılar: Emperyal devletlerin geçmişte Ermeniler ve Yunanlılarda olduğu gibi, "arzu ve korkular" kullanarak bazı toplumları harekete geçirme uygulamasını biliyoruz. Bu yöntemde önce büyük hedefler verilerek kan davaları ve korkular yaratılır, sonra da oluşan bu durum en uygun yöntemle istenilen doğrultuda kullanılır. İran yönetiminin mezhepsel tutkularının Lübnan, Suriye, Yemen ve Irak gibi ülkelerde yoğun olarak kullanıldığı, "Şii Hilali" ve "4 Başkenti Kontrol" gibi söylemlerin tutkuları yükseklere taşırken, civar ülkelerde de İran'a dair bir korkunun oluşturulduğu herkes tarafından biliniyor. Özellikle Irak'ın 2003 yılında ABD tarafından işgalinin ardından bu ülkenin İran kontrolüne girmesinin, İran'a büyük bir hareket alanı açtığı görüldü. ABD ve Batı bu hareketlere ve mezhepsel yayılma çalışmalarına bölgede bir bölünmeye ve İran karşıtı oluşumlara yol açacağı için başlangıçta fazla müdahale etmedi. İran Dış İlişkiler Stratejik Konseyi Başkanı Kemal Harrazi, geçtiğimiz günlerde "Tahran yönetiminin dış politikada komşularla ilişkilerde çok hata yaptığını" söylemesi bunun bir sonucu.

2011 yılından itibaren İran tarafından; Suriye'de sahaya doğrudan müdahale edildi, Yemendeki Şiiler teşkilatlandırıldı ve Lübnan'da Hizbullah desteği yoğunlaştırıldı.

Ancak İran etkisinin giderek kontrol edilebilir düzeyin üstüne çıkmaya başladığı dönemde her şey değişmeye başladı.

ABD'nin, 3 Ocak 2020 tarihinde Bağdat Havaalanı yakınlarında düzenlediği saldırı ile o döneme kadar faaliyetlerine fazla ses çıkarmadığı ve bazı noktalarda işbirliği yaptığı İran Devrim Muhafızları Kudüs Güçleri Komutanı, General Kasım Süleymani'yi öldürmesi, bu değişimin başlangıcı olarak görülebilir. Ardından İsrail tarafından Lübnan'da Hizbullah örgütünün etkisiz hale getirilmesine yönelik yoğun operasyonlar yapıldı. Günümüzde ise gerek ABD gerekse AB'nin Devrim Muhafızlarını terör örgütü olarak ilan ederek yaptırımlar getirmesi ayrıştırmanın devam ettiğini göstermektedir.

Aralık 2024 tarihinde Suriye'deki İran müttefiki Baas rejiminin ortadan kalkması, İran'ın bölgedeki egemenlik alanına büyük bir darbe vurdu. Oysa İran Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Komisyonu üyesi Heshmatollah Falahatpisheh, Etemad gazetesine vermiş olduğu bir mülakatta Suriye'ye 30 milyar dolar verdiklerini ve ülke halkına ait olan ve Suriye'de harcanan bu paranın alınmasından söz ediyordu. Suriye rejiminin ortadan kalkmasıyla İran'ın bağlantıları bir bir koparılıyordu.

Böylece kırılmaların en önemli parçası tamamlanmış oluyordu. İsrail-ABD ikilisi karşısında kırılgan duruma düşen ülke Haziran 2025'te doğrudan hava bombardımanına maruz kaldı.

Ekonomik Bağlantıların Kırılması ve Halkın sokaklara yönlendirilmesi

İran zaten uzun süredir ekonomik anlamda yaptırımlara maruz kalıyordu ve bundan en fazla hava kuvvetleri etkilenmişti. Hava bombardımanında, neredeyse 50 yıldır uçak ve yedek parça yaptırımlarına maruz kalmış İran hava kuvvetleri oldukça etkisizdi.

Bağlantıların kırılmasında ekonomik yöntemler de ağırlıklı olarak kullanıldı.

Hava bombardımanın ardından gelen ekonomik kriz ve enflasyon, protestoların da esas kaynaklarından birisi olarak gösterildi. Doların değerinin bu yılın başlarında 1 milyon 137 bin 500 riyale yükselmesi tam bir çöküşe işaret ediyordu.

Hamaney olaylardan CIA ve Mossad'ı sorumlu tuttu. Halk desteği İran'ın güçlü bir yönüydü ve her ne kadar bazı kesimleri konsolide ederek yanında daha güçlü bir şekilde tutmaya devam etse de İran'ın bir gücü ile daha bağlantısını kesme operasyonu bir ölçüde başarıya ulaşmış gözüküyordu. Neticede İran hem petrol ürünleri hem de doğalgaz yönünden dünyada ilk üç sırada yer alan bir ülkeydi ve ülke insanı kaynaklarının daha iyi kullanılmasını ve daha yüksek bir refah düzeyine sahip olmayı fazlasıyla hak ediyordu.

Zaten ana yöntem yönetimi tamamen devirmek ve halkın istediği bir idareyi işbaşına getirmekten ziyade ülkenin doğrudan ve dolaylı harp yöntemleriyle bölünmesi, iç meşruiyetin yıpratılması ve elitler arasında bölünmenin derinleştirilerek istenilen tavizlerin İran'dan koparılmasıydı. Yoksa İran'da insan hakları ve kaç kişinin hayatını kaybettiği kimsenin umurunda değildi. Son olarak ABD Başkanı Trump'ın İran ile ticaret yapan ülkelere %25 ek gümrük vergisi getirmesi de ekonomik anlamda bağlantıların zayıflatılmasına yönelik adımlardan birisiydi.

ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesindeki bölge ile ilgili hususlar ve İran'ın Çin ve Rusya Bağlantılarının kesilmesi

Trump Yönetiminin 2025 Kasım tarihli Güvenlik Strateji Belgesindeki hususlar da bundan sonraki dönemde uygulamaya koyacağı konuları ve talimatları kapsıyordu. Bu hususlar kendi halkına yapmak istediklerini anlatmaya yönelik olmasına rağmen aynı zamanda ABD kurum ve kuruluşları için de bir talimat niteliğinde.

Belgede her ne kadar kendi yakın çevresine odaklanma esas olsa da bundan sonra ABD'nin uygulama alanına koymayı tasarladığı planlamalar şu şekilde ortaya konulmuştur.

"Hint-Pasifik, satın alma gücü paritesine (PPP) göre dünyanın GSYİH'sının neredeyse yarısının ve nominal GSYİH'ya göre üçte birinin kaynağıdır. Bu da Hint-Pasifik'in şimdiden ve gelecek yüzyılın kilit ekonomik ve jeopolitik savaş alanları arasında olmaya devam edeceği anlamına geliyor. Ülkemizde başarılı olmak için orada başarılı bir şekilde rekabet etmeliyiz.

Başkalarının küresel ve hatta bölgesel egemenliklerini de engellemeliyiz.

Hint Pasifiği özgür tutarken, diğer önemli deniz yollarında güvenli zinciri açık tutmak gerekiyor.

Orta Doğu'ya, petrol ve doğalgaz kaynaklarına ve bunların geçtiği dar geçitlere bir düşman gücün hâkim olmasını önlemeliyiz.

Büyük maliyetlere sürükleyen "sonsuz savaşlardan" da kaçınmamız gerekiyor."

Burada geçen hususlar, İran'a yönelik ABD operasyonlarının da İsrail'i koruma dışında, başka bir nedenini oluşturuyor.

Bu noktada İran'ın, ABD yaptırımlarına rağmen 2019'un sonlarından itibaren Çin'e yapmış olduğu ihracat giderek artmaya başlamıştı.

Ayrıca İran'ın 12 gün süren çatışmalar sırasında İsrail tarafından tahrip edilen savunma sistemlerini yeniden inşa etmek için Çin'den karadan havaya füze bataryaları temin ettiği iddia ediyor. Bunun bedeli ise petrol sevkiyatı ile ödenmiş. Çin, İran petrolünün en büyük ithalatçısı ve ABD Enerji Enformasyon İdaresi tarafından yayınlanan bir raporda İran'ın, ham petrol ve kondensat ihracatının yaklaşık yüzde 90'ının Çin'e olduğu ileri sürülüyor. İran'ın ayrıca füze üretim malzemesi ile katı yakıtlı balistik füzelerde kullanılan amonyum perklorat ve iki gemi dolusu sodyum perklorat maddesini de Çin'den temin ettiği iddialar arasında.

Çin-Rusya ve İran arasındaki askeri işbirliği başta tatbikatlar olmak üzere birçok alana yansıdı ve ABD tarafından İran'ın Çin ve Rusya ile bağlantılarının koparılmak istenmesinin ana nedenlerinden birisini oluşturuyor.

Diğer taraftan Umman ve İran arasında Körfez Bölgesi için alternatifsiz bir boğaz olan Hürmüz Boğazı üzerinde İran etkisi oldukça fazla. Zaten bu boğazın tamamı bir şekilde İran tarafından hem gözlem ve keşifle hem de çeşitli silahlarla kontrol altında tutuluyor ve bu durumun her türlü geçişlerde mutlaka göz önünde tutulması gerekiyor. Gerek bir kuşak bir yol ve gerekse IMEC Projelerinin geçtiği bir bölgede yer alan bölgede İran'ın etkisinin de azaltılmak istenmesi söz konusu. Hürmüz ve Malakka Boğazları (Endonezya ve Malezya arasında) günde ortalama 30 milyon varilin üstündeki petrol geçişleriyle dünyanın en stratejik geçiş noktalarını oluşturmaktadır. Yüksek maliyet ve daha uzun ulaştırma yolları tercih edilirse petrol ve ticari tankerler Malakka Boğazı yerine başka bir deniz yolundan geçebilir ancak Hürmüz Boğazı'nı kullanmadan şimdilik Körfezden petrol taşımak pek mümkün değil.

Hürmüz Boğazı üzerinde İran'ın bariz bir coğrafi üstünlüğü ve baskısı var. Bu bölge civarındaki diğer ülkelerin askeri güçleri İran'a karşı daha zayıf ve bu durum bölgede ABD başta olmak üzere güçlü devletlerin, kendilerine güvenlik açısından bir rol biçmesi durumunu ortaya çıkarıyor.

Bölge ABD Başkanı Biden tarafından ortaya atılan ve ABD ve AB, Hindistan'ı yakınlaştırmayı ve Çin etkisine karşı koymayı hedefleyen IMEC projesinin de en kritik noktası.

Çin'in ulaşım, dijital ağlar, enerji ve ticari projelerini içeren ve dünya nüfusunun neredeyse %65'ini ve 70'e yakın ülkeyi kapsayan "Kuşak ve Yol" programının 2013 yılında duyurulmasının ardından proje birçok zorlukla karşı karşıya. Bunların belki de en önemlisi ABD'nin bu girişimi Çin'in küresel üstünlüğe ulaşmak ve rekabette üstünlük sağlamak için kullandığı jeopolitik bir araç olarak algılaması. Ayrıca Pentagon, Çin'in bu projeyi kullanarak deniz gücü üstünlüğünü oluşturmaya çalıştığını iddia ediyor.

Bu nedenle de projeyi elinden geldiğince engellemeye çalışıyor. Engelleme noktalarının ise proje bağlantı hatları üzerine yoğunlaştığı görülüyor. Çin'den başlayarak Malakka Boğazından Mombasa'ya, Basra Körfezine, Süveyş Kanalı üzerinden Akdeniz'e ve Orta Avrupa'ya uzanan yeni İpek Yolunun bir parçası olma durumundaki Pakistan'ın Gwadar Limanı bölgesinde artan terör eylemlerini de bu gözle yeniden değerlendirmek gerekiyor. Her durumda engellemeler sadece Çin'i değil bu projeden yararlanacak birçok ülkeyi de ister istemez etkiliyor ve bundan en fazla etkilenenler de ulaşım hatlarının birçok noktada zayıf olduğu Asya ülkeleri. Hürmüz Boğazı ve Kızıldeniz girişindeki Yemen de geçiş emniyeti açısından önemli. Yemen'de Suudi Arabistan ile BAE arasında yaşanan ve BAE'nin Yemen'den çekilmesi ile sonuçlanan olayları da bu kapsamda yeniden okumak gerekiyor.

ABD'nin Hint Okyanusunda bulunan Diego Garcia adalarında askeri üslerini kullanmak yerine donanmasını Umman Denizi'ne getirerek bölgede bir askeri yığınak oluşturmasının ana nedeninin baskı ve diplomasi yoluyla bağlantıları kesilmiş İran'a isteklerini kabul ettirmek olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak analizde ortaya konulduğu şekilde, olaylar arasında bağlantıları tam olarak oluşturmadan bir sonuca varmak pek mümkün olmuyor. Bu kapsamda İran'ın vekil güçleri ve çevresindeki ülkelerle ilişkilerini zayıflatma yanında, ekonomik gücünü de zayıflatarak halkı ile bağlantılarını belli oranda koparma ve son olarak yaptırımlar ve ek vergilerle ticaret yapamaz hale getirme stratejilerine maruz kaldığı açıkça ortada.

Bunun yanında siyasi, askeri ve ekonomik olarak işbirliği yaptığı ve teknolojik yardım aldığı Çin ve Rusya ile de koparılacak bağlantılar, sonuçta İran rejimi ayakta kalsa ve İran herhangi bir saldırıya maruz kalmasa bile kuvvetli bir yapının bağlantılarının aşama aşama yok edilerek etkisiz hale getirilmesine yönelik "Buzkıran Stratejisi"nin bir uygulaması gibi gözüküyor.

12 Şubat 2026
HURMO (HÜRMÜZ)-PASİFİK STRATEJİSİ VE JEOPOLİTİĞİN FELSEFESİ

Bu yazı da daha Hürmüz bölgesinde savaş başlamadan yazılmış bir öngörü örneği…

Uluslararası Sistemde olayları, dışarıdan empoze edildiği şekilde açıklamak, her zaman doğrulara götürmeyebilir. Jeopolitik kavramlar ise genellikle güç merkezlerinin tahakküm etme çabalarının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Brzezinkski bile, "Çin, en az on yıl ve uzun vadede uluslararası sistem için ciddi bir tehdit haline gelemez." gibi sonrasında doğru olmadığı anlaşılan, oldukça keskin iddialarda bulunmuştu (Brezeniski, 2005: 153). Bu nedenle belki de bazen jeopolitiğin felsefesini de işin içine katmak gerekiyor.

İnsana özgü pek çok disiplini ve düşünceyi göz ardı etmeden, kuşatıcı bir şekilde birçok konuyu işin içine alan bir araştırma ile spesifik sorunlara dair belirli bilgilerin ortaya konulması gerekiyor (Joad, 1985: 10).

Felsefe bilginin kaynağına inerek bilimsel araştırması, farklı olanın bulunması, görüşlerin geniş bir çerçevede farklı düşünüş biçimleriyle ortaya konulabilmesidir. Bunun yanında her şeyden önce ne aradığını bilmektir.

Fikir, kavram ve inançlar, uygun bir metodoloji ile özüne indirgenebilir. Burada ortaya koymaya çalışacağımız zihinsel model (mind-mapping), aslında dünyayı daha iyi anlamaya yardımcı olmayı hedefliyor. Bu yöntem karanlık noktaları açığa çıkarırken, farklı bir bakış açısının da daha farklı olan yeni bilgileri ortaya koyabileceğini gösteriyor. Bir başka ifade ile "zihinsel model", sistemin nasıl işlediğine dair kolaya indirgenmiş bir çalışma olarak tanımlanabilir.

Zihinsel modellerle yönlendirmelerin etkisinden kurtularak bilgilerimizin ve farkındalığımızı artırabilir, mekânsal bir harita oluşturarak, çevresel bağları uygun şekilde geliştirebilir ve bilgilerimizi birbirine bağlayarak çalışmalarımızı geleceğe yönelik daha uygun yöntemlerle organize edebiliriz.

Bu anlamda "Hint-Pasifik" terimini binlerce kez duyan birisi için, anlamlandırmaya çalıştığımız "Hurmo (Hürmüz)- Pasifik" terimi başlangıçta biraz garip ve ilginç gelebilir ancak son dönemde İran merkezli gelişen olaylar göz önüne alındığında bir anda her şey yerli yerine oturuverir.

Pasifik ve Hint Okyanuslarının birbiriyle ilişkilendirilmesi ve "Asya-Pasifik yerine "Hint-Pasifik" kelimesi olarak sadece tek bir jeopolitik bölge olarak isimlendirilmesini, 1924 yılında ilk defa Alman Jeopolitikçi General Karl Haushofer'den duyuyoruz (Haushofer, 1924: 551-553). Almanya'nın kendi politikası çerçevesinde ortaya attığı bu terim o dönemde pek kabul görmemiş ve sonrasında genelde "Asya-Pasifik" terimi tercih edilmişti. Ancak Çin, Brzezinkski'nin öngörüsünün aksine hızla bir güç merkezi haline gelmeye başlayınca, 2010 yılı sonrasında bir anda "Hint Pasifik" kavramı kullanılmaya başladı (Heiduk, Wacker, 2020). Ancak Çin ve Rusya bu tanımı kullanımda genelde tercih etmedi.

Aslında maksatlı olarak oluşturulmuş ve Asya bölgesinde çatışmaları ve rekabeti körüklediği açıkça belli olan ve terime dayalı olarak sonrasında oluşturulan strateji belgeleri incelendiğinde terim üzerinde neden bu kadar ısrar edildiği de ortaya çıkıyor.

Bölge dünya nüfusunun yarısından fazlasına, dünya ekonomisinin 2/3'sine ve en büyük yedi ordusuna ev sahipliği yapıyor ve bölgedeki güçlerin birbirine karşı kullanılması içeren stratejiler zaten geçtiğimiz ve bu yüzyılda yaygın olarak kullanılıyor.

Genel olarak jeopolitik kavramlar, dünyadaki büyük güç merkezlerinin tahakküm etme çabalarının bir yansıması olarak görülebilir. Hint Pasifik tanımı da bu anlamda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; ABD'nin 2019 yılında yayınlanan ilk ilk "Hint-Pasifik Strateji Belgesi" incelendiğinde Çin, en büyük düşman olarak tanımlanırken, Çin'i dengelemek için Hindistan müttefik olarak belirlenmişti (Indo-Pasific- Strategy-Report-June-2019).

Bu belge analiz edildiğinde 89 kez Çin adı geçerken, Rusya, Çin'den sonra en fazla bahsedilen ülke konumundaydı. Bundan sonra 2022 yılı şubat ayında yeniden yayınlanan, "Hint-Pasifik Strateji Belgesi" de aynı anlayışın detaylandırılmasından başka bir şey değildi (Indo-Pacific Strategy of the United States (Washington, DC: The White House, 11 February 2022).

Bu açıklamalardan sonra coğrafi uygulama alanı olarak da kavramı değerlendirdiğimizde, her ne kadar coğrafi alanlar büyük oranda keşişse de gerçek saha uygulamalarında, jeopolitik anlamda birbirine bağlı farklı alanları kapsadığı ve en azından İran merkezinde İsrail, Kızıldeniz ve Basra körfezlerinin civarının ve boğazların da buna dahil olduğu açıkça ortaya çıkar. İşte bu yüzden bizler de uygulama sahasından yola çıkarak ve ağırlık merkezi olarak Hürmüz Boğazını esas alarak terimi "Hurmo (Hürmüz)-Pasifik" olarak yeniden ortaya koyduk. Zaten gerçekte güç mücadelesinin uygulamaya konulduğu alan da burası değil mi?

Zaten Trump Yönetiminin 20025 yılı Kasım ayında yayımladığı "Güvenlik Strateji Belgesi söylediğimiz bütün hususları tekrar vurgulayan ve bundan sonraki dönemde uygulamaya koyacağı esasları açıkça ortaya koyan bir belge niteliği taşımaktadır (National Security Strategy of the United States of America, November: 2025).

Burada şu cümle özellikle dikkat çekmektedir: "Her ülke, bölge, konu veya dava -ne kadar değerli olursa olsun- Amerikan stratejisinin odak noktası olamaz. Dış politikanın amacı temel ulusal çıkarların korunmasıdır." Bu vurgunun, "her ne kadar İsrail ısrar etse de ABD'nin ulusal çıkarı değilse herhangi bir çatışma göze alınamaz. Çatışma göze alınıyorsa demek ki bu ABD ulusal çıkarıdır." olarak yorumlanması hiç de yanlış olmayacaktır.

Belgeyi konumuz açısından tekrar incelemeye tabi tuttuğumuzda ise her ne kadar ABD'nin bundan sonra yakın çevresi olan yarımküreye odaklanacağı söyleniyorsa da belgedeki:

Hint Pasifiği özgür tutarken, diğer önemli deniz yollarında güvenli zinciri açık tutacağız,

Orta Doğu'ya, petrol ve doğalgaz kaynaklarına ve bunların geçtiği dar geçitlere bir düşman gücün hâkim olmasını önleyeceğiz ve Büyük maliyetlere sürükleyen "sonsuz savaşlardan" uzak duracağız.

İfadeleriyle bunun istisnalarının ortaya konulduğu görülmektedir.

İşte bugün İran'a yönelik saldırıların arka planında da bu belirtilen ana esaslar yatıyor ve İsrail-İran-Hindistan ve Çin çizgisini oluşturuyor. Güvenlik Strateji Belgesinde geçen bu cümleler aynı zamanda biraz önce bahsettiğimiz coğrafi alanı da tıpkı bizim tarif ettiğimiz şekliyle birebir ortaya koyuyor.

Şimdi de bu strateji ile İran'a yapılan saldırıları birlikte inceleyelim.

Burada harbin tarifinden gidecek olursak, bir ülkenin maddi ve manevi bütün güçleriyle yürüttüğü ve siyasal, ekonomik, psikolojik ve teknolojik güçlerinin kullanıldığı harp, askeri olan veya olmayan faaliyetleri ile şiddet içeren veya içermeyen faaliyetlerinden oluşur. Dolayısıyla sıcak bir çatışmanın henüz gerçekleşmemiş olması İran'ın fiilen harbin içerisinde olmadığı anlamına gelmez.

İran çatışma olmasa da harbin içerisindedir ve bu birçok sahada yoğun bir şekilde devam etmektedir. Geçtiğimiz dönemlerde çevresindeki ülkelerle çatışma alanları yaratmak adına faaliyetlerine bir süre göz yumulan İran'ın, "Şii Hilali Oluşturma" ve "4 Başkente Hükmetme" gibi arzuları kullanılarak belli bir algı çerçevesinde açıkça bugünkü oluşuma yönlendirilmiştir. Ancak plan, belirli bir safhaya geldikten ve İsrail için tehdit oluşturmaya başladıktan sonra her şey değişmeye başlamıştır. Önce Lübnan, Suriye ve Yemen bölgesinde vekil güçlerle bağlantıları zayıflatılmış ve başlangıçtan beri yaptırımların etkisi altındaki ülke ABD ve İsrail'in düzenlediği saldırılarla askeri ve ekonomik olarak kayba uğratılmış ve ağır enflasyon altındaki halk sokaklara çekilmiştir.

Halen devam eden gerilimde ABD'nin İran'dan başlıca isteği, nükleer çalışmaları tamamen durdurma yanında füzelerinin menzilinin İsrail'e tehdit oluşturmayacak şekilde sınırlandırılmasına yöneliktir. Bunlar aslında, İsrail'in istekleridir. İsrail çevresinde güçlü hava kuvvetleri olan ülkeler ve kendisi hariç nükleer güce sahip olan devletler istememektedir.

Görünürdeki bu konular yanında, Hürmüz Boğazı ve Kızıldeniz'deki yolların emniyete alınması ve İran'ın Çin ve Rusya ile irtibatının kesilerek teknoloji yardımı alması engellenirken, Çin'in kuşak yolunun işlemesi ve İran'dan ihtiyaç duyduğu petrol ve doğalgaz ürünlerini almasının durdurulması hedeflenmektedir. Böylece işletimi engellenen Kuşak Yol Projesi yerine, ABD tarafından ortaya atılan IMEC projesi hayata geçirilecektir ki bu zaten İsrail-Hindistan merkezli bir proje olarak ortaya çıkmaktadır.

Bütün bu sayılanlar ise doğrudan Kasım 2025 tarihli Güvenlik Strateji Belgesinde bölge ile ilgili olarak vurgulanan hususların gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Zaten ABD donanması bölgedeyken, İran'a bir Çin gemisinin yaklaşıp füze teknolojisinde kullanılan sodyum ve amonyum nitrat vermesi veya dünyada hem petrol hem de doğalgaz ürünleri yönünden ilk 3 sırada olan ülkeden bu ürünleri alması dolaylı da olsa engellenmektedir. Diğer yandan 55 dolarlar civarında olacağı tahmin edilen ham petrolün varilinin neredeyse 70 dolarlara yükseldiği ve kriz ve kapanma anında 100 dolarların üstüne çıkacağı tahminleri dikkate alındığında istenilen birçok husus da daha şimdiden gerçekleştirilmiş gibi görülmektedir. Bilindiği üzere Trump, Eylül 2025 tarihinde AB ülkelerini Rusya'dan petrol ve doğal gaz almamaları yönünde uyarmış (Bloomberg: 15 Eylül 2025) ve aralık ayında ise AB ile ABD arasındaki ticaret açığı konusunda "AB, ABD'den petrol ve doğal gaz satın alarak bu açığı kapatmazsa, bu ülkelere ek tarife uygulayacağı" yönünde bir uyarıda bulunmuştu.

Şimdi başlangıçta sormamız gereken soruyu soralım: ABD Başkanı Trump'ın ikinci uçak gemisini yollamayı düşündüğü bölgede, İran-ABD mücadelesi bir savaşa dönüşebilir mi?

Cevap basit. Halen savaş bütün hızıyla devam etmiyor mu? Müzakere sürecinin uzaması bile bazı ABD planlarını fazlasıyla gerçekleştirmiyor mu?

Cevap: Evet. Bu noktada İsrail'in isteği ile bir çatışmaya dönüşecek olursa…

Öncelikle havadan saldırılar ve İran'ın buna karşılığı, sonrasında ise ihtiyaç duyulursa bunun dozunun artırılması…

Muhtemelen zorunlu kalınması durumunda en son aşamada özel birliklerle sınırlı hedeflere taarruz muhtemel gözüküyor.

Her halükârda karadan ve her iki taraf için de oldukça yıpratıcı olacak bir saldırı ihtimalinin en sona alınması gerekiyor.

Şüphesiz harekât planlarını biz yapmıyoruz ve Brzezinkski kadar her şeyi bilmemiz! mümkün değil. Ancak anladığımız manada, gerisini tarihin tamamlayacağı Hurmo (Hürmüz)-Pasifik Stratejisi…

KAYNAKÇA

Bloomberg HT. (2025, 15 Ekim). Trump'tan Avrupa'ya Rusya'dan petrol almayın çağrısı. https://www.bloomberght.com/trump-tan-avrupa-ya-rusya-dan-petrol-almayin-cagrisi-3757096

Brzezinski, Z. (2005). Tercih: Küresel hâkimiyet mi, küresel liderlik mi? İnkılap Kitabevi.

Haushofer, K. (1924). Pasifik Okyanusu jeopolitiği: Coğrafya ve tarih arasındaki ilişkilere yönelik çalışmalar. Kurt Vowinckel Basımevi.

Heiduk, F., & Wacker, G. (2020). From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Significance, implementation and challenges [Araştırma raporu].

Indo-Pacific strategy report: Preparedness, partnerships, and promoting a networked region. (2019, Haziran).

Indo-Pacific strategy of the United States. (2022, 11 Şubat). The White House.

Joad, C. E. M. (1985). Dünyanın büyük felsefeleri (S. Umar, Çev.). Remzi Kitabevi.

National security strategy of the United States of America. (2025, Kasım). The White House.

BÖLÜM 31

16 Şubat 2026

YIKIM GÜLLESİ PATLADI: 2026 MÜNİH GÜVENLİK KONFERANSI

Yedi yıldır bu konuyu yazıyoruz ve her şey göz göre göre geldi. Avrupa ise sadece seyrederek bugünkü durumu sessizce kabullendi.

2026 Münih Güvenlik Konferansı (MSC-2026) sonucunda yayınlanan Güvenlik Raporunda, dünyanın yıkımı önceleyen tehlikeli bir döneme girdiği vurgusu yapılarak bu durum "YIKIM GÜLLESİ SİYASETİ" benzetmesi ile tanımlandı. Gülle içi doldurulmuş çelikten, silindir biçiminde ve ucu sivri olarak yapılan top mermisi anlamına geliyor. Olayın ilginç tarafı, dünyanın neredeyse tamamı belirgin bir küresel işlevsizlik ikilemine kilitlenmişken, Batının önemli sorunlar konusunda bir yetersizlik, isteksizlik ya da hazırlıksız bir konumda olduğu giderek daha çok ortaya çıkıyor ve kaygı ve güvensizlik açıkça konferans raporuna yansıyor. Dünya siyasetinin Davos'u olarak nitelendirilen ve ilk defa 1962 Küba Krizi'nin ardından Almanya'da, Ewald Heinrich von Kleist adında bir Alman yayıncı ile Amerikan Fizikçi Edward Teller tarafından "Uluslararası Askeri Bilimleri Buluşması" adı altında düzenlenmeye başlayan konferansın (Yurttaşer, 2017:1), (İlk düzenlendiği yıllarda "Uluslararası Askeri Bilimler Buluşması".

"Transatlantik Aile Buluşması" adıyla düzenlenirken, 1994 yılında "Güvenlik Politikaları için Münih Konferansı", 2008 yılından itibaren ise şimdiki ismi ile icra edilmeye başlandı) bu yıl 62'ncisi yapıldı. 1963 yılında Konferans, Sovyet tehdidine karşı alınabilecek tedbirler temalıydı ve bu zamanın gerçekleri ile uyumluydu. Konferans o dönemlerde Sovyetler Birliğine karşı önemli kararların alındığı ve uygulandığı bir platformdu. 1990 yılından sonra eski Sovyet Cumhuriyetleri; 1995 yılında ise Çin, Hindistan ve Japonya'da bu konferansa dahil olmuştu. Bu konferans, küresel güvenlik meselelerinin ele alındığı en önemli forumlardan biri olarak kabul ediliyor ve 1963 yılından beri düzenli yapılıyor (1991 körfez Savaşı ve 1997 konferans başkanlığı değişimi hariç).

Münih Güvenlik Konferansının (MSC) düzenlenmeye başlamasının başlıca amacı; dünyanın farklı yerlerinden dünya liderlerini, politika yapıcıları, hükümet yetkililerini ve diplomatları yanında, askeri liderleri, akademisyenleri, sivil toplum temsilcilerini ve medya mensuplarını bir araya getirerek güvenlik ve dış politika alanında bir uzlaşı ortamının hazırlanmasına imkân sağlamaktı. Bir anlamda, krizleri barış içinde ortadan kaldırmak ve bu suretle güvenliği yeniden temin etmek hedefleniyordu. Bu konferansların tamamını analiz etmiş bir yorumcu olarak son dönemlerde bu amacından giderek uzaklaşıldığı ve sanki barışı değil çatışmaları teşvik eden bir buluşma haline geldiğini sonuçları ile ortaya koymuştuk. Üstelik açıkça konferans konuları ve sonuç raporları Avrupa jeopolitiğinin tamamen dışındaki konularda yoğunlaşıyordu. Şimdi de sonuç bildirgeleri ve analizlerimiz üzerinden, giderek konferansın nasıl giderek evrildiğini ve beklediği sonucu engelleyemeyen etkisiz bir yapılanmaya dönüştüğünü açıklamaya çalışacağız. Bunun yaparken de 62 yılı özetleyen çalışma şemasının gözden geçirilmesinin konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacağını belirtmek isteriz.

Geçtiğimiz ay Davos şehrinde gerçekleşen 56. Dünya Ekonomik Formunda, II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan ekonomik sistemin çöküşü ilan edilmiş ve 80 yıl boyunca transatlantik ittifakın temel unsuru olarak görülen ABD'nin, artık "güvenilir bir müttefik olarak görülemeyeceği" vurgulanmıştı. Politiko ve Public First tarafından gerçekleştirilen kapsamlı kamuoyu anketlerinde ise Trump'ın Avrupa merkezli politikaları nedeniyle, bu ülkeye olan güvenin tarihsel olarak en düşük seviyelere gerilediği açıkça ortaya konuluyor (Politiko anketi, 2026).

Buna göre Kanada'da Halkın %57'si, Almanya'da ise %50'sinden fazlası ABD'ni güvenilmez olarak tanımlamaya başlamış. İngiltere'de ise bu oran biraz daha iyi olsa da son bir yılda giderek artarak neredeyse %40'lara ulaşmış durumda ancak bu ülkede ABD'nin düşmanlarının bir saldırısına karşı etkili bir caydırıcılık sağladığına dair inanç %10'a gerilemiş durumda. Değerler bazında ise Fransa'da halkın sadece %17'si ABD ile ortak değerlere sahip olduğuna inanırken, Almanya'da bu oran %50 civarında. Ancak Almanya'da halkın sadece %18'i ABD'nin küresel ölçekte demokrasinin savunucusu olduğuna inanıyor.

Kısacası anketler Trump'ın uluslararası sistemi değiştirme girişimlerine karşı bir tepkinin varlığına inanıyor ve 62. Münih Güvenlik Konferansı bunu değiştirecek inandırıcı verileri sunamadığı iddia ediliyor. Kısacası Dünya Ekonomik Formu sonuç raporundan gelen mesaj, "BELİRSİZLİK" vurgusu olurken Münih Güvenlik konferansı Sonuç Raporu, Batı'nın kurduğu uluslararası düzenin "ÇÖKTÜĞÜ" yönündeydi.

Bu çöküş birdenbire ortaya çıkmadığı açıkça ortada. Bir şeylerin değiştiği görülüyor, seziliyor ancak açıkça itiraf edilmeden arkadan dolaşıp gitme yönteminin uygulandığı görülüyordu. Rusya'nın 4 yıldır davet edilmediği konferans öncesi büyük kırılmaların olduğu zaten belliydi. Buna dair son 7 yıldır yaptığımız tespitleri kısaca ortaya koymakta fayda var.

Birinci Kırılma (2007)

2007 yılındaki konferansta, Rusya lideri Putin'in "Tek kutuplu dünyanın artık kabul edilemeyeceğini ve ABD'nin tek güç olamayacağını" ilan etmesi, Münih Güvenlik Konferanslarının ilk kırılma noktasıydı (Bilgin,2010:32). Bu bir değişimi ifade ediyordu ve doğal olarak sonuçları da olmalıydı.

İkinci Kırılma (2015)

İkinci kırılmanın yaşandığı 2015 yılındaki konferans, Rusya'nın Kırım'ı işgal edişinin ertesinde gerçekleştirildi ve konferansta ilk kez "Çökmekte olan Düzen-Gönülsüz Koruculer" isimli küresel ölçekte bir rapor yayınlandı. Bu rapora göre soğuk savaş sonrasında beklentiler gerçekleşmemiş ve Rusya Kırım'ı ele geçirerek tekrar ortaya çıkmıştı.

Küresel sistemin çöküşüne dair işaretler vardı ve asıl önemli tespit ise savaş yorgunu ABD'nin kendini inşa sürecine yönelmesi nedeniyle küresel sistemi düzenlemeye karşı isteksiz oluşuydu.

Aynı yıl konferansın kendi içerisindeki tutarsızlıkları da ortaya çıkmaya başlamıştı. Yukarıda yapılan tespite rağmen, 2016 yılında Avrupa ülkelerinde yaptırılan ve en büyük jeopolitik risklerin neler olduğunun sorulduğu anketlerde, bir önceki yıl ikinci sırada yer alan "Rusya" cevabının bu kez olmadığı görülüyordu (Euroasia Kamuoyu Araştırması). Bu kez tehdit olarak anlamsız bir şekilde "Türkiye" gibi bir seçeneğin ortaya çıkması da ileri görüşlülükten ziyade önyargıların gündemde oluşunun emarelerini veriyordu.
1922 yılında Alman Filozof Spengler, "Batının Çöküşü" isimli eserinde yaşanan çürümeyi ortaya koyarak "Kendini farklılaştırmak adına iki zıt dünya görüşü üzerine oturtulan kavramların da çöktüğünü" ortaya koymuştu (Spengler, 1997). Gerçekten de özel ve ayrıcalıklı bir konumda olduğu yanılgısındaki Batının bu tavrı, bilimden başlayarak siyaset yapma tarzına kadar katı, kapalı ve dışlayıcı bir karakter taşımaya devam ediyordu (Özdemir, 2004:65) ve zaten Batı'yı kendi içinde içten içe çöküşe götüren de buydu.

Üçüncü Kırılma (2019)

Bundan sonra özellikle, ABD Başkanı Trump döneminden itibaren "kollektif güvenliğin sadece rakamlara indirilmesinden" başlayarak "Transatlantik İttifak" içindeki ABD politikalarına yönelik rahatsızlıkların açık bir şekilde ifade edilmeye başlandığı görüldü ve bu dönemde üçüncü kırılma gerçekleşti.

Bu nedenle 2019 yılındaki 55. Münih Güvenlik Konferansında "Dağılma" resmi olarak ifade edilir hale geliyordu. Bu konferanslardaki üçüncü büyük kırılmaydı. "Liberal Düzen Dağılıyor" söylemi vurgulanırken, ana tema "Büyük Puzzle: Parçaları kim toplayacak?" olmuştu. Ortada bir parçalanmanın olduğu gerçekti ve toplayacak birileri aranıyordu.

Dördüncü Kırılma (2020)

2020 Münih Güvenlik Konferansı sonucunda ise Çin ve Asya ülkelerinin ekonomilerinin yükselişi nedeniyle, "ABD ve Avrupa'nın artık küresel ekonomi anlamında üstünlüklerinin sona erdiği ile ABD'nin küresel koruyucu rolünü terk ettiği" ortaya konulmuştu.

Raporunun başlığı "BATISIZLIK" olan 2020 yılındaki Münih Güvenlik Konferansında "Batının Çöküşü" resmi olarak ilan edilmiştir. Bu da dördüncü büyük kırılma olarak ifade edilebilir.

2021 yılındaki konferansta ABD Başkanı Biden'ın, "kurtarıcı" rolüyle ortaya çıkışı da buna dayanıyordu. Kendisinden önceki başkanın Avrupalı müttefiklerinde yarattığı yıkıcı etkinin farkındaydı ve ülkesindeki sosyal olaylara rağmen, güçlü gözükerek "Şüpheleri silmeme izin verin. Amerika geri döndü" gibi ifadelerle her ne kadar bir etkisi olmasa da gönül almaya ve güven algısı yaratmaya çalışıyordu (Deutsche Welle Türkçe, 20 Şubat 2021).

Biden, "Rusya dünyaya ABD sisteminin yozlaştığı mesajını vermek istemiştir. Putin bu kapsamda tek tek ülkeleri sindirerek AB ve NATO'yu zayıflatmak istiyor ve bu nedenle NATO ittifakı için Çin'den daha yakın bir tehdit" diyordu. Yine de bu konferanstan sonra yayınlanan raporda, "Batılı ülkelerin küresel düzeyde çatışmalara seyirci kaldığı ve kendi değerleri açısından tutarsızlığa düştüğünün" vurgulanması ilginçti. Batı sürekli vurguladığı, ancak bir türlü ortaya koyamadığı bencil değerleri ile güven kaybetmeye devam ediyordu.

Beşinci Büyük Kırılma (2022)

En büyük kırılmalardan birisi 2022 yılında yaşandı. 2022 yılındaki konferansa ABD adına Başkan Yardımcısı Kamala Harris ve Dışişleri Bakanı Blinken katıldı. Harris'in krizlere ilişkin ortaya koyduğu tek tespit "Avrupa güvenliğinin temelleri tehdit altında" oldu ki bunu zaten herkes tarafından biliyordu. NATO'nun 5. maddesine atıf yapması ise zaten alışılagelmiş bir ezberin tekrarından başka bir şey değildi. Blinken'in konferansa, "40 kişilik bir heyetle katıldıklarını belirtmesi ve Rusya'yı Ukrayna'ya saldırmaması konusunda uyarması" ise ABD'nin hala nitelikten çok nicelik ve sayılarla ilgilendiğini göstermekten öte bir anlam taşımıyordu.

Ortada bir çaresizlik söz konusuydu. Nitekim 2022 yılı Münih Güvenlik Raporu da çok sayıda ortaya çıkan zorluklardan bahsederek "kollektif çaresizlik" duygusunun üstesinden nasıl gelinebileceğini inceliyordu (Bunde ve diğerleri. Münih Güvenlik Raporu: 2022). Dolayısıyla bu yılın teması zaten belirlenmişti: KOLLEKTİF ÇARESİZLİK.

Bu tıpkı "öğrenilmiş çaresizlik" gibi. Ekonomik krizler, tedarik zincirlerindeki kırılmalar ve artan eşitsizliklere birlikte ortaya çıkan bu öğrenilmiş çaresizliğin hızla yayılmasının, önemli krizlerin çözülmesinin önündeki en büyük engeli oluşturacağının düşünülmesi bile başlı başına bir çaresizlik ve bunalımdı.

Konferansta, Almanya Başbakanı Olaf Scholz'un konuşması ise bir önceki konferanstaki "Batılı ülkelerin kendi değerlerine ters düştüğü" tespitine yönelik bir günah çıkarma niteliği taşıyor gibiydi.

Altıncı Büyük Kırılma (2023)

2023 yılında zaten konferans çöküşün ilanını kendisi yapıyor ve günümüzde geleceği durumu ortaya koyuyordu.

Bu noktada sahadaki gerçekler ve Münih Güvenlik Konferansı'nın sonuç raporu ayrıntılı incelendiğinde, konferansın belirtilen amaçları ile gerçek amaçları arasında bir ayrılık olduğu bariz bir şekilde görülüyor ve Konferansın bu haliyle çözüm üretmekten ziyade, dışarıdan yönlendirmelerle bizzat çözümsüzlük ve sorun üreten bir yapıya dönüştüğü de açıkça ortaya çıkıyordu.

Alınan kararlar da tutarsız görünüyordu. Örneğin bu konferansta, binlerce insanın öldüğü Suriye konusuna bir çözüm bulmadığı gibi bu ülkeden hiç bahsetmeyerek saygınlığını kaybetmiş ve etkisizleşmişti. Konferansın Avrupa jeopolitiğine yönelik olmadığı ortadaydı ve bu haliyle Avrupa kendi sonunu hazırlıyordu. Bu durumda Alman Filozof Spengler'in, "Batının Çöküşü" isimli eserinde açıkça belirttiği şekilde "kendini farklılaştırmak adına iki zıt dünya görüşü üzerine oturtulan kavramların" çöktüğü görülüyordu (Spengler, 1997) ve bu düşüncenin, katı, kapalı ve dışlayıcı karakteri ise durumu daha da kötüleştiriyordu (Özdemir, 2004: 65). Sonuçta 6 Büyük Kırılma ile Transatlantik İttifak Çatlamış ve ortadan kalkmıştı. Böyle bir ortamda 2024 Konferansında durum "ARTAN GERİLİMLER-EKONOMİK GERİLİMLERLE YÜZLEŞMEK" teması ile geçiştirildi.

Yıkım Güllesinin Gönderilmesi

Ancak 2025 yılında ABD Başkanı Trump'ın Avrupa'ya savunma yükünü paylaşmak adına koyduğu ek vergiler ve Rusya ile Ukrayna'yı barışa zorlaması her şeyi bir anda değiştirdi ve bir süredir devam eden kırılmaların artık kopuşa dönüştüğünü bariz bir şekilde ortaya koydu.

Avrupa bir anda kendisini adeta terkedilmiş ve tek başına kalmış hissetmişti. Oysa Avrupa özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ABD koruması altında kendisini güvenli bir ortamda hissetmiş ve bunun verdiği rahatlıkla savunma harcamalarını düşük tutarak, ekonomik alanda belirgin bir refah artışı sağlamayı başarmıştı. ABD ise savunmanın bütün yükünü omuzlamış ve dünyanın en borçlu ülkesi durumuna gelmişti. Trump şimdi ABD'nin önceliklerini değiştireceğini ortaya koyuyordu ve yaptıklarında da oldukça ciddiydi.

Nitekim 2025 yılında düzenlenen 61. Münih Güvenlik konferansı sona ererken Konferans Başkanı Christoph Heusgen, "Korkarım, ortak değerlerimiz artık o kadar da ortak değil." Diyerek, gözyaşları içinde ağlayarak duygusal bir konuşma yaptığında neredeyse konuşmasını tamamlayamıyordu ve yıkım güllesi çoktan gönderilmişti. Sonuç başlığı teması ise zaten "ÇOK KUTUPLULUK" olmuştu.

Yıkım Güllesinin Patlaması

Bu yılki konferans, Atlantik İttifakı müttefikleri arasındaki "güven krizinin" derinleştiği, Avrupa'nın savunma ve güvenlik mimarisini yeniden tanımlamaya çalıştığı bir döneme denk geldi. Dünya Ekonomik Forumu'nun raporunda belirtilen jeoekonomik çatışma, dünya için büyük bir küresel riski oluşturuyordu. Gülle gönderilmişti ve patlama sesi bekleniyordu. Patlama sesi ise 2026 Münih Güvenlik Konferansından geldi. Burada Avrupa ve ABD arasındaki süregelen "stratejik güvensizlik" ortamında "İttifak korunabilecek mi?" sorusu önemliydi.

Trump'ın ABD adına Avrupa'dan talep ettiği Grönland tartışmaları esnasında icra edilen konferansta liderler, "kaba güçle" tanımlanan, "kuralların olmadığı yeni bir dünya düzenine" dikkat çekmişti. Zaten "Yıkım Altında (Under Destruction)" başlıklı konferansın sonunda yayınlanan raporda ise "Dünya yıkım güllesi siyaseti dönemine girdi" denilerek küresel düzene, egemenler arasındaki güç savaşına ve eski dünyanın bittiğine dair çarpıcı tespitler ortaya konuldu ve İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD öncülüğünde kurulan uluslararası düzenin, bizzat ABD tarafından yıkılma sürecinde olduğu belirtildi.

Rapora göre küresel sistemin koruyucu olarak görülen ABD artık bu sistemi kendi çıkarlarına aykırı ve yük olarak görüyordu.

Gülleyi Trump göndermişti ve Trump, "yıkım güllesi" siyaseti ile küresel sistemi ve mevcut kurumları hedef alan aktörlerin başında geliyordu. ABD Dışişleri Bakanı Rubio zaten konferans öncesi "Eski dünya artık yok. Jeopolitik olarak yeni bir çağda yaşıyoruz" açıklamasıyla Avrupalı liderlere mesajını göndermişti ve küresel dengelerin hızla değiştiğini belirterek ABD ve müttefiklerinin rollerini yeniden değerlendirmesi gerektiğini ortaya koymuştu. Ancak mesajı kimlerin tam olarak anladığı bilinmiyordu.

Yeni dönemde ilkeli işbirliği yerine al-ver türü ticari pazarlıklar geçerli olacaktı. Güven azalmıştı. Belirsizlik ise küresel alandaki boşluğu yerel aktörlerin doldurma kapasitesinin olup olamayacağı üzerineydi.

Raporda dünyanın çok kutupluluk dönemine doğru gittiği ve gerilim ve belirsizliklerin olduğu bir ortam ifade ediliyor. Güç kaymalarının olduğu çok daha karışık bir dönem de ABD olmadan Avrupa'nın zorlanılacağı da ortaya konulanlar arasında.

Raporun en ilgi çekici cümlesi ise bize göre şu: "ABD Başkanı Donald Trump'ın Grönland ve Panama'da ABD için toprak satın alma ve Gazze Şeridi'ni "devralma" ve burada yaşayan Filistinlileri zorla yerinden etme planı, Washington'un artık "bir istikrar çıpası değil, aksine korunulması gereken bir risk" olarak algılandığı anlamına geliyor."

Alman Sanayi Federasyonu (BDI) Başkanı Peter Leibinger'in, Avrupa'nın savunma stratejisini ABD'den bağımsız bir yapıya kavuşturması gerektiğini vurgulayarak, "Avrupa'nın savunması; Washington ile birlikte, Washington olmadan ve gerekirse Washington'a karşı tasarlanmalı ve hazırlanmalıdır" ifadesi ise bu düşünceyi destekliyor.

Rusya'nin kendi liderliğinde bir Avrupa oluşturma planı konusunda uyarılarda da bulunulan raporda, "Ekonomik belirsizlik, emperyal aşırılık ve oldukça yıpratıcı bir savaşla karşı karşıya kalan Rusya'nın emperyalist çabalarını sürdürüp sürdüremeyeceği belirsiz." deniliyor. Ayrıca 11 ülkede yapılan anket sonuçları ortaya konularak; aşırı hava koşulları, Rusya, siber ataklar, düşman dezenformasyon kampanyaları, doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi ve genel olarak iklim değişikliği en önemli endişeler arasında sayılıyor.

NATO Genel Sekreteri Mark Rutte, Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen de Münih'teki zirvenin katılımcıları arasındaydı.

Von der Leyen, Avrupa'nın daha bağımsız olması ve savunması için daha fazla çaba göstermesi gerektiğini söylerken, Almanya Dışişleri Bakanı Johann Wadephul Yıkım Altında" sloganını dünyada yaşanan derin küresel değişimleri yansıttığını belirterek, savunma ve güvenlik politikalarının Avrupa'nın önceliği haline geldiğini söyledi.

Diğer taraftan konferansın yaptırdığı anketlerde geleceğe yönelik politikalar konusunda iyimser olma yönünden Çin'de %80, Hindistan'da ise %60 bir iyimserlik hakimken, Bunun ABD'de %31, İtalya'da 22, İngiltere'de 20, Almanya'da 13 ve Fransa'da 12 düzeylerine indiği gözüküyor. Kanadalıların yüzde 77'si, Almanların ise yüzde 72'si Trump'ın politikalarının kendi ülkeleri için olumsuz olduğunu söylüyor.

ABD Türkiye büyükelçisinin konferansta yaptığı konuşma da önemliydi: Avrupa Türklerin Avrupa'yı savunmasını istiyor ancak Türkiye'nin gelişmiş ve iyi teçhizata sahip olmasını istemiyor. İşte Avrupa'nın temel çıkmazı da tam olarak buydu: Jeopolitik ihtiyaçları ile tarihsel ve kültürel önyargıları aşamama çelişkisi.

Sonuç olarak, 2026 Münih Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu'nda dünyanın, kurumların kademeli reformu yerine, yıkımını önceleyen tehlikeli bir döneme girdiği uyarısı vurgulandı. ABD olmadan Avrupa'nın kendisini savunmakta güçlük çekeceğini ifade eden Avrupa, bir taraftan savunma yönünden kendi kendine yeterli hale gelme önerilerinde bulunmasına rağmen, gerçekte bunu tek başına gerçekleştirmesi kısa ve orta vadede mümkün görülmüyor. Diğer taraftan Avrupa'nın kendi öz jeopolitiğini tarihsel ve kültürel önyargıların etkisinden kurtarması da kolay olmayacak. Önce durumsal farkındalık, sonra da ne yapılacağının bilinmesi gerekiyor. Evet gülle tam da Avrupa'nın ortasında patlamıştır ancak Avrupa'nın bugünkü kafa yapısı ve dar bir alana sıkışmış kültürü ile bunu aşabilecek çözümleri üretmekte zorlandığı ve sıkıntı içerisinde hala farklı coğrafyalarda dolaşmakla zaman kaybettiği açıkça görülmektedir. Burada tekrar ifade etmekte fayda var: Liderlik önemli…

KAYNAKÇA

Birnbaum, M., Hudson, J., & Morris, L. (2020, 15 Şubat). At Munich Security Conference, an Atlantic divide: U.S. boasting and European unease. The Washington Post.

Bunde, T., Eisentraut, S., Knapp, N., Carr, R., Hammelehle, J., Kump, I., Miehe, L., & Mudie-Mantz, A. (2022, Şubat). Munich Security Report 2022: Turning the tide—Unlearning helplessness. Munich Security Conference. https://doi.org/10.47342/QAWU4724

Deutsche Welle Türkçe. (2021, 20 Şubat). Biden'dan Avrupa'ya "ABD geri döndü" mesajı. https://www.dw.com/tr/bidendan-avrupaya-abd-geri-d/a-56631672

Knight, B. (2020, 15 Şubat). Munich Security Conference: France's Macron envisions new era of European strength. Deutsche Welle.

Munich Security Conference. (2020). Munich Security Report 2020: Westlessness.

Özdemir, Ş. (2004). Bilgi sosyolojisi açısından Doğu ve Batı. Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, 1(1).

Politico. (2026). Politico anketi: Amerika artık güvenilir bir müttefik değil. https://www.ydh.com.tr/d/35219/politico-anketi-amerika-artik-guvenilir-bir-muttefik-degil

Spengler, O. (1997). Batının çöküşü (G. Scognamillo & N. Şengelli, Haz.). Dergâh Yayınları.

Steinmeier, F.-W. (2020, 14 Şubat). Opening of the Munich Security Conference. Bundespräsident.

Stoltenberg, J. (2020, 15 Şubat). Opening remark. Munich Security Conference.

Yurttaşer, A. M. (2017). Uluslararası Münih Güvenlik Konferansı raporu 2017.

BÖLÜM 32

27 Şubat 2026
KİM OLDUĞUNU BİLMEK: KARACALI

Bu araştırmaları neden yaptık

Bir akademisyen olarak köyümüze dair bilgileri çocukluğumdan beri hep merak etmişimdir. Ama üzülerek söylemem gerekiyor ki bunu büyüklerime sorduğumda sorularım hep geçiştirildi çünkü zaten onlara da öğretilmemişti. Bilinenler de yazılı hale getirilmediğinden, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi ortada tahminler, söylentiler ya da bilinçli olarak kafalara yerleştirilmeye çalışılan uydurma bilgiler vardı. İsmi konusunda bile tereddütlerin olduğu bir bilinmezin ortasında gibiydik. Doğrusunu söylemek gerekirse bu içimde bir uhde olarak uzun yıllar kaldı. Ta ki konu hakkında bilimsel eserlere ve araştırmalara rastlayana kadar…

Acaba söylenenler ne kadar doğruydu? Karacalı ismi neden bilinçsiz bir şekilde isim değiştirilerek kullanılıyordu? Tarihi nerelere uzanıyordu? Bunlar belgeli miydi? Birçok yörede ortaya çıkan benzer isimler ne anlama geliyordu? Kültür ve inanç yönünden hepsi aynı mıydı yoksa Anadolu bölgesinde yaşayanların çoğunlukla Sünni Hanefi inanca ve İran'da yaşayanların bazılarının Şia inancına sahip olması gibi zaman içerisinde geniş coğrafyalara dağılmaktan kaynaklanan farklılıklar oluşmuş muydu? Sorular… Sorular…

Türkiye'nin birçok yerine dağılmış durumda onlarca isim benzerliği taşıyan köy yanında, Özbekistan'da bile Karacalı isimli bir yerleşim yeri görünce de bu konularda yapmış olduğum araştırmaları daha da ilerilere taşımaya karar verdim. Sonuç inanılmazdı ve benim açımdan gurur vericiydi. Sonrasında bulgularıma ilişkin ilk verileri bir makale haline getirip yayınlayınca gösterilen ilgi ve geri dönüşler beni daha da şaşırttı ve daha fazla araştırma yapmaya yöneltti. Demek ki benim gibi geçmişini ve atalarını merak eden başkaları da vardı ve gerçekleri öğrenmek onlar için de bir şeyler ifade ediyordu.

Satılmış Akbal, Ertuğrul Erdal Kaya, Halil Arlıer, Şaban Durukal, Hayati Ağırman, Salih Durukal, Ferdi Baloğlu, Ömer Kurtoğlu, Mustafa Yöndemli, Osman Yılal ve Mustafa Babacan bu kişilerden bazılarıydı. Kendilerine ve özellikle de bu konularda beni daha fazla araştırma yapmaya teşvik eden Özcan Demirbaş'a özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Türklerde Yedi Atayı Bilme Geleneği

Türklerin atalarına olan saygıları binlerce yıl içinde kaybolmayan bir gelenektir. Bu gelenek YEDİ ATAYI BİLMEK'tir. Ata mezarlarını ziyaret etme, ataların isimlerinin çocuklara konulması ve atalar için yapılan dualar hep bu geleneğin bir görünümüdür.

1093-1166 yılları arasında yaşamış ve "Pir-i Türkistan" olarak bilinen ünlü Türk Filozofu ve mutasavvıfı Ahmet Yesevi: "Miskin zayıf Hoca Ahmet, YEDİ ATANA rahmet Fars dilini bilir de sevip söyler Türkçeyi." dediğinde de ataları üzerinden Türk'ün asil soyunu ve geçmişi bilerek geleceği oluşturmaya işaret ediyordu.

Bugün hala Kazakistan'da daha küçük yaşlardan çocuklara 7 göbek atalarının isimlerini saymaları öğretilir. Aynı gelenek diğer Türk coğrafyalarında da ve tüm Türkistan'da vardır. Türkistan, Türklerin yaşadığı topraklar demektir. Örneğin ünlü Kırgız yazar Cengiz Ayıtmatov: İhtiyarlar bir araya toplanınca çocukları bir araya getirir ve "hadi bakalım kim yedi atasını sayabilecek" derlerdi. Bu gerçekten çok önemliydi. Sonradan düşündüm de meğer burada ne derin manalar gizliymiş. Köklerini unutmamak, nesillerin birbiri ile bağını koparmamak, yakın ile yadı ayırt etmeyi öğretmek.

Gerçekten de atalarını bilmeyen ve onlara saygı duymayan insan hamdır, eksiktir, bunun bilinmediği yerde edepsiz davranışlar, haram işlerden nefret duymama başlar, gençler kolay yoldan çıkar. Onlara geçmişleri anlatılmadıkça bağları kopmuş, kaybolmuş bir şekilde tek başlarına ıssız karanlıklarda kaybolup giderler.

Nesebini, ceddini bilmek bizim tarihi geleneğimizdir. Ataları bilmek, büyükleri tanımak bir toplumu yüceltir. Dayanışma artar. Nesli temizler ve güçlendirir. İnsan geleceğine daha güvenle bakar. Yolunu kaybetmez. Günümüzde bile Kazak, Kırgız, Nogay, Altay Türkleri atalarını bildiklerinden kesinlikle "yakın akraba evliliği" yapmazlar. Makedonya Türkleri de bu geleneği devam ettirdiklerinden "7 kuşağa kadar akraba evliliği" yapmazlar.

Sonraki nesillerle ilgilenmeyen ve kendi haline bırakan toplumların düştükleri hazin son bellidir. Özellikle Anadolu'da bazı yerlerde bu hataya düşenlerin giderek fazlalaştığı, nereden gelindiği ve kim olunduğu konusunda ihmalkâr davranıldığı görülmektedir. Bu boşluk ise art niyetli olanlar tarafından rastgele doldurulmakta ve oluşturulan algı ile insanlar bambaşka noktalara yöneltilip kullanılmaktadır. Bu konunun özellikle yer isimleri konusunda öne çıktığı da bir gerçektir.

Karacalı Köyü Ve Tarihi İle Yaptığımız Araştırmaların Sonuçları

Bir yer ismine ait değerlendirmelerin rastgele değil, bilimsel esaslarla ve araştırmalara dayalı olarak ve her şeyden önce bir metodoloji çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Eğer kaynaklar sağlam temellere dayanmıyor ve söylentilerden oluşuyorsa bunun bizleri oldukça yanlış noktalara götüreceği söylenebilir. Bu noktada Karacalı köyü ile yapılan bu çalışmanın oldukça geniş bir coğrafyadaki araştırmalar yanında tarihi belgelere dayalı olması da çok önemlidir. Yer adlarının genç nesil tarafından tam olarak bilinmemesi şüphesiz kültürel mirasımızın gelecek nesillere aktarılamamasına yol açabilir.

Bu araştırmalar için gerekli kaynak eserler sipariş edilerek çalışmalarda kullanılmıştır. Yer ve boy isimlerini araştırmak zordur. Bunun için Türkistan coğrafyasından başlayarak Oğuzların izini sürmek, boyları, aşiretleri, kolları ve obaları bilmek, birbirleri ile bağlantılarını kurmak ve buna dair tarihi belgelere ulaşmak yanında bütün bunları disiplinler arası bir çalışma ile derinliğine analiz edebilmek gerekir.

Bir örnek verecek olursak Azerbaycan'ın kökeni de Oğuz Türklerine dayanır ve dil açısından Anadolu Türkçesine en yakın dili konuşurlar. Azerbaycan'a ilk gidişimizde yapılan bir sunumda kelimelerin bazılarını anlamayınca, birden köyümüzde büyüklerimizin konuştuğu dil aklıma geldi. Birden anlama düzeyimin en az birkaç kat arttığını hissettim. Çünkü her iki toplumun da geçmişi ve gelenekleri benzerdi ve sonradan edinilenleri bir tarafa bıraktığımızda her şey bir anda benzeşiyordu.

Karacalı Köyünün Bulunduğu Bölgenin Çok Köklü Bir Tarihe Sahip Olduğu Ortaya Çıkmıştır

Karacalı Köyü Kırıkkale ili, Merkez ilçeye 5 km mesafededir. Köy Ankara-Sivas hızlı tren güzergahındadır ve köy yakınlarında durağı vardır. 2013 yılında, köy kuzeyinde yapılan kazılarda, "Eski Ören" isimli antik bir kentin ortaya çıkarılması, Karacalı Köyü bölgesinin Hatti ve Hititler dahil birçok büyük medeniyetle kuvvetli bağlarını ortaya çıkarmıştır. Bu bir anlamda köy tarihinin MÖ 3000'lere kadar gitmesi ve neredeyse 4000-5000 yıllık bir geçmişini ifade etmektedir. Neticede bulgular açıkça gösteriyor ki Karacalı köyünün bulunduğu bölge dünyanın en eski yerleşim yerleri arasında. Buradan Kızılırmak ve Ankara'ya Kalecik üzerinden doğrudan ulaşmak kolay. Zaten bu nedenle geçmişte de burası yerleşim yeri olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan 2024 yılında, Türkmenistan'da bu dönemlerde var olan ve başkent Aşkabat'ın 8 doğusunda yer alan tarihi bir Türk Kültür Bölgesi olan Anav Şehri ile ilgili bir kongreye katılmış ve sunum yapmıştık. Akademisyenler tarafından buradaki kültür ile Hatti Kültürü arasında kuvvetli bağlar tespit edildiğini de burada duyduk. Yine Hatti ve Hitit dilleri ile Türkçe arasında da söz dizilimi açısından oldukça güçlü benzerlikler tespit edilmiştir. Konu ile ilgili araştırmalar devam etmektedir.

Karacalı köyü ile benzer isimleri taşıyan yerleşim yerleri Türkiye'de birçok bölgede bulunmaktadır.

Karacalı'nın dayandığı boy, oldukça büyük bir boy olduğundan, Türkiye'nin birçok bölgesinde aynı ismi taşıyan birçok köyün ve yer isminin bulunduğu tarafımızdan tespit edilmiş ve bunların büyük bir bölümü bizzat gidilerek yerinde görülmüştür. Samsun Terme, Kırşehir Mucur, Bursa Gemlik, Çanakkale Biga bunlardan bazılarıdır. Trakya bölgesinde de benzer isimlere rastlanır. Araştırılsa belki de Türkiye'nin birçok ilinde rastlanabilir.

Anadolu Türk yer adlarının Türkistan ve öteki Türk ülkeleri ile ilişkileri bilinmektedir. Hatta, Özbekistan'da bile benzer ismi taşıyan köye rastlanılmış ve sakinleriyle bir süre sohbet edilmiştir. Türk boylarının Anadolu ve Rumeli'de dağıla dağıla ilerlediği görülmekte olup, bu köylerde yaşayanların gelenekleri ve kültürleri derinliğine incelendiğinde, şüphesiz birçok benzerliğin bulunduğu da görülmektedir.

Karacalılar Oğuzların Bozok boyuna mensuptur. Bozok boyunun Dulkadir ve Beydili bağlantılarının bulunduğu bilinir.

Araştırmalar, Karacalıların Oğuzların, "BOZOK" boyuna dayandığını göstermektedir. Bozoklar, Türk mitolojisinde "göksel inançsal boyları" ifade için kullanılan bir kavramdır. Bunlar 24 Oğuz boyunun 12'sini oluştururlar ve "Altın Yay"ın sahibidirler. İlk dönemden itibaren Türklerin inancında içinde ruh barındıran bir cisim sembol olarak belirlenirdi ve buna "ongun" ismi verilirdi. Beğdili boyunun ongunu ise ALTIN KARTAL'dı. Kartal Türklerde adaletin, bilgeliğin, çok yönlü ve ileri görüşlülüğün sembolüydü. Hititlere ait çift kartalların taşlar üzerine kazınarak günümüze kadar geldiğini unutmamak gerekir.

Kaşgarlı Mahmut'un 1074 yılında tamamladığı ve ilk Türkçe Sözlük olarak bilinen "Dîvânu Lugâti't-Türk" isimli eserinde 24 Oğuz Boyundan söz edilir. Karacalıların içinde bulunduğu Beğdili Boyu Oğuzhan'ın oğullarından YILDIZHAN'dan gelir. Beğdili boyların 7'incisidir. Bu isim, Beğdili yanında Beğdilli, Begdili ve Beğdilü gibi değişik şekillerde de söylenir.

Şeçere-î Terâkime'ye göre (Türkmenlerin Soyağacı/Genealogy of Turkmens) Hive Hanlığı hükümdarı ve tarihçi Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Begdili'yi Oğuz Han'ın doğrudan soyundan gelen 24 Oğuz boyundan biri olarak belirtir. Arnavutların ulusal kahramanı ve Müslüman olarak Osmanlı hizmetine giren İskender Bey de Beydilileri, Yıldızhan'ın en güçlü Türk grubu olduğunu öne sürer. Beydili günümüzde sadece Anadolu'da ve Türkiye'de değil, Suriye, Azerbaycan, İran ve Türkmenistan gibi bölgelerde yaşarlar. Mısır ve Balkanlar dahil Asya Türkistanının birçok bölgesinde de bu boyun izlerine rastlamak mümkündür. Beydili ismi, "Beyler gibi aziz veya Beylerin sözü kutsaldır" manasına gelir. Damgaları: şeklindedir (Atalay, 2006: 56).

Bozokların işaretleri yaydır. Oğuzlarda, sağ kol daha üstün sayıldığından Bozoklar, sağ kol sayılırdı. "Kara" ise Türklerin kutsal rengiydi. Karaca kelimesi, "Karayağız" ve "Babayiğit" anlamında kullanılıyordu.

Karacalıların, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Kayı boyu ile yakın ilişkileri bulunuyordu. Onlar da Bozok boyundandı. Kayı boyu da tıpkı Karacalılar gibi önce Horasan'a, oradan da Abbasiler ve Selçuklular döneminde planlı olarak, Doğu Roma sınırlarının korunması için Suriye kuzeyine getirilip yerleştirilmişlerdir.

Beğdili boyu tarih boyunca savaşçı, planlayıcı ve devlet kurucudur. Tarihçi Yusuf Halaçoğlu'na göre Hazar Kağanlığı'da Beğdili boyu kurmuştur. Yine Beğdili boyu, Selçuklular ile birlikte İran ve Anadolu coğrafyasının ele geçirilmesinde ve bu toprakların Türk kimliği kazanmasında çok büyük bir rol oynamıştır (Halaçoğlu, 1992:55,56).

1077-1231 yılları arasında Türkistan coğrafyasının büyük bir bölümüne hâkim olan Harezmşahlar'da Begdili boyundan gelmişti (Kafesoğlu, 1965: 8).

Aynı şekilde 1260 yılında yapılan Ayn Calut Savaşında, o zamana kadar hiç yenilmemiş olan ve Mısır'ı ele geçirmek isteyen Moğollara ilk büyük acıyı ve hezimeti yaşatan ve Suriye'yi birkaç haftada Moğollardan temizleyen Memluk Sultanı Seyfeddin KUTUZ'da Beğdili boyuna mensuptu.

Yazırlar da Oğuz boylarından birisiydi ve 1160'lı yıllarda Horasan'da bulunuyorlardı. Moğollar döneminde Yazır'lara Karadaşlı derlerdi (Ebulgazi Bahadır Han, Secere-i Terakime: 61-62). Bunlara bağlı oymaklar vardı. Bunlardan birisi Dulkadirlı oymağıydı (Sümer, 2024:309-311). Bu el arasında Yazırlar ve Karacalu (Öteki adı Anamuslu) obaları bulunuyordu. Buradan Karacalu ile Yazırlar arasında bir akrabalık bağının bulunduğu ortaya çıkıyor.

Karacalıların, kendileri gibi Bozok boyuna mensup Dulkadiroğlu beyliği ile de yakın bağları mevcuttu. Dulkadiroğullarının ilk beyinin ismi de Karaca beydi. Fatih Sultan Mehmet'in babaannesi ve Yavuz Sultan Selim'in annesi Dulkadir Beylerinin kızlarıydı. Karacalılar yanında Mahmatlu, Dodurga, Karaca, Araplu, Karakeçili, Eymir, Gündeşli, Musa-Hacılu, Yuva, Tekelu, Kargın, Kavurgalı gibi boy ve oymaklar aynı boya mensuptu. Karacalı boyuna bağlı bazı obalar ise şunlardı: Ulaşlı, Urcanlu, Sevinçlu, Oruç, Beğlu, Söylemezlu (Sümer, 2024).

Buraya kadar ortaya konulan bulgular genel olarak değerlendirildiğinde bağlantıların şu şekilde oluştuğu görülmektedir. Türklerin Oğuz Boyu, Bozoklar, Yıldızhan, Beğdili, Karacalı (Anamas olarak da bilinir).

Kanuni dönemine ait kayıtlarda Kırıkkale bölgesinde Karacalı ismi açıkça geçmektedir.

16. yüzyıla ait Osmanlı vergi kayıtları incelendiğinde 23 Beğdili yer adı göze çarpar. Kanuni Sultan Süleyman dönemi sonrasında, 1578 tarihli Çankırı Sancağına ait bir belge incelendiğinde ise bugünkü Kırıkkale bölgesinde bulunan 5 büyük boyun ismi nüfuslar ve ödedikleri vergiler açık olarak görülür. Bunlar; Karacalı, Ulaş, Hacılar, Yahşihan ve Kırık boylarıdır. Bu boylar aynı zamanda Osmanlıların 1500'lü yıllarda uygulamaya koyduğu göç politikasının bir sonucu olarak bu bölgelere bilinçli olarak getirilip yerleştirilmiş Türklerdir (Çiçek ve Saydam, 1996:102-124). Zaten köye ait mezarlıkların incelenmesinden de yaklaşık 500 yıllık olduğu görülmektedir. Zaten o dönemdeki Anadolu nüfusunu incelediğimizde genel nüfus oranının %42 ve göçer nüfusunun ise %52 arttığı görülür ki, bu doğal bir artış değil o dönemlerde Osmanlının uyguladığı göç politikalarıyla doğrudan ilgilidir (İnalcık, 2000: 77-78).

Karacalı ve Anamas aynı boyun isimleridir

"Karacalı" ismi bazı yörelerde "Anamas" olarak da bilinir. Her ikisi de doğrudur. Isparta yöresinde anamas, "Börülce" anlamına gelmektedir.

Anamas Dağları, Orta Torosların bir uzantısı olup Beyşehir Gölü havzasını batı ve kuzey yönlerden kuşatır. Anamas Yöresi, sadece dağın adı değil, çevresindeki yaylalar ve yerleşim birimlerini de kapsayan bir bölge adı olarak kullanılır. 11. yüzyıldan itibaren Oğuz boyları, özellikle Türkmen-Yörük toplulukları bu bölgeye Türkleştirmek maksatlı yerleşmiştir. Bazı akademik çalışmalarda "Anamaslı" gibi isimlerle bu köken vurgulanır. Yani Anamas, bir boy ya da oymak ile doğrudan bağlantılı olan bir yer ismi olarak değerlendirilmektedir.

Anamas Dağlarının zirvesinde krater gölü Karagöl bulunur. Yılın her döneminde kar görülür. Tam bir doğal harika olan ve bitki ve hayvan türleri açısından zenginliğe sahip dağın eteğinde Anamas yaylası bulunur. Burası Konya'nın yayla cenneti olarak nitelendiriliyor. Bazıları tarafından dağın kutsal olduğuna inanılıyor ve kekik kokulu bu dağda dünyada hiçbir yerde yetişmeyen "dedegül" isimli endemik bir gül yetişiyor.

Karacalı ile ilgili bilgileri kaynaklara dayalı olarak biraz daha açmakta fayda vardır.

- Bilindiği üzere Oğuzlar dünya tarihinde çok önemli roller oynamış bir Türk kavmidir (Sümer, 2024: XIX). Selçuklular ve Osmanlılar da Oğuz boylarından oluşmuştu.
- Oğuz boyları ordulaştıktan sonra 1000'li yıllardan itibaren Horasan'a geçmişler. Buralarda devletler oluşturmuşlar ve sonrasında Doğu Roma'ya karşı Anadolu içlerine girmeye başlamışlardır.
- Karacalıların içinde bulunduğu oymaklar güvenliğin sağlanması maksadıyla Selçuklu döneminde Doğu Roma sınırında konuşlanmışlardır. Osmanlı döneminde ise bölgenin Türkleştirilmesinde önemli rol oynamışlardır
- Bu bağlamda Suriye – Filistin gibi bölgelere de yoğun Oğuz boylarının göçü görülür. Beğdili Boyu da bu bölgelere daha bu dönemlerde gelmiş ve önemli görevleri yerine getirmiştir. Tarihte Suriye Selçukluları, 1092-1117 tarihleri arasında Suriye ve civarındaki bölgeleri kontrol etmiş ve yönetmiş Türk devletidir (Sevim, 1983). Bu dönemler yoğun Haçlı Savaşlarının yaşandığı dönemdir ve Karacalıların içinde bulunduğu Beğdili Boyu da Suriye ve Lübnan'da bu mücadelelerin her safhasında görev almıştır. Sonrasında da Osmanlı döneminde bu bölgede önemli görevleri yerine getirmiştir.

Ne yazık ki Suriye ve Filistin bölgesindeki tarihi Türk varlığı zamanla unutulmuş ve bu bölgedeki Türkler görmezden gelinerek başka milletler ve ırklar arasında kültürlerini olmasa da dillerinin ve kimliklerinin kaybolmasına adeta göz yumulmuştur. Halbuki başta İsrail'in işgaline kadar Golan olmak üzere daha bir yüz yıl öncesine kadar Suriye'nin birçok yöresi Türk kökenli obalar ve oymaklar tarafından doluydu. Bizler unuttuğumuz bu bölgeleri Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrasında hatırladık ancak tam olarak buradaki Türk varlığını tam olarak ortaya koyabildiğimiz söylenemez. Halen Suriye ve civarında Türk boyları yaşamaya devam etmektedirler ve konu ile ilgili ciddi araştırma gereği bulunmaktadır.

Halep bölgesine yerleştirilen Karacalı obaları Beydili içerisindeki 40 obadan en büyükleri arasındaydı.

Osmanlı Dönemi ile ilgili kayıtlarda Karacalı ile ilgili bilgilere Kanuni döneminde Halep Türkleri arasında rastlıyoruz.

Halep Türkleri arasındaki Beydilli kolu içerisinde Küçük ve Büyük Karacalı Obalarının bulunduğu belgelerle sabittir (Sümer, 2024: 365). Beydili boyu Suriye'nin kuzeyinde Bozok koluna ait bir boy olarak Reşidüddin Oğuznamesi'nde hükümdar çıkaran beş boydan biri olarak gösterilir. Beydili aralarında Küçük Karacalu (Karacalı) ve Büyük Karacalu (Karacalı) obalarının da bulunduğu 40 obadan meydana geliyordu. Büyük bir kol olduğundan birçok bölgeye yayılmış bir obaydı ve zamanla inanç ve gelenek olarak içlerinde değişime uğrayanların olması normaldi.

Karacalı isminin yer aldığı Beydilli kolu Halep'in doğusunda yaşıyordu. Sayıları oldukça fazla büyük bir koldu. Beydili Urfa Harran ve Akçakale'den başlayarak bugünkü Suriye'nin Rakka eyaletine kadar olan bölgede göçebe halde yaşarken, bu bölge ile Belih Çayı kıyılarında Osmanlı tarafından zorunlu iskana tabi tutulmuşlar ve yerleşik hayata geçmeleri emri verilmiştir. Bu güzel günlerin sona ermesi ve hüzünlü günlerin başlaması anlamına geliyordu (Refik: 100-109; Orhonlu:55-59).Çünkü Türkler için göçebe hayat ihtiyaç duyulan bölgeye mevsimlere bağlı olarak göç etmek maksatlı en uygunuydu ve yerleşik hayata geçmek yaşam tarzını kökten değiştiriyordu.

Bu obalar o döneme kadar alışık oldukları göçebe kültürü ile yaşamışlardı. Yerleşik hayat demek birçok güçlük ve ekonomik kayıp yanında bölgedeki Arap aşiretlerle çatışmalar anlamına da geliyordu.

Osmanlı döneminde Suriye'deki Türklerin bir kısmı zamanla zorunlu iskana tabi tutulmuştur

Oymak bir boyun ayrıldığı bölümlerdir. Karacalı bu anlamda düşünülebilir. Osmanlılarda boy, oymak ve aşiret, Kayı boyu ya da Kayı aşireti gibi aynı anlamda kullanılırdı. Aşiret, Arapça bir kelime olup, kabile karşılığı kullanıldığı gibi kabileden daha küçük topluluklar için de kullanılır. Türkçe'de ise bu tabir, kan bağına dayalı ve birlikte konup göçen halk toplulukları için kullanılır. Osmanlı Devleti'nde göçebe topluluklara aşiret dendiği gibi, göçebe olup zamanla yerleşik hayata geçen topluluklara da aşiret denirdi. Aşiretler, yaşadıkları yerlerde güçlü olmak ve o yerleri kontrolleri altında tutmak amacıyla kalabalık olmayı isterdi. Bir aşiretteki insan sayısı aynı zamanda o aşiretin gücünü de gösterirdi. Beydili Aşireti'nin başında da bir aşiret reisi bulunurdu. Beydililer, aşiret reisleri için "beğ" unvanını kullanırdı. Bu beylere 1691 yılındaki iskân sırasında aşiret reisi olan Firuz Beğ ve 1920'de Fransızlara karşı Urfa'yı müdafa eden Sait Beğ örnek olarak verilebilir.

Osmanlı Döneminde Suriye'de iskana tabi tutulmayanlar ile tutulanlar arasından bazı obalar bölgeden ayrıldı. Yapılan araştırma ve belge incelemelerinden Karacalı kolunun iskana tabi tutulacaklar arasında olmadığı görülüyor. Bu muhtemelen planlamalarda Karacalıların Anadolu'nun Türkleştirilmesi maksatlı göçe tabi tutulması dolayısıyla böyle olmuştu. Bazı unsurları hariç Beydilli kolu Rakka'da kaldı. Y 19 Aralık 1692 tarihinde Rakka Beylerbeyi Kadızade Hüseyin Paşa, iskanı kalıcı kılmak ve bölgedeki sorunları çözmek amacıyla Beydili Aşireti ile Arap kabileleri arasında bir sözleşme imzalattı (BOA, MAD, nr. 534, s. 12-13). Yerleşik iskân emri o dönemde yazılan şu şiirde en açık şekilde anlatılır:

Kadir Oğlu Yusuf Paşa gelende
Yalan dünya benim derdi Beydilli
Seksen bin evle Rakka'ya iskân olanda
Tayı Muvali'yi kırdı Beydilli.
Dövüldü davullar iniler dağlar
Harbiler çağrışır analar ağlar
Gürleyip Fiyahan'a konduğu çağlar
Şemsettin'den ubur etti Beydilli.
Dövüldü davullar çekildi sancak
Koç yigit atına takındı poncak
Hamet il-Abbas bu işi tuttu ancak
Göç ile düşmana vardı Beydildi (Sümer: 2024:369).

Yine Dedemoğlu'nun Rakka iskânı ile ilgili yazdığı bir şiirde:

Çıktık Horasan'dan eyledik sökün
Düşürdüler bizi tozlu yollara
Omuzda parlıyor kargı cıdalar
Aşırdılar bizi karlı dağlara
Oradan yükledik geldik Culab'a
Seksen dört bin erdir gelmez hesaba
Deve koyun çoktur insan kalaba
Susuz hayvan inileşir göllerde.

Buradan Beydillilerin zorunlu iskanı istemeseler bile devlet emrine uydukları ve sancaklarını açarak Rakka bölgesine yerleştikleri anlaşılıyor.

Bu o zamana göre bölge demografik yapısını değiştirmeye yetecek kadar oldukça büyük bir sayıdır. Beydilliler iskân edildikleri yere Colap diyorlardı (İşbaş, 1958:6). Bugün Urfa ilinde bu isimle köy bulunmaktadır.

Beydilliler yerleşimi de şiirleştirmişlerdi:

Toplandık aşiret geldik Colab'a
Baş bend Firuz Bey'in değil mi?
Emretti Beyler konduk yanyana
Hacı Ali'nin yurdu Seylan değil mi?
Ondan aşağı Budak düzüldü
Bend sahibi isim isim yazıldı
Orda Berk Ağa'nın keyfi bozuldu
Torunların yurdu Şirvan değil mi?
Yurt verildi Ulaşlı'nın beğine
O da kondu Berk Ağa'nın sağına
Firkat geldi Ağça Kale dağına
Bayındır'ın yurdu Goncan değil mi?

Ancak yerleştikten sonra Beydillilerin bu bölgelerde tutunmak için tek başlarına çok fazla mücadele ettikleri, çoğu zaman devlet tarafından göz ardı edilip görmezden gelinmelerine rağmen kendilerine verilen görevleri şehitler verme pahasına bu sıcak çöl bölgesinde yerine getirdikleri yapılan araştırmalardan ortaya çıkıyor.

Bu mücadele ve zorluklar şu mısralarda çok açık bir şekilde anlatılmıştır.

Rakka çöllerinden gelen gaziler
Rakka'nın da gonca gülü soldu mu?
Yeni bir haber duydum oradan
Cerid Bekir öldü derler öldü mü?
Kul Sa'dun'um der ki bulamadık vefa
Hükmümüz geçerdi şol Kaf'tan Kaf'a
Ulaşlı oğlu Hacı Mustafa
Alayları bölük bölük böldü mü?

Burada yapılan mücadele, savaşlardan bahsedilirken ünlü yiğitlerin kaybı ve şehadetleri anlatılıyor. Ulaş Karacalıya bağlı bir oymak olup bu isimde Kırıkkale'deki Karacalı köyünün yakınında bir köy olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Diğer taraftan Cerid Bekir, Suriye'de Belih Çayı kıyısına iskân edilen Sil Süpür Ceridi olup (Orhonlu: 54-94) günümüzde Keskin ve Kırşehir'e bağlı köylerde yaşamaya devam etmektedir (Şahin, 1-9; Sümer, 1988: 3-9).

Beydili, III. Murat döneminde 1699 Avusturya Seferine katılmıştır

Osmanlı Sultanı III. Murat (1574-1595) dönemine ait kayıtlardan kolların oldukça kalabalık olduğu ortaya çıkmaktadır. Karacalu, Karaşehli, Çoban Beğlü gibi obaların 1699 yılında atları ve silahlarıyla hazırlanmış bir şekilde Avusturya Seferine çağrıldıkları da kayıtlarda bulunmaktadır (Sümer: 2024: 368).

Daha önce belirttiğimiz şekilde Suriye'de zorunlu iskana tabi tutulan Beydili obalarının bu zorlu bölgelerde tutunmaları için mücadele dolu zor günleri sonraki dönemde de devam etmiştir. Bu mücadele bölgedeki aşiretler kadar görevini iyi yapmayan yöneticilere karşı da olmak zorunda kalmıştır. Buna dair bazı bilgilere 1800'lü yılların ikinci yarısında Halep Valisi Abbas Paşa'nın bazı olayları bahane ederek Rakka'daki Türk Obalarına özellikle de Beydili Obaları üzerine yapmış olduğu baskı ve zulümlerden anlıyoruz. 1764 yılında Halep'te yaşayan Russel, yaptığı araştırmalarda bu bölgede Beydililere ait en az 12 bin ev bulunduğundan söz eder (Niebuhr, 1780:336-338). İlgisizlik ve zorluklar daha önceki sayıları giderek azaltmıştı.

Zamanla Suriye bölgesindeki Türk boylarının gücü bilerek ya da bilmeyerek zayıflatılmış ve bu durum stratejik açıdan günümüze ulaşan sorunlara neden olmuştur

Şüphesiz bu tür devlet görevlilerinin yanlış hareketleriyle Suriye bölgesindeki Türk obaları bilerek ya da bilmeyerek ya da maksatlı olarak dağıtılıp zayıflatılmıştır. Bu saldırılar sonrası bazı obalar kuzeye bugünkü Antep bölgesine doğru giderken bir kısmı da Suriye bölgesinde kalmaya devam etmiştir. Bunun stratejik sonuçlarının ise Osmanlıdan günümüze kadar ne derin sorunlara yol açtığını bugünlerde daha iyi anlıyoruz.

Evvelce gelmişiz iskân olanda
Dağıttın Culab'ı sen Abbas Paşa
Aşiret siz de bakın böyle zamana
Dağıttın Culab'ı sen Abbas Paşa
Haydaarlı, Çelebi çıksın bir yana
Arablı, Kadirli döndü aslana

Dört çevremiz sardı kana dumana
Dağıttın Culab'ı hey Abbas Paşa
Göneçle, Ulaşlı dövüşe insin
Bayındırlı, Kazlı arkada dursun
Torunla, Şarkevli hazırlık görsün
Dağıttın Culab'ı hey Abbas Paşa
Mehmet Beyim der ki, belim büküldü
Gözüm yaşım sinelere döküldü
Dağıldı aşiretim bendim söküldü
Dağıttın Culab'ı sen Abbas Paşa (Şahin:5).

Suriye'deki Türk boylarının Selçuklulardan başlayarak sonraki dönemde Rakka ve Halep bölgelerine gitmelerinin asıl nedeni buraların emniyet altına alınması maksatlı olmuştu. Sonraki dönemde zorunlu iskana tabi tutulmaları da bu toprakların Türkleştirilmesi amacıyla olmuştur. Aynı şekilde Halep vilayetinden Anadolu içlerine yapılan göç hareketleri de bu bölgelerdeki Türk nüfusunun artırılması maksatlıdır. Özellikle Karacalı obasının da içinde bulunduğu oymakların (Dulkadirli) Ankara ve çevresi ile Kırşehir, Yozgat, Kayseri gibi bölgelerde iskân edildiği görülmektedir. Karacalı obasına bağlı olan bazı oymaklar ise Ulaş, Yuva, Mahmatlı isimlerini taşıdıkları bilinmektedir. Yine Kargın, Hacılar, Kavurgalı, Kara Ahmetli gibi obalar da Karacalı ile komşu olan yakın obalar olarak kaynaklarda geçmektedir.

Zaten Anadolu'nun değişik bölgelerinde iskân edilen obaların bundan sonra da vatan savunmasında ve seferlerde aktif olarak görev aldığı görülmektedir. Örneğin XVII. Yüzyılda Ankara civarında iskân edilenlerin IV. Murat'ın 1639 yılındaki Bağdat Kuşatmasına katıldıklarına ilişkin belgeler bulunmaktadır. Bunlarda Gazi Beydili'nin bu kuşatma esnasında IV. Murat için yazdığı şiir şu şekildedir:

Bağdat feth olmadı deyu gam yeme
Olur, Şahım vakti saati vardır
Yaradan'dan yardım olmadı deme
Bunda Yaradan'ın bir hikmeti vardır.
Hep meydana çıksın var olan erin
Yıkılır kaleler feth olur yarın
Mekke Medine'de yatan Hünkârın

Malum ki ne kadar kuvveti vardır.

Karacalılar kültür ve geleneklerine son derece bağlıdır

Kırıkkale-Karacalı köyünün kültür ve gelenekleri incelendiğinde, Oğuz Türklerinin gelenekleri ile aynı olduğu açıkça görülür. İsmi kesin olarak "Karacalı"dır ve bu bölgede övünülecek bir şekilde kendi kültürünü geliştirmiştir.

Bu çalışmada belirtilen köylerin gelenekleri ile de Karacalı arasında bazı farklılıklar kadar birçok benzerliğin de olduğu bilinmektedir. Karacalı köyüne ait yer isimleri öz Türkçedir. Köy sınırları içinde yer alan bağlık bölgenin isminin "Çevlik" olması bunu kanıtlayan en güzel örnektir. Çevlik, Kaşgarlı Mahmut'un, Divan-ı Lugat-ıl Türk isimli eserinde eski Türklerin, "Bağlık, bahçelik yer" anlamında kullandığı bir söz olarak geçer. Bu isimde Anadolu'da; Kastamonu, Hatay ve Bingöl gibi bölgelerde birçok yer ismi mevcut olup, Kaşgarlı Mahmut'un eseri bilinmediğinden uydurma anlamlar yüklenerek, bazen de maksatlı ve yanlış olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Karacalı köyü ülkesine ve vatanına son derece bağlı bir kültürü de bünyesinde barındırır. Dini inançları yüksektir. Ancak bu inanç tutucu olmaktan ziyade diğer inançlara saygı ve kendi inançlarındaki samimiyetten kaynaklanır. Şehitlik kavramı önemlidir. Hacılara büyük bir saygı duyulur. Yaptığımız küçük bir araştırma sonucu Çanakkale Savaşı esnasında şehit olan Mustafa Oğlu Ali, Kadir Oğlu Hacı Ömer, Mahmut Oğlu Hasan, Abdullah Oğlu Hüseyin, Hamza Oğlu Musa gibi 1915 yılı Çanakkale şehitlerinin isimlerine rastlanılmıştır. Sonraki tarihlerde gerçekleştirilen iç güvenlik harekâtında da köyün tarihsel vatan sevgisi ile hareket ettiği ve vatanın bütünlüğünü koruma yolunda birçok şehit ve gazisinin olduğu biliniyor.

Tarihini gençlerine öğretmeyen toplumların sonrasında gençlerin yaptıklarından şikâyet etme hakkı yoktur

Açıkça ortaya konulduğu şekilde bir toplum çocuklarına ve gençlerine geldiği yeri ve tarihini öğretemiyorsa geçmişle gelecek arasında bir bağ kurma imkanını kendi elleriyle ortadan kaldırıyor demektir. Bu bağa sahip olmayan bir neslin ise hayata ve zorluklarına karşı dirençli olması zaten beklenemeyeceğinden, belirsizlikler içerisinde yolunu kaybederek savrulup gitmesi kaçınılmaz olacaktır. Gençlere tarihini ve atalarını öğretmeyenlerin sonradan içine düşülen durumu eleştirmeleri zaten çok anlamsız olacak ve sorumluluklarından kurtulamayacaklardır.

Yüzeysel ve kulaktan dolma bilgilerle geçmişe yaklaşmak, ortaya konulan uydurma hikayelerle fikirleri bambaşka noktalara götürür. Gelenekler ve inançları içeren kültür ise derinlik gerektirir. Zaten binlerce yıllık tarih içerisinden Karacalı kültürünü bulup geniş bir coğrafyadaki farklılıkları yorumlayabilmek ancak bir çok bilimi içerisine alan bir bakış açısıyla ancak mümkün olabilir.

Bu araştırmanın daha da belirgin alanlara yayılarak geliştirilmesi mümkündür. Bu ise insanlarımızda araştırma ruhunun oluşturulması ile sağlanacaktır. Araştırmanın temeli ve ana noktaları zaten bu makalede sunulmuştur. Şüphesiz Türk evladı, ecdadını tanıdıkça öz kimliğinin farkına varacak ve daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.

KAYNAKLAR

Alpar, G. (2019). Sosyal ve kültürel yönleriyle Bingöl. Palet Yayınları.

Altın, Y. (2008). Dünden bugüne Kırıkkale. Belen Yayıncılık.

Atalay, B. (2006). Divanü Lügati't-Türk (Cilt 1). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Çiçek, K., & Saydam, A. (1996). Osmanlı Devleti'nde nüfus hareketleri ve yerleşme. Yeni Türkiye, 2(8).

Ertürk, M. F. (2013). Osmanlı İmparatorluğu. Kalipso Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (1991). XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun iskân siyaseti ve aşiretlerin yerleştirilmesi (2. bs.). Türk Tarih Kurumu.

Halaçoğlu, Y. (1992). Beydili. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Cilt 6).

İnalcık, H. (2000). Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi (Cilt 1, 1300–1600; H. Berktay, Çev.). Eren Yayıncılık.

İşbaş, Ö. (1958). Gaziantep dolaylarında Türkmenler ve Baraklar. Özbaş Yayınevi.

Kafesoğlu, İ. (1965). Harezmşahlar Devleti tarihi (485–617/1092–1229). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Niebuhr, C. (1780). Voyage en Arabie et en d'autres pays circonvoisins.

Orhonlu, C. (1963). Osmanlı İmparatorluğu'nda aşiretleri iskân teşebbüsleri. Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Özbaş, Ö. (1958). Gaziantep dolaylarında Türkmenler ve Baraklar. Cihan Matbaası.

Refik, A. (1930). Anadolu'da Türk aşiretleri. Devlet Matbaası.

Sevim, A. (1983). Suriye ve Filistin Selçukluları tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Sümer, F. (1972). Oğuzlar (2. bs.). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sümer, F. (1988). Ceritler. Türk Dünyası Tarih Dergisi.

Sümer, F. (2024). Oğuzlar. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

BÖLÜM 33

01 Mart 2026
İRAN NEREYE GİDİYOR?

İran'a yönelik İsrail ve ABD tarafından başlatılan saldırılarda, dini lider Ali Hamaney'in resmi konutunda öldürüldüğü, İran resmi makamları tarafından açıklanırken 40 günlük yas ilan edildi.

Uluslararası hukuku ihlal eden bu şekildeki aykırı yöntemlerin son dönemde giderek daha fazla yaygınlaştığı görülüyor. Saldırılarda kız çocuklarının olduğu bir okulun da hedef alınması ve yüzlerce çocuğun öldürülmesi ise insanlığın varabileceği vahşi boyutları ve savaş ahlakının tamamen ortadan kalktığını ortaya koyuyor. Zaten birçok ülke de bu durumu kınamakta gecikmedi. Bu saldırıların muhtemelen sağlık kurumları dahil sınırsızca her noktaya yapılması olası. Oysa savaşta bile olsanız sivillerin zarar görebileceği noktaların göz önünde tutulması savaş suçlarının oluşmaması açısından önemli. Ortadoğu bölgesi giderek daha fazla acımasız saldırılara sahne oluyor ve bunun böyle olması da ne yazık ki bazı ülkeler tarafından bilinçli olarak tasarlanmış gözüküyor.

Hameney Türk asıllıydı ve Türkçeyi çok iyi bilmesine rağmen resmi alanda çok nadir kullandı.

Liderlerin suikastlara uğraması sonucu yükseldi, kolunun bir suikast patlamasında kullanamaz duruma geldi ve yine bir saldırı sonucu hayatını kaybetti. Devrim Muhafızlarının kurucusu ve destekleyicisiydi. İktidarında, hiç ülke sınırları dışına çıkmadı. ABD tarafından etkisiz hale getirilen Devrim Muhafızları Komutanı Kasım Süleymani'nin cenaze namazını o kıldırmıştı. Sonu da onunla benzer oldu.

Kuşkusuz daha önce İran'a yönelik saldırılarda liderlik kademelerinin esas alındığı açıkça görülmüştü. Bu kapsamda aralarında üst düzey yönetici ve liderlerin de olduğu çok sayıda kişi etkisiz hale getirilmişti. Bu sefer de aynı şekilde olacağı, özellikle İsrail tarafından açıkça bildirildiği halde, İran tarafından gerekli tedbirlerin ciddiyetle alınmaması ve en üst düzeyde dini lider dahil birçok yöneticinin ilk anda etkisiz hale getirilmesi, zaafı açık seçik ortaya koyuyor. Gerçekten de İran hemen hemen her düzeyde ardı ardına büyük kayıplara uğradı ve kayıpların boyutları görülmemiş boyutta… Ortada incelenmesi gereken büyük bir güvenlik açığının olduğu ortada. İsrail istihbaratı ülkenin her alanına sızmış durumda. Zaten Hamas'ın İsrail'de gerçekleştirdiği saldırının haber alınamamasının da Hamas'ın İran'a haber vermemesinden dolayı olduğu söyleniyor. Geçen yıl İran saldırılarında bir televizyon programında İran istihbaratının bu zafiyetinden bahsettiğimde, sunucu tarafından saatlerce eleştirilere maruz kaldığımı hatırlıyorum. Ancak görmezden gelmek ve sorunu söylememek sorunu çözmeye yetmiyor. Devletin en üst görevlisi ve çevresindekiler korunamadı. Açık tehdide rağmen 1989 yılından beri 37 yıldan beri kullandığı binada hem de beraberinde birçok kişi ile birlikte saldırıya uğradı. Binaya en az 30 bomba atıldı. Bu ciddiyetsiz, profesyonellikten uzak ve en önemlisi devletin ayaklar altına alınması demek. Bu hatayı çocuklar yapmaz sorumlular da eğer hayatta kalmışlarsa sorumluluktan kurtulamaz. İşte bir ülkede her konuyu açıkça konuşamamanın ve tartışamamanın hazin sonu. Bu bir ülkenin fikir yönünden kısırlaştırılmasının en bariz örneği.

Diğer taraftan yine ülkenin nasıl olup da tüm dünyadan dışlanan bir yapıya dönüştürüldüğünün de bizzat İranlı yöneticiler tarafından iyi analiz edilmesi gerekiyor.

Kuşkusuz dini liderlik İran için sanıldığından çok daha fazla bir öneme sahip. İran televizyonlarında ölüm gözyaşları içinde açıklandı.

Sonuçlarının nerelere varabileceğini tahmin etmek şimdiden zor, ama Devrim Muhafızları yaptığı açıklama "Tarihin en şiddetli taarruz operasyonuna başlayacağız." şeklinde oldu. İranlıların dini liderlerinin ölümüne nasıl bir tepki verecekleri gerçekten belirsiz. Tepki çok sert yöntemlerle de olabilir, hafif ve insanları rahatlatıcı ve tepkileri azaltıcı bir şekilde de geçiştirilebilir. Bazı camilere kırmızı bayrak asıldı bile. Ancak daha önceden planlanmamış rastgele saldırıların başlatılmasının ne derece etkili olacağı şüpheli. Kaldı ki bu saldırılar nerelere ve hangi zaman sürecini kapsayacağı da henüz belirsiz. İran'ın buna gücünün olup olmadığı ise zamanla görülebilecek bir husus. Sonuçta sadece uzaktan füzelerle bir sonuç alınamadığı her yerde görülüyor. Sonuçta 50 yıldır üzerine fazla bir şey eklenmeyen hava kuvvetleri, saldırıların ülke içine kadar gelebildiği bir savunma yapısı ve kendi liderlerini bile korumayan bir istihbarat yapısı ile farklı bir sonuç beklemek zaten mümkün değil.

İran'da daha önce etkisiz hale getirilecek kişiler için bir çalışma yapılmış ve yerlerine getirilecekler belirlenmişti. Ancak o kadar çok kişi etkisiz hale getirildi ve getirildiği şüpheli ki yeni yönetimin nasıl oluşturulacağı ve bunların yönetime kısa sürede nasıl adapte olacağı belirsiz. Bir ülkede uzun süre yönetimde kalmanın ve gücü sadece belirli kimselerde toplamanın bu şekilde istenilmeyen sonuçlarının olduğu burada ortaya çıkıyor.

İran köklü bir ülke, insanları zorluklara karşı dirençli ve inançlar çok güçlü. Ancak bu yapı insanların acı çekmesini gerektirmiyor. Bu insanlar refahı ve huzuru hak ediyor. Hürmüz Boğazının kapatılmasının ise süreye bağlı olarak uzun süreli olması durumunda, ekonomik olarak tüm dünyayı etkileyeceği kesin. Zaten daha önce 50-55 dolar civarında olması beklenen petrolün varil fiyatının, bölgeye uçak gemilerinin gönderilmesi ve krizin gelişmesi ile birlikte 70 dolarların üzerine çıktığı görülürken, dünya petrolünün %20'sinin, LNC'nin ise %25'inin geçtiği Hürmüz Boğazının kapatılması ve bunun uzaması ile birlikte fiyatların 100 dolarların çok üzerine çıkacağı uzmanlar tarafından gündeme getiriliyor. Petrol fiyatlarının artması herkesin hayatını tepeden tırnağa etkileme gücüne sahip… Kapatma ve kriz ile birlikte altın fiyatları da arttı.

İran'a yönelik hava ve füze saldırıları şiddeti artarak devam ediyor. Tahran dahil birçok şehir ağır saldırılara maruz kalıyor. Bu saldırılar hangi noktalara ulaşacak ve saldırılar ne kadar devam edecek şimdilik belirsiz.

Ancak savaşın ağır bir maliyeti var bu İran kadar ABD için de önemli. ABD görünürde kazanıyor görülebilir ancak küresel düzeyde bir analiz yapıldığında gücünü kaybettiği de açık. Neticede şimdilik en azından üsleri, İran saldırılarına maruz kaldı. İran füzelerine karşı son derece pahalı olan mühimmat kullanılıyor ve sadece ilk gün ABD neredeyse bir yıllık stoku bunun için harcadı. İngilizler de dünya gücü olma konumunu, kazandığı her iki dünya savaşı sonunda kaybetmişti. Bazen kazanmak da kaybetmek anlamına gelebilir. Trump ve Netanyahu'nun faaliyetlerini tamamen sürekli kazanmak ve parçalamak üzerine kurguladıkları görülüyor. Acaba ABD, İsrail sayesinde bir türlü kurtulamadığı ve gücünü tükettiği bir Ortadoğu bataklığına mı saplandı ve bir Pirus Zaferini mi yaşıyor? Bunu ileride daha büyük güçlerle karşı karşıya geldiğinde, ABD sanırım daha iyi değerlendirme yetisine sahip olacaktır.

Peki bundan sonra ne olacak? İran'ın her ne şekilde olursa olsun istikrar içinde olması önemli. Türkiye bunu samimi olarak istiyor ve karşılığını çoğu zaman göremese de destekliyor. İran tarihi ve kültürel olarak Türkiye'ye ve Türklere en yakın olan ülkelerden birisi. En az 50 milyar dolar olması gereken iki büyük ülkenin ticaret hacminin 5 milyar dolar civarında kalması gerçekten üzücü.

Ancak bu nasıl olacak? İran eskiden olduğu gibi belki de biraz daha sertleşerek devam edip benzer durumları gelecekte de yaşamaya devam edecek mi? Yoksa yaşadığı olaylardan ders çıkarıp gerek kendi toplumuna gerekse dış dünyaya karşı daha uyumlu politikalar geliştirebilecek mi? Değişimin, hele İran'daki bir değişimin pek de kolay olmadığını biliyoruz. Ancak umarız bu dışarıdan bir müdahale ile değil kendi içerisinde ve sancısız bir şekilde gerçekleşir.

İran hem petrol hem de doğal gaz kaynakları yönünden dünyada ilk üç sırada. Ancak bu kaynaklarını neredeyse son 50 yıldır hiç kullanamadı. Sadece Suriye'de rejimi yaymak için harcadığı 30 milyar doları bir haftada kaybettiği İran Meclisinde gündeme getirildi. Lübnan'daki vekilleri ise piyasadan ihale yoluyla aldığı cihazlara İsrail istihbaratı tarafından patlayıcı yerleştirildiği için bir anda etkisiz hale getirildi. Kısacası farklı başkentleri yönetiyoruz fantezisinin ülkeyi getirdiği durum belli. Halk yoksulluk içinde ve kaynaklar yönünden zengin bir ülkede %60'ından fazlasının elektriğe erişimi bile yok. Sosyolojik olarak bir ülkede halk kendisini o topluma ait hissetmeli ve ülkenin bir parçası olarak onun gelişmesi için bir arada çalışmalıdır.

Sadece belirli seçilmiş kişilerin refahı yaşadığı, liyakat ve becerinin önemsenmediği ve gelecek için bir umut taşımaktan uzaklaştırılan toplumların uzun süre ayakta kalması zaten mümkün değildir. En iyi fikirler ve gelişmeler bir arada ve her yönün açıkça ortaya konularak aralarından en uygununun seçildiği toplumlarda ortaya çıkar. Acaba İran zaman içerisinde bu yetisini kaybetmiş bir topluma mı dönüşmüştü?

Sonuç olarak, benzer acıların tekrar tekrar yaşanmaması açısından, İran'ın her türlü söylem ve sadece iç kamuoyuna yönelik çalışmalar dışında, kendi gerçek durumunu ortaya koyacak şekilde akılcı bir analiz yapmasının ve uygulamaya koymasının zamanının çoktan geldiği anlaşılıyor.

03 Mart 2026
DÜNYA NEREYE GİDİYOR: NETANYAHU-TRUMP VE KİM JONG

Hindistan Başbakanı Modi'nin ziyareti esnasında, Netanyahu ve aşırı dinci bazı yandaşlarının Nil'den Fırat'a kadar olan bölgede olduğuna inandıkları, "Arzı Mevud" sınırlarını daha da genişleterek, Hindistan'dan Habeşiştan'a kadar uzattıklarını biliyoruz (Altıgen İttifak). İsrail'in ABD büyükelçisi Mike Hucabee gibi aşırı Siyonist bazı politikacıların da bunu açıktan gündeme taşıdıklarını zaten ortada.

Netanyahu ve bu inancı taşıyanlar, Tevrat'a göre Yahudilere başta bu bölge olmak üzere tüm dünyanın vaat edildiğine inanıyor ve bunu pratikte hayata geçirmeye yönelik politikalar uyguluyor. Kendilerine göre bu hedefe 3 aşamada ulaşılacak olup, ilk safhada İsrail'e yerleşmeyi müteakip, 2 ve 3'üncü safhalar bir kaos ve tüm dünyanın içinde olduğu yıkıcı bir savaş sonrasında gerçekleşecek. "Arz-ı Mevud" ikinci aşamadır. Üçüncü ve son aşamada ise Yahudiler tüm dünyaya seçilmiş ırk olarak tamamen hâkim olacaktır.

Her ne kadar ABD'nin, 1990'lar sonrasında saplandığı Ortadoğu bataklığının, ABD açısından maliyetini en iyi bilenlerden birisi olmasına rağmen, başkan Trump ve bazı üst düzey politikacıların da Netanyahu'nun muhteşem ikna edici yöntemlerinin etkisi altında kalarak ve Amerikan kamuoyunun düşük desteğini göz ardı ederek, Netanyahu'nun planlı çalışmalarına destek verdikleri görülüyor. Orta Doğu'da hızla büyüyen kriz, Netanyahu'nun istediği şekilde bölgesel bir savaşa dönüştü bile. Bunun küresel bir düzeye taşınması ihtimali ise kimsenin arzu etmemesine rağmen, artık küçük bir kıvılcımla bile mümkün gözüküyor.

ABD Başkanı Trump'ın İsrail Başbakanı Netanyahu'nun isteği doğrultusunda İran'a karşı başlattığı harekatın ardından çatışmalar tırmanırken, Kuzey Kore lideri Kim Jong Un tarafından yapılan "İran'ın istemesi halinde İsrail'e karşı füze sağlayabileceği ve tek bir füzenin bile yeterli olacağı" açıklaması da bu kapsamda ve "Savaş yayılır mı?" endişesini yaşayan dünya için tam bir bomba etkisi yarattı. Cevap ise korkarız ki evet. Çatışmaların uzaması halinde sadece Kuzey Kore değil, Çin ve Rusya gibi ülkelerin de buna dahil olma ihtimali giderek daha fazla artıyor.

Diğer taraftan ABD, tarihi boyunca Ortadoğu bölgesinde hiç böyle bir saldırı ile karşı karşıya kalmamıştı. Asker kayıpları tahmin edilenin çok ötesine uzandı. Bunun da ötesinde yetkililerin açıklamalarından daha da artacak gibi duruyor. Saldırılarda kullanılsın veya kullanılmasın Ortadoğu bölgesindeki bütün üsleri saldırı altında ve askerler kendilerini korumak adına kışlalarını terk ederek tüm dünyanın gözü önünde sivil lüks otellere sığınıyor. Riyad örneğinde olduğu gibi Büyükelçilikleri de saldırılara hedef oluyor. Dahası, İran dini liderinin öldürülmesinin ardından, tüm dünyadaki ABD vatandaşları tehlike altında. ABD tüm vatandaşlarına Ortadoğu'yu terk edin çağrısı yapıyor. Bu ABD ölçeğinde bir dünya gücü olan devletin prestij açısından düşebileceği en alt nokta.

İnsanlar ABD'ye güçlü olduğu ve hava savunma sistemi olmayan ve neredeyse yaptırımlar nedeniyle 50 yıldır hava kuvvetini yenileyemeyen bir ülkeye bombalar attığı ve 160 küçük kız çocuğunu okullarında çantalarıyla vurduğu için daha fazla saygı mı duyacak acaba? Yoksa gücünü burada harcadığı ve İran gibi bir devlete karşı büyük gemilerini bile saldırılara açık hale getirdiği için saygınlık mı kaybediyor? Bunu zamanla daha da iyi göreceğiz.

Bu arada tespitlerimize dayanarak şu soruları da gündeme getirelim:

ABD mi İsrail'i ve Netanyahu'yu kontrol ediyor yoksa İsrail mi ABD'yi ve Trump'ı yönetiyor? Lider kişilikler toplumun gerçek yapısını ve isteklerini tam ve doğru olarak ortaya koyabiliyor mu?

ABD ve İsrail bu bölgede hep mi kazanıyor? Acaba kazanırken de kaybetmeleri mümkün mü?

Evet ortada milyarlarca dolar alarak kendilerini koruyacağına inandırdığı devletlerin yüzlerce İran silahına maruz kaldığı görüntüler varken ve ABD, değil onları, kendi üslerini bile koruyamamışken, bundan sonrasında bu bölgelerde nasıl bir güvenlik mimarisinden söz edilecek?

20'inci yüzyılın başında dünyadaki tartışmasız en büyük güç olan İngiltere gibi ABD'de bu bölgelerdeki gereksiz oyalanmalarla dünya güç merkezi olma konumundan giderek uzaklaşıyor mu?

ABD'nin de gücünün sınırsız olmadığının anlaşılması bundan sonrası için nasıl bir dünya dengesi yaratacaktır.

Rusya ve Çin gibi güçlü devletler hangi safhada doğrudan devreye girecek?

Çin'in güç dengesinde yerini ne zaman alacak?

Avrasya bölgesindeki ülkeleri aralarında sorunlar yaratarak veya sorunları ortaya çıkarıp büyüterek ne zamana kadar birbirine karşı kullanmak mümkün olabilecek?

Daha önce Rusya ile bozulan ilişkiler sonrası enerji fiyatlarının artışından olumsuz etkilenen ve büyümesi yavaşlayan AB ülkeleri, bu sefer Hürmüz Boğazının kapanması sonrası enerji fiyatlarının artmasının etkisinden kurtulabilecek mi? Oyun kimin kurgusu, jeopolitik kimin jeopolitiği?

İsrail'in çok güvendiği ve aşılamaz gördüğü demir kubbesinin hiç de öyle olmadığı görüldü.

İsrail bundan sonra güvenliğini hele hele ABD'nin olmadığı bir ortamda tek başına nasıl sağlamayı ve tüm dünyayı ele geçirmeyi düşünüyor?

Bölgede herkesi içeren ve işleyen yeni bir güvenlik mimarisi nasıl inşa edilebilir?

Bütün bunların ötesinde bozulan dengeleri ve barışı bölgeye tekrar nasıl getireceğiz. Bu bölgedeki yıkıntıları ve insanlar arasında oluşturulan yapay fay hatlarını nasıl onaracağız? Dahası sağlıklı, kendisini içinde bulunduğu topluma ait hisseden, demokratik toplumları nasıl oluşturabileceğiz?

07 Mart 2026
NE-TRUMP İDEOLOJİSİ VE ORTADOĞU BATAKLIĞINA SAPLANMAK

Neredeyse son 10 yıldır ABD'nin 1990 sonrası bir bataklığın içine çekildiğini söylemeye çalışıyoruz ancak bunun artık bir önemi kalmadı. Olması gereken ne ise siz söyleseniz de bir şekilde oluyor…

Jeopolitik anlamda savaşların sona ermesini ve barışın egemen olmasını istiyoruz.

Mevlana, Mesnevi Şerhi çalışmalarında, insanlar arasındaki çatışmaların nedenlerini; ötekileştirmek, birbirini tanımamak ve şüphe duyarak diyalog kurmamak olarak açıklamıştı (Mevlana Mesnevi Şerhi, 18449).

Bu konudaki eksikliklerimizi gidermekte güçlük çekiyoruz ve bundan bazıları istifade etmekte güçlük çekmiyor.

Jeopolitik Öngörü Enstitüsü olarak, isim seçtiğimiz JEOPOLİTİK kelimesinin bugüne kadar bilinen yüzeysel anlamının dışına çıkarak, giderek daha fazla akademisyen tarafından disiplinler arası bir anlayışla yeniden yorumlanmasından duyduğumuz memnuniyeti ifade etmemiz gerekiyor. Bu başlangıçtaki amacımıza giderek daha fazla yaklaştığımızı göstermesi açısından bizleri oldukça mutlu ediyor. Jeopolitiğin derinliğinin anlaşılması, yönlendirmelerden uzak milli bir anlayışla gerçeklerin ortaya konulması önemli.

Ortalıkta çoğu maksatlı olarak yayılmış o kadar çok bilgi dolaşıyor ki mümkün olduğu kadar gerçeğe ulaşmak için, farklı kaynakları derinlemesine inceliyor ve genel olarak başkaları tarafından rastgele veya maksatlı olarak oluşturulan kavramlardan ziyade enstitümüzce oluşturulmuş bilgi altyapısına dayalı kavramları tercih ediyoruz.

Bilgi kirliliği, günümüzün dijital ortamında, sosyal medya ve internet kaynaklarında çok miktardaki verinin eksik, yanlış, manipülatif veya teyit edilmemiş bilgilerin süratle yayılması anlamında kullanılıyor. Veri, henüz doğru olduğu şüpheli bilgi haline dönüşmemiş haber ya da söylenti. Bu ancak belirli işlemlerden geçerek enformasyon ve sonrasında bilgi haline gelebilir. Sonrasında ise sentez, analiz ve değerlendirmeler geliyor. Bunları işlemden geçirmeden kullanmak bilgiye ulaşmayı daha da zorlaştırdığı gibi güven kaybına ve hatta yanlış karar alma durumlarına bile götürebiliyor (Kandemir, 2023). Diğer taraftan haber ve verinin güvenilirliğini sağlayan birçok unsur bulunmakta (Karlsen ve Aalberg, 2021: 5). Kaynak güvenilir olacak, medya kaynağı güvenilir olacak ve en azından aracı platform güvenilir olacak.

Bilgi kirliliğinin olduğu alanlardan birisi de şüphesiz jeopolitik konular. Bizleri yanlışa yöneltebilecek o kadar yoğun veri bombardımanı altında kalıyoruz ki şaşırıp kalıyoruz. Hatta bazı durumlarda kendimizden şüphe duyuyor ve çoğunluğun kararına bizler de uysak mı diye düşündüğümüz bile oluyor. Herkesin her şeyi en doğru şekilde bildiğine inandığı böyle bir ortamda, tıpkı Sokrates gibi "bir şey biliyorum o da hiçbir şey bilmediğim" diyene rastlamak giderek zorlaşıyor.

Başlığa gelince Netanyahu ile Trump kelimelerini birleştirerek oluşturduk. Ne-Trump…

Neden çünkü bir süreden beri bu ikisinin bir araya gelip oluşturduğu ideolojik çerçeve dünyayı kasıp kavuruyor. Nereye götüreceği de şüpheli duruyor. Olmaz denen oluyor, dünya düzeni ve sistemi bu iki liderin kendilerine göre oluşturduğu istikametlerde şuursuzca sürükleniyor.

Tüm dinlerin insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek ve huzuru sağlamaya yönelik olduğu bilinmesine rağmen, hangi dinden olursa olsun dini kavramların arasına zamanla birtakım başka kavramlar sıkıştırarak aslından uzaklaştırmak gerçekten tehlikeli sonuçlara yol açıyor. Tevrat'a göre Hazreti Musa Tur-u Sina Dağına tırmandığında aldığı "on emir" den bir tanesi "Öldürmeyeceksin" olduğu halde nasıl olup da tarihi boyunca münferit bazı olaylar dışında Yahudilerin korumuş olan Müslümanlara karşı dönüşüme uğradığı çok iyi incelenmelidir. Kutsal metinler insanları öldürmeyi değil merhametli olmayı ve yaşatmayı ortaya koyar. Siyasal amaçlı ve değiştirilmiş metinlere dikkat etmek gerekiyor. Diğer taraftan Netanyahu'nun uygulamalarını da tüm Yahudiler için genellememek gerekiyor.

2026 Münih Güvenlik Konferansında "kaba güçle" tanımlanan, "kuralların olmadığı yeni bir dünya düzenine" dikkat çekilmişti. Konferansın sonunda yayınlanan raporda ise "Dünya yıkım güllesi siyaseti dönemine girdi" denilerek küresel düzene, egemenler arasındaki güç savaşına ve eski dünyanın bittiğine dair çarpıcı tespitler ortaya konulmuş ve İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD öncülüğünde kurulan uluslararası düzenin, bizzat ABD tarafından yıkılma sürecinde olduğu belirtilmişti. Rapora göre küresel sistemin koruyucu olarak görülen ABD artık bu sistemi kendi çıkarlarına aykırı ve yük olarak görüyordu. Bu noktada Trump "yıkım güllesi" siyaseti ile küresel sistemi ve mevcut kurumları hedef alan aktörlerin başında geliyordu ve Grönland ve Panama'da ABD için toprak satın alma ve Gazze Şeridi'ni "devralma" ve burada yaşayan Filistinlileri zorla yerinden etme planı ile, "bir istikrar çıpası değil, aksine korunulması gereken bir risk" olarak algılandığı anlamına geliyordu. Trump bu çalışmalarında Netanyahu'yu kendisine ortak olarak belirlemişti. Peki bu noktaya nasıl gelinmişti?

Öncelikle Protestan Hristiyanlığın muhafazakâr bir alt dalı olan Evanjelizm'in ABD'de güçlenmesini, diğer dinlere yönelik tutumunun inanç olarak dışlayıcı yönünü (Van Engen, 1995:196) anlamak gerekiyor. Bunlar 19. yüzyılda ortaya atılan ve Siyonizm'in (Herzl, 1988: 40) temelini oluşturan fikirlerle birleştirildiğinde ise günümüzde yaşananlar hemen anlam kazanıyor.

Tarihi İsrail bölgesi olarak tanımlanan topraklarda bir Yahudi devletinin kurulması ve Arz-ı Mevud denilen (TDV İslam Ansiklopedisi, 1991: 442-444) Nil'den Fırat nehrine kadar uzanan vadedilmiş toprakları ele geçirilmesi ile sonrasında tüm dünyaya hâkim olma ideolojisini içeren bu anlayışta, ABD ve İsrail işbirliği gizlenmeden açıkça hayata geçirilmeye çalışılmasını da gözden uzak tutmamak gerekiyor.

Bu noktada Enstitümüz yazarlarından İlyas Süpürgeci tarafından 07 Ekim 2024 tarihli "Siyonist İttifakın Avrasya Satranç Tahtasında Yapması Beklenen Hamlesi" isimli yazısını hatırlıyoruz: Siyonist İttifak, tarihi saptırılmış emellerine ulaşmak için yüzyılın fırsatını yakaladığını düşünmektedir. Batı dünyası ise isteyerek ya da baskıyla Siyonist İttifak'ın esaretinde ve hizmetindedir. Gerekli olan askeri güç zamana yayılmış olarak bölgeye getirilmiş ve yığınaklanma safhası tamamlanmıştır. Avrasya satranç tahtasındaki jeopolitik güç mücadelesinde tayin edici niteliğe sahip ileri bir hamlenin öncesinde başlayan, bölgeyi şekillendirme faaliyetlerinin son safhası; Yemen'de, Filistin'de ve Lübnan'da devam etmektedir. Siyonist ittifakın sözcülerinin deyimiyle, "Ahtapotun kolları" ile mücadelenin kritik aşamaları geçilmiştir ve sıra "Ahtapotun başını" vurmaya gelmiştir. Saldırgan zalimdir ve çok güçlü olduğuna inanmaktadır. En kritik konu ise; bundan sonra gelişmelerin seyrini tayin eden asıl faktörün siyasi mekanizmalardan daha çok askeri ve güvenlik mekanizmalarının olmasıdır ve bu durum kötü niyetli istismara çok açık bir durumdur. Tarihsel derinlik, jeopolitik faktörler ve bölgedeki farklı denklemler de dikkate alındığında; İran'a yönelik askeri bir müdahalenin siyasi hedefinin, "rejim değişikliğinin yolunu açmak ve böylece Rusya ve Çin ile olan stratejik ilişki bağlarını koparmak" olabileceği ihtimali daha kuvvetli görünmektedir.

Trump iktidara geldiğinde savaşları durduracağı düşünülüyordu ama bunu gerçekleştirmek bir yana her yeri ateşe attığı açıkça ortada. 06 Kasım 2024 tarihli makalemizde: "Trump'ın seçim çalışmaları sırasında söylemiş olduğu sözlerde ne kadar samimi olduğunun yanı sıra ne kadarını ve ne oranda gerçekleştirebileceğine biraz ihtiyatlı yaklaşmakta fayda var." demiş ve naçizane şu cümleyi de eklemiştik: "Geçmişine oranla yeni dönemde bazı değişimlere de hazırlıklı olmak gerekiyor.

En önemli konu ise, Trump her ne kadar savunma harcamaları ve gücü yönünden dünyanın en güçlü olan bir ülkenin başkanı olarak seçilse bile, yeni güç merkezlerinin ortaya çıkmaya başladığı günümüz dünyasında, ABD'nin her şeyi tek başına gerçekleştirebilecek bir gücünün olmadığı da göz önünde bulundurmak gerekiyor."

Tarih boyunca güç merkezleri Avrasya bölgesinden çıkmış ABD bunun tek istisnası olmuştur. Ayakta kalabilmesi kendisine bu bölgeden müttefikler bulması yanında burada kendisine ileride rakip olabilecek güçlerin ortaya çıkmasının engellenmesine dayalıdır. O halde bugün bölgede yapılanlar bu düşünce ile benzerlik taşıyor mu sorusunun cevabı da jeopolitik durumu anlatmaya yetecektir.

O halde yapılanları özetleyelim:

ABD kendisine Avrasya bölgesindeki operasyonları için müttefikler bulabiliyor mu? NATO ve Atlantik ötesi ittifak neyi ifade etmektedir?

ABD, Avrasya bölgesindeki ülkelerin bir araya gelmesini önleyecek şekilde jeopolitik manevralarda bulunuyor mu?

ABD, ucuz enerjisini Rusya'dan temin eden Avrupa ülkelerinin Rusya ile ilişkisini kesecek şekilde bir hat oluşturmayı başarmış mıdır?

Bu durum Avrupa ekonomilerinde enerji maliyetlerini artırmış ve ekonomilerini zor duruma sokmuş mudur? Avrupa'nın gönüllü katıldığı bu model Avrupa jeopolitiğine uygun mudur?

Bugün İran bahane edilerek İsrail ve ABD tarafından Filistin, Lübnan, İran ve diğer bölgelerde yürütülen faaliyetler Arz-ı Mevud'un gerçekleştirilmesi ve sonrasında Dünya hakimiyeti düşüncesine ne derece hizmet etmektedir? Rusya ve İran gibi önemli rakiplerini kaybeden bir ABD, Avrupa'ya ne kadar ihtiyaç duyacaktır?

Bu operasyonlarda Avrupa'da doğal gaz fiyatlarının neredeyse 2 katına çıkması bu ekonomilerin geleceğini nasıl etkileyecektir? Avrupa dünya düzeyinde gücünü ve etkisini ne oranda kaybedecektir? Yoksa zaten herhangi bir etkisi kalmış mıdır? ABD'nin kendisinin İran operasyonu öncesi bu enerji kaynaklarına sahipken, Venezuela'nın kaynaklarına el koyarak durumunu garantiye alması nasıl değerlendirilmelidir?

Yine Hürmüz yoluyla enerji ihtiyacını karşılayan Çin, Japonya, Kore gibi ülkelerin büyük sıkıntılara girecek olmasını açıklamak nasıl mümkün olacaktır?

Bütün bu ülkelerin de en azından ekonomik olarak Avrupa gibi zayıflayacak olması tamamen bir tesadüf müdür? Ne kadar süreceği belli olmayan süreç sonunda Avrupa ülkeleri ile Japonya ve Kore gibi ülkeler de ekonomik alanda gerilemeler yaşamayacak mıdır?

Bütün bu zayıflamalar ve buna karşılık güçlenen ABD ve İsrail dünya jeopolitik dengesinde ileriki aşamada nasıl bir fark yaratacaktır? Bu durum önümüzdeki orta ve uzun vadede nasıl hissedilecektir?

Bu soruların cevaplarını bilenlerin var olduğuna inanmak istiyor ve kısaca bölgedeki gerçeklere dair birkaç soru ile bu makalemizi sonlandırmak istiyoruz.

İran'a yönelik harekât planlandığı şekilde mi gerçekleşiyor yoksa beklenilmeyen bir direnç söz konusu mudur? İran'ın çevre ülkelere yönelik saldırgan tavırlarının sona ermesi ve kaynaklarını kendi vatandaşları ve çevresinde istikrar yaratacak şekilde kullanması mümkün olacak mıdır?

ABD yönetimi ve Netanyahu, İran'a saldırırken acele davranmış ve uzman görüşlerini göz ardı etmiş midir? Yoksa zaten savaş uzasın dünyanın neresinde olursa olsun insanlar ve ülkeler zarar görsün anlayışı ile mi hareket etmiştir?

ABD'nin beklenilmeyen saldırılarla üslerini, kullandığı liman bölgelerini, radarlarını ve askerlerini kaybetmesi söz konusu mudur?

ABD'nin kendisi ile kıyaslanamayacak ölçüde güce sahip görünen İran karşısındaki kayıplarının belirgin bir imaj kaybına yol açtığı doğru mudur?

ABD, uğradığı kayıplar ve imaj düzeltme çabaları ile bu bölgeye angaje olmuş mudur? Bu geçen yıl kasım ayında yayınladığı Ulusal Güvenlik Stratejisinden sapmasının bir sonucu mudur? Bu geçmişte her iki dünya savaşının da kazananları arasında yer alan İngilizlerin güç merkezi olma konumunu kaybetmesine benzer bir şekilde, İran'ı yense bile, ABD'nin güç kaybına ve Ortadoğu bataklığına saplanması anlamına mı gelmektedir?

ABD, İran'a yönelik kapsamlı bir kara harekâtı yapabilir mi? Bunun maliyeti ne olacaktır? Yoksa ABD'nin kendi askerleri yerine para karşılığı ölecek bazı vekil güçleri bulması mümkün müdür?

ABD'nin, İran direnme azmini ortadan kaldırmadan ve kapsamlı bir kara harekâtı ile kıyıları emniyete almadan Hürmüz Boğazından gemilerini geçirme gücü var mıdır?

En önemlisi ABD burada güç kaybediyorsa kazananlar kimlerdir?

Sorulardan konuya ne kadar hâkim olunduğu da ortaya çıkar. Aristophanes, MÖ 421 yılında savaşın kötülüğünü anlatırken, savaşa kışkırtanların evde aslan savaşta ise tilki kesildiğinden ve savaşın zenginlere kazanç fakirlere ise yıkım getirdiğinden bahseder (Aristophanes: 2012). Oyuna gelip dünyayı yıkıma götürmemek gerekiyor.

Tüm bu soruların sonunda başlığımızı tekrar hatırlatalım: NE-TRUMP İDEOLOJİSİ VE ORTADOĞU BATAKLIĞINA SAPLANMAK.

KAYNAKÇA

Aristophanes. (2012). Barış (Y. Erten, Çev.). Ankara Devlet Tiyatroları.

Bar-Tal, D., Rosen, Y., & Zehngut, R. N. (2010).

Becan, C. (2018). Sosyal medya bağımlılığının haber takibi motivasyonları üzerine etkisi. Erciyes İletişim Dergisi, 5(3), 238–256.

Kandemir, E. (2023). Küreselleşme sürecinde yeni medya ve sosyal medya: Güvenilir bilgiye ulaşmak. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (62).

Karlsen, R., & Aalberg, T. (2021). Social media and trust in news: An experimental study of the effect of Facebook on news story credibility. Digital Journalism, (2), 1–17.

Mevlana. (t.y.). Mesnevi şerhi (Cilt 3, ss. 188, 449).

TDV İslâm Ansiklopedisi. (1991). TDV İslâm Ansiklopedisi (ss. 442–444).

Herzl, T. (1988). Der Judenstaat (The Jewish State) (A. Bein, Biyografi; S. d'Avigdor, Çev.). [1896 tarihli eserin yeniden basımı]. New York.

Van Engen, C. E. (1995). Christianity and the religions: A biblical theology of world religions. İçinde E. Romen & H. Netland (Ed.), The uniqueness of Christ in mission theology (ss. 184–217). William Carey Library.

Teşekkür ederiz…

Web sitesinde yayınlanan tarafsız bilgi altyapısına dayalı makalelerimizin doğruluk oranı zaten herkes tarafından biliniyor.

Bu noktada olaylar olduktan sonraki yorumlarla çok öncesinden uyarıcı öngörüleri birbiriyle karıştırmamak gerekiyor.

Bilinçli ve oldukça entellektüel bir takipçi kitlemiz oluştu. bunlar gerçeği arayan ve yönlendirmelerden etkilenmeyen sıradışı bir grubu oluşturuyor. sürekli takipçi sayımız 3100'leri aştı. yurt içi ve dışındaki eğitimli bir kesimi içeren bu bilinçli kitle bizler için oldukça memnun edici bir seviyede.

Hepsine ayırdıkları zaman ve bizlere olan desteklerinden dolayı teşekkür ediyoruz.

Düşünce kuruluşları insanların hoşuna giden konulara değil gerçeklere ve geleceğe odaklanır. aylık görüntülenme oranının 502.000 olması bu bakımdan ilgi seviyesinin yüksekliğini gösteriyor. yine aynı sürede 306.000 hesaba erişim oranı yaptığımız işin ve izlediğimiz yolun doğruluğunu gösteriyor, bizlere güç veriyor.

En fazla takip eden iller: istanbul, ankara, izmir, bursa, erzurum, bakü

En fazla takip eden ülkeler:Türkiye, Azerbaycan, ABD, Fransa, Hollanda, Almanya, Rusya, Azerbaycan, Rusya, Özbekistan, Endonezya

08 Mart 2026

Nahçıvan'a gerçekleştirilen saldırı sonrası Azerbaycan televizyonu ve gazeteleri ile yaptığımız programlarda desteğimizi kardeş Azerbaycan halkına gösterdik ve her zaman yanlarında olduğumuzu ortaya koyduk.

BÖLÜM 34

15 Mart 2026
ABD'NİN HİÇ BU KADAR SALDIRIYA UĞRADIĞI GÖRÜLMEMİŞTİ!

Strateji uzmanı Paul Kennedy, 1987 yılında yazmış olduğu "The Rise and Fall of the Great Powers (Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri), isimli eserinde stratejik düzeyde taahhütlerin genişlemesi ve güç zehirlenmesinin etkisinden kurtulamayan devletlerin, belli bir süre sonra düşüşe başladığını ortaya koymuş ve ABD'nin bu düşüşten kurtulmak için kendi imparatorluk aşırılığı ile başa çıkması gerektiğini ifade etmişti.

Günümüz dünyasında kabul edilebilir bir gücün ortaya konulmasının tek başına mümkün olmadığı ve bunun oldukça ağır bir bedelinin olduğu açıkça ortadadır.

Tarihte, her nedense güç merkezlerinin bu basit kuralın dışına çıkamadığı ve bir süre sonra bir çoğunun aynı hataya düştükleri görülmüştür. En son Almanya, saf güce dayalı olarak yaptığı girişimde, savaşı kaybettiği gibi büyük bir yıkıma da uğramıştı. Bu ise ABD'yi 80 yıla yakın bir süredir güç merkezi olma konumuna yükseltmişti.

Ancak Soğuk Savaş Döneminin ardından ABD, tek güç merkezi olma konumunun getirdiği aşırı özgüvenle, kendisini Avrasya bölgesinde, gerekli ya da gereksiz çatışmaların içine çekmiş ve girdiği hiçbir yerde kontrol sağlayamamasına rağmen her yeri havadan yakıp yıkmıştır.

Gerçekten de "Sözde Süper Güç" ABD'nin, Japonya sonrası Avrasya bölgesinde tek başına kazandığı ciddi bir muharebe yoktur. Kazandıkları Avrasya bölgesinden yanına aldığı müttefik devletler ya da bölge devletlerinin aralarında ve içlerinde yaratılan çekişme ve ayrılıklardan istifade ile elde ettikleridir. Vietnam, Afganistan, Irak, Suriye hep bu şekilde gerçekleşmiştir. Bu noktada, zaten kalması mümkün olmadığı için bu şekilde bir yıkım sonrası çekilip, başka yıkılacak yerlerin planlarını yapması da bilinçli bir tercih olduğu da söylenebilir. Her durumda bir araya gelememiş ve kendi jeopolitik gerçeklerini oluşturamamış bir Avrasya, bunun başlıca sebebi olarak gösterilebilir.

ABD'nin İsrail'in istekleri doğrultusunda İran'a yönelik son saldırısı tam da Paul Kennedy'nin iddiasını doğrular nitelikte. Taahhüt genişlemesi, güç zehirlenmesi, isteklerdeki aşırılık ve en önemlisi kendi jeopolitik gereklerinin dışında sorumsuzca gücü harcamak.

Öncelikle dünyada barış ortamının sağlanması, kimsenin özellikle sivillerin, kadın ve çocukların ölmediği bir ortamda, gücü kullanmadan hedefe ulaşmak esas olup, "güç kullanıldığında güç olmaktan çıkar" kuralını da unutmamak gerekiyor.

Peki ABD ve İsrail'in daha doğrusu Trump ve Netanyahu'nun birlikte gerçekleştirdiği İran harekâtı içerisinde bu jeopolitik kuralları nasıl yorumlayabiliriz?

Trump ve Netanyahu'nun kişiliklerini artık dünyada herkes ezbere biliyor. Ne yapacakları önceden bilinmeyen, sezilemeyen, kendi dünya görüşlerini sonradan ortaya çıkarılmış dini hikayelerle birleştiren ve akıllarına koyduklarını kurallı kuralsız uygulamaya koyan ve kendi koyduklarının en doğrusu olduğuna inanmış farklı kişilikler. Belki de komisyon incelemesinden geçmiş olsalar her ikisi de sorumluluk bir birimin başında olmaması gerekenler arasında yer almaları gerekirken, bir şekilde dünyanın geleceği bu ikisine bırakılmış durumda.

Trump'ın kendi ülkesinde desteğinin %20'lerin altına düştüğü biliniyor. Bu çok düşük bir oran.

Bunun esas nedeni, İran savaşının ABD'nin değil, Netanyahu'nun isteği doğrultusunda gerçekleştiriliyor olmasıdır. Savaşın getirdiği maaliyet ise 330 milyonu aşan Amerikalılar tarafından karşılanmak zorunda kalıyor. ABD ve İsrail işbirliği tüm dünyada tepki topluyor ve imaj kaybettiriyor. İsrail halkı ise her ne kadar savaş ortamında beraberlik içinde görülse de sadece kendi ülkesinde değil tüm dünyada güvenlik sorunu yaşıyor. Günlerdir sığınaktalar ve durumu uygun olanlar İsrail'de yaşamak istemiyor. Bu arada ek bir 20 milyar dolarlık harcama izni Netanyahu hükümetine verildi bile. Dahası da gelecek gibi…

Savaş, diplomatik yollar tükendiği noktada uygulanan bir yöntemdir ve eğer bir savaş zorunluysa kendisine destek bulabilir. İran saldırısında böyle bir durumun söz konusu olmadığını herkes gördü. Savaşın ise hiçbir kuralı yok. Maksatlı olarak daha önce Netenyahu'nun Gazze'de yaptığı gibi çocuklar, kadınlar ve siviller öldürülüyor. Bunun da ötesinde sonucu ve yansımaları hesaba katılmadan İran halkı için büyük önemi bulunan Dini Liderler hedef alınıyor. Buradaki amacın savaşın bir an önce yayılması ve savaş bitse bile zaten kendi ülkesinde ve uluslararası alanda çeşitli suçlardan yargılanacak olan Netanyahu'nun kafasındaki "Armageddon" savaşının bir an önce gerçekleşmesinden başka bir şey olmadığı da tüm dünyanın gözü önünde, bizzat kendisi tarafından ifade ediliyor.

Avrupa ülkeleri zaten enerji maliyetinden kaynaklanan ekonomik zorluklarla karşılaşacak olmanın yanında İsrail'in yıllardır ortaya koyduğu mazlum rolünden bıkmış olarak, "İsrail'in imaj kaybından memnun" bir köşede bir arada bulunmuş görünümü veriyor.

Gazze'deki savaşta tarafsız görünen Körfez Ülkelerinin de yanan ateşin bir gün kendilerine sıçrayacağını unutup normal yaşantılarına devam etmenin mümkün olamayacağının yeni yeni farkına vardıkları da düşünülebilir.

Ancak İran'ı barış masasına oturtsalar bile ABD ve İsrail'in sürekli bir saldırgan tavır içerisinde uluslararası hukuka uymayan davranışlarının bir sonucu olarak imaj kayıplarının zirveye çıktığı ve savaşı kaybetmiş olduklarını giderek daha fazla uzman ifade etmeye başladı bile.

ABD Başkanı Trump'ın gecikmiş bir yığınaklanma ile Hark Adasına ya da başka bir yere gösteri mahiyetinde yeni saldırılar gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceği konusunda değişik uzmanlar değişik yorumlarda bulunabilir ancak kesin olan şu ki ABD gerçekten de uzun dönemdir böyle saldırılarla karşı karşıya kalmamıştı. Artık İran'a büyük kayıplar verdirse bile Paul Kennedy'nin belirttiği şekilde bir güç merkezi olma konumunu kaybetmeye başladığının işaretlerini verdi.

Sürecin ne kadar sürede gerçekleşebileceğini ise zaman ve yöneticilerin yetenekleri belirleyecek. Ortadoğu bölgesinde hemen hemen bütün üsleri İran saldırısı altında kaldı. Birçok ülkede kendi toprağı olarak kabul edilen büyükelçilikleri de saldırıya uğradı. Radarları, uçakları, uçak gemileri bile saldırı altında kaldı. Dahası Trump'ın danışmanı David Sacks'ın, "Şu an zafer ilan etmek ve savaştan çekilmek için uygun bir zaman" demesi de zaten bunun en kuvvetli emaresini sunuyor. Trump bunu yapar mı bilmiyoruz ama bilmediği bir alanda uzmanları dinlemeyip, "her şeyi biliyorum havasında" parça parça kuvvetleri muharebeye sokma yönünde verdiği kararların ABD'ye güç kaybettirdiği kesin. Tıpkı, Kösedağ'da olduğu gibi.

Moğol Ordusu yaklaştığında, Selçuklu Sultanı II. Gıyasettin Keyhüsrev deneyimli devlet adamlarını dinlemeyip, savaş tecrübesi olmayan bazı heyecanlı emirlerin ısrarıyla Kösedağ'a gitmesi büyük bir hataydı. İkinci büyük hata ise 80.000 kişilik bir ordusu olmasına rağmen geridekileri beklemeyip 20.000 kişilik bir kuvvetle, 30.000 kişilik Moğollara karşı bölünmüş kuvvetleri parça parça muharebeye sokmasıydı. Bu küçük öncü kuvvet yenilince ordu ve komutanlar geriye kaçmaya başladı ve Moğollar savaşı kazandı (Alpar, G. (2005). Strateji ve Savaş Kültürünün Gelişimi, Palet Yayınları, s.155-156).

24 Mart 2026
Orta Koridor'un Önemi Bir Kez Daha Ortaya Çıktı

Avrasya'yı birbirine bağlayan ve bağlayacak koridorların, IMEC gibi yönlendirilmiş etkilerin dışına çıkarak, güvenli bir şekilde oluşturulmasının son derece önemli olduğu son dönemde Hürmüz Boğazı ve civarında yaşanan olaylardan sonra daha iyi anlaşıldı.

Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridor olarak da bilinen "Orta Koridor", Doğu'da Çin'den başlayarak, Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden Avrupa'ya uzanan stratejik bir koridor olarak önemli. Bu koridorun güvenli bir şekilde oluşturulması Doğu ucunda ve civarındaki devletler kadar, Avrupa, Afrika ve dünyanın diğer ülkeleri için de hayati önemde. Bu yol kuzeydeki koridora göre 2000 km daha kısa ve ulaşım süresini oldukça düşürüyor. Aynı şekilde güneydeki deniz yoluna göre de süre neredeyse yarı yarıya düşüyor. Orta koridor üzerinde yapılacak çalışmalar ve idari işlemlerin basitleştirilmesi başarılabilirse bu sürenin daha da azaltılması kolayca mümkün olabilecektir. Bu aynı zamanda mal ve hizmetlerin kolay ve süratli akışı ve dolayısıyla maliyetlerin düşürülmesi anlamına geliyor.

Orta koridor Avrasya'yı bir uçtan öbür uca güvenli bir şekilde bağlayan en kısa ve hızlı ve güvenli bir yol olarak binlerce yıldır kullanılan bir güzergahtır.

Denizyollarına göre daha süratli bir güzergahtır. Kara ve demiryolu güzergahlarını içerir. Uygun hatlar oluşturulduğunda kısadır. Güzergâh

üzerindeki yerleşim yerleri olumlu yönde etkilenir. Refah artırıcı bir özelliğe sahiptir. Geçtiği ülkeleri ekonomik olarak yükseltir. Fiyatları düşürücü bir özelliğe sahiptir.

İran ve çevresindeki durumun devam etmesi ve yanında Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin benzer şekilde devam etmesi Orta Koridoru öne çıkarmaktadır.

Bunun olumlu ve olumsuz olmak üzere iki türlü etkisinin olabileceği söylenebilir. Olumlu etkisi böyle bir durumda güvenli bir orta koridor Asya kıtası yanında Avrupa, Afrika ve Amerika kıtaları için güvenli enerji, mal ve hizmet akışı sağlayacak şekilde öne çıkacak ve bundan bölge ülkeleri kadar tüm dünya istifade edecektir. Diğer taraftan bölgede kuzeyde Rusya, güneyde ise İran'a karşı yaptırımlar bölgedeki güvenliği gelecekte de olumsuz yönde etkileyeceğinden bu yol üzerinde kalıcı bir güvenlik mimarisinin oluşumunu geciktirme riskini de beraberinde getirecektir.

Güneyde Hürmüz Boğazı ve çevresinde bir güvenlik tehdidi bulunduğu sürece başta enerji olmak üzere birçok bakımdan yük akışının mecburi bir şekilde orta koridor çevresine yoğunlaşmak zorunda kalacağı öngörülebilir. Bu bakımdan eksikliklerin şimdiden tamamlanması ihtiyacı bulunmaktadır.

Genel olarak Türkiye ve Azerbaycan olmak üzere Kazakistan-Özbekistan-Türkmenistan-Afganistan-Tacikistan ve devamında Çin ve yakın çevresindeki ülkeler bu koridor kapsamında öne çıkmaktadır.

Bu koridor bilinen malum gerekçelerle bugüne kadar bilinçli bir şekilde engellenmek istenilmiş bir yapıdadır. Ancak son dönem gelişmeler koridorun ne kadar önemli olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Koridorun geliştirilmesinde Azerbaycan yönetiminin büyük fedakarlıklarının ve öngörülü çabalarının olduğunu biliyoruz. Aynı çabanın koridor üzerindeki diğer devletler tarafından da sürdürülmesinin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bölgenin kalkınmasına yol açacağı şüphesizdir.

Günümüzde Çin'den kalkan bir yük treninin, 10'dan fazla ülkeyi aşarak 11.500 km'lik orta Koridor üzerinden (Bakü-Tiflis-Kars) ortalama 12-15 günde İstanbul'a ulaştığı bilinmektedir. 2019 yılında İstanbul'dan çıkan bir tren yeni açılan Kars-Tiflis- Bakü güzergahını kullanarak, 30 günlük süreyi yarıdan daha kısa bir süreye düşürmeyi başararak Çin'e ulaşmıştır.

Orta koridor üzerindeki karayolu şebekesi ise oldukça zayıftır. Zengezur yolunun açılması için Azerbaycan'ın yoğun diplomatik çalışmaları devam etmektedir. Bu süre denizden 45 günü bulmaktadır. Dolayısıyla karayolu şebekelerinin bir an önce geliştirilmesi ihtiyacı yanında, demiryolu sisteminin de uyumlulaştırılması, geçişlerdeki bürokratik işlemlerin azaltılması durumunda, 40 vagonun üzerinde taşıma kapasitesi olan demiryolu süresinin bir haftanın altına düşürülmesi teknik olarak mümkün olabilecektir. Bu ise oldukça pahalı olan havayoluna göre ulaşım maliyetini oldukça düşürecektir.

Her türlü yük için "Orta Koridor" için uygun şekilde organize edilmiş Demiryolu şebekesinin fayda, zaman ve maliyet açısından uygun olacağı değerlendirilebilir. Bu hat üzerinde hızlı tren sistemi ile ulaşımın 2 günün altına düşürülmesi günümüz teknolojisi ile artık hayal değildir. Havayolu sistemi halen pahalı olmakla birlikte mevcuttur. Aynı şekilde karayolu sisteminin de bu koridor üzerinde geliştirilmesi destekleyici olması açısından uygun olacaktır. Çok daha maliyetli sistemler için denizyolu sistemleri kullanılabilir ancak bunların çoğu denize kıyısı olmayan ülkeler olduğundan, demiryolları ile entegre olmadığı sürece "Orta Koridor" üzerindeki ülkelere fazla bir katkısının olmayacağı değerlendirilebilir.

Bu konudaki gelişmelerin nakliye sisteminde kullanılması şüphesiz sürat ve işlemlerin basitleştirilmesi üzerinde olumlu etkileri olacak bu da koridor üzerinden nakledilecek enerji, hammaddeler, maden, kritik mineraller, gıda maddeleri, sanayi ürünlerinin maliyetlerini daha da düşürecektir.

Gelişmek, üretmek, satacağı veya satın alacağı maddeleri pazarlara en etkin şekilde ulaştırmak ya da temin etme, refahı artırmak ve en önemlisi dünyayı yakalamak açısından Orta Koridor bir tercih değil bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle; Türkiye-Azerbaycan- Tacikistan-Özbekistan-Kırgızistan-Kazakistan-Çin açısından bu koridor bir gereksinimdir. Bu aynı zamanda enerji başta olmak üzere ihtiyaç duyduğu maddelere güvenli erişim bakımından başta Avrupa olmak üzere tüm dünyanın faydasına olacaktır. Kısacası Koridor boyunca her iki yönde mal ve hizmet akışı dünya ekonomik sisteminin güvenliği açısından bu koridor üzerinde yapılacak çalışmaların hızlandırılmasına bağlı gözükmektedir.

06 Nisan 2026
TRUMP: İRAN'I TAŞ DEVRİNE GERİ GÖTÜRECEĞİZ

Koridorlar savaşı devam edecek ve kontrolü ele geçirenler kazanacak… Dünyayı kimlerin yönettiğini anlamamız gerekiyor.

İran'a yönelik olarak Trump-Netanyahu ikilisinin başlattığı harekât esnasında, Trump'ın birbirini ardına ortaya attığı tutarsız söylemler, tüm dünyayı şaşırtmaya devam ediyor. ABD gibi büyük bir devletin yöneticisinden dünya ileriye götürmesi beklenirken, saldırılara, yıkımlara ve belirli bölgeleri binlerce yıl öncesindeki koşullara götürmek istemesine ilişkin sözleri duymak oldukça ilginç. Bu söylemler, dünyanın jeopolitik geleceği konusunda insanları endişeye sevk etmeye fazlasıyla yetiyor.

Taş devri dünyanın bazı bölgelerinde MÖ 2000'lere kadar ki dönemde, aletlerin sadece taştan değil, deri ve ahşap dahil birçok malzemeden yapıldığı ve sürecin milyonlarca yıl sürdüğü bir dönemi anlatıyor. Bu dönem insanlık tarihinin neredeyse %99'unu oluşturuyor.

Taş Devri kavramı 19. Yüzyılda Danimarkalı bilim insanı Christian J. Thomsen tarafından ortaya atılmış bir ifade olarak, insanlığın başlangıcından, madenlerin kullanılmaya başladığı dönemlere kadar olan süreci ifade etmek üzere oluşturulmuştu. ABD Başkanı Donald Trump'ın, Beyaz Sarayda yapmış

olduğu "ulusa sesleniş" konuşmasında, İran'ı ait olduğu Taş Devrine geri götürme tehdidinde bulunması bu anlamda oldukça önemli.

Peki Trump'ın söylemi, ABD kaynaklı ve orijinal ismi "Flinkstones" olan çizgi film "Taş Devri" ile birlikte düşünüldüğünde neyi ifade ediyor?

Hatta biraz da esprili bir anlayışla, daha da ileri gidilerek, konu ile bu filmin kahramanı Fred Çakmaktaş ve en yakın arkadaşı Barni Moloztaş arasında ve bunların üye oldukları Bufalo Derneği ile ilgili bir bağlantı kurulabilir mi? Yine burada Barni'nin rolü nedir ve Barni Moloztaş, Fred'i tamamen etkisi altına almış olabilir mi?

Trump, ikinci kez iktidara, ABD'yi "sonu gelmez savaşlardan çekeceği" iddiasıyla gelmişti ve tüm dünyada insanlar daha barış dolu bir dünya adına biraz olsun umutlanmıştı. Ama gelinen noktada bütün bunların hiçbirinin gerçekleşmediği ve söylemlerin tam tersine dünyanın hiç olmadığı kadar bir belirsizlik içerisine çekildiği görülüyor.

Gerçekten de ilk döneminde Trump, ABD'nin Ortadoğu'da bir bataklığın içine çekildiğini söylemiş ve "7 trilyon dolar harcamamıza rağmen bölgede hala etkili değiliz" demişti. Borç yükünü azaltmak için Avrupa'daki müttefiklerinin daha fazla savunma harcaması yapması gerektiği üzerinde de sık sık duruyordu. Sonrasında tüm savaşları bitireceğinden söz etmeye ve kendisinin Barış Ödülü'nü alması gerektiğinden bahsetmeye başladı. Geçtiğimiz yıl kasım ayında yayınladığı Güvenlik Belgesi ile de artık yakın çevresine yönelme yönündeki kavramları ortaya attı. Şimdilerde ise tam tersi politikalara yönelmesi, tüm dünyada "bütün bunlar sadece bir aldatmadan mı ibaret" sorusunun sorulmasına neden oluyor. Bir anlamda ABD kendi jeopolitiğini bir tarafa bırakmış ve başkalarının hedeflerini gerçekleştirmeye çalışıyor gibi…

ABD'nin İran krizinde ortaya koyduğu tavır açıkça kendisinin değil, İsrail'in gelecek planlarına ve güvenliğini sağlamaya hizmet ediyor izlenimi veriyor. ABD çekilmek istese bile çekilmesine izin verilmiyor. Bölgede; Afganistan, Irak ve Suriye sonrası İsrail'in Filistin ve sonrasındaki, İran ve Lübnan saldırıları bunu doğruluyor. Yine İran'a yönelik müşterek ABD-İsrail saldırılarında, bölgedeki zengin Arap ülkelerinin de saldırıların içine çekilmesinin, bu ülkelerin gelişmesinden rahatsızlık duyan, İsrail'in bu planın bir parçası olduğu düşüncesini gündeme getiriyor. Trump'ın İran'a yönelik yıkıcı ve yok edici politikaları ise İsrail'i oldukça rahatlatmış gösteriyor.

Yine İran'a yönelik harekatlar esnasında ortaya çıkan gelişmelerin Asya ve Avrupa başta olmak üzere petrol ve gaz yönünden dışa bağımlı ekonomileri, etkisi yıllarca sürecek bir çıkmazın içerisine attığını da unutmamak gerekiyor. Özellikle Avrupa bunun etkisini şimdiden hissetmeye başladı ve daha da hissedecek görülüyor. Almanların daha ucuz olduğu için Polonya'ya kadar gitmesi ise oldukça ilginç.

Bu arada, İsrail uçakları tek bir kayıp vermezken, şu ana kadar, Trump'ın hava gücünü tamamen yok ettik dediği İran karşısında, tarihte ilk kez 13 ABD üssünün vurulmasına ilave olarak, F-35, F-15E Strake Eagle, A-10 Thenderbolt gibi efsane uçakları uçaklarıyla birlikte helikopterlerini de vurdurarak uğradığı kayıplarla, "stratejik ve teknik üstünlük yanında yenilmezlik algısının da yok olmasının" ne kadar önemsiz olabileceği sorusunu da sormak gerekiyor.

Güç, kullanıldığında güç olmaktan çıkar. Yıkarak ve yakarak başarılı olunamayacağını tarih bize, Moğollar başta olmak üzere, birçok kez gösterdi. "Pirus Zaferi" denilen ve "her ne pahasına olursa olsun her şeyde kazanma" düşüncesini içeren ve daha şimdiden uluslararası ilişkiler literatürüne girmiş gibi gözüken "Taş Devri" zihniyetinin ise birçok gücün sonunu getirdiğini zaten biliyoruz.

Tarihten bir örnek vererek konuyu sonlandıralım.

Geçmişte İngilizler sömürgeci güçlerin yenilemeyeceğine dair, oluşturulan kuvvetli bir inancın sonucu olarak, sadece 3000 askerle 300 milyonluk sömürgelerini fazla bir güç kullanmadan yönetiyorlardı. Bu algı ortadan kalktığında ise İngilizlerin artık yönetmeleri imkânsız hale gelmişti ve her iki dünya savaşını da kazanmalarına rağmen, güç merkezi olma konumlarını kaybettiler.

21 Nisan 2026

Analiz: Toplum, Kültür Ve İstihbarat

Giriş

Bir toplumda karar alıcıların karşılaştığı sorunlara yönelik strateji belirlemede hedef devletlerin tanınması yanında, kendi toplumunun da anlaşılması hayati derecede önemlidir. Tarih boyunca dünya liderlerini yönlendiren farklı uygarlıklardan düşünürlerin yaşadıkları dönemi anlamlandırarak, kültürlere gerçekçi bakış açıları getirdikleri görülmüştür. Öyle ki bazı erdemlere, bilgilere ve nitelikli insanlara sahip olmak, barışı sağlama ve savaşları güç kullanmadan kazanmanın ana esası haline gelmiştir (Gürsoy, 2015: 9-19). Tarihte Doğu Romalılar, mücadelelerin psikolojik boyutunu ve bir kuvveti yönetmek ve karşı tarafa üstünlük sağlamak için psikolojik araçları kullanmanın önemini çok iyi anlamışlardır, (Decker, 2016:182-183) ve bunu talimnamelerine yansıtmışlardır. (Dennis, Strategikon, 2011: 2:18). Aynı konuları savaşı ve barışı inşa etmede kullanma yanında belli meslekleri icra edecek kişilere dair özellikleri açıkça ortaya koyan ve bunu sağlayacak olanın nicelik değil, nitelik olduğu tespitini yapan diğer Roma stratejilerinde de görmek mümkündür (Renatus, 2019:19).

Sosyal davranışlar, bir bütün olarak belirlenmiş bir hedefe yönelik organize edilmiş davranış biçimleridir. Bu davranışların yönlendirilmesinde kişinin istek ve arzuları ile ihtiyaçları yanında, onun kültürü de önemli bir rol oynar. Böylelikle kişinin davranış şekillerine etki ederek algılarını organize ederler ve yönlendirirler.

Bunun yanında barışı ve sosyal yapıyı ayakta tutan kurum ve yapının tespiti ile kuvvetlendirilmesi ya da zayıflatılması da aynı konu dâhilinde düşünülebilir.

Son dönemde gelişen ve bazı ülkelerde bilimi şiddet ve anarşi kavramı içinde yorumlayarak, insanı düşsel bir kişilik yapısı ile hırçın bir dünya anlayışında isyana sevk eden yapılanma da (Guilaaume, 1998:12) yine antropoloji ve kültürel istihbaratı kullanarak toplumu kontrol etme çabasıdır. Her konuyu kanunlar ve kurallar yoluyla kontrol altında tutan bürokrasilerin zayıflatılması da bu çalışmalardan bazılarıdır. Katı kurumsal bürokrasilerin ortadan kalkması ve Sovyetler Birliği ile Doğu Almanya'nın sahip oldukları bilgiyi kontrol edememeleri nedeniyle dağılmaları örneği de bu açıdan ilginçtir (Fukuyama, 2009: 18).

Belirli bir kültür grubuna mensup olanlar ve kendilerini o kültüre ait hissedenler her ne kadar fizyolojik farklılıkları ve dünyayı algılamaları bazı farklılıklar gösterse de kognitif (bilişsel) dünya benzerlikleri gösterirler. Tarih boyunca, insanı ve toplumu anlamak ve bunu toplum bütünlüğünü koruyacak şekilde yönlendirebilmek birçok ülkenin esas amacı durumuna gelmiştir. Türklerdeki "Orhun Abideleri"nin, toplumu barış içerisinde bir arada tutacak kollektif davranışların oluşturulması ve bu davranışların öne çıkarılması açısından ayrı bir yeri vardır. Sonraki yıllarda ise toplumsal yaşayışın düzenlenmesine ilişkin Farabi (870-950) ve Yusuf Has Hacip (1017-1077) gibi Türk bilim insanları ortaya çıkacaktır. Özbekistan'da doğup, 978-1048 yılları arasında yaşamış olan ve coğrafya ve tarih gibi bilimler yanında, antropoloji ile de ilgilenen El-Biruni ise bu konuda yapmış olduğu çalışmaları Hint coğrafyasına taşımıştır (Biruni: 2018). Kitap incelendiğinde Hint kültürünün ayrıntılı olarak analiz edildiği ve istihbari bazı sonuçlara varıldığı açıkça görülür.

Yine 1325-1348 yılları arasında; Asya, Avrupa ve Afrika kıtasında, günümüzün 50'ye yakın ülkesinin bulunduğu bölgede, 120 bin kilometreden fazla yol kat ederek yolculuk yapan ve insanlara, inançlara ve kültürlere ait önemli bilgileri kaydeden İbn Batuta, bu anlamda akademik çevrelerde "antropolojinin biliminin babası" olarak kabul edilir. İbn Batuta, 1348 yılında 23 yıllık seyahatini tamamladığında, gezileri ve yazdıkları Marco Polo'ya göre daha ayrıntılıydı. Marco Polo gezilerinde Çin Seddi'nden hiç bahsetmezken, İbn Batuta bu konuya açıklık getiriyordu.

İbn Haldun sosyolojinin kurucusu kabul edilir. İbn Batuta ise gittiği yerlerde insanların adet ve inançlarını yakından incelediğinden "antropolojinin babası" olarak kabul edilir (İbn Batuta, 2004: 48). Cenovalı bir denizci olan Kolomb, Dünya'nın yuvarlak olduğunu biliyordu. Antropolojinin babası El-Biruni'de öyle. El Biruni bir seyahatinden dönüşünde, dünyada iki nokta üzerinde devamlı olarak 6 ay süresince Güneş'in doğmadığını söylüyordu. Biruni'nin kültürel çalışmaları dönemin yöneticileri tarafından barışı ve düzeni sağlamada ya da bu toplumlarla olan ilişkilerinde fazlasıyla kullanılmıştır.

Kültür sadece toplumsal davranışı değil, düşünüş tarzlarını da kapsar (Bates, 2013: 43-49). Bu noktada insana ve onun kültürüne ilişkin merak, gözlem ve keşifler antropoloji disiplinini ortaya çıkarmıştır. İnsan kültürünün altında yatan örüntüleri araştıran kültürel antropoloji, bütüncül bir anlayışla hareket eder. Kültürel antropologlar siyasetten, şiddete ve savaşa kadar birçok alanda verileri toplar ve anlamlandırır. Bu kapsamda veri toplama teknikleri; odaklanmış ve yüzeysel izlenimlerin ötesine geçerek toplumun derinliklerine yönelen gözlem ve mülakatlardır ki, tecrübe, uzmanlık ve sentez ve analiz yeteneğini gerekli kılar. Zaten önemli bir özellik olan kültürel istihbarat, kültürel farklılıkların ve çatışmaların ortaya çıkarılması ve ortadan kaldırılabilmesi adına 2000'li yıllardan sonra öne çıkarılmıştır. Kültürel istihbarat üç farklı bileşenden oluşur. Bunlardan birincisi kültürel yapı konusunda temel bilgi, ikincisi kendi kültürü ve diğer kültürler konusunda farkındalık, sonuncusu ise tutum, tavır, davranış düzeyinde özel iletişim becerilerine sahip olmaktır. (Aksoy, 2015: ııı).

Devletlerin politika yapımının sürecinde en önemli bileşeni kamuoyunun politika yapım süreçlerinde ne kadar etkili olduğu üzerine yeni yeni çalışmalar yapılmaktadır. Kamuoyu birçok farklı kültürel, dini ve sosyal yapının bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu bakımdan bir hedef ülkenin kamuoyu incelenirken, antropolojiden ve kültürel istihbarattan yararlanılmaktadır. Bu çalışma, barış dönemlerinde antropoloji ve kültürel istihbaratın yeri ve önemini incelemektedir. Yerel ve Uluslararası literatür tarandığında kültürel istihbaratın yeterince çalışılmadığı, kültür ve antropolojinin bir hedef devletin davranış kalıplarının anlaşılmasında önemli bir etken olduğu göz ardı edilmektedir. Bu bakımdan bu çalışma alandaki bu eksikliği gidermeyi hedeflemektedir. Bu çalışma anlamacı yorumsamacı epistemojiye dayalı olarak nitel yöntem kullanılarak, yapılmıştır. Çalışmanın araştırma deseni durum anlatıdır.

Tarih göstermiştir ki, Avrasya kıtası haricinde bir güç merkezinin oluşması çok zordur. Zaten böyle bir oluşum da uzun süreli olamaz. II. Dünya Savaşı sonrasında ABD'nin geçici olarak bir güç merkezi olarak ortaya çıktığı görülüyor. Bunun asıl nedeni Avrasya kıtasındaki devletlerin birbirleri ile savaşarak, güçlerini tüketmeleri yanında bu ülkeler arasında yaratılan farklılıkların ve düşmanlıkların zaman zaman kontrollü olarak kullanılmasıdır. Örneğin II. Dünya Savaşından sonra yaratılan Sovyetler Birliği korkusu bu anlamda ABD'nin oldukça işine yaramıştır.

Ancak Soğuk Savaş Dönemi bittiğinde Sovyetler Birliği de yıkılmıştı ve Avrupa dahil olmak üzere tüm dünyadaki korku da ortadan kalkmıştı. O zaman Batı Toplumu nasıl ayakta tutulacaktı. Bazı akademisyenler bu konuda çalışmalar yaptı ve yeni düşmanlar yarattı (Huntington, 1996). Müslümanlar yeni düşmanlar olarak belirlendi ve İslam coğrafyası yakılıp yıkıldı. Bu da toplumu bir arada tutmaya yetmeyince Rus korkusu imdada yetişti. Ardından ise başka yeni çatışmalar için ortam yaratıldı. Böylece toplumlar birbirinden ayrıştırarak küresel güç olarak kalmanın bir süre daha mümkün olması için ortamlar hazırlandı. Sonrasında yine, İsrail örneğinde görüldüğü şekilde ayrıştırmak ve savaş ortamı yaratmak için kültürler ki buna din de dâhildir kullanılmaya devam edildi.

Antropoloji insan bilimi demektir. Antropolojinin uzamı, zorunlu olarak tarihseldir. Bunu yaparak, entelektüel nirengi noktalarını okunur kılmayı hedefler. Günümüzde gerçekleşen birçok olayı anlamamamızın temelinde de zaten bu noktaları anlaşılır kılma konusundaki bilgi eksikliklerimiz yatar. Bu bilimin sosyolojiye daha yakın olan ve insanı ve toplumu yorumlayan dalı olan "Sosyal ve Kültürel Antropoloji" ise insan ve toplumlar neden ve nasıl değişir sorunsalı yanında genel olarak iki alanda yoğunlaşır:

İnsanlar ve kültürler neden birbirine benzerler?

İnsanlar ve kültürler hangi noktalarda birbirinden ayrılır?

İlk sorunsal insanları birbirine yaklaştırıp barışa ve istikrara hizmet ederken, ikincisi daha çok insanları ayrıştırıp, bölmeye ve çatıştırmaya yöneltmesi bakımından dikkat çeker. Özellikle uluslararası ilişkilerde, bugün gelinen durumda inşanın çoğunlukla kendisini ve ötekini, kimlikler üzerinden tanımlamaya yönelttiği görülür. Oysa Türk Töresinde esaslar, devletle özdeştir ve birleştirici bir unsur olarak atalardan kalan tüm kaidelerin toplamıdır. (Gökalp, 2014: 14-21).

Bu değerler bir devlet yapısı içerisinde nesilden nesile aktarılır ve binlerce yıllık birikimi içeren bu anlayış, fertten ve aileden başlayarak devleti ve yapıyı her zaman sağlam tutar (Ögel, 2016:17).

Batının özellikle kültürün ayırımcı tarafına yoğunlaştığı görülür

Batının ayrıştırıcı unsura yönelmesinin asıl nedeni, verilen değerlerdeki yanlışlığın bir sonucudur. Bireyin aidiyet, kişilik ve karakter gibi duygu ve değerlere sahip olabilmesi ve içselleştirmesi belirli bir metodu gerektirir. Akıl, ahlak, adalet gibi değerler önemlidir ve eğer her şeyi olması gerektiği yere koymak anlamına gelen "adalet" kavramı, Batı'daki "eşitlik" gibi içi doldurulamamış yüzeysel bir yapıya indirgenmişse (Yaman, 2012: 23-29) dünyaya herhangi bir değer sunmak da mümkün olmaz. Bu suretle kendisini elit olarak tanımlayan bazı aktörler, kendi emellerine destek ve meşrutiyet kazandırmaya çalışırken, gerçek dünyadan da koparlar. Uluslararası ilişkilerde kimliğe özgü yaklaşımın en bilinen örneklerden birisini, Samuel Huntington'un, "Medeniyetler Çatışması" isimli eseri teşkil eder. (Huntington, 1996). Bu aslında tarih öncesinden gelen mücadelenin, başka bir dönemde yeniden evriminden başka bir şey değildir. İskender'in Doğu Seferi yanında, MÖ 480 yılında Maraton Savaşından başlayan, çekişme Makedon ve Yunan yanında, sonraları Roma ve Bizans dönemlerinde dini nitelik kazandırılarak devam etmiştir. Bu anlamdaki Batı mücadelesi; ister, kültür ve medeniyet tabanında isterse din alanında olsun, Haçlı Seferleri ile devam etmiş ve bugüne kadar gelmiştir (Camous, 2011: 21).

Bu konular ile ilgili başka çok çalışmalar vardır. Kültürel çalışmaları siyasi arenada kullanmayı ve üstünlük sağlamayı hedef alır.(Mazrui, 2016: 13-14&441-455) Burada ortaya konulan kültürel güç kültürel düzeni yeniden inşa etmek için uygulanması görülür. Kitabın son bölümünde ise "kışkırtmak" iyi olarak tanımlanırken, Kuzey'in bakış açısını Güney'e, batı'nın bakış açısını doğu'ya göstermek ve buna istinaden güney ve Doğu'nun bakış duruş ve tutumlarının kültürel koşullanmışlığını meydana çıkarmak değişime dirençli ideolojileri, gevşetmenin, yolunu açabilir yorumu yapılır.

Amerika'nın eski Başkanı W.Bush'un Başdanışmanı 17 Ekim 2004 tarihinde New York Times magazine verdiği söyleşi de aynı noktaya işaret etmektedir. "Biz imparatorluğuz ve aksiyon aldığımızda kendi gerçeklerimizi ortaya koyarız."

Sizler bu gerçeklik üzerine analizler ortaya koymaya çalışırken, Amerika tekrar harekete geçer ve biz yeni gerçeklikler yaratırız. Bu durum böyle sürer gider. Tarihin aktörleri olan bizleriz. Siz ise sadece analiz etmekle meşgul olacaksınız. (Chomsky, 2015). Uluslararası sistemi kim düzenliyor kim düzenleyecek?

Diğer taraftan, mevcut uluslararası sistemin acımasızca güç kullanarak yok ettiği ve sorunları çözmekte yetersiz kaldığı bir ortamda, insanların da artık kaybedecek bir şeylerinin kalmadığı ve yeni bir şeylerin yapılması gerektiği de açıkça görülüyor (Alpar, 2021: 198). Modern dünyanın bir bunalım yaşadığı zaten bir süredir söyleniyor ve bundan en çok anlaşılması gereken, az çok derin bir dönüşümün yakın olduğu ve bunun kendini göstermeye başladığıdır (Guenon, 2005: 30). Değişim ise onu görenlere ona hazır olanlara imkân sunacaktır. Bu değişim ise ancak ve ancak kültürel anlamlandırma yardımıyla sağlanabilecektir.

Antropolojik Kültürel Çalışmaların Çerçevesi

Burada antropoloji kültüre daha fazla ağırlık verirken, psikoloji ve sosyolojinin kesişme alanındaki konular olan "sosyal psikoloji" bilimine de yakınlığıyla öne çıkar. Bir sosyal yapı içindeki ferdin zihniyet yapısı, kültürü, tutum ve inançları sosyal psikolojinin (Krech&Crutchfield, 1970) olduğu kadar kültürel ve sosyal antropolojinin de konusudur. Bu bakımdan sosyal ve kültürel antropolojinin bir bilim olarak etkin kullanımı toplumu anlama ve sosyal problemleri çözme yanında, kültür üzerindeki istenilmeyen dış etkilerin de etkisiz hale getirilmesinde etkin rol oynayacaktır. Zaten işbirliği içinde olunması gereken sosyal psikoloji alanı kişinin davranışları, hisleri ve düşüncelerinin başkalarından etkilenmesi ve onlar tarafından belirlenmesinin şekillerini inceleyen bir bilim alanı olarak, sosyal antropologların ilgi alanında olması gereken bir konudur. Bu anlamda sosyal psikoloji, pratik kültürel uygulamalarda, ikna ve tutum değiştirme ve yeni tutumlar oluşturmada etkili olarak kullanılabilir/kullanılmaktadır.

Bilimsel çalışmaların amacı, dünya ve evrendeki mevcut yasaları araştırmak, ortaya çıkarmak anlamak ve geleceğe yönelik kullanmak için açıklama getirmeye çalışmaktır. İnsan davranışları bir toplum ve kültürel ortam içinde gerçekleşir. Sosyal davranışlar, bir toplumun kültür grupları içerisinde belirli süreçler tarafından oluşturulur.

İnsan içindeki derin anlamı açığa vuran zihinsel yaratımları ortaya çıkarabildiği zaman, kendisini ve çevresini anlamaya başlar. Kendimiz yanında, ötekileri de anlamamız, içinde bulunulan koşullar ile ilgili anılarımızı üretir. Ancak çoğu zaman algılarımızdan kaynaklanan bu tasarım kesin olamaz. Çünkü belirli bir yönteme göre oluşturulmamıştır, bilimsel değildir ve bu yüzden biçimlendirilemezler (Alexander&Seidman, 2009: 49). Bu noktada "felsefi antropoloji" devreye girer. Birey ve kültür yanında birey üstü faktörlerin etkisi temel problemler üzerine yoğunlaşılır (Win, 2019:28).

Eylemler, bir "sistemler" olarak tanımlanan, kültürel, toplumsal ve kişilikler yapısı içerisinde ortaya çıkar. Kültürel sistemler simgesel örüntülerden oluşmuştur. Bu örüntü kişiler tarafından çeşitli biçimlerde öğrenilir ve toplumsal sistem içinde yayılır. Kültürel sistemin aktörün seçimine yön veren değerler, normlar, inançlar ya da simgelerdir. Bu örüntü rastgele değildir, tutarlıdır, aktarılabilirdir. Bunlar içselleştirilip, yönlendirildiğinde aktöre kılavuzluk ederler (Alexander&Seidman, 2009: 52,53). Özellikle değerler sistemi araç nesneler ve amaç nesneler arasında tercih yapmak zorunda kaldığında kişinin, toplumların ve devletlerin yolunu kaybetmemesini sağlar.

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda, sürekli aynı kalan ve hiç değişmeyen bir toplumla karşılaşılmamıştır (Amman ve Aslantürk, 2012:410). Kişiler genellikle, toplum içinde, toplumun onlara uygun gördüğü statülere uygun davranış modelleri sergilerler ve normalde iki kişi arasındaki basit ilişkiler bile zamanla başka bir yapının oluşumuna dönüşürler. Bu anlamda kurumlar ile sosyal gruplar birbirine karıştırılmamalıdır. Çünkü genelde sosyal gruplar, bu grubu oluşturan fertlerin doğal bir organizasyonu durumundayken, kurumlar grup üyeleri arasındaki davranışa dayalı ilişkilerin kural haline gelmiş ve yapılaşmış şeklidir (Wössner, 180-183). Bu yapının analizi ve bu analize göre gerekli çalışmaları yapmak ise şüphesiz bilimsel uzmanlığı gerektirir. Bu kültürel istihbarat uzmanlığı toplumların çatışmasını ya da barışa evrilmesini sağlayan önemli bir çalışma alanıdır.

Farklılaşma ve benzeşme durumunu, toplumsal bir süreç içerisinde gözlemlemek, kontrol etmek ve toplum dinamiğine göre istenilen yöne sevk etmek mümkündür.

Örneğin Türk kültüründeki kalıcı olmayanı simgeleyen göçebelik kültürünün öne çıkarılması bir yönden kalıcılığa yönelik çalışmaları kısıtlarken, kültür incelemesi olarak "en iyiyi, en güçlüyü ve en yeniyi izle!" düşüncesinin genç kuşaklara aktarımı, bilim ve teknoloji alanında toplumu geliştirmeye teşvik edecektir (Göka, 2008: 114). Oysa gerçekte göçebelik derinliği olan bir kültürdür ve bu kültürel birikim olmadan zaten bu kadar geniş bir coğrafya üzerinde hakimiyet kurmak mümkün değildir.

Bir toplum bütün olarak incelenirken, onun içindeki bir unsurun bütün içindeki rolünü ortaya çıkarmak yararlı olacaktır. Bir bilimin oluşması için sadece bir konusunun olması yeterli değildir. Aynı zamanda kendisine özgü metot ve yöntemlerinin olması da gerekir. Diğer taraftan toplumsal yapı unsurlarının, tek tek bütünle ilişkisinin de bilinmesi bambaşka sonuçlar verecektir. Bu çalışmaların gerek küçük grupları inceleyerek bütüne ilişkin sonuçlar çıkarmaya çalışmak olsun (tüme varım), ya da toplumu bütün halinde inceleyip sosyo-kültürel yapıdan, kişiye ulaşmak olsun, disiplinler arası bir bakış açısı ile yapılması daha etkili sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır. Bir toplumun kalıtsal özelliklerini, töre ve adetlerini içeren kültürel örüntüsü, temel değerleri, demografisi, dini inançları ve bütün bunların birbiri ile ilişkisi bilinmeden toplumsal yapı analiz edilemez ve değişim istendik yönde gerçekleştirilemez.

Bireyi tanımayan sosyolog veya antropolog sağlıklı sonuçlara ulaşamayacağı gibi, toplumdan kopmuş bir psikoloğun sadece bir noktaya odaklanmış çalışmaları da başarılı olamayacaktır. Bu noktada yine değişmenin yönü, derecesi, bunun zaman ve zemini toplumdan topluma göre sürekli olarak ve kültürden kültüre değişim gösterdiği kültürün derinliğinin analizi uzman kişilerin analizine ihtiyaç gösterir. Oysa bu anlayışa ulaşamamış birçok toplumda bu yöneliş çoğu zaman kontrolsüz, rastgele veya dış güçlerin kontrolünde gerçekleşir. Sonuçta, olayları ele alış biçimi, mücadeleleri sonucundan daha çok, geriye kimin ve nasıl bir dünyanın kaldığı ile ilgilidir ve (Powers, 2005:39) modern istihbarat faaliyetlerinin nasıl yürütülmesi gerektiği ile de ilgilidir. Karşılıklı etkileşimde kültürün dikkate alınmasına dair en güzel örneklerden birisini Almanların Osmanlı İmparatorluğu bünyesine gönderdiği askeri uzmanları oluşturur.

Türk askeri ile Alman askeri arasındaki kültürel farklılıklar giderek büyüyen sorunlara yol açınca Colmar von der Goltz, 1909 yılında "danışman görevi almış Alman subaylara küçük uyarılar"ı yayınlamak zorunda kalmıştır. Bu uyarı bir bakıma Alman üstünlük duygusu ile "Şarka Özgü" kilişelerin oluşturduğu kültürün gerçekçi bir değerlendirmesini yansıtıyordu ve tersinden okunduğunda uyuşmanın hangi nedenlerle başarısız olacağına da işaret ediyordu (Bröckling, 2001: 18,19).

Bu noktada, yalnızca bilginin nasıl toplandığına odaklanmak yerine, elde edilen bilgilerin etkin işlenebilirliği üzerine de yoğunlaşmak gerekiyor. Bilgi işleme konusunda ise değişimi yönlendiren temel unsurları oluşturan sosyal, çevresel, teknolojik, ekonomik ve siyasi çerçeve yanında, karşı karşıya olduğumuz en hayati belirsizliklerin ortaya konulduğu "senaryo düşünme" yönteminin de dikkate alınması gerekir. Bu aynı zamanda farklı, olası ve zorlu gelecek senaryolarının hayal edilmesi ve bunlara karşı stratejileri geliştirmeyi içeren bir çerçeve sunacaktır (Fukuyama, 2008:150, 151). Aksi takdirde, teoriler arasındaki boşluklardan ve kör noktalardan kaynaklanan, stratejik sürprizlerle karşı karşıya kalma riski her zaman yüksek kalacaktır.

Jeopolitik; "coğrafyanın politika ile etkileşimini ele alır" (Flint, 2006:3). "Jeopolitik bir ülkenin coğrafi konumunun kaçınılmaz olarak o ülkenin politikasını belirlemesidir" (Göney, 1993:6). Bu cümle belirli bir coğrafi konum muhafaza edildiği zaman doğrudur. Ancak Türklerde coğrafya konusu tartışmalıdır ve belirli bir coğrafyadan ziyade bulunulan ve temsil edilen her noktanın vatan olduğu düşüncesi hala kaybolmamıştır. Belki buna kültürü de katmak gerekir. Örneğin Gökalp için vatan, coğrafi bir saha olmaktan ziyade "kültürden" ibarettir (Karpat, 1986). Öyleyse doğulan ve yaşanan yerden ziyade coğrafyayı ve vatanı bir bütün olarak görmek ve nerede olursa olsun kültürel bir bağa sahip olanlarla yurttaşlık yapmak, coğrafyaya yeni bir anlayış getirmek gibi bir düşünüş de tasarlanmıştır. Türk kurtuluş mücadelesi sırasında dünyanın her yerinden yardımların ulaşması da bu düşünceyi doğrulamaktadır.

Antropoloji Ve Kültürün Ve İstihbarat Amaçlı Kullanımı

Sosyal antropoloji, insanın birçok açıdan incelenmesi olan çok daha geniş anlamlı, antropolojinin bir bölümü olarak, öncelikle İngiltere ve Birleşik Devletlerde ortaya çıkan bir ilimdir.

Bir bilim dalı olarak, Oxford Üniversitesi'nde 1884, Cambridge'de ise 1900'lü yıllardan beri okutulmaktadır. Sosyal Antropoloji adıyla ilk üniversite kürsüsü ise 1908 yılında Liverpool'da kurulmuştur.

Antropolojik ve kültürel istihbarat ve çalışmaların savaş alanında kullanımının da özellikle sömürgecilik dönemlerinde yaygınlaştığı görülür. Sömürgecilik bir devletin, kendi ülkesinin dışında başka ulusları, devletleri ve toplulukları siyasi, ekonomik ve kültürel yönden egemenliği altına almasıdır. Nitekim kültürel istihbaratın sağladığı bilgilerin kötüye kullanılması ile birçok sömürge çok az bir kuvvetler uzun süre bir arada tutulabildi ve gücün yetersiz olduğu durumlarda da toplumların birbirleri ile olan ayrılık noktaları devreye sokularak aralarında çatışmalar yaratıldı. Sömürgeci ülkelerin en çok kullandığı da zaten bu teknikti. Öyle ki bu teknik sömürgecilik dönemi sonunda dahi toprak ve kaynak paylaşımında bilinçli olarak yaratıldı ve böylece yeni müdahalelerin zemini hazırlandı. Bu anlamda sömürgeci mantığında var olan; "kışkırt, destek ver, karşı tarafa yönelik katliamlar yaptır. Aralarında kan davası yarat, unutulmaması için öğretim programlarına bunu kaydettir, sonra da ihtiyacın olduğu anlarda bu hususları her iki tarafa da bir şekilde hatırlatarak tekrar kışkırt, bunu kullanarak bölgeye müdahale et daha doğrusu kurtarıcı olarak seni çağırsınlar." düşüncesinin ve taktiğinin hala geçerliliğini koruduğu da açıkça yaşanan olaylardan görülmektedir. Ancak Grossberg'in gündeme getirdiği şekilde hegomonik mücadele hala mevcut ve bu mücadelenin güvenliği güvence altına alınmış gözükmüyor. Bunun başlıca nedeninin, hegomonik düşünceyi zayıflatma ve fanatizm üzerine inşa edilen yeni bir politik kültür yaratmaya çalışanlar olduğu ileri sürülse de asıl nedenin aşırı dominant sömürgeci kültüre karşı tüm dünya düzeyinde oluşan tepkinin olduğunun da bilinmesi gerekiyor (Hall&Birchall, 2006: 63).

Antropolojinin ilk başlarda özellikle sömürgeci ülkelerin kültürleri üzerine yönelmesi onun bazı noktalarda "sömürge bilimi" olarak nitelendirilmesi de bu yüzdendir. Zaten çoğu antropolojik ve tarihi çarpıtma da bu dönemlerde başlamıştır. İber Yarımadasındaki başarılarına rağmen Kolomb'un üç yelkenli gemisini ileri taşıyan ideolojik rüzgârlar, on beşinci yüzyıl dünyasının en zorlayıcı politik mücadelesiydi.

Katolik Avrupa ve Müslüman Osmanlı İmparatorluğu arasındaki mücadele, Dünya tarihinin bilinen bütün rivayetlerinin aksine, Avrupalıları Amerika kıtasına götüren asıl nedendi ve Avrupa'nın Akdeniz bölgesinden zorunlu ayrılışı daha doğrusu tahliyesi, sonuçları bugüne kadar gelen Hristiyan Avrupa'nın geleceğine dair zihniyetini oluşturmuştu (Michail, 2022:10,11). Bugünkü Avrupa'nın Türklere karşı önyargısının ve düşmanlığının temelinde de bu gerçek vardır.

Diğer yandan istihbarat sadece karar vericiler için belge ve bilgi toplama değil, bunun işlenip, anlamlı hale getirilmesi, analiz ve sentez edilme süreçlerini de kapsar. Türkler hakkında bilgi toplamak ve toplum yapısını analiz edip, parçalamak maksatlı istihbarat bilgilerinin toplandığına milattan önceki dönemlerde rastlıyoruz. Örneğin, MÖ 138 yılında, Çinlilerin Hunlar arasına gönderdiği Chang Chien isimli casus, 13 yıl boyunca topladığı bilgileri bir rapor halinde Çin İmparatoruna sunmuş ve Çinliler bu bilgilerden istifade ederek, Hunları toplumsal olarak çözen ve toplumsal çatışma ortamı yaratan zayıflatıcı faaliyetler icra etmişlerdi. Bu yapı güçlü bir devlet yapısı için vazgeçilmez bir zorunluktur. Türklerde, Çin devletinin yıkıcı faaliyetlerini önlemek maksadıyla, Göktürkler döneminde bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyulmuştu. Şüphesiz bunun öncesi de söz konusuydu. "Börü Budun" denilen bu oluşum, Kağan İlteriş'in emriyle, Vezir Bilge Tonyukuk tarafından tahminen 1450 yıl kadar önce 680'lü yıllarda kurulmuştu (İyiat, 2010: 40). Daha sonraki dönemlerde de Türklerin gerek Hindistan, İran gerekse de diğer bölgelerde yoğun olarak istihbarat ve casusluk faaliyetlerine maruz kaldıkları ve uğraştıklarını biliyoruz (Yalçın, Murat, 2007: 10).

Bunun yanında antropolojinin, kültürü yorumlamaktaki rolü biliniyor. Bu anlamda, bazı bölgeleri anlamada ve bu kapsamda yapılan çalışmalarda oldukça yararlı olmaktadır. Örneğin; "Hint Düşüncesinde İslam Algısı", "Japonlar ve Davranış Biçimleri", "Geleneksel Çin Kültürü" gibi araştırmalarda, ülke yanında burada yaşayanlar hakkında oldukça yararlı bilgiler edinilebilmektedir (Kutlutürk, 2019; Lebra: 2013; Lay: 2022). Bu örnekler daha da artırılabilir. Örneğin; Japon kültüründeki davranış kalıpları ve geleneksel konularda modeller ve kültürel yansımalar bu suretle kolayca anlaşılabilecektir. Bu suretle sizden hediye almak istemeyen bir Japon vatandaşının bunu geri ödemek zorunda olduğundan neden böyle davrandığı da kolayca anlaşılabilir.

Kültürel istihbaratın barışı inşa etmedeki rolünü Amerika'nın Japonya ile yaptığı 2. Dünya savaşında rahatlıkla görebiliriz. Amerika'nın devlet aklı Japonların sosyolojik ve kültürel yapısını öğrenmek için Savunma bakanlığı bünyesinde Ruth Benedict'i görevlendirmiştir. Ruth Benedict doktorasını antropoloji üzerine yapmış, bir bilim insanıdır. Özellikle Japonlar ve Tayland üzerine çalışmalar yapmıştır. II. Dünya savaşı sırasında Amerikan ordusu üzerine çalışmıştır. Japonların kültürel kodları üzerinde derin bilgilere sahip olması, Amerika'nın savaş sonrası barışı inşa etmesinde, silahlar kadar etkili bir yol olmuştur. Savaş sonrasında Amerika Japonya ile kalıcı bir barış sağlamak için Japon Kültürel kodlarını sonuna kadar kullanmış ve sonuçta başarı sağlamıştır. Daha önce Ruth'u "Japon Kültürünün savaşa olan yansımalarını araştırmak üzere" görevlendirmişti. Hem savaş esnasında hem de savaş sonrasında başarı elde etmek isteyen Amerika, uygulayacakları stratejileri ise, Ruth'un çalışmalarına göre belirleyecektir. Amerika'nın savaş sonrasında kalıcı barışı inşa etmek için, Japon imparatorunu ön planda tutmasının altında yatan gerçekleri Ruth daha önce çalışmış ve tez haline getirmişti. Japonların doğuştan itibaren yetişme tarzlarını analiz eden Ruth yazdığı detaylı raporları, Amerika'nın savunma sekreterliğine verdi. Yapılan çalışmada en kritik nokta, Japon halkında "hak ve görev anlayışının" olduğu idi. "Krizantem ve Kılıç" (Benedict, 2011) Yani doğan her Japon yurttaşı çevresine, ailesine ve doğaya karşı sorumluluk bilinci ile yetiştiriliyordu. Buna Japon kültüründe "on kuramı" deniliyordu.

Bu kavram içerisinde, Japonlar aile üyelerine, yakınlarına, devletlerine ve imparatorlarına karşı borçlarını tüm yaşam boyunca ödemekle yükümlüdür. Bu yükümlülüklerini yaptıkları kadar da hak kazandıklarını düşünürlerdi. (Güvenç, 2010: 329).

Japon sosyolojik yapısında en büyük sorumluluk ise imparatora karşı olandı. Onlar sadece imparatorları "savaşacaksınız ve öleceksiniz" dediği için kamikaze oluyorlardı. Bu kelime Japon dilinde "kutsal rüzgâr" anlamına geliyordu. Kelimenin ortaya çıkmasına yol açan tarihsel süreç Moğolların Çin'den sonra Japonya'yı ele geçirmek için 40.000'den fazla askeri ve atları ile Japonya'ya giderken, çıkan fırtına da yok olmuşlardı. Bu olay ile Japonlar kurtulduğu için "kutsal rüzgâr" ismini vermişlerdir. Japonlar daha sonra bu ismi "kamikaze" II. Dünya savaşı esnasında Amerikan gemilerine karşı uçaklar işe yaptıkları intihar saldırılarındaki havacılara da kamikaze ismini vermişlerdi.

Amerika, Japon halkının imparatora olan bağımlılık derecelerini bildiği için, "Barış anlaşmasını" imparatora imzalatmak istemiştir. Amerika Japon halkı üzerinde yüksek tesiri olan Japon imparatoruna Japon kültüründe olmamasına rağmen anlaşmayı imzalatmak için diplomatik kanalları sonuna kadar kullanmıştır. Japon imparatoru savaş sonrasında yaptığı açıklamada yenildik dememiş, barış anlaşmasının kendileri için yararlı olduğunu Japon kamuoyuna duyurmuştur. Japon imparatoru barış anlaşmasını imzalayana kadar, kamikaze olup Amerikan Deniz kuvvetlerine ölümüne saldıran, Japon askerleri ve halkı barıştan sonra, Amerikan askerlerini çiçekler ile karşılamışlardır. Bu durumun altında yatan temel neden Japon imparatoruna olan sadakatten gelmektedir. Ruth Benedict'in Japon halkı üzerine yapmış olduğu sosyolojik ve kültürel çalışma Amerikan istihbaratı tarafından analiz edilmiş ve istenilen sonuç alınmıştır. Bu başarının sağlanmasında bilim insanlarının, detaylı analizleri ve karar alıcıların bilim insanları ile yapmış oldukları stratejik çalışma sonucunda ortaya çıkmıştır. (McFate, 2009:115; Güvenç, 2011:404).

İstihbarat Yöntemlerinde Gelişim Ve Yeni Bakış Açısı Yaratma Gereksinimi

İkinci Dünya Savaşından beri istihbarat toplama yöntemlerinde ve yapısında, kapasite artışı dışında belirgin bir değişiklik olmamıştır (Yılmaz, 2007: 137). Bu büyük bir eksiklik ve affedilmez bir hatadır. Nitekim ABD'de gerçekleşen 2001 saldırıları sonrası gerek ABD içindeki kültürel farklılıklar ile başkalarının kendileri hakkında neler düşündüklerinin bilinmesinin daha da önem kazanması yanında (Nye, 2005: 123), 2023 yılı ekim ayında İsrail'de gerçekleşen olaylar bu eksikliği büyük ölçüde öne çıkarmıştır. Tıpkı ekonomide olduğu gibi, geleceğin dünyasını iyi anlamlandıranlar ve buna göre yeniden yapılanıp, gereğini yapanlar ödüllendirilecektir (Toffler, 1992:39). Böyle bir ortamda tahayyül gücümüzü yeniden değerlendirmek ve yaşanılacak dünyayı önceden hayal etmek zorundayız. Yine bu ortamda kültürel çalışmalar konusunda köklü değişimlere ihtiyaç olduğu da ortaya çıkıyor. Belirlenen sistemin yönünü değiştirebilirsek, İstenilen sonuçta farklı çıkabilir. Derinlemesine bir stratejik analiz yapabilmek için öne sürülen resimlerin altında yatan gerçekleri görebilmek gerekir.

Gerek toplumu anlamak, ihtiyaçlara göre yönlendirmek, gerekse buna ilişkin gerekli bilgileri toplayacak ve değerlendirecek kurumları oluşturmak adına yeni bir paradigma oluşumu ile yeni dünyanın öznelerini anlamak, tekrar kurmak ve yeni bir dinamizmle ve farklı bir bakış açısı ile ilerlemek zorundayız.

Birçok konu yanında şiddet, kitle hareketleri, yönlendirme gibi birçok unsur da kültür ile doğrudan ilgilidir ve antropolojik çalışmalarla istendik yönde kontrol altına alınabilir. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde misyoner okullarında yapılan antropolojik çalışmalarla bir çok etnik grubun değişime uğratıldığı (Cobb, 1914: 116,117) bilinen bir gerçektir. Cobbs antropolojik çalışmalarına dayanarak yaptığı "Gerçek Türkler" isimli çalışmada Türklerin birçok özelliğini ayrıntılı olarak analiz etmiştir.

Bu konuda en iyi çalışmaları yapanlardan birisi de "Kesin İnançlılar" isimli kitabın da yazarı olan Eric Hoffer'dir (Hoffer, 2007). Hoffer birçok işte işçi olarak bizzat çalıştı ve bizzat yerinde toplumsal hareketleri ve kişileri gözlemledi. Gözlem ve yerinde mülakata dayanan çalışmaları bugün dahi kelimesi kelimesine doğru çıkıyor ve bir başvuru eseri olarak birçok konuya açıklık getiriyor. İşini yaparken yaptığı gözlemlere dayanan bu kitap 1951 yılında yayınlandı ve milyonlar sattı. ABD başkanı tarafından da toplumsal hareketler konusundaki çalışmaları ödüllendirilen ve Kaliforniya'daki Berkeley Üniversitesinde danışmanlık görevlerinde bulunan Hoffer, kendisini bu görevine öylesine adamıştı ki rıhtımdaki hamallık görevine gizli olarak devam etmişti.

Sonuç

İstihbarat hem kendini hem de karşı tarafı tanıma ve ona göre hareket tarzlarını oluşturma faaliyetlerini içerir. Ancak genelde birçok toplumda karşı tarafın yaptıkları üzerine yoğunlaşırken bunun önlenmesi için yapılması gerekenler bir tarafa bırakılır. Oysa asıl olan bunları önlemek için neler yapılması gerektiğidir ki bu zaten kültürel antropolojinin esas barışı sağlayıcı alanını oluşturur. Bu suretle yapılan zararlı faaliyetler önleneceği gibi toplum yapısı da sağlamlaştırılarak dış etkilere daha dayanıklı bir duruma getirilir.

Karar alıcıların karşılaştığı sorunlara yönelik strateji belirlemede hedef devletin tanınması yanında, kendi toplumunun da anlaşılması hayati derecede önemlidir.

Tarih boyunca dünya liderlerini yönlendiren farklı uygarlıklardan düşünürlerin; yaşadıkları dönemi anlamlandırarak, kültürlere gerçekçi bakış açıları getirdikleri görülmüştür. Diğer taraftan sosyal ve kültürel oluşumun birbirine paralel bir duruma getirilmesi ile toplumdaki denetleme ve gözetleme aygıtlarının oluşturulması da antropolojik bir konu olarak karşımıza çıkar.

Bilimsel çalışmaların amacı, dünya ve evrendeki mevcut yasaları araştırmak, ortaya çıkarmak anlamak ve geleceğe yönelik kullanmak için açıklama getirmeye çalışmaktır. Kültür bir birikim olarak hayatın birçok alanını etkilerken ve antropoloji ve kültür bilimini etkin olarak kullanan birçok ülkede her yıl on binlerce antropolog yetiştirilip istihdam edilirken, birçok ülkede bunun kullanımının, pratikte belirli bir hedefi olmayan, kullanışsız alanlara yöneldiği de açıkça görülür. Oysa sosyal ve kültürel antropolojinin ve kültürel istihbaratın etkin kullanımının, toplumu anlama ve sosyal problemleri çözme yanında, barışa hizmet etme ve kültür üzerindeki istenilmeyen dış etkilerin etkisiz hale getirilmesinde etkin rol oynayacağı açıktır.

Kültürel ve sosyolojik alana yoğunlaşmış bir savaş ortamında olduğumuz, her geçen gün daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir ortamda ise akla, tahayyül kuvvetine ve sezgilerimize hiç bu kadar ihtiyaç duyulmamıştır. Ayrıntılar arasında kaybolmamak ve barışçıl bir geleceği yakalamak adına stratejik düşünmek zorunda kalınmaktadır. Bunun önündeki en büyük engel ise sebep-sonuç ilişkisinin kurulamayışı olduğu söylenebilir. Yaşanan olaylar, tecrübeler ve öngörülerimiz gelecekteki olayların habercisi ve her olay kendi içinde ders alınabilecek sebep ve sonuçları barındırmaktadır.

Bu da olayları birbirine bağlayarak, gerektiği gibi yorumlayabilmek ve çıkan sonuçları geleceğe yönelik olarak kullanabilmekten geçmektedir.

Çünkü önemli olan istihbarat bilgi edinmekten çok, onu kullanma yeteneği ile ilişkilidir. Bu maksatla toplumu ve karşı gücü anlama ve anlamlandırmada, yetenekli liderler yanında, profesyonel düşünen ve bunu gerçekçi koşullarda hayata geçiren yetenekli bilim insanlarına ve uygulayıcılara gereksinim bulunmaktadır.

21. yüzyılda bölgesel ve global anlamda yoğun çatışmaları görülmektedir. Askeri, siyasi, toplumsal, çevresel ve ekonomik çatışmalar pozitif bir barışın önünde en büyük bir engel olarak ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası sistemin anarşik yapısına bağlı olarak; devletlerin ayakta kalabilmesi, barış içinde yaşayabilmesi ya da savaş zamanında mücadelelerden en az zararla çıkabilmesi, sosyal ve kültürel istihbaratın yoğun olarak ortaya çıkarılması ile mümkün olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aksoy, Z. (2015). Kültürel istihbarat: Kültürlerarası iletişim ve yönetimde çağdaş bir yaklaşım. Beta Yayınları.

Alexander, C. J., & Seidman, S. (2009). Kültür ve toplum (N. Yavuz, Çev.; 2. bs.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Alpar, G. (2015). Uluslararası ilişkilerde strateji ve savaş kültürünün gelişimi. Palet Yayınları.

Alpar, G. (2021). Uluslararası sistemde yeni dengeler ve kuşatıcı perspektif. Karınca Ajans, SDE Yayınları.

Amman, T., & Aslantürk, R. (2010). Sosyoloji (8. bs.). Çamlıca Yayınları.

Bauman, Z. (2018). Globalization: The human consequences [Küreselleşme: Toplumsal sonuçları]. Ayrıntı Yayınları.

Benedict, R. (2011). Krizantem ve kılıç (T. Turgut, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Biruni. (2018). Tahkiku ma li'l-Hind: Biruni'nin gözüyle Hindistan (K. Burslan, Çev.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bröckling, U. (2001). Disiplin (V. Atayman, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Bursta, J. W. (1996). Czytanie kultury: Pięć szkiców. Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej UAM w Poznaniu.

Camous, T. (2011). Doğulular Batılılar: Yirmi beş asırlık savaş (H. Güreli, Çev.). Bilge Kültür Sanat.

Chomsky, N. (2015). Geleceği kurgulamak (G. Fırat, Çev.). İnkılap Yayınları.

Cobb, S. (1914). The real Turks. The Pilgrim Press.

Decker, J. M. (2016). The Byzantine art of war [Bizans savaş sanatı] (A. T. Büyükonat, Çev.). Doruk Yayınları.

Dennis, T. G. (2011). Strategikon (V. Atmaca, Çev.). Kırmızı Kedi Yayınları.

Farabi. (2004). İdeal devlet. Vadi Yayınları.

Flint, C. (2006).Introduction to geopolitics. Routledge.

Fukuyama, F. (2008). Blindside: How to anticipate forcing events and wild cards in global politics [Kör nokta: Gelecek senaryolarını öngörmek].

Fukuyama, F. (2009). The great disruption: Human nature and the reconstitution of social order [Büyük çözülme: İnsan doğası ve toplumsal düzenin yeniden oluşturulması] (H. Kaya, Çev.). Profil Yayıncılık.

Göka, E. (2008). Türklerin psikolojisi. Timaş Yayınları.

Gökalp, Z. (2014). Türk töresi (5. bs.). Ötüken Yayınları.

Göney, S. (1993). Siyasi coğrafya (Cilt 2). İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Goody, J. (2019). Tarih hırsızlığı (G. Çağalı Güven, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Guénon, R. (2005). Modern dünyanın bunalımı (M. Kanık, Çev.). Hece Yayınları.

Guillaume, J. (1998). Bir biyografi denemesi: Mihail Bakunin. İçinde S. Dolgoff (Der.), Bakunin: Hayatı, mücadelesi, düşünceleri (C. Atila, Çev.). Kaos Yayınları.

Gürsoy, Z. (2015). Klasik düşünürler ve tartışmalar: Mutlak savaş ve stratejik düşünce. İçinde E. Büyükakıncı (Ed.), Savaş kuramları. Adres Yayınları.

Güvenç, B. (2010). Japon kültürü. Boyut Yayınları.

Hall, G., & Birchall, C. (2006). Yeni kültürel çalışmalar: Kuramsal serüvenler (O. Kartal, Çev.). Say Yayınları.

Hoffer, E. (2007). Kesin inançlılar (E. Günur, Çev.). Plato Yayınları.

Huntington, S. P. (1996). The clash of civilizations and the remaking of world order. Simon & Schuster.

İbn Batuta. (2004). İbn Batuta Seyahatnamesi (A. S. Aykut, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

İyiat, B. (2010). Türk gizli servisinin kısa tarihi. Kripto Kitaplar.

Karpat, K. (1986, 16 Ekim). Yeni bir milli kültür oluşuyor. Tercüman Gazetesi.

Krech, D., & Crutchfield, R. (1970). Sosyal psikoloji (E. Güngör, Çev.).

Kutlutürk, C. (2019). Hint düşüncesinde İslam algısı. Dergâh Yayınları.

Lay, T. G. (2022). Bütün yönleriyle Çin kültürü (C. C. Tarımcıoğlu, Çev.). Maya Yayınları.

Lebra, T. S. (2013). Japonlar ve davranış biçimleri (O. Baykara, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Mazrui, A. A. (2016). Dünya siyasetinde kültürel etkenler [Cultural forces in world politics] (Ç. Taşkın, Çev.). Hece Yayınları.

Michail, A. (2022). God's shadow: Sultan Selim, his Ottoman Empire, and the making of the modern world (Y. Öksüzoğlu, Çev.). Epsilon Yayınları.

Nye, J. S. (2005). Yumuşak güç (R. İ. Aydın, Çev.). Elips Kitap.

Ögel, B. (2016). Türklerde devlet anlayışı: 13. yüzyıl sonlarına kadar (2. bs.). Ötüken Neşriyat.

Özdemir, H. (2008). Uluslararası ilişkilerde güç: Çok boyutlu bir değerlendirme. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(3).

Powers, T. (2005). İstihbarat savaşları (S. Şahin, Çev.). Güncel Yayıncılık.

Renatus, F. V. (2019). Roma savaş sanatı. Kronik Kitap.

Şahin, Y. (2020). Uluslararası ilişkilerde güce farklı yaklaşımlar ve Türkiye'nin gücü. Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi / Journal of International Relations and Diplomacy, 3(2), 1–22.

TDK. (t.y.). Güç. İçinde Türkçe sözlük.

Toffler, A. (1992). Yeni güçler, yeni şoklar (B. Çoraklı, Çev.). Altın Kitaplar.

Touraine, A. (2005). Bugünün dünyasını anlamak için yeni bir paradigma (O. Kunal, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Win, H. (2019). Felsefi antropoloji (İ. Tunalı, Çev.). Ayrıntı Basımevi.

Wösner. (1979). Soziologie.

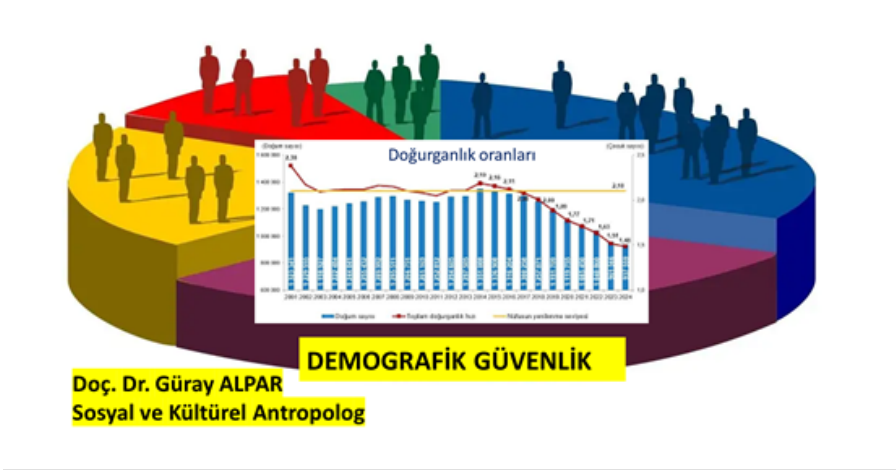
Yalçın, M. (2007). Geçmişten günümüze istihbarat örgütleri. Nokta Kitap.

Yılmaz, S. (2007). 21. yüzyılda güvenlik ve istihbarat. Milenyum Yayınları.

BÖLÜM 35

04 Mayıs 2026

DEMOGRAFİK GÜVENLİK

Konuşmacı olarak katıldığımız bir üniversite kongresi sonunda konuya dikkat çekme amaçlı bir değerlendirme yapmak istedik. Güvenliğimiz açısından dikkat etmemiz gereken önemli bir konu…

"Algı", bir şeyi anlama ve bilincine varma olarak tanımlanıyor.

Bu noktada Türkiye'deki demografik yapıda kritik bir eşiğe ulaşmış olduğumuzu anlamak da tehlikelerden uzak korkusuzca yaşamak anlamındaki "güvenlik" kavramı için oldukça önemli bir hale gelmiş durumda. Konunun her noktasında bir güvenlik sorunu haline gelmeye başladığı açıkça ortada. Sorunları kendi anladığımız ve işimize gelen manası dışında ve her türlü siyasi düşüncenin üzerinde milli olarak anlamak, tartışmak ve gerçeğe uygun önlemleri zamanında almamız gerekiyor.

28-30 Nisan 2026 tarihleri arasında Malatya İnönü Üniversitesi tarafından düzenlenen "Demografik Gelecek Zirvesi" isimli çalıştaya davetliydik. Türkiye'nin nüfus yapısı yanında;

- Nüfus politikaları ve Demografik dönüşüm,
- Doğurganlığın çöküşü,
- Sosyal ve kültürel ve ekonomik dönüşüm,
- Yaşlanan nüfus ve muhtemel etkiler,

- Sağlık sektörüne etkileri,
- Demografik dayanıklılık,
- Sosyolojik ve ülke güvenliğine etkileri,
- farklı masada, sorun ve risklerin tespiti,
- Politika önerilerinin oluşturulması

Konularında konunun yetkilileri tarafından konunun ayrıntıları akademik düzeyde ortaya konulmuş ve tartışılarak sorunun esasına ve çözüm önerilerine ilişkin hususlar ayrıntılı ve bilimsel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öncelikle böylesi hayati ve bir ülkenin güvenliği açısından beka seviyesindeki olan bir konunun gündeme getirilmesi dolayısıyla İnönü Üniversitesini kutlamak gerekiyor.

Öncelikle şunu belirtmek gerekiyor ki birçok gelişmiş ülke nüfus konusundaki benzer sorunları uzun süredir yaşıyor. Özellikle 1850'ler sonrasından bugüne kadar, ekonomik yönden gelişmiş bazı ülkelerde dahi doğum oranlarını artırıcı tedbirler alınmasına ve ilave ekonomik imkanlar sağlanmasına rağmen, kadınların da işgücüne katılımları dolayısıyla sürekli azalan bir düşüş söz konusu. Kültürel değişim ve aile ve anneliğe bakış açısının değişmeye başlaması ise bu oranları daha da düşürüyor. Yani sadece ekonomik imkanları artırmakla bu işin çözülmesi zor gibi gözüküyor ve tüm kesimler için sonuç vermeyebiliyor.

Yine istatistikler, eğitim düzeyi artan bazı kadınlarda doğum oranlarının düştüğünü de gösteriyor.

Ülkemizde cumhuriyet sonrası nüfusun sağlık koşullarının da iyileşmesi ile 1950'lere kadar arttığı görülüyor. Ancak sonrasında 1963 ve 1983 yıllarında çıkarılan mevzuat sonrası keskin düşüşlerin meydana geldiği de bu çalıştayda verilerle tespit ettiğimiz hususlar arasında. Bu noktada özellikle doğurganlık oranının yüksek olduğu kırsal nüfus ile ev hanımlarına yönelik çalışmalara ağırlık verildiği ve en fazla azalmanın bu kesimlerde meydana geldiği de görülmektedir.

Neticede Türkiye'de doğurganlık oranının diğer Avrupa ülkelerine göre 2000'li yıllar sonrası hızla düştüğü açıkça ortaya çıkıyor. Bu oran dünya için 2,1 iken önce 1,8 sonrasında ise 1,4 dolaylarına iniyor. Bu Türkiye açısından birçok alanda olduğu gibi güvenlik alanında da bir tehlike teşkil ediyor.

Tedbirlerin derhal uygulanmaya başlaması ve 2036 yılından önce tamamlanması gerekiyor (Fırsat penceresinin kapanacağı tarih olarak ifade ediliyor).

Diğer taraftan Türkiye nüfusunun yaşlanması da söz konusu ve genel nüfusa göre %10'u geçerek artık yaşlı ülkeler arasında sayılıyor. Bu birçok şeyin değişmek zorunda olduğu bir döneme doğru bizi götürüyor (2060'lara doğru %25'lere ulaşma ihtimali var).

En başta sağlık sistemi yeniden gözden geçirilmeli, ekonomik olarak bir yaşlıya bakacak genç nüfus azalıyor. Okula giden çocuk sayısı yönünden şu anda zirvelerdeyiz. Peki boşa çıkacak sınıflar ne olacak? Peki öğretmen ve nitelikli işgücü yetiştirme programları hangi alanlara kaydırılacak? Yaşlı nüfusa göre tesisler, tıbbi ihtiyaçların üretimi? Kronik rahatsızlıklar. Değişen sağlık ihtiyacı. Biliyoruz ki yaşlanan nüfus sistemi zorlar, maliyetleri artırır.

Önleyici sağlık hizmetlerine yönelme ve tedavi odaklı, hastane merkezli reaktif yaklaşımla bakım… Peki mevcut haliyle her türlü sağlık sorununa ücretsiz çözüm bulabilecek bir sistem yaratmak gelecekte de mümkün olabilecek mi?

Sağlam bir aile yapısı ve bunu gerçekçi bir şekilde destekleyen demografik tabanlı bir sistem, ülke güvenliği açısından vazgeçilmez bir beka sorunu. Bu gerçeği öteleyecek ve önemsiz bir hale getirebilecek hiçbir mazeretin kabul edilmesi ise asla mümkün değildir.

11 Haziran 2026
HİCAZ DEMİRYOLUNUN ENGELLEYİCİ GÜÇLERİ

En az Zengezur kadar önemli bir konu. Zengezur, Türk Dünyasıyla ilişkileri kesme amaçlı bir proje iken, bu konu güneyde Arap Dünyası ile Türkiye'nin irtibatını kesmeyi amaçlayan jeopolitik önemi olan bir proje. Bunların çözümü ise geleceği belirleyecek nitelikte…

Zengezur, Türk Dünyasıyla ilişkileri kesme amaçlı bir proje iken, bu konu güneyde Arap Dünyası ile Türkiye'nin irtibatını kesmeyi amaçlayan jeopolitik önemi olan bir proje. Bunların çözümü ise geleceği belirleyecek nitelikte…

"1908 sonbaharında raylar üzerinde ilerleyen bir tren, umudu ve heyecanı üzerinde taşıyordu. Bu sesler bir coğrafya için yeniden doğuşu simgeler gibiydi. Hat bitmiş ancak bütün engellemelere rağmen, sadece ülke içinden değil; tüm kıtalardan, Afrika'dan, Fas, Cezayir, Tunus ve Mısır yanında Türkistan coğrafyasından ve Hindistan Müslümanlarından yardımlar gelmeye devam ediyordu."

Stratejinin tanımlarından birisi de tarihi olayları birbirine ve geçmişi geleceğe bağlama yetisidir. Bu ise bilgi derinliğine, sezgi yeteneğine ve sağlam bir jeopolitik değerlendirmeye ihtiyaç gösterir.

Diğer yandan ulaşım yolları kullanılarak da bir ülkenin kuşatılabileceğini tarih bizlere göstermiştir.

Buradan hareketle bazı projelerin unutulmaz bir şekilde tarihe mal olduğunu söyleyebiliriz.

Bunlardan birisi de 1900-1908 yılları arasında Şam ile Medine arasında inşa edilen "Hicaz" ya da "Hamidiye Hicaz Demiryolu" ismi ile anılan stratejik projedir (Özyüksel:2002). Proje için yurtiçi ve dışında bağış kampanyaları yapılmış, halk yoğun ilgi göstermiş, belli bir miktarın üzerinde bağış yapan kişilere Hicaz Demiryolu madalyası ve berat belgesi verilmiştir.

Eğitim camiasının ve öğrencilerin harçlıklarından biriktirerek yaptıkları bağışlar dikkat çekicidir. Ayrıca Fas, Hint Müslümanları, Cezayir, Tunus, Mısır, Libya, İran ve Kırım gibi bölgelerin yanı sıra, gayrı müslim Osmanlı vatandaşlarının da projeye bağış yaptıkları bilinmektedir. Bu proje sadece Osmanlı coğrafyasında değil tüm İslam dünyasında büyük bir yankı uyandırmış ve gazete ve dergiler her gün hattın inşasındaki gelişmeleri büyük bir coşku doğuracak şekilde yayınlamaya başlamışlardır (İkdam Gazetesi: 3 Mayıs 1900 ve Sabah Gazetesi: 30 Nisan 1900).

Müslüman dünyasından toplanan bağışlar ve devlet bütçesiyle hayata geçirilmiş olması, projeyi Osmanlı'daki diğer imtiyazlı demiryollarından ayıran en önemli özelliktir.

Ancak Proje, Mekke ve oradan Cidde'ye kadar planlanmasına rağmen yapılan saldırılar nedeniyle ancak Medine'ye kadar tamamlanabilmiştir. Zaten bu makale incelendiğinde, buna dair bilgiler yanında, kimlerin bu projeyi ve bölgenin gelişmesini istemediği yanında, kimlerin buna bilerek ya da bilmeden engel olduğu da açıkça görülecektir.

Örneğin daha proje Medine'ye ulaşır ulaşmaz, Şubat 1909 tarihinde dışarıdan finanse edilen ve yönlendirilen yerel eşkıyalar, Medine hattına saldırı ve sabotajlar düzenlemeye başlamış, görevli askerleri şehit etmiş, demiryolunu tamir ile görevli olanlara saldırarak işlerini yapmalarına engel olmak istemişlerdir (Tanin: 07 Mart 1909).

Tarih bilinci, kişilere ve topluma kimlik kazandıran ve onları bir araya getiren güçlü bir nirengi noktasıdır. Diğer taraftan tarihi ve gerçeklerini tam olarak bilmek, benzer hatalara tekrar düşmeyi önlediği gibi kişi ve toplumun geleceğe daha sağlam adımlar atmasına vesile olacaktır. Başlangıçta, proje gerçekleşirse, bölge halkı geleneklerini yaşayamayacaklar, hayatları altüst olacak söylemleri ve kışkırtmalar bilinçli bir şekilde hızla yayıldı. Bu projenin gerçekleşmesini istemeyenler ve engel olanlar ile sonrasında bölge halklarını birbirine düşman edecek; "bölgenin kalkınmasını istemediler, geri bıraktılar" ve "bizi arkadan vurdular" gibi klişe "motto"ları oluşturanların aynı odaklar olduğu da açıkça ortadaydı.

Her ne kadar bu demiryolunun inşası dini ziyaretleri kolaylaştırmakla birlikte, proje sayesinde ilerleyen dönemde siyasi, askeri ve ekonomik faydaların sağlanacağı görülüyordu. Bu proje ile aynı zamanda bölge ile İmparatorluk merkezi arasında bağlantılar kuvvetlenecek, bölge halkı ekonomik yönden güçlenecekti. Zaten daha projenin başından itibaren faydaları bir bir görülmeye başlanmıştı. İnsanlar bir araya gelmiş, yardımlaşmış, bölgeyi ele geçirme sevdasında olanlar ise paniğe kapılmıştı. Başta İngilizler bu projeyi istemiyorlardı. O dönemde bölgede bir Yahudi Devleti kurulması planları çoktan başlamıştı ve proje onlar açısından da hiç de uygun değildi. Proje öncelikle bunları endişelendirmiş ve var güçleriyle engellemeye çalışmışlardı. Engel olmak zaten onların işiydi. Bölgede bugün yaşananlar o günlerde yapılan bu planlamaların sonuçları.

Zaten sonraki dönemde bölgenin başına gelmeyen kalmadı. Acılar çekildi ve çekilmeye devam ediyor. Diğer taraftan oyunu kurgulayan ve oynayanlar memnun. Bölge ve civarındaki 100 trilyonu aşan kaynaklar, bu oluşumu planlayan başkaları tarafından kullanılmaya devam ediyor.

O dönemde birçok devlet bu projenin uygulanmaması için çalışıyor ve karşı çıkıyordu. Bunların başında İngilizler vardı. Onlara göre Almanlar, Osmanlı üzerinden İngilizlerin bu bölgede yerleşmelerine ve Süveyş Kanalını kullanmalarına engel olacaktı. Yine İngilizlerin, bölgede bir Yahudi devleti kurdurma fikri vardı ve bu maksatla birlikte çalışıyorlardı. Bu nedenle hemen propaganda faaliyetlerine başladılar. Onca iyi niyet ve demiryolu projesi için insanların bir araya gelmesi bir beraberlik duygusu yarattığı için öncelikle bunun halka yansımasını önlemek maksadıyla, "toplanan paralar demiryolu için harcanmıyor, paralar hazineye aktarılıyor" gibi yalan haberleri yaydılar. Proje bölgenin kalkınmasını sağlamaya başladığında ise kalkınmayı sağlayacak projeyi kendileri engellemelerine rağmen "Türkler bu bölgeyi geri bırakıyor" demeye başladılar. Ayrıca para karşılığı destekledikleri haydutlarla demiryolunun yapımı engellenmeye çalışılmış, yapılan hatlar tahrip edilmiş, hac kafilelerine saldırılar ve soygunlar düzenlenmiştir. Sadece 1908 yılında demiryolu ve telgraf tellerine yapılan sabotaj ve saldırı sayısı 130'lara ulaşmıştı. Yine 1908 yılı temmuz ayında bir gece baskınıyla 300'e yakın Osmanlı askeri katledildi. Peki bunların arkasında duran ve onları kendi amaçları doğrultusunda kullananlar kimlerdi?

I. Dünya Savası sırasında ise bu saldırılar daha da acımasızlaştırılmış gerek İngilizlerin gerekse destekledikleri çeteleri tarafından demiryolu kullanılamaz hale getirilmiştir. Sonuçta ise Sevr Anlaşması ile Osmanlı Devleti demiryolu üzerindeki haklarından vazgeçmek zorunda bırakılmıştır. Peki bu hat I. Dünya Savaşı sonrasında açılamaz mıydı? Şüphesiz bu kolayca yapılabilir ve hat civarındaki ülkeler bundan olumlu yönde faydalanabilirdi. Ama istenilmedi. İstenmesi akla dahi getirilmedi. Çünkü coğrafyaların bir araya gelmesi bölgede bugünkü yaşanan acı olaylara engel olurdu. Demiryolunun faal hale getirilmesi için 1948 yılında Suudi Arabistan, Ürdün ve Suriye devletleri bir komisyon oluşturmak istedi ancak İsrail ile çıkan savaş buna engel oldu. İsrail buralarda insanları birbirine yakınlaştıracak bağlantılar istemiyordu ve İngilizler de daha proje başlamadan maksatlı olarak bakım faaliyetlerini üslenmişti.

İçerisi siviller ve Osmanlı askerleriyle dolu trenin, pusuda bekleyen Lawrence tarafından havaya uçurulduğu biliniyor. Sadece taktik düzeyde değil, stratejik seviyede de bağlantıları koparmayı hedefleyen Trenin, yan yatmış bir şekilde hala aynı yerde durduğunu ve bunun ne anlama geldiğini şüphesiz açıkça biliyoruz. Üstelik Tren bir Osmanlı treni olduğu halde üzerinde yakın zamana kadar Türk Bayrağı takılı olarak.

Lawrence'ın ve tren ve köprülerin uçurulmasında ve Osmanlı'nın bölgeyi ile irtibatının kesilmesindeki payı ne idi? Sonrasında insanlar ve coğrafyaların neden bir araya gelmesi istenilmedi? İsrail bugün fikrini değiştirdi mi?

Ancak günümüzde tarihin ve bağlantıların unutmadığı bu proje tekrar ortada.

Türkiye-Suriye ve Ürdün arasında üç ay önce imzalanan üçlü anlaşma sonrasında bu sefer Türkiye ve Suudi Arabistan, Hicaz Demiryolunu tekrar canlandıracak proje için imzaları attı. Amaç Arap Yarımadası ile Avrupa arasında bir ticaret koridoru oluşturmak. İlk aşamada Türkiye-Suriye ve Ürdün sonrasında ise Suudi Arabistan üzerinden Riyad ve oradan Hint Okyanusuna uzanılacak. Hürmüz Boğazında çıkan gerilimin dünya ekonomisi üzerinde yarattığı tahripkâr etki göz önünde bulundurulduğunda bu projenin bölge ve dünya barışı yanında güvenliği ve geleceği için ne kadar önemli olduğu ilk anda anlaşılıyor. Bir de Irak'taki Kalkınma Yolu ve Orta Koridor Bağlantısı göz önünde bulundurulduğunda proje, bölge insanının huzur, güvenlik ve refahını geliştirecek şekilde ağları birbirine bağlıyor.

Ama geçtiğimiz yüzyılda olduğu gibi günümüzde de refah ve gelişmeyi istemeyenlerde yine ağrılar başlamış gözüküyor. Özellikle İsrailli yöneticilerin saldırgan beyanları ve Türkiye'yi hedef gösteren açıklamaları yanında, basında çıkan haberleri inanılmaz bir telaşı ve kışkırtmayı açıkça göz önüne seriyor. Bu geçmişte olduğu gibi yeni yöntemlerle oyunların başlayacağına işaret ediyor. Bu da gizlenmeden açıkça ortaya konuluyor.

İsrail gazetesi Yediot Ahronot, "Suudi Arabistan, Suriye ve Erdoğan'ın yeni Osmanlı ticaret imparatorluğu" gibi hemen kendilerince korkutucu bir başlıkla yaptığı analizde, eski ABD Başkanı Biden tarafından 2023 yılında Yeni Delhi'deki G-20 zirvesinde gündeme getirilen ve Hindistan limanlarından BAE, Suudi Arabistan, Ürdün ve İsrail üzerinden Avrupa'ya yük taşımacılığı yapmak üzerine kurgulanmış, gerçekte uygulanması son derece zor olan projenin çöküşüne işaret ederek, projenin dikkatle takip edilmesi gerektiğine işaret ediyor.

Bunun ne anlama geleceğini ve buna yönelik engelleyici, sabote edici faaliyetlerin yapılacağını İsrail'in uygulamalarından zaten hatırlıyoruz.

Diğer taraftan Haaretz gazetesindeki analiz de bununla aynı düşünceleri gündeme getiriyor. Bunun Türkiye merkezli yeni bir merkez olacağı ve Türkiye'nin "kardeşlik coğrafyası" söyleminin Kafkaslardan, Orta Doğu'ya uzanan alanda, siyasi ve güvenlik ve diplomatik ilişkilerini kapsayan bir etki alanı hedefini taşıdığı belirtilerek "buna karşı dikkatli olunmalı" yorumu yapılıyor.

Srugim Gazetesi'nin ise dünyada iletişimin giderek geliştiği bir ortamda sadece bir demiryolu bağlantısı için attığı başlık ise inanılmaz bir şekilde ve düşmanca görünüyor: Türkiye-Suudi Arabistan imzası ölümcül darbeyi vurdu! Bu okuyanlar, o anda İsrail'in çevresindeki ülkelere gerçekleştirdiği korkunç saldırılardaki bomba ve uçak seslerini duymaya devam ediyor. Zaten sorun da burada gibi gözüküyor: Ne yaptığının ve başkalarının farkında olmamak… Her zaman ifade ettiğimiz gibi İsrail, güvenlik politikalarını doğru oluşturamıyor ve herkesi öldürerek ve her yeri yıkarak güvenliğini her geçen gün daha da tehlikeye atıyor. Diğer taraftan komşularının yapmış olduğu her kalkınma ve gelişim hamlesini kendisine tehlike gören bir düşünce yapısı (toplumsal pragma) beyinlere işlemiş durumda.

Kısacası kurduğu sahte düzenle bulunduğu coğrafya ve civarında herkese kan kusturan ve güçle her şeye hükmedebileceğini sananlar, barıştan, kalkınmadan, refahtan, kardeşlikten ürküyor ve bir araya gelmeyi, gelişmeyi refahı önlemek için geçmişteki yöntemlerini daha da geliştirerek, şimdiden senaryolar oluşturmanın peşinde…

Türkiye'nin kimseye peşinen bir düşmanlığı yok. Kimsenin bir karış toprağında da gözü yok. Ancak, şurası açıkça ortada; Türkiye'nin geçtiğimiz yüzyıllardan başlanarak, Ermeniler kullanılarak, Kafkasya ve Türkistan

coğrafyası ile irtibatının kesilmesi, Hicaz Demiryolu ile Güneydeki coğrafi bağlantılarından koparılmak istenilmesi ve Adalar Denizi, Kıbrıs gibi coğrafyalar yanında, Sevil gibi sahte haritalarla, Akdeniz'e en uzun kıyısı olan devlet olmasına rağmen, Doğu Akdeniz'den kuşatılarak uzaklaştırılmaya çalışılmasının arkasındaki güçleri de bu bağlamda dikkatli bir şekilde değerlendirmek gerekiyor.

Çölün ortasında yüzyılı aşkın öylece duran yan yatmış tren ise bizleri her zamankinden daha dikkatli olmamız gerektiğini hatırlatıyor.

KAYNAKÇA

Erkin, O. (1948). Türk demiryolu tarihçesinden: Hicaz Demiryolu. Demiryolu Dergisi.

Hülagü, M. (2008). Bir umudun inşası: Hicaz Demiryolu. Yitik Hazine Yayınları.

Özyüksel, M. (2002). Hicaz Demiryolu. İçinde Türkler (Cilt 14). Yeni Türkiye Yayınları.

İkdam Gazetesi. (1900, 3 Mayıs).

Sabah Gazetesi. (1900, 30 Nisan).

Tanin Gazetesi. (1909, 7 Mart).

BÖLÜM 36

4 TEMMUZ 2026

ANALİZ: NATO'NUN JEOPOLİTİĞİ

Bir savunma örgütünün oluşturulması, bugünden yarına öyle rastgele olmaz. Bu kapsamda, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nün ne zaman ve hangi ihtiyaca binaen neden kurulduğunun iyi anlaşılmasına ve geleceğinin de buna göre tasarlanmasına ihtiyaç var.

Tarih boyunca güçlü devletlerin, diğer güçlü devletlerle doğrudan sınırdaş olmaması ve arasına bazı tampon devletler koyması stratejik bir kuraldır. Bunun tarihteki ilk örneklerinden birisini, güçlü ordulara ve geniş sınırlara sahip olan Asurluların (MÖ 2025-MÖ 612) sınırlarını doğal engellere dayandırmamaları ve etrafındaki Medler, İskitler ve Babilliler gibi güçlü devletlerle tampon bölgeler oluşturamamaları nedeniyle, doğrudan saldırılara maruz kalmaları ve ortadan kalkmaları oluşturur.

24 Ağustos 1949 tarihinde yürürlüğe giren NATO temel anlaşma metnini, 12 ülke imzalamıştı. Bu 12 ülkeyi harita üzerinde bir analize tabi tuttuğumuz zaman hemen şu sonuca varabiliriz:

Her ne kadar ittifakın amacının üye ülkelerin özgürlük ve güvenliklerini sağlamak olduğu ifade edilse de açıkça görülür ki bu ülkeler, belirgin bir Sovyet tehdidine karşı öncelikle İngilizleri, sonrasında ise ABD'ni korumak amacıyla ve belirgin bir tampon bölge oluşumunu sağlamak maksatlı seçilmişti.

Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İzlanda, Norveç gibi askeri olarak ve insan gücü yönünden oldukça zayıf olan ülkelerin ittifaka ne sağlayacağını zaten başka türlü izah etmek oldukça zordur. Bu ihtiyaç daha sonraki takviyelerle daha da kapatılmaya çalışılmıştır. Bu ülkeler arasında Almanya ve İspanya yoktur ve daha sonraki aşamalarda, soğuk savaş dönemi sonuna kadar NATO'ya dahil edilenler bu bölgeleri genişletmek, uzatmak ve Sovyetler üzerinde baskı oluşturmak amaçlıdır.

Metodolojik olarak, şimdi de neden o dönemde böyle bir oluşuma ihtiyaç duyulmuş olabileceğini ortaya koymakta fayda var.

İkinci dünya savaşı sona ererken, Yalta (4-11 Şubat 1945) ve Potsdam Konferansı (17 Temmuz- 2 Ağustos 1945) gibi müttefikler arasında savaş sonrasına ilişkin toplantılar gerçekleştirildi. Savaşın sonuna doğru Sovyetler Birliği hızlı bir ilerleyişle Almanya içlerine kadar girdi. Girdiği bölgelerden çekilmediği gibi; askerlerini terhis etmedi, gücünü muhafaza etmek bir yana artırdı ve yeni bölgeleri kontrolü altına almaya başladı. Yalta'da Montrö'nün artık eskidiğini ve geçerliliğini kaybettiğini iddia eden Sovyetler, Potsdam Konferansında Boğazlardan açıkça üs talep eder duruma gelmişti. Sovyet basınında ise "İngiltere ve Amerika'yı ikaz ediyoruz. Atom bombası bizi durduramaz. Sovyetler Birliğinin hudutlarının emniyete alınması hedefine ulaşılmasına hiçbir kuvvet engel olamaz" haberleri yayınlanıyordu. Sovyetlerin Boğazlardan üs talep etmeleri ABD ve İngilizler için kabul edilemez bir durumdu. İngiliz Basınına göre, Boğazlar İngiltere'nin emniyet bölgesine dahildi ve bu bölgede Sovyetler 'in tek taraflı olarak statükoyu bozmaya yönelik girişimleri Sovyet-İngiliz ilişkilerinde vahim sonuçlar yaratabilirdi. Zaten Yalta sonrası Türkiye'nin derhal Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek, BM Konferansına kurucu üye olarak katılması gerektiğini de dönemin Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya tavsiye eden de İngiliz Büyükelçi Maurice Peterson olmuştu.

Bundan sonra Sovyetlerin Boğazların statüsünün değiştirilmesi, buranın Türkiye ile birlikte kontrolü, Boğazlarda kendilerine üs verilmesi yanında Kars ve Ardahan'ın da Sovyetlere terk edilmesi istekleri birbiri ardına geldi.

BM Genel Kurulunda Sovyet delegesi, Türkiye'yi savaş tahrikçiliği ile suçladı, Sovyet Donanması Boğazlara yönelik talepleri tekrar gündeme getirdi.

Bu konu TBMM'nin oturumunda 20 Aralık 1945 tarihinde gündeme gelirken, o dönemde Meclis Başkanı olan Kazım Karabekir tarafından yapılan şu jeopolitik değerlendirmenin (TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VII, Cilt: 20, s. 259) günümüzde de geçerli olduğunu akıllardan çıkarmamak gerekiyor:

"…Kars yaylasına hâkim olmak demek, Anadolu'yu istila etmek için pusuya yatmak demektir. Kars yaylasına hâkim olmak, demek, Dicle ve Fırat'ın boyunca, Akdeniz ve Basra Körfezine inen yolların tepesine hâkim olmak demektir. Kars yaylası oralara inecek büyük seli tutan biricik settir, milli belkemiğimizdir. Kırdırırsak mahvoluruz. Boğazlar; milletimizin hakikaten boğazıdır. Saldırtmayız. Sonuna kadar çarpışırız. Dilerim ki eski Çarlık düşmanlığı bir kere daha hortlamasın. Bu dostluk asla bizim tarafımızdan bozulacak değildir. Eğer bozulursa, cihan yıkılmaya kadar düşmanlık sürüp gidecektir. Rus dostlarımıza bir cümle daha ilâve etmek yerinde olur: Türk dostluğu Ruslara da kuvvet verir. Türklere güvensinler. Fakat Türk dostluğunun yolu da ancak milletimizin iradesinin tecelli edebileceği bu Büyük Millet Meclisi'nden ve onun kurduğu Devlet manzumesinden geçer."

Buna rağmen Türkiye'nin NATO'ya girişi hemen gerçekleşmedi. Burada asıl neden İngiltere'nin Türkiye'yi Ortadoğu Bölgesinde başka bir organizasyon için düşünmesiydi. Türkiye ilk başvuruyu 11 Mayıs 1950 tarihinde yapmasına rağmen, Kore Savaşına asker gönderdi ve ancak 1952 yılında Yunanistan ile birlikte NATO'ya kabul edildi. Yunanistan'ı kendi deniz yollarının emniyeti için kurduran ve Adalar Denizinin neredeyse tamamını kendisine hediye eden İngilizler, burada da Yunanistan'ı kayırmadan edememişti.

Türkiye NATO'ya girmesinden sonra şüphesiz bir ittifak güvencesi altına girmiş ve eğitim açısından bazı kazanımları olmuştur. Ancak diğer taraftan NATO içerisinde hiç de diğer devletler gibi eşit muamele gördüğünü söylemek mümkün değildir. Öncelikle üretimi kısıtlanmış, uçak vs. fabrikaları kapattırılmış, II. Dünya Savaşından kalan eski hantal sistemler kendisine verilmiş ve daha da önemlisi bu bölgede 1 milyona ulaşan askeri NATO için ayakta tutarak, diğer Avrupa NATO ülkeleri savunma harcamalarını küçük tutarak bunu ekonomik kalkınması için kullanırken, önemli bir külfeti üslenmek durumunda kalmıştır.

ABD Başkanı Lyndon B. Johnson tarafından 5 Haziran 1964 tarihinde verilen ve Türkiye'nin, Sovyetler Birliği tarafından işgale uğraması durumunda, NATO müttefiklerinin Türkiye'yi savunmayabileceği ifade eden mektup gibi ayırımcı müdahaleler yanında, 1974 tarihinde Kıbrıs'taki Türkleri katliamdan koruyan müdahalesi sonrası ambargolara maruz kalması, yoğun terör saldırılarına maruz kalırken NATO'nun 5. Maddesinin gündeme gelmesi bir yana, terör unsurlarının müttefikleri tarafından koruma altına alınması, Türkiye içindeki bazı olaylara müdahale edilmesi benzeri uygulamalar ese NATO'yu iyice sorgulanır hale getirmiştir.

Soğuk Savaş sonrası Türkiye çevresinde gerçekleşen ve Türkiye için bölgesel istikrarı bozan olaylara yaklaşımlar ve Türkiye'nin güvenlik gereksinimlerinin dikkate alınmamasının doğurduğu sıkıntılı durumlar ise zaten bilinmektedir.

Türkiye'nin NATO için üslendiği yükümlülükler ve Avrupa ve Dünya için güvenliğin sağlanmasındaki rolü her fırsatta övgü ile dile getirilmektedir. Ancak uygulamada Türkiye'nin maruz kaldığı haksızlıklar çok farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bunun son örneğini, Türkiye'nin ihtiyacı olan hava savunma sistemlerinin temininde açıkça görmek mümkündür. Böylesi önemli bir bölgede önemli görevleri üslenmiş NATO'nun en büyük ülkelerinden birisine hava savunma sistemleri verilmemiş, diğer bölgelerden geçici olarak getirilen hava savunma sistemleri ise en kritik anda çekilerek, bölgede Türkiye hava savunmasız bırakılmıştır. Bunu başka ülkelerden temin etmeye çalıştığında ise CAATSA yaptırımlarına tabi tutularak, düşman ilan edilmiş, ambargolar ve yaptırımlara tabi tutulmuş ve F 35 programından çıkarılma yoluna gidilmiştir. Bütün bunlar yapılabilecek en büyük hatalar olma yanında, bu bölgede NATO'yu güçsüz düşürülmeye yönelik çalışmalardır. Zaten bazı NATO ülkelerinin terör örgütlerine kolaylıklar sağlaması yanında, Türkiye ile birlikte NATO içerine alınan Yunanistan'ın, sürekli olarak Türkiye'nin savunma silahlanmasını önleyici yönde açıktan çalışmalar yaptığı göz önüne alınırsa, NATO'nun zaten başka bir rakibe pek ihtiyacı yok gibidir. Belirtilen bu konular NATO'nun geleceği açısından son derece önemli olup, bundan sonraki dönemde bu konulara daha dikkat edilmesi ve ayırımcılığa neden olacak uygulamalardan özellikle kaçınılması gerekmektedir.

NATO'nun oluşturulması düşüncesinin arkasındaki başka bir belirleyici faktör ise Sovyetler Birliğinin 03 Ekim 1943 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülke olması ve hemen ardından Moskova'da Mao Zedong ve Josef Stalin arasında 30 yıllık bir süreyi içeren SSCB-Çin askeri ittifak ve teknolojik yardımlaşma antlaşmasının imzalanması olmuştur. Bu bir araya geliş, jeopolitik açıdan son derece önemli sonuçlar yaratabilecek bir birleşme ve sinerjiyi oluşturduğu gibi geri bölgesini emniyete almış bir Sovyetler, ABD ve İngiltere karşısında bir anda stratejik üstünlüğü sağlıyordu.

Sonuçta ABD, her iki dünya savaşına da sonradan katılarak, Avrasya bölgesindeki güçlü ülkelerin birbiri ile mücadelesinden ve yıpranmalarından yararlanarak, bir dünya güç merkezi konumuna ulaşmıştı. Ancak bunu sürdürebilmesi Avrasya bölgesinden bazı ülkeleri yanına müttefik olarak alması veya bu bölgedeki güç merkezi konumunda olabilecek ülkelerin birbirleri ile mücadele ederek güç kaybetmelerine bağlıydı. Bu jeopolitik kuralın da günümüze kadar genel olarak uygulandığı görülmüştür. Çin'in Sovyetlerden farklı bir model belirlemesi ve farklı yorumları ve Sovyetleri hegemonya kurucu ve vesayetçi politikalarla suçlaması, Ekim 1961 tarihindeki Sovyet Komünist Partisi 22. Kongresinde iyice kesinleşerek ortaya çıkmıştı. Nitekim bunun arkasında Çin'in Sovyetler Birliği ile aralarındaki 1969 yılında başlayan sınır anlaşmazlıklarını çok iyi değerlendiren ABD Başkanı Richard Nixon, Çin ile anlaşarak ABD'nin küresel üstünlüğü pekiştirmesi ve Sovyetler Birliğinin yıkılışına kadar gidecek yolu hazırlayacaktır.

1955 yılında kurulan ve Sovyetler Birliğinin yıkılması ertesinde, 1991 yılında lağvedilen Varşova Paktı ile NATO lağvedilmemiş, kuvvet yapısını yenileyerek ve kendisine aşırı dini akımlar, göç ve uluslararası sınır aşan ve organize suçlar gibi yeni görevler edinerek, bundan sonraki süreçte uluslararası sistem içinde, çoğunlukla eski Sovyet Bloğu ülkelerini bünyesine katarak genişleme sürecini yaşamıştır. Daha sonra da Ekim 2001 tarihinden itibaren başlayarak bazı operasyonlara girişilmiştir. Bu Antlaşmanın 5. Maddesinde bahsedilen ve daha önce Türkiye'nin maruz kaldığı tehditlere karşı sessiz kalınan, Kollektif Savunma Esasına dayanan, ancak kriz yönetimi başlığına dayalı olarak yürütülen ilk operasyonlar olmuş, bundan sonrasında ise NATO çeşitli bölgelerde barışı tesis etmeye yönelik operasyonları yürütmeye devam etmiştir.

Daha önce belirttiğimiz üzere, Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri, II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin ağırlıklı olarak üslendiği NATO Güvenlik Savunma Şemsiyesi altında, savunma harcamalarını düşük tutarak bunu ağırlıklı olarak ekonomik kalkınmaları için kullanmışlardı. Başkan Trump, ilk döneminde bu gerçeği dile getirerek, NATO ülkelerinden savunma harcamalarını artırmalarını talep etmiş ve bu talep yanında, kullandığı üslup Transatlantik İttifak içerisinde bazı kırılmalara yol açmıştı. Her ne kadar sonrasında Başkan Biden, bunu düzeltecek şekilde "Amerika yeniden döndü!" mesajını vermiş olsa da Trump'ın ikinci gelişinde daha kırıcı bir tarzda savunma harcamalarının daha önce belirttiği GSYİH'nın %2'sinden bu sefer 5'ine çıkarılması isteği, Avrupa ve alışılmış Transatlantik ittifak açısından her şeyi bir anda karamsar hale getirdi. 1962 Küba Krizi sonrası, 1963 yılından beri her yıl düzenlenen Münih Güvenlik Konferansının (MSC), 2025 yılı şubat ayındaki oturumuna Başkanlık eden Christoph Heusgen'ın, konferansın kapanışındaki duygusal konuşmasını "Ortak değerlerimiz artık o kadar ortak değil" diyerek ağlayarak terk etmesi bu gerçeği gözler önüne serdi. Trump'ın AB'ne karşı ilan ettiği gümrük tarifeleri ise bunu kırılışı daha da ileriye taşıdı.

NATO ve ABD Başkanı Trump arasındaki asıl kırılmalardan birisi 2026 yılı Nisan ayında Trump'ın, sosyal medya hesabından, "NATO'nun Hürmüz Boğazı kendisinin yardım isteğini reddettiğini" bildirmesiyle yaşandı. Daha öncesinde Trump, NATO'yu ihtiyaç duyulduğunda "işe yaramaz" olmakla suçlamış ve Batılı savunma ittifakını "kâğıttan kaplan" olarak nitelendirmişti. Sonrasında ise Almanya Başbakanı Friedrich Merz, Hürmüz Boğazı'nın güvenliği ile ilgili planlanan uluslararası operasyonun koşulunun da savaş eylemlerinin sona ermesi olduğunu ve ayrıca bu görev için "BM Güvenlik Konseyi kararı gibi güvenli bir hukuki zemine" ihtiyaç duyulduğunu belirtirken, Fransa Cumhurbaşkanı Macron, ABD'ye ve Trump'a uzak durdu. Açıkça görüldü ki ABD ile diğer NATO ülkeleri arasındaki ilişkiler İran savaşı sürecinde ciddi şekilde zarar gördü. Birçok Avrupa ülkesi, Trump'ın Ortadoğu'ya yönelik siyasetini eleştirirken, ABD Başkanı Trump, NATO ortaklarını yetersiz destek vermekle suçladı. Bu durumun nasıl düzeltileceği ve geleceğe yönelik etkileri ise Ankara'daki zirvede açıklığa kavuşacak gibi görülüyor.

Kısacası NATO yeni bir yol ayırımında ve yeni dönem bu yıl içerisinde şekillenecek. Bu şekillenmede siber saldırılar, yapay zekâ modelleri, savunma sanayi gelişmeleri, insansız sistemler, hava savunma ve İHA/SİHA sistemleri, Uzay ve Asimetrik tehditler ile Hibrit Savaş Tehditleri mutlaka gündeme gelecek.

Bunun yanında yeni şekillenmede, Ankara'da 7-8 Temmuz tarihlerinde düzenlenecek 36. NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi, ittifakın 32 üyesinin yanı sıra Hint-Pasifik bölgesindeki ortaklarını da başkentte buluşturacak olması nedeniyle önem kazanıyor. "Indo-Pacific Four (IP4)" olarak adlandırılan Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda ve Avustralya'nın katılım profilleri netleşirken; zirvede Avro-Atlantik ile Hint-Pasifik bölgelerinin güvenlik koordinasyonu da ele alınacak gibi görünüyor. Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda'dan oluşan IP4 grubu, NATO liderler zirvesine ilk kez 2022 yılındaki Madrid Zirvesi'nde davet edilmişti. Ankara Zirvesi, bu koordinasyonun sürdürülmesi ve küresel güvenlik mimarisinin ele alınması açısından önem taşıyor. Bu durum ise "Avro-Atlantik ve Hint-Pasifik güvenliği birbirinden ayrı düşünülemez" ibaresi ile öne çıkıyor. Ancak bu bağlantının nasıl sağlanacağı ve bunun gerçekte neye hizmet edeceği tam olarak açıklığa kavuşturulmamış gibi gözüküyor.

Yine bu noktada tehdit değerlendirmelerinin gerçekçi bir şekilde ortaya konulması yanında, bazı ülkelerinin doğrudan kendi ülkelerine yönelik jeopolitik değerlendirmeler ışığında NATO'yu yönlendirmesi yanlışına da düşmemek gerekiyor.

Burada aynı şekilde NATO'nun güvenlik mimarisini, BM Yasasının ortaya koyduğu şekilde, uluslararası barış, güvenlik ve refahı artırmaya hizmet edecek tarzda ve herhangi bir ülkeyi peşinen ötekileştirmeden, şeytanlaştırmadan adaletli bir şekilde ortaya koymasının da yeni dönemde önemli olduğu düşünülmektedir.

NATO Kurucu Anlaşma Metninde geçen bu yöndeki fikir ve oluşumların aynı zamanda uluslararası sistemde tam bir adaletsizlik, karmaşa ve anarşik bir yapının hâkim olduğu artık iyice herkes tarafından kabul gören günümüzdeki dönemde, dünyanın da gelecekte nasıl bir şekil alacağını belirleyeceğini akılda tutmakta fayda var.

06 Temmuz 2026
NATO'NUN ARKANSAS-ANKARA (ARAN) HATTI

Aslında Rutte'nin sıradan ve tesadüfi olarak gözüken, Arkansas-Ankara (ARAN) hattını gündeme getirmesi son derece önemli ve Jeopolitik açıdan ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde, geleceğe yönelik birçok öngörüyü de aklımıza getiriyor.

Bir tarafta Çin'in, deneme amaçlı olarak nükleer denizaltısından fırlattığı balistik füzeler, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelenda gibi ülkelerde endişeye yol açarken, Rusya'nın Ukrayna'nın başkenti Kiev'e yönelik düzenlediği geniş çaplı balistik füze ve insansız hava aracı saldırıları, bunun ötesinde anlaşılmaz bir şekilde NATO üyesi bir ülkenin (Yunanistan) İsrail ile birlikte Adalar Denizinde Akdeniz'de dengeleri değiştireceğini iddia ettikleri ortak tatbikat. İsrail'in Güney Kıbrıs, Yunanistan ve Romanya'ya kuşatmaya yönelik füze yerleştirme girişimleri, Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Karadeniz'de radar ve önleme sistemlerini tek merkezde toplamaya yönelik girişimleri. ABD kongresindeki bazı parlamenterlerin (Özellikle Yunan asıllı) Türkiye'ye uçak motoru satışını önlemeye yönelik hamleleri…. Rusya Federasyonu düşünce kuruluşları tarafından NATO toplantısı öncesi yapılan geniş katılımlı yeni dünya düzeni etkinliği, İran Savunma Bakan Vekili tarafından, dışarıdan ithal edilen savunma modellerinin başarısızlığı tecrübesi göz önünde bulundurularak İslam ülkeleri arasında güvenlik mekanizması önerisi…

NATO içerisinde tarihindeki en kritik kararların alınacağı Ankara Zirvesi öncesi NATO içerisindeki olumsuzluklar dışarıdan böyle gözüküyor. Başka bir ittifak içinde böyle ayrılıklar olsa zaten o ittifak ilk fırsatta dağılır giderdi.

NATO Genel Sekreteri Mark Rutte'nin, 2025'te Lahey'de verilen sözlerin, 2026 Ankara Zirvesinde hayata geçirileceğini vurgularken, Arkansas-Ankara (ARAN) hattını vurgulaması ise olayın olumlu boyutu. Savunma Harcamalarını artırarak, sanayi işbirliği yoluyla, istihdamı artırmak, güçlenerek caydırıcılık sağlamak ve hep birlikte başarıya ulaşmak.

Arkansas, ABD'nin askeri üslerinin bulunduğu stratejik bir bölge. Siyasi geçmişi ile dikkat çekiyor.

2001 yılında Arkansas Valiliğinin yayınladığı bildiri ile sadece Ermenileri değil, I. Dünya Savaşında hayatını kaybeden milyonlarca Türkü de anması oldukça önemlidir.

Son olarak hava savunma füzelerinin üretimini artırmak maksadıyla, burada yeni üretim tesislerinin temelinin atıldığı da biliniyor. Bu tesislerde füze motorları yapay zekâ destekli olarak, gelişmiş üretim teknolojileri kullanılarak daha hızlı ve yüksek adetlerde üretilecek.

Sonucun NATO açısından olumlu ya da olumsuz olması ise Ankara Zirvesine katılan ülke liderlerinin ve bunların altındaki teknik heyetlerin bilgi altyapılarına ve vizyonlarına bağlı olarak değişecek.

Öncelikle şunu belirtmekte fayda var ki Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan gibi ülkelerin, sırf kendi bitmek bilmeyen hayali hedeflerini gerçekleştirmek adına her fırsatta AB, ABD ve NATO gibi büyük organizasyonları kısır çıkmazlara sürüklemeleri, hiç de olumlu sonuçlar vermiyor. Diğer taraftan tüm Avrupa için "bir güvenlik sorunu" var denilirken, diğer taraftan Türkiye'nin bütünlüğüne ve savunmasına yönelik saçma engellemeler yaratmak, her türlü ciddiyetten uzak gözüküyor. Öncelikle NATO içerisinde yeni dönemde bu durumun göz önünde bulundurulması ve küçük lobilerin kullanılarak, Türkiye'nin gelişmesini önlemeye yönelik yaptırım, önleme, ayrılıkçı unsurları destekleme gibi düşmanca faaliyetlerden özellikle uzak durulması önem taşımaktadır. Bu husus Rutte'nin belirlediği hattın çökmemesinin ana noktasını oluşturuyor.

Bunun yanında, Rutte'nin vurguladığı, Türkiye'nin savunma sanayi açısından diğer müttefikleri de desteklemesi konusunu gözden uzak tutmamak gerekiyor. Üstelik Türkiye ittifak içerisinde güvenilir ve yükümlülüklerini her zaman gerçekleştiriyor.

NATO Genel Sekreterinin açıklamalarından ayrıca şu sonuçları çıkarmak mümkün:

- Bu Zirvede savunma harcamaları ve yükümlülükler en önemli tartışma konularından birisi olacak. Daha fazla kaynağa ihtiyaç var. Güçlü Avrupa, güçlü NATO demektir.

Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu sistemler, başta uçaklar ve hava savunma sistemleri olmak üzere, NATO içinden karşılanacak.

- Savunma sanayi yatırımlarıyla ekonomiler de güçlendirilecek.
- Avrupa 660 milyon nüfuslu Avrupa artık kendisinin korumak için 350 milyon nüfuslu ABD'ye güvenmeyecek. Bu Türkiye'nin Avrupa Güvenlik Mimarisinde öne çıkması anlamına geliyor.
- NATO, çatışmalarda Ukrayna'nın yanında durmaya devam edecek.
- Pasifik bölgesindeki krizler Transatlantik bölgesini de etkilediğinden NATO'nun ilgi alanlarında bazı değişiklikler beklenebilir.
- Hürmüz Boğazının güvenliği Avrupa kadar NATO için de önemlidir.

Sonuç olarak, dünyanın değiştiği bir ortamda NATO'da değişmek ve geleceğe göre kendisini yenilemek zorundadır.

Bunun birbirine karşı ve birbirini yok eden bir anlayışla oluşturulması mümkün değildir. Diğer taraftan hiçbir uluslararası anlaşma ya da ittifak Türkiye'nin milli duruşuna da aykırı olmamalıdır.

Bu noktada Türkiye'nin sağlamış olduğu gelişmelerin yanında, sağlam ve güven veren duruşunun güvenlik mimarisinin oluşumdaki öneminin farkında olunması ve değerinin bilinmesi oldukça önemlidir. Bu konuda samimi olunması da hayati önemdedir. Geçmişin iyi değerlendirilmemiş kısır dönemeçlerine hapsolmuş cahil kör aklı ve küçük marjinal grupların maksatlı ve anlamsız isteklerine saplanmış bir anlayışla geleceğin, güvenliğin ve refahın oluşturulamayacağı açıkça ortadadır. Bu konuda önceden daha rahat davranmayı alışkanlık haline getirmiş bir Avrupa, bugün kendi güvenliğinin tehlikede olduğu bir ortamda fantezi meraklısı marjinal grupların ve isteklerinde sınır tanımayan ülkelerin peşinde oyuncak olmaya devam etmesi güvenlik mimarisini çökertecektir.

Bu konuda ciddileşmenin zamanı gelmiştir.

Bunların da ötesinde sadece silahlı gücüne dayalı saldırı ve yok etmeye değil, her şeyden önce caydırıcılığı ve yaşatmayı hedefleyen, adaletli bir NATO sisteminin refahı ve geleceği yakalayacağını da unutmamak gerekir. Önemli olan bu coğrafyalarda yeni savaşlar için ortamlar yaratmak değil, savaşların ve çatışmaların nasıl önceden önlenebileceği, başlayanların ise süratle sonlandırılması yeteneğidir. İnsanı esas alarak, farklılıklar üzerine değil benzerlikler üzerine yoğunlaşmaktır. Kısaca tüm dünyaya umut verecek yeni şeyler söyleme zamanı. Bilgelik ve akıl bunu gerektirir.

Bu anlamda Arkansas-Ankara (ARAN) bağlantısının gerçekçi ve sağlam oluşturulmasının, özellikle her iki ayağının da samimi duruşuna bağlı olduğunu herkes biliyor. Bunun ne oranda gerçekleşeceğini ise zirve sonucunda daha iyi göreceğiz.

07 Temmuz 2026
DEĞİŞEN GÜVENLİK MİMARİSİ VE NATO

Değişen dünyada NATO'nun alacağı konumu iyi değerlendirmek gerekiyor.

6-7 Temmuz 2026 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen ve güvenlik konusunda geleceğe yönelik önemli kararların alındığı NATO Zirvesi, tüm dünyada gündem olmuş ve olmaya da devam edecek gibi gözüküyor.

Bu zirvede alınan kararların önemli sonuçları olacağı muhakkak. Zirvede öne çıkan ülkelerden birisi de şüphesiz, son dönemde güvenlik ve savunma alanında gösterdiği gelişmelerle, Türkiye olmuştur. Bu vesile ile Türkiye-NATO ilişkilerini ve geleceğini, güvenlik çerçevesinde ve daha önce NATO'da görev yapmış bir asker tarafından akademik olarak değerlendirmek faydalı olacaktır.

Kişilerin, toplumun ve devletin her türlü tehlike, tehdit ve endişelerden uzak, korkusuzca yaşama durumu ve algısı olan güvenlik, tarih boyunca her dönemde ön planda tutulan ihtiyaçlardan birisi olmuştur. Günümüz ortamında ise güvenlik sadece askeri alandan çıkarak, çevre, sağlık, teknoloji ve ekonomi gibi geniş ve entegre alanları kapsayan bir yapıya dönüşmüştür. Şüphesiz bir güvenlik yapılanması olan NATO'nun da bunun dışında kalması mümkün değildir.

Yine bu dönemde Türkiye'nin gerek güvenlik anlayışında gerekse jeopolitik alanda, güvenlik mimarisini etkileyen belirgin bir paradigma dönüşümü yaşadığı görülmüştür.

Bu dönüşümün bariz bir şekilde askeri kapasitenin de önüne geçerek, diplomasi, istihbarat, teknolojik alanları ve siyasal karar alma süreçleriyle bir araya geldiği ve bu suretle bölgesel ve küresel kırılganlıklara karşı daha dayanıklı bir yapıya evrildiği de görülmüştür.

Bu noktada göze çarpan en önemli husus ise soğuk savaş dönemine ait çakılı söylem ve politikaların terk edilmesi ve artık daha esnek bir şekilde tehdit ve fırsatlara uygun şekilde tepki gösterecek dizayn edilebilme kabiliyetine erişmek olmuştur. Diğer taraftan dünyadaki birçok ülkenin, hala güvenlik alanındaki gelişme ve değişimlerin farkına varamadığı ve gerekli dönüşümleri gerçekleştirmenin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Değişim, bir şeyin var olan konumundan başka bir duruma geçmesi halini ortaya koyar. Ancak unutmamak gerekir ki değişim istenmese de gerçekleşebilecekken, gelişim bir seçenek olarak karşımıza çıkar. Gelişmek ise bir anlamda dönüşümdür ve görünüşte olmanın dışında içsel bir süreçtir. NATO aldığı bu kararlar ve yarattığı dönüşüm isteği ile acaba bu içselleştirmenin hangi noktasındadır.

Bir güvenlik örgütü olarak NATO temel anlaşma metnini 12 devlet imzalamıştı ve 24 Ağustos 1949 tarihli anlaşma artan Sovyet tehdidini karşı oluşturulmuştu.

Ancak bir analize tabi tutulduğunda, bunun aslında İngiltere ve ABD'nin, Sovyetlerle arasına bazı devletleri koymak ve bir anlamda tampon bölge oluşturmak amacıyla oluşturulduğu ve amacı gerçekleştirmek için yetersiz olduğu görülecektir. Nitekim daha sonraki dönemde üye sayıları artırılarak belirgin bir dengenin sağlandığı görülmüştür.

Açıkça Türkiye'nin NATO'ya girişi, o döneme ilişkin bariz Sovyet tehdidi nedeniyle bir zorunluluk olarak gerçekleşmişti. Ancak tehdit altında olan sadece Türkiye değildi. Sovyet talepleri 20 Aralık 1945 tarihinde TBMM oturumunda gündeme gelirken,

Meclis Başkanı olan Kazım Karabekir tarafından yapılan şu jeopolitik değerlendirmenin (TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: VII, Cilt: 20, s. 259) günümüzde de geçerli olduğunun bilinmesi gerekiyor: "...Kars yaylasına hâkim olmak, demek, Anadolu istilası yanında, Dicle ve Fırat'ın boyunca, Akdeniz ve Basra Körfezine inen yolların tepesine hâkim olmak demektir. Kars yaylası oralara inecek büyük seli tutan biricik settir, milli belkemiğimizdir. Kırdırırsak mahvoluruz. Boğazlar; milletimizin hakikaten boğazıdır. Saldırtmayız. Sonuna kadar çarpışırız."

Türkiye NATO'ya üye oldu. Çünkü Türkiye'nin ve boğazların kaybı Avrupa ve Ortadoğu coğrafyasının Sovyetler kontrolüne girmesi anlamına geliyordu. Sovyetler Birliğinin ve Karadeniz'in hemen güneyindeki, güçlü bir kara ordusuna sahip olan Türkiye sayesinde Avrupa ve ABD soğuk savaş döneminde güvenliğini sağladı. Bir ülkenin bir ittifaka katılması belli beklentileri de beraberinde getirir. Peki Türkiye açısından böyle bir ittifaka katılmak neler sağladı? Neler kaybettirdi?

Şüphesiz Türkiye bu ittifak ile bazı eğitim ve teknik yardım programlarına dahil oldu.

Bu bir kazanım olarak görülebilir. Ancak verilen eğitimlerle beraber, bazı kurumlarının kontrol altında tutulması ve toplumsal yapının kontrolüne yönelik operasyonlara sahne olması da bir gerçek. Diğer yandan kendisine II. Dünya Savaşından kalma ve elde tutma maliyeti yüksek olan bazı hantal sistemlerin de yardım adı altında verildiğini de biliyoruz. Kısacası aynı ittifak içerisinde yer almasına rağmen, Türkiye çoğu zaman tam eşit bir ülke olarak görülmedi, terör olayları başta olmak üzere yalnız bırakıldı, hatta bazı konularda terör örgütlerine destek sağlandı, yaptırım ve kısıtlamalara maruz kaldı.

Bu anlamda özellikle teknolojik yönden gelişmesinin ve ileri düzey teknolojiye sahip olmasının örtülü bir şekilde engellendiği de bugün daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu tür ayırımcı yaklaşımların özellikle soğuk savaş dönemi sonrası Türkiye ve çevresinde gerçekleşen ve bölgesel istikrarı bozan olaylarda daha da arttığı görülmüştür.

Her şeyden önce bir ittifak içerisinde güven oldukça önemlidir. Yıllardır NATO içerisinde güçlü bir ülke olan Türkiye'nin, bir NATO ülkesi olduğunu unutan ülkeler ve liderlerinin mevcut olduğu yapılan açıklamalardan açıkça anlaşılmaktadır. Bu liderlerin ve yöneticilerinin konuşmaları ve kararları, bazan o kadar sınırları zorlamaktadır ki Türkiye'deki her gelişmeyi, her ilerlemeyi düşmanca bir ifade ile yorumlamakta sonra da kendi güvenliği söz konusu olduğunda, Türkiye'nin stratejik ve jeopolitik öneminden bahsedilmektedir. Nitekim ABD Başkanı Trump, yaptırımların kaldırılmasına yönelik bir konuşmasında, bazılarının Türkiye'nin bir NATO ülkesi olduğunun farkında olmadığını, vurgulaması da bu yüzdendir.

Bu anlamda 2026 Ankara NATO Zirvesi bir dönüm noktasıdır. Bu zirve Türkiye'nin kendini ve gücünü, tarihi ve kültürü ile tanıması ve ortaya koymasıdır.

Bu zirve NATO ittifakı ülkelere Türkiye'yi nasıl tanımaları gerektiğini göstermek, Türkiye'yi koymaları gereken yeri göstermektir.

Türkiye'nin bütün engellere rağmen ayakta kaldığının ve belirli noktaları çoktan aştığının göstergesidir.

Her şeyden önce bu zirve güvenlik için Türkiye'nin size değil ağırlıklı olarak sizlerin Türklere ihtiyacı olduğu mesajıdır.

Bu zirve Türkiye'nin yeni dönemi ve insani güvenlik mimarisini BM Yasasının ortaya koyduğu şekilde, en iyi anlayan ve buna göre gereklerini yapan ülkelerden birisi olduğunun anlaşıldığı bir zirvedir.

NATO'nun savunma amaçlı bir güvenlik örgütü olduğu gözden uzak tutulmamalı ve NATO'nun güvenlik mimarisi, uluslararası barış, güvenlik ve refahı artırmaya hizmet edecek tarzda ve herhangi bir ülkeyi peşinen ötekileştirmeden ortaya konulmalıdır.

Doğal olarak Türkiye, eşit bir şekilde güvenliğinin gerektirdiği yapılara dahil olacaktır.

Ancak bu hiçbir zaman her ne olursa olsun mantığı çerçevesinde gerçekleşmeyecek ve Türkiye'nin milli gereksinimlerinin önüne geçmeyecektir.

Diğer taraftan, ABD Başkanı Trump'ın Avrupa'daki NATO üyesi ülkelere karşı gösterdiği tavrın transatlantik ittifakta bir çatlak yarattığı ve bunun onarılmasının oldukça zor olduğu düşünüldüğünde geleceğe yönelik NATO birlikteliğinin sağlanmasının daha da zor olacağı bugünkü uygulamalardan açıkça görülmektedir.

09 Temmuz 2026

YENİ DÖNEMDE NATO: BİR ŞEYLER DEĞİŞİYOR MU? GELİŞİYOR MU?

Soru şu: NATO değişecek mi? Yoksa gelişecek ve hatta daha ötesine geçerek dönüşebilecek mi?

İnsan, toplum ve çevre sürekli bir değişim halindedir. "M.Ö. 600" ile "M.Ö. 500" lü yıllarda yaşamış filozof Parmenides, "değişmez hakikatin ve gerçekliğin duyularla değil, ancak akıl ve mantıkla kavranabileceğini" öne sürmüştü.

Bir konuda, felsefi altyapının doğru oluşturulmasının önemini hepimiz biliyoruz. Felsefi düşüncelerin asıl amacının, "değişimin özünü ortaya koymak" olduğunu iddia eden, Herakleitos (MÖ 540-480) ise "Aynı ırmakta iki kez yıkanamayız" diyerek, ikinci kez girilen ırmağın tamamen farklı olduğunu ve her şeyin sürekli bir değişim içerisinde bulunduğunu ortaya koymaya çalışmıştı. Yine aynı filozof, düşünce ve fikir altyapısının son derece önemli olduğu gerçeğinden hareketle, "Gerçek soyluluğun aileden ya da sahip olunan servetten değil, düşünce yapısından kaynaklandığını" açıklamıştı. Bu suretle, düşünce yapısını doğru oluşturmanın önemi ile doğru düşünce yapısının aynı hataların tekrarlanmasını önlediğini vurgular.

Değişim, bir şeyin var olan konumundan başka bir duruma geçmesi halini ortaya koyar. Değişim, belli bir zaman sürecinde yeni bir hal almaktır. Aristoteles de bu kavramı, karşılıklı iki durumda birinden öbürüne geçme, manasında kullanmıştır. Ancak bu geçiş rastgele ve kolay değildir.

İnsanlar gibi NATO benzeri kurumlar ve organizasyonlar da değişime ihtiyaç duyar. Değişim yaratmada ilk adım ise iletişimi sağlayarak bir ihtiyaç yaratılması ve sonrasında bunun öncelikli hale getirilmesidir. Ardından önderlik ederek bir strateji doğrultusunda yol gösterme ve engelleri ortadan kaldırarak kalıcı bir değişimi yaratabilme becerisi gelecektir.

İşte bu noktada değişim; "gelişim" olarak olumlu anlamda gerçekleşebileceği gibi olumsuz bir şekilde de ortaya çıkabilir. Bu anlamda değişim, zaten ister istemez gerçekleşebilecekken, "gelişim" bir seçenek olarak karşımıza çıkar. Gelişmek daha iyi bir yere, daha doğru sonuçlara doğru adım atmaktır. Gelişmek bir anlamda dönüşümdür ve dönüşüm, şekilsel olmaktan uzak bir içsel süreçtir.

Kurumsal değişim ise, bir yapı içerisindeki fonksiyonları, yöntemleri, stratejileri ve her şeyden önce kurumsal kültürü dönüştürmeyi içeren bir süreçtir.

7-8 Temmuz 2026 tarihleri arasında gerçekleşen ve Türkiye'nin kazanımları ve tanıtımı açısından oldukça başarılı geçen bir organizasyonla, Ankara'da düzenlenen ve devlet ve hükümet başkanları tarafından güvenlik konularında önemli kararların aldığı 36. NATO Zirvesini bu anlamda bilimsel olarak değerlendirmek gerekiyor.

Şüphesiz değişim farklılaşmaktır. Var olan bir uygulamayı ya da yapıyı daha önceki durumundan farklı bir hale dönüştürmektir. En önemlisi farklılaşmak; yeni yollar ve çözüm tarzları bulmaktır.

Peki NATO'nun geleceğine ilişkin alınan kararları bu açıdan nasıl değerlendirebiliriz? Acaba kurumsal bir kültürel değişimi, içsel anlamda gerçekleştirebilecek midir?

Bir tarihçi ve NATO Madalyası sahibi bir asker ve kültürel antropolog olarak, NATO zirvesini baştan sonra izledik, öncesinde ve sonrasında yorumlar yaptık ve verilen anahtar mesajları da değerlendirerek, değişim ve gelişim açısından kendimizce naçizane şu sonuçlara ulaştık.

Semboller önemlidir. Antropolojik açıdan semboller, aynı kültür ve anlayışı paylaşan insanlarca bilinen ortak anlam taşıyan unsurlardır. Bu açıdan doktora programında sık sık vurgulanan ve dersini aldığımız bu sembollerin, karışık konular arasında tespit edilmesi oldukça önemliydi. Anahtar sembollerin, konunun bilgi, gizem, başlangıçlar ve her şeyden önemlisi NATO olarak geleceğe ilişkin güvenlik mimarisinin alacağı şekli ortaya koyması açısından en güçlü metaforlar olduğunu zaten biliyoruz. Bu sembolleri değerlendirmek ise uzmanlık gerektirir.

Bu noktada bize göre zirvede en fazla dikkat ettiğimiz konu "iç ya da dış düşman yaratmak", ya da bunun olmadığı durumlarda "düşman inşa etmek" kavramları ile birlikte "insani bölgesel ve küresel barış ve istikrar" söylemleri olmuştur. Ancak ne yazık ki Türkiye hariç diğer ülkelerin, kendi kısır döngüleri ve kısa vadeli çıkarlarını sağlama ve "üstünlük sağlayarak caydırıcılık" dışında geleceğe ve diğer insanların refahına yönelik fazla bir söylemi duyulamamıştır. Unutulmamalıdır ki NATO her şeyden önce bir savunma organizasyonudur ve söylemlerin ve alınan kararların da bunu desteklemesi gerekmektedir. Bu anlamda organizasyonun temel felsefesinin ortaya konulması ve buna göre isim belirtmeden ve belirli bir ülke hedefe konulup düşmanlaştırılmadan çalışma alanlarının belirlenmesi daha sağlıklı sonuçlar verebilir.

Zirvede ağırlıklı olarak "külfet paylaşımı ve savunma harcamalarının artırılması" yönünden belli taahhütlerin ortaya konulduğu doğrudur. Ancak bunun gerçek manada alana yansıması zamanla görülecektir. Sorulacak asıl soru ise şu olmalıdır: Sadece silaha ve teknolojiye sahip olmak başarı için yeterli midir? Alınan kararlarla para vererek tam anlamda ve samimi olarak bir Avrupa güvenlik sisteminin oluşumundan bahsedebilir miyiz?

Bugüne kadar olduğu gibi bazı ülkeleri öne alarak veya tam olarak öne sürerek, arkasında güvenle yaşamak mümkün müdür?

Avrupa ve her şeyden önce Avrupalı liderler bugüne kadar sıkıştığı bazı marjinal küçük grupların etkisini ve düşünce sıkışmışlığı sendromunu aşabilecek öngörüyü gösterebilecek midir? Avrupa nüfusunun 750 milyon, AB ülkesi ülkelerin nüfusunun ise 450 milyon kadar olduğunu düşündüğümüzde, koskoca Avrupa ve onun yöneticileri, 1 milyon kadar nüfusu ile Kıbrıs Rumlarının ve maksatlı olarak oluşturulduğu açıkça ortada olan asılsız iddialar peşine takılıp nereye ulaşmayı ve güvenliği sağlamayı hayal etmektedir? NATO içerisinde yıllardır marjinal grupları öne sürerek geliştirdikleri Türkiye düşmanlığı ve aynı ittifakta olduğu ülkeye yönelik ambargo uygulamalarının kendilerini güçlendirmek bir yana, giderek etkisizleştirdiğini belki sıradan bir insan anlamayabilir ancak lider ve yöneticiler ile akil insanlar ve akademisyenler bu gerçeği göremeyecek kadar yetersiz olabilir mi?

Zirve yapılırken bile aynı ittifak içinde yer alan, Yunanistan'ın başka ülkelerle Adalar Denizi ve Akdeniz'de yürütmeye çalıştığı ittifaklar ve tatbikatlar, NATO geleceği için ne anlam ifade etmektedir? Daha başlangıçta arka planda niyetini ortaya koyan, "yapmaktan ziyade", sadece kendi çıkarları doğrultusunda sadece "yıkmaya odaklanmış" bu ülkeler ile güvenilir ve ciddi bir NATO ve Avrupa güvenlik mimarisi nasıl inşa edilebilir?

NATO içindeki ülkelerin birbirine karşı kırgınlık ve kırılganlık yaratan rekabetlerini "düşman oluşturma veya düşman inşa etme" faaliyeti olarak dikkate alma ve ortadan kaldırma adına bir çalışma mevcut mu? Yoksa görmezden gelerek zaman içinde mi ortadan kalkmasını beklemeliyiz?

NATO üyesi 32 ülke nitelik olarak değerlendirildiğinde, birçok ülkenin ordudan ziyade sadece bir polis kuvveti olarak nitelendirilebilecek bir yapıda bulunduğu, en fazla güvenlik kaygısına sahip ülkelerin bunlar olduğu, diğer taraftan en fazla 10 ülkenin gerçekten direnç yaratacak bir silahlı kuvvetler yapısına sahip olduğu ve asıl sorunların, kırılganlıkların ve farklı fikirlerin bu büyük bu ülkeler arasında yaşandığı görülüyor ve göz önünde bulunduruluyor mu?

Bir sistemin kalıcı olması, ancak ihtiyaçları insanı esas alması ve buna göre ihtiyaçları karşılayabilecek bir yapıyı oluşturup hayata geçirebilmekle mümkündür.

NATO için önemli olan daha öncekini, üstünkörü ve aynı şekilde ufak değişikliklerle yeniden ortaya koymaktan ziyade, gerçek ihtiyaca göre kalıcı bir şekilde sistem oluşturma becerisi olmalıdır. Hedefin belirlenmesi mühimdir. Ancak bunun için daha önce ortaya koyduğumuz şekilde, belirgin bir devletin veya devletlerin düşmanlık oluşturacak şekilde vurgulanmasından ziyade, benimsenen bir NATO felsefi düşüncesi altında uygulamaların geliştirilmesi daha doğru olmaz mı? Belirlenen hedef ortadan kalkarsa ya da hedef lider ya da rejim değişikliği yaşarsa, NATO ortadan kalkacak ve dağılacak mıdır? Yoksa soğuk savaş dönemi ertesinde yaşandığı gibi "ayakta kalabilmesi için yeni düşman arama hatta yaratma" çabası içerine mi girecektir?

Hedeflerin doğru ve gerçekçi bir şekilde belirlenmesi ve bunu sağlayacak uygun bir yapının oluşturulması esastır. Oluşturulan sistem içerisinde, Türkiye'nin belirttiği ve her zaman vurguladığı şekilde, "insan Unsuru" nerededir? Alınan kararlar aynen uygulandığı takdirde ulaşılacak sonuç ne olacaktır? Elde edilen silah ve teknoloji ile yetenekler bugün olduğu gibi, küçük bir azınlığın refahı ve mutlu olması uğruna, birçok insanı sıkıntı, ölüm ve felakete sürükleyecekse ve barış sağlama yerine kendimizi giderek artan bir çatışmanın ortasında bulacaksak yeni bir sisteme neden ihtiyaç duyuyoruz ve onu inşa etmek için çalışıyoruz? Bu anlamda da Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu "insanı merkeze alan düşünce yapısının" dikkatle incelenmesinde, öncelikli hale getirilmesinde ve var olan engelleri ortadan kaldırarak hayata geçirilmesinde fayda olduğunu düşünüyor ve fazla uzatmadan başlangıçtaki soruyu yenilemek istiyoruz.

Soru şu: Sizce bu ortaya koyduğumuz söylemlerin ışığı altında NATO değişecek mi? Yoksa gelişecek ve hatta daha da ötesine geçerek gerçek bir dönüşümü gerçekleştirebilecek mi?

Felsefeyi iyi belirlemeden sistemi oluşturmamak ve geçmiş tecrübelerin ışığı altında, aynı ırmakta ikinci kez yıkanmakta ısrar etmemek gerekiyor. Unutmayalım ki gerçeklik duyularla değil, derinliği olan akıl ve mantıkla kavranabilir. Dönüşüm ve değişim ise yüzeysel olmaktan ziyade içsel bir süreçtir.

Bizim burada yapmaya çalıştığımız ise sadece metodolojik bir yaklaşım ve konuya ilişkin farklı bir bakış açısını ortaya koymaktır.

14 Temmuz 2026

DİJİTAL DÖNEMDE DÖNÜŞEN İNSAN PSİKOLOJİSİ

M.Ö. 3000'lere ait Sümer tabletlerinde: Bu gençlik nereye gidiyor?

MÖ 800'lerde filozof Hesoidos: Günümüz gençleri öyle umursamaz ki ileride ülke yönetimini ele alacaklarını düşündükçe umutsuzluğa kapılıyorum.

MÖ 335 Platon'un öğrencisi Aristoteles: Bugünlerde gençler kontrolden çıkmış durumda…

Günümüzde böyle bir kontrolden çıkış söz konusu mu? Peki kontrolden çıkan sadece çocuklar ve gençler mi? Yoksa bu kopukluk toplumun tamamı için mi bir sorun teşkil ediyor ve her yaş grubu için geçerli mi?

İnsan psikolojisini kontrol eden, onun dijital dünyadaki algısını yöneten güç, jeopolitik mücadelede de üstünlüğü ele geçirir. Bu nedenle; dijital çağın getirdiği psikolojik illüzyonlara karşı toplumsal bilinci ve zihinsel dayanıklılığı koruma öneme sahip bir konu olarak karşımıza çıkar.

Toplum, belirli bir coğrafi bölgede yaşamını sürdüren, birbiri ile etkileşimde bulunan, ortak bir kültürü ve değerleri paylaşan insanlardan oluşan sosyal grubu tanımlar. Kültür ve değerler ise genel olarak olumlu yönde bir birikim olarak nesilden nesile aktarılır.

Peki, bir arada yaşadığı halde birbirleriyle etkileşimi zayıflamış, ortak bir kültürü ve değerleri paylaşmayan ve ortak bir dili konuşmaktan uzaklaşmış akıl tutulması altındaki bir insan topluluğuna ne diyeceğiz? Bizim tespitimiz toplumun birçok alanında bir yabancılaşma, birbirini anlamama ve birbirinden uzaklaşmanın söz konusu olmaya başladığı yönünde…

Binlerce yıldır kültür bir kuşaktan diğerine aile üyeleri, çevre ve toplum tarafından aktarıldı. Sonrasında da okullar ve kitaplar bu aktarıma katıldı. Doğal olarak herkesin toplumsal uyumu aynı düzeyde değildi ancak, uyumsuzluklar daha azdı ve bunların da bir kısmı zaten zaman içerisinde düzeltiliyor ve ortalama eğilime yaklaştırılıyordu.

Sorun değişimin hızlanması ve kontrolu sağlayan unsurların etkisinin azalmasıyla/azaltılmasıyla başladı. On binlerce yıl saban kullanan insan bir anda senede birkaç defa cep telefonu sistemi değişen bir hızın içerisinde kendisini hazırlıksız yakaladı. Şaşırdı… Afalladı… Özellikle dijital dönüşüm, bir taraftan bilgiye erişimi kolaylaştırırken, kaçınılmaz olarak bilgi yoğunluğu, araya kasıtlı yanlış bilgilerin sızması yanında artan ekran süreleri, sosyal kıyaslama, idealize edilmiş sanal kimlik inşası, dikkat dağınıklığı, kalabalıklar içinde yalnızlaşma, aşırı bireyci yaklaşımlar, tükenmişlik ve sosyal kopma gibi sorunları da beraberinde getirdi.

Aile yapısının çekirdek aileye dönüşümü gerçeği ile birlikte, kadının da iş hayatına dahil olması ve iş yoğunluğunun artması ve büyük şehirlerin artan temposu ile aile içinde bağlar zayıflamaya başladı. Artık aile üyeleri birbirine daha az zaman ayırıyordu. Görsel medya başında geçen vakitlerle birlikte, akıllı telefonlar da ailede herkesin yaşamına dahil olunca tüm aile bireyleri, belli merkezler tarafından bilinçli kontrol edilenler dışında, tamamen kontrol dışı bir alanda çaresiz bir dolaşımın içinde kendilerini hem de özgürlük adı altında buluverdiler. Herkes kendi ilgi alanı içine hapsoldu ve birbirinden her geçen gün daha da koptu. Artık herkesin ayrı olarak kendi dizisi, bilgisayar oyunları, kendi sözde sosyal medya çevresi bulunuyordu ve diğerine ayıracağı fazla bir zamanı kalmamıştı… Bugün bizim için tasarlanan sözde modern dünyada, bizlerin karşılaştığı en büyük tehlike belki de dar kalıplar ve teknolojik karmaşa içine sıkıştırılmış, hayali bir dünyadaki sanki mutluluğa ulaştıracağını garanti eden sahte söylemlerin, hep en mutluyu gösteren gerçek dünyadan kopuk anlık gülümseme fotolarının ve her an değişen ve istenirse geri alınabilecek beğenme emojilerinin içinde saklanmaktadır.

Oysa belki de gerçek mutluluk örülmek istenen bu sahte zincirlerin dışına çıkan berrak ve yönlendirilmemiş bir beyinden ve gerçek hayatın başarı kadar başarısızlıklar, mutluluklar kadar hüzünler sakladığını kabul etmenin ve başarı için mücadele ve çalışmanın gerekli olduğuna inanmanın içinden geçmektedir.

Bir toplum içerisinde hepimizin sorumluluğu var ve hiç kimse bunu başkasına yükleyip kendisini bir kenara çekemez. Diğer taraftan toplumda sağlıklı olan, sistemin ve sorumlu sosyal bilimcilerin bu değişimin yönünü önceden görerek, disiplinler arası bir bakış açısıyla toplumu bu değişime, parça parça değil, bir bütün olarak önceden hazırlamasıdır. Ancak, kontrolü sağlayacak diye düşündüğümüz kişilerin ve ailelerinin de farkında olmadan, aynı döngünün içine mahkûm olmuş gruba dahil olduğunu da unutmayalım…

Peki bu noktada hala bir şeyler yapılabilir mi? Yoksa artık dönülmesi imkânsız bir çarkın içerisinde olduğumuzu kabul edip, nereye savrulacağımızı görene kadar beklemeye devam mı edelim?

Bir sosyal bilimci olarak hiçbir zaman hiçbir şeyin umutsuz olmadığına ve "her zaman bir yol vardır" sözüne inanıyoruz. Bildiğimiz bir şey daha var ki o da: Her şey ilk adımla başlar ve bir sorunun çözümünde ilk adım sorunun doğru olarak tespit edilerek ortaya konulmasıdır.

Bir şekilde toplum, kendi birikimli kültürüne uygun, değerlerini yakalamış bağlantıları bilinçli bir şekilde yeniden oluşturmalıdır. Bunu nasıl oluşturacağız? İçinde bulunduğumuz dönemde hızla gelişen, yapay zekâ teknolojileri yanında otomasyon ve dijital bağlantılı bir dünyada giderek daha sabırsız hale dönüşen ortama, bunu dışlamadan ve dışında kalmadan, toplumu sağlıklı bir şekilde uyduracak tedbirleri derinliğine nasıl geliştireceğiz? Eğitim ortamlarını, ofis ortamlarını nasıl düzenleyeceğiz? Aile bireyleri ve toplumu birbirine uzaklaştırmadan ve düşmanlaştırmadan asgari müştereklerde farklılıklara saygı duyarak, nasıl bir arada tutacağız? Dijital sosyal ağlar ve sanal gerçeklik (VR) gibi oluşumların insanları yalnızlaştırma, yabancılaştırma ve birbirinden ayırma sorunlarına sürüklemesini hangi yöntemlerle önleyeceğiz? İnsanı koruyan ve sıkıntılı anlarında destek olan sağlıklı aile yapısını nasıl muhafaza edeceğiz? En önemlisi farklılıkları ve özgürlükleri koruyarak, eğitimle toplumu asgari müştereklerde bir arada nasıl tutacağız?

Bu makalede belirttiğimiz hususlar, genel olarak toplum yapısına yönelik yaşanılan ve yaşanabilecek bazı olayların kısa bir özetini yansıtmaktadır.

Bir toplum bir arada kalarak ve birbirine saygı duyarak ve ancak faklı düşünceleri üretme yapısını canlı tutarak gelişir. Yapılabilecek en büyük hata belki de böyle bir sorunun farkına varılmaması veya sadece nesil farklılıklarına bağlanıp ve yalnızca belli bir yaş grubuna indirgenmesidir. Unutulmamalıdır ki sorun toplumun ve kültürün tamamına yöneliktir. O halde bu noktada her kesimin ve değerlerinin iyi anlaşılması önemlidir. Örneğin, gençlerin kullandığı sosyal yapıların, bunların kodlarının anlaşılmadan üstünkörü rastgele söylemlerle onları ikna etmeye çalışmak, anlaşılmak bir yana onları daha da uzaklaştıracaktır. Zaten kopukluk ve birbirini anlamama sorununun çoğu zaman gençlerden ziyade, ileri yaşlardaki insanlarda ve gruplarda daha yüksek seviyede ortaya çıktığı ve yaşamın her alanına yansıması ile giderek daha da belirginleştiği de bir tespittir. Yapılması gereken ise panik yapma, suçlama, birilerine sorumluluk yükleyip bir kenara çekilmekten ziyade, önce sorunu tam olarak tespit etme ve farkına varma, sonrasında ise bu konuda yapılabileceklerin disiplinler arası bir bakış açısı ile kültürel örüntüleri tespit etme konusunda eğitimli sosyal ve kültürel antropologları da işin içine katarak, toplumun tüm kesimine yönelik birleştirici değerler ışığında dışlamadan oluşturulması ve temel maddi ve manevi değerlerle çeşitli platformlarda uygulamaya geçirilmesi olacaktır. Bu ise ancak toplumun tüm kesimlerinin işin içinde olacağı ciddi bir çalışma ile mümkün olabilecektir. Zaman içerisinde birbirimizden kopuk, kaybolup gitmek istemiyorsak bir an önce harekete geçmeye mecburuz.

19 Temmuz 2026
ANALİZ: İSRAİL GÜÇLERİ KUNEYTRA'YA GİRERSE NE OLUR?

Derinliği olan bir stratejik analiz yapabilmek için statik resimlerin aldatıcı görüntülerinin tesirinde kalmamak gerekiyor. Üniversite yıllarında strateji hocamız bir gün derste, "göz olanı, akıl ise olacağı görür" demiş ve bunu not almamızı istemişti. Oysa insanlar genelde bilmedikleri konulardan rahatsızlık duyar ve eğer arka planda bir niyetleri yoksa, analiz gerektiren konularla uğraşan insanlardan bir bahane ile kurtulmaya çalışır. Bu nedenle farklı konularla uğraşmak ve araştırma yapmak çoğu zaman, derin bir bilgi birikimi yanında, olaylar arasında bağlantı kurmayı içeren oldukça büyük çabaları gerektirir.

Başlığı okuyunca şimdi "Nereden çıktı bu Kuneytra?" dediğinizi duyar gibiyim. Dünyada bunca değerlendirecek olay varken, siz gidin Suriye'nin güneyinde adı sanı duyulmamış küçücük bir bölgeye tüm gününüzü ayırın ve bir şeyler anlatmaya çalışın! Tıpkı 8 yıl önce "Türkiye'nin Güvenliği Golan'dan Başlar" başlıklı yazımızda olduğu gibi… Siz unutsanız da size unutturulsa da tarih nedense hiç unutmuyor ve yeri geldiğinde karşınıza çıkıp kendisini hatırlatıyor.

Doğrusu, belki ben de farkına varmaz ve okuyunca geçip giderdim ama bu bölgeyi ve gelişmeleri uzun yıllar takip ettiğim için bir anda ilgimi geçti ve bağlantıları tekrar oluşturduğumda basit gibi gözüken konu, bir anda daha da anlamlı hale geliverdi. Şöyle anlatalım…

Haberin başlığı "İsrail askeri güçleri Suriye'nin Kuneytra iline girdi" şeklindeydi ve 6 askeri aracın bu yerleşim yerine girdiğinden bahsediyordu. Zaten İsrail askerlerinin Kuneytra'da olduğunu bildiğimden, başlangıçta haberi garip buldum. Ayrıntılı olarak araştırdığımda ise Suriye Haber Ajansına ait kaynaklarda aynı haberin "Altı askeri araçtan oluşan bir İsrail Gücünün Kuneytra'nın orta kırsalındaki Kodena (Kutna) Barajı çevresine girdiği ve bu esnada bölge üzerinde İsrail insansız hava araçlarının uçuş gerçekleştirdiği" şeklinde yayınlanmış olduğunu görünce durum biraz daha aydınlanmış oldu. İbn Haldun'un Mukaddimesinde belirttiği "Hiçbir olay durup dururken nedensiz gerçekleşmez" gerçeğinden hareketle ve geçmiş olaylarla bir araya getirildiğinde ise zaten birçok konu olduğu gibi sadece şimdisi ile değil aynı zamanda geleceğe yansıması ile ortaya çıkmaya başladı. Anlaşılacağı üzere askerler canları sıkıldığı için "hadi araçlara binip bir tur atıp gelelim" fantezisi yaşamak için yola çıkmamışlardı.

Zaten Suriye'nin güneyi aylardır; İsrail'in askeri kontrol noktaları oluşturma, evlere baskınlar düzenleme, aramalar yapma ve gözaltına alma faaliyetlerine konu oluyordu. 10 Haziran 1967 tarihinde İsrail tarafından ele geçirildiğinden beri bir türlü huzur yüzü görmemiş şehir, 1974'de imzalanan anlaşma ile Suriye'ye devri gerekirken, İsrail'in stratejik hedefleri nedeniyle bir türlü bırakılmak istenilmemişti.

Kuneytra, geçiş yolu üzerinde, Golan tepelerindeki bir vadide yer alan, tarih boyunca mola yeri olarak kullanılan bir bölge olarak stratejik önemini hep muhafaza etmişti.

Aslında Suriye'nin tamamı gibi güneyi de tarihsel, bilimsel ve jeopolitik olarak incelemeyi fazlaca hak ediyor. Bu gerçekten haberi dahi olmayanlar ise daha bir süre öncesine kadar "Ne işimiz var oralarda?" sloganı ile ortalarda dolaşırken, muhtemelen hiçbir şeyden haberi olmamalarından değil de bizleri tarihi bağlardan ve jeopolitik gerçeklerimizden uzaklaştırma yönlendirmesinin bilinçli etkisi ile hareket ediyor olabilirler miydi?

Halbuki biraz tarih bilgisi olan bir insan, bırakın İskitleri ve Hun Türklerini, Müslüman Türklerin 7. yüzyıldan beri bu bölgelerde bulunduğunu, Libya'dan başlayarak, Mısır, Filistin ve Suriye üzerinden Anadolu'ya uzanan Tolunoğulları ve sonrasında Suriye Selçuklu Devletini kurduklarını (1078) ve bu dönemde on binlerce ailenin buralara göç ettiğini bilir.

Kudüs'ü ele geçirmeye yönelen şiddetli Haçlı Saldırılarını yavaşlatan, durduran ve neticede ortadan kaldırılmasına katkıda bulunan da Anadolu Selçukluları ile birlikte, Suriye, Lübnan ve Filistin'de oluşturulan bu yapıdır. 1243 yılında Moğollara karşı kaybedilen Kösedağ savaşı sonrasında da Anadolu'daki birçok Türk boyu Halep ve çevresine yerleştirilmiştir. Zaten bu Türkler sonraki yüzyıllar boyu kışlarını Halep ve civarında yazlarını ise Sivas ve civarındaki yaylalarda geçirmişlerdir. Sonrasında Memlükler ve Osmanlılarla devam eden bu yapının, 1880'li yıllardan itibaren Kafkaslardan Rus işgal hareketleri sonucu gelen Türk ve Çerkez ailelerin Suriye'ye yerleşmesi ile devam ettiği gerçeğini görmezden gelebilir miyiz? Sonrasında Ruslarla savaş nedeniyle Balkanlardan Kuneytra bölgesine 1877'den itibaren gelen binlerce Çerkez ve Türk asıllı göçmeni ne yapalım? Peki Suriye Milli Marşının bestecisi Türk kökenli Halil Merdan'ı nereye koyacağız?

Hadi burada yeri gelmişken konumuz olan Kuneytra'ya girelim…

Osmanlı döneminde Kuneytra, Filistin'e giden kervan güzergahında bir durak olarak kurulmuş ve ardından yaklaşık 20.000 kişilik bir garnizon kasabasına dönüşmüştür. Zaten bu bölge ve civarında yoğun bir Türk nüfusunun olduğunu biliyoruz. 1873 yılında ise Anadolu'dan özellikle Sivas ilinden bir grup Çerkez Kuneytra'ya yerleşti. Hemen ardından Balkanlardaki Türk-Rus savaşı esnasında 2000 kişilik bir başka Türk-Çerkez grubu daha Golan bölgesine gelerek Kuneytra başta olmak üzere civarına yerleştirildiler. Bu yerleşimler özellikle bölgenin ve hemen gerisindeki Anadolu'nun uzaktan emniyeti ve savunulması maksadına yönelikti.

Kuneytra, Golan tepelerindeki Suriye ordusunun karargâhı durumundaydı. Zaten Türk ve Çerkezler yoğun bir Suriye rejimi kontrolü altında kültürel baskı altında yaşıyordu. 10 Haziran 1967 tarihindeki, Altı Gün Savaşlarının son gününde İsrail Kuvvetleri Kuneytra'ya ilerlerken garip bir şey oldu. Şehir daha direnirken saat 08.45'de Suriye Radyosundan şehrin düştüğü haberleri duyuldu. Halbuki kuvvetler daha direniyordu ama başlayan panik ortamında Şam yolu kaotik bir ortamda moral bozukluğu içinde tam bir hezimete şahit oldu. Yaklaşık 2 saat sonra bir düzeltme haberi yayınlandı ancak İsrail Ordusu kolayca Kuneytra'yı ele geçirdi.

İsrail Ordusu kolayca şehre girdiğinde tamamen terk edilmiş boş şehirle birlikte, tamamen terk edilmiş askeri malzemeler, bol miktarda ganimet, iletişim cihazları ve hala çalışan tankları karşılarında bulduklarında oldukça şaşırırken, Suriye ordusu tek bir düşman askeri görmeden araçlara binip kaçmıştı. Böylesi bir ihanet olamazdı! İnsanlar, Dürziler hariç sürgün edildi. Binalar söküldü malzemeler İsrail'li müteahhitlere satıldı.

Daha sonra bu bölgeyi ziyaret eden BM Özel Temsilcisi Gussing ise Kuneytra'da neredeyse her evin yağmalandığından, yıkıldığından, söküldüğünden ve yakıldığından söz ediyordu.

Kuneytra 6 yıl boyunca işgal altında kaldı. Bu dönemde Suriye rejimi kenti birkaç defa havadan bombaladı ve karadan topçu ateşine maruz bıraktı. 31 Mayıs 1974'te ABD arabulucu rolü ile imzalanan anlaşmanın ardından şehir Suriye kontrolüne geri verildi. Teslim alınma anında görgü tanıkları şehrin tamamen yıkılmış ve harp halde teslim edildiğini söylüyordu. Birkaç duvarda ise şöyle bir yazı vardı: Bir tur daha olacak…

BM'in şehirdeki yıkımı araştırmak için oluşturduğu komisyon, şehrin İsrail güçlerinin çekilmesinden önce kasıtlı olarak yok edildiği, yaklaşık 4 bin binanın ve mevcut altyapının tamamen hasara uğradığının ve 500 milyon Suriye Lirası zarar bulunduğu raporunu veriyordu.

Sonrasında ise yine garip bir şekilde Suriye Rejimi bu bölge sakinlerinin geri dönüşüne izin vermedi. Burada bölgeden sürgün edilen sakinlerin arasında büyük oranda Türk ve Çerkez asıllıların bulunduğunun rolü büyük olsa gerek. Bundan sonrasında günümüze ulaşan süreçte de bölgedeki özellikle Osmanlı dönemine ait tarihi yapıların bir plan dahilinde ortadan kaldırıldığını da hatırlatalım.

Suriye'nin başkenti Şam, Hatay/Cilvegözü Sınır Kapısının sadece 180 km güneyindedir. 50 km güneyde ise Golan Tepeleri bulunur. Buradan çıplak gözle Şam görülebilir.

Golan ilk bakışta küçük ve önemsiz bir bölge gibi görülür ama gören bir göz için Doğu Akdeniz'in en stratejik bölgelerinden birisi olduğu hemen anlaşılır. Güneyinde Yermük Nehri, Batısında Celile Denizi vardır. Yine doğusunda zengin akarsu yataklarına sahip Rakka Vadisi bulunmaktadır. Zengin yeraltı kaynakları da bulunur. İsrail'in yıllardır bu bölge ve civarını kontrol altına almak istemesinin arkasındaki temel neden de budur.

Golan Tepelerinin güneyinde yer alan Yermük, aynı zamanda tarihi önemi olan bir bölgedir. Doğu Roma İmparatorluğunun asıl çöküşü ve Anadolu topraklarını kaybetmeye başlamaları, Hz. Muhammed'in vefatından sadece üç yıl sonra, 635 yılında bu bölgede gerçekleşen Yermük Savaşı ile olmuştur. Halid Bin Velid komutasında kazanılan bu savaş sonrası, İslam Orduları kaçanları 800 km kuzeydeki Malatya şehri yakınlarına kadar direnme olmaksızın takip etmişlerdir. Böylesi engelsiz stratejik bir bölgeden söz ediyoruz.

Golan Tepeleri ve civarı 1974 yılından beri İsrail ile Suriye kontrolündeki bölgeleri ayıran bir tampon bölge niteliğinde ve İsrail 1967 yılında işgal ettiği bu bölgeleri 1981 yılında uluslararası anlaşmalara aykırı bir şekilde ilhak ettiğini açıkladı, ardından Nusayri ve Dürziler hariç 100 binden fazla insan bölgeden uzaklaştırıldı. Böylece İsrail bölgede kendine karşı olabilecek nüfus yapısını bölgeden uzaklaştırırken, aşama aşama kendisine müzahir bir yapıyı oluşturmayı hedefliyor. BM Güvenlik Konseyinin, ilhakı "geçersiz" ve "hukuksuz" olarak nitelendiren 497 sayılı kararı mevcut.

Buraları kontrol altına alma nedeni ise şüphesiz bölgenin İsrail için stratejik bir üstünlük ve avantaj sağlaması. Hem İsrail'e hem de Suriye'ye hâkim bir bölge. Bu bölge Hayfa Limanı ve Kudüs için emniyet sağlıyor ve muhtemel tehdidi uzaktan karşılıyor. Şüphesiz bölge kuzeye yönelik harekât açısından da İsrail'e avantaj sağlıyor. İsrail bu suretle harp sistemleri ve radarlarını daha avantajlı konumda tutuyor, erken uyarı imkanına sahip oluyor. 1973 yılındaki savaşlarda Suriye rejiminin 1000'den fazla tankla gerçekleştirdiği taarruzlarını, İsrail hazırladığı savunma mevzileri ile 150 civarındaki tankla durdurmayı başardı. Bu İsrail ihtiyat kuvvetlerinin gelmesi için zaman kazandırdı ve durdurulan tanklar İsrail hava kuvvetleri için kolay bir hedef haline geldi.

Kuneytra, sadece Şam'a giden yolun değil, sonrasında Anadolu içlerine gidişin de anahtar bölgesi. İsrail açıkça buradaki faaliyetleri ile sadece Suriye'yi değil, gelecek için Türkiye'yi de hedefliyor izlenimi veriyor. Bilindiği gibi İsrail'de ulusal güvenlik stratejilerini belirlemek üzere, savunma istihbarat ve ekonomi uzmanlarından oluşan "Nagel Komitesi" adı altında bir danışma organı mevcut. Bu komisyon, hükümetin savunma politikaları ve bütçe planlamalarına yön veriyor ve mevcut ve gelecekteki güvenlik tehditlerine yönelik orta ve uzun vadeli raporlar hazırlıyor. İsrail hükümeti,

bölgedeki tehditler arasında yalnızca Suriye'yi değil, Türkiye'yi de bir risk unsuru olarak değerlendiriyor. Nagel Komitesi, İsrail hükümetine sunduğu raporda, Türkiye'yi İran kadar büyük bir tehdit olarak belirtiyor. Savunma bütçesinin gelecek 5 yıl için yıllık 4 milyardan fazla artırılmasını, hava savunma kapasitesinin artırılması ve Ürdün sınırı boyunca savunma bariyerlerinin oluşturulmasının yanında uzun menzilli uçuş kabiliyetlerinin artırılması için yeni F-15 savaş uçakları, yakıt ikmal uçakları ve İHA'ların alınmasını tavsiye ediyor.

Kuneyra bölgesi, Dera ve Süveyda şehirlerini de kontrol ediyor. İsrail Savunma Kuvvetleri'ne bağlı güçler, Dera, Süveyda ve Kuneytra başta olmak üzere Suriye'nin güneyindeki birçok bölgede askeri olarak varlığını gösteriyor. Süveyda bölgesindeki Dürzileri kışkırtarak kendisi kontrolünde ayrı bir yönetim oluşturma hedefi zaten açıkça ortada. Burada belli bir noktaya geldiklerini düşünüyorlar. Dera kentinin ise daha önce bir dönem, Esad rejiminin Rusya'nın da desteğini alarak, İran ile birlikte bazı İran destekli grupların merkezi haline geldiği, muhaliflerin bölgeden uzaklaştırıldığı ve Irak ve Suriye üzerinden İran-Lübnan bağlantısını sağlama yönündeki önemi ve gerçekleşen faaliyetler zaten İsrail tarafından da gayet iyi biliniyor. Yine İsrail'in Kuneytra'da İran destekli Lübnanlı grupların üs düzey yöneticilerine yönelik suikastlar gerçekleştirdiği ve yapılan toplantıların kayıtlarının sosyal medyaya İsrail tarafından sızdırıldığı da bilinen bir gerçek.

Esad rejiminin düşmesi ile birlikte boşluğu değerlendirmek isteyen İsrail, Şeyh (Hermon) Dağı ve Suriye'nin Kuneytra kentindeki diğer stratejik önemdeki kritik bölgeleri işgal etmeye başladı. Bölgede tıpkı daha önce Filistin'de olduğu gibi toprak satın alımı faaliyetleri de göze çarpıyor. İsrail Savunma Bakanı Katz ise sosyal medyada, "51 yıl sonra Hermon Dağı'nın tamamının yeniden İsrail kontrolünde olmasını heyecan verici tarihi bir an" olarak açıklamasını da hatırda tutmak gerekiyor.

İsrail ordusu, Kuneytra'nın kuzeyindeki "Kızıl Tepeler" bölgesine arazi düzenlemesi maksadı ile Merkava tankları ve buldozerlerle girdi. Kuneytra kırsalındaki Baas ve Şamdaniye El-Şarkiyye bölgelerine ilerleyen İsrail ordusu, devlet dairelerindeki çalışanları denetim gerekçesiyle tahliye ediyor, kontrol noktaları oluşturarak aramalar gerçekleştiriyor. İsrail'in işgal ettiği bölgelerde denetim noktalarının sayısını giderek artırdığı da dikkat çekiyor.

İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch), İsrail'in Suriye'nin güneyindeki işgalini kınadı ve İsrail güçlerini savaş suçları işlemekle itham etti. Raporda, "Evlerin ve tarım arazilerinin tahrip edilmesi ile arazi ve suya erişimin kısıtlanması, koruma altındaki kişilerin haklarını ihlal etmekte; hukuka aykırı toplu cezalandırma ve geçim kaynaklarından mahrum bırakma anlamına gelebilmektedir." denilmektedir.

Şimdi ise haberin asıl konusunu işin içine katarak analizi tamamlayalım.

Bölgede su ihtiyacı stratejik önemde. Tahminler İsrail'in su ihtiyacının yüzde 40'ından fazlasını Golan bölgesi ve civarından karşıladığına işaret ediyor. Şüphesiz İsrail'in Kuneytra ve Dera'daki su kaynaklarına yönelik operasyonları, buralardaki kalıcı olma ve gelecek için bunları genişletme niyetine dayanıyor. Bölge ve civarı için su kaynakları hayati önemde. Kuneytra ve civarındaki ekilebilir alanların yarıdan fazlası baraj sularına muhtaç. Bölge iklim değişikliği nedeniyle su sıkıntısı çekiyor.

Al-Hajjah Barajı tamamen kurumuş durumda. İsrail bölgede önemli bir su kaynağı olan ve içme ve sulama maksatlı suyu depolayıp gerektiğinde Kuneytra ve Dera bölgesindeki diğer barajları besleyen Mantara Barajının kontrolünü ele geçirmiş durumda ve bölgede El-Radif'deki önemsiz birkaç su kaynağı dışında yüzey suyu yok gibi. İsrail askerleri baraj bölgesinden görünüşte çekilmiş gibi gözüküyor ancak baraj gövdesine giden geçiş yolunu toprak bariyerlerle girilemeyecek şekilde doldurmuş ve civara uyarı levhası yerleştirerek iki km yakını sivil erişimine kapatmış durumda. Girenlerin keskin nişancıların hedefi olması muhtemel. İsrail ayrıca bölgede derin kuyular açıyor ve yer altı sularının yapısını değiştiriyor. Bölge sakinleri çiftçilik ve hayvancılıkla geçimini sağlıyor ve kısıtlamalar nedeniyle bu uğraşılarını gerçekleştiremediklerinden ve ayrıca baskınlar, el konulma, yıkılma ve keyfi gözaltılar nedeniyle zorunlu bölge terkine yönlendirilme durumu söz konusu olduğundan zor durumda.

Lübnan bölgesinde de benzer sorunlar var ve çatışmalar su altyapısına büyük darbe vurmuş durumda. Dünya Bankasının geçtiğimiz yıl yaptığı bir çalışmaya göre, Lübnan'daki su altyapısı büyük zarar görmüş durumda ve su dağıtım depolarının üçte ikisi, su pompalarının ise yarısından fazlası tahrip edilmiş gözüküyor. Uluslararası Af Örgütü de dahil olmak üzere küresel insan hakları örgütleri, İsrail'in işgal altındaki topraklarında suyu bir silah olarak kullanmaya yönelik benzer girişimleri konusunda yıllardır uyarıda bulunuyor.

Bazı olaylar bir yanılgı ya da bilmeme sonucu önemsiz gibi görülebilir. Bildiği halde gaflete düşerek umursamazlık ise geri dönülemez bir hatadır. Jeopolitik öneme haiz bölgeler ve bu bölgelerde yaşayanlar daima güçlü olmak zorundadır. Bilmek, araştırmak, bir araya getirerek anlamlandırmak ve gerektirdiği şekilde hazır olmak zorundayız.

20 TEMMUZ 2026
JEOPOLİTİK BAĞLANTI NOKTALARI: UKRAYNA NEDEN HÜRMÜZ'E DAHİL OLMAK İSTEDİ?

Tarihi, kültürü ve ekonomiyi işin içine katmadan jeopolitik değerlendirme yapmak oldukça zor. İşin ucunu Deli Petro'ya kadar uzatmak mümkün…

Rus Çarı I. Petro'nun 1725 yılında yazdığı ve 1738 yılında Petersburg şehrindeki Petrof Sarayının mahzenlerinde bulunan gizli vasiyeti, sadece Anadolu ve boğazlar üzerinden Akdeniz'i ve Avrupa'yı değil; Kafkaslar ve İran üzerinden Basra ve Hindistan'a ulaşmayı kapsıyordu. 1722 yılındaki, İran'a karşı Hazar bölgesinin işgali de bu planın bir parçasıydı.

1696 yılında Karadeniz'e yönelik Azak kalesini ele geçiren Petro, 1722 yılında planının bir parçası olan Hazar bölgesini işgal girişimini de başlatmış ve askeri yardım karşılığında Hazar Denizi'nin batı ve güney kıyılarını İran'dan almıştı. Sonrasında İngiliz ve Ruslar arasında bu alanın kontrolüne ilişkin mücadeleler devam etti. Günümüzde ise İran'ın Zengezur ve Hazar üzerinden Ermenistan ve Sen Petersburg'a uzanan projelerinin bulunduğu ise zaten inkâr edilmiyor.

Tarih yeniden mi tekerrür ediyor? Çatışmalar bu bölgeye yoğunlaştığında, bağlantıları oluşturmak açısından nedense tarihi bir hatırlatma da zorunlu oluyor.

Ukrayna, 603.549 km² yüzölçümü ve 900.000'i aşan askeri gücüyle büyük bir ülke. Rusya'yı zayıflatacak yapısı nedeniyle, son dönemde büyük miktarda askeri ve teknolojik yardımların bu ülkeye aktığı da bir gerçek. Halen savaş halindeki Ukrayna'nın Hazar Denizinde Rusya ve İran'a ait 2 ticari gemiyi vurması ile Hürmüz Boğazı Merkezli mücadele yeni bir aşamaya evrildi.

Saldırı sonrası İran'ın açıklamaları yanında Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski'nin operasyon sonuçlarını açıkça sahiplenmesi, olayı bambaşka boyutlara taşıdı. Nitekim son ABD ziyaretinde, Wall Street Journal'da, "ABD yönetiminde son dönemde Zelensky'ye karşı farklı bir anlayışın gelişmeye başladığı", değerlendirmesini de bu kapsamda değerlendirmek gerekiyor. Bu anlamda da Ukrayna'nın Rusya'ya verdiği Şahid kamikaze dronlara karşı sağlanan önleme başarısı ile Rusya içlerine uzanan ve özellikle enerji altyapılarını uzanan etkili dron taarruzları öne çıkıyor. Zaten Ukrayna devlet başkanının istediği de tam olarak bu gibi gözüküyor ve tıpkı, Netanyahu gibi Zelenski de iktidarının uzamasını, savaşın uzaması ile eş anlamlı tutuyor izlenimi veriyor.

İşte tam da bu noktada Hazar Denizindeki saldırı, temmuz ayının başlarında ABD tarafından, İran kuzeydoğusundaki Aktekihan demiryolu köprüsüne yönelik füze saldırıları ile birlikte değerlendirildiğinde daha sağlıklı bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır.

Aktekihan köprüsü sıradan bir köprü değildir. Çin'in Kuşak ve Yol Projesi güzergahındadır ve İran ile Rusya arasında sevkiyatın yapıldığı bir koridorda yer almaktadır. Köprü; İran, Kazakistan, Türkmenistan ve Çin hattını birbirine bağlamakta ve Tahran'dan Çin'in Şian kentine uzanmaktadır.

Geçtiğimiz yıl Çin'den bu hat kullanılarak tren seferleri icra edilmiş ve İran'a yönelik yaptırım ve ablukaların başlaması üzerine de tren seferleri artırılmıştı. Yine ablukanın başlaması ile Rusya'dan İran'a sevkiyatlar bu ulaşım hattı üzerinden yapılmaya başlamıştı.

Aynı şekilde Orta Koridor güzergahında bulunan Hazar Denizi, İran ve Rusya işbirliğinin gerçekleştiği bir alan olarak dikkat çekiyor.

Bu alanın diğer ülkelerin olduğu kadar özellikle İran-Rusya arasında birçok hayati malzeme alışverişi yanında, insansız hava araç parçalarını içeren askeri malzemeleri de kapsadığı öngörülüyor. Dolayısıyla Ukrayna'nın, kendisinden oldukça uzaktaki bu alana uzun menzilli olarak gerçekleştirdiği savaş alanlarını birleştirmeye yönelik saldırısının, bu tür girişimleri önleme girişimi ile özellikle hem İran hem de Rusya'yı sıkıştırmak, zor durumda bırakmak maksatlarını içerdiği ve en önemlisi "ABD'ne verilen bir destek mesajı" olarak değerlendirilebilir.

Zamanlamasının ise Zelensky'nin ABD ziyareti öncesinde gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bir anlamda Ukrayna, daha doğrusu Zelensky, Rusya'ya karşı sürdürdüğü mücadele ile birlikte, ABD-İsrail hattındaki ikinci bir çatışma ekseni üzerinden kendisini yeniden konumlandırma ve yükü hafifleten bir müttefik konumuna yükselmeyi amaçlamış görülüyor. Böylece sıradan bir askeri faaliyet, Rusya-İran işbirliğini kesmeye yönelen ve ardından diplomatik alana sirayet eden bir araca dönüşüyor.

Burada, Hazar Denizinin, Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası sınırdaş ülkeler arasında uzun yıllar anlaşmazlık konusu olmasını ve 2018 yılındaki Aktau Zirvesinde İran ve Rusya'nın baskın tutumları ile yeni bir statü oluşturulmasını hatırlatmak gerekiyor. Hazar Denizi'nde Kazakistan (2320), Türkmenistan (1200) ve Azerbaycan'ın (955) kıyıları en uzunken, İran (724) ve Rusya'nın (695) kıyıları en az olan ülkeler durumunda. Göl ya da deniz statüsünde olması paylaşım ve kullanma koşullarını değiştiriyor. Mevcut durumda Rusya ve İran bu bölgede ortak askeri tatbikatlar gerçekleştiriyor. Bu hat yaptırım altındaki bu ülkelerin ekonomisi için büyük bir destek sağlıyor. Bölge İran içlerine rahatça uzanan ulaşım hatlarını da içeriyor.

Ukrayna'ya böyle bir harekât için istihbarat desteğinin kimin tarafından sağlandığı henüz bilinmemektedir ancak bunun ne derece etkili olacağını, yani İran-Rusya ilişkilerini ne oranda etkileyeceği ve Ukrayna'nın ne ölçüde ABD desteği alabileceğini zaman gösterecektir.

ABD, İsrail'in yönlendirmesi ile her ne kadar duruma hâkim gibi görünse de Orta Doğu bölgesinde bir savaşın içine saplanmış izlenimi vermektedir. Hürmüz çevresinde başlayan ve giderek yayılma eğilimi gösteren savaşın daha ne kadar uzayacağını ve yayılma eğilimi göstereceğini tahmin etmek ise oldukça güç. Diğer taraftan Irak Ulusal Güvenlik Danışmanı Abudi tarafından bu hafta yapılan açıklamada, ülkesinde Ukrayna adına faaliyet yürüten birimlerinden söz edilmesini de yayılma eğilimi açısından dikkate almak gerekmektedir. Kaldı ki Ukrayna bağlantılı bu hücrelerin Irak'tan Körfez ülkelerine yönelik İHA saldırılarını planladıkları iddiası da bulunmaktadır. Buna Çin'in İran'a FN-16 ve QW-12 sırtta taşınabilir hava savunma sistemlerini sattığını içeren iddialar da eklendiğinde, dikkat edilmediği ve önlem alınmadığı takdirde, savaşın etkisinin yayılma emaresi gösterdiği değerlendirmesi yapılabilir.

01 Ağustos 2026
JEOPOLİTİK BİRİKİMİN GÜCE DÖNÜŞÜMÜ

Güç, bir işin yapılma hızının yanında, kontrol, otorite, dayanma ve etkileme yeteneği olarak da tanımlanabilir. Ancak bütün bunların ötesinde, belirli bir alanda ve sadece sınırlı güç sayılabilecek unsura dayalı olarak hareket etmek, bir çok durumda gücün kaybolmasına yetersiz kalmasına ve hatta tamamen ortadan kalkmasına neden olabilir. Bu özellikle küresel ölçekte güç oluşturma ve stratejik düzeyde özerklik kazanmada oldukça önemlidir.

Hiçbir savaş diğerine benzemez. Savaşta politik hedefler değişirse savaşın yürütülüş biçimi de değişir (Alpar, 2015: 325).

Askeri güç, iç yapısı sağlam bir harp yeteneği ile birlikte caydırıcılık kazanması ve mevcut gücü unsurlarının istenilen harekat bölgesine sıkıntısız aktarımıyla birlikte önem kazanır.

Savaşlar ve mücadeleler belirsizlik içerir ve belirsizlikleri çözecek derinlikte bilgi altyapısına sahip kurmay aklına ihtiyaç gösterir. Romalı tarihçi Tacitus'un (MS56-120) belirttiği şekilde ikmal eksikliği tarih boyunca harekatın başarısını hep tehlikeye atan bir unsur olmuştur. Diğer taraftan her türlü uzun süreli harekatta, ülkenin krizlerden ve yaptırımlardan etkilenmeyen, güçlü bir teknolojik tabana sahip olması da aynı oranda öne çıkar. Bunların üzerinde ise hızlı ve doğru karar alma yetisine sahip, dünyayı anlamış, liyakatli bir yönetim yapısının da mutlaka gerekli olduğunu hatırlatmak gerekiyor.

Ilk uygarlıklar tarım toplumuna geçiş ve ardından yaratılan birikim sayesinde ortaya çıkmıştı. Öyle ki MÖ 8000 ile 4000 arasında Ortadoğu'da nüfus yaklaşık 40 kat artmıştı (Harris, 1994: 122). Bu noktada da toplayıcı yaşam tarzının sona ermesi sonucu duygusal bilgeliğin de sona erdiği ve yabancılaşmanın başladığı ifade edilir (Zerzan, 2004). Statüyü kendisi yaratan insan, bir süre sonra onun esiri olacak ve gerektiğinde bunun için vahşileşmeyi de göze alacaktı. Zaten insanlar arasındaki mücadelelerin ve şiddetin artışını da zenginliğin artışı ile daha fazla görüyoruz. Bundan sonraki dönemlerde de nüfus ve birikime bağlı olarak güç merkezleri oluştu veya el değiştirdi. Gücünü kaybedenler şüphesiz yukarıda bahsettiğimiz şekilde bir süreklilik durumunu gerçekleştirememiş olanlardı ve bu noktada istikrar ve süreklilik öne çıkıyordu.

İngilizlerin 1700'lü yılların başında donanmalarındaki gemi sayısı 330'u geçmişti. Savaşların maliyeti ise giderek yükseliyordu ve İngiltere dışındaki diğer devletlerin bu maliyeti karşılaması zordu. Fransa 1778 yılında kendi yanına müttefikler bularak Britanya adalarını çevrelemiş ve İngiliz deniz gücünü açık denizlere çıkamaz duruma getirmişti (Uslubaş ve Dağ, 2007:232-233). Fransızların ABD'ni desteklemek uğruna böyle bir mücadeleye girişmeleri ve güçlerini harcamaları, Fransız İhtilalini hazırlayan ana nedenlerden de birisiydi. Ardından Napolyon, 1805 yılında İngiltere'yi istila etmek istedi ancak İngilizlerin güçlü mali gücünü bir türlü kıramadı. Napolyon, 1810 yılında İspanya'yı işgal edince de bu sefer İspanyol sömürgelerini ayaklandıran İngilizler oldu.

Fransa'nın karşısına Almanlar'ı koyanlar da İngilizler'den başkası değildi. Neticede Avrupalı devletler kendi aralarında çekişirken, ABD aradan sıyrılma şansını yakaladı.

ABD'nin güçlenmesi esas olarak iç sorunlarını hallettiği Amerikan İç Savaşından sonra gerçekleşti.

1890 yılında ABD kara ordusu, dünyada Bulgaristan'ın bile gerisinde 14. sırada yer alıyordu. Ancak İngiliz, Alman, Fransız, Rusya, İtalya ve Avusturya Macaristan'ın hepsinden daha fazla enerji tüketmeye başlamıştı ve iç savaştan 40 yıl sonra 1900'lü yılların başında ABD kömür üretimi; 800, demiryolu ray kapasitesi 500, demiryolu uzunluğu 55, buğday üretimi 250 kat artmıştı. Hiçbir ülke bunu küresel düzeyde bir etkiye çevirmeden ayakta kalamazdı. 1880'li yıllarda Şili Donanmasının bile gerisinde bulunan ABD, 1900'lü yılların başında 80 milyonu aşan nüfusu ve üretim gücü yanında, aynı anda 14 savaş gemisi ve 13 kruvazör inşa edecek kapasiteye ulaşmıştı ve bu gücü artık İngilizlerin de kabul etmesi gerekiyordu. Nitekim 1903 yılında liderliği daha fazla götüremeyen İngiltere, Orta Amerika üzerinde egemen güç olma iddiasını terk ederek yerini ABD'ne bırakmak zorunda kalmıştı (Sprout, 2004: 946).

II. Dünya Savaşında da dayanılmaz bir şekilde güç oluşturma savaşın kazanılmasında başlıca etken olmuştu. 1944 yılı içerisinde Amerikalıların Japonlar karşısında denizde çeşitli tiplerde 100'e yakın uçak gemisini hizmete sokmaları ile dengeler zaten değişmişti. Buna Japonların hava hakimiyetinin olmayışı da eklenince, savunma hatları birer birer elden çıktı. Amerikalılar ise Japonlara ait iyi tahkim edilen adalara doğrudan saldırma yerine, buraları tecrit ettiler ve savaşın sonuna kadar Japonları buralarda beklettiler (Akad, 202-204). Bu esnada 3 milyon Japon askeri savaş sonuna kadar Çin'de boş yere bekledi. Amerikalıların en büyük başarısı ise doğal kaynaklara sahip olmayan Japonların savaş sonuna kadar ikmal maddelerine erişimini engelleyebilmeleriydi.

Bu savaşta Almanlar yeterince nitelikli subay yetiştirememenin yanında daha başlangıçta donanmalarını kaybetmiş ve karar alma mekanizmalarını çoğu zaman sadece bir elde toplamışlardı. İngilizler ise savaş mekanizmalarını strateji ve doktrinlerine uygun harekete geçirememişlerdi.

En önemlisi Almanya ve Japonya'nın kendilerini yenen ülkelerin insan gücü ve üretimlerine karşı koyamamaları sonlarını hazırlamıştı ve savaş boyunca 4 kat daha fazla tank ve top, 9 kat fazla havan topu, 7 kat fazla makinalı tüfek, 3 kat daha fazla uçak üreten ülkeler üstünlük sağlamıştı.

Almanların, 1940 yılında ellerindekilerin %70'ini teşkil eden 7.000 uçakları düşürülmüştü. Sonrasında uçak üretim sayısını artırdılar ancak bu uçakları uçuracak pilotlara da ihtiyaç vardı. Pilot yetiştirme süresini kısalttılar ancak bu sefer başka sorunlar ortaya çıktı.

Nitekim 1944 yılının ilk altı ayında düşen uçak sayıları 14.000'i geçecekti. Diğer taraftan II. Dünya Savaşı sonunda ABD ekonomisi, günde bir gemi ve 5 dakikada bir uçak üretebilecek kapasiteyi çoktan geçmişti.

İngilizler, 20. yüzyılın başlarında dünya deniz ticaret filosunun %50'sinden fazlasına tek başına sahipken, bu oran ilk dünya savaşı başında %40'a, 1970 yılında %10'a, soğuk savaş dönemi sonunda ise %1,5'e düşmüştü ve düşmeye de devam etmektedir. Zaten İngilizlerin yaptığı stratejik hataların, 1903 yılında Orta Amerika güç merkezi konumunu ABD'ne devretmenin ardından, II. Dünya Savaşı sonrası tüm dünyada güç merkezi olma konumunu da kendi elleriyle devretmeye kadar götürmesi boşuna değildi. Tarih hataları asla affetmiyor.

Politikanın, şiddet kullanarak devamı olan savaş, iç içe geçmiş karmaşık unsurları içeren, topyekun bir mücadele alanı olarak, tahayyül gücüne ve derin bir bilgi altyapısına dayalı tecrübeleri içeriyor. Şüphesiz bunların görmezden gelinmesi ve ciddiye alınmaması durumu ise tarih boyunca hep felaketlerle sonuçlanıyor.

KAYNAKÇA

Akad, M. T. (2005). Savaş tarihinin dönüm noktaları. Karataş Yayınları.

Alpar, G. (2015). Uluslararası ilişkilerde strateji ve savaş kültürünün gelişimi. Palet Yayınları.

Harris, M. (1994). Yamyamlar ve krallar (F. Gümüş, Çev.). İmge Kitabevi.

Sander, O. (2003). Siyasi tarih (s. 156). İmge Kitabevi.

Sprout, M. T. (2004). Mahan. İçinde Modern stratejinin yaratıcıları (D. & M. Erdem, Çev.). ASAM Yayınları.

Uslubaş, T., & Dağ, S. (2007). Dünya tarihi ansiklopedisi. Karma Kitaplar.

Zerzan, J. (2004). Gelecekteki ilkel (C. Atik, Çev.). Kaos Yayınları.

BÖLÜM 37

06 Ağustos 2026

İSTİHBARATTA DENGELERİN DEĞİŞİMİ

Japon kültüründe, "On" kavramıyla ifade edilen, borç ve minnet ilişkisi ekonomik olmaktan farklı ahlaki ve toplumsal bir yükümlülüğü içerir. Yükümlülükler doğuştan gelir ve ömür boyu bunların ödemesiyle uğraşılır. Bu sadece teşekkür ile kapanacak basit bir mesele olmayıp, bir Japon bu nedenle sizden zorunlu değilse bir hediye almak istemez. Japon kültürüne göre, insanlar doğuştan borçlu olarak doğarlar ve tüm ömürlerini çevreye, tabiata, eşyalara ve yakınlarındaki insanlara karşı bu borcu ödemek için harcarlar. En büyük borç ise İmparatora karşı olanıdır.

Zihinsel sınırlarına çekilmiş bir halkın coğrafi sınırlarını korumasının mümkün olmayacağı açıktır (Zygmunt, 2000). Temmuz ayının son günü Japonya Ulusal İstihbarat Ajansı (NRA)'nın Başbakan Takachi Sanae başkanlığında, ilk toplantısını yapması, daha önceden bilinmesine rağmen, nedense tüm dünyayı şaşırttı. Japon Ulusal İstihbarat Teşkilatının kurulup faaliyete geçirilmesi ne anlama geliyordu?

Konuya sadece istihbarat açısından bakıldığında farklı yorumlar yapılabilir. Ancak Japon kültürü konusunda araştırma yapmışsanız durum daha net anlaşılabiliyor.

Bu Japon kültürünü bilmeyen birisi için biraz garip olabilirdi ancak sosyal antropoloji doktora eğitimi esnasında, Japon kültürü konusunda ayrıntılı olarak inceleme fırsatı bulduğumuz, Amerikalı antropolog Ruth Fulton Benedict tarafından kaleme alınmış orijinal ismi "The Chrysanthemum and the Sword" olan Krizantem ve Kılıç isimli çalışma ile birleşince bazı hususlar daha net ortaya çıkmaya başlıyor (Benedict, 1946).

Krizantem ve Kılıç, Benedict'in 1946 yılında, II. Dünya Savaşı sırasında ABD Savaş Bilgi Ofisi için yaptığı Japon kültür analizlerini içermektedir. Benedict, II. Dünya Savaşı koşullarında Japonya'ya gidemedi ancak ABD'de çok sayıda Japonla, toplum bilimsel veri toplama tekniklerini kullanarak derinlemesine görüşmeler yaptı ve onların kültürel duruşunu ortaya çıkarmaya çalıştı. Şüphesiz askerler bu sonuçlardan fazlasıyla istifade ettiler. Araştırmalar aynı zamanda Japonların da ilgisini çekti ve 1948 yılında Japonca'ya çevrildi. Bu eserin, Japonya'nın Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkilerinin bozulduğu dönemde ülkede en çok satan kitaplar arasında yer aldığını da biliyoruz.

Strateji akıl rehberliğinde ve doğru ellerde; zaman, mekan ve kuvveti en uygun uygun şekilde bir araya getirerek önünüze bir varoluş sahnesi koyar. Bu anlamda istihbaratın, derin bir gözlem ve farkındalık yeteneği ile kavramsal çözümleme gücü ve olayları bazan da görünenin ötesinde anlamlandırmaya fazlasıyla dayalı olduğunu ifade edebiliriz. Yine bu anlamda duygusal tepkiler yanında sezgilerin, ön yargılarla birlikte derinliğe nüfus etmiş kültürel kodların belirleyici rol oynadığını söyleyebiliriz.

Aslında bütün bu faaliyetlerin temelinde, asıl bilmemiz gereken konunun "zihinsel sınırlar" olduğunu da biliyoruz. Zihinsel sınır gerçekte, kendi düşünce inanç ve değerlerimizi de dış müdahalelerden korumak amaçlı çizdiğimiz sınırlar olup, baskı altında fikir değişimi ve zihinsel tükenişliğe karşı bir çare gibi duruyor. Eğer Japon halkını ve kültürünü derinliğine tanımıyorsanız, zaten yapılanlara da bir anlam veremezsiniz. Bu nedenle her türlü davranışa etki eden bir faktör olarak kültürel altyapıyı iyi bilmek zorundayız. Zaten Japon Ulusal İstihbarat Ajansının kuruluşu ile ilgili yapılan yüzeysel analiz ve eleştirilerin bir çoğunda da bu durum açıkça göze çarpıyor ve yanlış yorumlara götürüyor.

Japonya'nın tarihi, kültürü ve ekonomisi ile geçmişte büyük sınırlara yayılmış bir devlet olduğunu biliyoruz. Japonya tarihindeki en geniş sınırlara 1942 yılında II. Dünya Savaşı döneminde ulaştı (Yaklaşık 7,4 milyon kilometrekare).

Savaş sonunda, ABD kuvvetlerinin isteği üzerine, 15 Ağustos 1945 tarihindeki radyodan teslim konuşmasını Japon İmparatoru bizzat yapmıştı. Çünkü daha önce belirtildiği şekilde, Japon kültüründe insanlar daha doğuştan borçlu olarak doğuyor ve tüm ömürleri boyunca bu borcu ödemek için uğraşıyor. En büyük "On" yani borç İmparatora karşıydı. İmparator savaşın dediği için savaşıyorlardı, ölüyorlardı. "Kutsal Rüzgar" anlamına gelen "Kamikaze" intihar saldırılarını da bunun için yapıyorlardı.

Öyleyse, İmparator "durun" diyorsa, durmaları gerekiyordu. İşte bu nedenle bir gün önce ölümüne saldıran bir halk, diğer gün ülke içine giren işgalci askerleri çiçeklerle karşılıyordu.

Savaş sonunda İmparatorluk Silahlı Kuvvetleri dağıtıldı. Militarizmin ve saldırganlığının tekrar ortaya çıkmaması maksadıyla güvenlik birimlerinin yetkileri bilinçli bir şekilde kısıtlandı ya da ortadan kaldırıldı. Halen ülke, Almanya ile birlikte, masraflarını karşılayarak, en fazla ABD askeri bulunduran ülkeler arasında.

1954 yılında, ortaya çıkan tehditler nedeniyle ABD izniyle, ismi Japonya Öz Savunma Kuvvetleri olarak değiştirildi ve Müttefik işgali altında, kontrollü ve kısıtlı yeni bir yapılanmaya gidildi. Savaş sonunda Japonya'da kurulan yönetim, Almanya'nın kontrol altındaki yönetimine oldukça benzerdi ve gerçekten sıkı bir denetim altındaydı. Ancak nasıl Almanya'da Sovyet tehdidi bazı değişiklikleri zorunlu kılmış ve Almanya'nın silahlanmasına izin verilmiş ve NATO ülkesi olabilmiş ise Japonya ve civarında gerçekleşen gelişmeler de farklı bir durumu kendiliğinden oluşturma durumuna getirmiş gözükmektedir.

Dağınık ve etkisiz bir kurumun görevini tam olarak yerine getiremeyeceği açıktır. Japonya'daki mevcut yapının sınırlı yetki, sınırlı kaynak ve insan gücü ile her şeyden önemlisi değişik bakanlık ve kurumların ayrı ayrı toplamaya çalıştığı bilgileri stratejik düzeyde birbirleri ile paylaşıp, bütüncül bir hale getiremeyen yapısıyla etkisiz kaldığı zaten biliniyordu.

Japonya'nın bugüne kadar kendisine ait etkili bir istihbarat sistemi olmadığı zaten biliniyor. Japonya'da casusluğa karşı mücadele mevzuatı da zaten yetersiz olduğundan bu tür faaliyetlere karşı oldukça hassas durumda. Nitekim bir çok defa Japon teknolojisinin bazı ülkeler tarafından kolayca yurt dışına kaçırıldığına dair haberlere rastlanıyor ve bazı ülkeler sadece bu gerekçe ile Japonya ile teknolojisini paylaşmakta tereddüt ediyor.

Japonya'da geniş kapsamlı bir casusluk yasası mevcut olmayıp 2013 yılındaki "Özel Olarak Belirlenmiş Sırların Korunması" kanunu doğrultusunda faaliyetler yürütülüyor. Buna göre ifşa edilmesi durumunda milli güvenliği zedeleyebilecek bilgilerin gizli tutulması gerekiyor. Eğer bu bilgiler yetkisiz bir şekilde paylaşılır ise on yıl hapis cezası verilebiliyor. Bunun dışında devlet sırrı olmayan ticari ve teknolojik bilgileri aktarılması ve casusluğu ise çoğu zaman ticari sır ve haksız rekabet konuları üzerinden soruşturuluyor.

Yine başka devletler adına faaliyet gösteren kişilere yönelik takip ve ceza düzenlemelerinin genişletilmesi gerekiyor.

Her ne kadar henüz kuruluş aşamasında olsa da bir dönemler adeta bir "casuslar cenneti" tanımlanması yapılan Japonya, böylece II. Dünya Savaşı ertesinde ilk kez gerçek manada merkezi bir istihbarat teşkilatı kurmuş oluyor. İstihbarat sisteminde köklü bir değişiklik ve merkezileştirme öngörülüyor. Buna göre Mayıs 2026 ayında kurulan Ulusal İstihbarat Konseyinin başında, ülkenin önde gelen bakanlarıyla birlikte, Başbakan bulunacak ve tüm kurumların ülke güvenliğine yönelik topladıkları bilgileri yeni kurulan yapıya iletmeleri zorunlu olacak. Kurumun görevleri arasında ulusal acil durumlara müdahale yanında, terörle mücadele ve yabancı istihbarat örgütlerinin faaliyetlerine karşı koyma gibi görevler bulunuyor ve casusluk ve derin gizli operasyonlar da bu kapsamda takip edilecek. İlerleyen dönemde casuslukla daha da etkili yasal düzenlemelerin yapılacağı ve daha kapsamlı değişikliklerle zaman içerisinde ülke ihtiyacını karşılayabilecek kurumsal bir yapının oluşturulacağı açık. Nitekim Başbakan Sanae Takaiçi'nin açıklamaları atılacak adımların bugüne kadar yapılanlarla sınırlı kalmayacağının bariz işaretleri.

Yeni yapılanmaya yönelik en fazla tepki ülke içinden geliyor. Daha yapılan çalışmalardan bahsedilmeye başlamasıyla ülke sokaklarında protestolar başladı ve Japon parlamentosunda şiddetli tartışmalar yaşandı. Karşı çıkanlar, biraz da II. Dünya Savaşı öncesindeki baskıcı uygulamaları hatırlatarak, yapılanmanın Japon vatandaşlarının kişisel verilerini ihlal edilmesine yol açacağını ve temel haklarını kullanmasını engelleyebileceğini düşünüyor. Benzer endişeler nedeniyle Japonya'da daha önce kapsamlı bir casusluk yasasının çıkarılması başarısız olmuştu. Öneriler arasında tüm istihbarat faaliyetlerini denetleyecek özel bir komisyon oluşturulması da var.

Her ne şekilde olursa olsun, Japon kültüründe mevcut şu konuyu da hatırlatmakta fayda var (Lebra, 2013: 54): Japon kültüründe grubun aldığı karara uyma konusu önemlidir. Bu karara uymama grup tarafından dışlanmaya neden olacağından belirgin bir öz kısıtlama yaratır ve kişi çoğu zaman grubun aldığı karar dışında fikir beyanından kaçınır. Buradan hareketle, konuya ilişkin dirençlerin zaten zaman içinde ortadan kalkacağını ve üzerinde genele yakın bir toplum desteği oluşturulacağını ifade edebiliriz.

Daha önce 1952 yılında, Japon milli güvenliğine yönelik tehditleri bertaraf etme ve casusluğu önlemekle, Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulup, faaliyet gösteren "Kamu Güvenliği İstihbarat Ajansı (PSIA)" bulunuyor ve bu ilgili kuruluşlar bünyesinde istihbarat toplayarak Japon hükümet politikalarını desteklemeye çalışıyor ve her yıl "Kamu Güvenliğinde Durum ve Beklentiler" isimli "Uluslararası Terörizm Raporu" yayınlıyordu. Şimdi, Şinzo Abe'den başlayarak Japonya, istihbarat sisteminin bağlarını çözme ve tek bir çatı altında toplama yönünde adımlar atıyor ve değişen bölgesel güvenlik koşulları ve hassas teknolojilerin korunması ihtiyacı doğrultusunda istihbarat sistemini yeniden yapılandırıyor. Bir sonraki aşamada ise insan kaynaklı istihbarat faaliyetlerini sürdürecek ayrı bir teşkilatın kurulması planlanıyor.

Peki diğer devletler konuya nasıl yaklaşıyor?

ABD Basınına göre yıllardır ABD'den bilgi altyapısını sağlayan Japonya, artık kendi bünyesinde bilgileri toplayacak ve savunma ve güvenlik alanında daha fazla bölgesel sorumluluk üslenecek. İngiliz basını ise Japonya'nın bugüne kadar, yabancı örgütlerin istihbarat faaliyetlerini önlemekte yetersiz kaldığını vurgulayarak, sadece yeni bir kurum oluşturmanın yeterli olmayacağı, personel eğitiminden başlayarak denetim mekanizmalarına kadar süratle gelişim sağlanması gerektiği üzerinde duruyor (The Guardian).

Yapılan çalışmalar Japonya dışındaki bazı ülkelerde ise hiç de hoş karşılanmıyor. Bu ülkelerin başında Çin geliyor ve başlıca eleştiri "Ulusal İstihbarat Bürosu" kuruluşunun 31 Temmuz tarihine getirilmesi üzerinden ve bunun Japon işgal güçlerinin 731. Birimine bir gönderme olduğu üzerinden eleştiriliyor ve uluslararası düzene karşı bir meydan okuma ve provokasyon olarak nitelendiriliyor.

Bu birim Çinliler tarafından, II. Dünya Savaşı yıllarında Alman ve İtalyanlarla birlikte hareket eden Japon askerlerinin Çinli, Rus, Koreli ve müttefik asker ve sivil esirlere yönelik dehşet verici tıbbi deneyleriyle ve Çin'in sivil yerleşimlerine kasıtlı olarak yaydığı mikroplarla ve katliamlarla anılıyor. Bu olay ayrıca Japonya'nın II. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında kullandığı meşum Tokko'nun (Özel Yüksek Polis) yeniden diriltilmesi olarak görülüyor. Buna örnek olarak da 2013 yılında dönemin Japonya Başbakanı Şinzo Abe'nin bir hava üssünü ziyaretinde, üzerinde "731" numarası bulunan bir eğitim uçağından poz vermesi gösteriliyor.

Diğer taraftan yeni sistemin etki sahasının, Japonya'nın iç sınırlarının çok ötesine uzanacağı belirtilerek, Japonya'nın ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) benzeri olacak bu yapısının ABD-Japonya istihbaratını entegre ederek bölgedeki gerilimi artıracağı ve barış ve istikrarı bozacağı da ifade ediliyor. Diğer eleştiriler ise Japonya'nın giderek anayasal kısıtlamalardan kurtulması, istihbaratın etki alanının genişlemesi, silahlanmanın ve askeri harcamaların artışı ile kavramların yeniden oluşturulması ve amaçlı sembolik provokasyonlar yoluyla giderek daha saldırgan bir toplum yaratılması olarak belirtilmektedir.

Tüm bunların ötesinde Asya-Pasifik bölgesindeki güvenlik ortamının hızla değiştiği ve bu doğrultuda yeni yapılanmalara gidildiği açıkça görülüyor. Japonya ise bu dönüşümü en fazla yaşayan ve yaşayacak ülkelerden birisi gibi görülüyor. Anayasanın 9. maddesinin değiştirilmesi, II. Dünya Savaşı sonrası kendisine dikte edilen pasifist politikaların terk edilerek daha teknolojik silahlara ve istihbarat sistemine sahip güçlü bir ordu oluşturulması bunlardan bazıları.

Bu açıdan bakıldığında bir ülkenin coğrafi sınırlarının tarihin akışı içerisinde değişebildiğini, ancak birey ve kültürel kafasında çok daha güçlü bir şekilde oluşan "zihinsel sınırları" kaldırmanın hiç de kolay olmadığı görülmektedir. Şurasını da unutmamak gerekir ki karanlık dönemlerde toplumlar, kendi varlıklarını sürdürmeyi mutlak bir beka sorunu olarak kodlarlar (Uysal, 2026: 231).

Gerçek uyanış, kurgu bir düzenin ortadan kaldırılması ve ihtiyaca uygun sistemlerin oluşturulması ile ancak sağlanabilir. Japonya'nın da bunu yapmaya ve kendisini değişen koşullara göre ayakta tutmaya çalıştığı görülüyor.

Bunun başarıp başaramayacağını bilmiyoruz, ancak bütün bunlara bakıyor ve Fukuyama'nın şu sözlerini hatırlıyoruz (Fukuyama, 1999: 331): O zaman insanlık yola dağılmış bir araba konvoyu gibi gözükecek. Kimileri kararlı bir şekilde kente doğru yönelirken, kimileri araba izlerine takılıp kalacak… Bazıları yan yollara sapacak, ama son sıradağları aşan sadece tek bir geçit olduğunu görmek zorunda kalacak…

KAYNAKÇA

Benedict, R. (1946). The chrysanthemum and the sword: Patterns of Japanese culture. Houghton Mifflin.

Benedict, R. (1994). Krizantem ve kılıç. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Bauman, Z. (t.y.). Liquid modernity. Polity Press.

Fukuyama, F. (1999). Tarihin sonu ve son insan (Z. Dicleli, Çev.). Gün Yayıncılık.

Lebra, T. S. (2013). Japonlar ve davranış biçimleri (O. Baykara, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Uysal, K. (2026). Bilişsel harp doktrini: İstihbaratın felsefesi. Legem Yayınevi.

BÖLÜM 38

09 Ağustos 2026

ÜÇGENİN İÇ AÇILAR TOPLAMI DEĞİŞİR Mİ?

Bu anlaşma saldırı amaçlı mıdır ve belirli bir ülke ya da ülkeleri mi hedeflemektedir?

Kollektif savunma, kollektif caydırıcılık ve hedefsiz işbirliği. En yetkili ağızlar tarafından, açık ve net olarak, herhangi bir ülkeyi ve saldırı amacını içermediği net olarak defalarca ifade edilmiştir. Öncelikle yanlış anlaşılmalara meydan verilmemesi açısından şunu başlangıçta ifade etmekte fayda var: Mekke Ortak Savunma Anlaşması; Pakistan, Türkiye ve Suudi Arabistan arasında 07 Ağustos 2026 tarihinde Mekke'de imzalanan bir savunma ve güvenlik paktıdır. Saldırı amacı kesinlikle yoktur.

Anlaşma Neyi Hedeflemektedir?

Sorunu iyi belirleyelim: Sorun bu bölge insanının bir araya gelmesi değil, gelmemesi ya da gelememesidir. Ya da getirilmemesidir.

Dünyada en fazla çatışmalara ve mücadelelerini sahne olan bölgelerde, bunun önüne geçebilmek amacıyla, ülkelerin bir araya gelip savunma örgütlenmeleri oluşturmalarından daha doğal bir şey olamaz. Bu anlaşma da, herhangi bir saldırıya uğrama ihtimallerine karşı ülkelerin bir araya gelmelerinden başka bir şey değildir.

İnsanların ve eşyaların her türlü tehlikelerden korunması ve huzur içerisinde yaşaması durumu ve algısı olan güvenlik, dünyanın diğer bölgeleri gibi Ortadoğu insanı için de en önemli ihtiyaçlardan birisidir. Bölge insanı artık suni olarak oluşturulan sorun ve düşmanları bir tarafa bırakıp, kaynaklarını kendi insanının huzuru, güvenliği ve refahı için kullanmak istemektedir.

Böyle bir anlaşmaya tepki gösterenlerin maksadı nedir ve neden karşı çıkmaktadırlar?

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki karşı olanlar azınlıktır ancak sahip oldukları kaynaklar nedeniyle çok gibi durmaktadır. Etkileme güçleri fazladır.

Bölge ve civarında 100 trilyon doları aşan kaynak bulunmaktadır.

Bu kaynaklardan ne yazık ki küçük bir azınlık dışında bölge insanı istifade edememektedir. Bölge insanı; tarihsel, etnik ve inançsal düzeyde birbirine düşürülmeye ve bu suretle bölge kaynaklarına el konulmaya çalışılmaktadır.

Özellikle 19. yüzyıldan beri, dışarıdan bölge yapısına uymayan suni güvenlik sistemleri bölgeye dayatılmaya çalışılmaktadır. Bu sistemlerin bölgeyi ve insanlarını ne hale getirdiği açıkça ortadadır.

Son dönemde bile Akdeniz'de hangi ülkelerin hangi amaçlarla bir araya geldikleri ve "güvenlik" adı altında ortaya atılan, derme çatma ve dayanağı olmayan çözümlerin bölgeyi kaos ortamına sürüklediği görülmektedir. Daha önce de belirttiğimiz şekilde Türkiye, çevresinde savaş ve çatışma istememektedir. Saldırı niyeti de yoktur. Bu nedenle Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesiminin, silah satma ve kullanma maksatlı bir takım dış kışkırtma ve sahte düşmanlık söylemleriyle, bölge dışından kuvvetlerle ve silahlarla ülkesini istila ettirmesine ve kaynaklarını israf etmesine gerek yoktur. Türkiye'nin karşısındaki, suyu dahi olmayan binlerce adayı, havaalanları ve uçaklarla ve dahi bir kaç askerle doldurmak da çare değildir. Tek yapmaları gereken, sadece uluslararası anlaşmalara uygun hareket etmeleri ve anlaşmalara göre silahsız olması gereken adaları silahlandırmamalarıdır. O zaman Adalar Denizi'nin zaten bir huzur ve barış denizine dönüştüğü görülecektir.

Bu anlaşmaya, bölgede saldırı ve yıkım niyeti olmayanların karşı olması zaten mümkün değildir. Dikkat edilirse karşı olanlar, "bölgeyi istediği gibi rahatça yakıp yıkma, insanlara ve mallarına zarar verme niyeti olanlar" ve" bu ülkeler kendilerini savunursa rahatça saldıramayız ve yakıp yıkamayız" diyenlerden başkası değildir.

Diğer karşı çıkanların ise bunların yoğun basın, medya ve psikolojik harekatının etkisinde olanlar olduğu söylenebilir.

Anlaşmayı destekleme yönünden ülkelerin durumu nasıl değerlendirilebilir?

Anlaşma, bölge barışına sağlayacağı katkılar nedeniyle bir çok ülke tarafından memnuniyetle karşılandı. Karışıklık halindeki; Sudan, Somali, Libya gibi ülkeler yanında Suriye ve Irak gibi bölgeler de bundan olumlu olarak etkilenecektir. Bölge insanının anlaşmadan ve sonuçlarından memnun olacağı açıkça ortada.

Ortadoğu ve çevresinde, son dönemde sorumsuzca yapılan saldırılar sonucu, 100 binlerce insanın öldüğü ve yaralandığı, milyonlarca insanın yerinden edildiği ve güvenlik kaygısı yaşadığı bir alana dönüştüğü herkes tarafından görülüyor. Üstelik müdahale edilmediği takdirde savaş ve çatışmalar giderek etrafa yayılıyor ve genişliyor. ABD artık tek başına bu bölgede güvenliği sağlamaktan uzak görülüyor. Saplandığı bataklıktan kurtulamıyor, kurtuluş yolları arıyor. Bölgede istikrarsızlık unsuru olan İsrail vatandaşları bile durumdan rahatsız ve sürekli bir çatışma ortamında giderek tüm dünyada yalnızlaşıyor ve imaj kayıpları yaşıyor. AB, sınır problemleri ve göç ile karşı karşıya. Üstelik enerji sağlanmasındaki güçlük ve fiyat artışları maliyetlerini sonucu, üretim gücünü giderek düşürüyor, köşeye sıkıştırıyor. Bölgedeki mevcut durumun bir süre daha devam etmesi durumunda, varlığının bile sorgulanmaya başlaması söz konusu olacak. Rusya'nın içinde bulunduğu durum, bir var olma mücadelesine dönüşmüş durumda. Tehlike giderek sınır ötesinden ülkenin en ücra köşelerine kadar yayılıyor.

Diğer taraftan Rusya Devlet Başkanı Putin, zaten coğrafi konumu, askeri gücü ve diplomatik ağırlığı nedeniyle Türkiye olmadan Ortadoğu'da kalıcı bir istikrar ve denklem kurmanın mümkün olamayacağını bir çok defa farklı açıklamalarında dile getirdi. Söz konusu Anlaşma, orta ve uzun vadede Avrupa gibi, Rusya için de arzu edilecek sonuçlar yaratacaktır.

İran'ın Anlaşmaya Karşı Tavrı Nasıldır?

İran ABD ve İsrail ile savaş halinde olan bir ülkedir. Türkiye dahil bölge ülkeleri, bölgede savaşa dahil olmayan ülkelere karşı yapmış olduğu saldırılara rağmen, İran'a karşı yapılan saldırılara açıkça tepki göstermiş ve İran'ın yanında yer almıştır ve almaya devam etmektedir.

Anlaşma, karşı saldırı olmadığı sürece, herhangi bir ülkeye karşı değildir ve bu açıkça ifade edilmiştir. İran'ın geçmişte bölgede Suriye Esad yönetimi ile işbirliği içerisinde, gerçekleştirdiği bazı kanlı eylemler bölgede istikrarı bozan bir görünüm sergilemiş ve hiç de İran gibi bir ülkeye yakışan bir jeopolitik tavır olmamıştır. İran'ın burada yaptığı yanlışlarla, hem imajını zedelediği hem de büyük maddi kayıplara (30 milyar dolardan fazla) uğradığı bizzat kendi parlamenterleri tarafından dile getirilmiştir. Yeni dönemde İran'da, gerek kendi ülkesi içerisinde gerekse çevresine karşı jeopolitik düşünce anlayışında bazı değişikliklerin olmaması durumunda aynı durumu tekrar tekrar yaşaması ve varlığını tehlikeye atması öngörüsü hiç de yanlış olmayacaktır. Binlerce yıl geriye uzanan derin tarihi ve kadim devlet anlayışı ile İran'ın akil insanlarının bu gerçekleri göreceğine ve çevresiyle geliştireceği olumlu işbirliği ve diplomasi anlayışı sonucu kaynaklarını daha gerçekçi amaçlarla ve insanının refahı için kullanmasının daha uygun olacağına inanmak istiyoruz. Böylesi bir İran, güvenliğini sağlamış bir İran, etrafıyla barışık bir İran, huzurlu bir İran herkesin özellikle de Türkiye'nin isteğidir. Neticede anlaşma İran'a karşı olmadığı gibi, isterse İran'ın da katılabileceği zaten ifade edilmiştir ve İran'ın zaman içerisinde katılımı savunma anlaşmasını daha da güçlendirecektir.

Bölgedeki diğer ülkelerin katılım durumu nasıl olacaktır?

Savunma maksatlı anlaşmanın Mısır, Katar gibi ülkelerin katılımını açık olacağı ifade edilmiştir. Diğer Körfez ülkeleri de zaman içerisinde katılım sağlayabilir. Bu aynı zamanda bu ülkeler için de daha önceki anlaşmalarına bağlı kalarak ilave ve gerçek anlamda bir güvenlik ortamı sağlamaya yardımcı olacaktır.

Şu aşamada kaçınılması ve dikkat edilmesi gereken ana hususlar nelerdir?

Daha önce de belirttiğimiz şekilde bu anlaşma yıllarca süren yorucu çalışmalar sonucu oluşmuş, üzerinde emek sarf edilmiş; tarihi, kültürel, askeri, teknolojik, ekonomik düzeyde jeopolitik boyutları olan, saldırı amacı taşımayan ve hiçbir ülkeye karşı oluşturulmamış savunma maksatlı bir oluşum ve birlikteliktir. Bölge güvenliğini bizzat bölge ülkelerinin üslenmesidir. Neden bir araya geliyorlar, bugüne kadar olduğu gibi ayrışsınlar, kendi aralarında savaşsınlar demek kadar mantıksız düşünceler olamaz.

Anlaşma başlangıç aşamasındadır. Hiç bir şey kendiliğinden gerçekleşmez. Hiç bir şey bitmiş değildir. Yapılacak daha çok iş olduğu da kesindir. Sorunlar olacak, karşı çıkanlar olacak hatta engellemek isteyenler olacaktır. Dirayetli olmak, dik durmak, hemen yılmamak lazımdır. Başarı çalışmakla gelecektir. Engeller bir bir azimle aşılacaktır. İttifak, zaman içerisinde tatbikat ve eğitim programlarıyla daha da gelişecek ve geliştirilecektir. İşbirliği alanları da, zamanla teknolojik ve ekonomik işbirliği yoluyla sinerji oluşturacaktır.

Daha başlangıçta; İran ile gerilimin yükselmesi, ülkenin gereksiz çatışmaların içine çekilme ihtimali gibi gerekçeler ileri sürülmeye başlanmıştır. Bütün bunlar düşünülmeden, harekete geçilmesi zaten mümkün değildir. Devlet mekanizması içerisinde her şey enine boyuna ayrıntısıyla tartışılır ve yapılan planlamalar çerçevesinde koordineli olarak harekete geçilir.

Bölgenin huzura ve barışa kavuşmasını istemeyenlerin şimdi "ne yapalım da bu anlaşmayı bozalım" dediği açık ve çalışmalarına çoktan başladılar. Yalanlar ve uydurma haberlerle barışı savaş, savaşı da barış ve huzur gibi gösterecek üretimler ve ikna yöntemleri oluşturuyorlar. Kişiler, kurumlar ve ittifakları kendi çıkarları doğrultusunda, sahte tehlikeler oluşturarak yanıltmaya çalışıyorlar.

Resmi söylemlerin dışında, maksatlı olarak, konuyu şu aşamada başka yerlere çekmek, herhangi bir ülkeye karşıymış gibi lanse etmek, konuyla ilgisi olmadığı halde, gündeme gelmek ve dikkat çekme amaçlı bir anda kışkırtıcı ifadelerle öne çıkmak hiç de doğru olmayacağı gibi bu bir anlamda yapılan çalışmaları daha başlangıç aşamasında sabote etmek amacı taşıyacak ve zaten bu konudaki oluşumu engellemek isteyen saldırgan ve kötü niyetli çevrelere yardımcı olmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Sonuç olarak; uzun bir dönemden sonra,bölge ülkeleri kendisi bir köşede oturup, dışarıdan güvenlik sağlatma dışında, inisiyatifi ele almıştır ve Mekke Anlaşması barışı sağlamaya yönelik bir savunma oluşumu olarak, açıkça bölge insanının huzur, güvenlik ve refahına yöneliktir. Bölgenin makus talihini değiştirmek çaba sarf etmeden ve mücadele etmeden olmaz. Ortadoğu bölgesinde, bunca yıllık üçgenin iç açılarını değiştirmek hiç de kolay değil…

19 haziran 2026
SURİYE İZLENİMLERİ

Tekrarlayalım. Kültür bir birikimdir. Bilgini kıskanmadan paylaşır ve diğerlerinin bunu geliştirerek bir üst düzeye ulaşmasına izin verirsen birikim ve ilerleme gelişir…

Geçtiğimiz hafta Suriye'ye karadan gerçekleştirdiğimiz gezi, sadece bazı tarihi, kültürel ve turistik yerleri görme fırsatı yanında, bu ülkenin savaş sonrası durumunu ve sosyal yapıyı görme açısından da oldukça ilginç oldu.

Bir sosyal bilimci olarak, sadece nazari bilgilerle yetinmenin yeterli olmayacağı ve bir sosyal bilimcinin sahadan ve gerçeklerden kopmaması gerektiğine inanıyor ve Ankara-Adana-Hatay'dan İdlip-Halep-Hama- Humus ve Şam bölgesini uzanan çizgideki alan gezisine ait izlenimlerimizi sizlerle paylaşmak istiyoruz.

1990'lı yılların başında Irak'a yönelik Körfez Savaşı başladığında, Irak Sınırı bölgesinde Suriye televizyonlarını izleme fırsatını da buluyorduk ve o dönemde baba Hafız Esad'ın askeri birliklerde yaptığı konuşmalar yanında, bazı askerlerin diğerinin omuzuna çıkarak ve sürekli alkışlayarak izlemesi, Türkiye'de karşılaşmadığımız görüntüler olduğundan, oldukça ilgimizi çekiyordu. Hafız Esad, 1963 Baas Darbesi ile Suriye'de adı duyulmaya başlamış ve darbecilerle birlikte hareket ettiği için "Suriye Hava Kuvvetleri Komutanı" olarak atanmıştı.

Esad, darbeci kişiliğini devam ettirerek, 1966 yılında, Baas Partisinin geleneksel liderlerinin devrildiği ikinci bir darbeye daha katıldı ve bu sefer Savunma Bakanı oldu. 4 yıl sonra ise üçüncü darbeyi kendisinin başa geçmesi için yapıyordu.1976 yılında Lübnan'ı işgal etti. Ardından kendisine karşı yapılan ayaklanmaları bastırmak için Şam'ın kuzeyindeki Hama şehrinin üçte ikisini içindeki insanlarla birlikte yok etti.

Hafız Esad, iktidara geldiğinde, devleti mezhepsel bir çizgi etrafında örgütledi. Sovyetler Birliği ile işbirliği yaptı. Bunda 1958 yılında Havacılık eğitimini geliştirmek üzere Sovyetler Birliğine gönderilişinin büyük rolü vardı. Zaten kendisi ve 2000 yılında ölümü sonrası yerine getirilen oğlu Beşar Esad 1924 yılına kadar Sovyet ve ardından Rusya ile iyi ilişkilerini devam ettirdi. Beşar Esad'ın kaçtığı yer de zaten Rusya oldu.

Gezi Organizasyonu Adana merkezli olduğundan, aynı gün Ankara'dan Adana'ya Otobüsle hareket ettik ve akşam 21.00 gibi Adana'dan çıkarak, İskenderun üzerinden Belen Geçidini aşarak, Hatay-Reyhanlı'ya ulaştık. Sınırı Reyhanlı-Cilvegözü sınır kapısı üzerinden geçtik. Sınırda yoğun bir tır trafiğinin olması dikkat çekiciydi. Türkiye ve Suriye arasında sınır ticaretinin daha da artması açısından burasının daha modern bir şekilde düzenlenmesi ve geçiş işlemlerinin hızlandırılması gereği bulunuyor. Bu konuda bölgede çalışmaların her iki ülke bölgesinde de devam ettiği görülüyor. Her iki tarafta da sınır görevlileri gerekli kolaylığı gösteriyor ancak turistik amaçlı geçişler için kullanılan taşıma araçlarının ve buna ilişkin düzenlemelerin yapılma ihtiyacı olduğu açıkça görülüyor. Araçlar yetersiz ve eski. Bunun yanında biletsiz olarak para toplanması (Sadece Türkiye tarafında para alınıyor. Suriye tarafında taşıma ücretsiz) işleminin ne derece doğru olduğu da araştırılabilir. Umarız bu konuda kısa süre içinde güzel düzenlemeler yapılır ve her iki taraftan da daha konforlu bir şekilde giriş çıkış mümkün olur.

Sınırdan geçişten sonra Suriye tarafında, her alanda süratli bir toparlanmanın gerçekleştiği görülüyor. Elektrik gibi hizmetler Türkiye'nin de yardımı ile sağlanıyor. Bunun dışında jenaratör ve güneş enerji sistemleri kullanılıyor. Sınırdan Şam'a kadar yollar beklediğimizden daha düzgün, ancak yol üzerinde Türkiye'deki gibi düzenli dinlenme tesisleri henüz yok. Değerlendirmemize göre birkaç yıl içerisinde bu yol ve üzeri daha konforlu ve seyahat için daha sistemli bir hale gelecektir. Tabi Suriye'nin toparlanmasına ve bir refah toplumu haline gelmesine izin verilirse…

Bu kelimeyi özellikle kullandım, çünkü çektiği bunca açıya rağmen ayakta kalabilen ve yeniden toparlanma gayreti içerisinde olan Suriye halkının refahını istemeyen bazı unsurlar var ve tüm güçleriyle kalkınma ve toparlanma çabalarının etkisiz olması için uğraşıyor gibiler. Bölgeye giderken sosyal medya hesabından, Suriye'nin 1960'lar yapımı eğitim uçaklarından bile rahatsızlık duyan Netanyahu'nun, seçim öncesi kendisini ayakta tutmak adına rahatsızlık duyduğunu biraz da esprili şekilde belirtmiştik. Şaka gibi. Hemen ertesinde 4 gün sonra bu sefer Suriye'nin İdlip şehri kırsalında yer alan Ebu Zuhur Askeri Hava Üssü'ne, 18 Ağustos'ta İsrail ABD'den kendini korumak maksatlı aldığı son model F15 savaş uçakları ile, dalgalar halinde hava saldırısı gerçekleştirdiği görüldü. Oysa, bu havaalanı 2013 yılından bu yana kullanım dışıydı. Üzerinde, çoğu yedek parçası bile olmayan, bir kaç eski model uçak mevcut. Yeni yönetim kısıtlı koşullarla harap yerleri onarmaya çalışıyor ancak İsrail yönetimi tüm bunları tehdit gibi göstererek saldırılarla yok ediyor.

Üstelik bu saldırının hemen ardından Suriye Petrol Şirketi (SPC), Cebse Gaz Tesisi'nden gaz sevkiyatı sağlayan boru hattında meydana gelen patlamanın ilk incelemelere göre sabotaj kaynaklı olduğunu bildirdi. Bunlar açıkça İsrail'in çevresinde hiçbir medeni oluşuma izin vermeyen bir düşünce yapısını harekete geçirme isteğinde olduğunu gösteriyor. Emareler açık. Suriye'de bundan sonra önlem alınmadığı takdirde bu tür kışkırtıcı saldırılar, sabotajlar ve yıkıcı eylemlere hazır olmak gerekiyor. Çünkü Netanyahu seçimleri kazanmak için her türlü çalışmayı yapıyor ve yapmak istiyor. Nitekim Türk hükümeti İsrail'in bombaladığı eski havaalanı ile ilgisinin bulunmadığını açıkladı.

Mücadelelerin değişik yöntemlerinin var olduğunu bizler de biliyoruz. Bu bölgedeki İsrail politikaları konusunda ve gelişmeleri yakından izleyerek doğrudan Türkiye'yi savaşa sokma senaryoları üzerinde daha dikkatli olmak durumundayız. Çünkü Suriye'nin öyle kolay kolay anlaşılabilecek bir coğrafya olmadığını tarih bize anlatıyor. 1967 yılından beri işgal ettiği ve uluslararası hukuka ve kararlara göre Suriye'ye teslim edilmesi gereken Golan'daki işgal ve hakimiyetini, 2024 ertesi kuzeye ve Kuneytra üzerinden Şam'a doğru geliştirmiş, su kaynaklarına el koymuş, yeni mevziler ve savunma hatları işgal etmiş, Suriye'de ağırlıklı olarak Süveyda ilinde yoğunlaşan Dürzileri kışkırtmaya ve Suriye'den ayırarak kendisine bağlamaya çalışmaktadır.

Suriye'deki diğer azınlıkları da kendi siyasi ve askeri emelleri doğrultusunda kışkırtmaya devam etmekte, Suriye ve Lübnan'ı kontrol eden Hermon (Şeyh) dağını işgal ve kontrol altında tutarak Türkiye sınırlarından başlayarak, Suriye ve Lübnan bölgesinin tamamına hakim konumda olmak istemektedir.

Netanyahu'ya göre, yaşamaya hakkı olan sadece kendisi ve kendi gibileri ve başka hiç bir toplumun yaşamaya, nefes almaya ve kendisini geliştirmeye hakkı yok. Asıl konu ve maharet çevresi ile ileriye dönük olarak barış ve dostluğa dayalı olumlu ilişkiler geliştirebilme diplomasi yeteneğidir. Yoksa her yeni doğan çocuğu daha başlangıçta düşman, her basit makinayı geleceğe yönelik tehdit görme aşırı mantığı bir ülkeyi bir yere götürmeyeceği gibi her geçen gün çevresel tehditleri artırır ve o ülkenin ve çevresinin yıkımına neden olur. Bu düşünce devam ettiği sürece de dünyaya barış ve huzur gelmesinin imkanı olmaz.

Gezimiz süresince güneye inildikçe hava aydınlandı ve biz sabaha karşı Şam'a yaklaşırken arazi yapısının değiştiği ve Şam çevresinin daha bir yükseltiye sahip coğrafya olduğunu gördük. Gördüğümüz bir başka husus ise Esad yönetiminin başkent çevresinde aldığı askeri önlemler ve mevzilenmeleriydi. Şehrin girişinde yerle bir olmuş ve harabe haline dönmüş mahalleler ise rejime karşı olduğu için, Beşşar Esed rejimi tarafından, 21 Ağustos 2013 tarihinde düzenlediği saldırılarda sarin gazı kullandığı, Şam'ın doğusundaki Doğu Guta banliyösü. Bu saldırılarda Sarin gazı için hemen üstündeki Kasiyun dağı kullanılmış. Saldırılarda çocuklar ve kadınlar dahil en az 1400 sivilin hayatını kaybettiği BM dahil uluslararası kurum raporlarıyla belgelendirilmiş durumda ve açık bir savaş suçu.

Bu mahalleler Şam'ın kuzeyindeki 1200 metre yüksekliğindeki, peygamberler dağı da denilen Kasiyun Dağı eteklerinden yukarı doğru uzanıyor. Bu dağ şehre tamamen hakim. Dağa çıkmak istedik ancak henüz sivil ziyaretlere açılmadığı için yarısındaki Kontrol Noktasından geri dönmek zorunda kaldık. Ama burası yine de çevreye hakim olduğu için etrafı görme fırsatı bulduk. Bu dağda, Hz. Adem'in oğullarından Kabil'in kardeşi Habil'i öldürdüğüne inanılıyor. Bu yüzden burasının, yeryüzünde "ilk kanın aktığı ve ilk cinayetin işlendiği yer" olduğuna inanılıyor..

Urfa ve civarında yaşadığına inanılan Hz. Eyüp ve Hz. İbrahim gibi bir çok peygamberin bu dağı ziyaret ettiğine de inanılıyor. Şam'a giderseniz ve çıkışa izin varsa burasını mutlaka görmenizi tavsiye ederiz.

Suriye coğrafyasının daha tarihin ilk dönemlerinden bu yana Anadolu coğrafyası ile doğrudan ve yakın ilişkilerini biliyoruz ve bu durum günümüzde de devam ediyor. Dolayısıyla her iki coğrafyada olanlar birbirini hemen etkiliyor. Bu sebeple her iki tarafın da birbirini iyi tanıması gerekiyor.

Bir tarihçi ve antropolog olarak şimdiye kadar yapmış olduğum okumalar ve alan araştırmalarından bildiğim kadarıyla, Anadolu'daki Hatti Kültürü Mezopotamya kültüründen farklılıklar gösteriyor ve MÖ 2000'lerde Anadolu'da görülmeye başlayan Hitit Kültürü de bu farklılaşmayı artırıyor. Bildiğiniz gibi bizler alan araştırmalarını seviyoruz ve çalışmalarımızı sadece Türkiye'de değil dünyanın bir çok ülkesinde bizzat yerinde yaptığımız araştırmalarla destekliyoruz. Bu anlamda Suriye'ye gitmişken, Mısır Firavunu II. Ramses ile Hitit Kralı II. Muvatalli arasında bundan yaklaşık 2400 yıl önce MÖ 1274 yılında gerçekleşen savaştan bahsetmeden de olmazdı.

Çoğu kişi savaşın Suriye'de geçtiğini bilir ama tam yerini merak etmez. Bu savaşı önemsemez ve araştırmayı gereksiz bulur. Halbuki bir tarihçinin, bir antropoloğun ve uluslararası ilişkiler uzmanının ve dahi jeopolitik bilimcinin bu savaşı tam olarak incelemesinde ve bugün olan olaylara dair bilimsel sonuçlar çıkarmasında çok büyük faydalar olduğuna inanıyoruz.

Savaşın geçtiği yer Suriye'de Şam'ın kuzeyidir. Günümüz Suriye sınırları içinde Humus şehrinin 25 km kadar güney batısında yer alan Asi Nehri (Lübnan'dan doğar Suriye Humus ve Hama'dan geçer ve Antakya'da Türkiye'ye geçerek Akdeniz'e dökülür. Nehirler güneye aktığı halde bu nehir coğrafi yapı nedeniyle kuzeye akar. Bunun için Asi denir) kıyısındaki Kadeş Şehri harabeleri çevresinde gerçekleşmiş olup, Tell nebi Mend höyüğü olarak da bilinen arkeolojik alan civarında meydana gelmiştir. Burasını uzaktan da olsa gezimiz esnasında görmek bizim için büyük bir şans olmuştur. Çünkü Anadolu'da Çorum ve Ankara civarındaki Hitit varlığını biliyoruz ki bu kalıntılardan birisi benim doğum yerim civarındadır. Geçtiğimiz yıl ise Mısır'ın Kahire'den sonra Başkenti olmuş ve II. Ramses'in de sarayının bulunduğu ve görme ve inceleme fırsatı bulduğumuz, Nil Nehri güneyindeki Sudan'a yakın Luksor kenti olmuştur.

Böylece Çorum-Ankara- Suriye Kadeş ve Kahire- Luksor bağlantısını kurma, olaylar arasındaki bağlantıları oluşturma fırsatını bulmuş olduk ki zaten Jeopolitik bilimini de biz bu bağlantıları oluşturabilme yeteneği olarak tarif ediyoruz. Savaştan 14 yıl sonra imzalanan ve dünyanın ilk bilinen barış anlaşması olan ve "Ebedi Anlaşma" olarak bilinen (Anlaşma metni okunursa anlaşmanın sonsuza kadar geçerli olacağı ve Mısır ve Hitit halklarının sonsuza kadar barış içinde yaşayacağı, anlaşmanın çocuk ve torunları dahi bağlayacağı ifade ediliyor. Ramses'in de Mısır ve Hitit halklarını sonsuza kadar birbirine dost ettim yazılı ifadesi mevcut), II. Ramses ile II. Hattişuli arasında imzalanan Kadeş Barış Antlaşmasının Hitit Başkenti Hattuşa'da bulunan Hitit nüshalarının iki kopyası İstanbul Gülhane parkı civarındaki Arkeoloji Müzelerine bağlı Doğu Eserleri Müzesinde ve bunu da önceden görme fırsatı bulmuştuk. Diğeri Berlin'de ve bir nüshası da Newyork, BM Genel Merkezinde. II. Ramses ise bu savaşa dair 4 anıt yaptırmış olup bunlardan birisini Luksor'da görme fırsatı bulmuştuk. Teb'deki Ramesseum ve Karnak tapınaklarına anlaşmanın iki nüshası kazınmış durumdadır. Araştırmacı gençlerimizi buraları görmeye ve konuyu bilimsel olarak daha derinlemesine incelemeye davet ediyoruz. Yoksa yol üzerindeki bu harabeler hiç merak edilmeden ve ders alınmadan unutulup gidecek…

MÖ 1274 yılında, Mısır ile Hitit İmparatorluğu arasında gerçekleşen Kadeş Savaşı, tarihin bilinen ilk süper güçler arası karşılaşması ve en büyük savaş arabası muharebelerinden birisidir. İki süper güç olan Mısır ve Hitit devletleri, Suriye topraklarındaki zengin ticaret yollarını ele geçirmek için çarpışmıştır. Süper güçlerin çarpışması, 2400 yıl önce bölgeye egemen olma mücadelesi. Zamanına göre büyük askeri güç birikimleri bu bölgeye aktarılmış. Binlerce savaş arabası. Ticaret yollarını ve stratejik koridorları ele geçirme düşüncesi. Ramses öyle uzaklardan geliyor ki biz geçtiğimiz yıl otobüsle sadece Kahire'den luksor'a giderken bile o çöl yollarında perişan olmuştuk. Ramses Kadeş için ordusunu, Pi-Ramses olarak bilinen askeri üssün bulunduğu ve özel olarak inşa ettirdiği şehirden hareket ettirdi. Bu şehir özellikle Hitit tehdidine karşı stratejik amaçlı inşa edilmişti. Burası Mısır'ın o dönemde Delta bölgesindeki başkentiydi. Rotası da öyle kolay değildi. Şam kapısı olarak bilinen Gazze'den geçti. Kuzeye doğru ilerleyerek önceki yıl kendi safına çektiği Amurru krallığı topraklarından geçti.

Yanında 4 tümen bulunuyordu. Bekaa vadisi üzerinden bugünkü Suriye Humus şehrindeki Asi nehri hattına ulaştı.

Bu arada o dönemdeki diğer süper güç Hitit Devletinin stratejik aklını da ihmal etmemek gerekir. Demiri keşfeden ve sırrını uzun yıllar kimseye vermeden üstünlük sağlayan bir devletti. Devletin başındaki II. Muvatalli devlet merkezini gerek kuzeydeki saldırılardan korumak gerekse güneydeki Mısır tehlikesine daha yakından müdahale edebilmek maksadıyla kısa bir süreliğine Hattusa'da sonradan II hattuşili ismini alacak olan kardeşini bırakarak Tarhuntaşşa'ya taşıdı. Yeri tam olarak belirlenemedi ancak tarihçiler burasını bugünkü Karaman bölgesi ile Silifke arasındaki bir bölge ve civarı olarak tahmin ediyor. Böylece devlet merkezi güney sınırlarına daha yakın oldu ve operasyon ve savaşlar daha kolay icra edildi. Burasının iklimi de hazırlıklar için uygundu. (Başkentin konumu gerçekten önemlidir ve Türklerin de sürekli olarak fetih yaptıkça başkenti ilerilere doğru taşıdığı görülmüştür. Bunun istisnalarından birisi Edirne'den sonra İstanbul olmuştur ve Viyana kuşatması gibi stratejik savaşlarda sıkıntısı uzaklık nedeniyle çok fazla hissedilmiştir).

Kadeş Savaşına dair daha bir çok husus söylenebilir, yorumlar yapılabilir ancak o dönemde de istihbarat ve psikolojik harekat teknikleri gelişmişti ve aldığı yanlış istihbarat ve Hitit Kralının kendinden korkup kaçtığı sahte haberlerine inanan II. Ramses'in düşüncesiz ve aşırı cesareti, kuvvetlerini parça parça muharebeye sokmasına neden olmuş ve neredeyse imha olacakken arkadan gelen kuvvetlerin yardımıyla durumu toparlamıştı. Savaşta Mısır Ordusunun piyade kaybı fazla iken Hitit Ordusunun atlı savaş arabası kaybı oldukça fazlaydı. Ramses Mısır'a doğru çekildi ancak Hitit Ordusu bu yüzden onu takip edemedi. Bazı yerleri Hitit Ordusuna bırakarak Mısır'a geri çekilen Ramses yaptırdığı anıtlarda, "Alçak Hitit Kralı barış için bana yalvardı" diye yazdırsa da asıl kaybeden ve Suriye'den kuzeye doğru ilerlemesi duran kendisiydi.

Asıl konu ise döneminin iki süper gücünün kendi aralarındaki mücadeleleri her iki devleti yıpratması olmuştu. Hitit Devleti için Asur tehlikesi baş göstermiş, Mısır ise denizden gelen kavimlerin baskısı altına girdi. Anlaşma ve ittifak zorunluydu ve öyle de oldu. Tüm zamanların en iyi komutanları arasında gösterilen Halid Bin Velid'in mezarı da Kadeş'in bulunduğu Humus şehrinde, adını taşıyan Halid Bin Velid camisi içerisinde ve mutlaka gidilince ziyaret edilmesi gereken yerler arasında.

Halid Bin Velid geç Müslüman olmuştur. 628 yılında Müslüman olduktan sonra Mekke dahil Arabistan yarımadasında birçok yeri ele geçirdiği gibi, 3 yıl içinde o zamanın süper güçleri olan Sasanileri ve Doğu Roma imparatorluğunu hezimete uğratarak Suriye ve Irak'ı zapt etmişti.

İlk başarısı Müslüman olduğunun ertesi yıl bir nefer olarak 3000 kişi ile katıldığı Mute Savaşında, mevcudu 100.000'den fazla olan Doğu Roma Ordusu arasındaki savaşta, baştakilerin şehit olması üzerine başarılı bir şekilde Orduya geri çekilme manevrası yaptırması ve Medine'ye geri döndürmesi olmuştur.

Girdiği 100'den fazla savaşın tamamını kazandığı gibi yara dahi almamıştır. Hz. Ömer tarafından Gazze civarındaki 636 yılındaki Yermük savaşı esnasında görevden azledilmiş ancak mektup yeni komutan atanan Ebu Ebeyde tarafından, "ordunun morali bozulmasın" diye, kendisine savaş sonrasında verilmiştir. Halid Bin Velid hiçbir tereddüt göstermeden Ebu Ebeyde'nin emrine girmiştir. Savaşta Suriye, Şam ve Filistin bölgesi Anadolu içlerine kadar ele geçirilmiş ve Mısır ve Kuzey Afrika yolu açılmıştır.

Bu arada Yermük savaşının, Yermük nehri yakınlarında ve günümüz Suriye, Ürdün ve Golan Tepelerinin birleştiği noktada gerçekleştiğini söylersek, Golan'dan başlayan hattın ne kadar stratejik önemde olduğu ve nereleri etkilediği de kolayca anlaşılabilir.

Ömrü savaş alanlarında geçen Halid Bin Velid 642 yılında yatağında vefat etmiştir. Oğlu Süleyman ise Hz. Ömer döneminde Diyarbakır'ın fethi sırasında şehit düşmüştür. Mezarı aynı ilde Sur ilçesinde bulunan Hz. Süleyman Camisi ve türbesindedir. Kendisiyle birlikte bu türbede 27 sahabe daha yatmaktadır.

Diğer bir oğlu olan Abdurrahman'ın ise, Emevi halifesi Muaviye'nin emriyle İbn Usâl adında bir Hristiyan doktor tarafından zehirlenerek öldürüldüğü söylenmektedir. Mezarı, aynı camide ve Halid Bin Velid'in hemen yanındadır.

Suriye'de Şam'a gidince görülmesi gereken yerlerden birisinin de 1277 yılında Şam'da vefat eden Memlük Türk Hükümdarı Sultan I. Baybars'ın Emevi Cami yakınlarındaki Zahiriyye Kütüphanesi içindeki türbesidir.

Sultan Baybars'ın vasiyeti üzerine, öldükten sonra oğlu Sultan el-Melikü's-Saîd Berke Han tarafından inşa ettirildi. Emevi Camii'nin hemen yakınındaki Melikü'l-Adil Türbesi'nin karşısındadır.

Türbe odası, Memlûk sanatının en güzel örnekleri olan renkli mermer kakmalar ve altın varaklı mozaiklerle kaplıdır. Kütüphanesi ise dönemin en zengin el yazması koleksiyonlarına sahipti.

Baybars büyük bir Türk komutanıdır. Başarıları nedeniyle Memluk Devletinde Sultanlığa kadar yükselmiştir. Bir Kıpçak Türkü olan Baybars 1220'li yıllarda Kıpçak topraklarında doğdu. Kıpçak Türklerinden Ulubarlı zümresine mensup Borçoğlu (Barçalı/Borlu) boyundandır.

Moğollar 1259 yılında Halep'i kuşatmış ve ele geçirmişler ve 1260 yılında Mısır'a yönelmişlerdi. Hülagu Han Memluk Sultanı Kutuz'a haber göndererek Mısır'ın kendisine bağlı bir il olmasını istemişti. Doğal olarak reddedildi.

Baybars'ın askeri kariyerindeki başarısı 03 Eylül 1260 tarihinde, Akka üzerinden, Ölü Deniz Doğusundan güneye ilerleyen Moğol Ordusuna karşı olmuştur. Bölgeyi iyi bilen Baybars, Ayn Calud civarında Moğol Ordusu ile savaşa girmiş, planlarını önceden ayarlamış, ordunun büyük kısmını ağaçlıklar arasına saklayarak, kendi birliğiyle vur kaç taktiği yaparak onları asıl pusu bölgesine çekerek kuşatmış ve aralarında Moğol Komutan Ketboğa Noyan'ın da bulunduğu Moğol ordusunu büyük bir bölümüyle imha etmeyi başarmıştır. Bu başarısı sonrası kendisine söz verilen Halep bölgesi verilmeyince de Kutuz'u öldürmüş ve devlet büyüklerinin ortak kararı ile Sultan olmuştur.

Yenilmez olarak nitelendirilen ve o zamana kadar hiç kaybetmeyen Moğol Ordusunu 1260 yılında Ayn Calut Savaşında yenilgiye uğratması ona büyük bir ün kazandırmış, ardından Moğolların yıktığı Bağdat'ta Abbasi Halifeliğini yeniden ayağa kaldırmış ve Antakya Prensliği başta olmak üzere Ortadoğu'daki birçok Haçlı kalesini fethetmiş ve ölmeden hemen önce Anadolu Selçuklu Beylerinin çağrısı üzerine Kayseri'ye kadar giderek, Anadolu'nun Moğol yıkıntısı sonrasında toparlanmasına yardımcı olmuştur. Selçuklu devlet adamlarının daveti ile Anadolu üzerine sefere çıkan Memlûk Sultanı Baybars, 1277 tarihinde Moğolların Selçuklu toprakları üzerinde konuşlandırdıkları askerlerini Elbistan'da kesin bir yenilgiye uğrattıktan sonra Kayseri şehrine girmiştir. Doğal olarak Suriye'de görülecek daha bir çok yer var. Şam'da Emevi Cami yanında, şehit edilen peygamber yakınlarının bazıları temsili olan kabirleri bunlar arasında. Şam ve Halep'den geçen Hicaz demiryolunun yeniden açılması gündemdeyken Şam'daki ve Halep'deki tren garlarının ve trenlerin görülmesi iyi olur.

Şam kullanılmıyor ancak o dönemde kullanılan bir tren cadde üzerinde. Ayrıca Halep de mutlaka ziyaret edilmeli. Halep Kalesini mutlaka görmenizi ve hemen yakınındaki çarşısını gezmenizi tavsiye ederiz.

Suriye ile aranıza bir sınır çizip öylece iki yakada bekleyemezsiniz. Bu bölgelerde Türk varlığı milattan önceki dönemlere, İskitlere kadar götürebiliriz. Daha öncesine dair elimizde fazlaca bir bilgi yok ancak kaynaklara göre İskitler (Saka Türkleri), MÖ 8. yüzyılda, Karadeniz'in kuzeyinden çıkarak, Mezopotamya ve Suriye üzerinden Filistin topraklarına ve Arabistan'a kadar ulaştılar (Erdemir Hatice ve Halil, Güneybatı Asya ve Avrasya'da İskit Askeri İzleri, Tarih Okulu, 2010, Sayı 7). Ardından milattan sonraki dönemde Hun Türklerinin de bölgede bir süre egemen olduğuna dair tarihsel belgeler bulunmaktadır

868 yılında, Abbasiler döneminde Mısır'da kurulan ilk Müslüman Türk Devleti olan Tolunoğulları Devletinin Libya'dan başlayarak, Filistin ve Suriye'de Anadolu kıyılarına kadar egemen olduğunu, halka eczaneler ve hastahaneler vasıtasıyla ücretsiz sağlık hizmeti sunduğunu ve bu bölgelerdeki halkın gönlünü kazandığını da unutmamak gerekir. Sonrasında ise zaten bu bölgelerde Türkler hep var olmuşlardır. Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Abbasi Halifesinin isteği üzerine Suriye ve civarında düzeni sağlamak maksatlı seferler düzenlediğini de biliyoruz.

Abbasiler Suriye bölgesine yerleştirdikleri Türk boyları ile kuzeye Doğu Roma İmparatorluğuna karşı bu bölgenin korunmasını ve güvenliğini sağlamışlardı. Ardından Selçuklu Sultanı Melikşah'ın kardeşi Tutuş tarafından 1092 yılında Suriye'de kurulan ve Başkenti Halep ve Şam olan Suriye Selçuklu Devletinin, bölgeye Türk nüfusunun gelmesine aracı olduğunu da unutmamak gerekiyor. Bu dönemler yoğun Haçlı Savaşlarının yaşandığı dönemdir ve Haçlılara karşı bu bölgenin savunmasında Türklerin sadece Anadolu'da değil, Antakya'dan başlayarak, Suriye, Lübnan, Golan ve Filistin'de önemli roller üslendikleri bilinmektedir. Türklerin bu hat üzerinde yerleştirilmeleri stratejik düzeyde alınan bir kararın sonucuydu ve Haçlı saldırılarının sona erdirilmesinde oldukça etkiliydi.

Ardından Osmanlı Döneminde de bir çok Türk boyunun Suriye bölgesine yerleştirildiğini ve zorunlu göçe tabi tutulduğunu biliyoruz. Bu dönemde de özellikle Halep bölgesine yerleşen Türk obaları bulunmaktadır. Örneğin, Beydilli kolu Halep'in doğusunda yaşıyordu.

Sayıları oldukça fazla büyük bir koldu. Beydili Urfa Harran ve Akçakale'den başlayarak bugünkü Suriye'nin Rakka eyaletine kadar olan bölgede göçebe halde yaşarken, bu bölge ile Belih Çayı kıyılarında Osmanlı tarafından zorunlu iskana tabi tutulmuşlardı (Refik: 100-109; Orhonlu:55-59). 19 Aralık 1692 tarihinde Rakka Beylerbeyi Kadızade Hüseyin Paşa, iskanı kalıcı kılmak ve bölgedeki sorunları çözmek amacıyla Beydili Aşireti ile Arap kabileleri arasında bir sözleşme imzalattığı da belgelerde mevcuttur (BOA, MAD, nr. 534, s. 12-13). Bu resmi belgelerden de anlaşıldığı üzere sadece Rakka bölgesine yerleşen 80.000 gibi büyük bir topluluk bulunmaktadır.

Yerleşik iskân emri o dönemde yazılan şu şiirde en açık şekilde anlatılır:

Kadir Oğlu Yusuf Paşa gelende, Yalan dünya benim derdi Beydilli, Seksen bin evle Rakka'ya iskân olanda, Tayı Muvali'yi kırdı Beydilli.

Ne yazık ki Suriye ve Filistin bölgesindeki tarihi Türk varlığı zamanla unutulmuş ve bu bölgedeki Türkler görmezden gelinerek başka milletler ve ırklar arasında kültürlerini olmasa da dillerinin ve kimliklerinin kaybolmasına adeta göz yumulmuştur. Halbuki başta İsrail'in işgaline kadar başta Golan olmak üzere bir yüz yıl öncesine kadar Suriye'nin birçok yöresi Türk kökenli obalar ve oymaklar tarafından doluydu. Hafız Esad döneminde Golan'dan savaş nedeniyle boşaltılan Türk köylerinin bir daha tekrar bölgeye dönmesine izin verilmemiştir. Bizler unuttuğumuz bu bölgeleri Suriye'de meydana gelen iç savaş sonrasında hatırlamaya başladık ancak tam olarak buradaki Türk varlığını ortaya koyabildiğimiz söylenemez. Bölgedeki tarihi Türk varlığı iki ülke arasında kuvvetli bağları oluşturmaktadır ve halen Suriye ve civarında dilleri Esad rejimi tarafından yapılan baskılarla biraz değişmiş olsa da, Türk boyları kültürel geçmişleriyle yaşamaya devam etmektedirler ve konu ile ilgili ciddi araştırma gereği bulunmaktadır.

Suriye bağımsız bir ülkedir. Buna artık herkesin saygı duyması gerekiyor. Yapmış olduğumuz gezide Suriye'de yaşayanların yıllarca yaşadığı büyük acılar sonrası tekrar toparlanma gayreti içerisinde olduğu ve kendi vatan topraklarında yeniden hayatta kalma mücadelesi verdiği görülmektedir. İnsanlar yoğun bir şekilde yıkıntılar arasında yeni hayatlarını kurmaya çalışmakta ve aileleriyle birlikte tüm medeni insanlar gibi yaşama mücadelesini sürdürmektedir.

Halep sokakları 24 saat canlıdır. İnsanlar akşam dışarıya çıkıp yemek yemekte, alışveriş yapmaktadır. Ticaret zor da olsa canlanmaya başlamıştır. Canlı ve hareketli bir ticari hayat vardır. Bir çok şey daha düzelmemiştir belki ama düzelme eğilimindedir. Üniversiteler faaliyete geçmiştir ve eski seviyelerine ulaşma gayreti içerisindedir. Lezzetli yemek yiyebileceğiniz güzel lokantalar vardır. Fiyatlar Türkiye'ye göre makuldür. İş yapma potansiyeli vardır. Halkın bir kısmı Türkçe bilmektedir ve sizinle konuşarak irtibata geçmektedir. Kısıtlı imkanlarla güvenlik hizmeti 24 saat sağlanmaya çalışılmaktadır. Giderek daha da iyiye gideceği tahmin edilmektedir. Ancak burada ülkedeki huzur ve güveni bozmak isteyenlere ve halkın refaha ulaşmasını istemeyenlere karşı Suriye güvenlik güçlerinin daha dikkatli olmasında fayda olduğu düşünülmektedir.

Tarihsel konumundan dolayı Suriye bölgesi bir çok inancın bir arada yaşadığı bir bölge olduğundan inançlar ve inançlara saygı bölgede en hassas konulardan birisidir. İslamiyetin ilk yıllarında yaşanan olaylar istismar edildiği takdirde sonu gelmez çatışmalara dönüşebilmektedir ki bu konuda herkesin dikkatli olması gerekmektedir.

Şüphesiz daha yazacak, anlatacak çok şeyler var. Farklılıklarımızdan daha fazla benzer yönlerimiz mevcut. Kişilerin eğitimi, eğilimi ve bakış açısına göre gördükleri ve değerlendirmeleri değişebilir. Bunlar yapmış olduğumuz kısa gezi esnasında bizlerin tespit edebildiği bazı küçük noktalardan ibaret. Ortaya koyduğumuz naçizane küçük çalışmanın üzerine konulacak fikir ve izlenimlerle konunun daha da geliştirilmesi ve bilimsel hale getirilmesi mümkün olabilecektir. Bu ilaveler bizi ziyadesiyle memnun edecektir. Zaten biz de bu mütevazi çalışmayı bu maksatla ortaya koyduk.

Bundan sonraki gezilerimizde daha kalkınmış, toparlanmış, refah düzeyi artmış bir Suriye ile karşılaşmak dileklerimizle…

ZAFERLER AYI VE HARBİN JEOPOLİTİĞİ

Orduların savaş gücünü sadece rakamsal değerlerle hesap edemeyiz.

Harbin kendine göre kuralları ve bir mantığı vardır. Bu mantık ve derinlik bilinmediğinde ve harbin tarihi, kültürel, ekonomik temeli anlaşılmadığında mantıklı sonuçlara ulaşmak da mümkün olmaz.

Türk tarihinde birçok zaferin ağustos ayında kazanılması tesadüfi değildir. 1071 Malazgirt Zaferi, 1473 Otlukbeli Zaferi, 1514 Çaldıran Zaferi, 1516 Mercidabık Zaferi, 1521 Belgrat'ın Fethi, 1526 Mohaç Zaferi, 1571 Kıbrıs'ın Fethi, 1921 Sakarya Meydan Muharebesinin Başlaması ve 1922 Büyük Taarruz gibi büyük zaferlerin ağustos ayında kazanılmıştır. Bunun ana nedeni, ülkenin coğrafi büyüklüğü yanında, iklim koşullarının harbi belli aylara kanalize etmesidir. Osmanlı Devletinden örnek verecek olursak büyüme döneminde devletin sınırları stratejik anlamda bir derinlik sağlıyor ve Anadolu ve Avrupa coğrafyası arasında kuvvetler rahatlıkla kaydırılabiliyordu. Ancak zamanla devletin sınırları genişledikçe merkezden uzaklaşılmaya başladı. Bu ise seferleri belli zaman aralıklarına mecbur etti.

Konuyu biraz daha açarsak. Bu dönemde orduların ağırlıkları nedeniyle hızları günde ortalama 20 kilometre kadardı. Askerler ve yardımcı güçlerle birlikte hayvanların da dinlenmesi için beşinci gün bekleniyordu. Bu ise günlük hızın 15 kilometreye düşmesi demekti.

Bu 10 günde 150, bir ayda 450 kilometre anlamına geliyordu. Zaten her mevsim yürüyüş için uygun olmayıp yağışlı nisan ayının geçmesi gerekiyordu ve kış nedeniyle dönüş süresi de düşünülerek mayıs ile ekim sonları iyi kullanılmalıydı (Alpar, 2015: 204-204).Bu yüzden Türklerde başkenti sürekli ileri taşıma geleneği vardı. İstanbul ele geçirildiğinde ise bu gelenek biraz bozuldu ve Edirne'den geriye gelinmiş oldu. Oysa bazı tarihçilerin ifade ettiği gibi yeni başkentin 1521 yılında Belgrad'a götürülmesi belki de Avrupa seferleri için daha uygun olacaktı. Ancak coğrafi genişleme nedeniyle bu sefer de Anadolu'daki ve Asya'nın diğer bölgelerindeki seferler için uzak kalınacaktı. Sonuç olarak bu coğrafi genişlemenin kaçınılmaz bir dezavantajıydı.

İstanbul ve Estergon arası dinlenmeler dahil ancak 120 günde alınabiliyordu. 1638 Bağdat Seferine gidiş 550 saati dönüşün ise 400 saati yürüyüşle geçmişti. Bunun anlamı mayıs ayında yağmur mevsimi bitiminde yola çıkan ordunun ağustos ayı başı gibi hedef bölgesine yaklaşması demekti. Zaten bu bölgelerde yaşayan halk da buna alışmıştı. Bir Avrupalı şöyle diyordu: Türkler ilkbaharda otların çıkmasını bekler. Ot toprakta biter bitmez üzerimize geleceklerdir (Murphey, 2007: 43). Hatta insanlar arasında Osmanlı Ordusu biraz geciktiğinde şöyle denildiği bile rivayet olunur: Nerede Kaldı bu Türkler...

Bize göre diğer önemli bir etken ise ordunun yiyecek ihtiyacının karşılanması maksadıyla, buğday ve diğer malzemelerin temininin ancak haziran ayı sonu gibi imkan olmasıydı. Bu konuda Garp Cephesi Kurmay Başkanlığı yapmış olan Asım Gündüz'ün hatıralarında, Sakarya Meydan Muharebesinde ordunun yiyeceği olmadığını, buğdayların yetişmesinden sonra ordu için yiyecek sıkıntısının çözüldüğünü belirtmesi oldukça önemli bir bilgidir. Çünkü eğer Yunan Ordusu Sakarya Meydan Muharebesinin taarruz zamanının mayıs ayı gibi seçmiş olsa idi belki de Türk Ordusu daha zor şartlar altında muharebeye zorlanmış olacaktı. Büyük Taarruz için ise zaten zamanı Türk Genelkurmayı belirlemişti.

Görüldüğü üzere savaşın planlaması stratejik bir beceri ve öngörüyü gerektiriyor ve kesinlikle bir bilgi birikimi, tecrübe ve kültür.

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul surları için döktürdüğü topların bir tanesinin dökümü bile neredeyse üç haftayı buluyordu. Bu toplar 4 metre kalınlığı delebilecek kabiliyetteydi.

Ortalama 600 metreye 2000 kiloluk gülleleri fırlatabiliyordu ve günde ancak yedi kez atış yapabiliyordu. Her atış sonrası da iki saat soğutulması gerekiyordu.

O dönemde Osmanlının 62 topu vardı. Osmanlı kendi kaynaklarını yaratma yanında, komşu devletlerin de birikimlerinden istifade etmeyi mükemmel bir şekilde başarıyordu (Tokalak, 2010: 613). Çaldıran Savaşında Osmanlıların elinde 150 top varken, Safevilerin elinde hiç top yoktu. Karamanoğulları Konya'da direnirken, teslim olmaları için tek top atışı yeterli olmuştu. Ridaniye'de tertiplenen Mısır Memluk Ordusunun hatlarını koruyan 200 civarındaki top ise cepheye doğrudan taarruz etmek yerine, bir manevra ile yan ve gerilere ulaşılınca, tek bir mermi atamamıştı. Diğer taraftan Yavuz bu manevrada dünyada ilk defa dökülen ve arka arkaya 10 mermi atabilen yivli topları kullanmıştı.

Mohaç'ta ise yeniçeriler geriye çekildi ve önlerine zincirlerle bağlanmış 300 top konuldu. İki saat süren muharebeler esnasında 25.000'den fazla iyi donanımlı Macar askeri hayatını kaybederken, Türklerin kaybı sadece 150 kişi olmuştu. Fransız tarihçi bu savaştan bahsederken, "Tarihte hiçbir savaşta, Mohaç'ta olduğu gibi tek bir muharebede bu kadar kesin bir sonuç alındığı gösterilemez" derken çok haklıydı (Çimen, 2013: 174).

Osmanlının bir diğer üstünlüğü ise üretim ve tedarik hizmetlerinin merkezi olarak yapılması ve depolanmasıydı. 16. yüzyıla kadar Osmanlı 80.000 kişiden fazla bir Orduyu profesyonel anlamda harekete geçirebiyordu ve rakiplerinin böyle bir gücü yoktu (Agoston, 2012: 29-32). Süvari gücünün ağırlığını oluşturanlar ise Tatarlardı.

Tatarlar, Rusların korkulu rüyasıydı. Saldırılarını durduramıyorlardı. 17 yüzyılın ilk yarısında Ruslar'dan götüdükleri esir sayısı 200 bini aşmıştı. Yanlarındaki üç atın birisine biner, diğerlerini değişim için kullanırlardı. Karnı tok hayvanın daha çok yorulacağını bilirlerdi. Ses çıkarmaması için atın ağzına somak sokar ve atlarına nal çakmazlardı. Ruslar buna bir çözüm ararken Kazaklar imdada yetişti. Korkunç İvan döneminde para ve silah yardımı yaparak Ruslar Kazakları, Tatarların karşısına çıkardı ve zayıflatmayı başardı (Şirokorad, 2013: 49-50). Kırım'ın elden çıkması ise Osmanlıyı çöküşe götüren 150.000'i aşan bir süvari gücünün elden çıkması anlamına geliyordu.

17. yüzyılda bile Osmanlı topçuları Batılı topçulardan iyiydi. 1663 yılında Batının en güçlü kalelerinden birisi olan Uyvar kalesi, Osmanlı topçusunun iki düzineden az topçu mühimmatına mal olmuştu. Yine o dönemde Osmanlı tüfeklerinin menzili 300 metre kadarken, Avrupa Ordularının tüfekleri ortalama 50 metre kadar etkili olabiliyordu.

1569 yılında Venedikte bir barut fabrikasının infilak etmesi bu fırsatı değerlendiren Sultan Selim'in Kıbrıs'ı ele geçirmesini sağlamıştı. Osmanlı Donanması Fatih devrinden başlayarak, kürekli kadırgaları donanmasının ana gemisi yapmıştı. 1475 yılında Küre Seferinde 380'e yakın gemileri bulunuyordu. II. Bayazıd ise sadece 1500 yılında 250'den fazla gemi inşa ettirmişti. Portekiz yayılmasını bu suretle durduran Osmanlı'nın Akdeniz dışında, Karadeniz, Basra ve Hint Okyanusunda donanma gücü bulunuyordu (Dünya Tarihi, 2007: 84).

Yine de Venedik ve Osmanlı Donanmalarını birbirinin gücünü tüketmesi diğer ülkeler için büyük bir boşluk yaratmıştı. 17. yüzyılda Osmanlı Donanmasının 15.000'den fazla mürettebatı vardı. Ancak Donanmayı idame etmek giderek daha fazla zorlaşıyor ve bütçe dışı kaynaklara ihtiyaç gösteriyordu.

Zamanla kale inşa teknolojisinin gelişmesi topların etkisini biraz azaltmıştı. Ancak asıl sorun Osmanlı'nın barut üretimini artıramaması olmuştu. 1500'lü yıllarda 23.000 kantar (1 kantar 56 kg.) barut üretilirken bu 200 yıl sonra 10.000 kantarın altına güşmüştü. Topların kullanımı ise matematik ve mühendislik becerilerini gerektiriyordu. Bu ise Fransa'dan getirilen Tott gibi askerlerle başarılabilecek bir şey değildi ve zaten de olmadı (Virginia, 2002: 253).

Ancak yine de Avrupalı devletlerin kendi aralarında savaştığı 17. yüzyıl ortalarında bile Osmanlı hala Avrasya'daki en güçlü 3 devletten birisi olarak kalmaya devam ediyordu. 1664 yılındaki Gotthard Seferinde bile Osmanlı 100 binin üzerindeki bir askeri kuvveti yabancı topraklarda besleme ve idame ettirme imkan kabiliyetine sahipken, Avusturyalı askerler kendi topraklarında aç kalmıştı (Murphey, 2007: 124). Ancak sonrasında durum değişmeye başlayacaktı. Büyük seferler daha fazla lojistik ihtiyaç gerektiriyordu. Bağdat Seferi esnasında ordunun 14.000 metrik ton tahıla ihtiyacı olduğu hesaplanmış ve bunun taşınması için ihtiyaç duyulan 77.000 deve kiralanmıştı. 21 ay süren seferde muharip birlikler 217.000'den fazla koyun tüketmişti.

Mesele sadece Osmanlının gerilemesi değildi. Dengeleri etkileyen diğer bir jeopolitik faktör ise karşı gücün giderek güçlenmesiydi. Fatih'in İstanbul'u ele geçirdiği dönemde en fazla 35.000 kişilik bir Rus gücü var iken, bunun 1765 yılında 300.000'i aştığı, 1803 yılında 522.000, 1826 yılında ise 874.000 olduğu bir gerçektir. Çevresindeki ülke güçlerinin giderek artması da Osmanlı için giderek dayanılması zor bir jeopolitik zorluk yaratıyordu.

Bütün bunları görmezden gelerek kayıpları sadece Osmanlı bir şey yapmadı gibi basit ve yüzeysel yorumlarla açıklamak ise olayın başka bir eksikliği olarak karşımıza çıkıyor. Yoksa biz biliyoruz ki I. Dünya Savaşına 6 uçakla giren Osmanlının elinde savaş sonunda neredeyse 300 uçak bulunuyordu ve Avusturya televizyonunun "Anadolu Türkleri ve Osmanlı İmparatorluğu" konulu belgeselinde belirtiği şekilde: "Osmanlı İmparatorluğu yıkılırken bile güzeldi…" (Bardakçı, 2002: 58).

Büyük taarruz öncesinde ve sonrasında ise Sakarya başarısının yarattığı sonuçlar yanında, İngiliz, Fransız ve İtalyanlar arasındaki dengelerin değiştirilmesi, İtalyan ve Fransızların geri çekilerek, İngiliz ve Yunanlıların yalnız bırakılması, Dünya güç dengelerindeki değişim, İngiliz ekonomisi ve sosyal yapısındaki değişimler ve kötüleşmelerin zamanlamaları ile Rus yardımı, Fransız silahlarının satın alınması ve Yunan iç yapısındaki çatışmaların İngiliz ve Fransız desteğinde yarattığı değişim gibi faktörlerin, imparatorluk tecrübe ve birikimine sahip Türk Komuta heyetinin maharetine yansıması gibi jeopolitik faktörler göz önüne alınmadan yapılan tek taraflı anlatımların bilimsel olarak eksik kaldığı gözükmektedir.

Bu vesile ile hepimizin zaferler ayını kutluyor ve bu vatan için hayatlarını ortaya koyan ecdadımızı saygı ve hürmetle bir kez daha anıyoruz.

KAYNAKÇA

Agoston, G. (2012). Osmanlı'da strateji ve askerî güç (F. Çalışır, Çev.). Timaş Yayınları.

Aksan, V. H. (2002). Reframing the question of military reform in the Ottoman Empire. The International History Review, 24.

Alpar, G. (2015). Uluslararası ilişkilerde strateji ve savaş kültürünün gelişimi. Palet Yayınları.

Bardakçı, İ. (2002). İmparatorluğa veda. Aloğlu Yayınevi.

Çimen, A. (2013). Tarihi değiştiren savaşlar. Timaş Yayınları.

Dünya tarihi. (2007). Alfa Yayınları.

Gündüz, A. (1973). Hatıralarım. Kervan Yayınları.

Murphey, R. (2007). Osmanlı'da ordu ve savaş (M. T. Akad, Çev.). Homer Kitabevi.

Şirokorad, A. B. (2013). Osmanlı-Rus savaşları. Selenge Yayınları.

Tokalak, İ. (2010). Bizans Osmanlı sentezi. Gülerboy Yayıncılık.

SON SÖZ

Şimdilik bu kadar. Jeopolitik biliminin gelişmesi için samimi mütevazi çalışmalarımızla ortaya koyduğumuz bu hususların sadece bir basamak olduğunu ve şüphesiz yapılacak akademik çalışmalarla ileride daha da geliştirilerek ilerilere taşınacağını düşünüyoruz. Zaten amacımız da budur ve böyle bir gelişim bizleri inanın çok mutlu edecektir. Saygılarımızla…

AL FARABI
PUBLISHING HOUSE